

Buk Baibel long Kakabai

Portions of the Holy Bible in the Kakabai language of Papua
New Guinea

Buk Baibel long Kakabai
Portions of the Holy Bible in the Kakabai language of Papua
New Guinea
Buk Baibel long tokples Kakabai long Niugini

copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kakabai

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-06-05

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
8614ef9e-7279-5fda-a20a-4c1b45b2f51a

Contents

Pakanemo	1
Potiyovo kamaga	30
Livai damna edi noya	53
Nambas	56
Waigake wailabuna	65
Diyosuwa	70
Taulaididimana	72
Samuwel ena buka dolidolina	73
Samuwel ena buka wailabuna	85
Galigalibona edi buka dolidolina	90
Galibona edi buka wailabuna	104
2 Kolonikol	112
Esla	114
Neyamaiya	115
Diyoba	116
Sale	122
Miyakauwa Giudi	133
Tauwailovelove ena giu	138
Aisaiya	144
Delimaiya	157
Gabaluiyava	162
Idikel	164
Daniyela	167
Oseya	168
Eimos	169
Diyona	170
Maika	174
Sakalaiya	175
Mak	176
Giugukamagedi edi Kauwa	213

Pakanemo

Niga bukana noponemo dobu bainewa i tubuḡa bi Israel lavedi bainewa a tubuḡa saḡana edi giu. Bi kauwa labu nananakidi i giuwedi:

Laidalolo 1 te i nawa 11 ba bainewa Maimaituwa dobu i wai tubu bi lava dolidolodi i patidi. Gome Adam, Iv, Kein, Eibol bi Nowa. Bi kota kabaita, dobumo bi vanuwa kaikaidakina Babelmo.

Laidalolo 12 te i nawa 50 ba bainewa Israel damna pakana i tubuḡa bi i saḡana ena giu. Gome Eiblaḡam, natuna Aisik, itana Deikap bi Deikap natunatuna 12. Tedi taunana dam 12 iteitedi.

Buka *Pakanemo* taugilumina mote aiyai i sibe. Bi lava nuwanuwaueyeyedi a noḡoti te Mousis i gilumi. Tana i gilumina ba Israel lavedi sa sibe te bainewa Maimaituwa i vinedi te ena lava. Tana niga bukana i gilumina ba 1500 B.C. te i yovo i nawa 1230 B.C. modomododimo.

Maimaituwa bai matabudi i waitubudi

¹ Pakanemo Maimaituwa mala bi dobu i waitubudi. ² Wala dolinemo dobu geḡa mote i laumaḡata mai niganana ta kitakitana bi boimatuwa taunaḡa. Bi Maimaituwa Aluwina topa dabanemo i waidagudagu.

³ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Yana ku tubuḡa.” Bi yana i tubuḡa.

⁴ Maimaituwa i kita te i visu bi ḡome yana bi dudubala i dailidi. ⁵ Yana i wai isana *laḡan* bi boimatuwa i wai isana *dudubala*. I dudubala bi laḡan i sako, niga laḡan pakana i waitubu.

⁶ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Sawasawa ku tubuḡa bi gauba noke galewemo bi nove dobumo kwa wabaḡavukidi.” ⁷ Kamaina bi Maimaituwa sawasawa i voiye te gauba dabana bi dibuna edi wabaḡavuka. Bi mainana i tubuḡa. ⁸ Maimaituwa wabaḡavuka i wai isana, *galewa*. I dudubala bi laḡan i sako, niga laḡan wailabuna.

⁹ Kamaina bi Maimaituwa i giuna gado, “Gauba galewa dibunemo ko nato gabu ḡemota bi dobu ḡasaḡasalina ya laumaḡata.” Bi mainana i tubuḡa. ¹⁰ Bi Maimaituwa doḡa ḡasaḡasalina i wai isana *dobu* bi gauba i wai waḡemotina i wai isana *nisa* bi Maimaituwa i kita te i visu. ¹¹ Bi kota Maimaituwa i giuna gado, “Doḡamo ḡawaḡawa, pesi poudimo bi banidimo duggedugedi bi kai votevotemi tabudi bi tabudi ko tubuḡa.” Bi mainana i tubuḡa. ¹² Kamaina bi doḡamo ḡawaḡawa, pesi banidimo bi poudimo duggedugedi bi kai votevotedi kitedi tabudi bi tabudi a duga. Bi Maimaituwa i kita te i visu.

¹³ I dudubala bi laḡan i sako. Niga laḡan wai faionina.

¹⁴ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Yanayana galewemo ko tubuḡa te laḡan bi dudubala ko dailidi. Bi sa noya te sauga, laḡan bi kwalabu ani luvedi. ¹⁵ Bi yanayana galewemo ko yana bi dobu ko lai yana.” Bi mainana i tubuḡa. ¹⁶ Maimaituwa yana nananakidi labu i voyeyedi. Suwala laḡan yai badaye bi nawalai dudubala yai badaye bi kota kipola vaiteidi i voyeyedi. ¹⁷ Maimaituwa galewemo yana i wai dubudi, te dobu sa lai yana. ¹⁸ Tedi laḡan bi dudubala sa dailidi bi sai badayedi. Bi Maimaituwa i kita te i visu.

¹⁹ I dudubala bi laḡan i sako. Niga laḡan wai 4-na.

²⁰ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Mwali yawayawasanidi nisa koi wanavu bi mwanuwa sawasawa koi wanavu.” ²¹ Tana iyana nananakidi bi keikeilikidi bi mwali matabudi nisamo miyemiyedi kitedi tabudi bi tabudi bi mwanuwa poupou dabalalidi kitedi tabudi bi tabudi i voyiyedi. Maimaituwa i kita te i visu. ²² Tana mwali matabudi nisamo miyemiyedi i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, “Koi natuna dabalala te nisa koi wanavu bi mwanuwa dobumo ko pou dabalala bi dobu koi wanavu.”

²³ I dudubala bi lağan i sako bi niga lağan wai 5-na.

²⁴ Bi Maimaituwa i giuna gado, “ĠamoĠamo yawayawasanimi tabumi bi tabumi, gunuwala ĠamoĠamomi, malamalaĠamimi bi ĠamoĠamo daledalemi dobumo ko tubuġa.” Bi mai i tubuġa. ²⁵ Mba mainana gunuwala ĠamoĠamodi, malamalaĠamidi bi ĠamoĠamo daledaledi tabudi bi tabudi i voyiyedi. Maimaituwa i kita te i visu.

²⁶ Bi kota Maimaituwa i giuna gado, “Niganana lava ta voyiyedi kitedi mai tada. Te tedi iyana, mwanuwa, ĠamoĠamo bi ĠamoĠamo daledaledi kitedi tabudi bi tabudi dobumo sai badaedi.”

²⁷ ✧ Lava i voyiyedi kitedi mai tana. Tedi oloto bi waivini a voyiyedi.

²⁸ Maimaituwa i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, “Koi natunatuna bi dobu koi wanavu bi koi badaye. Iyana, mwanuwa bi mwali matabudi yawayawasanidi dobumo koi badaedi.”

²⁹ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Tagu kai votevotedi pesi bi kani e voyiyedi aubaimi. ³⁰ Mwali miyemiyedi matabudi, mwanuwa bi gunuwala ĠamoĠamodi tedi kediyi ba kailugulugu bi kai votedi.” Bi mainana a tubuġa.

³¹ Maimaituwa mwali matabudi i voyiyedi bi i kitedi te a visu kauwa. I dudubala te lağan i sako. Niga lağan wai 6-na.

2

¹ Niga mainana Maimaituwa galewa, dobu bi mwali matabudi i voyiyedi. ² ✧ Tana kaikana ena noya i wai kovi bi lağan wai 7-nemo ġome tana i waiyawasi. ³ Bi Maimaituwa lağan wai 7-na, i kavisuvisu te lağan laukaina bi i voyiye te waiyawa bi ani vivila, banina tana mwali matabudi i wai kovid i bi mba lağan nemo i waiyawasi.

BADA lava i voyiyedi

⁷ Bi BADA Maimaituwa doġa i vai bi oloto i voyiye. Maimaituwa yawasina yawayawasanina i suve nawe oloto isuna bwadanemo bi oloto i moito i miya.

⁸ Bi BADA Maimaituwa beubeu yawaninemo daibi i wadiwadina dobu Idenmo, ġome oloto i voivoiyena i sako. ⁹ BADA Maimaituwa doġamo kai visuvisudi tabudi bi tabudi i voyiyedi te a duga bi banidi kitedi wainuwawaivaidi ani kani. Bi daibi modonemo kai labu: Yawasana kaina bi kota visu bi gebo sibena kaina.

¹⁵ BADA Maimaituwa oloto i vai bi daibimo i sako te ya labe bi ya noyae.

¹⁶ Bi BADA Maimaituwa oloto i giuwena gado, “Kai votevotedi ġesaudi kwa

kanidi. ¹⁷ Visu bi gebo sibena kaina daibi modonemo, mote kuma kani bi kuna kanina ba kwa peki.”

Maimaituwa waivini i voiye

¹⁸ Bi BADA Maimaituwa i giuna gado, “Oloto mote i visu te taunaḡa ya miya. Tagu ena tausagu, ya voiye te ya sagu.” ¹⁹ Bi BADA Maimaituwa, ḡamoḡamo dobumo bi mwanuwa sawasawamo matabudi i voivoiyedina i natomedi oloto lisinemo te oloto yai isedi. Tana ḡamoḡamo bainewa i wai isana ba taunana isana.

²⁰ Bi oloto mwali yawayawasanidi i wai isedi, mwanuwa sawasawamo bi ḡamoḡamo dobumo. Bi Adam mote bamo ena tausagu kauwa. ²¹ Kamaina bi BADA Maimaituwa, oloto i voiye te i kena i wai nuwayavuḡa. Bi BADA oloto gilgilina gemota i kaikamaḡe bi tubuḡina i gudu munaḡe. ²² Bi BADA Maimaituwa, oloto gilgilinemo waivini i voiye bi i natome oloto lisinemo.

²³ Bi oloto i giuna gado,
“Eee! Niga waivinina siliena ba tagu siliegu,
bi tubuḡina ba tagu tubuḡigu.

Tana yaì isana *waivini* banina tana olotomo a voiye.
Tana oloto gilgilinemo Maimaituwa i voiye.”

²⁴ ✧ Taunana aubaina oloto tamana bi tinana ya gosedi bi mwanena vaitena sa miya ḡemota, te tedi tubuḡa ḡemota ya tubuḡa. ²⁵ Ḡome oloto mwanena vaitena ma kofekofedi bi mote ai tunimayaḡa.

3

Bainewa gebogebo i tubuḡa

¹ BADA Maimaituwa gunuwala ḡamoḡamodi i voyiedi bi mododimo mwata ba ḡamoḡamo wai kaikaiyovuna. Mwata waivini i waitalayena gado, “Giukauwa te Maimaituwa i giuwemi te kai matabudi daibi modonemo mote koma kanidi?”

² Bi waivini mwata ena giu i waimunena gado, “Kai ḡesaudi ba ka kanidi.

³ Bi kai daibi modonemo, Maimaituwa i giu te mote kama kani bi kama taukoni, male ka peki.”

⁴ Bi mwata waivini i giuwena gado, “Ei geḡa, mote koma peki.

⁵ Maimaituwa i sibe, te sauginemo bi ko kanina ba temi maibena Maimaituwa, visu bi gebo ko sibedi.”

⁶ Sauginemo waivini kai votana i kita te kani visuvivisuna bi matanemo i wainuwa vaivai, kota i ḡoe te bai matabuna maso i sibe, taunana aubaina tana kai votana i vai te i kani. Bi kota mwanena diyanemo i vite te i kani.

⁷ Kai votana a kanikani tedi matedi i yana bi a sibe munaḡedi te kofekofedi. Taunana aubaina tedi kailugulugu a siyaudi bi tubuḡidi ai govegedi.

⁸ Aubigamo oloto ma mwanena BADA Maimaituwa talelena a vaiye daibi noponaḡa i nawanawa. Kamaina bi kai nopodimo a kandavona. ⁹ BADA Maimaituwa oloto i yogena gado, “Adam, tam bamo?”

¹⁰ Bi oloto Maimaituwa ena giu i waimunena gado, “Tam daibimo talelem e vaiye bi e naila. Banina tagu kofakofagu aubaina te e kandavona.”

¹¹ Bi Maimaituwa oloto i giuwena gado, “Aiyai i giuwem te tam kofakofam? Tam kai e waigakena votana kuna kani?”

12 Bi oloto i giuna gado, “Waivini kuna viteviteguna tana kai votana i vitegu te e kani.” 13 Kamaina bi BADA Maimaituwa waivini i waitalayena gado, “Bai aubaina niga mainana kuna voiye?”

Bi waivini i giuna gado, “Mwata i kaiyovugegu te e kani.”

14 Bi BADA Maimaituwa mwata i giuwena gado, “Tam niga mainana kuna voiye aubaina.

Ġamoġamo matabudi mododimo tam e pasilim.

Te bwaganmo kwa yoyo nawa,

bi ġobusa kwa kani laġan matabuna.

15 Tagu ya voyiyemi te tam mwata

bi waivini modomimo wai kamedimedi ya kena laġan matabuna.

Bi kota mwata natunatum bi waivini natunatuna sai ka medimedi.

Laġan muliġa waivini natuna olotona kaka tam kunum ya vagoŝagoŝa.

Bi tam mwata oloto kaġeiwakiduna kwa kalati.”

16 Bi Maimaituwa waivini i giuwena gado,

“Tam em wainatuna sauginemo em yavi tagu ya kadidigi

bi yavi vaitena kwa lau bewa.

Tam kwa ġoġoġe te mwanem em waibada dibunemo ya miya.

Bi ġeġa te oloto ena waibada dibunemo tam kwa miya.”

17 Bi Adam i giuwena gado, “Tagu ei ġakem te kai votana mote maso ku kani bi ġeġa te mwanem kalinana kuna vaiye bi kai votana kuna kani.

Taunana aubaina doġa male ya gomala

bi tam kwa noya gulata.

Bi laġan matabuna poyapoyam ya tosi

kaka kani kwa banavi.

18 Doġamo ġawaġawa waigedegedelidi sa duga

bi kani sa lauwalowalo, tam male kamya kanigidava.

19 Tam kwa noya gulata bi poyapoyam ya tosi

kaka doġamo male mwali matabuna kwa banavi.

Tam doġamo e patim bi kwa noyanoyaena eete

kwa munaġana doġamo.”

20 Adam mwanena i wai isana Iv banina tana lava matabudi dobumo tinedi. 21 Bi BADA Maimaituwa ġamoġamo kwapidimo gala i voiye, te Adam ma mwanena i wai kotedi.

Maimaituwa Adam bi Iv i kwavaidi

22 BADA Maimaituwa i giuna gado, “Niga lavedi tedi mai tada, tedi visu bi ġebo a sibe. Taunana aubaina mote tamai aninedi te yawasana kaina votana sima kani. Bamoda mainana sa voyiena ba sa miya nonoġana.”

23 Kamaina bi BADA Maimaituwa Adam ma mwanena daibimo i kwavivaidi bi Adam i giuwe te doġa ya noyae, banina tana doġanemo i voiye.

24 Maimaituwa oloto i kwavai mulinemo, tana Iden daibinemo beubeu yawaninemo aneya kelubim i sako. Bi kepata vavavanina kwadikwadiyena i sako te yawasana kaina ya labe.

4

Kein bi Eibol

1 Adam ma mwanena tubuġa ai ġemoti, te Iv i bwaga bi i wai natuna te gomana olotona i bewa. Bi i giuna gado, “BADA ena sagumo gomana e bewa.” Bi i wai isana *Kein*.* 2 Bi kota Iv i wai natuna munaġa, te gomana olotona i bewa bi i wai isana *Eibol*.

* 4:1: Kein vaiyena Gibulu kalinedimo banina ba gomana e bewa.

Laḡannemo a nanakana ba Eibol tauwaiḡamoḡamo bi Kein ba taubayau. ³ Laḡan ḡemota, Kein ena daibi kanidi i tavaitedi ena sewasewa BADA lisinemo. ⁴ Bi muliḡa Eibol ḡamoḡamo natuna tautuwegina i vunu bi ena soiso visuvivisuna i tavaite BADA lisinemo. Bi BADA Eibol bi ena sewasewa i wai nuwavisuedi. ⁵ Bi BADA Kein ena sewasewa mote i wai nuwavisuedi, taunana aubaina Kein matana i ai kenakena bi nuwana i medi.

⁶ Kamaina bi BADA Kein i giuwena gado, “Bai aubaina kwa medimedi? Bai aubaina matam i nuwavitale? ⁷ Bamoda visuvisu ku voiye, maso ba kunai nuwavisu. Banina tam gebo kuna voiye aubaina gebogebo diyammo ya yaveyavem. Tana ya ḡoḡoena yai badaem bi tam kwa ḡailisi.”

⁸ ✧Kein tasina Eibol i giuwena gado, “Ta nawa wapumo tai nawanawa.” Ḡome wapumo Kein i miya moito te tasina i laipeki.

⁹ Niga kauwina i tubuḡa mulinemo BADA Kein i wai talayena gado, “Tasim Eibol bamo?”

Kein BADA i giuwena gado, “Mote yà sibe, tagu bena tana taulabena?”

¹⁰ Kamaina bi BADA i giuwena gado, “Bai aubaina kauwa wai nuwanainailina kuna voiye? Tinanatum kwasinina doḡamo ya ḡabaḡaba, lisigumo laubiwa aubaina. ¹¹ Niganana taumḡa kuna pasili munagem te mote kuma bayau. Tasim kwasinina doḡa i vitale laḡannemo kuna wai peki. ¹² Laḡannemo kwa bayauna ba kani mote ima laubani bi kwa velau yabayababa mote bamo em ani miya kauwa.”

²⁵ Adam bi Iv kota tubuḡa ai ḡemoti munaḡe bi Iv i laubewa te gomana olotona i bewa. Bi Iv i giuna gado, “Kein Eibol i wai peki bi BADA gomana epaiyanina i vitegu.” Taunana aubaina i wai isana *Seta*.†

²⁶ Kamaina bi Seta i didiga bi i naḡi te mwanena i wai natuna te natuna olotona i bewa bi i wai isana *Inos*. Mba laḡannemo lava BADA lauduneyena ai tubu.

6

Lava edi gebogebo

⁵ ✧BADA i kita te lava edi gebogebo dobumo i didiga bi laḡan matabuna edi noḡota ba gebogebo a noḡonoḡotidi. ⁶ Tana i wai uvalana gado, “Niga lavedi bai aubaina e voyiedi.” Bi tana noponemo i wainuwaboya. ⁷ Kota i giuna gado, “Tagu mwali matabudi dobumo e voivoiyedina yà kagegebodi. Bi ei uvala te bai aubaina e voyiedi.” ⁸ Bi BADA Nowa taunaḡa lisinemo i wai nuwavisu.

Niga ba Nowa ena titikuna

⁹⁻¹⁰ Nowa natunatuna oloolotodi faiona, isedi ba Sem, Ḡem bi Diyeifeti. Nowa tana lava didimanina laḡan matabuna, tana Maimaituwa vaiḡena a miyamiya nonoḡa.

¹¹ Maimaituwa i kita te dobu matabuna pilipili i nawa yaḡosi. ¹² Maimaituwa dobu i kita, te lava matabudi edi yawasana ba pilipilidimo a miyamiya.

¹³ Kamaina bi Maimaituwa Nowa i giuwena gado, “Lava edi pilipili i didiga gulata taunana aubaina, tedi bi mwali matabudi dobumo yà kagegebodi.

✧ 4:8: Met 23:35 † 4:25: Seta vaiyena Gibulu kalinedimo banina ba vite. ✧ 6:5: Met 24:37

14 “Tagu yà giugiuwem, te tam kai gāigainemo gula kwa voiye. Noponemo nakanaka kwa voyedi bi nopona bi taulina ba patimo kwa pati.” 15 Kwa voiye na ba lolalopana, tabatabana bi kaikaidakina,* 16 gula dabana kwa voiye, yato bi bilibili mododimo koyavusa sa kena. Kota noponemo salamoda kwa voyedi, dibunemo, modomo bi dabanemo. Bi mataeta gilligilinemo kwa sako.

17 Maimaituwa i giuna gado, “Tagu kabaita yà giukamaḡe dobumo, te mwali miyemiyedi matabudi yà kagebogebody, mwali matabudi dobumo sa launeḡaneḡa. 18 Tagu egu waianina lisimmo yà voiye, tam, mwanem, natunatumi bi mwanemwanedi vaitedi gulamo ko valageta. 19-20 Bi tam ḡamoḡamo miyemiyedi labulabuḡa gulamo kwai geludi, tabudi bi tabudi, oolootodi bi waiwaivinidi. Maibena mwanuwa sawasawaḡa lovolovodi bi ḡamoḡamo doḡaḡa nawenawedi bi daledaledi, vaitedi kwai geludi te mote sima peki. 21 Kota kani tabudi bi tabudi kwai geludi te temi bi ḡamoḡamo kemiya.”

22 Maimaituwa bai matabuna i giugiuwena Nowa i voyedi.

7

Kabaita i waitubu

1 BADA Nowa i giuwena gado, “Tam bi em vanuwa lavedi vaitedi gulamo ko valageta, tagu e kita te taumḡa dobumo lava didimanim.

2 Bi ḡamoḡamo visuvisudi oolootodi bi waiwaivinidi iyevidi 7, bi kota ḡamoḡamo milemiledi oolootodi bi waiwaivinidi kitedi tabudi bi tabudi kwai geludi. 3 Kota mwanuwa labulabuḡa, wapedi 7, kitedi tabudi bi tabudi kwai geludi. Niga kwa voiye te mwanuwa bi ḡamoḡamo yawawayasanidi, te muliḡa tedi sai natunatuna bi dobu sai wanavu. 4 Laḡan 7 mulinemo, tagu nabu yà giukamaḡe dobumo, te laḡan 40 bi dudubala 40 bi mwali miyemiyedi matabudi e voivoiyedina kabaitemo yà avalidi.”

5 Nowa bai matabuna BADA i giugiuwena i voiye.

17 Nabu i yovoyovona eete laḡan 40 a kovi bi utuutuva i saḡa gulata te gula i poule laḡeti.

23 BADA mwali miyemiyedi matabudi dobumo, lava, ḡamoḡamo bi mwanuwa i wai avali kamaḡedi. Nowa bi ena vanuwa lavedi taudiḡa gulamo a yawasana.

8

Kwalabu ḡemota mulinemo kabaita i lausolu bi doḡa i ḡasala.

Kabaita damona

15 Maimaituwa Nowa i giuwena gado, 16 “Gula ko potiyovo kamaḡe, tam, mwanem, natunatumi bi mwanemwanedi. 17 ḡamoḡamo doḡamo miyemiyedi, daledaledi bi mwanuwa sawasawamo lovolovodi matabudi kwa kapotiyovodi, te tedi sai natuna dabalala bi dobu matabuna sai wanavu.”

18 Kamaina bi Nowa ena vanuwa lavedi vaitedi, gula a potiyovo kamaḡe. 19 ḡamoḡamo doḡamo miyemiyedi, daledaledi bi mwanuwa edi dubuḡa gula a potiyovo kamaḡe.

* 6:15: Ena lofa ba 140 metres, ena taba 23 metres bi kaidakina 14 metres.

²⁰ Nowa olta i voiye bi ena vite BADA lisinemo ḡamoḡamo bi mwanuwa visuvisudi ḡemoḡemotaḡa i legau bi olta dabanemo sewasewa i gabuḡosedi.

²¹ Kamaina bi BADA sewasewa panena i wai nuwavisuye bi taunaḡa i giu munaḡena gado, “Bai laḡannemo mote dobu, ḡamoḡamo bi lava miyemiyedi yàma kovoḡi munaḡe, avena te bainewa, ma keikeilikidimo gebo a voiye bi mote yàma kovoḡidi, mai niganana e voiyena.

²² “Dobu bainewa ya kena watana, wadi bi vililubu, bodubodu bi kailavusa, suwala bi nabu, laḡan bi dudubala, mote sima kovi.”

9

Maimaituwa i giuwapa Nowa lisinemo

¹ ✧Maimaituwa Nowa bi natunatuna i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, “Koi natuna dabalala bi dobu koi wanavu. ² ḡamoḡamo doḡamo miyemiedi, daledaledi, mwanuwa bi iyana matabudi temi sa nailemi bi temi koi badaedi. ³ Dolinemo kanigidava e vitemi. Bi niganana mwali miyemiyedi waitedi ko kanidi. ⁴ ✧Mwali ḡemota, musala ma kwasinina, mote koma kani, ei ḡakemina banina kwasinemo yawasana ya kenakena.

⁵ “Aiyai bi lava yai pekina ba kovoḡa ya vai, kota ḡamoḡamo lava yai pekina ba ḡamoḡamona sai peki.

⁶ ✧Maimaituwa lava i voiyedina ba kitedi mainana tana bi aiyai lava i lai pekina ba lava ḡesaudi kota tana sa laipeki. Banina Maimaituwa lava i voiyena kitana mainana tana.

⁷ ✧Bi temi koi natunatuna dobumo te natunatumi sai natuna dabalala bi dobu matabuna sai wanavu.”

⁸ Bi Maimaituwa Nowa bi natunatuna i giuwedina gado, ⁹ “Ei, koi beyavaiya, tagu egu waianina tam bi emi tubulelesa lisimimo yà voivoiye ¹⁰ bi mwali yawayawasanidi matabudi, mwanuwa bi ḡamoḡamo waitedi, gulamo kona potipoti yovona ba muliḡa sai natunatuna watana. ¹¹ Tagu egu waianina yà voivoiyena lisimmo, te dobu bi mwali matabudi miyemiyedi dobumo mote yàmai avali munaḡedi.”

¹² Maimaituwa Nowa i giuwena gado, “Niga waianina matailina yà voivoiyena ya kena nonoḡa mododemo, tagu bi tam bi ḡamoḡamo yawayawasanidi waitedi. ¹³ Tagu giyoumo waliwaliyoyo yà sakona. Mba ya wai mataila te waianina lava bi bai matabudi dobumo lisidimo. ¹⁴ Laḡannemo bi giyou yada i sumana ba waliwaliyoyo ya laumaḡata. ¹⁵ Mba tagu egu waianina e voivoiyena lisimmo, yà noḡoti te mote bai laḡannemo ḡamoḡamo yawayawasanidi matabudi yàmai avali munaḡedi.”

11

Vanuwa kaikaidakina Babelmo

¹ Dolinemo lava matabudi dobumo kalina ḡemota a giugiuwe. ² Kamaina bi lava ḡesaudi suwala ena anilovotava yawaninaḡa a nawa, te Sinamo* a tava bi ḡome wapu visuvisuna a banavi bi a miyatulu.

✧ 9:1: Pak 1:28 ✧ 9:4: Liv 17:10-14 ✧ 9:6: Pot 20:13; Pak 1:26 ✧ 9:7: Pak 1:28 * 11:2: Sina ba Babiloniya isana ḡesaua.

³ Ğome edi lava vaitedi ai ogatala bi doġa a gwadai bi biliki† a patidi. ⁴ Kamaina bi a giuna gado, “Niganana malagai dididiga taitubu bi vanuwa wai dabakenakenana ta ġala te dabana ya saġa yada ya taukoni, isada vatona aubaina te mote tamai dabalalida.”

⁵ Kamaina bi BADA i yovo malagai bi vanuwa wai dabakenakenana a ġalġalana au kitanemo, ⁶ bi i giuna gado, “Niga lavedi matabudi kalina ġemota sa giugiuwe, niga taunana kauwa yabayababa pakana ai tubu. Gotona te edi ġowana sa voiye. ⁷ Ta yovo ta nawa bi kalinedi ta vitale asiati te mote edi lava edi ġiu sima sibedi.”

⁸ Niga mainana BADA i wai dabalalidi bi dobu a nawa yaġosi bi malagai dididiga a ġalaġalana a kaisako. ⁹ Taunana aubaina malagaina ai isana Babel,† banina ġome BADA kalinedi i vitale asiati bi i wai dabalalidi te dobu matabuna a nawa yaġosi.

12

Walakina bamo nove Nowa natuna Sem ena tubulelesa i saġasaġana ġome Ablam i tubuġa.

BADA Ablam i vine

¹ *Kamaina bi BADA Ablam i vine bi i giuwena gado, “Em dobu, em lava, tamam ena dam lavedi kwa gosedi bi kwa nawa tagu dobu yaì lovernemo.

² Tagu em tubulelesa wapewapedi ya vitem bi em dam ya didiga bi ya kavisuvisum te isam ya didiga, bi sa vivilem. Bi tam kota visuvisu kwa voiye dam wapewapedi lisidimo. ³ Mabai kavisuvisu lisimmo sa voiyoiena ba tagu kavisuvisudi. Bi mabai sa pasipasilimna ba ya pasilidi. Tam em dammo kaka dobu matabuna ya kavisuvisu.”

⁴⁻⁵ Mba laġannemo Ablam ena kwalabu 75 bi BADA i giuwe te Alan i gose bi i modina i nawa Keinan. Ablam, mwanena Salai, madiyana Loti, ediya taubagibagi, edi pulapula bi edi ġamoġamo matabudi vaitedi a nawa.

⁶ Keinan plovinsnemo a tava. Bi Ablam ena dam matabudi a nato, te a nawana Sikem malagainemo a tava bi ġome Keinan lavedi yaġolo a miyamiya te Mole ena kaipolu dididiga i moimoitona diyanemo a ġalavu.

⁷ *Kamaina bi BADA Ablam lisinemo i laumaġata bi i giuwena gado, “Niga dobnana em tubulelesa ya vitedi.” Ğome BADA i laumaġata, taunana aubaina te Ablam olta i voiye BADA ani lauduneyena.

13

Keinan noponemo, Ablam bi ena lava palaiġa a miyamiya nawa, malagai bi malagai. Mote vanuwa a ġaledi bi palai a voiye te nopodimo a miyamiya. Bamo bi dobu ġesaunemo nawa a ġoena ba edi palai a nokudi bi kamelo dabedimo ai ġeludi bi kamelo a avaavala.

Tedi mote a bayabayau bi a wai ġamoġamo ota. Bi edi ġamoġamodi ġesaudi a vunudi bi a kanikanidi bi ġesaudi lava lisidimo kani a kunekunedi. Ablam bi ena lava witi lava ġesaudi lisidimo a kunekunedi. Mba witidimo falawa a voiye di buledi a gabugabudi.

Ablam Bi Loti a dailidi

† **11:3:** Doga bi pati a gwadai te biliki a voiye di lofelofedi bi tabetabedi bi suwalemo a wai lalanidi, te a ġaiġai bi vanuwa bilibilidi ani patidi † **11:9:** Isa Babel Ġibulu kalinedimo ba Wainuwanaina.

* **12:1:** Ġiu 7:2,3 * **12:7:** Ġiu 7:5

⁵ Loti yaḡolo Ablam vaitena a nawanawa ḡemota, Ablam bi Loti edi ḡamoḡamo wapewapedi, sipu, bulumakau bi edi taubagibagi vaitedi ḡalavumo a miyamiya. ⁶ Gabu i ḡaubo bi ḡamoḡamo edi ani yaba mote ḡemoḡemotina te maso a miya ḡemota.

⁸ Kamaina bi Ablam Loti i giuwena gado, “Goma, tada ba lava ḡemota mote i visu te tada bi eda taubagibagi matabuda tai kagiu. ⁹ I visu te tai nawa tabutabu bi dobu kwa kita te em ḡowanemo kwa vai bamoda tam ḡeniyadaḡa kwa nawana ba tagu kataiyadaḡa ya nawa bi kota bamoda tam kataiyadaḡa kwa nawana ba tagu ḡeniyadaḡa ya nawa.”

¹⁰ Loti i wai kita nawa bi wapu visuvisuna i kita Diyoudan gaubina diyanemo bi matana i nawa te Diyowa malagaina palatina. Bi kota gauba wapewapedi i kitedi bi kota doḡa visuvisuna maibena BADA ena daibi Idenmo* e maibena Idip doḡana Sodom diyanemo. Mba laḡannemo BADA yaḡolo mote malagai Sodom bi Gomola i kovogidi, muliḡa kaka i kovogidi. ¹¹ Kamaina bi, Diyoudan wapuna tabutabuna i wailogo bi i lauḡonaḡona te suwala ani lovotava yawaninaḡa i nawa, niga mainana kauwinemo Ablam ma madiyana Loti ai yamoned. ¹² Ablam Keinan doḡanemo i miyatulu bi Loti tana Sodom malagaina diyanemo ena palai i sako saḡe bi i miyatulu, Diyoudan wapunemo. ¹³ Sodom oloolotodi edi kauwa a pilipili gulata bi kota kauwa ḡebogebodi a voivoiyedi BADA matanemo.

¹⁴ Loti i modina, mulinemo BADA Ablam i giuwena gado, “Kwa moito vitavivalem dobu kwa kita nawedi. ¹⁵ *Niga doḡuna kwa kitakitana tam bi em tubulelesa ya vitemi, mba temi emiya ya kena nonoḡa. ¹⁶ Tagu em tubulelesa wapawapa ya vitem bi aiyai mote ḡemoḡemotina ima iyevidi. Mai bena ḡimoli mote aiyai ḡemoḡemotina te ima iyevi kovi. ¹⁷ Niganana kwa nawa bi doḡana kwa vakita nawe bi tagu matabuna ya vitem.”

¹⁸ Kamaina bi Ablam i nawa Giblon malagainemo bi ḡome Mamle ena kaipolu dididiga, diyanemo i laugalavu bi ḡome olta i voiyee BADA ani lauduneyena.

14

Laḡannemo Loti Sodom malagainemo i miyamiya bi ḡalibona 4 edi tauwaiḡaviya vaitedi a tava. Bi Sodom malagaina bi malagai ḡesaudi diyanemo vaitedi a suludi. Bi tedi Sodom ena tauwaiḡaviya a lauyovoḡedi.

Loti a pani nawe bi kota Ablam i natome munaḡe

¹¹⁻¹² ḡalibona wapedi 4 edi tauwaiḡaviya vaitedi a tava Sodom bi Gomola malagaidimo bi lava edi pulapula, kediya bi kota Ablam madiyana Loti vaitena a pani bi a nawedi. ¹³ Bi ḡome oloto ḡemota i soyavai te i velau Ablam lisiinemo bi bai matabuna i tubutubuḡana i tainuwatau. Ablam tana Gibulu lavana bi Mamle ena kaipolu diyanemo i miyamiya. Bi Mamle tana Amoli lavana. Mamle tasitasina Eskol bi Ane, Ablam vaitena waianina a voiyee, te sai kaisagu bi edi ḡaviya sai ḡaviyedi. ¹⁴ Laḡannemo Ablam i vaiye te madiyana Loti a pani. Tana ena tauwaiḡaviya wapedi 318 i wai ḡemotidi ena ḡalavumo bi ḡalibona wapedi 4 a kwavi watedi te Den malagainemo a tavaitedi. ¹⁵ ḡome ena tauwaiḡaviya i dailidi edi dubuḡa bi dudubalemo edi ḡaviya a yovoḡedi bi a kwavidi a nawedi te ḡobamo a tavaitedi. ḡoba ba Damaskas kavalinemo, ¹⁶ bi pulapula danedanenedina a tanodi bi kota

* 13:10: Iden bayauna, Pakanemo 2:8   ✧ 13:15: Giu 7:5

Ablam madiyana Loti bi ena pulapula matabudi, vesavesala bi lava gēsaudi vaitedi a munaḡedi.

Melkisedek BADA i wai baḡa te Ablam ya kavisuvisu

¹⁸ Melkisedek ba Salem edi ḡalibona bi tana kota BADA saḡasaḡa guletina ena pilisi,* tana buledi bi waen i tano natomedi Ablam i vite. ¹⁹ Bi tana Ablam i kavisuvisu bi i giuna gado,

“Giukauwa te BADA saḡasaḡa guletina,

mala bi dobu tauvoiyedi, kauwa visuvisudi i voiyedi lisimmo.

²⁰ Giukauwa BADA saḡasaḡa guletina

i sagum te em ḡaviya ḡalibona 4 kuna lauyovoḡedi,

taunana aubaina te ta kasaḡesaḡe.”

Bi waḡasiḡasi mulinemo Ablam pulapula i tanodi bi dubu 10 i sivudi bi dubu ḡemota Melkisedek i vite.

15

BADA ena waiwana Ablam lisinemo

¹ BADA Ablam laubonimo i giuwena gado, “Ablam mote kuma naila, tagu em babalemo yà moito galamem bi tagu puyo dididiga yà vitem.”

²⁻³ Ablam Bada ena giu i waimunena gado, “Bada, egu bada, tagu mote yài natuna bi bainewa em puyo ya sagugu. Tam mote gomana ku vitegu bi laḡannemo tagu yà pekina ba egu taubagibagi isana Eliyesa Damaskas lavana, egu waiguyau matabuna ya vai.”

⁴ Bi BADA i giu munaḡena gado, “Geḡa, mba lavana mote em waiguyau ima vai, tam natuotim kaka em waiguyau ya vai.” ⁵ BADA Ablam i giuwena gado, “Kwa potiyovo doḡamo bi kwa kita saḡa galewemo bi kipola kwa iyevi lubudi, mba mainana em tubulelesa wapedi, mote aiyai ḡemogemotina ima iyevi kovi.”

⁶ Ablam BADA ena giu i waisumaḡe, taunana aubaina BADA i wai nuwawisu bi i giuwe te tana lava didimanina.

¹² Laḡannemo suwala i bulubulu, Ablam i kena i wainuwayavuḡa, waidudubala bi naila i waikwesi. ¹³ *BADA i giuwena gado, “Niga kwa sibe kauwe, tam em tubulelesa wali dobumo sa miyana mai tautavatava. Bi mba dobuna lavedi em tubulelesa sa egelidi te sai taupaula yabayababa kwalabu wapedi 400. ¹⁴ *Mba dobuna lavedi ba tagu yà kovogidi. Mulinemo em tubulelesa niga dobumemo waiguyau vaitena sa tava munaḡa. ¹⁵⁻¹⁶ Bi niganana kaka mote sima tava. Banina Amoli lavedi yaḡolo niga Keinan doḡanemo sa miyamiya. Bi laḡan muliḡa edi tubulelesemo edi geboḡebo ya didiga gulata kaka yà kovogidi bi yà kwavi vaidi. Kamaina bi tam em tubulelesa kaka sa tava munaḡa niga dobumemo sa miya. Bi tam Ablam kwa miya te kwa magula kauwa bi nuwauwamo kwa peki te sa doḡom.”

16

Salai bi Eiga

¹⁻³ Ablam ma mwanena Salai Keinanmo a miyana kwalabu wapana 10 bi mwanena Salai mote ai natuna. Bi Salai ena taubagibagi waivinina isana Eiga tana Idip waivinina. Kamaina bi Salai Ablam i giuwena gado, “BADA

* **14:18:** Niga pilisina mote mai niganana pilisidi. Wala pilisidi ba lava edi puyo taugabudi.

☆ **15:13:** Pot 1:1-14; Giu 7:6 ☆ **15:14:** Pot 12:40,41; Giu 7:7

mote i waianinegu te yai natuna, kwa nawa Eiga vaitena ko kena, tana male gomana aubaigu ya bewa bi tagu yai natunaye.”

Ablam Salai ena giu i waianine kamaina bi Ablam Eiga vaitena a kena Salai ena giu aubaina.

¹⁵ Kamaina bi Eiga i bwaga, i wai natuna te gomana olotona bi Ablam i wai isana *Ismael*.

17

BADA ena waianina matailina

¹ Ablam ena kwalabu 99 bi BADA i laumağata lisinemo bi i giuwena gado, “Tagu Maimaituwa wailewapani guletigu.* Egu etağa kwa nawa mote bai ġesau kuma voiyे waigebo, ² taunana aubaina tagu egu waianina ġaiğailisina ya sakosako tam lisimmo bi em tubulelesa sa wapa gulata.”

³ Ablam tuwapekana i wai tupagwalie bi i laudulu doğamo. Kamaina bi Maimaituwa i giuwena gado, ⁴ “Tagu egu waianina lisimmo te tam muliğa ba dam wapewapedi itedi. ⁵ Niganana isam ya vitavitale Ablam te Eiblağam.† Banina tam em tubulelesemo kaka dobu bi dobu ġalibona sa tubuğa. ⁶ Tagu ya kavisuvisum te dobu bi dobu nopodimo em tubulelesa sa wapa gulata bi tedi lisidiğa kaka ġalibona sa moito sağa.

⁷ “Tagu egu waianina bagibagina ya voivoiyena tam bi em tubulelesa lisimimo, te em tubulelesa kaka ya tuwa watana. Tagu em Maimaitua bi kota em tubulelesa edi Maimaituwa. ⁸ Keinan doğana matabuna emi animiya nawa ba tam bi em tubulelesa ya vitevitemi. Bi tagu edi Maimaituwa bi emi doğa ya vitevite gwasemi.”

⁹ Maimaituwa Eiblağam i giuwena gado, “Tam bi em tubulelesa egu waianina ko kaididi. ¹⁰ Bi waianina matailina tam bi olooloto matabudi em tubulelesemo tunimimo kwapibwali ko voiyе. ¹¹ Temi kwapibwali ko voivoiyena ba waianina matailina tagu bi temi mododemo. ¹² Bi libilibi oloolotodi sa tubuğa lağan 8 mulidimo, egu mataila tunidimo ko voiyе. Ko voiyе natunatumi bi kota emi taupaula natunatudi bi olooloto matabudi em dammo. ¹³ Bamoda em dammo libilibi oloolotodi sa tubuğa bi lağan 8 mulidimo ba kwapibwali lisidimo ko voiyе. Bi mainana lağannemo emi taupaula kona gimelidina ba kwapibwali lisidimo ko voiyе, te egu waianina matailina lisimimo ya kena nonoğa. ¹⁴ Bi aiyai olotona mote waianina matailina tuninemo ba tana egu waianina i waidoukotona ba tana mote egu dam lavedi nopodimo.”

BADA Salai i giuwapa te Aisik ya bewa

¹⁵ Maimaituwa Eiblağam i giuwena gado, “Mwanem Salai mote kumai isa munage Salai bi ya waiisa vitalena *Sela*.‡ ¹⁶ Tagu ya kavisuvisu bi tana natum ya bewa bi kota ya kavisuvisu te ena tubulelesemo dobu babadidi bi ġaliğalibona sa tubuğa.”

¹⁷ Eiblağam tuwapekana i waitupagwalige matana doğamo bi noponemo nuwana i waigwaigwai bi taunağa i giu munage na gado, “Gemoğemotina oloto ena kwalabu 100 bi yai natuna? Bi kota Sela ena kwalabu 90 bi

* **17:1:** Maimaituwa ġaiğailisi guletigu Ġibulu, El Shaddai. † **17:5:** Eiblağam vaiyena Ġibulu kalinedimo banina ba dobu wapewapedi tamed. ‡ **17:15:** Salai bi Sela isedi labu banidi ba ġalibona natuna waivinina. Maimaituwa isa valivaliuna Sela i vite, te tana ba ġaliğalibona bi lava wapewapedi tinedi.

yai natuna?" ¹⁸ Eiblaḡam BADA i giuwena gado, "Bi Ismael bainewa, maso ḡemoḡemotina kuna kavisuvisu?"

¹⁹ Maimaituwa i giuwena gado, "Geḡa mwanem yai natuna te gomana olotona ya bewa bi kwa isana Aisik. § Bi tagu egu waianina yà voyiye tana bi ena tubulelesa lisidimo ya kena nonoḡa. ²⁰ Em waibaḡa Ismael aubaina kaikana e vaiye bi tana kota yà kavisuvisu te yai natunanatuna bi ena tubulelesa sa wapa gulata. Tana ḡalḡalibona matabudi 12 dobumo tamedu bi ena dam ya didiga. ²¹ Tagu egu waianina Aisik lisinemo yà voyiye, te Sela yai bewana bokina kwalabunemo niga mainana nawalaina noponemo."

18

Oloto faiona Eiblaḡam lisinemo a tava

¹ BADA Eiblaḡam lisinemo i laumagata Mamle ena kai nananakidi pakedimo. Niga taunana ena titikuna.

Suwala modomo Eiblaḡam ena palai mataetinemo i miyamiya. ² Bi i wai kita saḡa te ooloto faiona a moimoito, i kitekitedi te i velaubeyedi bi tuwapekana i wai tupagwalige bi i laudulu doḡamo.

³ Bi i giuna gado, "Aee egu babada bamoda kona kita te tagu kamaina ba koma vawaituligu. ⁴ Gauba yà vai natome bi kaḡemi ko koḡedi bi kai pakanemo koi wagulu. ⁵ Kani ḡotona yà vai natome, ko kani bagibagi kaka bi nawa koi tubu munaḡe. Emi taupaula kona noḡotigu te kona tava egu vanuwemo, kamaina te kani yà voyiye te ko kani."

Tedi a giuwena gado, "Kamaina bai kuna giugiuwena ku voyiye."

⁶ Eiblaḡam i velau makai ena palaimo bi mwanena i egelina gado, "Kwa nawa te falawa kauwa kwa vai bi buledi tabetabedi kwa gabudi." ⁷ Bi Eiblaḡam i velau i nawa bulumakau dubunemo bi bulumakau natuna pwatapwatana i vunuvai bi ena taupaula i vite bi i kanonoḡi.

⁸ Eiblaḡam kani bulumakau susubwadina vaitena vitavitalena,* musala bi susubwadina anitego, i natomedi matedimo i wai dubudi, te a kanikani bi tana diyedimo kai pakanemo i moito i labelabedi. ⁹ Tedi ai talayena gado, "Mwanem Sela bamo?"

Bi Eiblaḡam i giuwedina gado, "Tana palai noponemo."

¹⁰ Edi tau ḡemota Eiblaḡam i giuwena gado, "Yà giugiu kauwem te niga mai laḡannemo yà munaḡa, bokina kwalabunemo bi mwanem Sela gomana olotona ya bewa."

Sela tana mulinemo, palai mataetinemo i moito i wai beyavaiye. ¹¹ Sela bi Eiblaḡam tedi ba a magula kauwa bi Sela ena nawanawalai i kovi. ¹² Sela nuwana i waigwaigwai bi i giuna gado, "Tagu egu bada vaitena kei magula kauwa bi ke ḡoḡosi. Bi ḡemoḡemotina kai natuna, ee?"

¹³ BADA Eiblaḡam i wai talayena gado, "Bai aubaina Sela i gwai bi i giuna gado, 'Tagu ei magula bi ḡemoḡemotina yai natuna?' ¹⁴ Mwali bai i pilipili gulata lisigumo te yà voyiye? Kage mainana e giugiu, tagu yà nato munaḡa, niga mainana laḡannemo bokina kwalabunemo bi mwanem Sela gomana olotona ya bewa."

¹⁵ Sela i naila bi i valelena gado, "Tagu mote e gwai."

Tana i giuna gado, "Geḡa, tam kuna gwai."

Eiblaḡam ena waibaḡa

§ 17:19: Aisik banina ba Cibulu kalinedimo ba i gwai. * 18:8: Mba taunana bata (butter).

¹⁶ Kamaina bi oololoto faiona a miya moito bi Sodom yawaninaḡa ai kita yovo bi Eiblaḡam vaitena a nawa. ¹⁷ Bi BADA taunaḡa i giu munaḡena gado, “Bai yà voiye na mote i visu te Eiblaḡam yai malimaliuwe. Bi kamaina te yà tainuwatau. ¹⁸ Tana ena tubulelesa ya didiga bi dam ḡaiḡailisina bi tana dabanemo dobu matabudi yà kavisuvisudi. ¹⁹ E vine te tana natunatuna bi ena tubulelesa ya giuwedi te egu waiḡake bi didimana sa kaiwatedi bi kota lava sa komaniyedi. Gome kaka Eiblaḡam lisinemo e giugiuwapana yà voiye.”

²⁰ Kamaina bi BADA i moito vitale bi Eiblaḡam i giuwena gado, “Tagu e vaiye te waiwavu dididiga Sodom bi Gomola lisidimo. ²¹ Tagu yà yovo yà nawa bi yà kitedi, niga waiwavuna giu kauwa ee kaiyovu.”

²² Gome oloto labu a gosedi bi Sodom yawaninaḡa a nawa bi BADA Eiblaḡam matanemo i moimoito. ²³ Eiblaḡam i nawa BADA diyaotinemo bi i giuwena gado, “Giu kauwa te lava visuvisudi bi gebogebodi vaitedi kwa kovogidi? ²⁴ Bamoda lava 50 didimanidi malagai dididiginemo, tam male kwa kovogi bi mote kuma nuwa munaḡedi? ²⁵ Mba mote i visu. Mote kuma voiye. Tam mote lava visuvisudi bi gebogebodi vaitedi kumai pekidi, kauwina ḡemotina kwa voiye, lava didimanidi bi balebaleli lisidimo. Geḡa. Tam bena taulaididimana dobu matabunemo, ee? Tam bena kwa etale kauwemai.”

²⁶ BADA i giuna gado, “Bamoda lava visuvisudi wapedi 50 Sodom malagaimo yà banavidina, malagaina matabuna mote yàma kovogi.”

²⁷ Eiblaḡam i giuwena gado, “O bada, tagu maibena yoḡiyogi mote yà visu gulata bi geḡa, te kaikana giu lisimmo ei tubu taunana aubaina te, yai tala munaḡa. ²⁸ Bamoda lava 45 visuvisudi malagaina dididiginemo, tam male matabuna kwa kovogi?”

Kamaina bi BADA i giuna gado, “Bamoda ḡome 45 visuvisudi e banavidina ba mote yàma kovogidi.”

²⁹ Eiblaḡam i waitala munaḡana gado, “Bamoda ḡome 40 visuvisudi kuna banavidina ba bainewa?”

Bi BADA i giuna gado, “Ḡome bi 40 e banavidina ba mote yàma voiye.”

³⁰ Eiblaḡam i giuna gado, “Aee, egu bada, kuma mediyegu, avedi bi yà tala munaḡa bamoda 30 ota kuna banavidina ba bainewa?”

Bi BADA i giuna gado, “30 ota e banavidina ba mote yàma voiye.”

³¹ Eiblaḡam i giuna gado, “Aee bada, egu laudabatola kwa noḡotikamaḡe bamoda 20 ota kuna banavidina ba bainewa?”

BADA i giuna gado, “Bamoda 20 ota e banavidina, mote yàma kovogidi.”

³² Eiblaḡam i giuna gado, “Aee egu bada, kuma mediyegu, avedi te maḡemota yà giu munaḡa bamoda 10 ota kuna banavidina ba bainewa?”

BADA i giuna gado, “Bamoda 10 ota e banavidina ba tagu mote yàma kovogidi.”

³³ Kamaina bi BADA Eiblaḡam i gose bi Eiblaḡam i munaḡa ena palaimo.

19

BADA Sodom bi Gomola i waikalaḡosedi.

¹ Aubigamo aneya labu Sodom malagaimo a tava. Bi Loti tana malagai ganakukuna mataetinemo* i miyamiya. Loti i kitekitedi te i miya moito, i

* **19:1:** Mba laḡandimo malagai ganakukudi ḡakimemo a pati wai kwavivili bi mataetidi ḡemota ye labu a sivudi. Oololoto mataetidimo a ḡemotidi bi a waigatata bi kota gimagimala a tavaitedi bi a gimagimala.

velau gavuḡavutedi bi tuwapekana i wai tupagwaliḡe bi i laudulu kununa doḡamo. ² Bi tana i giuwedina gado, “Egu babada ko nato egu vanuwemo ko kena. Bi aubaimi yà noya te kaḡemi ko koḡedi bi bokina olaolalemo kaka ko nawa.”

Bi tedi a giuna gado, “Geḡa, tama aniwaḡemota gabunemo ka kena.”

³ Bi Loti i giu ḡaiḡailisi, te i wai doli nawedi ena vanuwemo. Bi buledi mote muu'a vaitena i voyiye te a kani.

⁴ Tedi a kani kovi, te yaḡolo mote a kena bi Sodom oloolotodi, ewali bi magula matabudi a tava bi vanuwa a moito wai kwaivivili. ⁵ Loti lisinemo a binau saḡana gado, “Olooloto labu kage lisimmo a tavatavana bamo sa miyamiya? Tama ka goeḡoena, kwa ka potiyovodi bi vaitedi kaipasa.”

⁶ Kamaina bi Loti i potiyovo bi vanuwa mataetinemo i moito bi i lau gudu.

⁷ Bi i giuna gado, “Egu lava, mote niga kauwina gebogebona koma voyiye.

⁸ Koi beyavaiya, tagu natunatugu guguinidi labu yaḡolo mote oloto vaitedi a lumagwau, kamaina te yà giuwedi sa potiyovo bi emi ḡwana lisidimo ko voyiye. Niga oloolotodi tagu e tavaitedi egu vanuwemo, taunana aubaina mote bai lisidimo koma voyiye.”

⁹ Kamaina bi tedi ena giu ai munena gado, “Ku moito liya! Tam tautavatava niga ḡome kuna tava bi bena kwai badabada. Niganana ka voyiem te kwai nuwatoi gulatana, kaka mba lavedi labu!” Kamaina bi Loti a dudu waipaili bi manunubidi a saḡa te maso gudu a doupapa.

¹⁰ Ḣome olooloto a kabiyovo Loti nimanemo a kabi bi a solusaḡe vanuwa noponemo bi mataeta ai dougudu. ¹¹ Kamaina bi tedi lava matabudi doḡamo, a voyiyedi te matedi ai dudubala bi mataeta a tavutavuḡe.

¹²⁻¹³ Kamaina bi olooloto labu Loti a giuwena gado, “Tama ḡotona te niga dobuna ka kovogḡi. BADA waiwavu dididiga i vaiye niga malagaidimo bi i giu kamaḡemai te kai kalaḡosedi. Bamo natunatum, botibotiyam bi em lava ḡesaudi niga ḡome? Matabudi kwai dolidi bi niga malagaina ko gose kamaḡe.”

¹⁴ Kamaina bi Loti i potiyovo bi botibotiyana i giuwedina gado, “BADA ḡotona te niga malagaina ya kagebogebo, koi papalana bi niga malagaina ta gose.” Bi botibotiyana ai noḡota bena kage i wainamaḡa.

¹⁵ Dovu ma wai dudubalina, aneya Loti a lauegeli, a giuna gado, “Mote i visu te ko peki laḡannemo BADA malagai ya kovokovogḡi. Kwai papalana te mwanem, natunatum waiwaivinidi kwai dolidi te ko velau ko nawa.”

¹⁶ Bi geḡa, te Loti i wai kaikaibudagi aubaina te BADA nuwana i taibag-ibagi bi aneya Loti bi ena vanuwa lavedi nimedimo a kabi bi ai dolidi malagai a potiyovo kamaḡe. ¹⁷ Kamaina bi aneya ḡemota i giuna gado, “Ko velau te ko yawasana! Ko velavelau mote koma tinamuli bi koma velau moito wapumo, male ko peki bi ko nawa otana oyamo.”

²³ Suwala i lovolovo tava bi Loti ena vanuwa lavedi vaitedi Diyowamo† a tava. ²⁴ ✧Kamaina bi BADA malamo ḡakima vavavanina bovabovana i voyiye te i laubulilina mai nabu, Sodom bi Gomola malagaidi dabedimo.

²⁵ Kamaina bi mulidimo BADA dobnemo, lava bi mwali matabuna i waikalagosedi. ²⁶ Loti mwanena mulinaḡa i saḡasaḡa bi gado ya tinamuli, te i lai tabu mai soliti bi i moito gwasu.

† 19:23: Diyowa vaiyena Gibulu kalinedimo banina ba ḡaubona. ✧ 19:24: Met 10:15, 11:23,24

21

Aisik ena tubuḡa

¹ Niganana BADA Sela i sagu bi Eiblaḡam lisinemo bai i giugiuwapaena mainana i tubuḡa te gomana olotona i bewa. ² Laḡan kauwa i tava, te Maimaituwa bai i giugiuwena i tubuḡa bi tana i bwaga bi i wai bewa te Eiblaḡam natuna olotona i tubuḡa, ena magula laḡannemo. ³ Sela i wai bewa bi mwanena gomana i wai isana Aisik. ⁴ ✧ Aisik i tubuḡa laḡan wai 8-nemo tamana kwapibwali matailla i voiye natuna lisinemo, Maimaituwa i giugiuwena mainana. ⁵ Eiblaḡam ena kwalabu 100 bi niga kauwina i tubuḡa.

Eiblaḡam Eiga manatuna i giukamaḡedi

⁸ Kamaina bi gomana i didiga bi ena seda laḡannemo tamana Eiblaḡam soi dididiga i voiye. ⁹ Laḡan ḡemota Idip waivinina Eiga natuna Ismael, Aisik vaitena a wai beyakulu. Tedi a wai beyakulu laḡannemo Ismael tana Aisik i sulasula waineḡa. ¹⁰ Gome Sela mai i kitekitedi, tana Eiblaḡam i giuwena gado, “Niga taupaulana natuna vaitena kwa kwavidi sa nawa. Niga waivinina natuna mote ḡemoḡemotina te yaḡolo Aisik vaitena gagasim matabudi simai budeliyedi bi simai guyauyedi.”

¹¹ Niga giuna Eiblaḡam i vaiye bi i wai nuwaboya banina tana natuna Ismael. ¹² Bi Maimaituwa Eiblaḡam i giuwena gado, “Mote niga taupaulina ma natuna kumai nuwaboyedi. Bi Sela ba i giu kauwa banina Aisik lisinaḡa kaka yaḡolo em dam ya didiga. ¹³ Bi kota em taupaula Eiga natuna mainana yaḡolo dam ya kadidigi.”

¹⁴ Laḡan i sako olaolalemo Eiblaḡam kani bi gauba kwagina wanawanavuna Eiga i wai avalu bi i giukamaḡe. Gome Eiga i gosedi bi kalakalalemo i nawa yabayababa Biyasibamo.

22

Maimaituwa Eiblaḡam i giuwe te Aisik ya lausewasewae

¹ Kauwa matabudi mulidimo Maimaituwa Eiblaḡam i laulubuna gado, “Eiblaḡam!”

Bi Eiblaḡam ena giu i waimunena gado, “Tagu niga!”

² Gome Maimaituwa i giuna gado, “Tam natuotim nuwam tauvaikauwena kai doli bi kwa nawa dobu Moliyamo. Mba ḡome tagu oya yaì lovem dabanemo natum Aisik em sewasewa kwa gabuḡosa lisigumo.”

³ Kamaina bi olaolala otamo Eiblaḡam puyo anigabuḡosa aubaina i lau kai bi ena donkimo i wai geludi, bi ena taupaula labu bi natuna Aisik i wai dolidi. Bi nawa aitubu bi a nawa oya Maimaituwa i giugiuwenemo.

⁴ Laḡan waifaionemo Eiblaḡam gabu Maimaituwa i giugiuwena manekemo i kita nawe. ⁵ Gome tana taupaula i giuwedina gado, “Temi niga ḡome ko miyamiya donki vaitena. Bi tagu gomana vaitena ka nawa noi ḡome bi Maimaituwa ka lauduneye kaka ka nato munaga lisimimo.”

⁶ Kamaina bi Eiblaḡam kai bwainina natuna Aisik i wai avalu, gabuḡosa puyona aubaina. Bi tana kwatikwati i vai bi etaḡa a nawanawa bi kai ani taimatakalatina mwalidi i legalegaudi. ⁷ Bi Aisik i giuna gado, “Tamagu!”

Bi Eiblaḡam ena giu i waimunena gado, “Koko bai?”

Aisik i waitalayena gado, “Tada kai bwainina bi kai matana ani waikalak-abina te legaudi bi sipu ani gabuḡosa bamo?”

⁸ Eiblaḡam ena giu i waimunena gado, “Maimaituwa kaka ḡemota ya kamaḡati.” Kamaina bi a nawa.

⁹ Laḡannemo Maimaituwa gabu i giugiuwenemo a tavatava ba Eiblaḡam ḡome olta i voiye bi dabanemo kai i waidubu. Kamaina bi natuna Aisik ḡulavemo i maḡini bi kai dabedimo i wai kena. ¹⁰ Kamaina bi tana ḡwatikwati i laḡeti natuna waipekina aubaina. ¹¹ Bi BADA ena aneya malamo i binau yovona lisinemo gado, “Eiblaḡam! Eiblaḡam!”

Bi Eiblaḡam i giuna gado, “Tagu niga.”

¹² Bi tana i giuna gado, “Gomana mote tuninemo bai kuma voiye. Tagu niganana e sibe te tam Maimaituwa kwa nainaille bi kwa vovoteyeteye banina tam natum ḡemota bi mote ku nuwevi.”

¹³ Bi Eiblaḡam i wai tautinamuli bi sipu olotona donana kai tomboluna ai ḡalo bi i moimoito i kita. Kamaina bi natuna i kaikamaḡe bi epaiyanina i nawa sipu i vunu bi sewasewa i gabuḡosa. ¹⁴ Taunana aubaina Eiblaḡam mba dobuna i wai isana, *BADA i kanonoḡi*. Bi niganana laḡannemo lava sa giugiuna, “BADA ena oyamo i kanonoḡi.”

¹⁵ BADA ena aneya malamo Eiblaḡam lisinemo giu i wai labuna gado, ¹⁶ Bada niga mainana i giuna gado, “Tam kuna voteyeteyegu bi natuotim ḡemota bi mote ku nuwevi, taunana aubaina tagu e giuvavasagem. ¹⁷ Te tam ya kavisuvisum bi bilem sa wapana mai kipola galewemo ee gimoli nisa diyanemo. Tam bilem yaḡolo edi ḡaviya sa vawaiubedi. ¹⁸ Tam em tubulelesemo lava matabudi dobumo visuvisu sa vai. Banina tam egu giuvavasaga kuna voteyeteye.”

¹⁹ Kamaina bi a munaga ena taupaula lisidimo bi matabudi a nawa Biyasiba, Eiblaḡam ena ani miyamo.

Sela ena kwalabu ba 127 bi i peki. Eiblaḡam mwanena i wai nuwaboyae bi mote gabu te mwanena ya dobo. Kamaina bi dobuna lavedi lisidimo doḡa i gimeli bi mwanena i dobo. Bi kwalabu faiona mulidimo Eiblaḡam natuna Aisik Alan waivinina i naḡi, isana ba Lebeka bi tana ba Eiblaḡam tasina Nao natuna. Aisik ena kwalabu 40 bi i naḡi mulinemo Eiblaḡam i peki bi natunatuna labu taubeuna a vai bi mwanena diyanemo a dobo. Eiblaḡam ena kwalabu ba 175 bi i peki.

25

Deikap bi Iso a tubuḡa

¹⁹ Niga ba Eiblaḡam natuna Aisik ena titikuna, tana taunana tamana Eiblaḡam.

²⁰ Aisik ena kwalabu 40 bi Lebeka i naḡi. Bi Lebeka tamana ba Betuwel, tana Padan Alan olotona. Bi Lebeka nuvuna ba Leiban. ²¹ Lebeka i aipoi, taunana aubaina mwanena Aisik i laupali BADA lisinemo. Kamaina bi BADA tana ena pali i vaiye bi mwanena Lebeka i bwaga. ²² Bi tana bwaganemo laḡalaḡa a miyamiya. Bi ena tau vaitena tinedi bwaganemo a waḡinana. Taunana aubaina Lebeka BADA i wai talayena gado, “Niga bai kauwina lisigumo ya tubutubuḡa?” ²³ Bi BADA i giuna gado, “Tam bwagammo

ba dam labu sa miyamiya.

Bi labuidi yaḡolo sai tamsasalana.

Bi dam ḡemota

yai lewapana gulata.

Tautuwaḡa tasina
aubaina yai taupaula.”

²⁴ Kamaina bi Lebeka ena laḡani i tava te i wai natuna bi natunatuna laḡalaḡa oloolotodi i bewedi. ²⁵ Gomana gei tubuḡina ba tunina sabasabana bi wai kolokolona maibena balaigesi. Taunana aubaina tana ai isana Iso.* ²⁶ Muḡiḡa gomana tautasi i tubuḡa bi nimana i pwalage te tuwaḡana kaḡeiwakiduna i kaididi te bagibagina. Taunana aubaina tana ai isana Deikap. Aisik ena kwalabu 60 i vai bi Lebeka i wai natuna.

²⁷ Mba libilibidi a nananaka bi Iso tana tau tupatupali bi mote palaimo i miyamiya gausi. Bi Deikap tana lava vovoyagotina bi laḡan matabuna palaimo i miyamiyaboni. ²⁸ Bi Aisik tana Iso nuwana i vai kauwe banina Iso laḡan matabuna musala i vunudi bi tamana i kanikani. Bi Lebeka natuna Deikap taunaḡa i ḡoḡoḡe kauwe.

Isa tasina lisinemo budeli i kune kamaḡe

²⁹ Laḡan ḡemota Deikap gulewemo gwadai i ḡiu bi i miyamiya. Kamaina bi Iso i bababala nawana i tava. Bi tana kani i peki kauwa. ³⁰ Kamaina bi tana Deikap i giuwena gado, “Tagu kanipeki i laukauwegu, gwadai sabasabana kuna ḡiugiuna, waḡapa kwa tala natome bi ya kani!” Taunana aubaina tedi Iso isana ḡesauna a sakona Edom.†

³¹ Bi Deikap ena ḡiu i waimunena gado, “Mba kamaina bi dolinemo em budelimo niga kanina kwa gimeli, kaka ya vitem.”

³² Bi Iso i giuna gado, “Ei kwa kitagu! Tagu ḡotona te kani pekina ya peki. Niga budelina bai visuvisuna ya vitegu?”

³³ Bi Deikap i giuwena gado, “Dolinemo kwa gei giuvavasaḡegu te em budeli kwa vitegu, kaka kani ya vitem.” Gome Iso, Deikap lisinemo i giuvavasaḡa bi ena budeli kani aubaina i kune kamaḡe.

³⁴ Gome Deikap buledi bi gwadai i tala bi Iso i vite. Tana i kani, i tego bi i miya moito te i nawa. Iso niga kauwinemo ena budeli i daboke.

26

¹ Kamaina bi gomala ḡesau i tubuḡa maibena wala Eiblaḡam ena saugemo i tubutubuḡana. Taunana aubaina Aisik i nawa Gelamo Filitiya ḡalibonana Abimelek ena ani miyamo. ² Kamaina bi Maimaituwa Aisik lisinemo i laumaḡata bi i giuna gado, “Mote kuma nawa Idipmo bi niga dobuna e giugiuwena ḡome kwa miya. ³ *Bi tagu ba tam vaitem, te ya kavisuvisum. Tagu niga dobuna isuna te isuna tam bi bilebitem vaitedi kaka ya vitemi. Tagu bai e giugiuwapana tamam Eiblaḡam lisinemo ba yaḡolo ya noḡonoḡoti. ⁴ Tagu kaka em tubulelesa wapewapedi ya vitem maibena kipola galewemo. Bi niga dobuna isuna te isuna matabuna tedi ya vitedi. Bi tedi dabedimo kaka dobu matabudi ya kavisuvisudi. ⁵ Tam ya kavisuvisum banina Eiblaḡam egu waḡake bi egu giuvavasaḡa matabudi i voteyateyaedi.” ⁶ Kamaina bi Aisik Gela dobnemo i miya.

28

Aisik i nawa Biyasibamo i miya. Bi i wai magula kauwa bi matana i gebogebo bi natuna Deikap i kaiyovuḡe. Banina mote i ḡoḡoḡe te tamana budeli Iso ya vite. Bi laḡannemo tuwaḡana Iso giuna i vaiye ba tana i medi ḡulata Deikap lisinemo bi i ḡoḡoḡena ya vunu.

* 25:25: Isa Iso banina ba tunikolokolo. † 25:30: Isa Edom banina ba sabasabana. ☆ 26:3: Pak 22:16-18

Aisik Deikap i giukamaḡe Leiban lisinemo.

¹ Aisik, Deikap i yoge, i kavisuvisu bi i giuwena gado, “Keinan waivinina mote kuma naḡi. ² Kwa nawa Padan Alanmo bi ḡome itam Betuwel ena vanuwemo, ḡome ḡavum Leiban natuna guguinina ḡemota kwa naḡi. ³ Maimaituwa wailewapani guletina ya kavisuvisum bi kwei natunatuna te em tubulelesa sa wapa bi tam lava wapewapedi tamedu. ⁴ *Maimaituwa bainewa Eiblaḡam i kakavisuvisuna mainana, tam bi em tubulelesa ya kavisuvisumi. Bi tam tautavatava niga doḡanemo kwa miyamiyana, Maimaituwa Eiblaḡam i vitevitena kaka kwa vai.”

Deikap ena lauboni

¹⁰ Deikap Biyasiba i gose bi Alan yawaninaḡa i nawa. ¹¹ Tana i nawanawana eete aubiga ota bi dobu ḡesaunemo i tava. Kamaina bi ḡome ena ḡalavu i voiye. Bi ḡakima ḡemota i vai i sako bi i guliyovo te i wai kunuwanaye bi i kena. ¹² Tana i kenakena te i laubonina ba wawana malamo i kita bi isuna doḡamo i ḡwalige. Bi aneya i kitedi wawana modonaḡa a saḡasaḡa bi a yovoyovo.

¹³ *Bi wawana kavalinemo BADA i moimoito. Kamaina bi i giuna gado, “Tagu Bada, tamam Eiblaḡam bi Aisik edi Maimaituwa. Niga doḡana dabanemo kwa kenakena, kaka tam bi em tubulelesa ya vitemi. ¹⁴ *Bi tam em tubulelesa kaka sa wapana mai ḡobusa doḡamo, bi edi doḡa kaka ya kadidigi bi tedi lalasi, aibeu, aibadabada bi yaloussa yawandiḡa sa miya nawa bi dobu sai wanavu. Tam bilebilem lisidiḡa kaka lava wapewapedi kavisuvisu sa vai. ¹⁵ Tagu mote yaḡa gosem bi baiḡa kwa nawanawana ba tagu vaitem bi ya labem te ya natome munagem Keinanmo bi bai lisimmo e giugiuwapaena ya voiye.”

¹⁶ Deikap laḡannemo i kenakena moito ba i giuna gado, “Bada gode niga ḡome ya miyamiya bi tagu mote e sibe.” ¹⁷ Tana i naila bi i giuna gado, “Niga gabu wainuwa nainailina, giukauwa te niga Maimaituwa ena vanuwa bi mala mataetina.”

¹⁸ Olaolala kaikana Deikap i kena moito bi ḡakima i wai kunuwanayena i vai bi mataila i waigwalige bi masi i vai te dabanemo i ḡini, te mba gabuna i waila waiyawa, Maimaituwa taunaḡa aubaina. ¹⁹ Deikap mba gabuna i wai isana *Betel*,* wala a wai isana *Lus*.

²⁰ Kamaina bi Deikap Maimaituwa lisinemo i giuwapana gado, “Bamoda tam tagu vaitegu bi egu babalemo kwa labe kauwegu bi kani kwa vitegu ya kani bi gala kwa vitegu ya kote, ²¹ bi kota tam kwa labegu bi yawayawasanigu tamagu lisinemo ya tava munaḡana, ba tam tagu egu Maimaituwa. ²² Bi niga ḡakimina mataila ei moitona ba tam Maimaituwa em vanuwa. † ‡ Bi tam bai matabudi kwa viteviteguna ya laidubudi te dubu 10 bi dubu ḡemota tam ya vitem.”

35

Kamaina bi Deikap i nawa Padan Alanmo bi Leiban lisinemo i miya. Leiban natunatuna labu, Lia bi Leitsel i naḡidi. Mwanemwanena labu aubaina Leiban kwalabu 14 nopodimo tana i waisaga. Bi Leiban natuna Lia ena taupaula waivinina Dilpa i vite te mwanena. Leitsel tana ba ena taupaula Bila

* 28:4: Pak 17:4-8   ✧ 28:13: Pak 13:14,15   ✧ 28:14: Pak 12:3, 22:18   * 28:19: Isa Betel banina ba Maimaituwa ena vanuwa.   † 28:22: Buka ḡesaudi a giu te anilaudune gabuna.   ‡ 28:22: Niga ḡakimina lava sa kita bi sa noḡoti te Maimaituwa Deikap lisinemo i laumaḡata.

i vite te mwanena. Kamaina bi Maimaituwa Deikap i giuwena gado, “Botiyam ena malagai kwa gose bi kwa munaḡa tamam ena malagaimo.” Tana ena munaḡa laḡannemo, ba i naila kauwa bamoda Iso ena lava vaitedi, tana bi ena vanuwa lavedi simai ḡaviyedi. Bi laḡannemo a banabanavidi ba mote ai ḡaviyedi.

Maimaituwa Deikap i kavisuvisu

⁹ Deikap Padan-Alan i gose kamaḡe bi i nawa Betelmo i tava munaḡa bi Maimaituwa tana lisinemo i laumaḡata bi i kavisuvisu. ¹⁰ ✧ Bi Maimaituwa Deikap i giuwena gado, “Isam ba Deikap, niganana isam e vitale, sai isamna Israel mote Deikap.” Ḡome Maimaituwa Deikap i wai isana Israel.

¹¹ ✧ Bi Maimaituwa i giuwena gado, “Tagu Maimaituwa wailewapana guletigu. Yà giugiuwem te kwai natunatuna bi ko wapa. Bi tam em tubulelesa sa wapa bi dam didiga

bi kota ḡalibona kaka em tubulelesemo sa tubuḡa.

¹² Bi doḡa Eiblaḡam bi Aisik e vitevitedina, taunana tam yà vitem.

Bi kota em tubulelesa vaitedi niga doḡana yà vitedi.”

¹³ Kamaina bi Maimaituwa tana i gose kamaḡe bi i nawa.

¹⁴ ✧ Bi Deikap bamo gabunemo Maimaituwa vaitena a waigiugiuna ḡome tana matila ḡakima i wai moito, kaka bi Maimaituwa ena puyo waen bi oela i ḡakimina dabanemo i ḡini. ¹⁵ Maimaituwa bamo modomodonemo i giugiyovo Deikap lisinemo mba gabuna i waisana, “Betel.”

Leitsel i wai wainatuna te i kabiwapa

¹⁶ Tedi Betel a gose bi a nawa te ḡotona maso Ifleitimo a tava bi etamo Leitsel gomana mayana i vai. Tana ḡome i waiavitata gulata bi wainatuna lisinemo i pilipili. ¹⁷ Tana yavi i laukauwe bi tauwaisupina diyanemo i giuwena gado, “Mote kuma naila bi gomana olotona ḡesauna kwa bewa.”

¹⁸ Leitsel nuwana peki bi gomana olotona i bewa bi i wai isana *Benoni*. Bi yawasina i tauvunu bi i peki bi tamana i wai isana, *Bendiman*.

¹⁹ Kamaina bi Leitsel Ifleit etana diyanemo a dobo, niganana dobuna sa wai isana *Betligem*. ²⁰ Leitsel a dobo bi dabanemo Deikap mataila ḡakimina i wai moito bi niganana mainana ya moimoito.

Deikap natunatuna

(22b) Deikap natunatuna ba matabudi 12:

²³ Deikap natunatuna Liya bwaganemo a tubuḡana ba Lubin tana tautuwegina, Simiyon, Livai, Diuda, Isaka bi Sebulon.

²⁴ Bi Leitsel bwaganemo ba Diyousep bi Bendiman.

²⁵ Bi Leitsel ena taupaula Bila natunatuna ba Den bi Neptali.

²⁶ Bi Liya ena taupaula Silpa natunatuna ba labu, Ged bi Ase.

Niga matabudi ba Deikap kaḡenemo a tubuḡa Padan-Alanmo bi Bendiman taunaḡa dobnemo i tubuḡa.

Aisik i peki

²⁷ ✧ Deikap i nawa tamana Aisik lisinemo i tava Mamlemo, dobu Kiliat-Alaba mba taunana *Giblon*. Mba gome dolinemo Eiblaḡam ma natuna Aisik tautavatava a miyamiya. ²⁸ Bi Aisik i miyana ena kwalabu 180, ²⁹ bi tana i magula kauwa bi i peki te ena magumagula pekipekidi vaitedi ai ḡemotidi. Bi natunatuna Iso bi Deikap a dobo.

37*Diyousep bi tuwatuwaḡana*

¹ Deikap tamana wala Keinanmo i miyamiya bi tana kota ḡome i miya.

² Niga ba Deikap ena dam edi titikuna.

Diyousep tana ewali valivaliuna ena kwalabu 17 bi tana tuwatuwaḡana vaitedi sipu a labelabedi. Mba libilibidi tedi Deikap mwanemwanena Bila bi Silpa natunatudi. Bi Diyousep tuwatuwaḡana gebogebo baibaiga a voivoiyedina, tamana i giuwe.

³ Deikap, Diyousep i wai nuwawai kauwe mote mai natunatuna ḡesaudi. Banina Deikap i wai magula bi Diyousep i tubuḡa. Taunana aubaina Islael Diyousep puyo i vite: Kwama kulina waimatakanikanina. ⁴ Bi natunatuna tautautuwaḡa a kita te tamedi ba Diyousep taunaḡa i ḡoeḡoe kauwe. Gome tedi tasidi a wai ḡinane bi lisinemo a giugiu ḡasiḡasi.

⁵ Dudubala ḡemota Diyousep tana lauboni i kita. Bi laḡannemo mba laubonina tuwatuwaḡana i giugiuwedi ba, tedi tana a daboke otiye. ⁶ Tana i giuna gado, “Koi beyavaiya tagu lauboni niga mainana e kita. ⁷ Tada matabuda dabimo witi te bwainidi bi te panidi. Bi tagu egu bwaina i moito bi temi mataburni emi bwaina ba tagu egu bwaina a moito waikwaivivili bi a lauduneye.”

⁸ Bi tuwatuwaḡana tana ai talayena gado, “Tam kwa ḡoeḡoena waibada kwa vai bi kwai badayemai, ee?” Gome tedi tana a daboke otiye banina tana ena giu bi ena lauboni aubaidi.

Diyousep tuwatuwaḡana a kuneye Idip lavedi lisidimo

¹² Laḡan ḡemota Diyousep tuwatuwaḡana tedi a nawa Sekemmo tamedi ena ḡamoḡamo au labedimo. ¹³ Bi Deikap natuna Diyousep i giuwena gado, “Tagu ya ḡoeḡoena tam, kwa nawa Sekemmo tuwatuwaḡam ḡamoḡamo sa labelabedina lisidimo.”

Bi Diyousep tamana i giuwena gado, “Kamaina ya nawa.”

¹⁴ Kamaina bi Deikap i giuwena gado, “Kwa nawa bi tuwatuwaḡam bi ḡamoḡamo kwa kitedi, tedi kamaina ee geḡa? Bi kwa nato te kwa giuwegu.” Kamaina bi tana *Giblon* wapunemo bi i nawa Sekem.

Bi laḡannemo Diyousep Sekemmo i tavatava ¹⁵ ba tana i wai nuwanaina. Bi oloto ḡemota i wai talayena gado, “Tam bai kwa tavutavuḡe?”

¹⁶ Bi Diyousep ena giu i waimunena gado, “Tagu tuwatuwaḡagu ya tavutavuḡedi. Kamaina ee geḡa te maso kuna giuwegu bamo ḡome tedi ḡamoḡamo sa labelabedi?”

¹⁷ Kamaina bi oloto ena giu i waimunena gado, “Tedi kage niga ḡome bi kaikana a nawa. Tagu e vaiyedi a giuna gado, “Tama ka nawanawa Dotan.” Kamaina bi Diyousep tuwatuwaḡana i kaiwatedi te Dotan diyanemo i banavidi.

18 Bi muliḡa kaka Diyousep tedi lisidimo ya tava bi tedi a wai kita te manekemo a kita. Kamaina bi tana kana pota a yesi bi a ḡoḡoena maso a vunu.

19 Taudiḡa ai ogatalana gado, “Niga taunana taulaulauboni i tava. 20 Tai peki bi gauba domna ḡemota noponemo ta pwalage yovoḡe. Kamaina bi ta nawa tamada ta tainuwatau te Diyousep ba gunuwala ḡamoḡamodi a vunu. Kamaina bi ta kita te ena laubonidi banidi sa tubuḡa e geḡa.”

21 Laḡannemo Lubin edi giu i vaivaiye ba tana Diyousep waiyawasanina noḡotina noponemo i saḡa bi i giuwedina gado, “Egu lava, mote ena yawasana tama bwali. 22 Bi gauba domna kavakavana noponemo ta pwalage yovoḡe. Bi mote bai gebogebona lisinemo tama voiye. Bi niga ḡome mote kwasinina ima tosi.” Lubin mainana i giuna banina tana noponemo oga i talatalaḡi te muliḡa maso Diyousep i wai yawasani bi i giukamaḡe tamana lisinemo.

23 Kamaina bi laḡannemo Diyousep tuwatuwaḡana lisidimo i tavatava, tedi a laulaupotina tana ena kwama kulikulina waimatakanikanina i kotekotena a lisi kamaḡe. 24 Kamaina bi tedi gauba domna kavakavana noponemo a pwalage yovoḡe.

25 Diyousep dom noponemo mai i miyamiya bi tedi a miya a kanikani bi a wai kita te Ismael lavedi a kitedi a yovoyovo. Tedi Giledmo a modina bi a nawanawa Idipmo. Bi edi kamelo dabedimo kani anitai panepanedi bi bunama tabudi bi tabudi ai geludi bi a yovoyovo.

26 Kamaina bi Diuda tuwatuwaḡana i giuwedina gado, “Bamoda tasida tai peki bi ena peki tai malimaliuwena, ba yaḡolo damonemo bai ta banavi? 27 Mba tasiotida, bai ta voyiyena ba ta nawa Ismael lavedi lisidimo ta gimalaye bi mote bai tama voiye lisinemo. Banina tana kwasinida isuna.” Kamaina bi tasitasina bi tuwatuwaḡana tana ena ogatala ai aninena. 28 *Bi laḡannemo tauwaikunekune a tavatava, Diyousep tuwatuwaḡana tana dommo a solu saḡe bi mane siluva 20 luvana mai a gimalaye, Ismael lavedi lisidimo. Bi tedi ai doli nawe Idipmo.

29 Bi laḡannemo Lubin dommo i tava bi i kita te Diyousep mote ḡome, tana i wai nuwaboya kauwa bi ena gala i lisidi. 30 Kamaina bi Lubin i munaḡa tasitasina lisidimo bi i giuwedina gado, “Tasida niga ḡome geḡa, niganana tagu bai ya voiye?”

31 Kamaina bi tedi gouti a vunu bi kwasininemo Diyousep ena kwama ai kwasini. 32 Tedi mba kwamana a vai nawe tamedi lisinemo. Bi a giuwena gado, “Niga kwamana tama ke vai bi kwa kita, aiyai ena kwama?”

33 Deikap gala i kitakita, ba i wai nuwaboya kauwa bi i giuna gado, “Aiyoi, mba natugu ena kwama. Bodu ḡamoḡamodi ḡasiḡasidi natugu a vunu bi a lisi waidabalali.” 34 Kamaina bi Deikap ma nuwaboyana ena gala i lisidi bi gala yadiyadi i kotedi bi laḡan wapewapedi nopodimo i ḡaba gulata.

35 Bi ḡome tana natunatuna oloolotodi bi waiwaivinidi a tava tamedi lisinemo bi giumo a kaka nuwauba. Bi tana yaḡolo i daboka kauwa bi i giuna gado, “Tagu natugu nuwaboyana kamaina te ya ḡaba peki.”* Kamaina bi Israel natuna Diyousep aubaina i ḡaba gulata.

39

Diyousep bi Potipa mwanena

* 37:28: Giu 7:9   * 37:35: Buka ḡesaudimo i giuna gado Ya peki bi dommo ya yovo natugu lisinemo.

¹ Bi Idip lavana isana Potipa tana Ismael lavedi lisidimo Diyousep i gimeli bi i nawe ena vanuwemo. Potipa tana tauyava edi bada bi Idip galibonana ena waibada gabulinemo i noyanoya.

² *Bi Diyousep ena yawasanamo BADA tana vaitena bi mwali matabudi i voivoiyedina ba didimanidi a tubutubuğa. Bi Idip lavana Potipa ena vanuwemo i miyamiya. ³ Gome Potipa Diyousep i kita te BADA tana vaitena bi bai matabudi i voivoiyedina ba didimanidi a tubutubuğa. ⁴ Taunana aubaina Potipa i wai anine te i sako ena taupaula bi ena vanuwa noponemo mwali matabudi yai badayedi. ⁵ Diyousep dabanemo, Potipa ena vanuwa lavedi, vanuwa gonegonedi matabudi bi edi daibimo mwali matabudi BADA i kavisuvisudi. ⁶ Kamaina bi Potipa mwali matabudi Diyousep nimanemo i sivudi te ya kitawatedi bi Potipa tana ya miya bi ya kani ota.

Bi Diyousep ba ewali laukaina bi gaigailisina. ⁷ Bi mote lofana te Potipa mwanena Diyousep i kita olotoe bi i wai bağa te maso vaitena a kena.

⁸ Bi Diyousep i daboka bi waivini i giuwena gado, “Tagu egu bada mote bai gesau ima wainuwaboyae bi mwali matabudi i wai taniwagaedina tagu nimagumo i sivudi te yai badaedi. ⁹ Bi mote aiyai niga vanuwina noponemo isaga gulata te mai tagu. Bi egu bada i waisumagegu bi mwali matabuna i wai aninedi te tagu yai badaedi bi tam gemotim mote i wai aninem banina tam ba mwanena. Bi bai aubaina tagu maso gebo e voiye bi Maimaituwa ei nuwaboya.” ¹⁰ Potipa mwanena lağan matabuna Diyousep i laulau yaviyaviye te maso vaitena a kena. Diyousep tana i dabodaboka bi mote diyanağa i nawanawa.

¹¹ Kamaina bi lağan gemota Diyousep i nawa vanuwemo noya aubaina bi gome mote taupaula gesauna vanuwa noponemo i miyamiya. ¹² Gome Potipa mwanena Diyousep ena gala dabanemo i kotekotena kaididi bi i giuwena gado, “Kwa nato ta kena!” Bi Diyousep i daboka bi i naila vanuwa i lau potiyovo kamağe. Bi Potipa mwanena Diyousep ena gala i solu kamağe bi i kaididi.

¹³ Lagannemo waivini i kita te ena gala nimanemo i kena gwasa, ¹⁴ ba i galala ena taupaula lisidimo. Bi i giuna gado, “Niga Gibulu olotona ko kita, tagu mwanegu i tavaite bi yawasanai wai dabaubaubana i voiye. Tana egu ani kenamo i sağa bi i goegoena maso i lau waiviniyegu bi tagu e miya binabinau. ¹⁵ Lagannemo tagu i vaiyegu te sagu aubaina e binabinau ba ena gala diyagumo i gose kamağe bi i velau i potiyovo.”

¹⁶ Gome waivin Diyousep ena kwama i kaikaididina eete mwanena i tava munağa. ¹⁷ Kamaina bi waivin bai i tubutubuğana mwanena i tainuwatauna gado, “Niga taupaulina Gibulu olotona kuna tavatavaitena, tana egu ani kenamo i sağa bi kauwa wai dabaubaubana lisigumo i voiye. ¹⁸ Bi tagu sagu aubaina e binabinau ba ena gala diyagumo i gose kamağe bi i velau i potiyovo.”

¹⁹ Sauginemo Diyousep ena bada tava ba mwanena i giuwena gado, “Kwai beyavaiya, em taupaula niga mainana lisigumo i kauwa.” Potipa nuwana i medi kauwa Diyousep lisenemo.

²⁰ Kamaina bi Potipa Diyousep i pani bi biliwelokomo i sako nawe, galibona ena panipani lavedi a miyamianemo. ²¹ *Bi BADA tana Diyousep vaitena bi i laukivivisuvisuwe bi i labe kauwe. Taunana aubaina Diyousep kauwa visuvisudi biliweloko tauyavena lisenemo i voivoiyedi. ²² Aubaina biliweloko tauyavena waibada i vite te biliwelokomo lava ya labedi bi noya

matabudi yai badayedi. ²³ Bi biliweloko tauyavena mote Diyousep i giu watawata banina BADA tana vaitena bi mwali matabudi i voivoiye kauwedi.

40

Ġalibona ena taupaula labu edi Lauboni

¹ Kamaina bi niga kauwidi mulidimo, Idip ġalibonana ena waen tautegolubuna* bi ena buledi taugabuna tedi ġalibona nuwana a ka gebo. ² Taunana aubaina ġalibona nuwana i medi ena taupaula labu lisidimo ³ bi tedi i panidi bi tauyava edi bada nimanemo i sivudi bi tauyava i legaudi te Diyousep bamo biliwelokonemo i miyamiyana ġome i sivu nawedi. ⁴ Bi biliweloko tauyavena edi bada Diyousep noya i vite te mba lavedi ya labedi. Tedi biliwelokomo a miya gulata.

⁵ Bi dudubala ġemota, ġalibona ena waen tautegolubuna bi ena buledi taugabuna a lauboni ġemota. Bi edi lauboni banidi ba tabudi bi tabudi.

⁶ Laġan i sako olaolalemo Diyousep i tava lisidimo bi i kitedi te tedi manuwaboyedi a miyamiya. ⁷ Kamaina bi Diyousep i waitalayedina gado, “Bai aubaina niganana matem i kuluva?”

⁸ Bi tedi ena giu ai munena gado, “Tama ke lauboni bi aiyai ema lauboni banidi yaka maġatidi?”

Bi Diyousep i giuna gado, “Maimaituwa lisinemo ba ġemoġemotina te mba laubonidi banidi ya giuwaimaġatidi. Emi lauboni ko giuwegu.”

⁹ Kamaina bi waen tautegolubuna ena lauboni i gei giuwe Diyousep lisinemo, “Tagu egu laubonimo ba waen kaina e kita. ¹⁰ Bi kaina lagalagana ba faiona, laġannemo a nimanimagala ba, a buso bi a latapaledi. Bi kota waenidi ai laka te matabudi a ġou kovi. ¹¹ Bi tagu ġalibona ena ledu nimagumo bi guleipi banidi e legaudi bi ena ledumo e buyodi bi nimanemo e sako.”

¹² Kamaina bi Diyousep tana i giuwena gado, “Em laubonina banina ba niga mainana: Kai lagalagana faiona kuna kitedina ba laġan faiona. ¹³ Laġan faiona nopodimo, tam kaka ġalibona biliwelokomo ya kaikamaġem bi em noyamo ya sako munaġem bi ena ledu nimanemo kwa sako munaġe, maibena dolinemo kuna voivoiyena mainana. ¹⁴ Laġannemo bai matabuna lisimmo sa visuna, kwa noġotigu bi kwa lau kivivisuvisuġegu. Bi ġalibona lisinemo isagu kwa vato bi kwa giuwe te tagu biliwelokomo ya kaikamaġegu. ¹⁵ Banina Ġibulu lavedi edi dobumo tagu e miyamiya bi lava tagu egalemo a pani tavaitegu niga ġome. Bi tagu mote bai gebona ya voiye bi biliwelokomo a sakogu.”

¹⁶ Laġannemo taulaugabu i vaiye te Diyousep waen tautegolubuna ena lauboni banina i kamaġati bi i vaiye te i visu kauwa ba tana Diyousep i giuwena gado, “Tagu kota e lauboni, te dabagumo ba buledi poedi faiona e ava'avalala. ¹⁷ Bi po'a dabanemo noponemo kani gabugabudi, tabudi bi tabudi a kenakena ġalibona aubaina. Bi mwanuwa a tava bi po'ana noponemo kani a kanikanidi.”

¹⁸ Bi Diyousep i giuwena gado, “Po'a faiona kuna kitedina banina ba laġan faiona. ¹⁹ Laġan faiona nopodimo ġalibona kaka tam ya kaikamaġem bi gadom ya koigavuki bi tubuġim kai laġanemo yai dawwe bi mwanuwa sa kani.”

* **40:1:** Nigilismo i giuna gado, cup bearer tana ena noya ba ġalibona ena waen tautego lubuna, muliġa kaka ġalibona ya vite te ya tego.

²⁰ Kamaina bi laḡan waifaioninemo, ḡalibona ena tubuḡa laḡanna i tava bi tana soi i voyiye ena tauwaibabada aubaidi. Mba laḡannemo waen tautegolubuna bi buledi taugabuna biliwelokomo i kaikamaḡedi bi i nawedi ena tauwaibabada matedimo. ²¹ Bi ḡome ḡalibona waena tautegolubuna ena noya wadubonemo i sako munaḡe. Bi ena noya i waitubu munaḡe. ²² Bi buledi taugabuna tana i wai peki, maibena Diyousep lauboni i giugiuwena.

²³ Bi mba laḡannemo waen tautegolubuna Diyousep ena waibaḡa nuwana i yavuḡa bi mote i noḡoti lubu.

41

Ḡalibona ena lauboni

¹ Kamaina bi kwalabu labu mulidimo, ḡalibona i lauboni te tana gauba Naelo diyanemo i moimoito. ² Bi i wai kita te kau 7 pwatepwatedi gauba noponemo a lovtotava te ḡawaḡawa kanidi ai tubu. ³ Kota mulidimo kau 7 ligeligi Naelo gaubina noponemo a lovtotava bi edi lava diyedimo a moito. ⁴ Kamaina bi kau ligeligi a tapipila te kau pwatepwatedi a kani kovidi. Ḡome te i kena nuwana.

⁵ Ḡalibona matana i yaune bi i kena munaḡa te lauboni ḡesau i kita. Peḡapeḡa kaina ḡemota bi modonemo banina 7 visuvisudi i kitedi.

⁶ Mulinemo kota peḡapeḡa kaina ḡemota bi banina 7 i sivudi. Niga peḡepeḡedi kaidi yavala i suve waiwelaidi. ⁷ Peḡapeḡa welawelaidi a tapipila te peḡapeḡa visuvisudi 7 a gudedi. Kamaina bi ḡalibona i kenamoito bi i giuna gado, “Pai, niga gode e laulauboni.”

⁸ Olaolalemo ḡalibona nuwana i lovo lauboni i kitakitana aubaina. Taunana aubaina Iḡip noponemo taubwalabwalau kaikalakalatidi bi sibe lavedi i giuwedi a tava. Ḡome tana ena lauboni i giuwedi bi mote aiyai ena lauboni banidi i giuwaimaḡatidi.

⁹ Kamaina bi waen tautegolubuna ḡalibona i giuwena gado, “Aee, bada bai nuwagu i kaukauleyana e noḡoti, niganana matammo yaḡ giu kamaḡe.

¹⁰ Tam wala buledi taugabu kauwena bi tagu, lisimaimo kuna medi bi kuna sivunawemai biliwelokomo tauyava edi bada ena vanuwemo. ¹¹ Bi dudubala ḡemota labuimai ke lauboni bi ema lauboni ba banidi tabudi bi tabudi. ¹² Bi ḡome Ḡibulu olotona vaitemai. Tana tauyava edi bada ena taupaula. Tama ema lauboni ke giuwedi bi lauboni banidi i giuwaimaḡatidi.

¹³ Bi bai i giugiuwena mainana a tubuḡa. Tagu egu noyamo kuna sako munaḡegu bi buledi taugabu kauwena gadona kuna bwali.”

¹⁴ Kamaina bi Diyousep ena giu i giukamaḡe te ma ḡemota biliwelokomo ai doli tavaite. Tana i wai ḡali bi ena gala visuvisuna i kote bi i tava ḡalibona lisinemo.

¹⁵ Ḡome ḡalibona i giuwena gado, “Tagu e lauboni bi egu lauboni banina mote aiyai i giuwaimaḡati. Bi giuim e vaiye te tam ḡemoḡemotina lauboni banidi kwa giuwaimaḡati.”

¹⁶ Diyousep i giuna gado, “Mm bada, tagu mote ḡemoḡemotigu bi Maimaituwa ba ḡemoḡemotina bai kwa ḡoḡoena ba ya giuwem.”

²⁵ Ḡome ḡalibona ena lauboni Diyousep i giuwe. Kamaina bi Diyousep ḡalibona i giuwena gado, “Ḡalibona, mba laubonidi labu kuna kitedina ba banidi ḡemota. Maimaituwa bai muliḡa ya voyiye taunana lisimmo i waimaḡati. ²⁶ Kau pwatepwatedi 7 kuna kitedina ba kwalabu 7 bi peḡapeḡa banidi visuvisudi 7 kuna kitedina ba kwalabu 7. Niga laubonidi labu banidi

ba maula kuna kita. ²⁷ Bi kau ligeligi muliḡa gaubemo a lovolovotavana bi peḡapeḡa yavala i suvesuve wai welaidina ba muliḡa gomala kwalabu 7 nopodimo. ²⁸ Niganana bai ḡalibona yā giuwemna ba muliḡa bai ya tubuḡana Maimaituwa taunana i wai lovem. ²⁹ Bi kwalabu 7 nopodimo ba Idip dobuna matabuna ya maula. ³⁰ Bi mulinemo kota kwalabu 7 nopodimo gomala dididiga ya tubuḡa. Mba saugidimo maula noḡotidi sa laukava banina gomala Idip dobuna ya ka lolalola. ³¹ Bi maula noḡotidi sa kovi banina gomala i didiga gulata. ³² Ḡalibona lauboni ma labu kuna kitana banina Maimaituwa bai i waimaḡatina ba kamaina ya tubuḡa.

³³ “Niganana ḡalibona nuwauyauya bi kauwa taukitabanavidi lavana kwa vine te Idip dobuna yai badaye. ³⁴ Bi tam kota waibabada ḡesaudi kwa vinedi te tedi kwalabu 7 nopodimo kani sai damdi te dubu 5 bi dubu wai 5-na ba kalaḡi sa sako bi sa labe kauwe. ³⁵ Tedi maso ḡailisi kuna vitedi te maula laḡandimo kani sai dam gulate bi sa labe kauwedi te gomala ya natonatona aubaina. ³⁶ Niḡamai kaka kani kaikai gulate ya kena te gomala ya natonatona ani waisanana.”

³⁷ Diyousep ena giu ḡalibona ena taupaula vaitedi a vaiye te i visu. ³⁸ Taunana aubaina ḡalibona i giuwedina gado, “Bamo bena aiyai ta banavi mai niga olotona. Tana Maimaituwa Aluwina noponemo.”

³⁹ Kamaina bi ḡalibona Diyousep i giuwena gado, “Maimaituwa bai matabuna tam lisimmo i kamaḡatidi bi bamo mote aiyai nuwauyauyana bi kauwa taukitabanavidi mai tam. ⁴⁰ ✧ Taunana aubaina niganana Idip dobuna bi egu lava matabudi tam kwai badayedi. Bi em waibada ba tagu gabuligumo.”

⁴¹ Kamaina bi ḡalibona Diyousep i giuwena gado, “Tagu niganana tam waibadamo yā sakosakom te Idip dobuna matabuna kwa labe.” ⁴² Gome ḡalibona waibada matailina kalima nimaganemo i kaikamaḡe te Diyousep nimaganemo i sako. Bi gala waimatakanikanina i wai kote bi dona i wai gadoi.

⁴⁵ Ḡalibona Diyousep i wai isana, *Safanet-Peniya*. * Gome ḡalibona Fotifela natuna waivinina isana Asanet i vai te Diyousep i wainaḡi. Fotifela ba dobu isana On† pilisina. Kamaina bi Diyousep i modina bi Idip dobuna matabuna i nawa yaḡosi.

⁴⁶ Diyousep ena kwalabu 30 bi ḡalibona aubaina noya i waitubu. Tana ḡalibona i gose bi i nawa Idip dobuna matabuna i vakita nawe. ⁴⁷ Kwalabu 7 nopodimo mba dobonemo maula i dabalala. ⁴⁸ Mba kwalabudimo malagai matabudi nopodimo Diyousep kani i laitupa bi kani vanuwidimo i susuḡudi. ⁴⁹ Tana kani i susuḡuna i didiga gulata te maibena nisa diyanemo gimoli bi mote ḡemḡemotina te maso i iyevi nawe. Taunana aubaina iyava i kaisako.

⁵³ Kwalabu 7 nopodimo Idipmo maula i nuwayebusi. ⁵⁴ ✧ Bi kota kwalabu 7 nopodimo gomala i wai tubu, Diyousep i giugiuwena mainana. Bi dobu matabuna gomala i nawa yaḡosi. Bi Idip taunaḡa ba maula i kenakena. ⁵⁵ Laḡannemo Idip lavedi kani a pekipeki ba a nawa ḡalibona lisinemo kani a waibaḡaye. Bi tana i giuwedina gado, “Ko nawa Diyousep lisinemo bi bai ya giugiuwemina mainana ko voyiye.”

☆ **41:40:** Giu 7:10   * **41:45:** Mba isana Idip kalinedimo banina ba Maimaituwa miyamiyana ya giugiu.   † **41:45:** On ba malagai bi isana ḡesauna ba Heliopolis. Mba malagainemo lava suwala sa lalauduneye.   ☆ **41:54:** Giu 7:11

⁵⁶ Gomala dobu matabuna i nawa yaḡosi bi i ka gebogebo. Taunana aubaina Diyousep kani vanuwina i kaikamaḡe bi wai kunekune i wai tubu Idip lavedi lisidimo. ⁵⁷ Bi dobu ḡesaudi lavedi a tava Diyousep lisinemo bi kani a kunekunedi. Banina dobu matabuna gomala i ka gebogebo.

42

Deikap natunatuna i giukamaḡedi Idipmo

¹ Deikap bi ena vanuwa lavedi Keinanmo a miyamiya bi Deikap i vaiye te kani Idipmo ba natunatuna i giuwedina gado, “Bai aubaina ko wai miyamiya? ² *Tagu e vaiye te Idipmo kani ya kenakena. Ko yovo ko nawa bi kani ko gimli te ta kani bagibagi bi mote tama peki.”

³ Kamaina bi Diyousep tuwatuwaḡana 10 a yovo a nawa Idipmo kani gimelina aubaina. ⁴ Bi Deikap natuna Bendiman, Diyousep tasiotina mote i giukamaḡe. Banina tana i naila, mote i ḡoḡoḡe te lisinemo bai ya tubuḡa.

⁵ Deikap* natunatuna bi lava ḡesaudi waitedi a nawa bi kani a gimelidi banina Keinan dobuna kota gomala i ka gebogebo.

⁶ Mba laḡannemo Diyousep tana Idip dobuna i wai badae bi kani i kunekunedi lava matabudi lisidimo. Laḡannemo Diyousep tuwatuwaḡana a tava lisinemo bi edi vivila ba iwedi a taukotodi. ⁷ Diyousep tuwatuwaḡana i kitekitedi ba i kita ḡonedi. Bi tana i voiye te bena mote i sibedi. Kamaina bi i giu medimeyedina gado, “Temi bamo maḡa kona tava.”

Bi tedi a giuna gado, “Tama Keinanḡa ke yovo, kani ka gimeli.”

⁸ Diyousep tuwatuwaḡana i sibedi bi tana mote a kita ḡone. ⁹ *Kamaina bi ḡome ena lauboni i noḡotodi. Bi i giuwedina gado, “Temi tauwaikita kona tava ko waikita te bainewa koi ḡaviyemai.”

¹⁰ Bi tedi a giuna gado, “Mm bada ḡeḡa! Tama em taupaula ke tava kani ka gimeli.”

²¹ Kamaina bi taudiḡa a giuna munaḡedina gado, “Niga ba eda kauwa waigebo tasida lisinemo niganana kovoḡina ta vaivai. Mba sauginemo ena nopoyavimo sagu i waibaḡaye bi mote ta sagu. Taunana aubaina niganana kovoḡina ta vaivai.”

²² *Gome Lubin i giuna gado, “E giuwemi te gomana maso mote ko laukivigeboḡe bi kalinagu mote ko vaiye. Niganana kamaina te ena peki kovoḡina ta vai.” ²³ Tana giu matabuna tolopeta lisinemo i waidama. Bi mote a sibe te bai a giugiuwena Diyousep kaikana i vaiyedi.

Diyousep tuwatuwaḡana lisinemo kani a gimeli bi a munaḡa Keinanmo tamedi lisinemo. Bi kota muliḡa a munaḡa kani ḡesaudi a gimeli munaḡe.

45

Diyousep tuwatuwaḡana lisidimo i kamaḡati munaḡe

⁴ Diyousep tuwatuwaḡana i giuwedina gado, “Ko moito nato diyagumo.” Tedi a moito nato diyanemo bi i giuwedina gado, “Tagu ba tinanatumi, Diyousepu, wala Idip lisidimo kona kunegu. ⁵ Kamaina mote komai uvala bi komai giuvunuvunuḡa banina kona kunegu. Mba Maimaituwa tagu i gei giukamaḡegu niga doḡunemo lava matabudi waiyawasanidi aubaina. ⁶ Bi niga doḡuna kaikana kwalabu labu nopodimo gomala i ka gebogebo. Bi kota kwalabu 5 yaḡolo gomala ya kena wata. Mba laḡandimo mote bayau

* 42:2: Giu 7:12 * 42:5: Deikap isana ḡesauna ba Israel. * 42:9: Pak 37:5-10 * 42:22: Pak 37:21,22

bi mote lauyaba. ⁷ Mba taunana aubaina Maimaituwa i gei giukamaḡegu te temi sagumi aubaina te mote kanipeki imai peki kovimi. ⁸ Ko kita, mba mote temi ko giukamaḡegu. Tagu Maimaituwa i giukamaḡegu te niganana ḡalibona taulaididimanina bi waibada i vitegu te Idip dobuna matabuna ya labelabe. ⁹ ✨Ko munaḡa makai bi tamagu ko giuwena gado, ‘Natum Diyousep niga mainana i giu: Tagu natum Diyousep, Maimaituwa i voyeggu te Idip dobuna yà waibadae. Kwa yovo makai lisigumo, mote kumai goela. ¹⁰ Tam natunatum bi itaitam vaitedi emi sipu, emi gouti bi emi ḡonaḡona matabudi ko yovo te Gosen dobonemo diyagumo ko miya. ¹¹ Gome yà labemi bi bai matabuna aubaimi yà voyedi, banina kwalabu 5 nopodimo gomala mainana ya kena wata. Tam bi em vanuwa lavedi male mote kanipeki komai nuwatoiyi.”

²⁵ Kamaina bi a munaḡa Keinanmo tamedi Deikap lisinemo. ²⁶ Gome tedi tamedi a giuwena gado, “Diyousep mote i peki, yaḡolo ya miyamiya. Tana niganana Idip dobuna matabuna ya waibadae.” Laḡannemo mai a giugiu ba Deikap i tagugu bi mote i waisumagedi.

²⁷ Bi Diyousep bai i giugiuwena matabuna tana a giuwe. Bi i kita te Diyousep wegon* i giukamaḡe te tana ya gelu bi ya nawana Idip kaka ḡome nuwana i visu bi nuwana i nuwa lageta te ya modina. ²⁸ Deikap i giuna gado, “Tagu niganana ei sumaḡa te natugu Diyousep yaḡolo ya miyamiya. Kamaina te yà nawa yà kita kaka muliḡa yà peki.”

46

Deikap natunatum bi itaitana vaitedi a nawana Idip

¹ Kamaina bi Deikap ma ḡonaḡonana i modina i nawa Biyasiba. Bi ḡome sewasewa i gabu tamana Aisik ena Maimaituwa lisinemo. ² Bi Maimaituwa, Deikap laubonimo i giuwena gado, “Deikap, Deikap.”

Bi Deikap ena giu i wai munena gado, “Tagu niga.”

³ Kamaina bi Maimaituwa i giuna gado, “Tagu tamam ena Maimaituwa. Mote kuma naila, kwa nawa Idip bi ḡome tagu yà voyem te em tubulelesa ya didiga. ⁴ Tagu vaitem ta nawa Idip bi kota tagu kaka em tubulelesa ya munaḡe tavaitedi niga Dobunemo. Bi sauginemo kwa pekina ba natum Diyousep kaka ya sako kauwem.”

⁵ Kamaina bi Deikap Biyasiba i gose, natunatum, mwanemwanedi bi natunatum vaitedi ai doli nawedi. Bi ḡalibona wegon* i giugiukamaḡenemo a gelu bi a nawa Idip. ⁶⁻⁷ ✨Tedi Keinanmo edi ḡamoḡamo, edi ḡonaḡona bi kota Deikap natunatum, itaitana matabudi i nawedi.

Deikap ena vanuwa lavedi vaitedi Idipmo a tava

²⁸ Laḡannemo Gosen diyanemo a tavatava ba Deikap Diuda i gei giukamaḡe Diyousep lisinemo bi i giuwe te Gosen etanemo ya labedi. ²⁹ Diyousep seliot i vononoḡe bi dabanemo i gelu bi i nawa Gosenmo tamana i banavi. Laḡannemo tamana vaitena ai taubanava, Diyousep tamana i labavai te i gabe gulate. ³⁰ Kamaina bi Deikap Diyousep i giuwena gado, “Niganana e kitam te yaḡolo kwa miyamiya aubaina nuwagu i kena. Ta miyamiya nuwatauḡa kaka yà peki.”

✨ 45:9: Giu 7:14   * 45:27: Wegon ba seliot, kamelo sa solusolu.   * 46:5: Wegon ba seliot, kamelo sa solusolu.   ✨ 46:6-7: Giu 7:15

48

Deikap Ifleim bi Manasa i kavisuvisudi

¹ A taumiya bi Diyousep a giuwe te tamana i sida. Kamaina bi natunatuna Manase bi Ifleim i wai dolidi a nawa tamana lisinemo.

² Laḡannemo Deikap a giuwena gado, “Natum Diyousep i tava.” Ba Deikap i laūgaigailisi te i kenamoito bi gabumo i miya.

³ *Deikap Diyousep i giuwena gado, “Keinanmo dobu Lus noponemo, Maimaituwa wailewapanina i laumaḡata bi i kavisuvisugu ⁴ bi i giuweguna gado, ‘tagu ya voiyem te kwai natuna dabalala bi em tubulelesa ya wapa. Bi tedi Keinan doḡana sa vai bi sai taniwaga nonoḡe.’

⁵ “Diyousep, niga natunatumdi labu Idipmo a tubuḡa muliḡa kaka e tava. Niga libilibidi Ifleim bi Manase kuna bewedina niganana yāwai natunaedina maibena natunatugu Lubin bi Simiyon. ⁶ Bi libilibi muliḡa kwa bewedina ba tam natunatum. Tedi kaka tuwatuwagedi Manasa bi Ifleim isedimo edi doḡa sa legaudi.”

¹³ Ḡome Diyousep natunatuna i natomedi Deikap matanemo bi Ifleim ḡeniya yawaninemo i wai moito bi Manase kataiyana yawaninemo i wai moito. ¹⁴ Bi geḡa te Deikap nimana i lai baledi te kataiyana Ifleim dabanemo bi ḡeniya Manase dabanemo i sako.

¹⁵ Kamaina bi Deikap natuna Diyousep i kavisuvisu bi i giuna gado, “Itagu Eiblaḡam bi tamagu Aisik, Maimaituwa a laulauduneyena, niga libilibidi ya kavisuvisudi. Tana taunana egu yawasana matabunemo i labegu te niga palatinemo maibena tauwaiḡamoḡamo sipu ya labelabedina.

¹⁶ Bi ena aneya gebogebo matabudimo i labelabe kauwegu.

Yā laulaupali te niga libilibidi dabedimo, tagu bi tamagu Aisik bi itagu Eiblaḡam isamai sa vato nawe.

Bi yā laulaupali te tedi sai natuna dabalala bi dobumo edi dam ya didiga.”

¹⁷ Laḡannemo Diyousep tamana i kita te kataiyana Ifleim dabanemo i sakosako ba Diyousep mote i wai nuwawisu. Tana i ḡoegoena maso kataiyana Manase dabanemo i sako. ¹⁸ Taunana aubaina Diyousep i giuna gado, “Tamagu mote mainana, naniga taunana tautuwaḡa dabanemo kataiyam kwa sako.”

¹⁹ Bi tamana mote i waianine bi i giuwena gado, “Natugu e sibe bai yā voivoiye. Gomana tautasi ena waibada ya didiga gulatana kaka tautuwaḡa. Ifleim yai natuna bi ena tubulelesa ya didiga. Bi gomana tautuwaḡa kota mainana yai lava dididiga bi ena dam ya didiga.” ²⁰ Kamaina bi ḡome i kavisuvisudi bi i giuna gado,

“Sauginemo Israel lavedi isemimo lava sa ka kavisuvisudi, ba tedi sa giuna gado, ‘Ka laulaupali te Maimaituwa ya kavisuvisumi maibena Ifleim bi Manasa i ka kavisuvisudina.’

Niga mainana tana Ifleim isana i gei sako bi muliḡa kaka Manase.

²¹ Kamaina bi Deikap natuna Diyousep i kavisuvisu bi i giuwena gado, “Niganana tagu mayagu e vai ḡotona te yā peki. Bi Maimaituwa kaka ya labemi bi ya munaḡemi, iteitemi edi dobu Keinanmo.”

49

Kamaina bi Deikap natunatuna ġesaudi i giuwedi a tava lisinemo.

Deikap Diuda i kavisuvisu

⁸ Bi i giuwedina gado, “Diuda tam kaka tinatinanatum sa kasaġesagēm. Tam kaka yaġolo em ġaviya kwa vai waiubedi bi sa kita saġesagēm. Bi tinatinanatum ġesaudi kaka kaġe pakammo sa laudune. ⁹ Diuda, tam ba yaġolo kwa ġailisi gulata bi kwai nuwa nainaila maibena laiyon, ena anikenamo ya kenakena ba aiyai mote imai sinasina. ¹⁰ Bi ġalibona ena diġona waibada matailina mote kaka Diuda ima gose. Bi em tubulelesa yaġolo sai bada nonoġa. Bi dobu ġesaudi lavedi sa nato bi Vinevinena* kaġe pakanemo sa laudune.”

³³ ✧ Laġannemo Deikap natunatuna i giuwailovedi bi i guliyovo ena gabumo bi peki.

Deikap Idipmo i miya kwalabu 17 a kovi. Bi tana dobumo i miyana kwalabu wapana 147 a kovi.

50

Diyousep tuwatuwaġana i giu wai tunibagidi

¹⁵ Diyousep tuwatuwaġana a sibe te tamed i peki, taunana aubaina taudiġa ai ġiugiuna gado, “Augunai Diyousep lisidemo ya medi wala eda kauwa wai gebo lisinemo male biwana ya vai.” ¹⁶ Tedi Diyousep ena giu a ġiukamaġena gado, wala tamada ma miyana bi niga mainana giu, ¹⁷ “Tuwatuwaġam gebogebo lisimmo a voiye bi geġa te e ġoeġoena edi kauwa waigebo kwa noġotikamaġe. Niganana tama tamam ena Maimaituwa ena taupaula ka waibaġam te ema gebogebo kwa noġotikamaġe.” Laġannemo Diyousep niga ġiuna i vaivaiye ba nuwana i toitoi bi i ġaba banina tana kaikana edi gebogebo i noġotikamaġe. ¹⁸ Kamaina bi tuwatuwaġana a tava bi iwedi a taukotodi edi vivila lisinemo bi a ġiuna gado, “Tama emya kai taupaula yababa.”

¹⁹ Bi Diyousep i giuwedina gado, “Koma nainaila tagu mote Maimaituwa te ya kovogimi. ²⁰ Temi kona ġoeġoena maso konai pekigu bi Maimaituwa i voiye vitale te visuvisu i tubuġa, te lava wapawapa niganana sa miyamiyana mote gomala i wai pekidi bi a yawasana. ²¹ Taunana aubaina mote koma naila, tagu male temi bi natunatumi waituni-bagidi bi nuwedi i kena banina a noġoti te tasidi kaikana edi gebogebo i noġotikamaġe.”

* 49:10: Vinevinena ya natonatona ba Yesu. ✧ 49:33: Giu 7:15

Potiyovo kamağa

Niga isana *Exodus* banina ba potiyovo kamağa bi kauwa laukaidi Israel lavedi edi miyamiya nove bainewa wala a wai taupaula yababa bi Idip a potiyovo kamağa. Niga bukanemo ba giu laubanidi 4:

Gibulu lavedi wai taupaula yababa bi Maimaituwa i wai yawasanidi,
 Gibulu lavedi a nawa Sainai oyanemo,
 Maimaituwa waianina Sainaimo i voiye ena lava lisidimo bi waigake i vitedi
 Israel lavedi laudune gabuna a voiye.

Deikap ena tubulelesa Idip noponemo i wapa dabalala

¹ Deikap natunatuna bi edi vanuwa lavedi vaitedi a nawa Idip. ² Bi isedi ba Lubin, Simiyon, Livai bi Diuda ³ Isaka, Sebulon bi Bendiman ⁴ Den, Neptali, Ged bi Ase. ⁵ Deikap ena tubulelesa wapana matabuna 70. Bi Diyousep tana kaikana i doli te Idipmo.

⁶ A miya gulata kwalabu visa mulidimo Diyousep, tuwatuwağana vaitedi mba kimtina a peki kovi. ⁷ *Bi geğa te Israel damna ai natuna dabalala bi Idip dobuna ai wanavu bi a ġailisi gulata.

Idip ġalibonana Israel lavedi i egelidi noya dididiga a voiye

⁸ *Kamaina bi ġalibona valivaliuna waibada i vai bi Diyousep mote i sibe. ⁹ Tana ena lava i giuwedina gado, “Ei koi kita kauwa, Israel lavedi a wapa kauwa bi a ġailisi gulata. ¹⁰ *Bi waigasiğasi lağannemo mai te kadağaviya sa sagudi bi sai ġaviyeda bi eda dobu sa gose. Augunai bai kauwina ta voiye te mote simai natunatuna.”

¹¹ Taunana aubaina babada ai dubudi te Israel lavedi noyamo sa egelidi. Bi a egeli gudegededi te malagai labu isedi Pitom bi Lemesis a ġaledi, ġalibona ena pulapula ani wai dubudi. ¹² Tedi Israel lavedi noyamo a voiyedi te a wainuwatoi gulata. Bi kota Israel lavedi yağolo te a wai natuna dabalala. Idip lavedi niganana Israel lavedi a nailedi. ¹³⁻¹⁴ Idip lavedi Israel noyamo a voiyedi te ai nuwatoitoti. A egelidi te doğa a gwadai bi biliki a patipatidi bi kota noya ġesaudi a voivoiyedi bi edi daibimo a noyanoya gulata bi mote a lau launuwatoiyedi.

²² *Idip ġalibonana giu bagibagina Idip lisidimo i sako bi i giuwena gado, “Gibulu lavedi nopodimo libilibi oloolotodi sa tubutubuğana ba Naelo gaubinemo sai kaluwedi. Bi waiwaivinidi taudiğa sa miya.”

2

Mousis i tubuğa

¹ Kamaina bi oloto bi waivini tedi Livai damna bi taudiğa ai ka nağinaği. ² *Waivinina i bwaga bi i laubewa te gomana olotona i bewa. Lağannemo i kita te gomana kitana i visu gulata, tana kandavonemo i labe te nawalai faiona a kovi. ³ Lağannemo tana mayana i vai te mote ġemoğemotina te gomana kandavonemo ima labe, aubaina te tana dou gulegulewemo a vatuvatulina i vai bi patimo nopona i pati kaukauwe te mote gauba

ima sola sağa. Kamaina bi gomana i vai te dou noponemo i suveki bi gawağawa nopodimo Naelo gaubinemo i waipoule. ⁴ Bi gomana nuvuna gauba diyannemo lau manemanekemo i moito bi i wai kita wata te gomana lisenemo bai ya tubuğa.

⁵ Kamaina bi ġalibona natuna waivinina i nawa Naelo gaubinemo asiwa aubaina. Bi ena taupaula labu gauba diyanağa a moimoito nawa. Kamaina bi i wai kita nawa te dou gawağawa nopodimo i kita bi ena taupaula ġemota i giuwe te ya vai natome. ⁶ Ġalibona natuna waivinina dou kuvuna i kailageti bi i kita te gomana. Bi gomana i ġabağaba te i launuwatoye bi i giuna gado, “Niga ba Ġibulu gomenina.”

⁷ Kamaina bi gomana nuvuna ġalibona natuna i waitalayena gado, “Ġemoġemotina maso e nawa Ġibulu waivinina ei doli tavaite bi gomana i waisusu aubaim ee?”

⁸ Bi tana giu i wai munena gado, “Emaso, ku nawa!” Kamaina bi gomana nuvuna i nawa te tinaotina i wai doli tavaite. ⁹ Kamaina bi ġalibona natuna waivini i giuwena gado, “Niga gomenina aubaigu kwai susu bi yài mai'im.” Kamaina te waivini gomana i vai bi i wai susu. ¹⁰ *Lağannemo gomana i seda mulinemo ba waivini gomana i nawe ġalibona natuna i vite te i wainatunae. Bi ġalibona natuna i giuna gado, “Niga gomenina gaubemo e solu laget, aubaina isana Mousis.”

Mousis i naila i nawa Midian dobnemo

¹¹ *Lağannemo Mousis i dididiga tana i nawa ena lava mani Ġibulu i va kitekitedi. Ġome i kita te Idip lavedi ena lava a egelidi bi noya vitevitedi a voivoiyedi. Ġome tana Idip lavana i kita te Ġibulu olotona ġemota i katikativunu. ¹² Mousis i wai laulau kita te mote aiyai bamo, kamaina bi tana Idip lavana i lai peki, bubu i wai sula sala te i guluvu.

¹³ Bokinamai Mousis i munağa ena lava lisidimo bi i kita te Ġibulu ololotodi a wai ġasigasi. Kamaina bi waigasiğasi tauwaitubuna i waitalayena gado, “Bai aubaina falom Ġibulu kwa katikativunu?”

¹⁴ Ġome olotona i giuna gado, “Tam aiyai ġailisi i vitem bi kwa waibadaemai? Tam kuna ġoegoena tagu kwai pekigu, mai mağo Idip lavana kuna waipekina, ee?” Ġome Mousis i naila bi i wai noğotana gado, “Bai e voivoiyena gode lava matabudi kaikana a sibe.” ¹⁵ * Ġalibona lağannemo Mousis giuna i vaiye ba i ġoegoete Mousis maso i waipeki bi geğa te Mousis i velau ġalibona i gose kamağe bi i nawa Midian.

3

Mousis pilisi Detolo vaitena a miyamiya te natuna waivinina Sepula i naği.

Maimaituwa Mousis lisenemo i giu

¹ Lağan ġemota Mousis botiyana Detolo ena ġamoğamo i labelabedi, Detolo ba Midian edi pilisi. Mousis ġamoğamo i wai dolidi a nawanawa kalakalaleleğa eete oya isana Olebimo* a tava, Maimaituwa ena oyamo. ² *Ġome BADA ena aneya i laumağata maibena kai vavanina kai tombolunemo. Mousis i kita te kai tomboluna i vavavana bi geğa te mote kai tomboluna i kalakalati. ³ Mousis noponemo i wainoğotana gado, “Yà nawa te niga kauwina mote ani tubuğa bi i tubuğa, yà kita. Bai aubaina mote kai tomboluna ima kalakalati?”

* 2:10: Giu 7:21

* 2:11: Giu 7:23-28

* 2:15: Giu 7:29

* 3:1: Isana ġesau ba Sainai.

* 3:2: Giu 7:30-34

⁴ BADA i kita te Mousis i vavanawanawa taunana aubaina Maimaituwa kai vavanina noponemo i giuna gado, “Mousis, Mousis.”

Kamaina bi Mousis i giuna gado, “Oe, tagu niga.” ⁵ Bi ğome Maimaituwa i giuwena gado, “Kuma vava natonato, em kağesuma kwa kaikamağe banina niga doğa waiyawa dabanemo kwa moimoito. ⁶ Tagu taunana em magumagula Eiblağam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa.” Lağannemo Mousis niga mai giuna i vaivaiye ba i naila bi matana i wai govegove te mote Maimaituwa ima kita.

⁷ Gome BADA i giuna gado, “Tagu e kita te Idip lavedi egu lava Isael sa laulau kivigeboğeyedi. Tedi edi lau aiyoi e vaiye bi edi wai nuwatoi kaikana e sibe, te bainewa maso taupaula edi babada edi ğailisimo maso ei yawasanidi. ⁸ Taunana aubaina tagu e yovo te Idip edi waibadammo yài yawasanidi bi yà nawedi dobu dididiginemo. Bi dobuna ba visuvisuna bi maumaulina yà vitedi. Mba dobuna taunana Keinan, niganana Ğiti, Amoli, Pelisait, Givait bi Debus lavedi sa miyamiyana. ⁹ Bi niganana Isael edi ğaba e vaiye bi Idip lavedi edi laukivigeboğebo kaikana e kita. ¹⁰ Taunana aubaina niganana yà giugiu kamağem, kwa nawa ğalibona lisinemo bi egu lava Isael lavedi Idip dobonemo kwa kapotiyovodi.”

¹¹ Bi geğa te Mousis Maimaituwa i giuwena gado, “Bai! Tagu mote bai yà sibe, te maso yà nawa ğalibona lisinemo bi Isael lavedi Idipmo yà kapotiyovodi.”

¹² Bi kota Maimaituwa i giuwena gado, “Tagu vaitem ta nawa. Bi lağannemo Isael lavedi Idipmo kwa kapotiyovodina, ba temi niga oyanemo ko lauduneyegu. Gome kaka kwa sibe kauwe te tagu taunana e giukamağem.”

¹³ Bi Mousis Maimaituwa i giuwena gado, “Lağannemo yà nawa Isael lavedi lisidimo bi yà giuwedina gado, ‘Emi magumagula edi Maimaituwa i giukamağegu lisimimo.’ Bi simai talayegu gado, ‘Tana bainewa isana?’ Te tagu bainewa yà giuwedi?”

¹⁴ Bi Maimaituwa Mousis i giuwena gado, “Niga mainana kwa giuwedi, TAGU MAI MIYAMIYAGU.”† ¹⁵ Bi kota Maimaituwa Mousis i giuwena gado, “Isael lavedi kwa giuwedi te tagu BADA edi magumagula Eiblağam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa, yà giugiu kamağem lisidimo. Niga taunana tagu isagu ya kena nonoğa bi tubulelesa matabuna sa noğotiwata bi sa giuwata.”

Mba taunana mulinemo Mousis i munağa nawa Midian, ğome kaka i nawana Idip.

Idip ğalibonana Mousis i giuwena gado, “Tagu mote ğemoğemotina te bai kwa giugiuwena yà voyie. Tedi kamaina te mai sa noyanoya.”

Taunana aubaina Maimaituwa Idip lisidimo kauwa geboğebodi wapawapa i voyiedi.

11

Maimaituwa i giu te Idip natunatudi oolootodi, tautautuwağa yai pekidi

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Tagu kovoğa damodamona yà giukamağena ğalibona bi Idip lisidimo. Mba taunana mulinemo ba ğalibona ya laukaikamağe tautauyemi bi ya kwavimi te ko nawa. ² Lava kwa giuwedi waiwaivini bi ooloto te Idip lavedi diyedimo a miyamiyana sai bağedi te waisiya silva bi goldimo voivoiyedi sa vitedi.” ³ BADA mani Idip i voyiedi te

† 3:14: Gibulu kalinedimo TAGU MAI MIYAMIYAGU tana taunana i giukamağegu, vaiyena maibena Yahweh.

Israel lavedi a vivile kauwedi. Bi ḡalibona ena waibabada bi lava matabudi Mousis a kita te tana lava dididiga bi a kasaḡesaḡe.

⁴ Kamaina bi Mousis ḡalibona i giuwena gado, “BADA niga mainana i giu, ‘Tagu mateya dudubala modonemo Idip dobuna yà nawa yaḡosi⁵ bi libilibi oloolotodi tautautuwaḡa Idip noponemo yai pekidi. Noke ḡalibona natuna ena gabu tauvaina te nove ya yovo taupaula witi taututugudana natuna bi kota kau natunatudi geigei tubuḡidi lisidimo. ⁶ Bi Idip dobuna matabuna ḡaba kwatululu ya nawa yaḡosi. Niga ḡaba kwatululuna mote mai wala bamo i tubuḡa bi kota muliḡa mote mai ima tubuḡa. ⁷ Bi Israel lavedi mote bai gebogebona lisidimo ima tubuḡa, daḡasi mote kaka Israel lavedi bi edi ḡamoḡamo lisidimo ima gwau.’ Gome kaka ko sibe te Israel lavedi bi Idip lavedi BADA ya daidailidi. ⁸ Tam em waibabada matabudi sa nato kaḡe pakagumo, sa laudune bi sa giuna gado, ‘Aee, niganana kaka em lava vaiteidi ko nawa makai.’ Niga taunana mulinemo kaka yà nawa.” Kamaina bi Mousis ma medimedina ḡalibona i gose kamaḡe.

⁹ Bi BADA, Mousis i giuwena gado, “ḡalibona mote kalinam ima vaiye, mba mai kauwinemo kaka tagu mataila ḡesaudi yà voyedi Idip lisidimo.”
¹⁰ Mousis bi Elon niga matailidi matabudi ḡalibona matanemo a voyedi. Bi geḡa te BADA, ḡalibona nopona i voye te i ḡaiḡai bi Israel lavedi mote i nuwakamaḡedi te ena dobu sa gose.

12

Vawaitauli soina pakana

¹ Laḡannemo Israel lavedi Idipmo yaḡolo a miyamiya ba BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, ² “Niga nawalaina ba nawalai dolidolina temi aubaimi ya waitubu niga kwalabunemo. ³ Israel lavedi matabudi ko giuwedi te laḡan wai 10-na niga nawalainemo olooloto ḡemotaḡa vanuwa ḡemotaḡa nopodimo sipu ee gouti sa kamaḡatidi te mai sa moito tedi aubaidi. ⁴ Bamoda vanuwa lavedi mote a wapa te mba muselina sa kani kovi ba edi lava diyedimo taumiya sa iyevidi te, luvedimo mainana soiso i sa sivudi te sa kani. ⁵ Bi musala ko waimaḡatina ba sipu ee gouti bi ena kwalabu ḡemota bi mote sidasidana. ⁶ Bi ko labe kauwedi, sa moito te laḡan wai 14-na niga nawalaina noponemo. Mba aubiganemo Israel lavedi matabudi musala sai pekidi. ⁷ Bamo vanuwidiḡa musala sa kanikanina, tedi kwasina sa tai bi gudu dabediḡa bi mataeta diyedi sa yasaḡidi. ⁸ Mba dudubalina ḡemotinemo tedi musala sa ovodi. Kamaina bi buledi mote muu'a vaitena bi tasima ḡolaḡolana vaiteidi sa kanidi.

¹¹ Bi muliḡa kaka sa kanina, tedi sai gala, dagilolo bwalidimo sa panidi, kaḡesuma sa kotedi bi diḡona sa legauidi bi sa kani makamakai. Mba ba vawaitauli soina tagu BADA ani vivilegu.

¹² “Mba dudubalina ḡemotinemo tagu Idip nopona yà nawa yaḡosi bi olooloto tautautuwaḡa bi ḡamoḡamo geigei tubuḡidi yai pekidi bi Idip edi maimaituwa sa lau lauduneyedina matabudi yà kovogidi. Tagu BADA bai e giuwena ba yà voye. ¹³ Bi temi emi vanuwa mataetidimo kwasina ba mataila. Laḡannemo kwasina e kitana ba vanuwina ya vawaitauli. Bi laḡannemo Idip yà kovokovogidi ba mote bai gebogebona lisimimo ima tubuḡa.

14 “Temi bi emi tubulelesa niga soina lağanina ba kwalabu matabuna ko voiyе wata. Lağanemo ko soisoina ba tagu BADA yà moimoito galamemina taunana ko noğoti wata.”

Buledi mote muu'a vaitena soina

15 BADA i giuna gado, “Lağan wapana 7 nopodimo buledi muu'a vaitena koma kani. Mba soina lağanna ko waitubuna muu'a matabudi emi vanuwemo koi nağasedi. Aiyai bi i kanina ba tana mote egu lava Israel nopodimo ima miya. 16 Mba wiki pakanemo bi damonemo ba koi ġemotimi bi ko lauduneyegu, noya ġesaudi mote koma voyiyedi bi kaniga ba ko kanonogidi.

17 “Lağan muliğa buledi mote muu'amuu'ana soina ba ko voiyе. Mba tagu Idipmo e ka kapotiyovomi. Taunana noğotiwatana.”

Vawaitauli soina ai tubu

21 Kamaina bi Mousis Israel babadidi i yogedi a tava ai ġemotidi bi i giuwedina gado, “Ko nawa makai emi vanuwağa bi sipu ee gouti koi pekidi bi vawaitauli soina ko voiyе. 22 Bi kwasina aboma noponemo ko ġini bi belana lagana ko gasi te kwasina aboma noponemo ko taivai bi gudu dabediğa bi mataeta diyedi ko yasağidi. Dudubalemo mote aiyai ima potiyovo eete olaolala. 23 Lağanemo BADA Idip noponağa ya nawa bi libilibi oloolotodi tautautuwağa yawai pekidi bi emi vanuwemo ya tava bi kwasina mataetağa ya kitedina ba vanuwidi ya vaitaulidi. Tana mote taulaukageboģebo aneyina imai anine te emi vanuwemo libilibi oloolotodi, tautautuwağa mote ima ka geģeģebodi.

24-25 “Lağanemo temi bi emi tubulelesa BADA doğa i giugiuwapaena ġome kona tavana ba niga giuvavasagina ko noğotiwata bi soina kwalabu matabuna ko voiyе wata. 26 Bi bamoda natunatumi sai talayemina gado, ‘Niga soina banina bai?’ 27 Ba ko giuwedina gado, ‘Niga ba vawaitauli sewasewana BADA lisinemo. Banina lağanemo tana Idipmo libilibi oloolotodi tautautuwağa i waipekidi ba Israel eda vanuwa i vawaitaulidi bi i nawa ota.’” Ġome lava tuwapekedi ai tupagwaliyedi bi a laudune. 28 Mousis bi Elon Israel lavedi a giuwedi te BADA bai i giugiuwedina mainana a voiyе.

Libilibi oloolotodi tautautuwağa a peki

29 Dudubala modonemo BADA libilibi oloolotodi tautautuwağa matabudi Idip noponemo i waipekidi. Noke ġalibona natuna tautuwağa ena gabu tauvaina lisinemo i waitubu te i yovo biliwelokomo taumiya bi kota ġamoģamo natunatudi geģei tubuğidi vaitedi a peki. 30 Taunana aubaina ġalibona, ena waibabada bi Idip lavedi matabudi dudubala modonemo a kena moito bi a vaiye te gaba bi lauayoi Idip dobuna i nawa yaģosi. Bi vanuwa onena libilibi tautautuwağa ula pekidiğa.

31 Bi ġalibona mba dudubalinemo Mousis bi Elon i yogedi a tava bi i giuwedina gado, “Emi lava Israel vaitedi ko gosemai bi ko modina ko nawa bi BADA ko lauduneyе kona giugiuna mainana. 32 Emi sipu, emi gouti bi emi ġamoģamo ġesaudi vaitedi koi dolidi bi ko modina. Bi kota emi Maimaituwa lisinemo ko laupali te ya kavisuvisugu.”

33 Ġome Idip lavedi Israel a egelidina gado, “Niga dobuna ko gose bi ko nawa makai, mote koma miya, mai te ka peki kovi.”

37 Israel lavedi Lamesismo a modina a nawana Sakot. Bi olooloto wapana 600 tausan bi waivini bi libilibi mote a iyevidi. 38 Kota lava wapewapedi

ḡesaudi mote Isael lavedi bi sipu, gouti bi ḡamoḡamo wapewapedi waitedi a nawa. ³⁹ Laḡannemo Idip lavedi a kwavikwavivaidi ba mote edi gavogavo te kani maso a vononoḡa, taunana aubaina edi falawa ḡwadagwadaidi mote mu'a waitena vitavitalena a avala ota bi a modina. Mba falawidi taudidi a viliiwaitabetabedi bi buledi a ḡabudi.

⁴⁰ *Isael lavedi Idipmo a miyana kwalabu 430 a kovi.

Vawaitauli soina giuvavasagina

⁴³ Kamaina bi BADA, Elon bi Mousis i giuwedina gado, “Vawaitauli soina ena giuvavasagā ba niga mainana, ‘Tautavatava mote niga soina sima kani. ⁴⁴ Aiyai bi ena taupaula i gimelina ba kwapibwali lisinemo ya voiye kaka muliḡa soina ya kani. ⁴⁵ Bi nanavai lavedi bi taunoya manemo ko wai maiidina ba mote sima kani. ⁴⁶ Bi muselina mote sima ka potiyovo didiyaumo. Kamaina te vanuwa noponemo sa kani bi silige mote sima doukotodi. ⁴⁷ Isael lavedi matabudi kamaina te vawaitauli soina sa voiye.”

13

Libilibi tautautuwaḡa ba BADA lisinemo sa laupyuyedi

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, ² “Libilibi oloolotodi tautautuwaḡa ba ko vine kamaḡedi tagu aubaigu. Libilibi oloolotodi tautautuwaḡa Isael noponemo bi ḡamoḡamo geigei tubuḡidi oloolotodi ba BADA aubaina.”

Mousis Isael lavedi i giuwedina gado,

¹¹ “BADA kaka ya kapotiyovomi niga dobunemo bi Keinan lavedi edi dobu ya vitemi, wala emi magumagula bi temi lisimimo i giugiuwapana mainana. Laḡannemo ya vitemina, ¹² ba natunatumi oloolotodi tautautuwaḡa bi ḡamoḡamo geigei tubuḡidi oloolotodi BADA ko vite, mba tana aubaina. ¹³ Sipu natuna ko vai bi donki natuna olotona ko kune munaḡe. Bamoda mote koma kune ba donki iwana ko puneki. Bi natunatumi oloolotodi tautautuwaḡa matabudi ko kunekune munaḡedi.

¹⁴ “Laḡan muliḡa natunatumi sai talayemina gado ‘Bai aubaina niga mainana ta voivoiye?’ Ba temi niga mainana ko giuwedi, ‘Tama Idip dobunemo ke wai taupaula yababa bi BADA ena ḡailisi dididiginemo i kaikamaḡemai. ¹⁵ Bi geḡa te ḡalibona nopona i ḡaiḡai gulata bi mote i waianinemai te ka nawa. Taunana aubaina BADA libilibi oloolotodi tautautuwaḡa bi ḡamoḡamo oloolotodi Idip noponemo i wai pekidi. Taunana aubaina ḡamoḡamo olotona geigei tubuḡina kalaulau sewasewayena ba libilibi tautautuwaḡa ka kunekune munaḡedi.’ ¹⁶ Niga vaivaina ta voivoiyena ba mataila, te bainewa BADA ena ḡailisimo Idip noponemo i kapotiyovoda. Mba maibena mataila nimemimo bi solatapemimo.”

²⁰ Isael lavedi Sakot a gose bi dobu isana Etam kalakalalelana isunemo a ḡalavu. ²¹ Bi BADA suwalemo Isael lavedi i laulau etadoliyedina maibena giyou pwapwatana. Bi dudubalemo ba maibena kai vavanina pwapwatana i lailaiyanedi. Taunana aubaina tedi suwala bi dudubala a nawanawa.

14

ḡalibona Isael lavedi i kwavi watedi

* 12:40: Pak 15:13

⁵ Laḡannemo Idip ḡalibonana giu i vaiye te Israel lavedi a modina, tana ena waibabada waitedi nuwedi a vitedi bi a giuna gado, “Niga bai te voiye bi Israel lavedi a modina a nawa bi eda taupaula yababa tei nawa kamaḡedi.”

⁶ Taunana aubaina ena seliot bi ena tauwaiḡaviya i ka nonoḡidi. ⁷ Tana seliot laukaidi 600 bi seliot matabudi Idip noponemo i wai ḡemoḡemotidi te eta taudoliyena i wai oneoned. ⁸ Bi BADA, ḡalibona nuwana i ka bagibagi te Israel lavedi mote i lau avenakiyedi. Taunana aubaina Israel lavedi mayasisidi a nawanawana i kwavi watedi. ⁹ Tana ena tauwaiḡaviya, seliot tauvelayedi bi osimo tauwaiḡaviya Israel lavedi a kwaviwatedi. Israel lavedi tedi Fi-Aliotmo nisa sabasabana diyanemo ḡalavumo a miyamiya bi a tava gudedi. Fi Aliot ba niga nevanemo bi Bal Sefon dobuna ba noi nevanemo.

¹⁰ Laḡannemo ḡalibona ena tauwaiḡaviya Israel lavedi a tavatava gudedi ba Israel lavedi gado sai kita ba Idip lavedi kaikana a tava gudedi. ḡome Israel nuwedi i yapuyapu bi a binau saḡa BADA lisinemo te maso i sagudi.

¹¹ Bi Mousis a giuwena gado, “Ei Mousis bai kuna voiye? Mai bena Idipmo tauyewa ḡeḡa bi kunai dolimai te niganana kalakalalemo ka peki. ¹² Mba taunana Idipmo ke giuwem, te maso kuna gosemai te maso ke miya gwasu bi Idip aubaidi kei taupaula yababa. I visu te maso Idipmo ke miyamiya kaka ke peki bi niganana kalakalalemo kuna tavaitemai bi ka pekina mote i visu.”

¹³ Bi Mousis lava i giuwedina gado, “Koma naila! Nuwemi ya lautou bi koi nuwabagibagi te BADA bai ya voiye ko kita. Noi lavedi mani Idip ko kitekitedina ba muliḡa mote koma kita munagedi. ¹⁴ Temi koi nuwabagibagi ota, BADA kaka aubaimi yai ḡaviya.”

Israel nisa noponaḡa a nawa te a yawasana

¹⁵ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Bai aubaina lisigumo ko binabinau? Israel lavedi kwa giuwedi te ko nawa ota. ¹⁶ Em diḡona kwalageti bi nisa dabanaga kwai yoyo nawe. Te nisa ya nuwadaila bi doḡa ḡasaḡasalinaḡa Israel lavedi waitedi ko nawa. ¹⁷ Tagu kaka Idip edi tauwaiḡaviya nuwedi ya lagetidi te Israel lavedi sa kwavi watedi. Bi ḡalibona ena tauwaiḡaviya edi seliot bi tauvelayedi matabudi ya boboalidi. ḡome kaka namaligu sa kita bi sa kasaḡesaḡegu. ¹⁸ ḡalibona ena tauwaiḡaviya, edi seliot tauvelayedi bi Idip lavedi matabudi tagu namaligu tedi lisidimo ya voiye te sa kita bi sa sibe te tagu BADA.”

¹⁹ Kamaina bi Maimaituwa ena aneya Israel lavedi i etaetadoliyedina, i nato mulidimo i moito. Bi kota giyou pwapwatana matedimo i nato mulidimo i moito. ²⁰ Bi Idip edi tauwaiḡaviya bi Israel lavedi mododimo i moito. Dudubalemo Idip lavedi edi yawanimo i voiye te i wai boimatuwa bi Israel lavedi edi yawanimo i voiye te yanayana i kena. Niga mainana i voiye te Idip edi tauwaiḡaviya Israel lavedi mote sima banavidi.

²¹ Kamaina bi Mousis nimana i tuḡu nisa dabanaga. Mba dudubalinemo BADA beubeu yawaninemo yavala i voiye te i lausuve malasako, te nisa i suve daili, nevana bi nevana bi doḡa ḡasaḡasalina i laumaḡata. ²² Bi Israel lavedi kataiyedimo bi ḡeniyedimo nisa i ganagudu mai bilibili. Bi tedi nisa modonaḡa doḡa ḡasaḡasalinaḡa a nawa. ²³ Bi mulidimo Idip edi tauwaiḡaviya edi seliot tauvelayedi Israel a kwaviwatedi. ²⁴ Laḡan sakosakomo giyou bi kai vavanina pwapwatatedi nopodimo BADA i wai kita yovo bi i voiye te Idip edi tauwaiḡaviya i kanuwainidi. ²⁵ Tana edi seliot i voyedi te kaḡedi a nuwakamakamaḡa bi nawa a kabi kasaḡe. ḡome Idip

lavedi a giuna gado, “Egu lava niga lavedi ta gose kamağedi. BADA mulidimo i moito bi ya waigaviyeda.”

²⁶ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Nimam kwa tuğu nisa dabanaga bi nisa ya nato yai gemoti munage. Bi Idip edi tauwaigaviya edi seliot bi tauvelauyedi yai kwesitawedi.” ²⁷ Olaolalemo Mousis nimana i tuğu bi nisa i nato i waigemoti munage. Bi Idip edi tauwaigaviya bi seliot tauvelauyedi bena maso a naila a munağa bi geğa te BADA nisamo i waitonedi. ²⁸ Kamaina bi nisa i nato i waigemoti munage bi Idip edi tauwaigaviya bi seliot tauvelauyedi matabudi Israel mulidiga a velavelauna i waikwesi tawedi. Bi mote aiyai i yawasana.

³¹ Gome Israel lavedi BADA ena gailisi Idip lavedi lisidimo i voivoiyena a kitakita ba matabudi BADA a naille bi ai sumage. Bi kota ena taupaula Mousis ai sumage bi a vivile.

15

Mousis ena Sale

¹ Gome Mousis bi Israel lavedi BADA lisinemo a salena gado,

“Tagu ya sale BADA lisinemo

banina tana sağasağa guletina.

Taunana aubaina osi bi seliot tauvelauyedi

nisamo i waitonedi.

² BADA tana egu gailisi,

tagu tana ya saleye.

Tana egu Maimaituwa tana taunana

i wai yawasanigu.

Bi kota tamatamagu edi Maimaituwa

kamaina te tagu ya kasagesage ena gailisi aubaina.

³ BADA tana tauwaigaviya,

bi tana taunana isana BADA.

⁴ Galibona ena tauwaigaviya bi edi seliot nisamo i waitonedi,

bi kota ena waibabada laukaidi nisa sabasabanemo i waitonedi.

⁵ Te nisa dubadubana i suma tawedi,

bi a buluna mai gakima ya daudaululuna nisa dibunemo.

⁶ Oo BADA, tam kataiyam i gailisi gulata,

Oo BADA, kataiyam tauwaigaviyem i lau yovoğedi.

⁷ Tam giukauwa te kuna gailisi gulata,

taunana aubaina te tauwaigaviyem kuna lauyovoğedi.

Em medi i waikalagosedi maibena

kai legi pokinemo ya kalakalakabina mainana.

⁸ Tam kuna lausuve te nisa i nuwadaili,

bi i laimoitona maibena bilibili.

Bi nisa dibuna i laitabu.

⁹ Bi gaviya i laubağabağana gado, ‘Ya kwaviwatedi

bi ya kaidididi, te edi pulapula bi bai e goeğoenya ya kwayavaidi.

Egu kepata manimanina ya solu vai te yai pekidi.’

¹⁰ Bi geğa te tam yawasimmo kuna lausuve te nisa i sumatawidi,

bi a buluna maibena gakima nisa bagibaginemo.

¹¹ ‘Oo BADA bamo mote diyammo maimaituwa gesau mai tam?’

Geğa, geğa ota!

Oo BADA tam giukauwa

te namalim waiyawa i ġailisi gulata
bi anisove kauwidi kwa voivoiyedi.

¹² Tam kataiyam kuna tuġu
te em ġaviya doġa i gudedi.

¹³ Bi em ġoe kenakena nonoġinemo em lava kunai yawasanidi
bi kunai etadoliyedi.

Bi kota em ġailisimo kuna labe nawedi
ee te em animiya waiyawemo kuna tavaitedi.

¹⁴ Bi dobu ġesaudi a vaiye bi a naila gulata,
bi kota Filistiya lavedi nuwedi i kuluva.

¹⁵ Bi Edom waibabadidi a naila gulagulata,
Bi Mowab lavedi edi babada nananakidi
naila i ka gusugusudi.
Bi Keinan lavedi a naila mwatimwatiti.

¹⁶ Matabudi naila i wai wanavudi,
banina tam em ġailisimo kuna voyedi
te a moitona mai koikoitau,
bi em lava a velauteiyaġim.

Oo BADA, em lava panipanimo
kuna wai yawasanidina taudidi a velauteiyaġim.

¹⁷ Bi kuna saġedi em oyamo kunai dubudi
te ġome sa miya.

Oo BADA, em ani miya kunai logo wainono,
em oya waiyawemo kwa tavaitemai
te ġome ka miya nonoġa.

¹⁸ Oo BADA tam em waibadana
em lava lisidimo ya kena nonoġa.”

¹⁹ Bi Israel lavedi nisa modonaġa doġa ġasaġasalinaġa a damana. Bi I dip
ġalibonana ena osi, seliot bi osi tauvelauedi nisamo a bulu biBADA nisa i
natome munaġe te i wai kwesi tawidi.

Miliyam ena Sale

²⁰ Bi taugiuwatana Miliyam, Elon nuvuna, ena kekekelele i vai bi waivini
ġesaudi a kaiwata te kekekelele a kwadiyedi bi a bigabiga. ²¹ Ġome Miliyam
i salena gado,

“Oo, BADA ta kasaġesage banina tana ena ġaviya i lauyovogedi,
tana osi tauvelauedi nisamo i kabuludi.”

Gaub a waiġolana i visuvisu

²² Kamaina bi Mousis Israel lavedi i wai dolidi nisa sabasabana a gose
bi a nawa kalakalalele, dobu isana Sula. Ġome laġan faiona a babala
kalakalaleleġa bi gauba mote bamo a banavi. ²³ Bi tedi dobu isana *Mala**
ġome a tava bi gauba waiġolana a banavi bi mote luvana te maso a tego ²⁴ Bi
lava a wawalu Mousis lisinemo bi a giuna gado, “Bai ka tego?”

²⁵ Taunana aubaina Mousis BADA lisinemo i laupali bi BADA kai selipapina
i wailove. Kamaina bi Mousis i vai bi gaubemo i pwalage nawe, te gauba
teġona i visu.

* **15:23:** Gibulu kalinedimo Mala banina ba waiġola.

Mba ḡome BADA waiḡake i vitedi bi i wailaulubudi te sa kaiwata e geḡa. ²⁶ Bi i giuwedina gado, “Bamoda BADA Maimaituwa kalinana ko vaiye kauwena, ena ḡowana ko voyiena bi kota waiḡake ko kaiwatedina ba tagu mote sida yàma vitemi maibena Idip lavedi e vitevitedina. Tagu BADA, tauwaiyawasanimi.”

²⁷ Bi tedi a tava dobu isana Elim, ḡome tovoṣa wapedi 12 doḡa noponemo a laulaupusuwali saḡa bi gogoka kaidi wapedi 70 pakedimo gauba diyanemo a lauḡalavu.

16

Kalakalalemo BADA Israel lavedi kani i vitedi

¹ Israel lavedi matabudi Elim doḡuna a goṣe bi a modina a nawa Sina kalakalalalenemo a tava. Sen ba Elim bi Sainai mododimo. Sauginemo Israel lavedi Idip a potiyovo kamaḡe bi Sina doḡunemo a tavana ba nawalai wailabuna, laḡan wai 15-nemo.* ² Lava matabudi kalakalalemo bi ḡome a wawaluna Mousis bi Elon lisidimo.

³ Bi Israel lavedi a giuwedina gado, “I visu te tama maso Idipmo, BADA nimanemo ke peki! Gome ba musala gulewidi ke miya waikwaivivilidi bi ke kanikanina ema ḡowana luvanemo bi tam kalakalalenemo kunai doli tavaitemai bi kani ka pekipeki.”

⁴ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Tagu kani malaḡa yà ḡini yovoḡena temi aubaimi. Laḡan onena ba lava kani sa laitupana laḡan ḡemota luvana. Niga mainana yà voyie te yà laulubudi bi yà kita, te egu waiḡake male sa kaidididi ee geḡa.” ⁵ Tedi laḡan wai 6-nemo maso kani a vononoḡe laḡan labu luvedi.

¹¹ Bi BADA, Mousis i giuwena gado, ¹² “Tagu Israel lavedi edi wawalu e vaiye. Kwa giuwedi te tedi aubigamo, musala sa kani bi olaolalemo ba buledi sa kanidi edi ḡowana luvanemo. Bi ḡome kaka sa sibe te tagu BADA edi Maimaituwa.”

¹³ Mba aubiganemo galewemo mwanuwa fatafatagugu wapewapedi a lovo yovo bi ḡalavu diyana ai wanavu bi olaolalemo ba silovu ḡalavu i waikaivivilidi. ¹⁴ Laḡannemo silovudi a ḡasaḡasala ba mwali kitedi maibena kunakunawa ḡalavu diyana ai wanavu. ¹⁵ Bi laḡannemo Israel lavedi a kitakita ba mote a sibe te bai mwalina bi taudiḡa ai talavivilana gado, “Niga bai mwalina?”†

Bi Mousis i giuwedina gado, “Niga kanina ba BADA i vitemi te ko kani. ¹⁶ Bi niga ba BADA ena giu vavasaga temi lisimimo, “Temi ḡemoḡemotaḡa emi luvano kani ko laitupa, te kaputila labu ba lava ḡemota aubaina.”‡

¹⁷ Tautana aubaina Israel lavedi Maimaituwa bai i giugiuwena mainana a voyie, te ḡesaudi ba a laitupa gulata bi ḡesaudi mote a laitupa gulata. ¹⁸ Tedi mabai bi a lailaitupa gulatana ba a luvedi te mote nevana i kena gwasu bi mabai mote a laitupa gulata ba mote a maluwabi. Bi matabudi edi luva ḡemoḡemotina.

¹⁹ Kamaina bi Mousis i giuwedina gado, “Aiyai mote imai tope bokina aubaina.” ²⁰ Bi geḡa te ḡesaudi mote Mousis kalinana a vaiye bi kani nevana

* **16:1:** Israel lavedi nawalai dolidolina laḡan wai 15-nemo Idip a potiyovo kamaḡe. Bi Sen Kalakalalalenemo a tavana ba nawalai wai labuna laḡan wai 15-nemo, mba ba nawalai ḡemota.

† **16:15:** Isa mana banina ba niga bai mwalina. ‡ **16:16:** Gibulu kalinedimo container 2 litre luvana.

ai tope, olaolala ḡesaunemo kani a bova bi a lau mwatamwata. Taunana aubaina Mousis lisidimo i medi gulata.

²¹ Bi olaolala onena, lava matabuna i lailaitupana ena luvamo bi suwala i saḡa i poupoudidina ba mana a laulaulesalesa. ²² Bi laḡan wai 6-nemo ba ḡemoḡemotaḡa kani a laitupa te kaputila 4 luvana ba lava ḡemota aubaina. Kamaina bi Isael wai babadidi a nawa Mousis lisinemo bi ai talayena gado, “Laḡan onena ba kaputila labu luvedi ke lailaitupa bi bai aubaina niganana kaputila 4 ka laitupa?” ²³ *Bi Mousis i giuwedina gado, “BADA niga mainana i giu vavasaga: Bokina ba waiyawasi laḡanna, laḡan laukaina tana aubaina. Taunana aubaina ko laubuka ee ko laukweli bi bai ko kanikani sakona ba koi tope te bokina aubaina.”

²⁴ Bi Mousis bai i giugiuwena mainana a voije te olaolala ḡesauna ba kani mote a sisi ee a bova. ²⁵ Bi Mousis i giuna gado, “Temi niganana kemiya ko kanidi, banina niganana waiyawasi laḡanna, BADA ena laḡan laukaina. Bi niganana mote kani ḡalavu diyanemo koma banavi. ²⁶ Laḡan 6 nopodimo kani ko laitupa bi wai 7-na ba waiyawasi laḡanna, mote kaka bai koma banavi.”

²⁷ Bi laḡan wai 7-nemo lava ḡesaudi a nawa te maso kani a laitupa bi ḡeḡa te kani mote a banavi. ²⁸ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Lava kwa giuwedi ‘Temi wala te niganana bai aubaina mote egu waiḡake bi egu wailovelove koma kaikaiwatedi? ²⁹ Ko noḡoti kauwe te BADA waiyawasi laḡanina i vitemi. Taunana aubaina laḡan wai 6-nemo ba laḡan labu luvedimo, kani i vite wainonomi. Bi waiyawasi laḡannemo lava matabudi maso vanuwemo a miya bi mote maso a nawa kani a lailaitupa.”

³⁰ Taunana aubaina waiyawasi laḡannemo lava mote kani a laitupa.

³¹ Isael lavedi kanina ai isana *mana* bi potipotina maibena keliko bi dinina maibena iwavi. §

³⁵ *Bi Isael lavedi kwalabu 40, nopodimo mana a kani nawe eete ani bayau dobuna visuvisunemo a tava. Tedi mana a kanikanina eete Keinan doḡana ena palatemo a tava.

17

Gauba lakudabadabamo i laupusuwali

¹ *Isael lavedi matabudi dobu isana Sen kalakalalelena a gose bi dobu te dobu a nawayedi, BADA ena giuvavasaga luvanemo. Tedi dobu isana lefidimmo a ḡalavu, mba ḡome mote gauba te Isael lavedi maso a tego. ² Taunana aubaina tedi Mousis vaitena ai kagiu bi a giuwena gado, “Gauba ku vitemai, ka tego!”

Bi Mousis i giuwedina gado, “Temi bai aubaina ko giugiuvitavitala bi kota BADA ko wai laulubu?”

³ Bi ḡome lava gadomagu a vokwalekwaleye bi Mousis a giu vitavitalena gado, “Tam bai aubaina ma natunatumai bi ema ḡamoḡamo vaitedi kuna kapotiyovomai Idipmo bi niganana gadomagu yai pekimai?”

⁴ Kamaina bi Mousis BADA lisinemo i binau saḡana gado, “BADA, niga lavedi bainewa ya voiyedi? Tedi sebuna te sa lauḡakimigu.”

⁵ Bi BADA, Mousis ena giu i wai munena gado, “Isael waibabadidi ḡesaudi kwa legaudi bi kwai dolidi te ko nawa. Bi tam diḡonemo Naelo gaubina

kuna kwapukwapuna mba diḡonina kwa vai bi ko nawa. ⁶ Bi Olebimo* kaka tagu matemimo yà moito. Bi tam lakudabadaba kwa gwali te gauba ya laupusuwali bi lava sa tego.” Bi BADA bai i giugiuwena Mousis mainana i voyie te Israel waibabadidi a kita.

⁷ Kamaina bi Mousis mba dobuna i wai isana *Giuvitavitala bi Laulubu*,† banina Israel lavedi ḡome a giuvitavitala bi BADA laulubumo a sako bi a giuna gado, “BADA niga ḡome vaiteda ee ḡeḡa?”

Israel lavedi Amelekai lavedi vaitedi ai ḡasiḡasi

⁸ Bi Israel lavedi lefidimmo a miyamiya bi Amelek lavedi a tava te a suluvaiddi. ⁹ Kamaina bi Mousis Diyosuwa i giuwena gado, “Oooloto kwa vinedi bi ko nawa Amelek lavedi vaitedi koi ḡasiḡasi. Bi bokina ba tagu Maimaituwa diḡona i giugiuwena yà vai bi dabatuwamo yà moito.”

¹⁰ Bi Mousis bai i giugiuwena mainana Diyosuwa i voyie te Amelek lavedi vaitedi ai ḡasiḡasi. Kamaina te Mousis, Elon bi Uwa a nawa dabatuwamo.

¹¹ Bi Mousis nimanemo diḡona i kailagetina bainewa lofana ba Israel lavedi a ḡaiḡailisi bi laḡannemo nimana i sivusivu yovoḡedi ba Amelek lavedi a ḡaiḡailisi. ¹² Bi laḡannemo Mousis nimana i galigalina ba tedi ḡakima a vai, a sako bi Mousis dabanemo i miya. ḡome Elon bi Uwa nimana a kai laḡetidi, ena tau kataiyanemo bi ena tau ḡeniyanemo bi mainana a kaididi eete suwala i bulu. ¹³ Taunana aubaina Diyosuwa bi tausaguna vaitedi Amelek lavedi, edi tauwaiḡaviya kepatemo ai peki kovidi.

18

Detolo Mousis i vakita

¹ Mousis botiyana Detolo tana Midian pilisina. Bi i vaiye te Maimaituwa mwali matabuna Mousis bi Israel lavedi aubaidi i voyiedi, laḡannemo Idipmo i kapotiyovodi.

⁵ Detolo bi natuna waivinina Mousis mwanena natunatuna ooolotodi labu vaitedi a nawa kalakalalelemo Mousis lisinemo, Maimaituwa ena oya pakanemo ḡome Israel lavedi a lau ḡalavu bi a miyamiya. ⁶ Detolo yaḡolo etamo bi Mousis ena giu i giukamaḡena gado, “Tagu botiyam Detolo, mwanem bi natunatumi labu vaitedi ka natonatona lisimmo.” ⁷ Mba ḡome Mousis i potiyovo te botiyana Detolo matanemo i laudune bi i waisuluve. Kamaina bi ḡome ai tala vivilana gado, “Tam yawawayasanim, ee?” Kamaina bi palai nophonemo a sola nawa.

⁸ Bi BADA Israel lavedi waiyawasanidi aubaina bi baibaiga i voivoiyedina ḡalibona bi Idip lavedi lisidimo, bi kota etamo pilipili a banabanavidi bi BADA i waiyawasanidina taudidi botiyana i tainuwatau ⁹ Laḡannemo Detolo niga giudi i vaiyedi ba nuwana i visu te Israel lavedi ba Idip edi waibada dibunemo a miyamiyana BADA i kapotiyovodi.

¹⁰ Bi i giuna gado, “BADA ta kasagesaḡe banina Idip bi ḡalibona edi waibada gabulinemo Israel lavedi tana i kapotiyovodi. ¹¹ Niganana kaka e sibe kauwe te BADA i ḡailisi gulata, mote mai maimaituwa ḡesaudi. Banina Idip lavedi a nuwa saḡasaga bi Israel a laulau kivigeboḡeyedi bi tana i kapotiyovodi.”

Mousis taulauetala i vinedi

* 17:6: Olebi mba taunana oya Sainai. † 17:7: Massah ba Giuvitavitala bi Meribah.

¹³ Bokina mainana Mousis etala gabunemo i miya saḡa, i lau etala bi lava edi pilipili i kaka didimanidi. Lava ḡome Mousis a moito wai kwaivivili olaolala te i nawa i aubiga. ¹⁴ Laḡannemo botiyana Detolo i kita te Mousis bai matabuna lava aubaidi i voivoiye ba i giuwena gado, “Bai aubaina te mba kauwina tam taumḡa lava aubaidi kwa voivoiye? Taumḡa kuna miya bi lava a moito kwaivivilem bi kuna waitalapiliyedina eete suwala i bulu?”

¹⁵ Bi Mousis botiyana i giuwena gado, “Niga mainana yà voivoiyena banina lava sa nato lisigumo te Maimaituwa ena ḡowana etana sa sibe kauwe. ¹⁶ Laḡannemo lava aimiyataulina ba sa natomedi lisigumo bi Maimaituwa ena waiḡake luvanemo yà kadidimanidi.”

¹⁷ Ḣome Detolo i giuwena gado, “Mba mainana kwa voivoiyena mote i visu, mba ya poka kauwem. ¹⁸ Niga noyana ba i vita kauwa te taumḡa kwa voivoiye male tam bi lava ya pokemi. ¹⁹ Mousis kwai beyavaiyegu bi bai yà giuwemna ba Maimaituwa ya sagum te mainana kwa voiyey. I visu te tam lava aubaidi Maimaituwa matanemo kwa moito bi laḡannemo lava edi pilipili sa natomedina lisimmo ba pilipilidi tana kwa vite. ²⁰ Maimaituwa ena waiḡake bi ena eta lava kwai lovelovedi te ena ḡowana luvanemo sa miya bi ena noya sa voiyey. ²¹ Bi kwai laulau kita te olooloto Maimaituwa tauvivilena, nuwanuwaueyeyedi bi lava edi waikitamo ba tedi lava visu-visudi bi mote lava sima nato sima laukaḡesoluḡedi. Mba lavedidi kwa vinedi te lava wapedi 1,000, 100, 50 bi 10 sai badayedi. ²² Bi tedi lava tauetaledi sa tubuḡa bi lava waimiyataulidi edi pilipili sa kadidimanidi. Pilipili keikeilikidi tedi sa kadidimanidi bi nananakidi sa natomedi tam lisimmo. Niga mainana kaka tam sa sagum te em noya ya tekateka. ²³ Bamoda niga mainana kwa voiyena ba Maimaituwa ya sagum te noya mote ima pokam. Temi lava edi pilipilimo ko sagudi te ma nuwavisudi sa nawa edi ani miyamo.”

²⁴ Mousis botiyana kalinana i vaiye bi bai matabuna i giugiuwena mainana i voiyey. ²⁵ Tana Israel lavedi nopodimo lava nuwaueyeyedi i vinedi te lava edi babada. Tedi lava wapedi 1,000, 100, 50 bi 10 taukitawatedi. ²⁶ Tedi laḡan matabuna lava edi pilipili a kaka didimanidi. Bi pilipili nananakidi ba a nawenawedi Mousis lisinemo bi keikeilikidi ba tedi a kaka didimanidi.

²⁷ Detolo botiyana Mousis i wai ebo bi i munaḡa ena dobumo.

19

BADA Sainaimo Israel lavedi lisidimo i kamaḡati munaḡe

² Israel lavedi Lefidim a gose bi a modina a nawa kalakalalelemo, Sainai oyana pakanemo a ḡalavu.

³ Ḣome kaka Mousis i saḡa i nawa oyamo Maimaituwa lisinemo. Mba oyanemo BADA, Mousis i giuwe te Deikap ena tubulelesa Israel lavedi ya tai nuwataudina gado, ⁴ “Tagu bai Idip lisidimo e voiyena temi kona sibe. Maibena boniya bainewa natunatuna mabenemo ya ava'avalana, kota tagu mainana nimagumo eete niga ḡome e tavaitemi. ⁵ ✧Bamoda, giugu ko voteyateyae bi niganana egu waianina ko kaiwata kauwena ba temi egu lava otimi ko tubuḡa. Dobu matabuna ba tagu mabigumo bi temi ba tagu egu lava otimi. ⁶ Tagu egu waibada noponemo ba temi matabumi pilisi noyana ko voiyey. Bi temi niga dobuma noponemo ba egu lava waiyawa otimi ko tubuḡa. Niga giudi taudidi Israel lavedi kwa giuvitedi.”

⁷ Kamaina bi Mousis i munağa yovo bi Israel lavedi edi babada i giuwedi te ai ġemotidi bi BADA bai i giugiuwena matabuna i giuvitedi. ⁸ Kamaina bi lava matabudi ai anina bi a giuna gado, “Kamaina, BADA bai i giugiuwena ka voyie.” Ġome Mousis, lava edi waianina i vai bi i sağa i nawa te BADA i giuvite.

⁹ Ġome BADA, Mousis i giuwena gado, “Tagu kaka giyou pwatapwatanaga ya nato lisimmo, te lava sa vaiyegu vaitem ta waigiugiu. Niga mai kauwinemo kaka tam bai kwa giugiuwena lağan matabuna sai sumaġe wata.”

Kamaina bi Mousis lava edi waianina BADA i giuvite. ¹⁰ Ġome BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa yovo kwa nawa bi lava kwa giuwedi te niganana taudiġa sa vokaukauwedi bi kota kwa giuwedi te bokina ba edi gala sa koġedi kaka tagu BADA sa lauduneyegu. ¹¹ Lava kamaina te sa vononoġa bi sa miyamiya. Bi lağan wai faioninemo ba Sainai oyanemo tagu BADA ya yovo te sa kitagu. ¹² Tam palata kwa solu waikwaivivili oya pakanaga bi lava kwa giuwedina gado, ‘Ko kita kauwa te palata komā potitawi bi oya paka otinemo koma tava bi koma saġai. Aiyai i nawa bi oyana i taukonina, mba kamaina te sa lai peki. ¹³ Niga mai lavana ee ġamoġamona palata i potitawi bi oyana i taukonina ba lavana ee ġamoġamona koma taukoni. Mba lavana ee ġamoġamona ko lau pawasi ee ġakimemo ko lai peki.’ Lağanemo bi bwagigi sa suvesuve wai lolalofa bi daguguna dididiga ko vaiyena ba lava oya pakanemo sa nato.”

¹⁴ Ġome Mousis i munağa yovo lava lisidimo bi i giuwedi te taudiġa sa vokaukauwedi bi edi gala sa koġedi, BADA lauduneyena aubaina. ¹⁵ Bi kota Mousis lava i giuwedina gado, “Lağan waifaionina aubaina ko vononoġa. Bi lağan labu nopodimo mote tubuġa komai ġemoti.”

¹⁶ Kamaina bi lağan waifaionina olaolalemo palele i talatalaġa ba nanamali i kivi bi kai sikeina baduwalina i yovona oya dabanemo. Bi bwagigi daguguna dididiga i ġabaġaba wailofalofana a vaiye. Bi lava matabudi naila i ka gusugusudi. ¹⁷ Kamaina bi Mousis lava i lau etadoliyedi te palai a potiyovo kamaġe bi a nawa oya pakanemo a moito bi ġome Maimaituwa vaitena ai taubanava. ¹⁸ Bi Sainai oyana matabuna sikei i sumatawi banina BADA kaiġa i yovo. Bi sikei i saġa i nawana mai vagala sai tuni bi baduwalina. Bi oyana matabuna i gusu gulata. ¹⁹ Bi bwagigi daguguna i saġa te i saġa yabayababa. Bi lağanemo Mousis Maimaituwa lisinemo i giugiu ba Maimaituwa ena giu i wai munena maibena palele daguguna. ²⁰ Ġome BADA i yovo Sainai oyana dabanemo bi Mousis i giuwe te ya saġa ya nawa lisinemo. Kamaina bi Mousis i saġa i nawa.

20

Waġake wapana 10

¹ Maimaituwa niga giudi matabudi Israel lavedi i giuvitedina gado,

² “Tagu taunana BADA emi Maimaituwa, temi Idipmo konai taupaula yababa bi e kapotiyovomi.

³ Temi nimemimo mote maimaituwa ġesaudi koma voyiyedi bi koma lauduneyedi. Tagu tauguġa ko lauduneyegu.

⁴ Temi nimemimo mote koikoitau koma voyie kitana mai bai galewemo e dobumo e nisa dibunemo. ⁵ *Bi koikoitaudi mote koma lauduneyedi.

Tagu emi Maimaituwa tagu BADA unuunuligu. Tagu tauguğa ko lauduneyegu. Magula mabai a dabodabokeguna ba tagu kaka natunatudi, iteitedi, nosinosidi bi wağewağedi ya kovogidi. ⁶ Bi kota tedi mabai tagu sa goeğoeğu bi egu waigake sa kaikaiwata ba tagu egu goe kenakenana tedi lisidimo ya kena nonoğa, kimta ani iyaiyava kasaga nopodimo.

- ⁷ Tagu BADA emi Maimaituwa mote isagu komai beyabeyakuluğe, aiyai mainana ya voyena ba ya kovogi.
- ⁸ *Waiyawasi lağanna waiwaiyawina ko noğoti bi ko vivile kauwe. ⁹ Lağan 6 nopodimo temi emi noya matabudi ko voyiedi, ¹⁰ bi lağan wai 7-na e vine te tagu BADA emi Maimaituwa lisigumo koi yawasi bi mote aiyai ima noya. Temi, natunatumi, emi taupaula oloolotodi bi waiwaiwinidi, emi gamoğamo bi tautavatava matabudi lisimimo sa miyamiyana ba mote sima noya. ¹¹ *Banina tagu BADA lağan 6 nopodimo galewa, dobu bi nisa nopodimo mwali matabudi e voyiedi. Bi lağan wai 7-nemo ei yawasi bi niga lağanna e kavisuvisu bi e voyie te lağan waiwaiyawina.
- ¹² *Tamam bi tinam kwa viviledina ba tagu BADA em Maimaituwa niga dobuna ya vitevitemna noponemo em miya ya lofa.
- ¹³ *Mote lava kumai peki.
- ¹⁴ *Mote mwanem kuma vawaidoğa.
- ¹⁵ *Mote kuma danene.
- ¹⁶ *Mote em tau kaiyovumo kumai wavu yababe.
- ¹⁷ Mote em tau ena vanuwa, ee mwanena, ee ena taupaula olotona ee waivinina, ee ena bulumakau, ee ena donki bi ena pulapula gesaudi kuma kita konekonedı.”

21

Laukivigeboğe ena waiğake

- ¹² “Aiyai bi ena tau i katikativunu bi i pekina ba lavana kota sa laipeki.
- ¹³ *Bamoda aiyai ena tau i katikativunu bi mote waipekina aubaina bi i pekina ba tagu taulaipekina ena ani kandavona gabuna ya vine te gome ya nawa bi ya yawasana. ¹⁴ Bi lağannemo aiyai ena tau vaitena a waiğasiğasi bi i waipeki otige bi i naila i nawa egu oltamo yawasana aubaina ba lavana ko nawe tabunemo bi ko lai peki.
- ¹⁵ “Bamoda aiyai tamana e tinana i kwapuna ba tana kota sa laipeki.
- ¹⁶ “Bamoda aiyai lava i danenevai bi ya kuneye mane aubaina e yağolo lisinemo ya miyamiya bi a banavina ba kamaina te taudanenena sa lai peki.
- ¹⁷ *”Bamoda aiyai tamana ee tinana i pasilina ba lavana sa lai peki.”

22

Miya kauwa ena giugiu

- ¹⁶ “Bamoda oloto i goe te guguini totopa vaitena sa kenana ba kamaina te matavoi guguini ena magula ya vitedi kaka ya naği. ¹⁷ Bamoda waivini tamana bi olotona i dabokena ba kamaina te oloto manemo totopa ena magula yai mai’idi.

* **20:8:** Pot 16:23-30 * **20:11:** Pak 2:1-3 * **20:12:** Met 15:4, 19:19; Mak 7:10, 10:19 * **20:13:** Pak 9:6; Met 5:21, 19:18; Mak 10:19 * **20:14:** Met 5:27, 19:18; Mak 10:19 * **20:15:** Met 19:18; Mak 10:19 * **20:16:** Pot 23:1; Met 19:18; Mak 10:19 * **21:13:** Nam 35:10-34 * **21:17:** Met 15:4; Mak 7:10

18 ✨ “Bamoda aiyai waivinina ya yabuyabune ba kamaina te sa laipeki.

19 ✨ “Bamoda aiyai olotona ġamoġamo i wai mwanemwanenayena ba kamaina te sa laipeki.

20 “Bamoda aiyai maimaituwa ġesauna lisinemo ġamoġamo i lausewase-waye bi mote tagu BADA lisigumo ba lavana sa lai peki.

21 “Tautavatava emi dobumo a tava bi sa miyamiyana mote koma laukivigeboğeyedi. Banina ko noġoti te temi wala mainana Idipmo tautavatava kona miyamiya.

22 “Iwape bi kedakeda edi mwali matabuna mote koma vaġaġalidi.

23 Bamoda temi mainana ko voivoiye bi sa ġaba saġana tagu BADA lisigumo ba kalinedi ya vaiye 24 bi egu medi ya laukamaġe te kepatemo yaì pekimi. Bi mwanewanemi sa iwape bi natunatumi saila kedakeda.

25 “Bamoda egu lava wainuwatoitoidi bi mane kuna vitedina ba manena bainewa ena didiga kota mainana sai sipo. Bi mote kuma giuwedi te manena sima lai pwata bi sima vitem, maibena lava ġesaudi sa voivoiyena. Tedi lava lisidimo sa nawa bi mane sa vai bi muliġa sa giuwedi te mane sa lai pwata, kaka sa vitevite munaġedi. 26 Bamoda em tau mane i waibaġam te kuna vite bi mataila ba ena kwesi kuna vai ba tam kwa vite munaġe, muliġa kaka suwala ya bulu. 27 Banina mba galana ġemotina ena kwesi. Bamoda galana mote kuma vite munaġe ba bai yai kwesi bi ya kena. Bamoda mainana kwa voivoiye bi sagu aubaina ya ġaba saġana ba tagu ena ġaba ya vaiye. Tagu ba laulaunuwatoigu.”

23

Tam waigakemo kwa moitodidi

1 ✨ “Tam mote waiwavu kaikaiyovudi lava lisidimo kuma vaiyedi bi kuma giu nawedi. Bi laġannemo etalemo kuna moitona ba kamaina te giukauwemo kwa giu bi mote gebo taukauwena, mulinemo kuma moito.

2 Laġannemo lava wapewapedi geboğebo sa voivoiye ba mote nuwam sima solu bi mulidimo kuma nawa. Didimana etana kuma ka neganaġe.”

24

Waianina bagibagina

3 Mousis i yovo munaġa lava lisidimo bi BADA ena waigake bi ena wailovelove matabuna lava i giuvitedi. Bi tedi matabudi ai anina ġemota bi a giuna gado, “Kamaina, tama BADA bai matabuna i giugiuwena ka voiyee.”

4 Ġome Mousis, BADA ena giu bi ena waigake bukamo i gilumidi. Bokina mainana olaolalemo i kenamoito bi oya pakanemo olta i voiyee. Bi kota ġakima nananakidi 12 i waimoitodi bi ġakimidi ba Islael dam 12 yawai matailedi.

5 Kamaina bi Mousis Islael ewaewalidi i giukamaġedi te ġamoġamo a vunudi bi BADA lisinemo sewasewa a gabuġosedi. Bi kota bulumakau a lausewasewayedi BADA lisinemo wainuwaġemota aubaina. 6 Ġome Mousis ġamoġamodi kwasinidi nevana abomemo i ġini yovoġe bi olta dabanaga i lai sepusepu nawe.

7 Tana kota waianina bukana i vai bi i iyevi lava matabudi lisidimo. Tedi matabudi BADA giuna a vaiye bi a giuna gado, “Kamaina, tama BADA bai matabuna i giugiuwena ka voiyee.”

⁸ ✠ Mousis kwasina abomina i vai bi lava i laisepusepudi bi i giuna gado, “Niga kwasinina ba waianina matailina ya laibagi BADA i voivoiyena.”

¹² BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa sağa oyamo lisigumo kwa miyamiya kaka, ġakima labu tabetabedimo egu waiġake bi egu wailovelove e gilugilumina ya vitem. Bi kwa yovo kwa nawa bi lava kwai lovededi te sa kaiwatedi.”

¹³⁻¹⁴ Kamaina bi Mousis tausaguna Diyosuwa vaitena a vononoġa, oya saġaina aubaina. Tana waibabada i giuwedina gado, “Niga ġome ko labelabemai eete ka yovo munaga lisimimo. Elon bi Uwa ba niga vaitemi bamoda aiyai ena pilipili ba ya nawa lisidimo te sa kadidimani.” Ġome Mousis bi Diyosuwa Maimaituwa ena oya saġaina ai tubu.

¹⁵ Mousis i sağa i nawa Maimaituwa ena oya dabanemo bi giyou pwatapwatana oyana i sumatawi. ¹⁶ Bi BADA namalina i yovo Sainai oyana dabanemo bi giyou i kenana eete laġan 6 a kovi. Bi laġan wai 7-nemo giyou noponaġa BADA, Mousis i giuwe te ya nato lisinemo. ¹⁷ Bi Israel lavedi BADA namalina oya dabanemo a kita saġe maibena kai vavanina, ġemoġemotina dobu ya kala ġosa. ¹⁸ Mousis oya i saġai te giyou noponemo i sola nawa. Bi oyanemo i miyana laġan 40 bi dudubala 40.

25

Maimaituwa ena palai waiyawa ġalana wailovelovena

Maimaituwa Mousis i giuwe te lava ya giuwedi te edi puyo mwali tabudi bi tabudi sa natomedi Maimaituwa ena palai waiyawa voiyena aubaina.

⁸ BADA, Mousis i giuwena gado, “Israel lavedi kwa giuwedi te waitaubanava palaina waiyawa sa ġala te tagu tedi vaitedi ka miya. ⁹ Niga palaina nopona ba ena ġonaġona vaitedi sa voiyedi, tagu ya wailovemna mainana.”

Waianina bogesina

¹⁰ Tedi akesiya kainemo bogesi sa voiyena ba lofana 110 sentamita, ena taba ba 66 bi kaidakina ba 66 sentamita. ¹¹ Bi bogesina nopona bi taulina matabuna gold gabugabu vuneġinemo sa pati yaġosi. ¹² Bi lin 4 ko voiyedi kewa ani laitatana. Lin labu niga nevanemo bi labu noko nevanemo. ¹³ Tam anikewana kai akesiyamo kwa voiyedi. Bi kewedi mododi goldimo kwa pati yaġosidi. ¹⁴ Bi tam kewa lin nopodimo kwa laitatedi anilauavala. ¹⁵ Niga kewedi ba lin nopodimo sa kena mote koma soluvaidi. ¹⁶ Laġannemo bogesina kwai kovina ba waianina ġakimidi tabetabedi labu dabedimo waiġake gilugilumidi bogesina noponemo kwa sivu yovoġedi.

¹⁷ “Bogesi kuvuna goldimo kwa pati yaġosi. Mba kuvunana ba gebogebo ani noġotikamaġena gabuna. Lofana ba 110 sentamita bi tabana ba 66 sentamita. ¹⁸ Bi gold ko bibi waitabetabedi te kelubim aluwidi labu ko voiyedi. ¹⁹ Bi kuvu dabanemo aluwidi kwa pati waiġemotidi, ġesau isunemo bi ġesau isunemo. ²⁰ Kelubim aluwidi labu kwai moitodi te matedi gabu ġemota. Bi mabedi kuvuna sai kwesitawi bi sa kitakita yovoġe. ²¹ Kamaina bi ġakima tabetabedi dabedimo waiġake gilugilumidi bogesina noponemo kwa sivu yovoġedi bi kuvuna kwa vai te kwa kuvu. ²² Bi waianina bogesina kuvu dabanemo, gebogebo ani noġotikamaġena gabunemo kelubim labu

gavogavodimo, tagu tam vaitem tai taubanava. Bi egu waiğake matabudi yà vitem Islael lavedi aubaidi.”

Maimaituwa kota Mousis i giuwe te bainewa bena olta goldimo voivoiyena piupiu ani gabuna. Bi kwadam kaina lagana 7 ya voyedi. Tana kota Mousis i giuwe bainewa palai waiyawa ya voye. Bi noponemo nakanaka labu, guduboyo yai dawe te yai govegove. Bi kota i giuwe te blonsimo olta ya voye gamoğamo ani lausewasewayedi bi aboma dididiga ani launimakoga.

28

Pilisi edi gala

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Mousis niganana tinanatum Elon bi natunatuna oloolotodi, Nadab, Abiu, Eliyesa bi Itama kwa natomedi. Tedi Islael lavedi nopodimo tagu e vinedi te tedi wai pilisi noyana aubaigu sa voye. ² Temi gala kipokipolidi bi waiwaiyawidi Elon aubaina ko voyedi te lağanemo ya kotedina ba lava sa kita bi sa vivile. ³ Bi lava laulau vevewanidi tagu nuwauyauya e vitevitedina taudidi, kwai ğemotidi bi kwa giuwedi te pilisi galedi sa voyedi Elon aubaina. Bi tana pilisi noyanemo kwa vine kamağe te aubaigu yai pilisi.”

31

Maimaituwa ena palai tauvoiyena

¹ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, ² “Kwai beyavaiya, tagu Uli natuna Besalel e vine. Tana ba Uwa itana tedi Diuda ena dam. ³ Tagu Aluwigumo tana ei wanavu bi lauvevewana nuwauyauya e vite te tana mwali matabudi ya voyedi. ⁴ Tana goldimo, silvemo bi blonsimo ⁵ ya lau vevewanayedi bi mwali tabudi bi tabudi kaimo bi ğakimemo aluwidi sa tubuğa.

⁶ “Bi tausaguna Oliyab Abisamak natuna, Den damnemo tagu e vine. Bi kota lava ğesaudi vaitedi lauvevewana ena nuwauyauya e vitedi te tagu bai tam e giugiuwemna kwa giuwedi te niga kauwidi sa voyedi:

⁷ Egu palai waiyawa nopona ğonağonana, waiwanina bogesina

bi kuvuna gebogebo ani noğotikamağena gabuna vaitedi sa voyedi.

⁸ Bi kota bena bi ena ğonağona,

kwadam kaina goldimo voivoiyena bi ena ğonağona vaitedi.

Bi olta piupiu ani gabuna bi ena ğonağona vaitedi sa voyedi.

⁹ Bi sewasewa ani gabuğosedi ena olta blonsimo voivoiyena ena ğonağona vaitedi,

bi ani launimakoga abomina kaina vaitena,

¹⁰ bi pilisi sağasağa guletina Elon natunatuna vaitedi edi gala kipokipolidi bi waiwaiyawidi sa voyedi te sa kotedi bi pilisi noyana sa voye.

¹¹ Bi masi panepanena pilisi ani vine kamağedi aubaidi

bi kota piupiu panepanena gabu waiyawa aubaina sa voyedi.

“Taulauvevewana lavedi ba niga mwalidi matabudi bainewa e giugiuwemna mainana sa voyedi.”

32

Islael lavedi kau natuna aluwina a voye bi a lauduneye

1 ✨Sauginemo lava a kita te Mousis oyamo i miyamiya gulata ba tedi Elon lisinemo ai ġemotidi bi a giuwena gado, “Niga olotona Idipmo i kapotiyovoda bi mote ta sibe te tana bai lisinemo i tubuġa. Taunana aubaina tada maso maimaituwa te voyie bi i lau etadoliyeda.”

2 Kamaina bi Elon i giuwedina gado, “Mwanemwanemi, natunatumi oolootodi bi waiwaivinidi beyedimo beya komakoma goldimo voivoiyedi ko kaikamakamaġedi bi ko natomedi lisigumo.”

3 Kamaina bi lava matabudi beyedimo beya komakoma a kaikakamaġedi bi Elon a vite. 4 ✨Kamaina bi tana gold i legaudi te i gabu waiwelow-elodi te kau natuna aluwina i voyie. Laġannemo lava matabudi koikoitauna a kitakita ba a binauna gado, “Oo, mani Israe!l, niga maimaituwana taunana Idipmo i kapotiyovoda!”

5 Laġannemo Elon lava edi yasisi i kitakita ba koikoitau matanemo olta i voyie bi lava i giuwedina gado, “Bokina ba BADA* ena soi ta voyie.”

6 Bokina olaolalemo lava edi sewasewa ġamoġamo ani gabuġosa bi musala wainuwaġemota aubaidi a natomedi. Kamaina bi a miya a kani, a tego bi a tegobu uwa te a kauwa yabayababa.

7 Kamaina bi noke oya dabanemo BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa munaġa makai, lava Idipmo kuna ka kapotiyovodina ba kauwa gebogebo otidi sa voivoiyedi. 8 Tagu eta kauwa e wailovedina a pale bi tabudiga sa nawanawa. Tedi taudigā edi koikoitau kau aluwina goldimo a voyie bi sa laulauduneye bi lisinemo sa laulausewasewa. Tedi a giu te mba maimaituwana taunana Idipmo i kapotiyovodi.”

9 BADA, Mousis i giuwena gado, “Niga lavedi e kita kauwedi te nopodi ġaigaidi. 10 Mousis kwa kita kamaġegu bi egu medi ya yovo lisidimo bi ya ġosa kovidi. Bi tagu kaka ya voyiem te em tubulelesa sa wapa bi em dam dididiga ya tubuġa.”

11 Bi geġa te Mousis, BADA, ena Maimaituwa i waibaġa vavasāgena gado, “Aee, BADA, niga tam em lava otidi, em ġailisimo Idipmo kuna kapotiyovodi. Taunana aubaina mote kuma medi bi kuma ġosa kovidi. 12 Bamoda kwa ġosa kovidina ba Idip lavedi giudi sa vaiye bi sa giuna gado, ‘Egula, niga lavedi edi Maimaituwa noġota gebogebona noponemo i saġa, te i kapotiyovodi bi i nawedi kalakalalemo bi i waipeki kovidi.’ Taunana aubaina medi kwa kaisako bi nuwam kwa vitale bi mote kuma ġosa kovidi. 13 ✨Tam isammo sauga bagibagina Eiblaġam, Aisik bi Deikap lisidimo kuna voivoiyena taudidi kwa noġotidi. Tedi lisidimo niga mainana kuna giu, ‘Tagu kaka emi tubulelesa wapawapa otidi, ya vitemina maibena kipola galewemo. Bi kota kuna giu te niga doġana matabuna temi ya vitemi te emi tubulelesa sai taniwaġe.’ 14 Kamaina bi BADA ena noġota i vitale bi Israe!l lavedi mote i waipekidi.

15 Ġome Mousis ġakima tabetabedi labu i avala bi i yovo munaġa oya pakanemo. Bi mba ġakimidi kalodimo bi taulidimo Maimaituwa ena waiġake i gilumidi. 16 Niga ġakimidi tabetabedi labu ba Maimaituwa nima otinemo i voiyedi bi i gilumidi.

Elon Israe!l lavedi i wai wavudi

✨ 32:1: Giu 7:40 ✨ 32:4: 1 Ġali 12:28; Giu 7:41 * 32:5: Niga ġome ba waidibogemo BADA isana i vato yababe. Tedi edi koikoitau a voivoiyena lisinemo a soi. ✨ 32:13: Pak 22:16,17, 17:8

19 Lağannemo Mousis oyamo i munağa yovo ġalavumo nuwana tava ba koikoitau kau natuna goldimo a voivoiyena a bigabigaye i kitedi. Ğome i medi gulata bi ġakima tabetabedi labu i ava'avalana, i pwalagedi bi ai dou kivikividi. 20 Tana koikoitauna i vai bi kaimo i gabu, i dougudaguda te i willa kovu bi gaubemo i ġini yovoġe, i gwadai bi Islael lavedi i lau eġelidi te a tego.

21 Ğome tana Elon i giuvena gado, “Niga lavedi bai kauwinemo nuwam a liuwe bi kunai aninedi te niga gebona dididiga a voie?”

22 Bi Elon ena giu i waimunena gado, “Aee egu bada, lisigumo kuma medi. Niga lavedi edi yawasana ba tam kuna sibe, tedi gebo voiyena lisidimo ba i tekateka. 23 Tedi niga mainana a giuwegu, ‘Niga olotona Idipmo i kapotiyovoda bi mote ta sibe te tana bai lisinemo i tubuğa. Taunana aubaina tam maso maimaituwa aubaida kuna voie te i lau etadoliyeda.’ 24 Taunana aubaina tagu e giuwedina gado, ‘Mabai beyakomakoma goldimo voivoiyedi lisimimo ko kaikamaġedi.’ Bi a vitegu te tagu kaimo e gabudi bi koikoitau kau natuna i laumaġata.”

25 Mousis, i kita te Elon mote luvana lava ima labedi. Bi a voie munaġedi te edi ġaviya edi waikitamo ba ani waigwaigwai. 26 Kamaina bi Mousis ġalavu lolovotavinemo i moito bi i binauna gado, “Mabai bi BADA ena yawanimo ba lisigumo ko nato!” Kamaina bi Livai damna noponemo ololoto a nato lisinemo ai ġemotidi.

27 Kamaina bi Mousis ololotodi i giuwedina gado, “BADA Islael edi Maimaituwa niga mainana i giu, ‘Matabumi emi kepata ko soluvaidi bi ġalavu isuna te isuna ko nawa yaġosi bi emi dam, valevaletimi bi emi lava koi pekidi.’ 28 Livai damna ololotodi Mousis kalinana a voteyeteye bi mba lağanna ġemotinemo lava wapana 3,000 ai pekidi. 29 Mulinemo Mousis mba ololotodi i giuwedina gado, “Temi BADA kona voteyatayae bi kauwa didimanina kona voie te natunatu otimi bi emi lava kona pekidi. Taunana aubaina BADA i kavisuvisumi bi i vine kamaġemi te pilisi noyana ko voie.”

30 Lağan i sako Mousis lava i giuwedina gado, “Temi ba kauwa gebogebo otina kona voie. Tagu ya munağa oyamo BADA lisinemo bi yaì bağa lubu te male emi gebogebo ya noġotikamaġedi.”

31 Kamaina bi Mousis i saġa i nawa BADA lisinemo bi i waibaġana gado, “Aiyo! Niga lavedi ba kauwa gebogebo otina a voie. Tedi taudiġa edi maimaituwa goldimo a voie bi a laulauduneye. 32 Taunana aubaina niganana ya waibaġam te edi gebogebo maso kuna noġotikamaġe. Bi bamoda ġeġa ba kamaina te em buka noponemo em vinevine isedi kuna ġilugilumidina bi tagu isagu kwa yasagi kamaġe.”

33 Bi BADA, Mousis ena giu i waimunena gado, “Ğeġa, aiyai gebogebo lisigumo i voivoiyena tana taunana isana egu bukamo ya kaikamaġe. 34 Mousis kwa nawa bi egu lava kwa lau etadoliyedi te dobu e giugiuwem-nemo ġome kwa tavaitedi. Bi tagu egu aneya tam yai etadoliyem. Bi lağannemo egu kovoġa lağanna ya tavana, kaka mba lavedi edi gebogebo dabanemo ya kovoġidi.”

35 Kamaina te ena kovoġa saugina i tava bi sida gebogebo otidi i vitedi. Banina tedi Elon a giuwe te kau natuna goldimo i voie bi a laulauduneye.

34

Mousis ġakima tabetabedi labu valivaliudi i voiyedi

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Tam ġakima tabetabedi labu kwa bwalidi maibena dolinemo kuna wai doukivikidina bi mododimo giudi ġemotidi yà gilumidi. ² Lağan ya sako olaolalemo kwa vononoğa bi kwa sağa, Sainai oyana dabanemo bi ġome tai taubanava.”

⁴ Kamaina bi Mousis ġakima tabetabedi labu i bwali ġavukidi kitedi maibena dolidolidi. Bi olaolalemo i avala bi i sağa i nawa oya Sainai dabanemo BADA i giugiuwena mainana. ⁵ Ġome Maimaituwa giyouğa i yovo Mousis lisinemo bi isana i giu waimağati te tana BADA MIYAMIYA NONOĞINA. ⁶ *BADA, Mousis matanağa i nato i nawa bi i giuwena gado,

“Tagu BADA.

Tagu BADA taunana Maimaituwa lau launuwatoigu
bi lau laukivivisuvigugu.

Tagu mote medimedi makaigu.

Tagu egu ġoe kenakena nonoğina lava lisidimo i didiga gulata.
Bai e giugiuwapaena ba yà voiye.

⁷ Tagu egu ġoe kenakena nonoğina
tubulelesa matabudi lisidimo yà kamağati bi edi kauwa waigebo
bi edi laukasagağai yà nogotikamağedi.

Bi kota mabai a dabodabokeguna,

ba natunatudi, iteitedi, nosinosidi bi wağewağedi yà kovogidi.”

⁸ Noi taunana te Mousis tuwapekana doğamo i waitupağwaliğe, iwana i taunoku bi ma vivilina Maimaituwa i lauduneye ⁹ bi i ġiuna gado, “Aee, BADA bamo te lisigumo kunai nuwavisuna ba waitemai ta nawa, avena te niga lavedi a laukasagağai bi kamaina te tam ema gebogebo kwa nogotikamağedi bi kwai tauwemai te tama tam em lava.”

¹⁰ Ġome BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwai beyavaiya, tagu waianina Israel lavedi lisidimo yà voivoiye. Tagu kaka anisove kauwidi yà voyedi te mataotimimo ko kitedi. Niga kauwidi mote bamo mai dobu ġesaudimo a tubuğa te lava a kitedi. Banina niga kauwidi aubaimi yà voivoiyedi te lava ġesaudi sa vaiye bi sa naila.”

²⁸ Mousis oya dabanemo BADA vaitena a miyana lağan 40 bi dudubala 40, tana mote bai i kani bi i tego. Bi BADA ena waianina laivaliuna aubaina, waigake 10 ġakima tabetabedimo i gilumidi.*

Mousis solana i namanamala

²⁹ Mousis oya Sainai dabanemo bi i munamunağa yovo ba waianina gilugilumidi ġakimidi labu i avala. Tana Maimaituwa vaitena a waigiugiu aubaina solana i namanamali bi tana mote i sibe munağe. ³⁰ Bi nove Elon bi Israel lavedi Mousis solana a kita i namanamali ba lisinemo nawa a naila.

³¹ Kamaina bi Mousis, Elon bi Israel babadidi i yogedi a nato lisinemo bi i giuwedi. ³² Bi kota Israel lavedi matabudi a tava lisinemo bi BADA ena wailovelove Sainai oyana dabanemo i gilugilumina i giuvitedi.

³³ Lağanemo Mousis lava lisidimo giu i waiwaikovi ba gala puselina i vai te solana i suma. ³⁴ Bi lağanemo palai waiyawemo i sola nawa BADA vaitena wai giugiu aubaina ba galana i kaikaikamağe. Bi kota i potiyovo te BADA ena wailovelove lava i giugiu vitedi. ³⁵ Bi lava tana solana namalina

* 34:6: Pot 20:5,6; Wai 7:9,10

* 34:28: Ġibulu kalinanemo mote i laumağata kauwa te BADA i

gilumi e Mousis.

a kitakita ba gala i vai bi solana i sumasuma. Bi laḡannemo i munaḡa BADA waitena waigiugiu aubaina ba solana ani sumana i kaikaikamaḡe.

Bi Mosis puyo bi palai waiyawa ani kelina pulepuledi aubaidi te Islael lavedi i waibaḡedi. Kamaina bi pilipilisi edi gala waiwaiyawidi bi kota bai matabudi lava a tavitedi. Te luvana mba pulepuledimo mwali matabudi sa voiye kovid. Bi Diuda damnemo Besalel bi Oliyab bi ediya taulauvevewana waiwaivini bi olooloto bainewa Maimaituwa, Mosis bi wailovena mainana palai pulepuledi a voiye di.

40

Mosis lausewasewa aubaina lava i giuwedi bainewa Maimaituwa i wailoveyena mainana.

Palai waiyawa nopona a voiye kaukauwe

¹ BADA, Mosis i giuwena gado, ² “Nawalai dolidolina noponemo laḡan waitubunemo, tagu egu palai waiyawa kwa soluwaivana. ³ Mulinemo waianina bogesina mba palaina noponemo kwa sako, bogesina noponemo ba waigake 10 gilugilumidi. Kamaina bi ani waigovena guduboyo kwai dawe. ⁴ Niga nevanemo bena kwa avali saḡe te kwai moito. Bi ena ḡonaḡona a voivoiyedina dabanemo kwa sivudi. Bi kota kwadam kaina kwa avali saḡe te kwai moito. Bi dabediḡa kwadam kwa sivunawedi.

⁵ “Bi olta piupiu anigabuna goldimo voivoiyena kwa avali saḡe te waianina bogesina matanemo kwai moito. Kaka palai waiyawa mataetinemo guduboyo kwai dawe gudu. ⁶ Bi egu palai waiyawa didiyauna mataetinemo olta sewasewa ani gabuḡosedi kwai moito. ⁷ Bi gavogavodimo aboma nima anikoḡana kwai moito bi gauba kwai wanavu. ⁸ Niga mwalidi bi palai waiyawa kwa tonu kwaivivilidi. Kaka bi gala kwai dawedawedi. Bi tonu mataetinemo guduboyo kwai dawe gudu.

⁹ “Tam masi waiwaiyawina kwa vai bi palai waiyawa kwa kailolo bi nopona ena ḡonaḡona matabuna kwa kailolodi. Niga kauwinemo mwali matabudi BADA kwa vite te saila waiyawa. ¹⁰ Bi kota sewasewa ani gabuḡosana olta ena ḡonaḡona vaitedi kwa kailolodi. ¹¹ Bi ani launimakoga abomina bi kaina waitena kwa kailolodi te saila waiyawa.

¹² “Bi Elon natunatuna vaitedi kwa natomeḡi palai waiyawa mataetinemo te gaubemo kwa koḡedi. ¹³ Gome gala waiyawa kwa legau bi Elon kwai kote bi masi waiwaiyawina kwa vai te dabanemo kwa ḡini te pilisi noyana ya voiye aubaigu. ¹⁴ Bi natunatuna oloolotodi vaitedi kwa natomeḡi bi pilisi galedi kwai kotedi. ¹⁵ Bainewa tamede masi waiwaiyawinemo kuna ḡiniginina mainana kota natunatuna dabedimo kwa ḡinidi, te tedi bi edi tubulelesa sai pilisi bi aubaigu sai taupaula.” ¹⁶ BADA ena giu vavasaga luvanemo, mainana Mosis mwali matabudi i voiye kovid.

¹⁷ Kwalabu wailabuna nawalai dolidolinemo tedi palai waiyawa a solu waivana. ¹⁸ Mosis duḡu ani wai moitodi i vononogedi bi i waimoitodi. Kamaina bi panibala bi foi i sivu saḡedi. ¹⁹ Kaka bi palai a solu waivana bi ḡesauna ḡamoḡamo kwapinemo voivoiyena dabanemo ai lau tawi.

²⁰ Kamaina bi Mosis ḡakima tabetabedi labu i legaudi bi waianina bogesinemo i sivu yovogedi. Mulinemo kewa i legau bi waianina bogesina lindi nopodiḡa i laitatedi. Kaka bi gebo ani noḡotikamaḡena kuvuna i vai bi bogesina i kuvu. ²¹ Gome tana waianina bogesina i avali saḡe palai waiyawa

noponemo bi gabu waiwaiyawinemo i waimiyeni. Kaka bi guduboyo i waidawe te i gudu ğavuki, BADA kalinana luvanemo.

²² Kota mainana bena i avalı sağe palai waiyawa noponemo bi guduboyo mulitaulinemo, aibadabada yawaninemo i waimoito. ²³ Kamaina bi buledi Maimaituwa vitevitena i legau bi benana dabanemo i sivudi, BADA kalinana luvanemo.

²⁴ Kamaina bi kwadam kaina i avalı sağe palai waiyawa noponemo bi nove yaloussa yawaninemo i wai moito. ²⁵ Tana BADA matanemo nığa kwadamdı i waitunidi. Tana kalinana luvanemo.

²⁶ Bi kota tana olta goldimo voivoiyena piupiu ani gabuna guduboyo matanemo i wai moito. ²⁷ Bi dabanemo piupiu i gabu te panena i sağa i nawa, BADA kalinana luvanemo. ²⁸ Kamaina bi palai waiyawa mataetinemo guduboyo i wai dawe.

²⁹ Bi nığa palaina waiyawa mataetinemo Mousis olta i wai moito sesewewa ani gabu ğosedi. Bi dabanemo tana sesewewa musala bi witi i gabuğosedi. Bainewa BADA i ğiugiuwena mainana.

³⁰ Bi kota tana ani launima koğa abomina i avalı sağe te palai waiyawa mataetina bi olta poudimo i waimoito. Bi gauba i ğini yovoğe anilau nimakoğa aubaina. ³¹⁻³² Lağannemo Mousis, Elon bi natunatuna waitedi palai waiyawa noponemo sa sola nawana ba nımedi bi kağedi sa geikoğa. Bi lağannemo olta dabanemo sesewewa gabuna aubaina ba nımedi bi kağedi sa gei koğedi. BADA ena ğiuvvasağa luvanemo.

³³ Palai waiyawa bi olta Mousis i tonu kwaivivili. Kaka bi tonunemo gala i waidawe kwaivivili te i waitaubanava. Mulinemo tana tonu mataetina guduboyo i waidawe. Nığa mainana Mousis noya matabuna i waikovi.

BADA namalina palai waiyawa i suma tawi

³⁴ ✧ Kamaina bi ğiyou palai waiyawa i suma tawi. Bi BADA namalina palai waiyawa nopona i waiwanavu. ³⁵ Taunana aubaina Mousis mote i sola nawa. Baniņa ğiyou kaikana i yovo palai waiyawa dabanemo. Bi BADA namalina palai nopona i waiwanavu.

³⁶ Bi lağannemo ğiyou i nuwa lağeta bi i nawanawa ba İslael lavedi a vavawata. ³⁷ Bi lağannemo bi ğiyou palai waiyawa dabanemo mainana i kenakena ba tedi a miyamiya. ³⁸ İslael lavedi edi babala noponemo ba suwalemo BADA ena ğiyou a kitakita palai waiyawa dabanemo. Bi dudubalemo ba ğiyou noponemo kai yanana a kitakita.

Livai damna edi noya

Lainuwanega

Ingilisimmo bukana isana Leviticus banina ba Niga damna ba pilisi edi noyamo a sagusagudi. Tedi BADA ena palai waiyawa a labelabe.

Gebo ani waimai'ina sewasewana

¹ Palai waiyawemo BADA, Mousis i giuwena gado, ² “Niga ba lausewasewa ena wailove love Israel lavedi kwa giuwedi: Lagannemo aiyai lau sewasewamo i saḡa BADA lisinemo ba ena kau, e ena sipu, e ena gouti dubunemo gemota ya natome.

³ “Bamoda aiyai ena sewasewa kau olotona bi sidasida gegana taunana ya natome, gabuḡosa puyona, palai waiyawa mataetinemo gome kaka BADA ya kita te yai anine. ⁴ Tana nimana ḡamoḡamo gabuḡosa puyona kununemo ya sako te BADA yai anine. Mba mainana kwa voyiena kaka BADA em gebogebo ya kaikamaḡe bi epaiyanim ḡamoḡamo ya peki. ⁵ Gome taulausewasewa BADA matanemo muselina yai peki. Kaka bi pilisi Elon natunatuna niga muselina kwasinina sa vai nawe bi palai waiyawa mataetinemo olta moimoitona liuna 4 sa lai sepusepudi. ⁶ Mulinemo niga lavana ḡamoḡamo gabuḡosa puyona kwapina ya kopa bi ya nigo. ⁷ Kamaina bi pilipilisi Elon natunatuna olta dabanemo kai sa muka. ⁸⁻⁹ Bi mba muselina tinaḡena kwa tili bi musala kaḡedi kwa koḡedi. Bi soiso i matabudi ba pilisi kwa vitedi te tedi kai matanemo sa sivudi te sa kalaḡosa. Bi panena visuvisu BADA yai nuwavisuwe.”

Bi vaitena BADA, Mousis i giuwe te sewasewa sipu, gouti, mwanuwa gabubu bi bunebune kauwina ḡemotinemo mainana sa lau sewasewa.

3

Kaniḡemota sewasewana

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Bamoda aiyai wainuwaḡemota kanina kwa voivoiyena ba ḡamoḡamo mote sidasidana olotona ee waivina kwa lau sewasewaye BADA lisinemo. ² Bi palai waiyawa mataetinemo tam nimam ḡamoḡamo kununemo kwa sako bi kwai peki. Bi pilipilisi Elon natunatuna ḡamoḡamo kwasinina sa vai bi olta liuna 4 dabediḡa sa lai sepusepudi. ³⁻⁴ Bi musala yapana, ganiganina bi liliva labu vaitedi bi momonidi matabudi pilisi sa legaudi bi BADA lisinemo wainuwaḡemota kanina sa lausewasewaye. ⁵ Gome Elon natunatuna sa legaudi bi olta dabanemo kai kalakalatinemo sai kalaḡosed i musala panena BADA yai nuwavisuwe.”

Bi soiso i ḡesaudi ba ḡamoḡamo taniwagina ena lava vaitedi sa kani ḡemota. Bi kauwina ḡemotina mainana kau, sipu bi gouti wainuwaḡemota aubaina sa voije BADA ena giuvavasaga luvanemo.

13

Waikibitoi ena giugiu

¹ BADA, Mousis bi Elon i giuwedi te lava niga mainana sai lovededi, ² “Bamoda aiyai tunina kelo dididiga, ee bontugu, ee ḡaloḡalo bi i noḡotina gado, ‘Niga kelona ya dididiga bi tunigu ya kaka gebogebo.’ Kamaina te

ena lava sa nawe pilisi Elon ee natunatuna lisidimo. ³ Bi pilisi tana bonina ya kita vitavitale. Bi laḡannemo bonina i kita te i nuwagudaguda ee i laipotipoti bi kapalina matabuna boni patilina i patitawana mba lavana ba kelo dididiga i vai. Gome pilisi lavana ya kamaḡati lava matedimo, te tana BADA matanemo i mila.

⁴⁵ “Bamoda aiyai bi tunina kelona ya dididiga ba tana gala yadiyadidi ya kotedi bi dabana mote ima sineti. Bi kota gayana ya suma bi ya giugiuna gado, ‘Milamilagu, milamilagu, lava koma nato lisigumo.’ ⁴⁶ Niga kelona tana tuninemo ya kenakenana ba yaḡolo milamilana. Mba lavana mote lava diyedimo ima miya, tana galavu ya gose bi tabunemo ya miya.”

17

Ḡamoḡamo kwasinidi edi giugiu

¹⁰ *BADA, Mousis i giuwena gado, “Laḡannemo lava ḡamoḡamo i vununa ba kwasinina ya gei waitosi kamaḡe, kaka muselina ya kani. Bamoda Israel lavana ee tautavatava vaitena ko miyamiya bi musala ma kwasinina i kanina ba tagu mba lavana ya miyatautauliye. Bi tana egu lava lisidimo ya kaikamaḡe. ¹¹ Barina lava bi ḡamoḡamo edi yawasana ba kwasinemo ya kenakena. Tagu kwasina e vitemi te olta dabanemo ko ḡini bi emi gebogebo ya yasaḡi kamaḡe. Mba taunana kwasina ena noyanoya.”

18

Badala yabayababa ena giugiu

¹ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, ² “Tagu BADA emi Maimaituwa Israel lavedi mainana kwa giuwedi, ³ ‘Idip lavedi wala vaitedi kona miyamiyana mote edi yawasana koma miyayedi. Bi Keinan dobuna ya vitemi, kota edi miyamiyamo mote koma miya. ⁴ Tagu taunana emi BADA bi emi Maimaituwa, kalinagu ko vaiye bi ko kaiwata. ⁵ Tagu taunana BADA bamoda niga giudi ko kaiwata kauwedina ba yawasana sa vitemi.

⁶ “Tagu bai ya giugiuwena ba kalinagu ko vaiye kauwe. Te emi vanuwa lavedi maibena tinetinemi, natunatumi, lawelawemi bi nadenadewemi mote koma badalayed bi vaitedi tubuḡa komai ḡemoti.

¹⁹ “Laḡannemo waivini nawanawalai i vaina ba mote vaitena tubuḡa komai ḡemoti.

²⁰ “Emtau mwanena mote kuma lauwaiviniye. Bamoda mainana kuna voyiena ba tagu BADA matagumo kuna ka milamilam.

²¹ “Bi maimaituwa Molek* ena olta dabanemo natunatumi koma lau sewasawayedi. Tagu taunana BADA emi Maimaituwa bamoda mainana ko voyiena ba isagu kowai beyabeyakuluḡe.

²² “Ololoto taumiḡa mote komai mwanemwanena. Niga gebona matagumo ba i wai matawalawala.

²³ * “Bi kota waivini e oloto mote ḡamoḡamo vaitedi komai mwanemwanena. Bamoda mainana kuna voyiena ba kauwa gebogebo otina matagumo kuna voyie.

24 “Niga yawasanidi gebogebodimo mote kuma ka milamilam. Keinan dobuna lavedi mba yawasanidimo taudiḡa a ka milemiledi. Taunana aubaina ya kwavivaidi bi dobuna temi ya vitemi, te koi taniwagae.’”

19

BADA kalinana luvanemo pilipili ko kadidimanidi

1 Bi kota BADA, Mousis i giuwena gado, 2 “Israel lavedi matabudi kwai ḡemotidi bi niga giudi kwa giuwedi, ‘Tagu BADA emi Maimaituwa ba waiyawa, kota temi emi yawasana maso waiyawa.’

17 “Lava aiyai bi gebo lisimmo i voyena ba ena gebona kuma noḡoti wata. Kwa nawa ota lavana lisinemo bi gebona ko kadidimani. Mote nopommo kuma kaididi male ya kagebogebom.

18 “Emtau lisimmo bai i voyena, mote kuma laubiwa e medina nopommo kuma kaididi bi kuma gadogaiye. Tam bainewa kwa ḡoḡoemna, mainana emtau kwa ḡoḡe. Tagu BADA bai e giugiuwemina ko kaiwata kauwedi.”

20

Lava boita lisidimo sagu sa tavutavuna edi giugiu

6 BADA, Mousis i giuwena gado, “Lava aiyai bi bai i ḡoena ba ya nato lisigumo te tagu yaḡi love. Bi mote ima nawa mabai boita e alualuwa ḡesaudi vaitedi sa wai giugiuna lisidimo bi ena ḡowana ima giuwedi. Aiyai mai i kauwana ba ya kita kamaḡe bi egu lava lisidimo ya kaikamaḡe.”

24

Gebo mai'ina ba gebogebo

19 BADA, Mousis lisinemo i giuna gado, “Israel lavedi kwa giuwedi te aiyai enatau bi i kativununa ba i katikativununa luvanemo tana sa kativunu. 20 “Bamoda aiyai ena tau siliena i doukotona ba kota mainana tana siliena sa doukoto. Aiyai bi enatau matana i ḡivoina ba kota tana mainana matana sa ḡivoi. Bi aiyai enatau mwakana i doulosina ba tana kota mainana mwakana sa doulosi. Lava aiyai enatau i wai kelona ba kota mainana lisinemo sa voye.

21 “Lava aiyai bi enatau ena ḡamoḡamo i lai pekina ba kamaina te yai mai'i. Aiyai bi lava i laipekina ba kamaina te sa lai peki. 22 Tagu BADA emi Maimaituwa niga waiḡakedi ya vitevitemina kamaina te matabumi ko kaiwatedi. Bi tautavatava mabai temi Israel lisimimo sa miyamiyana tedi niga waiḡakedi vaitedi sa kaiwatedi.”

Nambas

Lainuwanega

Niga bukana inglisimo isana ba *Numbers*. Laidalolo dolidolodi wapedi 4 ba gaviyididi iyevidi bi dam gemogetaga iyevidi. Niga bukana ya giugiuweda te kwalabu 38 nopodimo baibaiga a voivoiyedina Sainai oyanemo bi a nawa te Keinan palatinemo a tava.

6

Elon niga giudimo lava i kavisuvisudi

²² BADA, Mosis i giuwena gado, ²³ “Elon bi natunatuna kwa giuwedi te niga giudimo Isael lavedi sa kavisuvisudi:

- ²⁴ “BADA ya kavisuvisumi
bi ya labewatemi.
²⁵ BADA lisimimo ya yasisi
bi ya sagumi.
²⁶ BADA ya giuvaimi
bi nuwauba ya vitemi.”

²⁷ “Sauginemo Elon bi natunatuna Isael lavedi sa kakavisuvisudi ba tagu BADA ya kakavisuvisudi.”

13

Tautigana 12 dobu Keinan a tigane

¹ BADA, Mosis i giuwena gado, ² “Dam 12 Isael nopodimo babada gemogetaga kwa vinedi bi kwa giukamaḡedi te Keinan dobuna sa tigane. Niga taunana doḡana temi Isael kaka ya vitemi.”

³ Taunana aubaina Palan kalakalalelenemo ḡalavumo BADA bai i giugiuwena mainana Mosis dam 12 nopodimo babada gemogetaga i vinedi bi i giukamaḡedi.

¹⁷ Laḡannemo Mosis i giukamaḡedi te Keinan dobuna tiganena aubaina ba niga mainana i giuwedi, “Ko nawa Negevmo aibadabada yawaninemo oya keikeilikidimo ¹⁸ bi ḡome dobuna ko tigane te ko kita te lava wapawapa ee visa ota sa miyamiya. Tedi ḡaigailisidi ee ḡwaḡegwaḡedi? ¹⁹ Bi edi doḡa ko kita te visuisuna ee gebogebona. Bi kota edi taun ko kita, a ganakuku ee geḡa? ²⁰ Bi doḡa ko kita, maumaulina ee gomeḡelina? Kai ḡome sa moimoito ee geḡa? Bamoda sa moimoito ba votedi vaitedi ko legau natomedi te ka kitedi.” (Mba guleipi ena vota laḡanina.) ²¹ Kamaina bi Din kalakalalelenemo aibadabada yawaninaga a saga a nawa bi dobu a tiganena eete beubeu yawaninemo Leḡobmo a tava, Lebo-Amat diyanemo.

Keinan tautiganena a tava munaḡa

²⁵ Laḡan 40 mulidimo Keinan dobuna a tigane kovi bi a tava munaḡa, ²⁶ Kades Palan kalakalalemo, Mosis, Elon bi Isael lavedi lisidimo. Tedi bai matabuna a kitakitana lava a giuvitedi. Bi kai votedi mba dobonemo a legaleḡaudina ai lovedi. ²⁷ Kamaina bi tautigana tedi a giuwedina gado, “Temi kona giukamaḡemai te dobuna ke tigane bi ke kita te dobu

maumaulina bi doḡa visuvisuna. Kai votedi niga ko kitedi. ²⁸ Geḡa te lava ḡome miyemiyedi ba lava ḡaiḡailisidi bi edi taun ba nananakidi bi a ganakuku kauwedi. Bi kota Anak ena tubulelesa ke kitedi, lava kaikaidakidi. ²⁹ Bi Amelek lavedi ba Negev dobunemo sa miyamiya. Bi Giti, Debus bi Amoli lavedi ba oya dabediḡa sa miyamiya nawa. Bi Keinan lavedi ba gelemo bi Diyoudan gaubina diyana a miya wata.”

³⁰ Laḡannemo lava Mousis a moito kwavivili bi tautigana kalinedi a vaivaiye ba a naila bi ai talapili. Kamaina bi Keleb i giuwedi te a miya moimoisili bi i giuwedina gado, “Tada ḡemoḡemotida mba lavedi ta lauyovogedi bi doḡana ta vai.”

³¹ Bi kota olooloto mabai Keleb vaitena a nawanawana ena giu a lauyovoge bi a giuna gado, “Geḡa, mba dobuna lavedi a ḡailisi kauwa mote mai tada. Tada mote ḡemoḡemotida ta nawa bi vaitedi tai ḡasiḡasi.”

³² Tautigana taudiḡa mba dobuna ena giu kaikaiyovuna ai tubu bi Israel matabudi a giu nawedi. Bi kota a giuna gado, “Tama ke nawa bi bai ke kitana ba lava aiyai ḡome ya tavana ba tana pekipekina. Banina lava ḡome ke kitedina ba ḡaiḡailisidi bi kaikaidakidi. ³³ Lava nananaka bi waikakaubiledi. Tedi taudidi Nefli* lavedi, Anak ena tubulelesa. Tedi ke kitedi bi tama ke kitamaina maibena kapau.”

14

Israel lavedi Mousis bi Elon a giuivitavitaledi

¹ Gome Israel lavedi matabudi ai nuwaboya bi a ḡaba malasako. ² Bi tedi Mousis bi Elon a giuivitavitalledina gado, “I visu te maso I dipmo ke peki. ³ Bai aubaina BADA niga dobunemo i tavaitemai bi niganana ḡaviya sai pekimai bi mwanemwanemai bi natunatumai sa pani nawedi bi sai taupaula yababa aubaidi. I visu te ka munaḡa I dipm.” ⁴ Gome edi lava vaitedi ai ogatala bi a giuna gado, “Tada taudaḡa eda taulauetadoli ta vine bi yai dolidi te ta munaḡa I dipmo.”

⁵ Gome Israel lavedi matabudi matedimo Mousis bi Elon kagedi ai tupagwaliḡedi bi a laudulu doḡamo. ⁶ Bi Nan natuna Diyosuwa bi Defune Natuna Keleb labuidi nuwedi i gebo bi edi gala a lisidi. ⁷ Bi a giuna Israel lavedi matabudi lisidimo gado “Ei, tama doḡana matabuna ke vakita kovi, te doḡa visuvisu guletina. ⁸ Bamo te BADA lisidemo i wainuwavisuna ba ya naweda dobunemo bi doḡana ya viteda. Niga doḡana ba maumaulina bi ḡamoḡamo wapewapedi. ⁹ BADA lisinemo mote koma giuivitavitala bi mote koma naila. Tada ḡemoḡemotida mba dobuna lavedi ta lauyovogedi. BADA tada lisidemo ya miyamiya bi tedi ba yasidi geḡa.”

¹⁰ Gome lava matabudi a giu te Diyosuwa bi Keleb maso a lauḡakimidi. Bi geḡa te BADA namalina palai waiyawa mataetinemo i laumagaḡa lava matabudi matedimo.

Maimaituwa i giu te ena lava ya kovoḡidi

Maimaituwa, Mousis i giuwe te lava yai etadoliyedi te nisa sabasabana etanaḡa sa munaḡa kalakalalelemo.

²⁶ Kamaina bi BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, ²⁷ “Laḡan i alawapa niga lavedi lisigumo sa giuivitavitala. Tedi edi giuivitavitala kaikana e vaiye. ²⁸ Tagu egu giu te niga lavedi kwa giuwedi: Tagu BADA e giu te temi giu kona vatodi bi e vaivaiyedina kota ya kulavitalledi te mainana lisimimo

* **13:33:** Pakanemo 6:4 Lava ḡesaudi ai sumaḡa te Nefili pakana nigaḡome.

sa tubuḡa. ²⁹ Temi taugiuvitavitala matabumi niga kalakalalemo ko peki kovi. Temi mabai a iyevimi bi emi kwalabu 20 bi noke i saḡa i nawanawana ba niga ḡome ko peki kovi. ³⁰ Tagu dobuna e giuwapa te maso e vitemina ba mote ḡome koma tava. Bi Nan natuna Diyosuwa bi Defune Natuna Keleb taudiḡa mba dobunemo sa sola saḡa.

³¹ “Temi kona giu te emi ḡaviya natunatumi sa pani nawedi. Bi geḡa te tagu mba dobunemo yà tavaitedi. Temi dobuna kona dabodabokena natunatumi sa miya. ³² Bi temi matabumi ba niga kalakalalemo ko peki kovi. ³³ *Temi tagu kona laukasagaigaiyegu aubaina kalakalalemo natunatumi kaka sipu taulabedi sa tubuḡa kwalabu 40 nopodimo, eete matabumi ko peki kovi. ³⁴ Temi laḡan 40 nopodimo dobu kona tigare, mainana kota kwalabu 40 nopodimo yà kovogimi. Kwalabu ḡemota ba laḡan ḡemota. Temi kona voiyeḡu te mai kemi ḡaviya, taunana aubaina yavi kaka mayana ko vai. ³⁵ Tagu BADA giukauwemo yà giugiuwemi te niga kauwidi yà voiyedi. Lava laulaukasagaigaidi yà kovogidi te kalakalalemo sa peki kovi.”

20

Gauba lakudabadabamo

¹ Kwalabu pakanemo nawalai dolidolinemo Israel lavedi matabudi Din kalakalalelenemo a tava, Kadesmo palai a solu bi a miya. Ḡome Miliyam i peki bi a dobo.

Israel lavedi mousis a giuvitavitala munaḡe

² *Bi mba dobunemo gauba geḡa taunana aubaina Israel lavedi a tava ai ḡemotidi bi Mousis bi Elon a giuvitavitala, ³ Tedi Mousis a giuvitavitalena gado, “Tama maso nove Bada mayavaina palaina mataetinemo laḡannmo ema lava a pekipeki maso matabumai ḡome ke peki kovi! ⁴ Bai aubaina BADA ena lava kunai doli tavaitemai niga kalakalalemo? Te tama bi ema ḡamoḡamo vaitedi ka peki. ⁵ Bai aubaina Idipmo kuna kapotiyovomai, te niga dobuna tatalalinemo kuna tavaitemai? Niga ḡome mote bai sima moimoito, mote witi, mote damaya, mote guleipi, mote pomeguleneti bi mote bai ḡesaudi. Bi mote bamo gauba te maso ka tego yawasana.”

⁶ Mousis bi Elon a moito lava a ḡosedi bi a nawa tabudimo palai waiyawa mataetinemo a moito. Bi a laudulu doḡamo bi BADA namalina waimatakaninanina lisidimo i laumaḡata. ⁷ BADA, Mousis i giuwena gado, ⁸ “Kwa nawa em diḡona kwa vai natome bi em tau Elon vaitena Israel lavedi matabudi koi ḡemotidi. Kamaina bi matedimo lakudabadaba kwa giuwe te modenemo gauba ya laupusuwali bi lava edi ḡamoḡamo vaitedi sa tego.” ⁹ *Kamaina bi Mousis i nawa diḡona i vai bi BADA i giugiuwena mainana i voiye.

Mousis diḡonemo lakudabadaba i kwapu

¹⁰ Mousis bi Elon Israel lavedi matabudi lakudabadaba diyanemo a natomedi ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Temi taugiuvitavitala koi beyavaiya. Tama gauba ka vitemi.”

¹¹ Kamaina bi Mousis diḡona i laḡeti bi lakudabadaba malabu i kwapu bi gauba dididiga i laupusuwali, te lava bi edi ḡamoḡamo vaitedi a tego.

¹² Bi geḡa te BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, “Banina temi mote lisigumo koi sumaḡadidi te tagu waiyawa maso egu ḡailisi Israel lavedi konai

lovedi. Taunana aubaina temi mote kaka lava komai dolinawedi dobu e giugiuwenemo.”

Elon oya dabanemo i peki

²³ Israel lavedi dobu kades a gose bi a nawa dobu Edom, i natonatona palatinemo oya Go diyanemo tava. Gome BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, ²⁴ “Tagu Israel e saugedi te dobu maso e vitedi, gome kaka Elon mote ima tava. Tana kaka niga gome ya peki. Banina temi labu Melibamo bai e giugiuwemina mote mainana ko voyie. ²⁵ Elon bi natuna Eliyesa kwai dolidi bi kwa saḡedi oya Go dabanemo, ²⁶ bi gome Elon ena waipilisi galedi kwa kaikamaḡedi bi Eliyesa kwai kote. Bi Elon kaka oyanemo ya peki.”

²⁷ Bi Mousis BADA bai i giugiuwena mainana i voyie, Israel lavedi a kitekitedi bi a saḡa a nawa oya Go dabanemo. ²⁸ Gome Mousis Elon ena gala i kaikamaḡedi bi Eliyesa i waikote bi Elon i peki. Bi Mousis bi Eliyesa a munaḡa yovo lava lisidimo.

²⁹ Lava gome a vaiye te Elon i peki, kamaina bi lava ai nuwa poyaye bi laḡan 30 nopodimo a ḡaba gulata.

21

Mwata blonsimo voivoiyena

⁴ Israel lavedi oya Go a gose bi eta nisa sabasabana yawaninaḡa i nawanawana a kaiwata te maso dobu Edom mulinaḡa a kwaivivila. Bi geḡa te etamo lava a nawa tunidaboka. ⁵ Kamaina bi lava Mousis bi Maimaituwa lisidimo a giuvitavitalana gado, “Bai aubaina Idipmo kuna kapotiyomai bi kuna natomemai niga kalakalalemo te ka peki? Niga gome mote kani te ka kani bi gauba te ka tego. Niga kanina mana tama ke kanituni daboke.”

⁶ Taunana aubaina BADA mwata wailaukubutidi i giukamaḡedi Israel lavedi lisidimo bi lava wapewapedi ai pekidi. ⁷ Kamaina bi lava a nato Mousis lisinemo bi a giuna gado, “Tama gebogebo ke voyie, te Maimaituwa bi tam lisimimo ke giuvitavitala. BADA lisinemo kwa laupali te mwata ya kaikamaḡedi.” Gome Mousis lava aubaidi i laupali.

⁸ BADA, Mousis i giuwena gado, “Mwata kwa voyie te kai modonemo kwai dawe, Laḡannemo lava aiyai mwata wailaukubutina i kalatina ba mwatana kai modonemo ya kita saḡe te ya yawasana.” ⁹ *Kamaina bi Mousis bolonsimo mwata i voyie te kai modonemo i wai dawe. Sauginemo aiyai bi mwata i kalatina ba mwata aluwina ya kita saḡe bi ya yawasana.

Israel lavedi oya Go pakanemo bi a nawa Mowabi lavedi edi dobumo

¹⁰ Israel lavedi a nawa Obotmo a tava bi gome edi palai a solu. ¹¹ Kota Obot a gose bi a nawa Iye Abalimmo a laugalavu, Iye-Abalim ba aibeu yawaninemo, Mowabi lavedi edi dobu isuotinemo. ¹² Gome te a modina munaḡa Deled wapunemo a laugalavu. ¹³ Diledmo te a nawa Anon gaubina diyaotinemo kalakalemo a laugalavu, Amoli lavedi edi dobu diyanemo.

Israel lavedi Siloam ḡalibonana ena lava vaitedi ai pekidi

²¹ Israel lavedi tauwainoyona a giukamaḡedi a nawa Amoli ḡalibonana Siyon ai baḡana gado, ²² “Galibona Siyon maso kunai aninimai te em dobu noponaḡa, etabadaḡa maso ke nawa. Bi em daibimo mote kamai kabinawa bi em gauba mote kama tegodi. Em etabadaḡa ka nawa ota te em dobu ka gose kamaḡe.”

☆ 21:9: 2 Gali 18:4

²³ Bi geḡa te ḡalibona Siyon Isael lavedi mote i waianinedi te ena dobu noponaḡa sa nawa. Tana ena tauwaiḡaviya i waigemotidi bi a nawa Deiyas kalakalalelemo, Isael lavedi a suluvaidi. ²⁴ Bi geḡa te Isael lavedi a miya moito te ai pekidi bi edi dobu Anon gaubina bi i nawa te Dabok palatina a vai. Dabok noponemo ba Amon lavedi a miyamiya bi edi dobu ba a yaveyave kauwe. ²⁵ Niga mainana Isael lavedi Amoli edi taun matabudi bi kota taun Ḡesbon noponemo vaiiedi, a kwayavaidi bi tedi ḡome a miya.

Isael lavedi ḡalibona Ogi a lauyovoḡe

³¹ Isael lavedi matabutabudi Amoli edi dobu matabuna a vai bi a miyagalame. ³² Bi Mousis ooloto i giukamaḡedi a nawa a laumulimuli te bainewa Diesa taunina maso a suluvai. Kamaina bi Isael lavedi Diesa taunina bi diyanemo taun ḡesaudi vaiiedi a suluvaidi bi ḡome Amoli lavedi a miyamiyana vaiiedi a kwavivaidi. ³³ Bi kota a moito vitedi te Basan etana a kaiwata. Bi etamo Basan ḡalibonana Ogi ena tauwaiḡaviya vaiiedi a miya moito te Isael lavedi Edleimo maso a suludi.

³⁴ Bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Kuma naile kaikana nimammo e sako, ena tauwaiḡaviya bi ena dobu matabuna. Bainewa Ḡesbonmo Amoli ḡalibonana Siyon kuna voivoiyena, mainana kota niganana Ogi ena lava vaiiedi lisidimo kwa voiye.” ³⁵ Isael lavedi a tapitapila te Ogi natunatuna bi ena tauwaiḡaviya ai peki kovidi bi mote aiyai i yawasana. Bi Dobuna Ogi i waibadayena Isael lavedi a vai.

22

Mowabi ḡalibonana Beilam ena talawainuwatau i giukamaḡe

¹ Isael lavedi a nawa Mowabi wapunemo bi Diyoudan gaubina nevanemo, Deliko diyanemo a lauḡalavu.

² Laḡannemo Mowabi ḡalibonana Balak Dipo natuna, i vaiye te bainewa Isael lavedi a tapipila te Amoli lavedi ai peki kovidi. Bi kota i vaiye te Isael lavedi a wapa dabalala, ³ ba ena lava vaiiedi a naila gulata banina Isael lavedi ba a wapa gulata. ⁴ Ḡome Mowabi lavedi Midian waibabadidi a giuwedina gado, “Niga lavedi kumdi male matabuda sai peki kovidana, maibena bulumakau ḡawaḡawa sa kanikani kovidina.”

⁵ Mba laḡanemo Dipo natuna Balak tana Mowab ḡalibonana, tauwainoy-anoya i wai ḡemotidi bi i giuwedi te sa nawa Beo natuna Beilam lisinemo. Tana Amowa dobunemo gauba Ifleitis diyedimo Petomo i miyamiya. Tauwainoyanoya niga giuna a vai nawe Beilam lisinemo gado, “E ḡoḡoena kwa sibe te Isael lavedi Idipmo a potipotiyovona, niga dobuna ai wanavu bi diyagumo sa miyamiya. Sawai matanainaila te niga doḡana maso sa vai. ⁶ Tedi a wapa gulata mote luvana te ka lauyovoḡedi, taunana aubaina kwa nato bi aubaigu kwa pasilidina, kaka tama ḡemoḡemotina te niga dobunemo ka kwavivaidi. Tagu e sibe te tam laḡannemo lava kwa kavisuvisudina ba tedi visuvisu sa banavi bi laḡannemo kwa pasilidina ba tedi gebogebo sa banavi.”

⁷ Kamaina bi Mowabi bi Midian babadidi pasila kana mane a legaudi bi a nawa Beilam lisinemo bi Balak kalinana a giuwe.

⁸ Bi Beilam tedi i giuwedina gado, “Temi niga ḡome ta kena bi BADA bai ya giuwegu, kaka bokina ya tainuwataumi.” Ḡome te Mowabi babadidi, Beilam vaitena a kena. ⁹ Bi Maimaituwa Beilam lisinemo i laumaḡata bi i giuwena gado, “Lava mabai lisimmo sa miyamiya?”

10 Bi ena giu i waimunena gado, “Dipo natuna Balak mowabi edi galibona kalinana i giuvitedi bi giukamaḡedi lisigumo.

11 “Bi i giu te lava Idipmo a potipotiyovona tedi dobu ai wanavu kamaḡe. Taunana aubaina tana ya ḡoḡoḡe te Israeḡ lavedi ya pasilidi, mba mainana te tana Israeḡ lavedi ya kwavi vaidi.”

12 Bi ḡeḡa te Maimaituwa Beilam i giuwena gado, “Niga babadidi mote vaitedi koma nawa bi mote Israeḡ kuma pasilidi, banina mba lavedi ba tagu e kavisuvisudi.”

13 Laḡan i sako olaolalemo Beilam i nawa Balak ena tauwainoyanoya lisidimo bi i giuwedina gado, “Ko munaḡa emi dobumo, banina BADA mote i wai aninegu te vaitemi ta nawa.”

14 Kamaina bi a munaḡa Balak lisinemo bi a giuwena gado, “Beilam nato vaitemai i daboka.”

Gome Balak ena waibabada laukaidi i giukamaḡe a munaḡa Beilam lisinemo. Bi i giu te mai'a didiga ya vite bamoda ya nato bi Israeḡ lavedi ya pasilidina. Niga laḡannemo ba Maimaituwa Beilam i giuwe te waibabada vaitedi sa nawa lisinemo bi bai Maimaituwa ya giugiuwena taunana ya voiye.

21 Beilam olaolalemo ena donki i kanonoḡi bi Mowabi babadidi vaitedi a nawa Balak lisinemo. 22 Bi ḡeḡa te Maimaituwa nuwana i medi, Beilam i nawanawana aubaina. Beilam ena donki dabanemo i gelu a nawanawa ena taupaula labu vaitedi ba etamo BADA ena aneya i moito gudu.

23 Sauginemo donki BADA ena aneya i kita etamo kepata vitena i moimoito ba eta diyanemo ba i moito gebi. Bi Beilam donki dibunemo i talaḡa bi i voiye te i tava munaḡa etamo.

24 Gome BADA ena aneya i moito nawa waen dabidi labu ganakukudi, mododimo eta ḡulilina i moito gudu. 25 Bi donki BADA ena aneya mainana i kitakita ba i moito nawa ganakuku modonemo bi Beilam kaḡena i ḡaviḡaki, ba Beilam donki i kwapu munaḡe.

26 Kamaina bi BADA ena aneya i moito nawa ganakuku mododimo ḡulili otinemo mote ḡemoḡemotina ya moito vitavitale. 27 Sauginemo donki BADA ena aneya i kitakita ba ma Beilamna i guliyoovo. Bi Beilam nuwana i laimedimedi bi kwapumo donki i kwapu.

28 Kamaina bi BADA donki muduna i kaikamaḡe bi Beilam i giuwena gado, “Bai lisimmo e voiye waigebo te ma faiona kuna kwapugu?”

29 Bi Beilam donki ena giu i waimunena gado, “Tam kuna voiye te tagu bena em bu'uwa bi mainana kepata nimagumo maso noi taunana ei pekim.”

30 Bi donki Beilam i giuwena gado, “Tagu ba tam em donki otina, laḡan matabuna kwa gelugeluyegu, mainana wala lisimmo e voiye, ee?” Bi Beilam i giuna gado, “ḡeḡa.”

31 Gome BADA Beilam matana i kayana bi BADA ena aneya i kita kepata i vai bi i moimoito. Kamaina bi Beilam i laudulu i guliyoovo mtana doḡamo.

32 Bi BADA ena aneya Beilam i waitalayena gado, “Bai aubaina em donki ma faiona kuna kwapu? Tagu e nato te em eta e moito gudu banina niga nawana mote yai anine. 33 Bi em donki i kitagu te ma faiona i moito gebi. Bi moito gebi ḡeḡa, maso ei pekim bi donki maso i yawasana.”

34 Gome Beilam giu i waimunena gado, “Mote ya kitam, tam gode egu eta kuna moito gudu. Bamoda niga nawana gebo e voiye bi mote ku waianinegu ba avena te ya munaḡa.”

³⁵ Bi aneya Beilam i giuwena gado, “Kwa nawa niga babadidi vaitedi bi bai yà giugiuwena, taunana kwa giuwe.” Kamaina bi Beilam, Balak ena waibabada vaitedi a nawa.

23

Balak bi Beilam ma faiona Maimaituwa lisinemo a lau sewasewa, te maso Beilam Israel lavedi i pasilidi. Balak i waibaga bi Beilam mote gemogemotina te maso i pasilidi. Tana kamaina Maimaituwa bai ya voiyena Israel lavedi lisidimo taunana i giugiuwe. Beilam mala 4 Maimaituwa ena giu Israel lavedi i giuwatedi. Niga taunana ena talawainuwatau wailaubuna.

¹⁸ Kamaina bi Beilam galibona i talawainuwatauna gado: “Balak, Dipo natuna kalinagu kwai beyavaiye.

Bai yà giuwemna kwa vaiye kauwe.

¹⁹ Maimaituwa mote lava ota te ya kaiyovu.

Tana mote nuwana ima vitale mai lava sa voivoiyena.

Tana bai matabuna ya giugiuwena kamaina te ya voiye.

Lagannemo bi i giuwapa te bai ya tubuḡa ba kamaina te mainana ya tubuḡa.

²⁰ Maimaituwa i giuwegu te Israel lavedi yà kavisuvisudi.

Tana kaikana i ka visuvisudi, te tagu bainewa yà vitale.

²¹ BADA edi Maimaituwa ba tedi vaitedi, tedi ma nuwavisudi BADA sa kakasagesage tana edi galibona. Deikap ena tubulelesa Israel lavedi, mote pilpili ima vitedi.

²² Maimaituwa Idipmo i kapotiyovodi, tana ena galisi maibena kau olotona gwegwena.

²³ Lava mote lavedi te Israel lavedi sima pasalidi tedi mote luvana te sima pasilidi.

Lava matabudi kaka Deikap ena tubulelesa sa giu watedina gado, “Wawa, Maimaituwa bai i voiye Israel lisidimo kona kita.”

²⁴ Deikap ena dam Israel ba a galisi gulata mai laiyon.

Tana mote imai yawasi te kana musala yai pekidi.

Te ya kanidi bi kwasinidi ya tegodi, kaka ya guliyovo te yai yawasi.”

24

Mala wai 4-na Beilam Maimaituwa kalinana i giuwatana gado,

¹⁷ “Maimaituwa i wailovegu te lava gesau ya natonatona kaka ya tava. Tagu e kita, mote noitaunana ima tava.

Deikap ena tubulelesemo Israel lisidiga kaka ya natona mai kubona.

Tana Mowabi bi Seti lavedi kunudi ya dougolugoludi.

¹⁸ Tana ena gaviya Edom lavedi ya lauyovoḡedi bi edi doḡa ya vai.

Bi Israel lavedi sa galisi.

¹⁹ Deikap ena tubulelesemo kaka waibada gemota ya moito saḡa.

Bi mabai Mowabi taunidi nopodimo

yaḡolo sa miyamiyana ya ḡosa kovidi.”

25

Mowabi bi Israel lavedi Bal a lauduneye

¹ Sauginemo Israel lavedi Sitimmo a miyamiya ba Israel oloolotodi Mowabi waiwaivinidi waitedi tubuḡa a waigemoti yabayababe. ² Niga waiwaivinidi Israel oloolotodi a giuguvaide te maimaituwa Bal lisinemo a laulausewasewa bi a laulauduneye. ³ Niga mainana Israel lavedi Mowabi waitedi ai ḡemotidi bi Bal-Pe'o a laulauduneye. Taunana aubaina BADA nuwana i medi gulata lisidimo bi i waikalagōsedi.

⁴ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Waibabada kwa natomedi kwai ḡemotidi bi suwalemo matagumo koi pekidi. Ḡome kaka nuwagu ya kena bi medi yà lautau.”

⁵ Kamaina bi Mousis Israel waibabadidi i giuwedina gado, “Temi ḡemogemotaḡa emi dam nopodiga, mabai Bal-Pe'o taulauduneyena waitedi ai ḡemotidi bi a laulauduneyena koi peki kovidi.”

⁶ Mousis bi Israel lavedi ai nuwaboya bi palai Waiyawa mataetinemo a miyamiya te matedimo, Israel olotona Midian waivinina i waidoli sage ena palaimo. ⁷ Ḡome Piniyas Eliyesa natuna, pilis Elon itana, mainana i kitakita ba i miya moito bolu i gose. Bi ena alaḡiya i vai, ⁸ bi manunubina Israel olotona ena palaimo i sola saḡa, te alaḡiya i lubu bi oloto mawaivinina i tupawaikapudi te a peki. Niga mai kauwinemo kaka Israel lavedi sida i kwetikwetilina i kaisako. ⁹ Bi ḡeḡa te kaikana lava wapedi 24, tausand a peki.

¹⁰ Ḡome BADA, Mousis i giuwena gado, ¹¹ “Piniyas Eliyesa natuna, pilis Elon itana bai i voyena ba egu medi i lauwatera bi tana i ḡoḡoena ba Israel lavedi maimaituwa ḡesaudi mote sima lauduneyedi. Bi yà ḡoḡoḡe te maso e kovogidina ba, ḡeḡa te egu medi i waiuba. ¹² Taunana aubaina kwa giuwe te egu waianina ba, nuwavisu bi nuwauwa lisinemo laḡan matabuna. ¹³ Tana i ḡoḡoena tagu isagu waiyawa lava sa vivile kauwe bi Israel edi ḡeḡo dabanemo edi wai beyapota i waidouḡavuki. Taunana aubaina tagu waianina bagibagina yà sakosako te ena tubulelesa waitedi lisidimo, tedi kamaina te aubaigu sai pilisi nonoḡa.”

27

Mousis epaiyanina Diyosuwa i vine

¹⁸ ✧ Bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa nawa Nan natuna Diyosuwa kwa natome, tana taunana Aluwa i waiwanavu bi nimam dabanemo kwa sako bi kwa vine kamaḡe te lava yai dolidi. ¹⁹ Tana kwa natome bi lava matabudimatedimo, pilisi Eliyesa matanemo kwai moito. Bi lava matedimo kwa giuwaimaḡati te tana, tam epaiyanim. ²⁰ Bi tana waibada ḡailisina nimanemo kwa sako, te Israel lavedi mataabudi tana sa voteyeteye. ²¹ Laḡannemo tagu egu ḡowana bai Israel lavedi lisidimo, Diyosuwa ya nawa pilisi Eliyesa lisinemo bi giukauwa ya vai. Bi Eliyesa ya ḡeḡi koitili lisigumo, kaka Diyosuwa ya giu vite. Bi tana Israel lavedi ya giuwedi te sa nawa sawai ḡaviya bi sa natonato munaga. Niga koitilina isana ba ulim.”

²² Mousis BADA bai i giuguwena luvanemo mainana i voye. Tana Diyosuwa i natome pilisi Eliyesa bi Israel lavedi matedimo i waimoito.

²³ Kamaina bi Eliyesa nimana Diyosuwa dabanemo i sivudi bi i giuwaimaḡati te tana lava yai etadoliyedi BADA i giugiuna luvanemo.

33

Noi Keinan bi niga nevanemo Mowabi

⁵⁰ Israel lavedi yaḡolo Mowabi wapunemo a miyamiya, Deliko niga nevanemo gauba Diyoudan diyanemo. Tedi ḡome a miyamiya bi BADA, Mousis i giuwena gado, ⁵¹ “Israel lavedi kwa giu wailovelovedi, ‘Laḡannemo Diyoudan ko damaniye noi nevanemo Keinanmo ko tavana, ⁵² mba lava ḡome sa miyamiyana ko kwavivaidi. Tedi edi koikoitau bi edi anilaudune gabudi ko kagebgebodi. ⁵³ Bi edi dobu ko vai bi ko miya banina mba dobuna taunana e vitemi. ⁵⁴ Bi doḡa ko bwali nawedi te dam dididiga ba doḡa didiga ko vite bi dam ḡaubona ba doḡa ḡaubona ko vite. Bi taḡu BADA lisigumo ko koitili kaka yai lovemi te luvanemo dam ko vitenawedi.

⁵⁵ “ ‘Bamoda lava niganana mba doḡanemo sa miyamiyana bi mote koma kwavidi ba lavedi muliḡa male sai matawalawala bi sai gedala. ⁵⁶ Niga lavedi mote koma kwavivaidi ba bai e noḡonoḡotina lisidimo mote koma voiye ba taḡu lisimimo ya voiye.’ ”

35

Anikandavona malaḡaidi

⁹ BADA, Mousis i giuwena gado, ¹⁰ “Sauginemo Diyoudan ko damaniye bi Keinanmo ko tavana, ¹¹ ba taun ḡesaudi ko vinedi te anikandavona. Bamoda lava enatau i kwapukwapu bi wainuwasilimo te i waipekina ba ya velau ya nawa mba ḡome ya kandavona. ¹² Bamoda oloto i waipeki bi ena dam laubiwa sima ḡoe ba mote ḡemoḡemotina simai peki. Banina tana kaikana i nawa mba tauninemo i kandavona. Ḗome ya miyamiya eete taulauetala kaka sa laididimani.”

Waiḡake wailabuna

Lainuwanega

Niga bukanemo Israel lavedi gotona te Keinanmo sa sola saḡa bi dobuna sa vai te sai taniwage. Mousis mote ḡemoḡemotina te vaitena sa nawa. Taunana aubaina i giuwailovelovedi kaka muliḡa sa nawa. I giuwainoḡotidi te bainewa Maimaituwa I dipmo i ka potiyovodi bi kalakalalelema i labe watedi. I giu munageḡedi te bainewa tedi maso Maimaituwa a voteyateyae Keinan dobonemo. Gulik kalininemo niga bukana isana banina ba, *Waiḡake Wailabuna*. Bai aubaina Mousis laḡan wailabuna Maimaituwa ena waiḡake lava ya giugiuwedi. Bi niga mote waiḡake valivaliuna ee tabuna.

4

Mousis Israel i giuwedi te Maimaituwa ena waiḡake sa kaiwata kauwe

¹ Ḡome Mousis Israel lavedi i giuwedina gado, “Tagu waiḡake ya wailovelovemina ko kaiwata kauwedi, ko miya kauwa kaka dobu valival-iunemo ko saḡa. Niga taunana dobuna emi magumagula edi BADA, edi Maimaituwa ya vitevitemi, te ko vai bi koi taniwage. ² Niga wailovelovedi ya vitevitemina ba BADA emi Maimaituwa ena waiḡake, taunana aubaina waiḡake ḡesauna tabu otina komai tubu bi bai gilugilumina koma kaika-mage bi kamain te ko kaiwata otiyē.

⁶ “Temi ko kaiwata kauwedina ba dobu ḡesaudi lavedi sa kitemi bi sa sibe otiyē te temi nuwauyauya lavemi. Bi tedi sa vaivaiyemi bi laḡannemo a kitemina ba sa giuna gado, ‘Giukauwa te Israel ba lava laukaidi bi noḡota kauwa lavedi.’ ⁷ Bi i visu te BADA eda Maimaituwa diyademo bi laḡanemo lisinemo tai baḡana ba ya saguda. Mote mai dobu ḡesaudi nananakidi bi keikeilikidi tedi edi maimaituwa ba manekidi i lofa. ⁸ Niganana waiḡake ya wailovelovemina ba didimanidi bi visuvisudi. Bi dobu ḡesaudi nananakidi bi keikeilikidi nopodimo mote kaka waiḡake didimanidi kuma banavidī.

³²⁻³⁴ “Laḡannemo BADA emi Maimaituwa temi I dipmo ena ḡailisimo i kapotiyovomi, te temi aubaimi mataila bi anisove kauwidi i voyeyedi, I dip lisidimo. Tana mulimimo i moito bi wainuwatōi dididiga i vitedi. Kota oya Sainai dabanemo kai vavavaninemo i giu yovo lisimimo. Bi temi i voyeyemi te ena lava otimi kona tubuḡa bi mote ko peki. Niganana emi noḡota ya munaga nove wala Maimaituwa dobumo lava i voivoiyena laḡanina ko noḡoti. Bamo mai dobu isuna te isuna kauwidi a tubuḡa, ee geḡa? Geḡa mote bamo! Bamo mai maimaituwa ḡesaudi mainana anisove kauwedi a voyeyedi, ee geḡa? Geḡa mote bamo.

³⁹ “Taunana aubaina niganana temi kamaina te koi sumaga bi ko sibe kauwe te BADA taunana Maimaituwa malamo bi dobumo. Bi bamo mote Maimaituwa ḡesau ima miyamiya. ⁴⁰ Taunana aubaina ena waiḡake matabudi niganana yaḡai lovemina kamaina te ko kaiwatedi. Mba mainana kaka temi bi emi tubulelesa yawasana visuvisuna ko miyaye bi emi yawasana ya lofa niga dobonemo. Niga dobuna taunana BADA emi Maimaituwa ya vitevitemina koi taniwage nonoḡe.”

6

BADA emi Maimaituwa nuwemi ya vai

4 ✨ Mousis Israel lavedi i giuwedina gado, “Mani Israel ko vaiye, BADA eda Maimaituwa tana taunaḡa BADA. 5 ✨ BADA emi Maimaituwa ko goena nuwapoumi tabutabunemo, tubugimi tabutabunemo, emi noḡota tabutabunemo bi emi ḡailisi tabutabunemo.* 6 ✨ Niga waigakedi niganana ya vitevitemina nuwemimo ko sivudi bi ko noḡotiwatedi. 7 Bi waigakedi natunatumi koi lovelovedi bi ko giuwata nawedi emi ani miyamo, emi ani nawamo, emi ani kenamo bi emi ani kenamoitomo.”

7

BADA ena lava otidi

1 ✨ Kamaina bi Mousis Israel lavedi i giuwedina gado, “BADA emi Maimaituwa ya nawenawemina mba dobunemo te ko vai bi koi taniwage. Bi temi aubaimi tana dobu matabudi 7 ya kagebogebody, maibena mani Ġiti, mani Gigasi, mani Amoli, mani Keinan, mani Pelisait, mani Ġivait bi mani Debus. Niga dobudi a nanaka bi a ḡailisi gulata mote mai temi. 2 Bi sauginemo BADA emi Maimaituwa niga dobudi nimemimo ya sivudi, te ko lauyovoḡedi bi koi peki kovidi. Mote koma launuwatoyedi bi waitedi waianina koma voye. 3 Bi kota komai naḡinaḡiyedi bi mote natunatumi komai aninedi te natunatudi sima naḡidi. 4 Banina natunatumi male BADA sa ḡose bi sa nawedi maimaituwa ḡesaudi sa lauduneyedi. Bamoda mainana ko voyiena ba BADA lisimimo ya medi bi maḡemota ya kagebogebo kovimi.

5 ✨ Niga mainana edi ko voyedi olta ko suwa waiyamonidi, edi laudune ḡakimidi ko dou kivikividi. Bi koikoitau Asela kaimo a voyedi bi a lau lauduneyedina ko koi ḡavuḡavukidi bi matabudi kaimo koi kalaḡosedi. 6 ✨ Niga ko voyiena banina ba BADA Maimaituwa temi i vinemi te lava waiyawa tana matanemo. Lava a wapa dobu matabunemo sa miyamiya bi ḡeḡa te temi Israel lavemi i vinemi te ena lava otimi kona tubuḡa.

7 ✨ Temi Israel lava kaikaigwaḡemi mote mai dobu ḡesaudi. Bi BADA ena nuwavainemo i vinemi. Temi mote ko wapa gulata mai dobu ḡesaudi, ḡeḡa. 8 Bi BADA i wainuwavaina gulatemi aubaina bai emi magumagula i giugiuwapaena i voye wata. Temi Idip ḡalibonana ena waibada dibunemo konai taupaulayababa. Bi tana ena ḡailisi dididiginemo i kapotiyovomi. 9 ✨ Taunana aubaina ko sibe kauwe te BADA emi Maimaituwa tana taunana Maimaituwa otina. Tana bai i giugiuwena ba mote imai ḡeḡa bi kamaina te ya voye. Tana ena giuwapa nove kintina ani iyaiyavakasaga lisidimo i voivoiyena mainana kota niga kintina lisinemo ya voye wata. Mabai sawai nuwavaine te kalinana sa kaikaiwata kauwena. Ba tana tedi ya wainuwavaine gulatedi bi visuvisu lisidimo ya voyiena waianina i voivoiyena luvanemo. 10 Tana mote imai goela tedi mabai sa dabodabokena ba kamaina te ya kovogidi. 11 Taunana aubaina niga waigakedi niganana ya wailovelovemina, matabudi ko kaiwata kauwedi.”

8

BADA emi Maimaituwa nuwemi mote ima kauleya

2 Mousis Israel lavedi i giuwedina gado, “BADA emi Maimaituwa mote nuwemi ima kauleya. Tana bainewa kalakalalemo kwalabu 40 nopodimo

✨ 6:4: Mak 12:29 ✨ 6:5: Met 22:37; Mak 12:30 ✨ 6:5: Mak 12:29-30 Yesu niga lovana i giuwata te niga waigakena i saḡa gulata. ✨ 6:6: Wai 11:18-20 ✨ 7:1: Giu 13:19 ✨ 7:6: Pot 19:5 ✨ 7:9: Pot 20:5,6, 34:6,7

i labe watemi, taunana ko noḡoti wata. Tana pilipili i giukamaḡe lisimimo te yai lau lubumi te nopomi ya sibe bamoda ena giuvavasaga ko kaiwata ee geḡa. ³ *Bi i voyiyemi te kani kona pekina ba ḡaubo munagaena aubaina, kaka mana i vitemi te kona kani. Niga kanina temi bi emi magumagula wala mote bamo ko kani lubu. Tana niga kauwina i voyie bi i wailloveni te lava mote kani taunaḡa yasinemo ta miya bi BADA giuna yasinemo ta miya.

¹² “Bamoda kuna kani nonoḡa bi kota vanuwa visuvisuna kuna ḡala bi noponemo kwa miya, ¹³ bi laḡannemo em bulumakau, em sipu, em silva, em gold bi mwali ḡesaudi waitedi sa wapadabalalana, ¹⁴ ba kwa kita kauwa te mote kuma nuwa saḡasaḡa. Bi BADA em Maimaituwa nuwam ima kauleya banina tana Idipmo kunai taupaulayababa bi i wai yawasanim. ¹⁵ Mote nuwemi ima kauleya banina tana kalakalalelemo mwata wailaukubutidi bi mwali ḡasigaḡasi nopodiga i lauetadoliyemi. Bi ḡome dobu waigaubi geḡanemo, tana lakudabadaba modonemo temi aubaimi gauba i voyie te i laupusuwali. ¹⁶ Tana kalakalalelemo mana i vitemi te kona kani, kanina wala bamo mote emi magula a kani lubu. Tana pilipili i giukamaḡedi te temi i wailaulubumi, te damonemo temi maso visuvisu kona banavi. ¹⁷ Taunana aubaina mote komai noḡota te emi sibe bi ḡailisimo konai ḡonaḡona. ¹⁸ Bi ko noḡoti te BADA emi Maimaituwa ena ḡailisimo konai ḡonaḡona. Niga waiantina i voyiyena banina tana emi magumagula lisidimo i giugiuwapana kamaina te ya voyie.”

11

Maimaituwa bai i giugiuwena ko noḡoti wata

¹⁸ *BADA giuna nuwemimo ko sivudi bi ko noḡoti watewatedi. Mba giudi ko gilumidi bi koi kalimayedi bi solatapemimo ko panidi te sa taitainoḡotimi. ¹⁹ Bi giudi natunatumi koi lovelovedi bi ko giuwata nawedi emi ani miyamo, emi ani nawamo, emi ani kenamo bi emi ani kenamoitomo.”

²⁶ Niganana kavisuvisu bi pasila modomo ya sakosako. ²⁷ Mabai BADA emi Maimaituwa ena waigake niganana ya vitevitemina ko kaiwata kauwena ba BADA ya kavisuvisumi. ²⁸ Bi mabai ena waigake niganana ya vitevitemina sa lau kasaḡaiḡaiye bi sa nawa maimaituwa ḡesaudi mote a sibe kauwedi, sa kaiwatedina ba BADA ya pasilidi.

³² Taunana aubaina ko kita kauwa te waḡake niganana ya vitevitemina ko kaiwata kauwedi.

17

Bainewa ḡalibona vinena

¹⁴ *Bi Mousis i giuna gado, “Laḡannemo temi Keinanmo ko tavana, ba BADA emi Maimaituwa dobu i viteviteminemo ko miyatulu bi ko giuna gado, ‘Tama ka ḡoḡoena ḡalibona yai badayemai, maibena dobu ḡesaudi diyamaimo.’ ¹⁵ Temi ko kita te wali dobu lavana, mote koma vine bi aubaimi imai ḡalibona. Maimaituwa Islael nopomimo lava ya vinevinena ba temi ko voyie te yai badayemi. ¹⁶ Bi ḡalibonana ena ani waigaviya osidi mote maso a wapa gulata bi kota lava mote maso i giukamaḡedi a nawa Idipmo osi a gimelidi. Banina BADA i giuna gado, ‘Tana ena lava mote sima munaga

Idip.’ ¹⁷ ✨Bi ḡalibonana ko vinena ba mwanena ḡemota mote wapawapa bi kota silva bi gold mote maso i waimaulayedi banina male sa voiye te BADA ena ḡwana mote ima voiye kauwe.

¹⁸ “Bi laḡannemo tana yai ḡalibonana ba Maimaituwa ena waiḡake bi ena wailovelelove pilisi lisidimo ya kenakena taunana ya gilumi waidama tana aubaina. ¹⁹ Tana niga bukana diyanemo ya kena bi laḡan matabuna ya iyeve valoloye, te bai matabuna ya sibe bi BADA em Maimaituwa ya vivile bi ya kaiwata kauwe. ²⁰ Niga mainana kaka taunaḡa mote ima noḡoti munage te i tausaga kaka ena lava Islael bi kota mote waiḡake ima laumulitauliye bi eta ima pale. Tana mainana ya voiye, kaka ena tubulelesa waitedi Islael noponemo sai bada gulata.”

18

BADA kaiwatana

⁹ BADA, Mouis i giuwena gado, “Laḡannemo BADA emi Maimaituwa dobu i viteviteminemo ko tavana ba dobuna lavedi edi vaivai gebogebodi komai titiponaḡedi. ¹⁰ ✨Bi temi bai laḡannemo mote niga kauwidi koma voiye: Natunatumi kaimo koma lausewasewayedi.

Mote koitilimo eta koma tavuḡe.

Emi ḡwana bai sibena ba alulaluwa lisidimo koma lausewasewa.

Mote koma pasila.

¹¹ Bi mote taumiyabilibili koma giu waimatayenedi.

Mote koma logau.

¹² “Maimaituwa niga kauwidi lava sa voivoiyedina i dabokedi. Lava Keinanmo sa miyamiyana tedi niga kauwidi sa voivoiyedi. Taunana aubaina BADA kaka ya sagumi te ko kwavi vaidi bi dobuna temi ko vai. ¹³ ✨Bi temi laḡan matabuna yawasana didimanidimo ko miya BADA emi Maimaituwa matanemo. ¹⁴ Bi laḡannemo Keinanmo ko saḡana ba taupasila bi taulogau lavedi lisidimo doḡa ko kulavai. Bi BADA emi Maimaituwa i waiḡakemi te mba lavedi edi yawasana koma kaiwatedi.”

Maimaituwa kaka taugiuwatana ya giukamaḡe mai Mouis

¹⁵ ✨“Bi BADA emi Maimaituwa kaka nopomimo taugiuwatana ḡemota ya vinena maibena tagu bi ya giukamaḡe lisimimo bi tana ko vivile kauwe.

¹⁶ Mai dolinemo oya Oleb pakanemo konai ḡemotimi bi kona giuna gado, ‘BADA emi Maimaituwa kalinana vaiyena bi kai vavanina kitana ke daboka bamoda mainana kwa voiye ba ka peki.’

¹⁷ “Bi BADA i giuweguna gado, ‘Bai ai baḡaena ba i visu. ¹⁸ Taunana aubaina tagu kaka taugiuwatana ḡemota nopodimo, ya vinena mai tam bi ya ka maḡati. Bi bai giuna e ḡoena ba tana ya giuvite kaka tana bai e giugiuwena lava ya giuwedi. ¹⁹ ✨Tana aubaigu yai taugiu bi aiyai kalinana i vaiye kamaḡena kaka mayagu ya vai.* ²⁰ Bi taugiuwatana mote giu ya vite bi nuwanemo i waitubudi bi ya giugiu ba koi peki.’

²¹ “Bi temi male koi talana gado, ‘Bi tama bainewa ka sibe te niga talawainuwatauna ba BADA lisinaḡa ee nuwanemo i waitubu?’ ²² Niga mainana kaka ko sibe: Bamoda taugiuwatana BADA isanemo bai i giugiuwena banina mote ima tubuḡa ba giuna mote BADA i vite. Mba tana nuwanemo giu i waitubudi mote koma naile.”

✨ 17:17: 1 ḡali 11:1-8 ✨ 18:10: Pot 22:18 ✨ 18:13: Met 5:48 ✨ 18:15: Giu 3:22, 7:37

✨ 18:19: Giu 3:23 * 18:19: Giugiu kamaḡedi 3:22-23 Stivin niga taugiuwatana i giuwata.

31

Diyosuwa Mousis ena gabu i vai

7 Ġome Mousis Diyosuwa i giuwe te i tava Israeḡ lavedi matedimo bi i giuwena gado, “Kwa ḡailisi bi kwa laudabatola. Banina tam taunana niga lavedi kwa lauetadoliyedi. Bi kwa nawedi BADA emi magumagula wala lisidimo dobu i giugiuwapaena ḡome kwa tavaitedi. Bi doḡana ko bwali soiyē bi koi taniwage. ⁸ ✧ Bi BADA temi vaitemi bi tana taunana yai etadoliyemi bi mote ima gosemi. Taunana aubaina mote kuma naila bi kuma nuwakulukuluva.”

34

Mousis i peki

¹ Laḡan ḡesaunemo Mousis Mowabi wapuna i gose bi i nawa oya Nebo i saḡai te i lautawa Pisigamo. Bi Deliko taunina i kita nawe noi nevanemo. Bi BADA dobu matabuna i wailove nawe, Giled taun te i nawa Den edi dobu palatina. ² Bi Neptali edi dobu, Ifleim edi dobu bi i saḡa i nawa Manase edi dobu bi Diuda edi dobu te i nawa nove Mediteliya nisana palatina. ³ Bi kota Negev kalakalalelena bi Diyoudan wapuna i nawa te Deliko palatina matabudi BADA, Mousis i wailove (Deliko isana ḡesau ba gogoka kaina dobuna). Mousis matana i pwalage te Diowa taunina i kita nawa. ⁴ ✧ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Niga doḡunana taunana Eiblaḡam, Aisik bi Deikap lisidimo e giuwapa te edi tubulelesa yà vitedi. Mba taunana niganana ei lovem te kuna kita bi mote ḡome kuma tava.”

⁵⁻⁹ Muḡiḡa Mousis nimana Nan natuna Diyosuwa dabanemo i sako bi i vine kamaḡe. Bi Maimaituwa nuwayuaya dididiga Diyousuwa i vite. Bi Israeḡ lavedi tana a voteyeteye bi BADA bai Mousis i giugiuwena luvanemo a voivoiyedi. Kamaina bi BADA ena giu luvanemo ena taupaula Mousis Mowabi doḡunemo i peki.

Diyosuwa

Lainuwanega

Niga bukana ba bainewa Israel lavedi Keinan dobunemo a sola saḡa bi lava ḡome Keinan lavedi a miyamiyana a lauyovoḡedi. Bi kota bainewa edi doḡa a bwalidi bi a soiyedi Israel damna 12 nopodimo. Bi bukana isana ba Diyosuwa, banina dolinemo bainewa Diyosuwa Israel lavedi edi tauwaietadoliyedi i tubuḡa, Mousis i peki mulinemo.

BADA, Diyosuwa i giuwe te Keinan dobuna sa vai

¹ BADA ena taupaula Mousis i peki mulinemo BADA, Diyosuwa, Nan natuna i giuwena gado, ² “Egu taupaula Mousis i peki, tam em sauga te lava kwa etadoliyedi. Taunana aubaina kwa vononoḡa bi Israel lavedi kwai eta doliyedi te Diyoudan gaubina ko damaniye. Mba doḡana taunana yà vitevitemi. ³ Maibena Mousis e giugiuwena mainana, tam bi egu lava niga doḡana ko nawanawayenemo matabuna e vitemi. ⁴ Bi emi palata ba nove Negev kalakalalemo te i nawa Lebonon oyedimo lalasi yawaninemo. Bi i nawa te Ifleitis gaubina palatina. Bi niga nevanemo Giti lavedi edi dobu bi i nawa te Mediteliya nisanemo suwala ena anibulu yawaninemo i tava i popowaigemoti. ⁵ *Bi Diyosuwa em waibadamo mote kaka aiyai gemogemotina ima lauyovoḡem. Tagu tam vaitem maibena Mousis mote yà gosem bi yàma kita kamaḡem.”

⁶ *Kwa ḡailisi bi kwa laudabatola, mba lavedi iteitedi lisidimo e giuwapa te doḡana matabuna sa vai bi sa miyae. ⁷ Kwa ḡailisi, kwa laudabatola bi kwa kita kauwa te egu taupaula Mousis waiḡake matabuna e vitevitamina kwa kaiwata kauwedi. Bamo te bamo kwa nawanawana ba eta kuma pale, waiḡake taunaḡa kwa noḡoti wata, kaka em ani nawamo em yawasana ya visu. ⁸ Bi kwa kita te laḡan matabuna waiḡake matabudi kwa iyevidi bi dudubala te suwala kwai nuwanonoḡotayedi bi kwa kaiwatedi. Bamoda niga mainana kwa voiyenonogena ba bai matabuna kwa voivoiyedina lisimmo sa visu.

5

Vawaitauli soina dolidolina Keinanmo

¹⁰ *Laḡannemo Israel lavedi Gilgalmo a miyamiya Deliko wapuna diyanemo tedi vawaitauli soina a voiyenonogena. Mba soina ba kwalabu pakanemo nawalai dolidolinemo, laḡan wai 14-nemo a voiyenonogena. ¹¹ Laḡan i sako tedi mba dobuna kanina a kani waitubu. Tedi buledi mote mu'amu'ana bi witi salasalalina a kanidi. ¹² *Sauginemo Keinan dobuna kanina a kanikani ba mana, mote i laumaḡata munaḡa. Bi mba laḡannemo te noke i saḡa i nawanawana Israel lavedi Keinan dobuna kanina a kani wata.

24

Diyosuwa bi Israel lavedi Keinan dobuna isuna bi isuna lava a miyamiyana matabudi ai ḡaviyedi. Tedi Maimaituwa I sagudi te edi ḡaviya a lauyovoḡedi bi ḡesaudi mote ai pekidi. Diyosuwa doḡa i bwalisoiyenonogena bi Israelmo dam 12 i vite nawedi. Tedi ai nawa gemogemota bi Keinan lavedi malagai a voivoiyedina

maḡa a miya nawa. Kwalabu wapawapa a kovi mulidimo, Diyosuwa Isael lavedi i wai ḡemotidi.

Isael lavedi a giuwapa te BADA sa voteyeteye

¹ Kamaina bi Diyosuwa Isael damdi matabudi i giuwedi a tava ai ḡemotidi Sekim malagainemo. Bi tana ena waibabada, taulaididimana babadidi bi waibabada ḡesaudi matabudi i natomedi Maimaituwa matanemo a moito.

² Tana lava matabudi i giuwedina gado, “Niga mainana BADA Isael Maimaituwana i giu, ‘Wala nove emi magumagula Tela bi natunatuna Eiblaḡam bi Nao, Efleitis gaubina nevanemo a miyamiyana sauginemo tedi maimaituwa ḡesaudi a laulauduneyedi. ³ ✧Bi emi magula Eiblaḡam e kapotiyovo bi ei doli te mba dobuna Keinan matabuna i nawa yaḡosi bi natuna Aisik lisinemo kaka ena tubulelesa a wapa.

¹³ “ ‘Diyosuwa mba dobuna taunana e vitemi. Temi mote ko bayau bi nonoḡidi ko legau bi ko kani ota. Bi vanuwa mote ko kelidi bi nonoḡidimo ko miya ota. Bi kanigidava guleipi bi olip matabudi nonoḡidi ko kani ota.’ ”

Aiyai kalinana ko vaiye

¹⁴ Diyosuwa lava i giuwedina gado, “Taunana aubaina BADA ko vivile bi nuwemi tabutabunemo ko voteyeteye. Bi emi magumagula wala nove Efleitis gaubina diyanemo bi Idipmo koikoitau a lau lauduneyedina koi naḡasedi. Bi BADA taunaḡa koi sumaḡe bi aubaina ko paula. ¹⁵ Bamoda mote koma ḡoēḡoē te ko voteyatēyae ba niganana nuwemi koi tetedi te aiyai ko voteyatēyae? Mba dobudi edi maimaituwa emi magumagula Idipmo a lau laudunedina e Amoli lavedi edi maimaituwa, tedi taudidi niganana edi dobumo ko miyamiya? Bi tagu bi egu vanuwa lavedi waitedi ba BADA aubaina kaitaupaula.”

¹⁶ Bi lava giu ai munena gado, “Tama mote kaka BADA kama gose bi maimaituwa ḡesaudi aubaidi kaitaupaula. ¹⁷ Bi BADA ema Maimaituwa tana tamatamamai bi tama Idipmo kawai taupaulayababa bi i kapotiyovomai bi ani sove kasaga kauwidi i voivoiyedina ke kitedi. Bi i labe kauwemai dobu matabudi nopodiḡa ke nawanawana. ¹⁸ BADA taunaḡa tama ema Maimaituwa, tana Amoli lavedi niga dobumo a miyamiyana i kwavi waipotiyovodi. Taunana aubaina tama vaitemai BADA aubaina kaitaupaula.”

Taulaididimana

Buka Taulaididimana ba Diyosuwa ena peki lagannemo bi i nawa te Samuwel ena tubuḡa sauginemo. Bi noponemo kauwa bai a tubutubuḡana taudidi a gilumidi.

2

Israel lavedi BADA a miyatautauliye

⁷ Diyosuwa ena waibada sauginemo, Israel lavedi Maimaituwa aubaina ai taipaula, bi ena peki mulinemo edi babada kamaina te ai taipaulawata, banina tedi matedimo Bada anisove kauwidi i voiyeedi Israel lavedi lisidimo. ⁸ Nan natuna Diyosuwa, BADA ena taipaula, ena kwalabu 110 bi i peki. ⁹ Bi Ifleim damna edi dobumo malagai isana Timnat-ḡelesmo a dobo. Timnat-ḡeles ba oya Gaas diyanemo aibadabada yawaninemo.

¹⁰ Kamaina bi mba tubulelesidi a peki kovi mulinemo, tubulelesa vali-valiudi dobumo a duga saḡa. Niga tubulelesidi BADA anisove kauwidi Israel lavedi lisidimo i voiyoiedina mote a sibedi. ¹¹ Tedi BADA matanemo gebogeba a voiyoiedidi bi Bal koikoitau a laulauduneyedi. ¹² Tedi BADA edi magumagula edi Maimaituwa a lau lauduneyena a miyatautauliye, tana taunana wala Idipmo i ka potiyovodi. Bi kota tedi lava diyedimo taumiya edi maimaituwa a kaiwatedi bi a laulauduneyedi. Taunana aubaina BADA lisidimo i medi. ¹³ Niga lavedi BADA lauduneyena a kaisako bi Bal bi Astolet koikoitau a laulauduneyedi. ¹⁴ BADA Israel lavedi i kitekitedi ba lisidimo i medi gulata bi i kita kamaḡedi te edi ḡaviya nimedimo i sivudi te sa kaloleloledi bi edi ḡonaḡona sa kwaya vaidi. Tana i voiyeedi te mote ḡemoḡemotina bai simai tubu. ¹⁵ Lagannemo bi waigaviya aubaina a potiyovona ba BADA Israel kedi ḡaviya mulidimo i moito bi Israel i laulauyovoḡedi, wala ena giu i sakosakona luvanemo. Gome Israel lavedi ai nuwaboya gulata.

¹⁶ Kamaina bi BADA taulaididimana i vinedi te tedi kaka kedi ḡaviya nimedimo sai yawasanidi. ¹⁷ Bi kota Israel lavedi taulaididimana kalinedi mote a vaiye, bi kamaina te koikoitau a lau lauduneyedi. Tedi edi magumagula BADA kalinana a kaikaiwatana etana a pale, bi noi taunana te a miya vitedi te koikoitau ḡesaudi a laulauduneyedi. ¹⁸ Lagannemo bi BADA taulaididimana lavana i vinena, ba tana ena waibada sauginemo Israel ya sagudi te kedi ḡaviya nimedimo yai yawasanidi. Banina edi lau aiyoi bi edi wainuwatoi i kitedi te i launuwatoiyeedi. ¹⁹ Lagannemo taulaididimana lavana i pekina, ba kota lavedi a munaḡa kauwa waimatawalawala otidi a voiyoiedidi, mote mainana wala edi magumagula. Tedi maimaituwa ḡesaudi a laulauduneyedi bi a kaikaiwatedi. Bi a laukasagaigai bi edi yawasana gebogebodi mote a gosedi.

Israel lavedi edi yawasana gebogebodimo edi giuwapa BADA lisinemo a voiyoiedina a wai doukotokotodi. Tana i medi bi Israel lavedi i wailaulubudi te sagudi i kai sako bi Israel kedi ḡaviya i kita kamaḡedi bi ḡaviya a tava te lauyovoḡedi. Kedi ḡaviya edi yawasana gebogebodimo Israel lavedi ai laulubudi te edi Maimaituwa sa kaiwata e geḡa maibena edi magumagula a kaikaiwatana.

Samuwel ena buka dolidolina

Lainuwanega

Buka matabudi 4 bi Samuwel ena buka dolidolina ba Israel bi Diuda edi waibadana titikunina ya geigei giuwe. Niga bukana dolidolina ya giugiuweda te Samuwel tana lava laukaina. Tana ba Israel lavedi edi tauwaitalapili kovikovina, tana taunana galibona dolidolodi labu Sol bi Devida buyobuyo dabedimo i ginidi. Taunana aubaina niga bukana tana isanemo ai isa. Niga bukanemo Israel lavedi edi titikuna i giuwata saġe te Sol ena pekimo.

Elikana bi ena vanuwa lavedi

¹ Ifleim lavedi edi malagai Lama noponemo oloto ġemota isana Elikana i miyamiya. Tana ba Dupa ena tubulelesa Ifleim damnemo bi Lamataim-Dopim tauninemo i miyamiya. Bi Elikana ba Delom natuna. Bi Delom ba Eliġu natuna bi Eliġu ba Toġu natuna. Matabudi ba Elikana itaitana.

² Elikana mwanemwanena labu, Ana bi Penina. Penina tana libilibi i bewedi bi Ana ba i aipoi.

³ Kwalabu ġemoġemotaġa nopodimo Elikana ena dobu Lama i gose bi i nawanawa Sailomo, Maimaituwa ġaiġailisina lauduneyena aubaina. Tana ġamogamo i natomedi Maimaitua lisinemo bi sewasewa i gabugabudi. Gome Sailomo BADA ena Pilisi labu a miyamiya bi BADA aubaina a waitaupaula. Tedi isedi ba Gopini bi Piniyas, tedi ba Eli natuntuna. ⁴ Sauginemo Elikana sewasewa i gabugabudi mulidimo ba tana soisoġ ġesaudi ba mwanena Penina ma natunatuna i vitevitedi. ⁵ Bi soisoġ atuwaina ba mwanena Ana i vitevite banina tana nuwana i vai kauwe. Bi BADA i voiye te tana i aipoi. ⁶ Bi kota Penina sauga matabuna Ana i wai gwaigwaiye bi i voiye te i wai dabauba kauwa banina BADA tana i voiye te i aipoi. ⁷ Niga kauwina kwalabu matabuna mainana i tubutubuġa. Laġannemo tedi Sailomo BADA ena vanuwemo a saġa a nawanawa ba Penina enatau i voiye te i waidabauba. Bi kota i voiye te i ġaba bi mote i kanikani.

⁸ Kamaina bi Elikana mwanena i wai waitalayena gado, “Ana bai aubaina kwa ġabaġaba bai kauwina kwa wai nuwaboyae bi mote kuma kanikani, tam wai natuna kuma wai nuwaboyae? Tagu maibena libilibi 10, kwa kitagu bi ta miya.”

⁹⁻¹⁰ Laġan ġemota tedi BADA ena vanuwemo a kani kovi mulinemo, Ana ma nuwaboyana bi ma ġabana i miya moito bi BADA lisinenmo laupali i wai tubu. Mba gome Pilisi Eli tana mataeta diyanemo ena ani miyamo i miyamiya. ¹¹ Kamaina bi Ana palimo i giuwapana gado, “Aee, Bada ġaiġailisi guletim, tagu em taupaula, egu nuwaboya kwa kita bi kuma kita kamaġegu. Bamoda tam gomana olotona kwa viteguna ba gomenina kaka yà vite munaġem, ena yawasana matabuna ba tam lisimmo bi dabana mote sima bwali.”*

¹² Ana i laulaupali bi Eli tana Ana muduna i wai dagudaguna i kitakita waitete. ¹³ Tana nuwatauġa gadinoponemo i laulaupali bi kalinana mote i kadidigi. Bi Eli i wai noġota bena kage Ana i tego bu'uwa. ¹⁴ Taunana aubaina Eli i ġasiyena gado, “Ei bai aubaina kuna tego bu'uwa bi niga ġome

* **1:11:** Israel lavedi edi vaivaimo, lava i saugana ba sauga matailina dabana mote sima bwali.

kuna saḡa, niganana ani tego bu'uwa gaubidi kwai naḡasa bi em noḡota ya didimana munaga.”

¹⁵ Bi kota Ana, Eli i giuwena gado, “Mm pilisi, tagu mote ya tego bu'uwa, tagu mote biya e gauba bagibagidi e tegodi, tagu e nato BADA lisinemo e laulaupali. ¹⁶ Mote kuma noḡoti te tagu waivini kabakabaleyagu. Tagu bena e laulaupali bi kuna kitagu. Banina tagu ba ma nuwaboyagu e miyamiya mote ma nuwavisugu.”

¹⁷ Lagannemo Eli mai i vaivaiye ba i giuwena gado, “Oo, kamaina Isael Maimaituwana ya sagum te ma nuwabam kwa nawa. Bi lisinemo bai kunai baḡaena maso kalinam i vaiye bi i wai nuwabam.”

¹⁸ Kamaina bi ena giu i wai munena gado, “Aee ebom kauwa bi em noḡotemo kwa noḡotigu.” Gome te i munaḡa i kani bi mote i wainuwaboya munaga.

¹⁹ Olaolala ḡesaunemo Elikana bi ena vanuwa lavedi vaitedi a kena moito makai bi Maimaituwa a lauduneye bi a munaḡa edi malagai Lama. Elikana mwanena Ana vaitena a kena bi BADA ena pali i vaiye. ²⁰ Kamaina bi ḡome Ana i bwaga bi natuna olotona i bewa bi i wai isana *Samuwel*,[†] banina BADA i waibaḡa te i vite.

Samuwel a vite kamaḡe BADA lisinemo

²¹ Elikana ena vanuwa lavedi vaitedi a nawa Sailo Malagainemo Maimaituwa lisinemo lausewasewa aubaina. Tana i giugiuwapana luvanemo mainana kwalabu matabuna a voivoiye. ²² Bi Ana mwanena i giuwena gado, “Vaitegu mote ta nawa gomana ya seda kaka. Tagu ya nawe Maimaituwa ena vanuwemo te ena yawasana tabutabuna ḡome ya miya.”

²³ Elikana, Ana ena giu i waimunena gado, “Kamaina bai kuna noḡoti te i visuna ba mainana kwa voiye bi kwa miya te gomana ya seda. Maimaituwa em giuwapa ya voiye te banina ya tubuḡa.” Malagaimo i miya bi natuna i labe eete i waiseda.

²⁴ Tana i seda mulinemo tinana i waidoli nawe Sailomo, Maimaituwa ena vanuwemo. Nawanemo kau natuna ena kwalabu faiona, falawa baikina[‡] bi waen dugina i legaudi. ²⁵ Edi lausewasewa mulinemo gomana a natome Eli lisinemo. ²⁶ Bi tinana i giuna gado, “Ebom BADA ena taupaula, tagu taunana wala diyammo e moito bi BADA lisinemo e laulaupali. ²⁷ Tagu wai natuna aubaina ei baḡa bi bai e waibaḡaena i vitegu. ²⁸ Taunana aubaina niganana BADA ya vitevitem. Bi ena yawasana matabuna ba tam BADA lisimmo.” Bi ḡome BADA a lauduneye.

2

Ana ena kasaḡesaḡe palina

¹ Ana i laupali bi i giuna gado,
“Tagu, BADA lisinemo ya wai nuwavisu.
Tana ḡailisi i vitegu.

Bi i waiyawasanigu aubaina ya wai nuwavisu.
Taunana aubaina egu ḡaviya e gwaiyedi.

² Mote aiyai Waiyawa, mai tam BADA.

Bamo mote aiyai mai tam.

Mote aiyai ema muli tauavalina mai tam, ema Maimaituwa.

[†] 1:20: Isa Samuwel banina ba Maimaituwa i waibaḡa. [‡] 1:24: Mba falawina baikina ba 10 kg luvana.

3 Tagu e giu te nuwasaḡasaḡa giudi kwa kaisivudi.

Em nuwasaḡasaḡa giudi sa kovi.

Banina BADA, Maimaituwa mwali matabudi i sibedi

bi tana kaka em kauwa matabuna yai talapiliyedi.

4 BADA, tam tauwaiḡaviya ena alaḡiya kunai doukotokotodi.

Bi tam lava kaikaigwaḡedi ḡailisi kuna vitedi.

5 Tedi mabai a noḡotidi te waikani guletidi ba niganana sa bayau gulata.

Bi tedi mabai a noḡotidi te kanikanipekidi ba niganana mote kani sima peki.

Bi waivini aiaipoina ba libilibi 7 sa bewedi,

bi tana libilibi wapawapa i bewebewedina ba niganana taunaḡa ya miya.

6 BADA, tam peki bi yawasana tauvitena.

Tam lava dommo kwa sivusivu yovoḡe bi kwa solusolu waimoito munaḡe.

7 BADA, tam lava ḡesaudi kwa wai gomelidi

bi ḡesaudi kwa wai maulidi.

Bi ḡesaudi kwa voyiyedi te sa yovoyovo gulata

bi ḡesaudi kwa voyiyedi te sa saḡasaḡa gulata.

8 Tam wai yamoyamonidi gobusemo, miyemiyedi kwa kaikailagetidi.

Tam lava malumalwabidi venimo miyemiyedi kwa kailagetidi.

Te ḡalibona vaitedi ḡemogemotidi,

tedi edi ani miya ba gabu pounemo sa miya.

Dobu matabuna ba tam mabimmo.

Bi mwali matabudi edi gabu kauwemo kuna sivudi.

9 Tam em lava wai patutudi ba kwa moimoito galamedu.

Bi gebo tauvoyiyedi ba pekimo sa launeḡaneḡa.

Lava taudiḡa edi ḡailisimo mote bai simai tubu.

10 Tam em ḡaviya ba kwa kovoḡidi.

Tam em medi galewaḡa ya yovona mai palele.

Tam dobu matabuna kwai talapiliye,

bi em ḡalibona ḡailisi kwa vite,

bi em buyobuyona kwa voyie

te ya ḡailisi gulata.”

11 Kamaina bi Elikana ena vanuwa lavedi vaitedi gomana a gose bi a munaḡa Lama. Gome Samuwel Sailomo i miya bi Maimaituwa aubaina i noyanoya, pilisi Eli ena waibada gabulinemo.

Samuwel i dididiga bi Maimaituwa ena noyamo i waiwaisagu, Maimaituwa ena palai noponemo. Maimaituwa bi lava edi waikitamo ba Samuwel, lava visuisu kaukauwina. Bi Eli natunatuna labu ba Pilisi bi gebogebo a voyoyie, taunana aubaina BADA taugiuwatana i giukamaḡe, Eli lisenemo te Eli ya giuwe te sauga ḡesaunemo BADA kaka libilibidi yai peki labuiyedi. Banina tana natunatuna gebo a voyoyiyedi bi mote i kaka didimanidi. Eli ena tubulelesa mulimulidi ba valivaliudimo a peki kovi.

3

¹ Laḡannemo Samuwel i wai ewali ba BADA aubaina i noyanoya Eli gabulinemo. Mba saugidimo BADA, laḡan visa ota nopodimo lava lisidimo i giugiu yovo bi i wai laubonidi.

² Eli matana ai gaḡugaḡu bi nuwedi paya bi dudubala ḡemota ena ani kenamo i kenakena. ³ Bi palai waiyawemo Maimaituwa ena kwadam i yanayana. Bi Samuwel ba waianina bogesina ena ani kena diyanemo i kenakena. ⁴ Kamaina bi BADA, Samuwel i binauwena gado, “Samuwel!” Gome Samuwel ena giu i wai munena gado, “Tagu niga.”

⁵ Kamaina bi i kena moito bi i velau i nawa Eli lisinemo bi i waitalayena gado, “Tam kuna binauwegu ee?”

Bi Eli i giuwena gado, “Geḡa, tagu mote ya binauwem, ku munaḡa kwa kena bi Samuwel i munaḡa i kena.”

⁶ Bi BADA i binau munaḡana gado, “Samuwel!” Bi ḡome tana i kena moito te i munaḡa Eli lisinemo bi i waitalayena gado, “Tam kuna binauwegu aubaina e nato.” Bi tana i giuwena gado, “Tagu mote ya binauwem, ku munaḡa kwa kena.”

⁷ Wala mote bamo mainana BADA, Samuwel lisinemo i giu yovo. Taunana aubaina mote kalinana i vaiye ḡone.

⁸ Kamaina bi BADA binau i wai faioni ba Samuwel i kena moito te i nawa Eli lisinemo bi i waitalayena gado, “Tam kuna binauwegu aubaina te e nato.” Bi ḡome kaka Eli noḡota i vai te BADA, niga gomenina ya binabinauwe.

⁹ Kamaina bi Eli gomenina i giuwena gado, “Ku munaḡa kwa kena bi ya binau munaḡana ba niga mainana kwa giuwe, ‘BADA ku gagali em taupaula ya wai beyavaiya.’ Kamaina bi gomana i munaḡa ena ani kenamo bi i kena.

¹⁰ Bi ḡome te BADA i nato gomana diyanemo i moito, bi i binauna gado, “Samuwel, Samuwel mai dolinemo i giugiuna.” Bi Samuwel maḡemota BADA ena giu i waimunena gado, “Ku giu, tagu em taupaula ya waibeyavaiya.”

¹¹ BADA i giuwena gado, “Tagu kaka kauwa wai nuwalovolovodi Israeḡ lisidimo ya voyiedi. Laḡannemo ya voyie bi giuna sa vaiyena ba sa tagugu.

¹² Tagu Eli bi ena vanuwa lavedi ya kovogidi, bai dolinemo e giugiuwena mainana ya vioye. ¹³ Tagu kaikana e giu te Eli ena vanuwa lavedi ya talapiliyedi. Banina tana natunatuna kauwa gebogebo otidi a voivoiyedi bi mote i lailai didimanidi. ¹⁴ Taunana aubaina e giuwapa te Eli ena vanuwa lavedi, edi lau sewasewa bi edi laupuyo gebo aubaina ba edi gebo mote yaḡa noḡotikamaḡedi.”

¹⁵ Kamaina bi Samuwel i kena te laḡan i sako bi Maimaituwa ena vanuwa mataetidi i kaikamaḡedi. Bi tana, BADA bai i giugiuvitena ba Eli giuwena i naile. ¹⁶ Kamaina bi Eli gomana i yoge bi i giuwena gado, “Natugu Samuwel.”

Bi Samuwel i giuna gado, “Tamagu bai, tagu niga.”

¹⁷ Bi Eli i waitalayena gado, “BADA bainewa i giuwem? Mote kuma nuwevi. Bamoda mwali matabuna i giugiuwemna mote kuma giuwegu ba Maimaituwa ya kovogi kauwem.” ¹⁸ Taunana aubaina Samuwel giu matabuna BADA i giugiuwena Eli i giuvite, mote bai ḡesauna i sako waidavo. Kamaina bi Eli i giuna gado, “Tana taunana BADA, tana lisinemo bai i visuna ba ya voyie.”

¹⁹ Samuwel i dididiga ba BADA tana vaitena bi mwali matabudi i giugiuwedina ba banidi a tubutubuḡa. ²⁰ Taunana aubaina Israeḡ lavedi, Den malagainemo bi i nawa te Biyasiba malagaina palatina ba a sibe

te Samuwel ba Maimaituwa taugiuwatana. ²¹ Sailo dobonemo laḡan wapawapa BADA i laumaḡata Samuwel lisinemo bi i giugiuwe.

8

Israel lavedi ḡalibona aubaina ai baḡa

¹ Sauginemo Samuwel i wai magula ba natunatuna labu i vinedi te Israel edi taulauctala. ² Tautuwaḡa isana Diyouwelo bi tautasi isana ba Abisa bi tedi Biyasiba dobonemo a noyanoya. ³ Samuwel ena yawasana mote natunatuna a vai. Tedi giukauwa etana a pale bi mane vaina a ḡoe aubaina, te gebo taukauwedi mulidimo a moimoito.

⁴ Taunana aubaina Israel babadidi matabudi ai ḡemotidi Samuwel lisinemo Lama malagainemo. ⁵ *Bi tana a giuwena gado, “Tam kunai magula bi natunatum mote kivimḡa sima nawanawa. Taunana aubaina ḡalibona ḡesauna kwa vine te ya lau etadoliyemaina, maibena dobu ḡesaudi.”

⁶ Bi edi waibaḡa Samuwel mote i wai nuwavisuye, taunana aubaina i laupali BADA lisinemo. ⁷ Bi BADA i giuwena gado, “Bai sa waibaḡayena ba matabuna kwa voiye. Tedi mote tam sima laulau kasaḡaiḡaiyem bi tagu. Tedi mote a ḡoegu te tagu edi ḡalibona. ⁸ Laḡannemo Idipmo e kapotiyovodi ba tedi laḡan matabuna a laulau kasaḡaiḡaiyegu bi maimaituwa ḡesaudi a kaikaiwatedi. Taunana aubaina te niganana tam lisimmo mainana sa voivoiye. ⁹ Edi waibaḡa aubaina kamaina te edi ḡowana kwa voiye bi kwa tainuwataudi te laḡannemo ḡalibona yai badayemina ba lisimimo yai badateyala.”

¹⁰ Kamaina bi Samuwel, Maimaituwa ena giu lava i giuvitedi, mabai ḡalibona a waibaḡaena. ¹¹ Niga mainana i giuwedina gado, “ḡalibona yai badayemina ba niga mainana ya voiyemi: Tana natunatumi oloolotodi ya legaudi te ena tauwaiḡaviya. Bi ḡesaudi ya voiyedi te seliot tauvelauyedi, ḡesaudi osimo tauwaiḡaviya bi ḡesaudi seliot matedimo tauvelaudoli. ¹² Tana ḡesaudi ya voiyedi te tauwaiḡaviya 1,000 sai badayedi bi ḡesaudi 50 sai badayedi. Bi kota ḡesaudi yà voiyedi te ena daibimo sa noya bi ena kani tauaulina. Bi ḡesaudi mada bi seliot taulauvevewanayedi. ¹³ Tana kota natunatumi waiwaiwinidi ya voiyedi te enaya taulaubuka bi falawa taugabudi bi ḡesaudi bunama panapanedi tauvoiyedi. ¹⁴ Tana emi daibimo kani visuvisudi, waen bi olip daibidi ya vaḡaḡalidi bi ena tauwaihabada ya vitedi. ¹⁵ Laḡannemo peḡapeḡa bi waen votedi ko auli tavaitedina ba dubu 10 ko voiyedi, te tana dubu ḡemota ya vai bi ena tauwaihabada bi ena taupaula lisidimo ya soiye. ¹⁶ Tana emi olooloto bi emi waiwaiwini ya legaudi te aubaina sai taupaula bi kota emi bulumakau bi emi donki ya legaudi te ena noya sa voiye. ¹⁷ Bi laḡannemo emi sipu bi emi gouti dubudi 10 ko voiyedina ba tana dubu ḡemota ya vai bi ya voiyemi te aubaina ko noya. ¹⁸ Mba laḡannemo kaka ḡalibonana, niga kauwidi matabudi yà voiyedi. Bi BADA lisinemo sagu koi baḡaena ba mote ima sagumi.”

¹⁹ Ḣome lava Samuwel ena giuvavasaga vaiyena a daboka bi a giuna gado, “Geḡa! Tama ka ḡoḡoena ḡalibona yai badaemai. ²⁰ Te ya lau etadoliyemai bi aubaimai ya waiḡaviya maibena dobu ḡesaudi.”

²¹ Kamaina bi Samuwel lava edi giu matabudi Maimaituwa i giuvite. ²² Bi Maimaituwa i giuwena gado, “Kamaina edi ġowana aubaina ġalibona ku vitedi.”

9

Ġalibona Sol

¹ Bendiman ena dammo ba oloto waiguyauna, isana Kis. Bi Kis tamana Abiel, itana ba Diyelo bi nosina ba Bekolat. Tedi edi magula ba Apila, tana Bendiman damnemo. Bendiman ena dammo oloto laukaina, isana Kis. ² Bi natuna Sol ewalina i visu kauwa, mote mai Israel oloolotodi ġesaudi mai kitedi. Tana ba oloto lofalofana bi ena lava i nadonado tawedi.

³ Sauga ġemota Kis ena donki a gwegwe. Taunana aubaina natuna Sol i giuwena gado, “Tam, taupaula kwai doli bi ko nawa donki ko tavuġedi.”

Sol bi ena taupaula a nawa donki a tavuġedina ba i lofa gulata bi bamo mote a banavidi. Taunana aubaina a nawa taugiuwatana, Samuwel lisinemo bi ai talaye te bamo ġome maso a nawa bi donki a tavuġedi.

¹⁵ Bokina mainana Sol, Samuwel lisinemo ya tavana bi BADA Samuwel i giuwena gado, ¹⁶ “Bokina niga mai suwelinemmo tagu kaka Bendiman damnemo oloto ya ġiukamaġe lisimmo. Te dabanemo buyobuyo kwa ġini banina tagu e vine te egu lava Israel, yai badayedi. Tana kaka Filistiya lavedi nimedimo, yai yawasanidi. Tagu egu lava edi pilipili e kitedi bi e vaiyedi te sagu sa waibaġaye.”

10

¹ Kamaina bi Samuwel olip masina dugina i vai bi Sol dabanemo i ġini, i wai suluve bi i giuwena gado, “BADA i vinem te ena lava Israel kwai badayedi. ² Sol kwa nawana ba olooloto labu Leitsel ani dobona diyanemo kwa banavidi Diyeldamo Bendiman ena malagai palatinemo. Tedi kaka niga mainana sa giuwem, ‘Mba donkidi kuna tavutavuġedina ba a banavidi, taunana aubaina tamam mote ima noġonoġotidi. Tana i wai nuwaboyaem bi, ya giugiuna gado, “Bainewa natugu ya banavi?”

⁵ Samuwel i giuwena gado, “Muliġa kaka kwa nawana Maimaituwa ena oyamo bi ġome ba Filistiya edi tauwaiġaviya a lauġalavu. Bi laġannemo malagannemo nuwam tava ba taugiuwatana dubuna ani laudune gabunemo bi sa yovoyovona kwa banavidi. Tedi ba gita tabudi bi tabudi a legaudi, maibena laiya, tambalin, flut bi ġap sa waibeyakuluġedi bi binaumo BADA giuna sa giugiuwe. ⁶ Mba laġannemo BADA Aluwina yai wanavum te Maimaituwa giuna kwa giuwe. Bi Maimaituwa ya laivalium te lava tabu otim kwa tubuġa. ⁷ Laġannemo niga matailidi mulidimo ba Maimaituwa ya sagum te ena lauetadolimo ena noya kwa voiye.

⁸ “Bi kwa ġei nawa Gilgal malagannemo bi tagu ġome ya banavim te ġamoġamo yai pekidi bi ya gabudi lausewasewa aubaina Maimaituwa lisinemo. Bi ġamoġamo ġesaudi ba kaniġemota aubaina ya vitem. Laġan ⁷ nopodimo tam ġome kwai laba te tagu ya tava, kaka ya giuwem te bai kwa voiye.”

Samuwel Sol i wainoyanoyae te Isael lavedi edi ġalibona

⁹ Ġome Sol i tauvitale bi Samuwel i gosegose ba Maimaituwa Aluwina i wai wanavu bi i laivaliu te lava tabuotina i tubuġa. Mba laġannemo Samuwel bai i giugiuwena banina i tubuġa. ¹⁰ Laġannemo Sol bi ena

taupaula Maimaituwa ena oyamo a tavatava ba kauwa niga mainana i tubuḡa: Tedi taugiuwatana dubuna a kitedi a natonato lisidimo, te Maimaituwa Aluwina Sol i waiwanavu bi tana kota Maimaituwa giuna i gagaliye. ¹¹ Laḡannemo Sol tausbena a kita te BADA giuna i gagagaliye ba tedi a taguḡu bi a giuna gado, “Emala, niga Kis natuna niganana taugiuwatana i tubuḡa, ee?”

¹² Bi ḡome lava ḡesauna i moimoitona i giuna gado, “Niga giuna, *Tamana mote taugiuwatana* ko kaisako, mba kaiyovu. Gemoḡemotina lava yababa yaila taugiuwatana.” ¹³ Laḡannemo Sol BADA giunemo gagali i wai waikovi ba i saḡa i nawa anilaudune gabunemo.

¹⁴ Bi Sol madiyana,* Sol ena taupaula vaitena i banavidi bi i wai talayedina gado, “Bamo kona miyamiya?”

Sol i giuwena gado, “Tama donki ke tavutavuḡedi. Bi kei tavutavu kasaḡa taunana aubaina ke nawa Samuwel lisinemo bi kei talaeye te donkidi bamo ḡome.”

¹⁵ Bi Sol madiyana i wai talayena gado, “Samuwel bai i giuwem?”

¹⁶ Tana madiyana ena giu i waimunena gado, “Tana i giuwegu te lava ḡesauna kaikana donkidi i banavidi.” Samuwel, Sol i giuwaimaḡati te tana Israel lavedi edi ḡalibona. Bi Sol mba giuna mote madiyana i tainuwatau.

¹⁷ Niga kauwina mulinemo Samuwel Israel lavedi matabudi i giuwedi te a nawa Misfa malagainemo, BADA giuna vaiyena aubaina. ¹⁸ ḡome a tava bi Samuwel i giuwena gado, “BADA, Israel edi Maimaituwa niga mainana i giuwemi. Temi Israel lavemi Idip edi waibadamo kona wainuwatoi bi dobu ḡesaudi lavedi a kaka pilipilimi. Bi e kapotiyovomi te niga dobnemo e tavaitemi. ¹⁹ Tagu taunana Maimaituwa, emi pilipilimo bi emi wainuwatoimo ei yawasanimi. Temi kona dabokegu bi kona giuna gado, “Tama ḡalibona ka ḡoḡoḡe te yai badayemai!” Taunana aubaina matabumi emi kalinaḡa bi emi damḡa koi ḡemotimi tagu emi BADA lisigumo.”

²⁰ Kamaina bi Samuwel tana Israel lavedi dam ḡemoḡemotaḡa i giuwedi a nato bi damdi nopodimo Bendiman damna i vine. ²¹ Bi kota Samuwel Bendiman damna i giuwedi a nato bi Matili ena vanuwa lavedi nopodimo BADA, Kis natuna Sol i vine. Bi ḡome lava ai tavutavu bi tana mote a banavi. ²² Kamaina bi BADA ai talayena gado, “BADA, Sol bamo?” Bi BADA edi giu i wai munena gado, “Tana kani ani waidubudimo ya kankandavona.”

²³ Kamaina bi a velau a nawa, Sol a tavuḡe. A banavi bi ai doli natome lava matedimo bi tana i lofa gulata te lava matabudi ba dabayalona palatina. ²⁴ Kamaina bi Samuwel lava matabudi i giuwedina gado, “Niga taunana olotona BADA i vine te emi ḡalibona. Israel lavada nopodemo mote mai bamo ololoto ḡesaudi mainana!” Bi lava matabudi a binauna gado, “ḡalibonana kwalabu wapawapa mainana ya miya.”

11

Israel lavedi Sol ena waibada ai taladidi

¹⁴ Muliga Samuwel Israel lavedi i giuwedina gado, “Ko nato ta nawa Gilgalmo bi eda ḡalibona ta laivaliu munaḡe. ¹⁵ Taunana aubaina matabudi a nawa Gilgalmo bi BADA a lauduneye bi Sol a laivaliu munaḡe te edi ḡalibona. Bi ḡome ḡamoḡamo ḡesaudi kanigemota aubaina Bada lisinemo

* 10:14: Niga olotona ba Kis tasina, Sol madiyana.

a lausewasewayedi bi matabudi a kani ġemota. Ġome Sol bi Israel lavedi ai nuwa ġemota.”

13

Sol Maimaituwa i laukasāġaiġaiye

Laġannemo Sol ena kwalabu 30 bi a vine te ġalibona. Sol Israel ediya tauwaiġaviya i lau etadoliyedi bi Amon lavedi vaiiedi ai ġaviya bi a lau yovoġedi. Mulinemo kota Pilistain lavedi vaiiedi ai ġaviya bi lavedi edi tauwaiġaviya ba a wapa gulata. Taunana aubaina Israel lavedi a naila. Bi Sol, Samuwel i labelabe te maso i nato bi Maimaituwa lisinemo i lausewasewa, kaka maso a nawa ai ġaviya. Bi Samuwel mote i nato makai, aubaina te Sol taunaġa i lausewasewa Maimaituwa lisinemo. Taunana aubaina Maimaituwa i medi.

¹³ Samuwel, Sol i giuwena gado, “Tam mote ku nuwayuaya. Bi mote BADA em Maimaituwa ena waiġake ku kaiwata bi ku voteyete maso ba i waininem te em tubulelesa vaiiedi kona lauetadoli nonoġa. ¹⁴ ✧ Bi niganana te noi i saġa i nawana mote kuma lauetadoli, banina BADA lava ya tavutavugena ena noġota mai tana ena noġota. Banina tam mote Maimaituwa ku kaiwata kauwe. Taunana aubaina epaiyanim kaikana lavana i vine te tana ena lava ya lauetadoliyedi.”

15

Maimaituwa Sol i daboke te mote imai bada munāġa

¹ ✧ Muliġa Samuwel, Sol i giuwena gado, “Tagu, BADA i giukamaġegu te buyobuyo dabammo e ġini te tam ġalibona Israel lavedi kwai badaedi. Taunana aubaina niganana BADA kalinana kwa vaiye. ² ✧ BADA ġaiġailisi guletina i giuna gado, ‘Laġannemo Israel lavedi Idipmo bi a natonato ba Amelek lavedi a suluvaiddi, taunana aubaina niganana lavedi yà kovoġidi. ³ Kwa nawa bi Amelek lavedi kwai ġaviyedi bi edi ġonaġona matabudi kwa kagebogebody. Mote bai ġesauna kuma gose, olooloto, waiwaivini, libilibi bi libilibi meyemeyedi matabudi kwai peki kovidi. Bi kota kau, sipu, kamelo bi donki vaiiedi kwai pekidi.”

⁴ Kamaina bi Sol giu i giukamaġe ena tauwaiġaviya lisidimo te Telaim malagainemo sai ġemotidi. Tauwaiġaviya Diuda damnemo a natona, wapedi ba 10 tausand. Bi tauwaiġaviya Israel damdi nopodiġa a natona ba 200 tausand.

⁷ Ġome tedi Avila malagainemo waiġaviya ai tubu bi a ġosa nawedi te Sula malagainemo a tavaiiedi. Bi malagai Sula ba Idip diyanemo aibeu yawannemo. Sol ena tauwaiġaviya i lauetadoliyedi bi Amelek lavedi a suluvaiddi bi a lauyovoġedi. ⁸ Tedi Amelek edi ġalibona Agag a pani bi ena lava matabudi ai peki kovidi. ⁹ Sol ena tauwaiġaviya vaiiedi Agag a pani bi mote ai peki. Sipu, kau bi kota kau lauewalidi bi mwali ġesaudi visuvisudi vaiiedi mote a kagebogebody. Ġamoġamo bi ġonaġona ġesaudi mote edi ġowana taudidi a kagebogebody.

¹⁰ Bi BADA, Samuwel i giuwena gado, ¹¹ “Niganana Sol lisinemo ei uvala bai aubaina e voije te ġalibona bi niganana i dabokegu bi egu giuvavasāġa mote i kaiwata.” Ġome BADA kalinana Samuwel i vaivaiye ba Sol nuwana i poyae bi i laupali malasako BADA lisinemo.

12 Olaolala kaikana Samuwel i modina Sol i tavuḡe. Bi lava ḡesauna tana i giuwena gado, “Sol ba i nawa Kamel tauninemo. Bi ḡome mataila ḡakimina i wai moitona ba isana vatona aubaina bi ḡome te i munaḡa Gilgalmo.”

13 Laḡannemo Samuwel, Sol i banabanavi ba Sol i giuwena gado, “BADA ya kavisuvisum. BADA ena giuvavasaga matabuna e voyie kovi.”

14 Samuwel ena giu i wai munena gado, “Kuna giu te giuvavasaga kuna kaiwata kauwe, bi bainewa te sipu bi kau kalinedi ya vaivaiyedi?”

15 Bi Sol i giuwena gado, “Egu tauwaiḡaviya mba ḡamoḡamodi Amalek lavedi lisidimo a legaudi. Tedi sipu bi kau laukaidi a sivuliyedi, te BADA em Maimaituwa lisinemo ani lausewasewa. Bi ḡesaudi ba kei peki kovid.”

16 Kamaina bi Samuwel, Sol i giuwena gado, “Ku miya moimoisili, kage dudubalinemo BADA i giuwegu bi bai i giugiuweguna ya tainuwataum.”

Bi Sol i wai talayena gado, “Bainewa i giuwem?”

17 Bi Samuwel i giuwena gado, “Sol tam mote lava yababa, tam niganana Israel lavedi edi bada. BADA i vinem bi buyobuyo dabammo i ḡini te edi ḡalibona. 18 Tam i giuvavasagem bi i giukamaḡem te Amelek, lavedi edi kauwa gebogebodi maso kunai douḡoseḡosed. Tana i giuwem te maso kunai ḡaviyedina eete kunai peki kovid. 19 Bai aubaina mote BADA ku voteyeteye? Tana i giuwem te ḡaviya noponemo mote maso edi bai ḡesauna ku vai. Bi ḡeḡa te tam noḡotimmo niga mwalidi kuna legaudi bi BADA matanemo gebo kuna voyie.”

20 Sol, Samuwel ena giu i waimunena gado, “Tagu BADA bena e voteyeteye. Tana i giu vavasagegu te e nawa bi Amelek lavedi e ḡosa kovid bi edi ḡalibona Agag e natome. 21 Bi egu tauwaiḡaviya tedi sipu bi kau visuvisudi a legaudi bi mote ai pekidi. Bi Gilgalmo a natomedi BADA emi Maimaituwa lisinemo lausewasewa aubaina.”

22 ḡome Samuwel i giuwena gado, “Sol bamo taunana BADA ya wainuwavisuwe? ḡamoḡamo sa gabudi bi BADA lisinemo sa laulau sewasewana, ee BADA lisinemo waikalinakabi?” Kuna sibe ee ḡeḡa, te waikalinakabi i saga gulata kaka ḡamoḡamo sa laulau sewasewayedina. Giukauwa te BADA waikalinakabiyena ba i tusaḡana kaka lausewasewa. Tana kalinana vaiye watawatana ba i visu gulatana kaka soisoi sipu* laukaidi sa laulau sewasewayedina.

23 “Bamoda lava BADA sa laulau kasaḡaḡaiyena ba luvana maibena yabune ee bwalau. Lava nuwanuwa saḡesaḡedi BADA matanemo ba mai koikoitau taulauduneyedi. Kuna kita Sol, tam BADA ena giuvavasaga kuna daboke, taunana aubaina i dabokem te mote kumai ḡalibona munaḡa.”

27* Laḡannemo Samuwel i tauvitale te maso i modina ba Sol i miya moito te Samuwel ena gala isunemo i kabi te i solulisi. 28 Bi Samuwel i giuwena gado, “Tam egu gala kuna lisina mainana kota BADA em waibada i lisi kamaḡe bi lava ḡesauna i vite. Niga lavana ba i visuna kaka tam. 29 Israel edi Maimaituwa miyamiya nonoḡina bai i giugiuwena ba mote imai ḡeḡa bi kamaina te ya tubuḡa. Tana mote lava ota te ena noḡota ya vitale.”

34 ḡome te Samuwel i nawa ena malagai Lama bi Sol i munaḡa ena ani miya Gibeyamo. 35 Samuwel bainewa i miyana lofana, Sol mote bamo i kita munaḡe bi laḡannemo i noḡonoḡoti ba i wai nuwaboyae. BADA i wai uvala te Sol i voyie te Israel edi ḡalibona.

* 15:22: Mba laḡandimo sipu lauewalidi laukaidi a laulausewasewayedi. ☆ 15:27: 1 Gali 11:30,31

16

BADA Deivida i vine te ġalibona

¹ BADA Samuwel i giuwena gado, “Sol kwaala wainuwaboyae, tagu kaikana Israe! edi ġalibonana e kita kamaġe. Samuwel olip masina kwagina kwa vai bi kwa nawa Betliġemmo oloto isana Diyese lisinemo. Tagu natunatunemo ġalibona e vine te Sol epaiyanina.”

² Samuwel i waitalana gado, “Bainewa ya nawa? Sol giugu ima vaiye bi imai pekigu?” BADA i giuwena gado, “Kau gubuna waivinina kwa vai bi kwa giuna gado, ‘E nato BADA lisinemo lausewasewa aubaina.”

³ Mba lausewasewanemo Diyese kwa giuvai bi ya giuwem te bai kwa voiye. Laġannemo natuna e vinevinena yai lovmena ba taunana dabanemo buyobuyo kwa ġini te mataila, tagu egu vinevine.

⁴ Samuwel i nawa Betliġemmo bi BADA i giugiuwena mainana i voiye. Ġome malagai babadidi i banabanavidi ba a naila bi a giuwena gado, “Tam manuwabam kuna tava, ee?”

⁵ Bi tana edi giu i waimunena gado, “Bena manuwabagu e tava BADA lisinemo lausewasewa aubaina. Ko vononoġa munaġemi bi ko nato vaitegu ta lausewasewa.” Bi kota Diyese ma natunatuna i giuwedi te a vononoġedi kaka lausewasewa aubaina i giuvaidi.

⁶ Laġannemo a tavatava ba Samuwel, Diyese natuna tautuwaġa Eliyab i kita bi i wainoġotana gado, “Giukauwa te BADA matanemo, niga olotona ba ena ġalibona vinevinena.”

⁷ Bi BADA Samuwel i giuwena gado, “Tagu mote tana ei anine, tubuġina ena visu ee ena lofa kuma kitakita. Lava edi wai kitamo mote mai tagu ya! wai kita. Lava ba lava tubuġina sa kitakita bi tagu ba lava no!ona ya kitakita.”

¹⁰ Kamaina bi Diyese natunatuna 7 i giuwedi a nawa Samuwel lisinemo. Bi Samuwel, Diyese i giuwena gado, “BADA mote bamo niga ewaewalidi nopodimo ġesauna i vine.” ¹¹ Bi i waitalayena gado, “Niga natunatumdi kamaina?”

Bi Diyese ena giu i waimunena gado, “Natugu damodamona ba sipu ya kitakita watedi.”

Bi Samuwel, Diyese i giuwena gado, “Natum ġesauna kwa giukamaġe te yai doli natome, kaka ta miyatulu. Bi laġannemo gomana i tavana, kaka ta miya bi ta kani.”

¹² Kamaina bi Diyese natunatuna ġesauni i giukamaġedi te Deivida ai doli tavaite. Tana ewali kitana visuvivisuna bi wai matakamokamotina.

Ġome BADA, Samuwel i giuwena gado, “Ee, tana taunana, kwa nawa bi buyobuyo dabanemo kwa ġini.”

¹³ Tana tuwatuwaġana a kitakita bi Samuwel masi kwagina i vai bi Deivida dabanemo buyobuyo i ġini. Mba sauginemo te noi i saġa i nawana ba Maimaituwa Aluwina Deivida no!ona i waiwanavu. Kamaina bi Samuwel i munaġa ena malagai Lamamo.

¹⁴ Mba kauwina i tubutubuġa ba BADA Aluwina Sol i potiyovo kamaġe. Bi BADA aluwa gebogebona i wai anine te i sola saġa gabu i vai bi i voiye te ena yawasana i lolalola.

18

Deivida Sol ena tauwaiġaviya i tubuġa.

Sol Deivida i unule

⁵ Sol, Deivida i giukamaḡe tauwaiḡaviya tabudi bi tabudi lisidimo bi tana i waiḡaviya kauwa. Taunana aubaina i sakosaḡena tauwaiḡaviya edi bada. Niga kauwinemo lava matabudi bi Sol ena tauwaiḡaviya babadidi ai nuwawisu gulata. ⁶ Deivida Filistiya edi ḡaviya badana Golaiet i wai peki. Laḡannemo tauwaiḡaviya a munamunaga malagaimo ba Isael waiwinidi malagai nopodiḡa a tava ḡalibona Sol aubiga voyainemo. Tedi gita kitedi tabudi bi tabudi tambalin waitedi ai beyakuluḡedi bi mayasisidi a weya bi a bigabiga. ⁷ Mba waiwinidi mayasisidi a weyaweyana gado, “Sol tana ḡaviya 1,000 i waipekidi, Bi Deivida tana 10,000 i waipekidi.”

⁸ Sol mba giudimo mote i wainuwawisu, taunana aubaina i medi gulata. Bi i wainoḡotana gado, “Tedi Deivida isana sa kaikailageti bi sa giugiu te ḡaviya 10,000 i waipekidi bi tagu ḡaviya 1,000 ota ei pekidi. Muliga male tana sa sako saḡe te edi ḡalibona.” ⁹ Gome bi noi i nawana ba Sol, Deivida unulena i waitubu.

Niga kauwidi mulidimo Sol, Deivida i mediye bi i ḡoēḡoē te maso i wai peki. Sol natuna Diyonatan, Deivida i giuwe te tamana ya ḡoēḡoē te yai peki, taunana aubaina Deivida i velau i nawa dobu ḡesaudimo te Sol ya kandavone.

21

Aḡimelek Deivida i sagu

¹ ✧Deivida i nawa malagai isana Nob, Pilisi Aḡimelek kitana aubaina. Laḡannemo Aḡimelek i laupotiyovo Deivida augiuvainemo ba i naila bi i giuna gado, “Ei bai aubaina niga ḡome taumḡa kuna nato?”

² Bi Deivida Pilisi Aḡimelek i giuwena gado, “Tagu ḡalibona i giukamaḡegu e nato te kauwa ḡesauna ya voiye. Bi i giuweguna gado, ‘Bai e giuwem bi kwa nawanawana ba mote aiyai kuma giuwe.’ Bi egu tauwaiḡaviya e giuwedi te modomodo ḡesaunemo tagu sa labelabegu bi ḡome kaka kaitaubanava. ³ Aḡimelek lisimmo niganana bai ya kenakena ee ḡeḡa, te kwa vitegu? Buledi 5 ee bai ḡesauna te kwa vitegu ya kani.”

⁴ ✧Bi Aḡimelek i giuwena gado, “Tama mote buledi ota lisimaimo bi buledi waiyawa taunana ya kenakena. Bamo te em tauwaiḡaviya bi mote waiwini waitedi a kena ba ḡemoḡemotina kwa vai bi em tauwaiḡaviya waitedi ko kani.”

⁵ Bi Deivida Pilisi ena giu i waimunena gado, “Giukauwa, tama mote waiwini waitedi ka kena. Laḡannemo tama ḡaviya aubaina ke potiyovona ba egu tauwaiḡaviya sa ḡe kavisuvisu munagedi kaka waiḡaviya aubaina ka potiyovo. Bi kota ka vivile munagēmai kaka, ḡalibona ya giukamaḡemai te noya ka voiye.” ⁶ Pilisi lisinemo mote bamo kani, taunana aubaina Aḡimelek buledi waiyawa i vai te Deivida i vite bi buledi valivaliuna wadubona i wai epaiyani. Niga taudidi palai Waiyawa noponemo kenekenedi.

31

Sol ena peki

¹ Mba laḡannemo Filistiya lavedi Gilbowa Oyanemo Isael lavedi ai ḡaviyedi. Isael edi tauwaiḡaviya oloolotodi ba Filistiya lavedi a naile kamaḡedi bi Filistiya a miya moito te Isael lavedi wapewapedi ai pekidi. ² Bi kota Sol ma natunatuna a kwawiwatedi te Diyonatan, Abinadab bi

Melkisuwa ai pekidi. ³ Bi Sol kana ḡaviya a moito gudu bi a lau pawasi te kelo dididiga i vai.

⁴ Kamaina bi Sol ena tauwaigaviya bi kota ena mada tauavalina i giuwena gado, “Em kepata kwa soluvai bi kwai pekigu! Mote ya ḡoe te Filistiya lavedi Maimaituwa mote tausibena, sai namaḡegu bi sai pekigu.” Bi ena pawasi tauavalina Sol waipekina i naile.

Gome Sol ena kepata i soluvai bi taunaḡa bwaganemo i gwali bi i kuluva te i waisuna munaḡe. ⁵ Laḡannemo Sol ena pawasi tauavalina i kita te i peki ba mainana taunaḡa i waipeki munaḡe.

Samuwel ena buka wailabuna

Lainuwanega

Niga bukana ba Deivida ena waibada ya giugiuwe. Laidalolo 1 te 4 ba bainewa Diuda lavedi taudiga i wai badayedina lalasi yawannemo. Bi kota laidalolo 5 te 24 ba bainewa Diuda bi Israel lavedi beubeu yawannemo miyemiyedi waitedi i wai badayedi, taunana ya giugiuwe. Niga bukanemo kota tana kana ḡaviya Israel noponemo bi kota dobu ḡesaudi i wai ḡaviyedina kota ya giugiuwe. Bi ya wailoveda te bainewa Deivida, Maimaituwa i wai nuwavaine bi i wai sumaḡe. Bi kota ena gebogebo bi ena kaigwaḡa ḡesaudi kota ya wailoveda. Bi ta kita te Maimaituwa bainewa Deivida i kovogi bi kota bainewa i lau kuvasa bi Maimaituwa ena gebogebo i noḡotikamaḡe. Bi Deivida kota pilipili wapewapedi i banavidi laḡannemo Israel lavedi i wai badayedi bi Maimaituwa i moito galame ena giuwapa Deivida bi ena dam lelesina lisidimo i noya wataye (2 Sam 7:11-16 ko kita).

5

Deivida Isael edi ḡalibona

¹ Waibabada Isael noponemo Deivida vaitena Ġiblon malagainemo ai gemotidi bi a giuwena gado, “Tama tam em dam isuna. ² Wala nove Sol aubaimai i wai ḡalibonana sauginemo, tam taunana Isael edi tauwaiḡaviya kuna lau etadoliyedi bi kuna waiḡaviya. Bi BADA i giuwemna gado, “Tam taunana egu lava Isael kwa labedina mai sipu taulabedi ya labelabedina mainana. Kota tam mainana Isael lavedi kwai badaedi.”

³ Gome Isael babadidi a tava Ġiblon malagainemo ḡalibona Deivida lisinemo. Bi tana waianina i voyiyena lava bi BADA matedimo. Ġome babada olip masinemo Deivida dabanemo buyobuyo a ḡini bi ai mataile te tana Isael edi ḡalibona.

⁴ *Deivida ena kwalabu ba 30 bi i wai ḡalibona bi kwalabu 40 nopodimo Isael i waibadaedi.

7

BADA ena waianina Deivida lisinemo

¹ BADA Deivida i moito galame te kana ḡaviya matabudi i lauyovoḡedi. Mulinemo ḡalibona vanuwini manuwaubana i miya i waiyawasi. ² Deivida i miya moito bi taugiuwatana Neitan i giuwena gado, “Tagu ba vanuwa visuvisunemo kai isana seda, a ḡalaḡalanemo ya miyamiya. Bi bainewa te Maimaituwa ena waianina bogesina ba palai noponemo ya kenakena?”

³ Neitan ḡalibona ena giu i wai munena gado, “BADA tam lisimmo, taunana aubaina kwa nawa bi bai kuna noḡonoḡotina kwa voyie.”

⁴ Mba dudubalinemo BADA Neitan i giuwena gado,

⁵ “Kwa nawa bi egu taupaula Deivida kwa giuwena gado, ‘BADA niga mainana i giu: Tam mote taunana egu vanuwa kuma ḡala bi noponemo ya ma miya.’”

⁸ BADA, Neitan i giuwena gado, “Egu taupaula Deivida niga mainana kwa giuwe, BADA saḡasaḡa guletina i giu: Tam wala ba waigeḡa otim bi sipu edi aniyaba gabunemo, sipu kuna labelabedi bi tagu e vinem bi e sako saḡem te egu lava Isael kwai badaedi. ⁹ Tam em ani nawamo ba tagu vaitem bi em

ḡaviya matabudi matammo e lauyovoḡedi. Bi niganana isam yà voiye te ya didiga, maibena waibabada isanawenawedi dobumo. ¹⁰⁻¹¹ Tagu kaka egu lava Israeḡedi doḡa otina yà vitedi bi dobu wai nuwaubanemo yà sivudi bi sa miya. Gebogebo lavedi a laulaukivi gebogeboyemina ba mote sima voiye munaḡe. Bi ḡome mote bai kaka ima ka pilipilimi. Bi em ḡaviya mote yàmai aninedi bi sima kapilipili munaḡemi.

“Tagu BADA bai e giugiuwemna ba yà voiye te tam em tubulelesemo ḡalibona sa tubuḡa. ¹² *Tagu kaka em tubulelesemo natuotim ḡemota yà vine, te gabum ya vai. Bi em laḡan i kovina ba em magula edi ani kenamo sa sakom. Tagu kaka ena waibada yà voiye te ya ḡailisi. ¹³ Bi tana taunana kaka vanuwa ya ḡala isagu anilauduneyena aubaina bi tagu yà voiye te ena waibada ya kena nonoḡa. ¹⁴ Tagu tana yà natune bi tana tagu yai tamanegu. Laḡannemo bai i voiye waigebona ba tagu yà kovogina maibena gomana tamana ya kovokovogina. ¹⁵ Bi tagu egu ḡoe tana lisinemo mote kaka yàma kaikamaḡe, maibena ḡalibona Sol lisinemo e kaikaikamaḡena bi epaiyanina ba tam e sakom. ¹⁶ Em dam lelesina ya tuwawata bi em tubulelesa sai ḡalibona bi sa lauetadoli nonoḡa.”

¹⁷ Kamaina bi Neitan wailove i kita biBADA bai matabuna i wai wailovena Deivida i giuvite.

11

Deivida Ulaiya i vawaidoḡa

¹ Kwamla laḡandimo kaka ḡalibona sa nawa sa wai ḡaviya. Diyowab bi ena tauwaiḡaviya babadi bi Israeḡedi tauwaiḡaviya matabudi Deivida i giukamaḡedi a nawa Amon. Bi tana Yelusalemmo i miya ḡwasa, ḡome Amon lavedi ai ḡaviyedi bi a ḡosa kovidi bi Laba Malagaina a moito galame.

²⁻⁴ Laḡan ḡesau aubiganemo, Deivida ḡalibona vanuwina noke dabanemo ena ani kenamo i kena moito bi i moimoito nawa, te waivini mulemulel i kita yovoḡe i asiasiwa. Waivinina nawanawalai i vai bi edi vaivai luvanemo i asiwa bi i kaka visuvisu munaḡe. Taunana aubaina te Deivida oloto ḡesauna i giukamaḡe te waivinina i lau mulimuliye. Bi olotona i tava munaḡa bi Deivida i giuwena gado, “Tana Besiba mwanena Ulaiya Giti olotona bi tamana Eliyem.” Kamaina bi Deivida oloto i giuwe te i nawa waivinina i waidoli natome lisinemo bi vaitena a kena. Mulinemo te waivini i munaḡa ena vanuwemo. ⁵ Bi waivini mayana vai te bwaga, kamaina bi Deivida ena giu i giukamaḡena gado, “Tagu ba e bwaga.”

⁶ Taunana aubaina Deivida giu i giukamaḡe Diyowab lisinemo bi i giuwena gado, “Ulaiya Giti lavana kwa giukamaḡe lisigumo.” Kamaina bi Diyowab, Ulaiya i giukamaḡe Deivida lisinemo. ⁷ Kamaina bi Ulaiya i nato Deivida lisinemo. Bi Deivida i waitalayena gado, “Diyowab ena tauwaiḡaviya vaitedi bainewa? Bi bainewa sa waiḡaviya?” ⁸ Kamaina bi Deivida, Ulaiya i giuwena gado, “Kwa nawa em vanuwemo bi kaḡem kwa koḡedi* bi kwai yawasi.” Sauginemo Ulaiya, Deivida ena vanuwa i gosegose kamaḡe ba ḡome ḡalibona ena puyo i giukamaḡe Ulaiya ena vanuwemo. ⁹ Bi Ulaiya mote i nawa ena vanuwemo bi tana ḡalibona ena vanuwa mataetinemo Deivida ena tauyava matabudi vaitedi a kena.

¹⁰ Kamaina bi lava ḡesaudi ḡalibona a giuwena gado, “Ulaiya mote i nawa ena vanuwemo.” Deivida, Ulaiya i giuwena gado, “Ei, tam kuna

* **7:12:** Giu 2:30   * **11:8:** Diu edi vaivaimo lava i nawanawa bi i tavana ba kaḡena sa gei koḡa kaka ya sola nawa vanuwemo.

nawanawana kuna tava munaḡa bi bai aubaina mote kuna nawa em vanuwemo?”

¹¹ Gome Ulaiya, Deivida i giuwena gado, “Mote i visu te waiainina bogesina, Isael bi Diuda edi tauwaiḡaviya vaitedi palaimo sa miyamiya. Bi kota egu tauwaiḡaviya badana noko wapumo a laugalavu bi sa miyamiya. Bi tagu yà nawa egu vanuwemo yà kani, yà tego bi mwanegu vaitena ka kena, mba ani kitana mote i visu.”

¹² Kamaina bi Deivida, Ulaiya i giuwena gado, “Tam niga ḡome kwa miya bi laḡan wailabuinemō kaka yà giukamaḡem kwa munaḡa.” Ulaiya Yelusalemmo i miya te laḡan wai labunemo kaka i nawa. ¹³ Gome te Deivida, Ulaiya i giuvai bi vaitena a kani, a tego bi Deivida, Ulaiya i waitego bu'uwi. Bi i munaḡa ena gabumo taupaula vaitedi a kena bi mote i nawa ena vanuwemo.

¹⁴ Olaalalemo Deivida, Diyowab ena pepa i gilumi te Ulaiya i vai nawe Diyowab i vite. ¹⁵ Mba pepana noponemo Deivida i gilumana gado, “Diyowab, niga lavana Ulaiya kwa nawe ḡaviya diyaotidimo bi laumatamo ko gose kamaḡe bi temi koi mulisuwasuwa. Mba mai kauwinemo kaka tana sai peki.”

¹⁶ Kedi ḡaviya a ganapaniyedi Laba malagainemo, ḡome Diyowab i kita te bamo modomodonomo kedi ḡaviya pokapoka sa wai ḡaviya, ba Ulaiya ḡome i sako. ¹⁷ Bi malagainemo ḡaviya a lau potiyovo te Diyowab ena tauwaiḡaviya vaitedi ai ḡaviya bi Deivida ena tauwaiḡaviya ḡesaudi ai pekidi bi kota Ġiti olotona Ulaiya vaitena ai peki.

²⁶ Kamaina bi Besiba i waiye te mwanena Ulaiya i peki ba tana i wai nuwaboyae. ²⁷ Mba wainuwaboyana mulinemo Deivida lava ḡesauna i giukamaḡe te i wai doli natome ena vanuwemo. ḡome waivinina i naḡi bi i wai natuna te gomana olotona i bewa. Deivida kauwina i voyiena ba BADA mote i wai nuwavisu.

12

Neitan Deivida i kaipasine

¹ ✧BADA, Neitan i giukamaḡe Deivida lisinemo bi i giuwena gado, “Mai maso malagainemo lava labu a miyamiya, ḡesauna waiguyauna bi ḡesauna wai yamoyamonina.” ² Bi lava waiguyauna ba i wai sipu bi i wai kau gulata.

³ Bi lava wai yamoyamonina ba ena sipu waivinina ḡaubona, laugemotina i kune vai. Tana ena vanuwa lavedi vaitedi a ḡamo kauwe te i dididiga. Bi ena kanimo i wai kani bi ena tegomo i wai tego bi kota i bewabewana maibena natuna waivinina.

⁴ Laḡan gemota taomana i tava lava waiguyau ena malagainemo. Bi lava waiguyauna i wai lavabili te ena ḡamoḡamo ḡesauna mote i vunu bi i vononoge ena taomana aubaina. Bi ḡega te tana i miya moito te lava wai yamoyamonina ena sipu laugemotina i vunuvai te ena taomana aubaina i vononogi.

⁵ ḡome te Deivida nuwana i laisikesikeina, lava waiguyauna lisinemo bi i giuna gado, “BADA matanemo yà giugiu te niga lavana mai i kauwana ba i visu te maso i peki.” ⁶ Tana lava wai yamoyamonina mote i launuwatoiyē, i visu te sipu lau ewalidi wapedi 4 ya legaudi bi lava wai yamoyamonina ena sipu yai epaiyani.

⁷ Neitan, Deivida i giuwena gado, “Lavana ba tam bi niga mainana. BADA Isael edi Maimaituwa i giuwegu, “Tagu e vinem te Isael edi ḡalibona. Bi

kota Sol ena gailisimo tagu ei yawasanim. ⁸ Bi Sol ena waibada e vitem bi kota mwanemwanena e vitem. Bi tagu kota e sakom te Israel bi Diuda kwai badayedi. Bamoda niga mwalidi lisimmo sima gaubo gulata ba tagu gemogetotina yai lautawi. ⁹ Bi tam bai aubaina egu giuvavasaḡa kuna laukasagaigaiye bi niga kauwina gebogebona kuna voyie? Ulaiya Giti lavana tam kunai peki bi mwanena kuna naḡivai te mwanem. Tam Amon lavedi edi kepatemo Ulaiya kunai peki.* ¹⁰ Tam mote ku voteyateyaegu bi Ulaiya mwanena kuna naḡivai te mwanem. Taunana aubaina niganana em dam lelesina ba laḡan matabuna mote nuwavisumo sima miya.[†]

¹¹ “Maimaituwa niga mainana i giu, ‘Tagu ḡotona te em dam lelesinemo pilipili ya natomedi. Tagu kaka matammo mwanemwanem ya legaudi bi oloto ḡesauna ya vite te vaitena sa kena bi lava matabudi matedimo sa kita. ¹² Tam kandavonemo kuna voyie te bena aiyai mote ima sibe. Bi tagu ba suwalemo ya voyie te Israel lavedi matabudi sa kita.”

¹³ Gome Deivida, Neitan i giuwena gado, “Tagu gebogebona BADA matanemo e voyie.” Bi Neitan Deivida ena giu i waimunena gado, “Kamaina, Maimaituwa em gebogebona i noḡotikamaḡe bi mote kuma peki.

¹⁴ “Bi tam vawaidoga kuna voyiena ba mote em vivila BADA lisinemo, taunana aubaina natum ya peki.”

¹⁵ Gome te Neitan i nawa ena vanuwemo. Bi Deivida natuna Ulaiya mwanena i bewabewana BADA i voyie te i sida gulata. ¹⁶ Bi mba sidanemo Deivida gomana aubaina i laupali Maimaituwa lisinemo. Tana i udi bi i sola nawa ena gabumo bi mote ena ani kenamo i kena bi dudubala matabuna senalemo i kenakena. ¹⁷ Deivida ena vanuwemo babada magumagulidi a miya moito te tana senalemo i wai patikune bi i kenakenana, a kanuwabigaba, te maso i kena moito bi vaitena a kani bi geḡa te tana i daboka.

¹⁸ Laḡan wai 7-na mulinemo gomana i peki bi Deivida ena taupaula tana tainuwatauna a naile bi a giuna gado, “Gomana yawayawasaninemo tada Deivida te giugiuwena mote kalinada i vaivaiye, niganana gomana i peki bi bainewa ta tainuwatau, taunaḡa imai peki munaḡe.”

¹⁹ Deivida ena taupaula i kitedi ai ḡemotidi bi a wai giugiu bi mote i vaiyedi bi i noḡoti te gomana male i peki. Taunana aubaina Deivida ena taupaula i waitalayedina gado, “Gomana kaikana i peki?”

Bi tedi a giuwena gado, “Mm, i peki.”

²⁰ Deivida senalemo† i waipatikunena, i kena moito, i asiwa bi masi panepanedimo tunina i kailolodi bi i waigala kauwa. Bi i nawa BADA ena palai waiyawemo i lauduneye. Laudune mulinemo i munaḡa ena vanuwemo bi ena taupaula i giuwedi te kani a natome te i kani.

²¹ Deivida ena taupaula a giuwena gado, “Niga bai kauwina kuna voyie, laḡannemo gomana yawayawasanina, i kenakena ba kuna udi bi kuna gabaḡaba. Bi niganana gomana i peki, kaka tam kuna kenamoito bi kwa kanikani.”

²² Bi Deivida i giuwedina gado, “Laḡannemo gomana yawayawasaninemo tagu ei noḡota te bena BADA ya launuwatoyegu bi gomana yai yawasani. Taunana aubaina tagu e udi bi e gabaḡaba. ²³ Bi niganana gomana i peki bi bai aubaina ya udi. Mote gemogetotina gomana yamai yawasani munaḡe, mba eta i doliye.”

* **12:9:** Mote Deivida otina Ulaiya i waipeki bi eta i voyie te Amon lavedi kepatemo ai peki, mba kamaina te Deivida i waipeki. † **12:20:** Diu lavedi edi vanuwa mote senalemo voivoiyedi bi tedi edi vanuwa ba doḡamo kelikelidi.

²⁴ Bi Besiba ma nuwaboyana i miyamiya bi mwanena Deivida i munaḡa tava te i kanuwabigabiga. Bi mwanena vaitena a kena te vesala i bwaga bi i wai natuna te gomana olotona i bewa. Bi Deivida gomenina i wai isana, Solomon. Bi BADA, Solomon i kita bi i ḡoe kauwe. ²⁵ Taunana aubaina BADA taugiuwatana Neitan i giukamaḡe te Deivida ya giuwe te gomenina yai isana, Sedidaiya.†

---

† 12:25: Isa Sedidaiya banina ba BADA ena ḡoe Solomon lisinemo.

Galigalibona edi buka dolidolina

Lainuwanega

Niga bukana gilugilumina ba giu laukaidi faiona. Laidalolo 1 bi 2 ba bainewa galibona Deivida i peki bi natuna Solomon ena gabu i vaivaina i giuwata. Wailabuna laidalolo 3-11 ba bainewa Solomon ena waibada Israel noponemo i dididigana i giuwata. Bi kota bainewa Yelusalemmo Maimaituwa ena vanuwa i galaḡalana i giuwata. Bi giu waifaionina ba bainewa Israel lavedi a dailidi te dam labu a tubuḡa, Israel aibadabada yawannemo bi Diuda yaloussa yawannemo. Niga damdi labu edi galibona gemoḡemotaḡa a moito saḡa. Bi niga bukana ba niga galibonedi i giuwatedi. Bi i wailoveda te bamo galibonana BADA Maimaituwa i kaiwata mai Deivida i voivoiyena bi bamo galibonana BADA Maimaituwa i lau kasagaigaiye bi maimaituwa ḡesaudi i kaiwatedi.

Lauvina

Galibona Deivida i peki bi natuna Solomon gabuna i vai laidalolo 2:10-12
 Solomon Maimaituwa i waibaḡa te nuwayuayua ya vite 3:3-5,7-14,16-28
 Solomon ena waibada i dididigana 4:20-21,25
 Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ḡala bi aubaina i laupali 5:1-6, 6:1,7
 Seba galibonana waivinina galibona Solomon i vakita 10:1-9
 Solomon Maimaituwa i gose kamaḡe 11:1-5,7-13,26-33,35,40
 Solomon i peki bi natuna ena gabu i vai 11:42-43
 Lava a dailidi te dam labu Israel bi Diuda 12:1-20,25-31
 Galibona Aḡab Maimaituwa i gose bi maimaituwa ḡesaudi i lauduneyedi
 16:30-33
 Taugiuwatana Elaidiya iwape natuna i waiyawasani 17:1,8-16,17-24
 BADA Maimaituwa, oya kamel dabanemo Bal ena taugiuwatana i lauy-
 ovoḡedi 18:1-2,17-46, 19:1-21

2

Deivida i peki

¹⁰⁻¹¹ ✧Laḡannemo galibona Deivida mamianemo tana Israel lavedi i waibadaedi. Bi dolinemo ba kwalabu 7 Giblon tauninemo i gei miya bi muliḡa kaka kwalabu wapana 33 Yelusalemmo i miya. Bi tana kwalabu 40 Israel lavedi i waietadoliyedi. Bi i peki te tamatamana diyedimo a dobo Yelusalemmo. ¹² Mulinemo Solomon i saḡa tamana Deivida ena gabu i vai bi Maimaituwa i voiyete ena waibada i ḡailisi gulata.

3

Solomon nuwayuayua aubaina i waibaḡa

³ Solomon BADA i wainuvaine gulate bi tamana Deivida ena waigake matabudi i kaiwatedi. Bi mwali ḡemota ba tana ḡamoḡamo i laulausewase-wayedi bi piupiu i gabugabudi maimaituwa kaikaiyovudi ani lauduneyedi gabudimo. ⁴ Bi galibona i nawa Gibionmo sewasewa gabuna aubaina bi mba dobuna ba anilaudune gabuna dididiga. Taunana aubaina galibona i nawa bi gabuḡosa puyona sewasewa wapana 1,000 i lausewasewayedi

✧ 2:10-11: 2 Sam 5:4,5

mba gabunemo. ⁵ Ġome laubonimo Bada i laumaġata Solomon lisinemo bi i giuwena gado, “Bai kuna ġoena ba lisigumo kwai baġa bi yà vitem.”

⁷ “Aee, egu BADA bi egu Maimaituwa, kuna voyyegu te tamagu Deivida ena gabu e vai. Bi geġa te tagu ba gomana yababa mote bai e sibe te bainewa niga lavedi yai badaedi. ⁸ Bi tagu em taupaula em lava Islael nopodimo kuna vinegu. Bi niga lavedi ba a wapa gulata mote ani iyevina. ⁹ Taunana aubaina tagu em taupaula nuwayuayua kwa vitegu te em lava yai etadoliyedi bi kota edi pilipilimo giukauwa bi kaiyovu yà vaiye ġonedi. Bi aiyai kaka bena luvana te niga lavedi wapawapa guletidi ya lau etadoliyedi?”

¹⁰ Bi Solomon nuwayuayua i waibaġaye aubaina teBADA i wainuwavisu. ¹¹ Bi i giuwena gado, “Tam mote miya wailofa, waimane gulata ee em ġaviya waipekidi aubaina ku waibaġagu. Tam ba waibada kauwa nuwayuayana aubaina kunai baġagu, te bainewa egu lava kwai etadoli kauwedi. ¹² Taunana aubaina noġota kauwa bi nuwayuayua ba yà vitem, mote aiyai wala mai i vai ee muliġa mote aiyai ima vai. ¹³ Avena te waiguyau mote ku waibaġaye bi kamaina te yà vitem. Laġannemo ma miyammo waigalibona kuna vai bi isam i didiġa, mote mai ġalibona ġesaudi waitedi ġemoġemotimi. ¹⁴ Bi bamoda kalinagu bi egu waigake kwa kaiwata kauwedina maibena tamam Deivida i voivoiyena ba tagu yà voyyem te em miya ya lofa.”

Solomon nuwayuayua i waimaġati

¹⁶ Muliġa kabaleya waivinidi labu a tava ġalibona Solomon lisinemo bi ai baġa te edi pilipili maso i ka didimani. ¹⁷ Bi ġemota i giuna gado, “Egu bada, niga waivinina bi tagu vanuwa ġemota noponemo ka miyamiya. Tana bi tagu libilibi ke bewedi. ¹⁸ Tagu e laubewa te laġan faiona a kovi kaka egutau gomana i bewa. Ġome mote aiyai ġesau bi tama taumaġa.

¹⁹ “Bi dudubalemo niga waivinina natuna i kenavunu. ²⁰ Taunana aubaina e kenakena kauleya ba i kena moito bi natuna pekipekina i bewa te bwagagumo i waikena bi tagu natugu yawayawasanina i bewa te tana bwaganemo i waikena. ²¹ Bi olaolalemo dobu i yana kamakaġe bi e kena moito te maso gomana ei susu bi e kita te gomana i peki bi e kitakita kaukauwe ba tagu mote natugu.”

²² Bi waivini ġesau i giuna gado, “Geġa! Gomana yawayawasanina ba tagu natugu bi gomana pekipekina ba tam natum.” Bi waivini dolidolina i giubagibagina gado, “Geġa! Gomana yawayawasanina ba tagu natugu bi gomana pekipekina ba tam natum.”

Bi ġome ġalibona matanemo ai kagiu.

²³ Kamaina bi ġalibona i giuwedina gado, “Walitau kwa giugiu te tam natum yawayawasanina bi emtau natuna pekipekina bi kota ġesau kwa giugiu te tam natum yawayawasanina bi emtau natuna pekipekina.”

²⁴ Ġome te ġalibona i giuna gado, “Kepata ko vai natome.” Kamaina bi kepata a natome.

²⁵ Bi i giuwedina gado, “Gomana yawayawasanina ko koisena labu te nevana enatau ko vite bi nevana enatau ko vite.”

²⁶ Bi gomana tina otina natuna nuwana i poya kauwe bi ġalibona i giuwena gado, “Aee, ġalibona, avena, gomana yawayawasanina waivinina ko vite.”

Bi waivinina ġesauna i ġiuna gado, “Geġa, ko koisena labu te kainuwakava!”

²⁷ Kamaina bi Solomon i ġiuna gado, “Gomana komai peki bi waivini dolidolina ko vite banina tana natuna.”

²⁸ Maimaituwa Israel lavedi edi ġalibona nuwayuayua i vite bi lava edi pilipili i kaka didimanidi, taunana aubaina ġalibona a vivile kauwe.

4

Solomon Israel lavedi i waibadaedi

²⁰ Diuda bi Israel lavedi a wapa gulata maibena bubu nisa diyanemo. Tedi a kani, a tego bi ai nuwavisu. ²¹ Bi ġalibona Solomon dobu matabuna i waibadaena ba gauba dididigina Efeit te i nawa Filistiya lavedi edi dobumo bi Idip edi palatemo. Bi niga lavedi ġalibona Solomon ena waibada sauginemo ba a voteyeteye bi edi puyo a ġiugiukamaġedi lisinemo.

²⁵ Bi sauginemo ġalibona Solomon ma miyana ba Diuda bi Israel lavedi nuwaubamo a miyamiya bi mote pilipili nananakidi a banabanavidi. Noke aibadabada yawaninemo, Den damna edi dobumo te i yovo i nawa nove yaloussa yawaninemo, Biyasiba malagaina palatina matabuna ba a miyamiya kauwa bi dam ġemoġemotaġa edi vanuwa bi edi bayau ba kamaina.

5

Solomon Maimaituwa ena vanuwa ġalana aubaina i vononoġa

¹ Sauginemo Taiya edi ġalibona Ġilam i vaiye te Solomon tamana Devida ena gabu i vai ba tauwainoyanoya i ġiukamaġedi Solomon waiyebonena aubaina banina tamana Devida wala ma miyana ba Taiya edi ġalibona vaitena a waitau kauwa.

² Kamaina bi Solomon ġiu i ġiukamaġe ġalibona Ġilam lisinemo bi i ġiuwena gado,

³ “Tam kuna sibe te bainewa tamagu Devida dobu wapewapedi vaitedi a waigaviya. Taunana aubaina mote ġemoġemotina te maso Maimaituwa anilaudunena vanuwina i ġala. ⁴ Bi tagu niganana BADA egu Maimaituwa nuwauba i vitegu te visuvisunemo yà miyamiya bi mote bamo egu ġaviya. ⁵ *Taunana aubaina niganana yà wainoġota te Maimaituwa anilaudunena vanuwina yà ġala. Bainewa Maimaituwa tamagu Devida i ġiugiuwena mainana, tani i ġiuwena gado, ‘Tagu kaka natum ġemota yà voije te em gabu ya vai bi tana taunana kaka anilaudune vanuwina ya ġala isagu anivivilena aubaina.’

⁶ Taunana aubaina em taubagibagi kwa ġiukamaġedi Lebononmo te kai seda sa oidi tagu aubaigu. Bi egu taubagibagi vaitedi sa noya ġemota bi em taubagibagi bainewa kwa ġoġoena luvanemo yai maiidi. Kuna sibe te tama mote kai oidi ka sibedi mai temi Sidon lavemi kona sibesibena.”

Kamaina bi ġalibona Solomon Ġilam edi ġalibona lisinemo kai i gimelidi bi Israel oloolotodi 30,000 i legaudi te a sagu bi kai bi anilauġala ġoneġonedi a liye tavaite. Maimaituwa ena vanuwa ġalana aubaina.

Bi Solomon kota olooloto 150,000 i legaudi te sa noya, tedi ġakima nananakidi a bwalibwalidi Maimaituwa ena vanuwa ġala aubaina.

6

Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ġala

¹ Solomon Isael lavedi i waietadoliyedi te kwalabu faiona a kovi bi kwalabu wai 4-na nawalaina wailabuna sa wai isana *Ziv*, ġome BADA ena vanuwa ġalana i waitubu. Bi Solomon ena magumagula Isael lavedi Idip dobuna a potiyovo kamaġena ba kwalabu 480 a kovi mulidimo kaka niga noyana i waitubu.

⁷ Bi anilaugala bwanali a bwali wainonodi tabudimo bi a natomedi, te mote ġadivi bi ġama dagugudi sima vaiyedi anilaugala gabunemo.

¹¹⁻¹² Bi ġalibona Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ġalaġala aubaina te BADA i giuwena gado, “Bamoda egu giuvavasaga matabudi kwa vaiyedi bi egu waiġake kwa kaiwata kauwedina ba tamam Devida lisinemo e giugiuwapana, tam lisimmo ya voiye. ¹³ Tagu, egu lava Isael waitedi ka miya bi mote ya^{ma} ġosed.”

¹⁴ Kamaina bi ġalibona Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ġala kovi.

8

Waianina bogesina a natome Maimaituwa ena vanuwemo

¹ Kamaina bi ġalibona Solomon Isael wai babadidi bi dam babadidi i giuwedi a tava Yelusalemmo, te Maimaituwa ena waianina bogesina Saiyonmo, Devida ena malagaimo bi a saġena Maimaituwa ena vanuwemo.

³ Sauginemo Isael babadidi matabudi a tava ba pilipilisi bi Livai damna BADA ena waianina bogesina a avali nawe. ⁴ Tedi palai waiyawa bi ena ġonaġona matabudi a avala nawa Maimaituwa ena vanuwemo. ⁵ Galibona Solomon bi Isael babadidi matabudi laumatamo a dolidoli bi waianina bogesina muliġa a avaavali saġe bi tedi sipu bi kau wapewapedi a lausewaweyedi.

⁶ Kamaina bi pilipilisi BADA ena waianina bogesina a avali nawe, gabu Waiwaiyawinemo bi kelubim mabedi gabulidimo a sako.

¹⁰ ✧ Bi sauginemo pilipilisi gabu Waiwaiyawina a gosegose ba giyow pwatapwatana BADA ena vanuwa i waiwawu. ¹¹ Taunana aubaina pilipilisi mote luvana te edi noya maso a voiye banina BADA mayavaina Maimaituwa ena vanuwa i waiwanavu.

Solomon i laupali

²² Kamaina bi Solomon olta sewasewa ani gabuna matanemo i moito bi Isael lavedi matabudi tana mulinemo a moito. Tana nimana i kailagetidi bi i laupalina gado, ²³ “Oo BADA, Isael edi Maimaituwa bamo mote maimaituwa ġesau galewemo ee dobumo mai tam. Bi tam em waianina kwa kaikaididi bi em nuwawaina tedi mabai nuwedi tabutabunemo sa vovoteyeyemna lisidimo kwa kamagati.”

²⁷ “Maimaituwa tam kuna saġa gulata mote luvam te niga dobunemo bi malamo kwa miya. Bi kota niga anilaudune vanuwina e ġalana ba i ġaubo gulata. ²⁸ BADA egu Maimaituwa, tagu em taupaula egu pali kwa vaiye. Bi bai ya waibaġayemna niganana kwa vitegu. ²⁹ Bi niga

Maimaituwa em vanuwa dudubala bi suwala kwa kitawata. Tam kuna giu te niga gabuna isam ani laudunena, taunana aubaina sauginemo em taupaula em vanuwa yài yaba wata bi yà laupalina ba egu pali kwa vaiye. ³⁰ Sauginemo bi tagu em taupaula bi em lava Israel vaitedi niga gome em vanuwa kai yaba wata bi ka laupalina ba tam em animiya malamo ema pali kwa vaiye bi ema gebogebo kwa noḡotikamaḡedi.”

⁴¹⁻⁴³ Sauginemo tautavatava Israel noponemo sa miyamiyana sa tava isam aubaina bi em vanuwina sai yaba wata bi sa laupalina ba kamaina te noke em animiya malamo bi edi pali kwa vaiye. Banina mba lavedi em ḡailisi bi gium a vaiye bi niga gome a tava. Mba mainana kaka tam sa sibem te em vanuwa e ḡalana ba isam ani kasāḡesāḡena.

10

Siba ḡalibonana waivinina Solomon i vakita

¹ *Sauginemo Siba ḡalibonana waivinina i vaiye te ḡalibona Solomon isana i dididiga bi enaipatutu BADA lisinemo ba i nawa lisinemo bi waitala wapewapedi i wailaulubu. ² Tana ena waibabada bi waiguyau ḡoneḡoned, masi panepanedi, gold wapewapedi bi ḡakima kipokipolodi kamelo wapawapa dabedimo ai geludi bi a tavaitedi Solomon lisinemo. Bi ena waitala wapewapedi i noḡonoḡotidina taudidi Solomon i waitalaye. ³ Bi Solomon waivini ena waitala matabudi i giu waididimani kovidi bi waitala ḡesau mote bamo lisinemo i pilipili. ⁴ Sauginemo Siba ḡalibonana waivinina Solomon ena nuwauyauya bi ena animiya i ḡalaḡalana i kita te i visu kauwa. ⁵ Bi kota kani benamo i kitedi, ena tauwaibabada edi animiya, ena taupaula edi gala waimatakanikanidi a kotedi, ena waen tautego lubudi bi gabuḡosa sewasewana Maimaituwa ena vanuwemo i gabugabudina i kitedi bi i sove gulata.

⁶ Taunana aubaina ḡalibona Solomon i giuwena gado, “Egu dobumo e miyamiya bi em nuwauyauya bi bai matabuna kuna voivoiyedina ba lava a giuwegu bi e vaivaiyena ba niganana e kita te giukauwa. ⁷ Mba laḡandimo a giugiuweguna mote yài sumaḡedi bi niganana tagu e tava bi mata otigumo em waiguyau e kita te i dididiga gultatana, kaka lava a giugiuweguna. ⁸ Bi em taupaula bi em tauwaibabada ba sa wainuwawisu gulata, tedi laḡan matabuna sa miya bi em nuwauyauya sa vaivaiye. ⁹ Kasāḡesāḡe BADA em Maimaituwa lisinemo, tana i wainuwawisu bi waibadamo i sako saḡem te Israel lavedi edi ḡalibona. Tana ena nuwavaina Israel lavedi lisidimo ya kena nonoga, taunana aubaina i voyem te kunai ḡalibona te didimanemo kwa labe kauwedi.”

11

Solomon BADA i miya tautauliye

¹ *Ḡalibona Solomon, Idip ḡalibonana natuna i naḡi a miyamiya bi kota wali dobu waiwaivinidi i kita waiviniyedi bi i naḡidi. Bi waivinidi ba Mowab, Amon, Edom, Sidon bi Giti dobudi waivinidi. ² *Dolinemo BADA Israel lavedi i giu vavasāḡedina gado, “Temi mote niga dobudi lavedi komai naḡinaḡiyedi banina nuwemi sa liuwidi te edi maimaituwa ko lauduneyedi.” ³ Galibona Solomon mwanemwanena 700 ḡalibona damdimmo

a tubutubuḡana bi waivini 300 ba enaya a paupaula te i naḡidi bi niga waiwaivinidi a voyie te BADA ena Maimaituwa i ḡose kamaḡe.

⁴ Bi ḡalibona Solomon ena waimaḡula sauginemo ba mwanemwanena nopona a vitale te edi maimaituwa i lauduneyedi. Bi tana mote i waisumaḡadidi, BADA ena Maimaituwa lisinemo maibena tamana Devida i waisumaḡana. ⁵ Tana Sidon lavedi edi maimaituwa waivinina, Astolet bi Amon lavedi edi maimaituwa Molek gebogebo otina, taudidi i kaikaiwatedi.

⁷ Yelusalemmo beubeu yawannemo olip oyana dabanemo ḡalibona Solomon Mowab lavedi edi maimaituwa gebogebona isana Semos bi Amon lavedi edi maimaituwa gebogebona isana Molek, ani lauduneyedi gabudi i ḡaledi. ⁸ Bi mainana kota mwanemwanena wali dobu waivinidi edi ani laudune gabudi i ḡaledi te ḡome piupiu a gabugabudi bi a laulausewasewa edi maimaituwa lisidimo.

⁹⁻¹⁰ Dolinemo Maimaituwa malabu i laumaḡata ḡalibona Solomon lisinemo bi i giu vavasageḡa gado, mote maimaituwa ḡesaudi kuma lauduneyedi bi ḡega te Solomon Maimaituwa i laukasageḡaiye. Taunana aubaina Maimaituwa i medi gulata Solomon lisinemo. ¹¹ Bi i giuwena gado, “Tam egu waianina bi egu waigake mote ku kaiwatedi taunana aubaina em waibada Israel lavedi lisidimo ya kaikamaḡe bi em tauwaibabada ḡemota ya vite. ¹² Bi tamam Devida kananawamo, aubaina niganana ma miyammo mote mainana yaḡa voyie bi mba waibadana ba natum lisinemo kaka ya kaikamaḡe. ¹³ Bi ena waibada mote matabuna yaḡa kaikamaḡe bi egu taupaula Devida kananawamo aubaina natum tana dam ḡemota yai badaye banina Yelusalem ba e vine aubaigu.”

Yelobwam ḡalibona Solomon i waigaviye

²⁶ Galibona Solomon ena taubagibagi edi bada ḡemota ba Yelobwam. Bi tamana ba Nabet bi edi taun ba Deleda, Ifleim dobuna noponemo bi tinana ba iwape bi isana ba Deluwa. Tana i miya moito te ena ḡalibona i waigaviye.

²⁷ Niga taunana ḡalibona i waigaviyena titikunina: Solomon tamana Devida ena taun ganakukuna pakana tikwali gwagwedi i ḡuluḡuluvidi bi gavogavodi i patipati gududi. ²⁸ Sauginemo ḡalibona Solomon i kita te Yelobwam anaanapuna bi noyanoyana guletina ba i sako te Diyousep ena tubulelesa Ifleim bi Manasa damdi nopodimo taubagibagi taulabedi.

²⁹ Laḡan ḡemota Yelobwam Yelusalem taunina i gose kamaḡe bi i nawanawa etamo te taugiuwatana Aḡida i banavi bi ena gala valivaliuna i kote bi ḡome ba tedi taudiḡa wapumo. Bi tana ba Silowa lavana. ³⁰ Bi Aḡida ena gala valivaliuna i kotekotena i kaikamaḡe bi i lisilisi te wapedi 12 a tubuḡa. ³¹ Kamaina bi Yelobwam i giuwena gado, “Gala puselidi 10 kwa legaudi banina BADA Israel edi Maimaituwa niga mainana i giu, ‘Tagu ḡotona te Solomon lisinemo waibada ya kenakenana ya kaikamaḡe bi dam wapedi 10 ya vitem. ³²⁻³³ Bi egu taupaula Devida kananawamo bi kota Israel damdi nopodimo tagu Yelusalem malagaina e vine, taunana aubaina Solomon dam ḡemota yai badaye. Bi niga kauwina ya voyiyena banina Solomon i ḡose kamaḡegu bi maimaituwa ḡesaudi i lau lauduneyedi: Sidon edi maimaituwa waivinina isana Astolet, Mowab lavedi edi maimaituwa isana Semos bi Amon lavedi edi maimaituwa isana Molek. Bi kota i lau kasageḡaiyegu bi egu giuvavasageḡa bi egu waigake mote i kaiwatedi, niga kauwidi i voivoiyedina matagumo mote i visu. Mote mai tamana Devida.

35 “Bi waibada Solomon natuna lisenemo ya kenakenana kaka ya kaikamaḡe te dam 10 ya vitem.’”

40 Kamaina bi ḡalibona Solomon i ḡoeḡoe te maso Yelobwam i waipeki bi geḡa te Yelobwam i naila i nawa ḡalibona Sisak lisenemo Idipmo. Bi ḡome i miyamiyana eete Solomon i peki. 42 Bi ḡalibona Solomon Yelusalemmo kwalabu 40 nopodimo Israel lavedi i waibadaedi. 43 Bi Solomon i peki bi tamana Devida ena taunimo a dobo. Bi natuna Liyabwam ena gabu i vai.

12

Israel lavedi Liyabwam ai ḡaviye

1 Israel lavedi Sikem malaganemo Liyabwam a labelabe te maso i tava bi a vine te edi ḡalibona. 2 Sauginemo Nabet natuna Yelobwam niga giuna i vaivaiye ba tava munaḡa i ḡoe. Tana wala ḡalibona Solomon i naile kamaḡe te i nawa Idipmo i miyamiya. 3 Taunana aubaina Israel babadidi ena giu a giukamaḡe te ya tava munaḡa. Yelobwam bi Israel lavedi a nawa ḡalibona Liyabwam lisenemo ai ḡemotidi bi a giuwena gado, 4 “Tamam Solomon tama noya dididiga i vitemai. Bi niganana tam niga vitana kwa voiye te ya tekateka kaka em waibada dibunemo ka miya.”

5 Bi ḡalibona Liyabwam edi giu i waimunena gado, “Ko munaḡa bi laḡan faiona ko vitegu te ya i nuwa nogonogota kaka ko tava munaḡa te ya giuwemi.” Ḗome te lava a munaḡa.

6 Kamaina bi Liyabwam magumagula i giuwedi a tava ai ḡemotidi, tedi mabai tamana ma miyanemo bi aubaina a noyanoya bi nogota didimanemo a sagusaguna i waitalaedina gado, “Bai giuna ko vitegu te noi lavedi ya giuvitedi?”

7 Bi magumagula a giuwena gado, “Bamoda tam niga lavedi kwa sagudi bi bai sa waibaḡamna kwa voiye ba tedi em waibada dibunemo sa miya nonoḡa.”

8 Bi geḡa te Liyabwam magumagula kalinedi mote i vaiye bi tana i nawa ena kimta lava valivaliudi lisidimo. Mabai tana aubaina a waitaupaulana. 9 Bi i waitalayedina gado, “Israel lavedi bainewa ya giuwedi? Tedi sa giugiuweguna gado, ‘Ema noya kwa voiye te ya tekateka mote mai tamam ena saugemo.’”

10 Kamaina bi lava valivaliudi niga mainana a giuvitena gado, “Tedi sa waibaḡamna gado, ‘Ema noya kwa voiye te ya tekateka,’ ba tam niga mainana kwa giuwedi, ‘Tagu nopogu i bagibagi kauwa mote mai tamagu. 11 Tamagu noya dididiga i vitemi bi kota tagu noya dididigi otina ya vitemi. Tana madamo i kwapumi bi tagu ba mada wai gedegedelidimo ya kwapumi.’”

12 Laḡan faiona a kovi bi Yelobwam bi lava matabudi Liyabwam lisenemo a tava, ḡalibona i giugiuwedina mainana. 13 Bi geḡa te ḡalibona Liyabwam magumagula edi giu mote i vaiye, taunana aubaina tana giu bagibaginemo lava i giuwedi. 14 Bi tana lava valivaliudi edi giu i kaiwata bi lava i giuwedina gado, “Tagu ba nuwagu bagibagina mote mai tamagu! Tamagu noya dididigina i vitemi bi tagu ba noya dididigi otina ya vitemi. Tana madamo i kwapumi bi tagu ba mada wai gedegedelidimo ya kwapumi.”

15 Bi niga mainana i tubuḡana ba BADA ena ḡowana luvanemo banina dolinemo taugiuwatana Aḡida Silowa lavana, BADA i giugiuwena mainana

Nabat natuna Yelobwam i giuvite.* Taunana aubaina galibona mote lava kalinedi i vaiye.

¹⁶ Sauginemo Israel lavedi a kita te galibona mote kalinedi i vaiye ba a giuwena gado,

“Tada mote Diyese natuna Deivida ena dam isuna!

Tada mote tana ena dam isuna.

Israel lavada gesauda ta munağa eda dobuğa,

Deivida itana Liyabwam ena lava otidi taudiğa yai badayedil!”

Kamaina bi Israel lavedi a munağa edi malagağa. ¹⁷ Bi galibona Liyabwam Israel lavedi mabai Diuda damna noponemo a miyamiyana i wai etadoliyedi.

¹⁸ Oloto isana Adonilam, tana galibona ena taubagibagi edi bada bi Liyabwam Adonilam i giukamağe Israel lisidimo te maso i natomedi lisinemo bi geğa te Israel lavedi gakimemo a laipeki. Bi sauginemo galibona Liyabwam peki giuna i vaivaiye ba ena seliotimo i miya sağa bi i velau i nawa Yelusalem. ¹⁹ Mba sauginemo Israel damna noke aibadabada yawannemo miyemiyedi, Deivida ena dam yaloua yawannemo a miyamiyana ai ginanedi. Mba waiginenina i kena te niganana.

²⁰ Bi sauginemo Israel lavedi a vaiye te Yelobwam Idipmo i miyamiyana i tava munağa, ba lava a giuwedi ai gemotidi bi a giuwe te i nato bi a sako te yai badaedi. Bi tedi mabai Diuda damna noponemo a waibadana tedi Deivida ena tubulelesa taudiğa a labedi.

Yelobwam Maimaituwa i laukasağaiğaiye

²⁵ Bi Yelobwam Ifleim dobuna noponemo Sikem taunina dididigina i gana wai kwaivivili bi gome i miya.† Bi kota i nawa Penuwel taunina ganakukuna i pati wai kwaivivili.

²⁶⁻²⁷ Lağan gemota Yelobwam niga mainana i wai nuwa noğonoğota gado, “Israel lavedi matabudi sa nawa Yelusalemmo, Maimaituwa ena vanuwemo edi puyo sa lau sewasewayedi BADA lisinemo. Niga lavedi noke gome sa nawanawana male nuwedi sa vitaledi te Diuda damna edi galibona Liyabwam lisinemo sa nawa bi tagu sai pekigu bi tana sa voyie te gabugu ya vai bi nove yaloua yawanina matabuna ya labe.”

²⁸ *Taunana aubaina ena tauwaibabada vaitedi ai ogatala bi koikoitau kau aluwidi labu goldimo i voyiedi bi lava i giuwedina gado, “Noke ko nawanawana Yelusalem ba manekina i lofa. Niga emi maimaituwa, tedi taunana Idipmo a kapotiyovomi.” ²⁹ Kamaina bi gemota Betelmo i waimoito bi gesauna Denmo i waimoito. ³⁰ Avena te maneka bi a nawa Denmo bi kau natuna goldimo voivoiyena a laulauduneye, taunana aubaina lava gebogebo a voyie.

³¹ Bi Yelobwam anilaudune vanuwidi oya dabedimo i galedi bi dam gesaudimo pilisi i vinedi, tedi mote Livai damnemo.

Bi mba sauginemo galibona Yelobwam Israel i waibadaye bi galibona Liyabwam tana Diuda i waibadaye. Bi Liyabwam Diuda i waibadayena kwalabu 17 nopodimo. Bi Diuda lavedi maimaituwa kaikaiyovudi a lau lauduneyedi bi Idip lavedi a nato bi ai gaviyedi te a lauyovoğedi bi edi waiguyau goneğoned, Maimaituwa ena vanuwemo bi galibona ena ani

* **12:15:** Niga giuna ba Galigalibona edi buka dolidolina 11:29 noponemo ko kita. † **12:25:** Ganana semetimo a pati wai kwaivivili. ☆ **12:28:** Pot 32:4

mīyamo ḡonaḡona visuvisudiḡa a nawedi. Liyabwam bi Yelobwam laḡan matabuna a waigasiḡasi.

Sauginemo ḡalibona Liyabwam i peki ba natuna Aḡida i saḡa gabuna i vai bi kwalabu faiona Diuda i waibadaye. Bi tana kota ḡalibona Yelobwam vaitena a waigaviya. Bi sauginemo i peki ba natuna Asa gabuna i vai bi kwalabu 41 nopodimo Diuda lavedi i waibadayededi. Bi tana ba ḡalibona visuvisuna bi Maimaituwa i laulauduneye bi Diuda lavedi maimaituwa kaikaiyovudi i waigaviyedi. Bi tana kota Israel lavedi edi ḡalibona Baḡasa vaitena laḡan matabuna ai ḡasiḡasi. Bi sauginemo ḡalibona Asa i peki ba natuna Diosafat gabuna i vai bi Diuda i waibadaye.

Bi Israel noponemo Yelobwam natuna Nadab ba ḡalibona gebogebona bi mabai mulinemo a waibadana ba a gebogeba gulata. Bi tana kwalabu labu nopodimo Israel lavedi i waibadayededi. Baḡasa i miya moito te Nadab bi Yelobwam ena dam lavedi matabudi i waipekidi. Bi Baḡasa i saḡa ḡalibona gabuna i vai bi kwalabu 24 nopodimo i waibada bi i peki. Bi natuna Ela ena gabu i vai bi Israel lavedi kwalabu labu i waibadayededi. Kamaina bi Ela ena tauwaigaviya isana Dimli i miya moito te i wai peki bi taunaḡa i sako saḡe te ḡalibona. Bi tapalolo ḡemota i kovi mulinemo Israel lavedi edi tauwaigaviya edi bada isana Omli a sako saḡe edi ḡalibona. Ḡome te Dimli taunaḡa i waipeki munaḡe. Bi Omli kwalabu 12 nopodimo i waibada. Mulinemo tana natuna Aḡab i saḡa tamana gabuna i vai. Bi kwalabu 22 nopodimo Israel lavedi i waibadayededi.

16

Ḡalibona Aḡab Israel i waibadaye

³⁰ Omli natuna Aḡab kauwa gebogebodi wapewapedi i voyedi bi Maimaituwa i lau kasaḡaiḡaiye, mote mai ḡalibona dolidolida a waibadana mainana. ³¹ Bi i wainoḡota te gebo voyiye na kauwa ḡaubona maibena Nabat natuna Yelobwam gebo i voivoiyena. Bi gebogeba otina i voyiye na Sidon edi ḡalibona Etabal natuna Desabel i naḡi bi Bal a laulauduneye. ³² Aḡab Sameliyamo Bal ani lauduneyena vanuwina i ḡala bi noponemo olta i voye. ³³ Bi kota Aḡab, edi maimaituwa Asela* waivinina, aluwina kaina i waimoito. Bi kauwa ḡesaudi i voyedi te Israel edi Maimaituwa i waimedina, kaka ḡalibona dolidolida a waibadana.

17

Elaidiya i giu te kalakaladada ya tubuḡa

¹ Taugiuwatana Elaidiya* Dobu Giled noponemo taun isana Tisbe lavana. Tana i nawa ḡalibona Aḡab lisenemo bi giuwena gado, “Giukauwa, te Israel edi Maimaituwa yawayawasanina bi tagu ena taupaula, isanemo ya giugiu te kwalabu matademo sa natonatona mote nabu ee uba sima yovo te tagu ya giu kaka sa tubuḡa.”

Mba kauwina mainana i tubuḡa. Sauga i lofa kauwa mote nabu bi mote kani.

* **16:33:** Asela ba maimaituwa waivinina Bal mwanena. Mesapotomiya, Idip, Ponesiya bi Sailiya lavedi a laulauduneyedi. Tana ba Keinan lavedi edi maimaituwa. * **17:1:** Isa Elaidiya banina ba BADA tana Maimaituwa.

⁸ Kamaina bi BADA, Elaidiya i giuwena gado, ⁹ “Kwa nawa Sidon taunina diyanemo malagai isana Yalefat bi ġome kwa miya. Bi ġome ba iwape ya miyamiyana bi kaikana e giuwe te yai kanim.”

¹⁰ Kamaina bi Elaidiya i nawa Yalefatmo bi sauginemo taun ganakukuna mataetinemo i tavatava ba iwape i kita i laulaukai bi i waitalayena gado, “Aee, ġemoġemotina maso gauba ġaubona ledumo, kuna ġini te e tego.” ¹¹ Kamaina bi i nawanawa gauba yaiina aubaina ba Elaidiya i giu munageña gado, “Aee, kota buledi kwa vai natome.”

¹² Bi iwape ena giu i waimunena gado, “Giukauwa em Maimaituwa yawayawasanina isanemo ya giugiuwem, te tagu mote lisigumo buledi. Bi lisigumo ba falawa ġaubo otina bi kota olip masina ġaubona sa kenakena. Bi tagu ba yà laulaukai, te yà nawa vanuwemo bi yà laubuka ġemota te ka kani bi mulinemo ba kani pekina ka peki.”

¹³⁻¹⁴ Bi Elaidiya iwape i giuwena gado, “Geġa, mote kumai nuwaboya! Islael edi Maimaituwa i giu te falawa bi olip masina dubidi mote sima kovi, eete Maimaituwa nabu ya giukamaġe yovoġe dobumo. Bi kwa nawa vanuwemo te kuna giugiuna mainana kwa voyie bi dolina buledi ġaubona aubaigu kwa gei buka. Bi nevana tam bi natum aubaimi kwa buka.”

¹⁵ Elaidiya iwape i giugiuwena mainana i nawa bi i voyie. Taunana aubaina laġan matabuna ba kani i kenakena Elaidiya bi iwape manatuna aubaidi. ¹⁶ Bi Maimaituwa taugiuwatana Elaidiya lisinemo i giugiuwapana mainana i tubuġa te falawa dubina bi olip masina dubina mote a kovi. ¹⁷ Laġan visa a kovi mulidimo iwape natuna i sida gulata te i peki. ¹⁸ Kamaina bi iwape, Elaidiya i giuwena gado, “Tam ba Maimaituwa taugiuwatana bai aubaina niga mainana lisigumo kuna voyie. Tam niga ġome kuna tavana ba egu geboġebo kwa kamaġatidi bi natugu kwai peki ee?”†

¹⁹ Bi Elaidiya i giuwena gado, “Natum ku natome.” Bi Elaidiya gomana i avali bi i saġa noke bena wailabunemo bi Elaidiya ena ani kenamo i waikena. ²⁰ Bi tana, BADA lisinemo i laupalina gado, “Aee BADA, egu Maimaituwa bai aubaina niga pilipilina iwape kuna vite. Tana i waiandinegu te ena vanuwemo yà miyamiya bi tam kuna voyie te natuna niganana i peki.” ²¹ Bi tana ma faiona gomana i ġomotawi bi BADA lisinemo i laupalina gado, “Aee, BADA egu Maimaituwa, gomana yawasina kwa vite munage!”

²² Ġome BADA, Elaidiya ena pali i vaiye bi gomana i waiyawasani. ²³ Kamaina bi Elaidiya gomana i avali yovoġe vanuwa dibunemo bi tinana i vite bi i giuwena gado, “Natum kwa kita i yawasana munage!”

²⁴ Kamaina bi iwape i giuwena gado, “Elaidiya, niganana kaka e sibe te tam ba Maimaituwa taugiuwatana bi BADA ġiuna kuna giugiuwena ba giukauwa.”

18

Elaidiya bi Bal taugiuwatana

¹⁻² Kwalabu waifaionina noponemo Sameliyamo nabu mote i yovo lubu, te mba dobuna matabuna gomala i nawa yaġosi. Mba kalakaladadana mai i nawa wata. Bi BADA, Elaidiya i giuwena gado, “Kwa nawa ġalibona Aġab lisinemo bi tagu ġotona te nabu yà giukamaġe yovoġe.”

† 17:18: Mba sauginemo lava ai sumaġa te sida bi peki ba Maimaituwa ena kovoga geboġebo aubaina. Elaidiya ena miya waivini lisinemo ba Maimaituwa matana i sako yovoġe te ena geboġebo i kita bi natuna i peki.

17 Sauginemo galibona Aḡab, Elaidiya i kitakita ba i giuwena gado, “Tam lavamana Isael dobuna taukapilipilina, ee?”

18 Bi Elaidiya, Aḡab ena giu i waimunena gado, “Ei, tagu mote Isael dobuna taukapilipilina. Tam bi em magumagula vaiiedi BADA ena giuvavasaga kona laukasagaigaiye bi Bal kona laulauduneye. 19 Tam niganana Isael lavedi matabudi kwa giuwedi te sa tava lisigumo, oya kamel dabanemo. Bi kota Bal taugiuwatana 450 bi maimaituwa waivinina Asela taugiuwatana 400 bi tedi mabai galibona waivinina Desabel yawai kanidina vaiiedi kwa natomei.”

20 Taunana aubaina galibona Aḡab Isael lavedi bi Bal taugiuwatana matabudi i yogedi te a tava kamel oyana dabanemo ai gemotidi. 21 Gome Elaidiya lava matabudi matedimo i moito bi i giuwedina gado, “Temi ma visa nuwalaḡalaḡa ko kaisako bamoda BADA bi Maimaituwa ba ko kaiwata, kota Bal bi Maimaituwa ba ko kaiwata.” Gome lava mote bai a giuwe.

22 Kamaina bi Elaidiya i giuwedina gado, “BADA taugiuwatana nopodimo ba tagu tauguḡa ya miyamiya.* Bi Bal taugiuwatana ba 450. 23 Aubaida kau labu ko natomei. Bi Bal taugiuwatana kau gemota sa vai bi sa nigonigo te kai dabedimo sai dubu saḡedi bi mote kai simai tuni. Bi tagu kau gesau ya vai bi kauwina gemotina ya voiye. 24 Kamaina bi emi maimaituwa lisinemo ko laupali bi tagu kota BADA lisinemo ya laupali. Bi ta kita te bamo maimaituwana bi kai yai vavanina ba tana taunana Maimaituwa giugiukawina. Bi gome lava matabudi ai anina.”

25 Bi Elaidiya, Bal taugiuwatana i giuwedina gado, “Temi kau gemota ko vine bi ko kanonoḡi te emi sewasewa. Temi kona wapa gulata, taunana aubaina sewasewa ko gei voiye bi kai komai tuni. Bi emi maimaituwa lisinemo ko laupali.” 26 Kamaina bi kau a vai bi a kanonoḡi bi olta dabanemo a sakō. Bi a laulau palina maimaituwa Bal isanemo olaolalemo eete suwalamodo bi kota a binabinauna gado, “Oo Bal, emma pali kwa vaiye!” Bi olta a voivoiyena a bigabiga wai kwaivivili. Bi Bal mote kalinedi i vaiye bi mote bai i tubuḡa.

27 Bi suwala modo palatinemo Elaidiya i wai namaḡedina gado, “Kalinemi dididiginemo ko laupali! Giukauwa te tana maimaituwa! Augunai male ya wai nuwanogonogota gulata ee i nawa ginamuli ee bamo ya nawanawa ee ya kenakena te ko lainuwesi.” 28 Kamaina bi a binau gulata bi edi vaivai luvanemo taudiga kepatemo bi naipimo tunidi a sesesedina eete kwasina ai tosi. 29 Tedi yaḡolo a binabinauna eete aubiga lausewasewa ena suwala kauwa i vai bi mote bai i tubuḡa ee mote kalinedi i vaiye bi i giuwatewatedi.

30 Kamaina bi Elaidiya lava matabudi i giuwedina gado, “Ko nato lisigumo.” Bi lava matabudi a nato a moito kwaivivili bi tana Maimaituwa ena olta a koikoi suwasuwana i laivaliu munaḡe. 31 *Bi ḡakima 12 i tanodi te Isael damdi 12 nopodimo ba ḡakima gemoḡemotaḡa, mba damdi sa wai mataile. Bi isa Isael ba edi magula Deikap isana gesauna BADA i vite. 32 Niga ḡakimidimo BADA ani lauduneyena olta i voiye. Bi tana olta diyana tikwali ena ani velau i ḡala waikwaivivili te luvana gauba dubidi 4, sa ginidi te ya wanavu. 33 Bi tana olta dabanemo kai i waidubu saḡedi bi kau i nigonigo bi kai dabedimo i wai dubu saḡedi bi i giuna gado, “Dubi gemoḡemotaḡa ba 14 lita lavedi koi wanavudi te sewasewa ma kaina dabanemo ko gini tawatawa.”

* 18:22: Elaidiya ena giu ba galibona waivinina Desabel i giugiuwata, i goḡoḡe te maso Maimaituwa ena taugiuwatana i waipekidi. Aḡab ena taupaula ✧ 18:31: Pak 35:10

³⁴ Mai a voiye mulinemo ba i giuwedina gado, “Kota ko voiye munaḡe.” Kamaina bi a voiye munaḡe, “Kota koi faioni.” Bi ai faioni. ³⁵ Te olta ena ani moito tikwalina a ḡalaḡalana gauba i wanavu.

³⁶ Bi aubigamo lausewasewa saugina i tava bi Elaidiya i moito nawa olta diyanemo bi i laupalina gado, “Oo BADA, Eiblaḡam, Aisik bi Israel edi Maimaituwa, niganana kwa kamaḡatim te tam Israel edi Maimaituwa bi tagu em taupaula bi niga kauwidi e voiyedina ba em giuvavasaga luvanemo. ³⁷ Oo BADA egu pali kwa vai, te niga lavedi sa sibe te tam BADA Maimaituwa bi tam kaka nuwedi kwa vitaledi te sa nato lisimmo.”

³⁸ Kamaina bi Maimaituwa ena kai i yovo bi sewasewa, kai, ḡakima bi doḡa i kalaḡosedu bi kota gauba tikwalimo i sosovi waigasali.

³⁹ Bi sauginemo lava matabudi a kitakita ba a laudulu yovo doḡamo bi kalinedi dididiginemo a binauna gado, “BADA tana taunana Maimaituwa! BADA tana taunana Maimaituwa!”

⁴⁰ Bi Elaidiya i giuvavasagedina gado, “Bal taugiuwatana ko kaidididi, mote ḡemota koma kita kamaḡe bi ima naila ima nawa. Kamaina bi lava Bal taugiuwatana a kaidididi bi Elaidiya i waidoli nawedi Kison gwagwanemo bi ai peki kovidi.”

⁴¹ Kamaina bi Elaidiya, Aḡab i giuwena gado, “Kwa nawa, kwa kani bi i kwa tego banina tagu nabu dididiga daguguna e vaiye ya natonato.” ⁴² Bi Aḡab i nawa i kani bi i tego bi Elaidiya i saḡa oya kamel dabanemo bi i laudulu solana tuwapekana gavogavodimo bi i laupali.

⁴³ Gome ena taupaula i giuwena gado, “Kwa nawa bi nisa yawaninaḡa kwai kita nawa.” Kamaina bi ena taupaula i nawa bi nisa yawaninaḡa i waikita nawa bi i nato munaḡa te i giuna gado, “Tagu mote bai ya kita.” Elaidiya mala 7 ena taupaula i giuwe, te ya nawa yai kita.

⁴⁴ Bi nawa wai 7-nemo ena taupaula i tava munaḡa bi i giuwena gado, “Yada ḡaubona e kita, kitana mai lava nimana nisaḡa i saḡasaḡa.”

Kamaina bi ena taupaula i giuwena gado, “Kwa nawa bi Aḡab kwa giuwe, te ena seliotmo ya gelu bi ya munaḡa makai muliḡa kaka nabu ya miyagudu.”

⁴⁵ Noi taunana te yada i waidudubala bi nabu nuwana tava. Kamaina bi nabu dididiga ma yavayavalina i miya kuluva. Gome Aḡab ena seliotmo i miya saḡa bi velau i nawa Diyesalel tauninemo. ⁴⁶ Kamaina bi Bada, Elaidiya ḡailisi dididiga i vite bi ena gala i saḡe ena dagilolomo i tagini bi i velau Aḡab ena seliot i ḡose kamaḡe bi i nawa Diyesalel lisinemo i gei tava.

19

Elaidiya i naila i nawa Sainai oyanemo

¹ Bi sauginemo Aḡab vanuwemo i tava ba bai matabuna Elaidiya i voivoiyena ḡalibona waivinina Desabel i tainuwatau. Bi bainewa Elaidiya, Bal taugiuwatana kepatemo i waiwaipekidina. ² Kamaina bi Desabel giu i giukamaḡe Elaidiya lisinemo bi i giuwena gado, “Niga saugina bokina mainana yaḡi pekim bainewa Bal taugiuwatana kuna waipekidina mainana. Bamoda mote yama voiye ba ya laulaupali te maimaituwa sa kovogigu bi kota sai pekigu.”

³ Kamaina bi Elaidiya i naila bi ena yawasana aubaina i velau i nawa. Bi sauginemo Biyasiba taunina Diuda noponemo i tava ba ḡome ena taupaula i ḡose kamaḡe. ⁴ Bi laḡan ḡemota noponemo tana taunaḡa kalakalalelemo i

nawa aupom. Bi kai isana giligili pakanemo i tava bi i miya tulu bi peki aubaina i laupalina gado, “BADA, tagu kamaina, i visu te egu yawasana kwa kaikamaḡe. Tagu kaikana e peki mai egu magumagula pekipekidi.”⁵ Kamaina bi i guli yovo, i kena te i wainuwayavuḡa.

Bi aneya i waimaḡemoti te i lainuwesi bi i giuwena gado, “Ku kena moito bi kwa kani.”⁶ Elaidiya i kena moito bi i wai laulaukita ba buledi gabugabuna bi gauba dubina kununa yawannemo a kenakena. Kamaina bi buledi i kani bi gauba i tego bi i guliyovo te i kena munaga.

⁷ Kamaina bi BADA ena aneya i lainuwesi munaga bi i giuwena gado, “Ku kena moito bi kwa kani bagibagi. Banina maneka i lofa bi mote kuma voiye ba mote luvam te kwa nawa.”⁸ Taunana aubaina i kena moito bi buledi i kani bi gauba i tego. Bi yasidimo i babalana laḡan 40 bi dudubala 40 te Maimaituwa ena oya Sainaimo i tava. ⁹ Bi mba dudubalinemo ba guba noponemo i sola nawa te i kena.

BADA, Elaidiya lisiinemo i laumaḡata

Bi dudubalemo BADA, Elaidiya i giuwena gado, “Tam niga ḡome bai kwa voivoiye.”

¹⁰ Bi Elaidiya i giuna gado, “Maimaituwa ḡaigailisi guletim, tagu sauga matabuna tam taumḡa aubaim e noyanoya. Bi geḡa te Israel lavedi em waianina bagibagina a daboke bi em olta a dousuwesuwedi. Bi taugiuwatam matabudi kepatemo ai peki kovidi. Bi tagu tauguḡa ya miyamiya bi niganana sa ḡoḡoena kota sai pekigu.”

¹¹ Bi BADA Maimaituwa Elaidiya i giuwena gado, “Kwa laupotiyovo bi kwa nawa oyamo bi matagumo kwa moito.”

Kamaina bi Elaidiya i nawa oyamo i moito. Bi BADA matanaḡa i natonato bi yavala bagibagina i laulausuve te oya i nuwagunevi, te ḡakima a dabalala bi BADA mote yavalemo. Bi yavala mulinemo ba yoyo bi BADA mote yoyomo. ¹² Bi yoyo mulinemo ba kai menamenana bi BADA mote kai menamenanemo. Bi kai menamenanana mulinemo ba waikasakasavena i vaiye. ¹³ Bi sauginemo i vaivaiye ba ena gala i solu yovoḡe matana i waigove bi i potiyovo guba mataetinemo i moito. Kamaina bi kalina i giuwena gado, “Elaidiya niga ḡome bai kwa voivoiye?”

¹⁴ Bi Elaidiya i giuna gado, “Maimaituwa ḡaigailisi guletim, tagu sauga matabuna tam taumḡa aubaim e noyanoya. Bi geḡa te Israel lavedi em waianina a daboke bi em olta a dousuwesuwedi. Bi taugiuwatam matabudi kepatemo ai peki kovidi. Bi tagu tauguḡa ya miyamiya bi niganana sa ḡoḡoena kota sai pekigu.”

¹⁵ Kamaina bi BADA i giuwena gado, “Bamo etanaḡa kuna saḡasaḡana kota maigḡa kwa munaga, te kwa nawa Damaskas kalakalalelenemo. Bi sauginemo ḡome kuna tavana ba kwa nawa taun noponemo bi Eisel dabanemo buyobuyo kwa ḡini bi kwai mataile te tana ba Sailiya edi ḡalibona. ¹⁶ Bi Nimsi natuna Yeḡu dabanemo buyobuyo kwa ḡini bi kwai mataile te tana ba Israel edi ḡalibona bi Safeti natuna Elisa, Eibol Meḡola lavana dabanemo buyobuyo kwa ḡini bi kwai mataile te tana ba gabum ya vai te taugiuwatana. ¹⁷ Bi aiyai Eisel lisiinemo i naila i nawana ba Yeḡu yai peki. Bi mabai Yeḡu lisiinemo a naila a nawana ba Elisa yai pekidi. ¹⁸ Bi Israel lavedi 7 tausan mabai mote Bal a lauduneyedi bi aluwidi mote ai suluvedi, tedi ba sa miya.”

Maimaituwa Elisa i yoge

¹⁹ Kamaina bi Elaidiya i nawa te Safeti natuna Elisa i banavi ena daibimo i suwasuwata. Bi ḡome ba anisuwata bulumakau labulabuḡa wapedi 12

bi wai 12-na i suwasuwatae. Bi i nawa lisinemo te ena kwama i vai te Elisa dabayalonemo i wailauvana bi i nawa. ²⁰ Kamaina bi Elisa i velau Elaidiya mulinaga bi i giuwena gado, “Aee kwai aninegu te ya nawa tamagu bi tinagu yai yebonedi bi ya i suluvedi kaka ya nato te ya kaiwatam.” Gome te Elaidiya i giuwena gado, “Kwa nawa bi bai lisimmo e voivoiyena kwa noḡoti.” ²¹ Kamaina bi Elisa i munaḡa ena daibimo ena bulumakau labu i waipekidi. Bi ani suwata kaidi i koiwesuwededi bi musala i laugabusila bi lava i vitedi a kani. Gome te Elisa i nawa bi Elaidiya aubaina i waitaupaula.

Galibona edi buka wailabuna

Lainuwanega

Galibona edi buka dolidolina bi wailabuna ba Devida ena waiguyau mulinemo bi bai i tubutubuḡana i giuwatedi. Bi buka dolidolina ba bainewa Solomon tamana Devida gabuna i vaivaina i giuwata.

Solomon i peki mulinemo ba Israel lavedi a dailidi te dobu labu a tubuḡa. Bi yalousa yawanina ai isana Diuda bi aibadabada ba ai isana Israel.

Sauginemo Diuda galibonidi bi Israel galibonidi, Maimaituwa a vivivile ba nuwauba i kenakena. Wali saugemo ba galigalibona mote Maimaituwa a vivile bi a moito vitedi bi maimaituwa gesaudi a laulauduneyedi ba kauwa gebogebodi a tubutubuḡa. Bi sauginemo Israel lavedi Maimaituwa vivilena a kaisakona ba taugiuwatana i giugiukamaḡedi. Bi galigalibona edi buka wailabunemo, taugiuwatana laukai otina ba Elisa. Tana kauwidi i voivoiyedina ba lava Maimaituwa ena sagumo. Bi tana lava i giuwedi te Maimaituwa sa laudune munage.

Maimaituwa ena lava i kovoḡidi bi edi gaviya i wai aninedi te a pani a nawedi. Bi kauwina Israel lavedi lisidimo i gei tubuḡa kaka muliḡa Diuda lavedi. Bi Maimaituwa mote ena lava i wai aninedi te maso a munaḡa edi dobu otinemo eete kwalabu 70 a kovi.

Lauvina

Waibada labu Israel bi Diuda 1:1-17, 41

Taugiuwatana Elisa ena titikuna 1:1-17, 41

Diuda bi Israel galibonidi edi titikuna 8:16—17:4

Asaliya edi galibona Sameliya tauninina bi Israel lavedi edi waibadamo i kaikamaḡedi bi i pani nawedi 17:5-40

Diuda galibonidi edi titikuna 18:1-21, 26

Galibona Esekaiya ena waibadamo i waitubu te i nawa galibona Dosaiya enai bada sauginemo i tava 18:1—21:26

Diuda edi galigalibona kovikovididi edi titikuna 23:31—24:20

Babilon galibonana Yelusalem bi Diuda dobuna lavedi i pani nawedi 25:1-30.

2

BADA Elaidiya i nawe malamo

¹ Sauginemo BADA maso yavala vilivilitoto Elaidiya i saḡe i nawena malamo ba Elaidiya bi Elisa Gilgal a ḡose bi a nawa. ² Bi ḡome Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Niga ḡome kwa miyamiya, BADA i giukamaḡegu te ya nawa Betel.”

Geḡa te Elisa i giuwena gado, “BADA miyamiyana isanemo ya giugiu te mote yaḡa gosem.” Taunana aubaina labuidi a nawa Betel.

³ Bi ḡome taugiuwatana dubudi Betelmo a miyamiyana Elisa a giuwena gado, “Kuna sibe ee geḡa te niganana Maimaituwa em bada ya nawe malamo?”

Bi Elisa i giuwedina gado, “Ei, e sibe bi koma giugiuwata.”

⁴ Kamaina bi Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Elisa, niga ḡome kwa miyamiya, BADA i giuwegu te ya nawa Deliko tauninemo.”

Bi geḡa te Elisa i giuna gado, “BADA miyamiyana isanemo ya giugiu te mote yaḡa gosem.” Kamaina bi a nawa Deliko.

⁵ Bi Deliko tauninemo taugiuwatana dubudi a miyamiyana a tava Elisa lisinemo bi ai talayena gado, “Kuna sibe ee geḡa te niga laḡanina ba Maimaituwa em bada ya nawe malamo?”

Bi Elisa i giuwedina gado, “Ei, e sibe bi koma giugiuwata.”

⁶ Kamaina bi Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Elisa niga ḡome kwa miyamiya bi BADA i giuwegu te yà nawa Diyoudan gaubinemo.” Bi Elisa i giuwena gado, “BADA miyamiyana isanemo yà giugiu te mote yàma gosem.”

Kamaina bi labuidi a nawanawa, ⁷ ba taugiuwatana dubudi nopodimo oololoto wapedi 50 muliḡa a nawa. Bi Diyoudan gaubina diyanemo Elaidiya bi Elisa a vamoito bi taugiuwatana ba ḡotona manekemo a vamoito bi tedi a wai kitawatedi. ⁸ Bi Elaidiya ena kwama i kaikamaḡe, i vilinoku bi kwamanemo gauba i kwapu. Kamaina bi gauba i nuwadaili te doḡa gasaḡasalinaga labuidi a damana noi nevanemo.

⁹ Sauginemo noi nevanemo a tava, Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Kwa giuwegu bai aubaim ya voiye, muliḡa kaka BADA ya nawegu malamo?”

Bi Elisa i giuwena gado, “Aee, ḡailisi wailautawina lisimmo kwa vitegu bi gabum ya vai te taugiuwatana edi bada.”*

¹⁰ Bi Elaidiya i giuwena gado, “Kauwa dididiga kunai baḡaye. Bamoda kwa kitagu bi BADA ya vai naweguna, kaka bai kunai baḡaena kwa vai. Bamoda mote ima tubuḡa ba geḡa.”

¹¹ Tedi etaḡa ai giugiu bi a nawanawa te osi bi seliot mavavavanidi ai maḡemoti te Elaidiya bi Elisa i dailidi. Bi yavala vilivilitoto i yovo te Elaidiya i vilivai te i nawe malamo. ¹² Elisa mainana i kitakita ba i binauna gado, “Aiyoi Tamagu! Tamagu! Israel edi seliot bi osi tauvelauyedi tagu e kitedi.” Bi Elaidiya mote i kita munaḡe. Kamaina te nuwaboya matailina ba ena kwama i lisi labu.

¹³ Bi sauginemo BADA, Elaidiya i nawanawe ba ena kwama i kuluva doḡamo. Ḗome Elisa kwama i vai bi i munaḡa, Diyoudan gaubina diyanemo i moito. ¹⁴ Bi tana Elaidiya ena kwama i kuluva bi i vaivaina, kwamanemo gauba i kwapu bi i binauna gado, “BADA, bamo, Elaidiya ena Maimaituwa?” Sauginemo Elisa gauba i kwapukwapu ba i nuwadaili bi i damana munaḡa noi nevanemo.†

¹⁵ Bi Delikomo ḡome taugiuwatana dubudi bi tedi ḡotona manekemo, a kita te bai i tubuḡa bi a giuna gado, “Elaidiya ena ḡailisi ba niganana i damana Elisa lisinemo!” Kamaina bi a nawa Elisa lisinemo bi matanemo a laudune yovo doḡamo, ¹⁶ bi a giuwena gado, “Tama ḡaiḡailisimai bi wapamai 50. Bi kwai aninemai te ka nawa em bada ka tavuḡe. BADA Aluwina male em bada i avalu nawe oya dabanemo e gwagwamo i sako.” Bi Elisa i giuwedina gado, “Geḡa, koma nawa.” ¹⁷ Bi tedi a lauyaviyavi bi a voiye te i waidabauba taunana aubaina i waianinedina gado, “Kamaina ko nawa.” A nawa bi laḡan faiona ai tavutavu bi mote a banavi. ¹⁸ Bi Elisa Delikomo i miyamiya bi sauginemo a tava munaḡa ba i giuwedina gado, “E giuwemi te maso mote ko nawa.”

4

Elisa bi Sunem waivinina

* **2:9:** Israel lavedi edi vaivaimo gomana tautuwaḡa gagasa wailautawina ya vai. Elisa mba taunana Elaidiya lisinemo ya waibaḡaye te maso gabuna i vai. † **2:14:** Niga kauwina ya kakamaḡati te Elisa ba Elaidiya epaiyanina tana Elaidiya ena ḡailisi bi ena waibada ya vai (Galigalibona edi buka dolidolina ko kita 19:19).

8 Laḡan ḡemota Elisa i nawa Sunem tauninemo. Bi ḡome waivini waiguyauna i miyamiya. Tana Elisa i giu vavasaḡe te ya nato ena vanuwemo bi ya kani. Bi laḡan muliḡa maiḡa i nawana ba maso i nato lisinemo i kanikani. 9 Bi waivini mwanena i giuwena gado, “Bada, niga olotona tagu e sibe, laḡan wapawapa niga maiḡa ya nawanawa tana Maimaituwa taugiuwatana laukaina. 10 Bi i visu te eda vanuwa dabanemo ena ḡabu ta voiye. Bi ena ani kena, ena bena, ena ani miya bi kwadam ta sivudi. Bi sauginemo i tavana ba ḡome ya kenakena.”

11 Bi laḡan ḡemota Elisa i tava Sunem tauninemo ba i saḡa noke vanuwa dabanemo, ena ani kenamo bi i guliyoovo i waiyawasi.

14 Elisa ena taupaula Geḡasi i waitalayena gado, “Bai visuvisuna niga waivinina aubaina ta voiye?” Bi Geḡasi i giuna gado, “Tana mote i wainatuna bi mwanena kaikana i magula.”

15 Kamaina bi Elisa ena taupaula i giuwena gado, “Kwa yoge ya saḡe.” Bi Geḡasi waivini i yoge te i saḡa mataetamo i moito. 16 *Bi Elisa i giuna gado, “Niga mainana laḡannemo bokina kwalabunemo ba gomana olotona nimamo kwa bewabewa.”

Bi waivini i giuna gado, “Tam ba Bada taugiuwatana mote kuma kaiy-ovuḡegu bi tagu ba em taupaula.”

17 Kamaina bi waivini i bwaga bi mba laḡannemo mainana kwalabu ḡesaunemo i wainatuna, maibena Elisa i giugiuwena luvanemo.

Elisa lava 100 i wai kanidi

42 Bi sauga ḡesaunemo oloto ḡemota Bal-Salisa tauninaḡa i tava. Bi mba kwalabunemo witi a geigei losina falawa wapedi 20 a voiyedi bi kota witi baikina Elisa i vite. Bi Elisa ena taupaula i giuwena gado, “Lava kani kwa vitedi te sa kani.”

43 Bi ena taupaula i giuna gado, “Waye! Niga mote luvana te lava 100 sa kani.” Bi Elisa i giuna gado, “BADA i giu te lava sa kani bi mulinemo kani nevana ya kena gwaso, taunana aubaina kwa vitedi.”

44 Kamaina bi taupaula lava kani i vitedi. Bi lava a kani te a kani nonoḡa bi kani nevana i kena gwaso, BADA i giugiuna luvanemo.

5

Elisa, Naman i wai yawasani

1 Sailiya edi ḡalibona ena tauwaiḡaviya edi bada dididigina isana Naman. BADA i sagu te kedi ḡaviya a lauyovoḡedi. Gome Sailiya ḡalibonana i kita te, Naman ba lava laukaina bi lava a vivivile kauwe. Bi tana ba tauwaiḡaviya laukaina bi sida kapa i vai.

2 Sailiya lavedi wala a nawa Israel lavedi a waigaviyedi te waivini guguginina ai dolivai te Naman mwanena ena taupaula. 3 Bi muliḡa taupaula guguginina ena bada waivinina i giuwena gado, “Bamoda Naman maso i nawa Sameliya bi taugiuwatana i kita bi ena sida kapa maso i waiyawasani.”

9 Kamaina bi Naman ena seliotmo i gelu bi i nawa Sameliya bi Elisa ena vanuwa ganakukuna mataetinemo i vamoiito. 10 Bi Elisa giu i giukamaḡena gado, “Kwa nawa bi Diyoudan gaubinemo mala 7 kwa asiwa. Bi tunim ya visuvisu bi kwa yawasana.”*

* 4:16: Pak 18:14 * 5:10: Mousis ena waigake i giu te sida kapa lava bi i vaina ba ya kamilamila (Livai 13:3 ko kita).

¹¹ Bi geḡa te Naman ma medimedina i nawa bi i giuna gado, “Ei noḡotana bena ya yovo, ya moito bi aubaigu ya laupali ena Maimaituwa lisinemo bi nimana yai kwade tunigumo bi yai yawasanigu. ¹² Damaskasmo gauba Abana bi Fafa mote a visu gulata, ee? Maso ḡome e asiwa bi e yawasana.” Taunana aubaina ma medimedina i nawa.

¹³ Bi Naman ena taupaula i nawa lisinemo bi i giuwena gado, “Egu Bada bamoda taugiuwatana i waibaḡam te noya dididiga kwa voiye ba maso kuna voiye. Taunana aubaina kwa nawa bi bai taugiuwatana i giuwemna kwa voiye te kwa asiwa bi kwa yawasana.” ¹⁴ Taunana aubaina Naman i nawa Diyoudan gaubinemo bi mala 7 i asiwa maibena Maimaituwa taugiuwatana i giugiuwena mainana. Kamaina bi Naman tunina i nuwa yaḡosi maibena gomana tunina bi i yawasana munaga.

¹⁵ Ḣome te Naman bi ena taupaula a munaga Maimaituwa taugiuwatana lisinemo. Bi Naman i nato Elisa matanemo i moito bi kalinana dididiginemo i giuna gado, “Niganana kaka e sibe te bamo mote maimaituwa ḡesaudi dobumo geḡa te Israel edi Maimaituwa taunaḡa. Taunana aubaina, aee, niganana em taupaula lisigumo puyo kwa legaudi.”

¹⁶ Bi geḡa te taugiuwatana i giuna gado, “Giukauwa, BADA ya miyamiya, tana taunana ena taupaula tagu bi isanemo ya giugiu te puyo mote yama legaudi.” Avena te Naman, i giu vavasage te maso puyo i legaudi bi geḡa te Elisa i daboka.

¹⁷ Kamaina bi Naman i giuwena gado, “Bamoda kwai aninegu te niga dobuna doḡana ḡotona ya ḡalavai bi egu donki labu sai geludi te ya nawe egu dobumo. Niganana bi noke i saḡa i nawana ba maimaituwa ḡesaudi lisidimo mote yama laupuyo ee sewasewa yama gabudi. Bi olta ya pati te Israel edi Maimaituwa taunaḡa lisinemo ya lausewasewa. ¹⁸ Bi ya noḡonoḡoti te BADA egu gebogebo ya noḡotikamaḡe sauginemo egu ḡalibona yai saguye bi ka nawa Sailiya edi maimaituwa Limon† ani laudunena vanuwino bi laḡaninemo ka lauduneyena ba BADA maso egu gebogebo i noḡotikamaḡe.”

¹⁹ Kamaina bi Elisa, Naman i giuwena gado, “Ma nuwaubam kwa nawa.” Ḣome te Naman i nawa.

Israel edi ḡalibona Aḡab i peki. Tana mulinemo ba Israel lavedi edi ḡaliḡalibona ḡesaudi a moito saḡa. Bi tedi Sameliya tauninemo a miyamiya eete Osey a saḡa i waibada. Bi muliḡa te Asaliya lavedi edi tauwaiḡaviya Israel lavedi a lauyovoḡedi.

17

Israel lavedi gebogebo a voiye aubaina Asaliya a yovo a pani nawedi

⁵ Bi muliḡa Asaliya edi ḡalibona ena tauwaiḡaviya vaitedi a yovo Israel dobuna ai ḡaviye. Tedi Sameliya taunina ganakukuna mataetina a miya gudu bi a waiḡaviyena eete kwalabu faiona a kovi. ⁶ Bi Osey a Israel edi ḡalibona ena waibada kwalabu wai 9-nemo, Asaliya edi ḡalibona Sameliya taunina i lauyovoḡedi bi Israel lavedi a pani nawedi Asaliyamo. Ḣome kaka ḡesaudi a nawedi Ala tauninemo, ḡesaudi a nawedi Ḣabo gaubina diyanemo dobu isana Gosen bi ḡesaudi Mediya taunidiga a sivu nawedi.

⁷ Asaliya lavedi a yovo bi Israel lavedi a pani nawedi banina edi Maimaituwa a laukasagaigaiye bi maimaituwa ḡesaudi a laulauduneyedi

† 5:18: Limon ba Asaliya lavedi edi maimaituwa.

bi gebogebo a voivoiyedi. Maimaituwa taunana wala Idip galibonana ena waibadamo a miyamiya bi i kapotiyovodi. ⁸ Israel lavedi wali dobu lavedi edi vaivai bi edi koikoitau a laulauduneyedi. Mba dobudi lavedi taudidi dolinemo Keinan dobunemo a miyamiyana BADA i kwavivaidi. Bi Israel lavedi a laulauduneyedina banina edi galigalibona koikoitau a laulauduneyedi bi edi kauwa gebogebodi taudidi a kaikaiwatedi. ⁹ Bi Israel lavedi gebogebo gesaudi kandavonemo a voivoiyedi bi BADA edi Maimaituwa matanemo mote i visu. Bi edi tauniga bi edi malagai keikeilikidiga edi anilaudune gabudi a galedi. ¹⁰ Tedi oya dabediga bi kai waguludiga maimaituwa waivinina Asela aluwina ai moito nawedi.

Lava tabudi a tava Israel dobunemo a miya

²⁴ Bi Asaliya galibonana, Babilon, Kuta, Ava, Amat bi Sepaviam taunidiga lava i natomedi bi Sameliya noponemo taun matabudi nopodiga i waidubu nawedi. ²⁵ Bi tedi gome a tava bi a miyana mote BADA a laulauduneye, taunana aubaina laiyan i giukamagedi te gesaudi ai pekidi. ²⁶ Bi lava Asaliya galibonana a giuwena gado, “Lava kuna nawedi Sameliya tauninemo kuna sivudi bi sa miyamiyana, mba dobuna ena maimaituwa bi ena vaivai mote a sibe, taunana aubaina laiyan i giukamagedi te sa waipekidi.”

²⁷ Asaliya edi galibona i giuna gado, “Pilisi gemota ko giukamage ya munağa Sameliyamo. Bi gome ya miya bi mba dobuna maimaituwana ena vaivai lava yai lovedi.” ²⁸ Taunana aubaina Pilisi gemota wala a panipani natomena Sameliyamo a giukamage Betelmo bi lava gome i wailovelovedi te bainewa Maimaituwa sa lauduneye.

²⁹ Bi lava mabai Sameliyamo a tavatavatedina yagolo te edi koikoitau a voivoiyedi. Bi Israel lavedi edi maimaituwa gesaudi wala a voivoiyedina anilauduneyedi gabudimo a sivudi bi a laulauduneyedi.*

18

Diuda edi galibona Esekaiya

¹ Ela natuna Osey a Israel edi galibona bi ena waibada kwalabuna waifaionemo Eiges natuna Esekaiya Diuda edi galibona, kota Diudiyamo waibada i vai. ² Bi ena kwalabu 25 bi Yelusalem i waibadae eete kwalabu 29 a kovi. Bi tinana ba Abi, Sakalaiya natuna. ³ Bi tana ba ena kauwa a visu Maimaituwa matanemo maibena ena magula Deivida. ⁴ Bi Esekaiya tana laudune kaikaiyovudi gabudi i dousuwesuwedi bi edi anivivila gakimidi a wai moitodina i waidoukivikividi bi Asela aluwina kaidi a wai moitodina i oii kamakamagedi. Bi Mousis wala bamo blonsimo mwata aluwina i voie bi Israel lavedi a wai isana mwata Neustan aluwina lisinemo piupiu a gabudi bi a laulausewasewa, vaitena i waidoukotokoto.*

⁵ Bi Esekaiya tana Israel edi Maimaituwa i waisumaḡe bi i laulauduneye. Mba laḡannemo mote bamo mai galibona gesaudi Diuda noponemo, mote mai galigalibona mulinemo e galigalibona matanemo. ⁶ Tana BADA i waisumaḡedidi bi kaiwatana mote i kaisako bi BADA ena waiḡake Mousis

* **17:29:** Niga gabudimo Israel lavedi maimaituwa kaikaiyovudi wala a laulauduneyedi. ✧ **18:4:** Nam 21:9 * **18:4:** Wala nove kalakalalelemo a miyamiya bi sauginemo mwata i kalatidina mwatana aluwina a kita bi a yawayawasana. Bi niganana ba lisinemo sa laulau sewasewa maibena maimaituwa. Asela ba Keinan edi maimaituwa waivinina (Nambas 21:9 ko kita).

i vitevitena i kaiwata kauwe. ⁷ Tana BADA vaitena aubaina te noya i voivoiyedina ba didimanidi. Tana Asaliya edi galibona i waigaviye bi mote aubaina i noya. ⁸ Bi tana Filistiya lavedi i lauyovogedi, malagai keikeilikidimo te taun nananakidimo bi i nawa te Gasa taunina palatina.

Sauginemo galibona Esekaiya i peki bi natuna Manasa ena gabu i vai.

21

Diuda edi galibona Manasa

¹ Mba laġannemo Manasa ena kwalabu ba 12 bi i wai galibona bi Yelusalem i waibadaena ba kwalabu 55 a kovi. Bi tinana isana ba Ġebsiba. ² Bi Manasa BADA i laukasagaigaiye te lava mabai Keinan doġanemo a miyamiya bi BADA i kwavivaidi, muliġa kaka Israel lavedi a tava. Mba lavedi edi vaivai gebogebodi i kaikaiwatedi. ³ Bi anilaudune gabudi tamana i kaka gebogebodina i ġala munaġedi bi kota olta i voyiedi Bal anilauduneyena. Bi kai tadtadina maimaituwa waivinina Asela aluwina i voyie, maibena wala Israel edi galibona Aġab. Bi kota Manasa kipola i laulauduneyedi. ⁴ BADA i giuna gado, Yelusalem ba tagu anilauduneyegu bi geġa te tana, BADA ena vanuwa noponemo maimaituwa ġesaudi edi olta gabudi i voyiedi. ⁵ Bi kota BADA ena vanuwa ganakukuna noponemo ani waigemota gabunemo olta labu i ġaledi te kipola anilauduneyedi. ⁶ Manasa natuotina kaimo i lausewasewaye kota yabune bi ginauli kauwidi i voivoiyedi bi tauwaidoġadibu bi alualuwa vaitedi a waigiugiu bi kalinedi i kaikaiwatedi.* Tana gebogebo nananaki otidi i voivoiyedi aubaina te BADA i medi gulata.

¹⁰ Bi BADA, taugiuwatana lisidimo i giuna gado, ¹¹ “Diuda edi galibona Manasa gebogebo nananaki otidi i voyiedi mote mai Keinan lavedi. Bi lava i voyiedi te ena koikoitau a lauduneye bi gebogebo a voivoiyedi. ¹² Taunana aubaina BADA Israel edi Maimaituwa i giuna gado, kauwa wainuwa nainailidi Diuda bi Yelusalem lisidimo ya voyiedi. Bi mba sauginemo mabai niga kauwidi wainuwa nainailidi sa vaiyedina ba sa naila. ¹³ Bi tagu Yelusalem lavedi ya kovogidi, maibena Sameliya bi Israel galibonana Aġab ena tubulelesa vaitedi e kovokovogidina. Tagu mainana ya voyie, maibena lava aboma ya koġa bi ya waikabutawana. ¹⁴ Bi egu lava miyamiya bagibagidi kauwa gebogebodi a voyiedi, taunana aubaina edi ġaviya sa laukivigeboyededi bi edi ġonaġona sa kwayavaidi.

¹⁵ “Tagu mainana ya voyiena banina egu lava a voyiegu te e medi, nove edi magumagula Idipmo a potipotiyovona sauginemo bi i saġa te niganana.”

¹⁶ Manasa lava yabayababa i waipekidi bi Yelusalem taunina isuna te isuna kwasina i nawa yaġosi. Bi kota Diuda lavedi nuwedi i willausoludi te koikoitau a laulauduneyedi bi BADA matanemo gebogebo a voivoiye.

¹⁸ Manasa i peki bi tamana ena animiyamo belana daibina isana Usa noponemo a dobo. Bi natuna Amon i saġa te tamana ena gabu i vai.

Diuda edi galibona Amon

¹⁹ Mba sauginemo Diuda edi galibona Amon ena kwalabu 22 bi tamana gabuna i vai. Bi tana Yelusalem i waibadaena kwalabu labu. Bi tinana Alus tana ba Mesulamet natuna bi Yobat lavana. ²⁰ Amon Maimaituwa i laukasagaigaiye maibena tamana Manasa. ²¹ Bi Amon tamana pesina i vai

* **21:6:** Niga kauwidi a voyiedi bi Mousis ena waigake a laulau kasagaigaiye (Waigake 18:14 ko kita).

bi ena vaivai i kaiwata bi koikoitau i laulauduneyedi. ²² Tana tamatamana edi Maimaituwa ena waigake i miya tautauliyedi. ²³ Bi galibona Amon ena waibabada gesaudi ai ogatala bi ena vanuwa noponemo ai peki.

²⁴ Bi Diuda lavedi gesaudi a miya moito te ai ogatala bi Amon tauwaipekina ai pekidi bi natuna Dosaiya a sako sage te i waibada.

22

Diuda edi galibona Dosaiya

¹ Mba sauginemo Dosaiya ena kwalabu 8 bi tamana gabuna i vai te Diuda edi galibona bi Yelusalem noponemo i waibadana ba kwalabu 31. Bi tinana ba Yedida bi Yedida tinana ba Adaiya tana ba Boskat lavana. ² Dosaiya ena wai bada i visu Maimaituwa matanemo bi ena magula Devida i voivoiyena mainana i voye bi Maimaituwa ena waigake matabudi i kaikaiwatedi.

Dosaiya lava gesaudi i giuwedi te BADA ena vanuwa sa laivaliu. Bi lagannemo a lailaivaliu ba Mousis ena waigake bukana a banavi bi a vai natome Dosaiya a vite.

¹¹ Sauginemo waigake bukana a iyeve bi galibona i vaivaiye ba nopona i kalati bi ena gala i lisi kamaḡe. ¹² Bi Pilisi Gilkiya, Safet natuna Agikam, Mikaiya natuna Akbo, Safet ba ediya taugiluma bi Asiya ba galibona taulaididimanina. Tana i giuna gado, ¹³ “Eda magumagula niga bukana bai i giugiuwena mote a kaiwata. Bi mote a giuweda te maso te kaiwata. Taunana aubaina Maimaituwa lisidemo i medi gulata. Ko nawa pali vanuwinemo te tagu bi Diuda lavedi matabuda aubaida Maimaituwa koi baḡa.”

Bi Dosaiya ena tauwaibada gesaudi i giukamaḡedi BADA taugiuwatana gemota lisinemo. Bi taugiuwatana waivinina, niga giuna i giukamaḡe munaḡe galibona lisinemo.

¹⁶⁻¹⁷ “BADA niga mainana i giu, ‘Egu lava Diuda a dabokegu bi maimaituwa gesaudi lisidimo a laulausewasewa bi gebogebo gesaudi a voivoiyedi taunana aubaina lisidimo e medi gulata. E medina Yelusalem lisidimo mote aiyai kaka ima ka tautaugu, kamaina te ya tubuḡa.’ Niga mainana Maimaituwa i giu, ‘Tagu kaka Yelusalem lavedi matabudi ya kovogidi, maibena bukamo gilugilumimina galibona i iyeiyevina mainana ya tubuḡa.’ ¹⁸ Bi ko munaḡa te Diuda edi galibona ko giuwena gado, ‘Bada Israel edi Maimaituwa niga mainana i giu: Tam buka gilugilumina wadubonemo kuna vaiye. ¹⁹ E giuna gado, niga dobuna kaka ya kovogi te ya pupu. Tam Maimaituwa matanemo kuna sako yovoḡem bi maḡabam em gala kuna lisi kamaḡe te dobu bi lava aubaidi kuna laukuvasa aubaina em pali e vaiye. ²⁰ Taunana aubaina kovoga e giugiuwapayena ma miyammo mote ima tubuḡa bi ma nuwaubam kwa peki.’ Kamaina bi waivini ena giu a vai a munaḡena galibona lisinemo.

23

Dosaiya Waianina i laivaliu

¹ Kamaina bi galibona, waibabada Yelusalemmo bi Diuda nopodimo i giuwedi a tava ai gemotidi. ² Bi Diuda bi Yelusalem lavedi, pilipilisi, taugiuwatana bi lava matabudi nananakidi te keikeilikidi vaitedi a saḡa a nawa BADA ena vanuwinemo. Kamaina bi waianina bukana gilugilumina BADA ena vanuwinemo a banabanavina, a wai beyavaiye bi i iyeve.

³ Kamaina bi ġalibona Pali vanuwina noponemo duġumoito diyanemo i moito bi BADA matanemo i giuwapa te ena waianina i laivaliu te BADA ena giuvavasaga bi ena waigake bukamo ba ya kaiwatedi. Bi kota lava matabudi a giuwapa bi ai anina te BADA sa kaiwata. ⁴✧Kamaina bi ġalibona Dosaiya bi Pilisi saġasaġa guletina Ġilkaiya bi ena tausagu pilipilisi bi mataeta taulabena i giuwedi te palivanuwina noponemo Bal, maimaituwa waivinina Asela bi kipola ani lauduneyedi ġoneġonedi ai yovodi. Bi ġalibona Yelusalem taunina mulinemo Kidlon gwagwanemo i wai kalaġosedi bi pumedi i nawedi Betelmo.

Kamaina bi Dosaiya, Diuda bi Islael dobudi i nawa yaġosidi bi lava koikoitau a laulauduneyedina gabudi i kagebogebo di koikoitau edi pilipilisi noyamo i waipotiyovodi.

Bi ġaliġalibona mabai Dosaiya a kaikaiwatana ba gebogebo a voiye bi mote Maimaituwa a vivile.

2 Kolonikol

Niga bukedi gilugilumidi 1 bi 2 Kolonikol titikunidi ba ġemogemotidi mai 1 bi 2 Samuwel bi ġaliġalibona edi buka 1 bi 2. 1 Kolonikol ba ġalibona Deivida BADA ena vanuwa Yelusalemmo i ogatalena titikunina. Deivida Pilipilisi i giuwedi te maso BADA kalinana a kaiwata. 2 Kolonikol noponemo ba Isael ġalibonidi edi vaivai ya giugiuwe. Bi kota bainewa Solomon ena taubagibagi BADA ena vanuwa Yelusalemmo a ġalaġalana. Solomon i peki mulinemo bi dobu i wai badayena lavedi, a daili munaġedi te dobu labu a tubuġa. 2 Kolonikol noponemo kota dobudi bi ġalibonidi edi noyanoya i giuwata. Ġaliġalibona visa ota visusvisudi ba Maimaituwa a voteyeteye. Bi ġesaudi ba ġalibona gebogebodi. Tedi mote BADA ena waiġake a kaiwatadi bi maimaituwa kaikaiyovudi a kaikaiwatadi. Niga ġalibonidi edi lava a laulaukivi gebogeboyedi, taunana aubaina BADA ġaviya i wai aninedi te niga dobudi labu a lauyovogedi bi ai pekidi.

36

Diuda lavedi giuwapa BADA matanemo mote a kaididi

¹⁴ Edi babada pilipilisi bi lava matabudi BADA matanemo mote ai patutu kauwa. Tedi dobu ġesaudi lavedi edi vaivai gebogebodi a kita vaidi bi a kaikaiwatadi bi Yelusalemmo Pali vanuwina waiyawa nopona a kamilamila.

¹⁵ Edi magumagula edi BADA, Maimaituwa giu i giukamaġe taugiuwatana lisidiga te lava sa tainuwataudi banina lava i launuwatoyedi. ¹⁶ Bi tedi Maimaituwa taugiuwatana ai gwaigwaiyedi, kalinedi mote a vaiyedi bi a viviledi. Tedi niga mainana a voivoiyedi aubaina BADA ena medi ena lava lisidimo i didiga gulata bi mote aiyai ġemogemotina ima gudu.

Babilon lavedi Yelusalem a ka gebogebodi

¹⁷ Taunana aubaina Maimaituwa Babilon lavedi edi ġalibona Nebukednesa i voyie te ena tauwaiġaviya vaiiedi a nato bi Diuda edi olooloto valivaliudi ai pekidi. Bi ġesaudi a kwavi nawedi te pali vanuwinemmo. Te lava valivaliudi bi magumagulidi, oloolotodi te waiwaiwinidi ġesaudi ai pekidi bi mote a launuwatoyedi. ¹⁸ Bi Maimaituwa ena vanuwa ġonaġonana wainuwavaivaidi bi ġalibona ena waibabada edi ġonaġonana nananakidi te keikeilikidi matabudi a nawedi. ¹⁹ Bi Maimaituwa ena vanuwa a gabugolu bi malagaġi dididiga Yelusalem ganakukuna a dou suwasuwa, vanuwa nananakidi a gabudi bi ġonaġonana wainuwavaivaidi matabudi a kagebogebodi.

²⁰ Bi Diuda lavedi mabai mote a wai pekidi, taudidi a pani nawedi Babilonmo te ġalibona aubaina ai taupaula. Bi ġome a waitaupaulana eete Pesiya dobuna waibada i vai. ²¹ Laġannemo Isael lavedi edi dobumo a miyamiyana ba mote bamo kwalabu ġemota doġa a kitakamaġe i wai yawasi lubu. Taunana aubaina laġannemo a pani nawedi Babilonmo ba mulidimo kwalabu 70 nopodimo mba doġana i waiyawasi,* maibena taugiuwatana Delimaiya i giugiuna luvanemo.

²² Pesiya ġalibonina Saelus ena waibada kwalabuna dolidolinemo, BADA niga kauwina taugiuwatana Delimaiya i giugiuwena mainana i tubuġa.

* **36:21:** Waiyawasi lanġanna giuna ba Livi 25:1-7 i giugiuna luvanemo doġa i waiyawasi.

BADA, Saelus i lauetadoliye te ena giuvavasaḡa letedi i gilumidi bi bamo dobudi i waibadayedina dobudiḡa leta i giukamaḡedi.

²³ Pesiya ḡalibonana Saelus niga mainana i giu, “BADA, mala Maimaituwana dobu ena waibada matabuna i vitegu bi kota i vinegu te Diuda noponemo, Maimaituwa ena vanuwa, Yelusalemmo yà ḡala. Temi mabai BADA ena lava ba niganana ko munaga Diuda bi tana ya labemi.”

Esla

Lainuwanega

Niga bukedi labu Esla bi Neyamaiya, sa giugiuweda te Diuda lavedi ba Babilonmo a miyamiya bi bainewa te kota a munağa tava edi dobu otinemo, kaka bi Yelusalem malagainemo BADA ena vanuwa a ġala munaġe. Bi ganakukuna Neyamaiya i voiye.

3

Lava olta gabuna a voiye munaġe

¹ Islael lavedi* a tava munaġa bi edi tauniġa a miya nawa bi nawalai wai 7-nemo lava matabudi a nato Yeluslemmo ai ġemotidi. ² Yosadak natuna Yessuwa, ena lava pilipilisi ġesaudi waitedi bi Selitel natuna Selubabel bi ena dam lavedi waitedi Islael edi Maimaituwa ena olta a laivaliu munaġe. Te Islael lavedi edi sewasewa ani gabudi. Maimaituwa taugiuwatana Mousis waiġake i gilugilumina mainana sa voiye. ³ Tedi olta gabunemo a ġala munaġe te olaolalemo bi aubigamo sewasewa a gabugabudi, BADA lisinemo bi ġeġa te yaġolo mba dobuna lavedi a nainailedi.

Diuda lavedi BADA ena vanuwa a ġala munaġe

⁷ Pesiya ġalibonana Saelus i giugiuna mainana, Islael lavedi ġakima taunoyaedi bi taukamda manemo ai maiidi. Tedi kani, tego bi olip masina a giukamaġedi Taiya bi Sidon lavedi lisidimo, te tedi seda kaidi Lebanonmo bi nisaġa sa natomedi Diyopamo.†

⁸ Bi ġome Selitel natuna Delubabel, Yessuwa natuna Yosadak bi edi vanuwa lavedi, pilipilisi, Livai damna bi lava mabai a panipani nawedina a tava munaġa Yeluslemmo. Bi kwalabu ġemota i kovi mulinemo nawalai wailabunemo tedi BADA ena vanuwa ġala munaġena ai tubu. Bi Livai damna mabai edi kwalabu 20 bi noke i saġasaġana taudidi a sivudi te noyana ai badae.

Lava a noya gulata te kwalabu 21 a kovikovi ba vanuwa ai kovi.

6

Islael lavedi Maimaituwa ena vanuwa ai kovi bi ma nuwavisudi soina a voiye

¹⁶ Islael lavedi, pilipilisi, Livai damna bi lava ġesaudi mabai a nawenawedina dobu ġesaudimo a tava munaġa bi ma yasisidi Maimaituwa ena vanuwa guduna a kaikamaġe.

---

* **3:1:** Dobu nananakidi labu Diuda a kovi taunana aubaina taugiluma niga ġome i wai isedina *Islael lavedi*. † **3:7:** Tedi Lebanon oyaoyanemo kai a yovoġedi Taiya bi Sidon geledimo, ġome kaka a pani bwainidi bi ai poule nawedi Diyopamo. Diyopa bi nawanawana Yelusalem lofana ba 58 kilometas.

Neyamaiya

Lainuwanega

Buka gilugilumidi labu isedi ba Neyamaiya bi Esla sa giugiuweda te Diuda lavedi ba Babilonmo bi kota bainewa a munaḡa tava edi dobu otinemo, kaka bi Yelusalem malagainemo BADA ena vanuwa a ḡala munaḡe.

8

Esla, BADA ena waiḡake lava lisidimo i iyevi

1-2 Bi nawalai wai 7-na pakanemo Israel lavedi matabudi debamo ai ḡemotidi, Gauba Mataetina matanemo.* Waiḡake tauwailovelovena Esla a giuwe te BADA ena waiḡake Mousis i vitevitena Israel lavedi aubaidi ya vai natome.

Kamaina bi pilisi Esla† waiḡake bukana i vai natome lava kumna, babada, vesavesala bi libilibi giu vaivaiyedi lisidimo. 3 Bi tana Gauba Mataetina matanemo i moito matana bolu yawaninemo. Bi kalinana didiginemo iyava i waitubu, olaolalemo te i nawa suwalamodo. Bi lava matabudi waiḡake bukana i iyeiyevina a vaiye kauwe.

5 Esla bena dabanemo i moito saḡa te lava matabudi a lausanadade. Bi buka i kaikaikamaḡe ba lava matabudi a moito. 6 Esla Maimaituwa saḡasaḡa guletina i kasagesaḡe bi lava matabudi nimesi a kailagetidi, bi BADA a lauduneye bi a giuna gado, “Giukauwa! Giukauwa!”

8 Livai damna Maimaituwa ena waiḡake bukana a iyevi mulinemo ba a laididimani te lava a sibe kauwe.

9 Bi waiḡake bai i giugiuwena a vaivaiye ba nuwedi i taukoni bi a ḡaba. Kamaina bi gabemani Neyamaiya, pilisi Esla tana taunana waiḡake tauwailovelovena, bi Livai damna, tedi lava a wailovelovedina a giuwedina gado, “Niga ba BADA, Maimaituwa ena laḡan waiyawa mote komai nuwaboya bi koma ḡaba.”

10 Kamaina bi Neyamaiya i giuwedina gado, “Ko nawa emi kani bi emi tegotego ko tavaitedi, ko kani ḡemota bi ko yasisi. Bi mabai mote kani bi tegotego a vononoḡa ba kediya ko soi. Bi niga ba BADA ena laḡan waiyawa bi mote komai nuwaboya. Banina BADA yasisiyena ba emi ḡailisi.”

---

* **8:1-2:** Gauba mataetina ba Yelusalem malagaina ganakukunemo, suwala ena anilovotava yawannemo. † **8:1-2:** Esla ba pilisi bi kota waiḡake tauwailovelovena.

Diyoba

Lainuwanega

Niga ba oloto visuvisu guletina bi wainuwatoi wapewapedi i banabana-vidina, titikunina i gilumi wata. Diyoba bi ena lava waitedi bainewa mba wainuwatoidi a nogoti waitetedi. Diyoba ena pilpilimo ba ena lava ai noḡota bena kage bai i voiye wai gebodi bi dabedimo te Maimaituwa ya kovokovog̃i. Tana i sibe te mba mote giukauwa bi yaḡolo te Maimaituwa i wai sumage. Bi i ḡoḡoena maso ena wainuwatoina banina i sibe kauwe. Niga giluminemo ba Maimaituwa, Diyoba ena wainuwatoi banina mote i giuvite bi kota i wailove te ena ḡailisi bi ena nuwauyauya ba i saḡa gulata. Bi yai maḡati te lava sa sibe. Sauginemo Diyoba, Maimaituwa ena ḡailisi bi ena nuwauyauya banina i sibesibe ba ena wainuwatoimo, waiuvala i kaisako bi Maimaituwa i lauduneye. Giluma damona ba Maimaituwa, Diyoba ena sidamo i wai yawasani, natunatuna wapawapa i vite bi i voiye te i waiguyau munaḡa. Diyoba ena wainuwatoi banina ena lava mote a sibe kauwe aubaina Maimaituwa i kaipasinedi.

Diyoba bi ena vanuwa lavedi

¹ Usa dobunemo oloto isana Diyoba i miyamiya, tana Maimaituwa i laulauduneye bi i vivivile kauwe. Bi lava visuvisuna bi tana i wai kita kauwa te mote gebogebo ima voiye. ² Bi natunatuna oloolotodi wapedi 7 bi waiwaivinidi faiona, ³ bi ena sipu ba 7,000, kamelo 3,000, bulumakau 500 bi donki waivinidi 500. Bi ena taupaula wapawapa bi aibeu yawaninemo ba tana taunaḡa i waiguyau gulata.

⁴ Diyoba natunatuna oloolotodi ḡemoḡemotaḡa, edi laḡan i kena tava te a soiso i bi nuvunuvudi faiona a giuvaidi te waitedi a kanikani bi a tegotego ḡemota. ⁵ Mba soidi mulidimo Diyoba natunatuna i giuwedi a nato lisinemo bi ḡemoḡemotaḡa aubaidi i laulausewasewa. Banina i wai noḡotana gado bamoda soi noponemo gebogebo sima voivoiye, taunana aubaina Maimaituwa matanemo i kavisuvisudi.

Seitan Diyoba i wai laulubu

⁶ Laḡan ḡemota noke malamano aneya a tava BADA lisinemo bi mododimo Seitan kota i lovotava. ⁷ BADA, Seitan i wai talayena gado, “Tam bamo maiḡa kuna tava?”

Seitan, BADA ena giu i wai munena gado, “Tagu dobu e kwaikwaivivili bi bai matabuna i tubutubuḡana e kitekitedi.”

⁸ Ḣome BADA, Seitan i wai talayena gado, “Egu taupaula Diyoba kuna kita? Tana ba lava visuvisu kauwina mote mai aiyai dobumo. Tana ena kauwa a didimana, ya laulauduneyegu bi ya kitakita kauwe te gebogebo mote ima voiye.”

⁹ Ḣome Seitan, BADA ena giu i wai munena gado, “Mm banina tam Diyoba kwa labelabe kauwe aubaina ya vivivilem. ¹⁰ Bi tam laḡan matabuna, tana bi ena vanuwa lavedi bi edi ḡonaḡona matabudi kwa kitakitawata kauwedi. Bai ya voivoiyena ba ena noyana kwa kakavisuvisu te dobumo ena ḡamoḡamo sa wapawapa. ¹¹ Bamoda Diyoba ena ḡonaḡona matabudi kwa ka amoḡidina male ya kualim.”

¹² Kamaina bi BADA, i giuwena gado, “Kamaina mwali matabuna lisinemo ba nimammo yà sakosako bi Diyoba tubuḡina mote kuma kageboḡe.” Gome te Setan, BADA i gose kamaḡe bi i nawa.

Diyoba pilipili i banavidi

¹³ Laḡan ḡemota Diyoba natunatuna oloolotodi bi waiwaivinidi matabudi tuwaḡedi ena vanuwemo a soisoi. ¹⁴ Bi laḡanna ḡemotina, kota tauwainoyanoya i tava Diyoba lisinemo bi i giuwena gado, “Em taupaula bulumakau waitedi daibimo a suwasuwata* bi diyedimo donki a yabayaba, ¹⁵ bi Siba lavedi ḡome a tava te ḡamogamo matabudi a danenedi bi em taupaula matabudi ai pekidi. Bi tagu tauguḡa e naila te e nato au giuwemmo.”

¹⁶ Yaḡolo tauwainoyanoya i giugiu ba tauwainoyanoya, wailabuna giu i tavaitena gado, “Namanamali i yovo te sipu dubudi bi faulabedi matabudi i kalaḡosedi. Tagu tauguḡa e naila e nato au giuwemmo.”

¹⁷ Kota yaḡolo tauwainoyanoya i giugiu ba tauwainoyanoya wai faionina giu i tavaitena gado, “Taudanene dubudi faiona Babilonga a nato, te em kamelo a danenedi bi taupaula matabudi ai pekidi. Tagu tauguḡa e naila e nato au giuwemmo.”

¹⁸ Ḣome yaḡolo tauwainoyanoya giugiu ba tauwainoyanoya wai 4-na giu i tavaitena gado, “Natunatum oloolotodi bi waiwaivinidi tuwaḡedi olotona ena vanuwemo a soisoi. ¹⁹ Mote lofana te kaibitibiti yavalina kalakalalele yawaninaḡa i saḡa te vanuwa matabuna i suve lolo bi vanuwa i nuwagolu yovo te natunatum matabudi i waipekidi. Tagu tauguḡa e naila te e nato au giuwemmo.”

²⁰ Gome te Diyoba ma nuwaboyana i miya moito ena gala i lisi bi dabana i ḡali. Bi tuwapekana doḡamo i wai tupagwaliḡe bi Maimaituwa i lauduneye.

²¹ Bi i giuna gado,
“Kavakavagu e tubuḡa

bi kavakavagu yà peki.†

BADA bai matabuna tauvitegu,
bi kota tauvai munaḡena.

BADA isana ta kasagesaḡe.”

²² Niga kauwidi gebogebodi a tubuḡa nopodimo Diyoba mote Maimaituwa i wai wavu.

2

Seitan Diyoba i wailaulubu munaḡe

¹ Laḡan ḡesaunemo aneya malamo a tava BADA matanemo ai ḡemoti munageḡedi bi Seitan kota vaitena ḡome. ² Kamaina bi BADA, Seitan i waitalayena gado, “Bamo maiḡa kuna tava?”

Seitan i giuna gado, “Dobumo e yovoyovo saḡa bi e nawanawa yabayababa.”

³ Kamaina bi BADA i waitalayena gado, “Bi egu taupaula Diyoba bamo kuna kita? Tana ba lava visuisuna, mote aiyai ḡesauna mainana dobumo. Tana kauwa didimanidiḡa ya voivoiyedi. Kuna gwayagu te pilipili waibani geḡana e vite bi geḡa te yaḡolo ya vivivilegu bi ya kitakita kauwe te mote gebogebodo ima voiyee.”

* **1:14:** Tedi edi suwata ba tabuna mote mainana tada, tedi yoke bulumakau a soludi bi doḡa a suwesuweti. Yoke ba anisuwatemo bulumakau gadodi a dulidi bi a solusoludi. † **1:21:** Niga giuna banina ba gado ya munaḡa malamo.

⁴ Seitan, BADA ena giu i waimunena gado, “Lava male ena ḡonaḡona matabudi ya lau avenakiyedina ba ya yawasana. ⁵ Bamoda tubuḡina kwa taukoni bi yai kibitoina ba ya giu wai gebogebom.”

⁶ BADA i giuwena gado, “Kamaina bi nimammo yà sakosako bi mote kumai peki.”

⁷ Gome Seitan, BADA i gose kamaḡe bi i nawa. Bi wai boniboni Diyoba i vite tubuḡina matabuna, kaḡenemo te kununemo i laukamaḡe. ⁸ Kamaina bi Diyoba veni ani ḡinina diyanemo, kovumo i miya bi tunina sabilemo i kwelikweli.

⁹ Bi mwanena i giuwena gado, “Niga pilipilidi matabudi a nato lisimmo bi bai aubaina, Maimaituwa kwa vivivile bi yaḡolo te didimana kwa voivoiye? I visu te maso Maimaituwa kuna pasili bi kuna peki.”

¹⁰ Diyoba mwanena i giuwena gado, “Em giu mai bu’uwa. Maimaituwa kauwa wapewapedi visuwisudi ya viteviteda bi kota gebogebodi i vitedana ba tai aninedi.” Pilipili wapewapedi Diyoba lisinemo a tubuḡa bi tana mote bai gebogebona mudunemo i vato Maimaituwa lisinemo.

Diyoba ena lava faiona a vakita

¹¹ Diyoba ena lava faiona isedi ba Elifas ena malagai ba Teman, Bildad ena malagai ba Suwa bi Diyofa ena malagai ba Namet. Diyoba ena pilipili a vaivaiye ba ai ḡemotidi bi miya sagusaguna aubaina a nawa.

¹² Manemanekemo Diyoba a kita bi mote a kitaḡone banina tana tubuḡina boniboni a ka gebogebo. Tedi ma ḡabedi edi kwama a lisidi bi dabedimo gobusa a yalaḡidi banina tedi ai nuwaboya. ¹³ Bi doḡamo vaitena a miyana ba laḡan 7 bi dudubala 7. Mote aiyai bai i giuwe lisinemo banina a kita te i wai nuwatoi gulata.

3

Diyoba i wai uvala te mote maso i tubuḡa

¹ Diyoba ena lava vaitedi a miyana laḡan 7 mulidimo, kaka Diyoba gagali i waitubu, ena tubuḡa laḡanina i laupalibe.

² Bi i giuna gado,

³ “Egu tubuḡa laḡanina Maimaituwa kwa bwali kamaḡe.

Dudubalinemo e tubuḡa bi mabai a kitagu.

Bi a giuna a gado, ‘Weeo gomana olotona i tubuḡa,’

mba dudubalina e daboke, kwa bwali kamaḡe.

⁴ Mba laḡanna ba yai boimatuwa!

Maimaituwa noke nuwana ya yavuḡa,

ḡome mote yanayana ima kena.

⁵ Boimatuwa pilina mba laḡana ya suma yaḡosi.

Kaka yada dubadubana ya sumatawi,

bi dudubala wai nuwa nainailina mba laḡanna ya sumatawi wainaili.

⁶ Boimatuwa pilina mba dudubalina ya pili yaḡosi.

Niga dudubalina mote imai nuwawisu munaḡa maibena laḡan ḡesaudi

kwalabu noponemo.

Mba dudubalina mote sima i iyeve munaḡe.

⁷ Mba dudubalina kwa voie te wai bani ḡeḡana,

ḡome mote maso wainuwawisu bi yasisi.

⁸ Taubwalabwalau kwa giuwedi te mba laḡana sa pasili otiye.

Tedi mabai mwata a sunesunegidina mba laḡanna sa pasili.

⁹⁻¹⁰ Mba dudubalina mote tinagu bwagana i gudu.

Tana egu pilipili i kadidigi otiye.

Taunana aubaina mba oleolefina kipolidi sai dudubala.
Mba dudubalina lağan ya egeli bi mote ima yana makai.

- 11 Bai aubaina egu tubuğa lağannemo mote e peki?
Bai aubaina tinagu bwaganemo mote e peki?
- 12 Bai aubaina tinagu i bewabewa watawatagu?
Bai aubaina i waisusu watawatagu?
- 13 Egu tubuğa lağannemo bi e peki maso niganana tunigu i kalağauku.
Bi niganana maso ba egu pekimo e wai yawasi.”

4

Elifasi, Diyoba lisenemo i gagali

- 1 Ğome Teman olotona Elifasi, Diyoba i giuwena gado:
- 2 “Bai yà giuwemna male kwa medi.
Mote luvagu te yà nuwabagibagi?
- 3 Tam dolinemo, lava wapewapedi kuna lailaibagidi;
bi edi kaigwağamo ġailisi kuna vitedi.
- 4 Mabai bi a kulukuluvana ba em giumo kuna kaisagudi
bi gwagegwağedi kuna lagetidi.
- 5 Bi niganana pilipili i laulaugulatem ba nuwam i kuluva.
Bi pilipili i vaivaim ba kuna naila gulata.
- 6 Tam Maimaituwa tauvivilena
bi taulauduneyena niganana kwa ġailisi.
Tam nogota didimanemo kwa miyamiyana
taunana yai yawasanim.
- 7 Kwai nuwa noğonoğota!
Lava visu tauvoiyena mote ima peki.
Kuna kita Maimaituwa mote lava edi yawasanana
didimanidi ima kagebobebo.
- 8 Tagu bai e sibena ba lava gebogebo pesina i wadina
ba damonemo kota gebogebo ya banavi.”

Diyoba ena lava a giugiuwe te tana gebo wapewapedi i voivoiyedi, taunana aubaina pilipili a nananaka lisenemo sa tubutubuğa. Bi Diyoba i giuna gado, “Tagu mote gebogebo yà voiyedi.”

38

BADA ena gagali

- 1 BADA, kaibitibitimo Diyoba lisenemo i giu yovona gado,
- 2 “Tam em sibe bai, te egu nuwauyauya kwai talavitavitale?
Em giu banina geğa.
- 3 Tam olotom te kwa vononoğa bi noya dididiga kwa voiyedi.
Bai yà talayemna,
ba egu waitala kwaimunedi.
- 4 Tam ġome bi tagu dobu voiyena ei tubu ee?
Bamoda kuna sibena ba kwa giuwegu.
- 5 Dobu ena didiga aiyai i wai ogatalaye, kuma sibe?

- Aiyai nimana i tuḡu bi i lau luva?
- ⁶ Aiyai dobu yasina i sako
bi aiyai dodu liuna duḡudi i waimoitodi?
- ⁷ Mba laḡannemo, olaolala kipolidi sa sale ḡemota,
bi BADA ena aneya matabudi mayasisidi sa binau.
- ⁸ Laḡannemo, nisa i laulau pusuwalina maibena gomana bwagamo i
tubutubuḡana,
ba aiyai nisana i wabaḡavuki? Bamoda kuma sibe ba kwa giuwegu?
- ⁹ Bi tagu giyou e voiye
te nisa ena kwesi bi boimatuwa pilina i sumatawi.
- ¹⁰ Bi ena palata e sako bi mataetina e sivudi
bi gudu ei moitodi.
- ¹¹ Bi e giuna gado, ‘Kwa nato te niga palatinemo kwa vamoito
mote palata kumai muli, bi em labama nananakidi niga ḡome sa
vamoito.”

40

- ¹ BADA, Diyoba i giuwena gado,
- ² “Tam aiyai bi tagu vaitegu ta waikagiu, tagu Maimaituwa saḡasaḡa
guletigu.
Bamoda yaḡolo kwa giugiuvitavitala ba yaì talayem bi egu giu
kwaimune.”
- ³ Gome Diyoba, BADA ena giu i wai munena gado,
- ⁴ “Bainewa em nuwayuayua banidi ya sibedi, tagu lavaota.
Gayagu ya gudu bi ya miya moimoisili.
- ⁵ Tagu ei kalina wapa gulata,
bi niganana mote bai ḡesauna yaḡa giuwe.”

42

Diyoba, BADA ena giu i waimunedi

- ¹ Diyoba, BADA ena giu i waimunena gado,
- ² “Niganana e sibe te tam bai matabuna tauvoiyedi,
bi em noḡota kwa voivoiyena mote kaka aiyai ima gudu.
- ³ *Kuna giuweguna gado, ‘Diyoba bai aubaina em giu waibani geḡedimo egu
nuwayuayua kwai talavitavitale?’
Giukauwa te bai kauwidi e giugiuwedina banidi mote ya sibedi,
bi kauwa nananaka otidi mote luvagu te ya sibedi.
- ⁴ *Kuna giuna gado, ‘Diyoba, kwai beyavaiya bi ya giu!
Yaì talayem bi egu giu kwaimune.’
- ⁵ Wala ba lava ḡesaudi a giugiuwatamna e vaivaiye,
bi niganana kaka tagu mata otigumo e kitam.
- ⁶ Egu gagali matabudi a voiyegu te ei dabauba,
tagu gobusemo bi kovumo e topana ba ya waimaḡati munaḡegu te e
laukuvasa.”

BADA, Diyoba i kavisuvisu

⁷ BADA, ena gagali Diyoba lisinemo i wai waikovi ba kota Teman olotona isana Elifasi i giuwena gado, “Tam mote ku giukauwa mai egu taupaula Diyoba, taunana aubaina tam bi em lava labu vaitedi, lisimimo e medi.

⁸ Kamaina te kau oloolotodi 7 bi kota sipu oloolotodi 7 bi ko nawa egu taupaula Diyoba lisinemo bi emi sewasewa ko gabudi. Bi egu taupaula Diyoba aubaimi ya laupali bi bai aubaimi yai bağaena ba mainana ya voiyete emi ai giugiu ya noğotikamağedi. Bi tagu mote yama kovoğimi banina temi mote giukauwa ko giuwe maibena egu taupaula Diyoba.” ⁹ Kamaina bi Elifasi Teman olotona, Bildad Suwa olotona bi Diyofa Namet olotona BADA ena giuvavasaga a voiyete, dabanemo tana Diyoba ena pali i waianine.

¹⁰ *Diyoba ena lava aubaidi i laupali mulinemo ba BADA, Diyoba maula i vite munağe bi dabanemo i wailautawi. ¹¹ Tana valevaletina, nuvunuvuna bi ena lava a sibesibena matabudi a tava ena ani miyamo bi vaitena a soi. Banina BADA, pilipili Diyoba i vite bi niganana i yawasana munaga taunana aubaina ena lava a tava waiyebonena aubaina. Bi tedi ġemoğemotağa mane bi nima komakoma goldimo voivoiyedi a natomedi Diyoba a vite.

¹² Dolinemo BADA, Diyoba i kavisuvisu bi mwali wapapawapa i vite. Bi ena wainuwatoi mulinemo ba i kavisuvisu gulatena kaka dolinemo banina niganana 14 tausan sipu i vite, kamelo 6 tausan, bulumakau 1 tausan bi donki waivinidi 1 tausan. ¹³ Bi kota natunatuna oloolotodi 7 bi waiwaivinidi faiona i vite. ¹⁴ Natuna waivinina tautuwağa i wai isana *Dimaima*, taumodona *Kesiya* bi damodamona isana *Kelen-Ġapuk*.* ¹⁵ Bi Diyoba natunatuna waivinidi muleledi mote mai dobumo waivini ġesaudi. Bi tana i giuwedi te lağannemo ya pekina ba ena waiguyau sa soiyete dubu ten bi ġemoğemotağa sa legau bi kota nuvunuvudi mote nuwedi ima yavuga.

¹⁶ Niga mulinemo Diyoba i miya gulata te kwalabu 140 a kovi bi ena tubulelesa wai 4-na i kita. ¹⁷ Bi i magula kauwa kaka i peki.

---

* 42:10: Dyb 1:1-3 * 42:14: Niga isedi banidi Ġibulu kalinedimo vaiyedi ba a visu bi banidi ba waivini ena mulele.

Sale

Walaka bamo lava tabudi bi tabudi sale bi pali a gilumidi. Bi Israel lavedi mba saledi bi palidi a legaudi bi edi laudune nopodimo a iyeiyevidi. Mba saledi ba kasagesage bi Maimaituwa a waiebonena palidi banina lisidimo visu i voivoiye. Sale gesaudi mba Maimaituwa a waibağa te edi gebogebo ya noğotikamagedi bi ya moito galamedu pilipili nopodimo. Sale gesaudi nopodimo mba galigalibona mabai tedi a labelabe kauwedina aubaidi a laupali bi kota a laulaupali te edi gaviya Maimaituwa ya kovogidi. Wali saugemo tedi nopodi ena nuwaboya Maimaituwa lisinemo a waiyovodi.

Niga dobunemo Yesu ena noya noponemo pali gesaudi Sale noponemo i legaudi bi i giugiu. Bi i sağa i nawa mulinemo, Maimaituwa ena dam edi laudune nopodimo niga palidi a iyeiyevidi.

1

Nuwavisu giugiukauwina

- ¹ Lava mabai mote gebogebo lavedi vaitedi simai gemota,
bi edi giu simai tiponagedi,
ee Maimaituwa tauwaigwaigwaiyena simai titiponağedi ba tedi sai
nuwavisu.
- ² Tedi ba dudubala bi suwala BADA ena wailovelove giudi sa legaudi bi sa
nogonogoti watedi,
bi nuwavisu gome sa banabanavi.
- ³ ✧Tedi edi yawasanana ba mai kai gauba diyanemo moimoitona,
sauginemo ena bani lağanina i tavana, tana ya votavota.
Bi luguluguna mote sima poki,
mainana tedi baibağa sa voivoiyedina kaka edi yawasanamo vota
visuvisudi sa tubuğa.
- ⁴ Bi gebogebo tauvoiyena lisidimo kaka mote mai sima tubuğa.
Tedi maibena kai pokina luguluguna, lağannemo yavala i lausuvana ba
sa laubulili kovi.
- ⁵ Bi etala lağannemo mote gemoğemotina te gebogebo lavedi Maimaituwa
matanemo sima moito.
Bi tedi kaka Maimaituwa ena lava vaitedi mote sima miya gemota.
- ⁶ Didimana tauvoiyena tedi edi yawasanamo BADA ya labelabe kauwedi bi
ya waietadoliyedi,
bi kota gebogebo etana taukaiwatana tedi sa peki.

23

Deivida niga Salena i gilumi.

BADA tana tauğamoda

- ¹ BADA tana taunana taulabegu. Tagu mote bai gesau yàma maluwabiye.
² Tana dobu gidegidevinemo i sakogu
bi ya waidolinaweguna gauba ubaubana diyanemo te yai yawasi.
³ Tana nopogu ya lailaivaliu munağe.
Bi eta didimaninağa ya waidoli nawegu,
tana isana aubaina.
- ⁴ Avena te tagu peki gwagwana boimatuwanağa, yà nawanawa,

bi gebogebo mote yàma naile.
 Banina tam tagu vaitegu, bi em diḡonemo
 kwa moimoito galamegu.

- ⁵ Tam egu ḡaviya matedimo kaguya kuna voiye.
 Tam olip masina buyobuyo dabagumo kuna ḡini.
 Bi gabu pounemo kunai miyenigu,
 egu ledu kunai wanavu te i nuwaḡiniḡini.
- ⁶ Giukauwa te em kivivisuvisu bi em launuwatoi
 mote bai laḡannemo sima gosegu.
 Bi tagu kaka BADA em vanuwemo
 yà miya nonoḡa.

27

Niga Salena Deivida i gilumi.

- ¹ “BADA tana egu yanayana bi yawasana pakana,
 taunana aubaina aiyai bena yà naile?
 Tana pilipilimo ya moimoito galamegu,
 taunana aubaina mote yàma naila.
- ² Sauginemo kagu ḡaviya, gebogebo lavedi sa suluvaigu,
 bi sa ḡoḡoḡe te maso sai pekigu,
 ba tedi taudiḡa sai kalabetibeti munaḡedi bi sa kuluva.
- ³ Bamoda ḡaviya wapewapedi sa dubutawagu,
 tagu mote yama naila.
 Avena te ḡaviya sa suluvaigu,
 bi tagu yaḡolo te BADA yài sumaḡe.
- ⁴ Tagu mwali ḡemota BADA yai baḡaye te aubaigu ya voiye:
 Tagu e ḡoe kauwe te egu yawasana tabutabunemo em vanuwemo yà
 miya,
 bi yà sibem te tam kuna visu gulata,
 bi em vanuwa wai waiyawinanemo yà laupali lisimmo.
- ⁵ Sauginemo pilipili e banavidina ba gabu visuvisunemo kwa sako wai-
 davogu,
 te em vanuwemo kwa labe kauwegu,
 bi kwa sako saḡegu ḡakima lofalofana dabanemo te egu ḡaviya mote
 sima suluvaigu.
- ⁶ Egu ḡaviya kaka sa moito kwaiviviligu,
 bi geḡa te kwa sagugu te egu ḡaviya yà lauyovoḡedi.
 Bi Maimaituwa em vanuwa noponemo tagu sewasewa yà gabu, tam BADA
 lisimmo,
 tagu mayasisigu boiḡatu yà bibi bi ya sale BADA lisimmo.
- ⁷ BADA, laḡannemo yà laupalina ba egu pali kwa vaiye,
 kwa launuwatoiyeḡu bi egu pali kwaimune.
- ⁸ Tam kuna giuweguna gado, ‘Kwa nato lisigumo bi kwai baḡa.’
 Taunana aubaina niganana lisimmo yà natonato.
- ⁹ Tagu em taupaula, mote kuma medi
 bi kuma miya tautauliyegu,
 mote kuma kandavoneḡu!

Tam kunai yawasanigu,
 bi lağan matabuna kwa sagusagugu.
 Taunana aubaina mote kuma gose kamaḡegu!
 10 Bamoda tamagu bi tinagu sa dabokegu,
 bi tam BADA kwa giuvaigu.

- 11 BADA, egu ḡaviya a wapa,
 taunana aubaina kwai lovelovegu te ya kaiwatam,
 eta didimaninaḡa kwai doligu.
 12 Mba ḡaviidi kaiyovu giudimo sa waiwavugu,
 tedi sa goeḡoena sa kagebogebugu,
 taunana aubaina kuma kita kamaḡedi sima vunugu!
 13 Bi ei sumaḡa te BADA kivim lisigumo i visu,
 bi niga dobunemo ya miyamiya
 ei sumaḡa te kwa sagugu.
 14 Taunana aubaina BADA tai sumaḡe,
 te ta ḡailisi bi ta laudabatola,
 eda sumaḡa ḡaiḡailisina BADA lisinemo ta sako.”

34

Lağan ḡemota Deivida, Abimelek matanemo i kauwana maibena lava bu'ubu'uwina, taunana aubaina i giukamaḡe i nawa. Bi muliḡa Maimaituwa bainewa Deivida i saguna, taunana saledi i gilumi watedi ena pilipili laḡannemo.

- 1 Tagu lağan matabuna BADA ya kasasasage,
 bi em kivivisuvisu ya giuwata nonoḡe.
 2 Tagu BADA taunaḡa isana ya kailagelageti,
 bi lava malumaluwabidi kalinagu sa vaiyena ba sai nuwavisu.
 3 Tada BADA ta kasasasage,
 tada tai ḡemotida bi BADA isana ta lauduneye.
 4 Tagu BADA lisinemo e laupali bi egu pali i waimune,
 bi bai e nainaledina lisidimo i wai yawasanigu.
 5 Tedi mabai a nuwavitaledi BADA lisinemo sagu aubaina,
 ba sai nuwavisu gulata bi tana lağan matabuna ya sagusagudi.
 6 Tagu e wainuwatoitoi bi e laupali te BADA egu pali i vaiye,
 bi kauwa gebogebodimo i waiyawasanigu.
 7 Tedi mabai BADA sa vivivilena ba ena aneya,
 sa kitakita galamedi bi sa labelabe kauwedi.
 8 Taunana aubaina ko nuwavitata BADA lisinemo bi ena laukivivisuvisu ko
 banavi,
 bamoda ko nawana lisinemo sagu aubaina ba koi nuwavisu gulata.
 9 Temi lava waiwaisumegimi BADA ko vivile.
 Bi lava mabai BADA sa vivivilena mote bai ḡesau sima maluwabiye.
 10 Wali saugemo ba layon sa maluwabi bi kani sa peki,
 bi geḡa te BADA tauwaisumageḡa tedi mote bai sima maluwabiye.
 11 Egu lava ko nato bi egu gagali ko vaiye.
 Yai lovelovemi te BADA ko vivile.

- 12 Bamoda aiyai miya wailofa kwa ḡoena,
ba yawasana visuvisuna kwa vai.
- 13 Bi lava mote kuma giu wai gebogebodi
bi mote kumai kaikaiyovu.
- 14 Gebogeboko kauwedimo kwa nuwavitala,
bi visu kwa voyie, kwa ḡailisi te lava kwa sagudi bi nuwaubamo kwa miya.
- 15 BADA didimana lavedi ya kitekitedi,
laḡannemo tana lisinemo sa laupalina ba ya sagudi.
- 16 Lavedi gebogeboko tauvoyiyena ba BADA ya miyatautauliyedi,
bi a pekina ba mote aiyai ima noḡoti munaḡedi.
- 17 Laḡannemo BADA ena lava lisinemo sagu sai baḡaena ba ya vaiyedi,
bi edi pilipilimo ya kuvesidi.
- 18 Tana lava nuwa kulukuluvodi diyedimo,
bi edi sumaḡa yovoyovodi ba ya sagudi.
- 19 Lava didimanina pilipili wapewapedi ya banabanavidi,
bi geḡa te pilipilidi nopodimo BADA ya sagusagu.
- 20 Tana siligena matabudi ya labelabe kauwedi,
te mote sima doukoto.
- 21 Bi gebogeboko lavedi ba edi gebogeboko ya
vunu munaḡedi, tedi mabai lava didimanina sa dabodabokena ba kovoḡa sa vai.
- 22 BADA ena taupaula yai yawasanidi.
Lava mabai BADA lisinemo sagu sa waibaḡayena ba ya moito galamedidi
te mote kovoḡa sima vai.

51

Laḡan ḡemota ḡalibona Deivida, Ulaiya mwanena isana Besiba i lauwaiviniye, taunana aubaina Maimaituwa taugiuwatana Neitan i giu matai kauwina dabanemo bi Deivida i laukuvasa bi niga palina i gilumi Maimaituwa lisinemo.

- 1 “Aee, BADA, kwa launuwatoitoyegu
em ḡoe kenakena nonoḡina luvanemo.
Bi em launuwatoimo
egu gebogeboko milana kwa koḡa kamaḡe.
- 2 Egu gebogeboko kwa koḡa kamaḡedi,
maibena lava gala milemiledi sa koḡekoḡedina.
- 3 Egu kauwa gebogebodi ya noḡotiwatedi,
bi laḡan matabuna sa taitai noḡonoḡotigu.
- 4 Tagu gebogeboko taumḡa lisimmo e voyie,
egu kauwa matammo i gebo.
Taunana aubaina kuna giuweguna gado, “Tam gebogeboko kuna voyie!” Mba
kuna giukauwa.
Sauginemo kuna kovoḡiguna, mba kauwa didimanina kuna voyie.
- 5 Tagu gebogeboko vaitena tinagu bwaganemo,
bi gebogeboko vaitena tinagu i bewagu.
- 6 Bi kuna ḡoe te em giukauwa taunana maso nopogu i waiwanavu,
bi kunugu maso em nuwauyauya kunai wanavu.

- 7 Egu gebogebo kwa koḡa kamaḡedi bi yà sabusabu,
kwa koḡagu bi yà yana gulata.
- 8 Kwa giuwegu te egu gebogebo kuna noḡotikamaḡedi
bi giukauwemo yài nuwavisu.
Tam kuna lauyovoḡegu, bi niganana kwa voyiyegu te yai nuwa visu
munaga.
- 9 Egu gebogebo kuma kitekitedi,
bi egu mila matabudi kwa koḡa kamaḡedi.
- 10 Aee, BADA nuwapou valivaliuna kwa vitegu,
bi Aluwim ḡaigailisina nuwapougumo kwa sako.
- 11 BADA tagu lisimmo yà miyamiyana mote kuma kwavivaigu yàma nawa,
bi lisigumo em Aluwa Waiyawa mote kuma kaikamaḡe.
- 12 Em yawasanamo kwa laivaliugu, maibena dolinemo kuna waiyawasa-
guna mainana,
bi kwa voyiyegu te nuwagu tabutabunemo yà vivilem.
- 13 Mba mainana kaka gebogebo lavedi em eta yai lovedi,
te sa nuwavitata lisimmo.
- 14 Oo Maimaituwa, tagu e nima kwasina,
kwai yawasanigu bi kwa moito galamegu,
kaka ma yasisigu em kauwa didimanidi yà sale watedi.
- 15 Oo, Bada mudugu kwa taukoni,
te yà kasaḡesaḡem.
- 16 Tagu ḡamogamo yà lausewasewaye lisimmo bi tam mote em ḡowana mba
taudidi.
Tam mote sewasewa mba mainana kitedi kuma ḡoeḡoedi.
- 17 Tam sewasewa laukaina kwa ḡoeḡoena,
ba laḡannemo tagu yà sako yovoḡe munagaḡegu bi yài waibaḡam te egu
gebogebo kwa noḡoti kamamaḡedi.
Oo, Maimaituwa, laḡannemo lisimmo yà laukuvasana mote kuma miya
tautauliyegu.
- 18 Bi Saiyon malagaina kwa kavisuvisu bi ena lava kwa sagudi,
bi Yelusalem ganakukuna kwa laivaliu munagaḡedi.
- 19 Bi lava nopodi visuvisudimo sa lausewasewa bi tam lisidimo kwai
nuwavisu,
bi sewasewa tabudi bi tabudi lisimmo sa ḡabudi,
bi kau olta dabanemo sa lausewasewayedi.”

67

- 1 Oo Maimaituwa kwa launuwatoiyemai bi kwa kavisuvisumai,
te lisimaimo kwai nuwavisu.
- 2 Te lava matabudi dobumo em ḡowana sa sibe,
bi dam matabudi sa sibe te tam luvana kwai yawasanidi.
- 3 Taunana aubaina lava matabudi Maimaituwa sa kasaḡesaḡem,
lava matabudi kaka sa kasaḡesaḡem
- 4 Bi lava matabudi dobumo ma yasisidi sa sale,
banina tam dobu taulaididimana,
bi lava matabudi kwa labelabe kauwedi.

- 5 Taunana aubaina dobu matabuna Maimaituwa sa kasagesagem,
lava matabudi BADA sa kasagesagem.
- 6 Mba mainana kaka dog'a yai maula kauwa,
bi ema Maimaituwa mwali visuisudi ya vitemai.
- 7 Giukauwa te Maimaituwa kaka ya kavisuisumai,
bi lava matabudi dobumo kaka sa lauduneye.

90

Maimaituwa ena taupaula Mousis niga palina i gilumi.

- 1 Oo Bada, tubulelesa onena, tam taunana ema vanuwa.
- 2 Maimaituwa tam wala, niganana bi ya'golo mainana miyamiya nonogim,
muliga kaka oya
bi dobu matabuna kuna voiyedi.
- 3 Tam lava kuna giuwemaina gado, "Ko muna'ga dog'amo!
Bi dog'amo kuna voivoiyemaina kota kamuna'ga."
- 4 Tam matammo, kwalabu 1,000 ba maibena la'gan gemota,
bi kota maibena ka sula kena te la'gan ya sakosakona.
- 5 Tam lava edi yawasana kwa kaikaikama'ge makaiyedi,
maibena lauboni wainuwakaukauleyana.
Lava ba maibena belana,
6 olaolalemo ya duga kauwa te ya buso,
bi aubigamo ya welai te ya peki.
- 7 Mainana tama em medi dididiga ya yovona ba ka laune'gane'ga,
tama ke naile gulatem.
- 8 Tam ema gebogebo matabudi taukitedi,
tama kasivusivu waidavonedi bi ge'ga te tam matabudi kwa kitekitedi.
- 9 Tam em medi, tama ema miya dobumo
ya bwalibwali gavuki.
Bi ema yawasana kwa kaikaikama'ge makaiyedi,
maibena lava nuwana peki bi yawasina ya tautau guduna mainana.
- 10 Bi tama dobumo ka miyana kwalabu 70,
bamoda lava i miya gaigailisina ba 80 ya vai,
bi nopodimo yavi bi wainuwatoi ka banabanvidi,
bi mote kama miya wailofa te ka pekipeki.
- 11 Bi em medi dididiga mote aiyai mayana i vai,
augunai em medi mayana ka vai, maso ba ke vivile kauwem.
- 12 Kwai lovemai te bainewa lofana ka miya te nogota didimanidi lisimmo
ka legaudi,
banina niga dobumo ema miya mote ima lofa.
- 13 Oo BADA kwa nato muna'ga! Tama em taupaula,
kwa launuwatoitoiyemai.
Lisimaimo mote kuma medi gulata.
- 14 Bi em nuwavaina kenakena nonoginemo kwai wanavumai kaka olaolala
matabuna,
ka sale bi kainuwavisu nonoga.

- 15 Tam bainewa pilipilimo kuna sivumai ke miyamiyana, mainana kota nuwavisu kwa vitemai.
Bi emai nuwatoi kwa kaikamaḡe bi miya visuvisuna kwa vitemai.
- 16 Tama em taupaula bi em ḡailisi kwa kamaḡati lisimaimo,
bi ema tubulelesa sa kita te tam ḡaiḡailisi guletim.
- 17 BADA, tam ema Maimaituwa kwa launuwatoitoyemai,
kwa sagumai te ema noya ya visu.
Bi kwa sagumai te noya ka voiye kauwedi te banidi sa tubuḡa.

95

- 1 Ko nato BADA ta kasaḡesaḡe,
mayasisida taulabeda Maimaituwa lisinemo ta sale.
- 2 Ta nato mayasisida BADA tai ebone,
ta sale bi ta kasaḡesaḡe.
- 3 BADA tana Maimaituwa ḡaiḡailisina,
ḡalibona ḡaiḡailisina mote mai maimaituwa ḡesaudi.
- 4 Tana dobu matabuna ya waibadaye,
doḡa dibuna te dabana bi kota oya lofelofedi matabudi ya waibadayedi.
- 5 Tana nisa i voivoiyena bi kota doḡa i patipatina ya waibadaye.
- 6 Ko nato BADA, matanemo iwada ta taunokudi,
taupatida lisinemo tuwapekada tai tupagwaliḡedi bi ta lauduneye.
- 7 Tana eda Maimaituwa bi ena lava tada ya labelabe kauweda,
maibena tauḡamo sipu ya labelabedina.
- Niganana ba tana taunana kalinana ta vaiye. Tana ya giugiuna gado,
- 8 *[⊛]“Nopomi mote koma gududi maibena emi magumagula sauginemo
Melibamo,
Masa kalakalalelenemo a voivoiyena mainana.
- 9 Tedi kaikana bai aubaidi e voivoiyena a kita,
mba sauginemo tedi mote ai sumagegu bi yaḡolo te a laulaulubugu.
- 10 Tagu niga lavedi e mediyedina ba kwalabu 40 a kovi,
bi e giuna gado, ‘Niga lavedi a miya tautauliyegu,
bi egu giuvvasaḡa mote sima kaikaiwatedi.’
- 11 Taunana aubaina e medi
bi lisidimo e giuwapana gado,
‘Tagu aubaimi dobu e vononoḡe te maso ḡome konai yawasina
bi niganana mote yaḡmai aninemi te ḡome koma solasaḡa.’”

100

Niga salenemo, Maimaituwa ena lava ai ebone ena laukivivisuvisu aubaina.

- 1 Lava matabumi dobumo kalinemi,
dididiginemo ko sale BADA lisinemo.
- 2 Ko nato manuwavisumi BADA ko lauduneye,
bi mayasisimi ko sale.

- ³ Ko sibe te BADA tana Maimaituwa!
Tana i voyieda te tada tana ena lava bi ya kitakitawatada,
maibena tauḡamo ena sipu ya labelabedina.
- ⁴ Ma wai ebomi ena vanuwa mataetinaḡa ko sola nawa,
bi ganakuku noponemo isana ko kasagesaḡe.
- ⁵ Banina BADA i visu,
ena nuwavaina kenakena nonoḡina ena lava lisidimo mote ima
kovikovi.
Tana i giugiuwapana mainana tubulelesa onena ya miyawata.

103

Deivida niga salena i gilumi.

- ¹ Nopogu bi tubuḡigu tabutabunemo
BADA isana waiyawa ya kasagesaḡe.
- ² Nopogu tabutabunemo BADA ya kasagesaḡe,
bi kauwa visuisudi i voivoiyedina
matabudi lisigumo ya noḡoti watedi.
- ³ Bi egu gebogebo matabudi ya noḡonoḡoti kamaḡedi,
bi egu sida matabudimo
yai waiyawasanigu.
- ⁴ Tana pekipekidi edi gabumo
ya waiyawasanigu.
Bi ena nuwavaina bagibagina
bi ena launuwatoi ya viteviteguna,
maibena kunubobo dabagumo.
- ⁵ Sauginemo niga dobunemo ya miyamiyana,
tana mwali visuisudi ya vitevitegu.
Bi tubuḡigu ya lailaivaliuna,
maibena boniya lauewalina bi ḡaiḡailisina.
- ⁶ Lava edi lava sa kitakita waiyovoyovodina,
taudidi BADA ya sagusagudi
banina ena kauwa didimanina.
- ⁷ Maimaituwa ena ogatala Mousis i vite,
te Israel lavedi lisidimo ena ḡailisi ya kamaḡati.
- ⁸ BADA tana laulaunuwatoina bi tauwaisagu,
tana mote medimedi makaina,
bi ena ḡoe kenakena nonoḡina.
- ⁹ Maimaituwa mote laḡan matabuna eda gebogebo dabedimo imai wavuda,
bi kota ena medi lisidimo mote ima kena nonoḡa.
- ¹⁰ Tada gebogebo nananakidi te voyiedi te maso i kovoḡida,
bi geḡa te mote ima kovokovoḡida.
- ¹¹ Mabai BADA sa laulauduneyena
ba ena ḡoe lisidimo ya kena nonoḡa.
Bi ena ḡoe i saḡa gulata te mala i waimuli.
- ¹² Tana eda gebogebo ya kaikaikamaḡedina,
manekina lofana maibena aibeu yawaninemo,
te ena lalasi yawaninemo.
- ¹³ Tamatamada dobumo sa laulaunuwatoiwedana,
mainana kota BADA, mabai sa vivivilena, ya laulaunuwatoiiedi.

- 14 Tana i sibe te tada mote ġaigailsida,
banina tana i sibe te gobusemo i voiyeda.
- 15 Tada eda yawasana maibena ġawaġawa ya duga saġa te ya poki munaġa,
ee maibena belana busona,
olaolalemo ya tapale bi aubigamo ya ġogosi.
- 16 Bi yavala ya lausuve te ya suve waibeku,
te mote aiyai ima kita munaġedi.
- 17-18 Bi tubulelesa onedi,
mabai BADA sa laulauduneye bi ena waianina sa kaikaididina,
bi ena waiġake sa noġonoġotidi bi sa kaikaiwatedina,
ba ena ġoe bi ena laukivivisuvisu lisidimo ya kena nonoġa.
- 19 BADA ena ani miya malamo i voije,
bi bai matabuna ya waibadayedi.
- 20 Temi aneya ġaigailsimi,
BADA ena ġiuvavasaga ko vai bi ko kaikaiwatedina
temi BADA ko kasaġesaġe.
- 21 Aneya malamo miyemiyemi
bi temi mabai ena ġowana ko voivoiyena BADA ko kasaġesaġe.
- 22 Dobumo bai matabuna i voivoiyemina,
temi BADA ko kasaġesaġe.

Bi tagu nopogu tabutabunemo BADA ya kasaġesaġe.

110

Deivida niga sale i gilumi.

- 1 ✦ BADA, egu bada i giuna gado:
“Kataiyagumo waibada gabunemo kwa miya,
bi em ġaviya ya lauyovoġedi
kaka em waibadana gabulinemo ya sivudi.”
- 2 Yelusalemmo BADA
em waibadana ya voije
bi yai lauliye te em ġaviya kwai badayedi.
- 3 Sauginemo waiġaviya aubaina kwa nawana ba em lava sa vite munaġedi
em waibada gabulinemo,
bi ko nawa koi ġaviya,
tam gala waiyawa kwa kotedi,
bi laġan matabuna em ġailisi ya laivaliu,
maibena olaolala silovuna.
- 4 “BADA i ġiuwapa te nuwana mote ima vitale,
‘tam ba kwai pilisi nonoġa maibena Melkisedek.’
- 5 Oo BADA kataiyammo ġalibona ya moimoito,
bi sauginemo i medina ba ġaliġalibona matabudi yai pekidi.
- 6 Bi dobu matabudi ya kovogidi bi edi wapu matabudi peki sa wanavu,
bi ġaliġalibona matabudi dobumo ya lauyovoġedi.

7 Ġalibona wai ġaviya aubaina ya nawanawa bi gadona i maguna ba ya vamoito.
Te gauba eta diyanemo ya yovoyovona ya tego,
te ena ġailisi ya vai munaġe bi ġaviya ġesaudi ya lauyovoġedi.”

119

- 9 Bainewa lava valivaliuna didimanemo ya miya?
Ba BADA, em giuvavasaga ya voteyateyaedi.
- 10 Nopogu tabutabunemo e ġoena em noya ya voiye,
taunana aubaina kwa sagugu te em giuvavasaga ya voteyateyaedi.
- 11 Em giuvavasaga nopogumo e sivudi,
te mote lisimmo gebogebo ya ma voiye.
- 12 BADA ya kakasagesagem,
em waigake kwai lovelovegu.
- 13 Kalinagu dididiginemo em waigake,
em lava ya giuwedi.
- 14 Bi em giuvavasaga e kaiwatedi bi ya wainuvisu gulata,
mote mai aniwaiguyau gonegonedi.
- 15 Em kauwa visuvisudi bi,
em waigake ya nogotiwatedi.
- 16 Bi waigake yai nuwavisuyedi,
bi em giu mote nuwagu ima yavuġa.

139

Deivida niga salena i gilumi.

Maimaituwa lava nopoda i sibe kauwe

- 1 Oo BADA, tam nopogu kwa kitakita,
bi kuna sibe kauwegu.
- 2 Tam egu miya bi egu miyamoito kwa sibesibedi,
bi kota tam manekemo,
bi geġa te laġan matabuna
egu nogota kwa sibesibedi.
- 3 Tam laġan matabuna egu ani nawamo,
bi egu ani waiyawasimo kwa kitakitagu.
Tam mwali matabudi ya voivoiyedina ba kwa sibesibedi.
- 4 BADA, muliġa kaka ya gagonalina,
tam kaikana kuna gei sibe te bai ya gagaliye.
- 5 Tam maibena ganakuku matagumo bi muligumo,
bi em ġailisimo kwa labelabegu.
- 6 Tam sibem lisigumo ba i visu gulata,
bi mote luvagu te ya sibe kovim.
- 7 Bi em Aluwa mote ya ma naile kamaġe bamo ya ma nawa.
Bamo mote gabu mainana te ya kandavona.
Bamo ya nawana ba laġan matabuna tam diyagumo!
- 8 Bamoda ya saġa ya nawa malamo ba tam ġome,
bi kota ya nawa lava pekipekidi edi gabumo ba tam kota ġome.
- 9 Bamoda ya lovo ya nawa suwala ena ani lovotavamo,
ee ena ani bulumo ya miyana,
- 10 bi yaġolo te mba gabunemo nimam yai doligu.

Bi em ġailisimo kwa labewatagu.

11 Bi bamoda dudubala yà giuwe te yai kwesi tawagu.
Bi kota yana i yanayana waikwaiviviliguna
yai dudubala.

12 Bi geġa te dudubalina mote luvana
te yai kwesi tawagu.
Dudubala tam lisimmo ya yanana maibena laġan.
Bi boimatuwa tam lisimmo,
maibena yanayana.

13 Tam tinagu bwaganemo kuna voiyeġu,
bi siligegu kuna pati kaukauwedi.

14 Tagu yà kasaġesaġem bi yà vivilem,
banina e sibe kauwe te tam bwaga
nophonemo kuna voiye kaukauwegu.

15 Tam bwaga nophonemo
siligegu kuna sivu kaukauwedi.

Bi bwaga nophonemo bainewa lofana e miyana
tam kuna sibegu.

16 Muligā kaka dobumo e tubuġa
bi tam kaikana kuna kitagu.

Tagu niga dobumo egu miya lofana kaikana kuna sibe,
bi em bukamo kuna gilumi,
muligā kaka laġan ġemota i waitubu.

17 Oo Maimaituwa em noġota tagu aubaigu ba a visu,
bi tagu mote luvana te matabudi yà sibedi.

18 Tagu mote luvana te yà iyevidi,
banina i wapa gulata mote mai ġimoli nisa diyanemo.

Bi laġan matabuna dobumo mote yāma tavuġem,
banina tam tagu vaitegu.

19 Oo Maimaituwa tedi mabai ġebogebō sa voivoiyena maso kunai pekidi,
bi kuna kwavivaidi te maso a gose kamaġegu.

20 Tedi taudidi sa waidibogim,
bi mote isam sima vivivile.

21 Oo BADA mabai sa miyamiya tautauliyemna,
ba tagu kota yà miya tautauliyedi.

22 Tedi mabai mote sima vivivilem,
tedi ba tagu kaguġaviya.

23 Oo Maimaituwa tam nopogu kwa kita kaukauwe,
bi egu noġota matabudi kwa kita kaukauwedi.

24 Bamoda ġebogebō bai kuna kita banavina ba kwai lovegu,
bi eta kenakena nonoġinemo kwai dolinawegu.

Miyakauwa Giudi

Lainuwanega

Niga bukanemo ba nuwayuyaya giudi wapawapa bi giugiudi ba Maimaituwa ena lava sa wailovelovedi te didimanemo sa miya. Bi galibona Solomon tana wapewapedi i gilumidi bi lava gesaudi kota gesaudi a gilumidi. Lava isana Agul gesaudi i gilumidi (laidalolo 30:1 ko kita) bi galibona isana Lemuel kota gesaudi i gilumidi (laidalolo 31:1 ko kita).

Wailovelove dididiga niga gome ba, nuwayuyaya bi nuwayuyaya ba Maimaituwa ena puyo, nuwayuyaya lavana kaka Maimaituwa ya gei vivile. Niga nuwayuyayana laḡan matabuna ya saguda eda vanuwemo, malagaimo, gabemanimu bi noyamo. Kota nuwayuyaya giudi sa wailoveda te didimanemo ta miya, tada mote maso ta nuwasagaḡa. Bi maso te noya gulata te eda lava gesaudi malumaluwabidi te sagudi.

Lava bainewa ya nuwayuyaya

- 7 Maimaituwa kwa naile bi kwa vivile kauwena
kaka nuwayuyaya lisimmo ya tubuḡa.
Bi lava noḡota sa malumaluwabiyena
ba nuwayuyaya bi wailovelove sa dabodaboke.
- 8 Natugu, tamam ena giuvavasagaḡa bi tinam ena wailovelove
kwa voteyeteyedi bi kwa kaiwatedi.
- 9 Edi wailovelovemo sa sagusagum te lava visuvismu kwa tubuḡa,
maibena waisia dabammo bi posalu gadommo,
ya voyiem te kitam ya visu.

5

Waivini kabakabaleyedi diyediḡa kuma nawanawa

- 8 Waivini waimatawapedi kwa kita matadiyayedi,
bi edi ani miyaḡa kuma nawanawa.
- 9 Bamoda mainana kwa voyiena ba isam kwa ka gebogebo,
bi mwali matabuna kwa natome te mwanena kwa vite,
bi tana mote ima launuwatoyiem.
- 21 Lava bai matabuna ya voivoiyena,
ba BADA ya kitakita wata.
- 22 Mabai gebogebo sa voivoiyena,
ba tedi taudiḡa edi gebogebo ya kwalodi.
- 23 Banina ena bu'uwa aubaina mote i wai nuwabagibagi,
bi ena peki etana ya tavutavu.

6

Vawaidoḡa ena giuvavasagaḡa

- 20 Natugu, tamam ena giuvavasagaḡa bi tinam ena wailovelove kwa
voteyeteyedi bi kwa kaiwatedi.
- 21 Laḡan matabuna edi giu kwa noḡotiwatedi,
maibena posalu,
gadammo kwa gadadoina.

- 22 Laḡannemo kwa bababala ba edi nuwayuyauya giudi sa kadidimanim,
bi kuna kenana ba niga giudi sa moito ḡalamem.
Bi kota kuna kena moitona ba niga giudi sai ḡagalim.
- 23 Edi wailovelove ba kwadam,
maibena yanayana dudubalemo,
edi laididimana ba ya wailovem
te bainewa didimanemo kwa miya.
- 24 Te waivini waimatawapana,
bi kota waivini naginagina ena giu komakomanimo, niga giudi sa moito
ḡalamem.
- 25 Mote ena mulele nopommo kuma noḡotiwata,
mote ima matakibem bi nuwam ima solu.

8

Nuwayuyauya ya wai yoga

- 22-23 Niga ba nuwayuyauya ya giugiu,
“Maimaituwa dobu bi mwali matabudi yaḡolo mote i voyiedi,
bi ena noya i gei waitubuna,
ba tagu nuwayuyauya i voyyegu.
- 24 Muliḡa kaka Maimaituwa tovoṣa bi nisa i voyiedina,
ba dolinemo nuwayuyauya e gei tubuḡa.
- 25 Tagu nuwayuyauya e miyamiya,
kaka oya bi dabatuwa i voyiedi.
- 26 Tagu e miyamiya kaka Maimaituwa doḡa i voyie,
bi wapu ani bayau i voyiedi.
- 27 Tagu e miyamiya kaka Maimaituwa mala sawasawamo i sako,
bi kota galewa bi nisa edi wabaḡavuka i sako.
- 28 Tagu diyanemo e miyamiya kaka galewemo yada i sako,
bi tovoṣa nisa dibunemo i kaikamaḡedi te aila nisa.
- 29 Tagu vaitegu bi Maimaituwa nisa ena palata i sako.
Bi i giuwe te ena palata mote imai potitawi.
- Tagu ḡome bi dobu duḡuna i wai moito.
³⁰ Mba laḡannemo, tagu nuwayuyauya ba tana diyanemo.
Laḡan matabuna e voyie te i wai nuwawisu,
bi ei nuwawisu te tagu mai taupaula diyanemo.
- 31 Tagu ei nuwawisu gulata
te dobu matagumo i voyie.
Bi ei nuwawisu te noponemo
lava e kitedi.”

9

Nuwayuyauya ena giuvai

- 1 “Nuwayuyauya tana maibena waivini,
ena vanuwa i ḡala,
bi yasina duḡu 7 i waimoitodi.
- 2 Tana ena ḡamoḡamo i vunu,
bi soi kanina i kanonoḡi bi waen ani tai panena vaitena i vitale
bi benamo i sivudi.
- 3 Bi ena taupaula i giuwedi te a nawa dabatuwamo a moito,
bi lava matabudi a binauwedi te sa tava.

- ⁴ Mabai mote noḡota kauwa lavedi,
bi kota ḡesaudi nuwayuayua
sa malumaluwabiyena i giuwedina gado,
‘Ko nato lisigumo.
- ⁵ Tagu kani bi waen e kanonogidi.
Ko nato ko kani bi ko tego.
- ⁶ Bi emi noḡota balebaledi,
ko gosedi.
Bi ko miya kauwa,
bi nogota didimanidi ko kaiwatedi.”

13

¹ Gomana nuwayuayana tana tamana ena giu ya vovoteyeteyedi, bi gomana bu'ubu'uwina laḡannemo i laididimanina ba mote ena giu ima vaiye watawata.

⁴ Bi lava matamatagayawina mwali bai i ḡoe kauwe bi mote ḡemoḡemotina ima legaudi. Bi aiyai i noya gulatana ba ena ḡowana matabuna ya legaudi.

²⁴ Aiyai natuna mote ima kwapukwapu ba ya dabodaboke, aiyai natuna bi i ḡoena ba yai lovelove, laḡannemo i wai beyapotona.

17

²¹ Gomana bu'ubu'uwina tana tamana ya voyie te yai nuwaboya bi mote i mai nuwavisu.

20

⁴ Lava matamatagayawina mote kaka laḡan kauwemo ena dabi ima voyiedi, bi vililubu laḡannemo ba tana mote kani ima banavi.

22

⁶ Laḡannemo gomana ma ḡaubonemo, kauwa didimanidi kwai lovena, ba muliḡa ya didiga te em giu ya noḡotidi bi mote ima laukasaḡaiḡaiyem.

23

¹³ Gomana i wai beyapotana ba kwa kwapu, mote kuma naile, mba mote ima peki.

¹⁴ Bi laḡannemo kwa kwapukwapuna, ba tana kwa sagusagu te ya yawasana.

24

- ³⁰ Lava matamatagayawina,
 ena waen daibina noponaḡa e nawanawa,
³¹ bi e kita te gedala a duga yaḡosi.
 Bi daibina ḡawaḡawa a duga yaḡosi,
 bi ganakukuna i nuwasuwasuwa.
- ³² Niga mwalidi e kitedi bi e wainuwa noḡonoḡotayedī,
 ba noḡota didimanina e vai.
- ³³ Wai kenakena bi
 miya boni bi kaitunidaboka
- ³⁴ ba mulinemo gomala ya laugulatem,
 maibena taudanedanene em ḡonaḡona matabudi ya danedanenedina.

26

- ¹³ Lava matamatagayawidi, a giu te bena kage laiyon ḡasiḡasina etamo,
 taunana aubaina a naila te vanuwemo sa miyamiya.
- ¹⁵ Lava matamatagayawidi sa kabiyovo kani abominemo, te kani sa legaudi
 bi mote luvana te sa sako saḡe mududimo banina tunidi a laugaligali.

29

- ³ Lava aiyai nuwauyauya ya ḡoḡoḡe kauwena ba tamana ya voiye te yai
 wainuwavisu,
 bi lava aiyai waivini kabakabaleyana vaitena sa nawanawana ba ena
 mane yai yakale.
- ¹⁵ Gomana ena kauwa waigebo dabanemo, kuna kwapu bi kuna kovoḡina
 ba kunai anapu.
 Bi aiyai mote natuna ima kwapu ba muliḡa tinana ya voiye te yai
 dabauba.
- ¹⁷ Bamoda gebogebo ḡalanemo bi natum kuna kwapuna ba ya miya kauwa
 bi nuwauba ya vitem,
 bi ya voiyem te kwai nuwavisu.

31

Waivini iniinibigana

- ¹⁰ I pilipili kauwa te waivini iniinibigana oloto ya banavi,
 ena inibiga i tusaḡana kaka waiguyau ḡoneḡonedi.
- ¹¹ Bi oloto nuwana i lautou,
 te tana mote bai ḡesauna ima maluwabiye.
- ¹² Bi laḡan matabuna mwanena ya voiye,
 te ya wai nuwavisu nonoḡa.
- ¹³ Tana ḡamoḡamo kapalidimo,
 maḡina ya loiloidi,
- ¹⁹ bi niga maḡinidimo
 ena gala ya voivoiyedi.
- ²⁰ Bi lava wainuwatoitoidi,

bi wai gala geḡedi ya sagusagudi.

³⁰ Waivini wali saugemo ya palasi kaukauwa
te oloto yai laubwage.

Bi ena mulele mote ima kena nonoḡa.

Waivini aiyai tana BADA ya naile bi ya vivivilena
taunana lava isana sa kasaḡesaḡe.

³¹ Bi tana ena noya sipona ba lava matabudi,
ani waibolu gabunemo isana sa vivile.

Tauwailovelove ena giu

Lainuwanega

Niga bukana tauwailovelove, mote ta sibe te aiyai i gilumi. Bi lava gesaudi sa giugiu te bena galibona Solomon i gilumi. Bi taugilumina ba nuwayuaya lavana. Bi taunağa i waiisa munađe te tana tauwailovelove. Tauwailovelove mwali tabuotidi i giuwatedi, taunana aubaina lava wape-wapedi Maimaituwa mote a sibe. Bi tedi a laulubu te mwali matabudi a tubutubuğana banidi a tavuğedi. Bi bamo mote banidi a banavidi. Tauwailovelove niga lavedi edi noğota i giuwata. Wali saugemo lava sa kaukauwa yabayababa bi i giuweda te mba maibena lava mabai sa wailaulubu te yavala sa kamoti. Niga mainana giuna ba niga lavedi edi noğota maibena bu'uwa, tedi yawasana niga dobunemo a banavi te banina geğa.

Mwali matabudi waibanigeğedi

¹ Niga ba tauwailovelove Deivida natuna ena giu, Yelusalem lavedi edi galibona.

² Tauwailovelove i giuna gado,
“Mwali matabudi waibanigeğedi,
giukauwa te banidi geğa.

³ Lava niga dobunemo
sa noyanoya gulata.
Bi damodimo bai mwalina sa banavi?

⁴ Bi tubulelesa ya pekipeki
bi ya tubutubuğa.

Bi niga dobuna mainana
kitana ya kenakena.

⁵ Suwala ya lovotava
bi ya nawa ya bulu,
bi ya nawa te gabunemo
ya tavatava munağa.

⁶ Yavala ya lausuve nawa oyağa
bi kota ya lausuve nawa nisağa,
ya wai kwaikwaivivila,
bi gabunemo ya tava bi ya wai tubu munađe.

⁷ Gauba matabudi,
sa yovo sa nawanawa nisamo.
Bi nisa mote bamo ima wanawanavu,
bi sa munağa gabudimo sa tava
te kota sawai tubu munađe.

⁸ Mwalidi matabudi gemotidi sa tubutubuğa
te ta kitekitedi bi ta vaivaiyedi.

Te tunida ya daboka
bi giuwatedi mote tama goeğoe.

⁹ Bi mwali matabudi wala nove a tubutubuğana
ba niganana kota sa tubutubuğa munağa.
Bai a voivoiyedina ba kota gemotidi sa voivoiye munağedi.
Bi mote bamo bai gesau

valivaliuna niga dobnemo kuma kita.

¹⁰ Lava mote kaka ima giu gado,
'Kwa kita niga mwali valivaliuna.'

Geḡa, mwali nove mai kenekenedi,
muliga kaka tada te tubuga.

¹¹ Mwali bai wala nove a tubutubugana,
ee bai niganana ta voivoiyedina,
mote lava kaka muliga sima noḡotiwatedi."

Nuwayuaya banina geḡa

¹² Tagu tauwailoove, Israeḡ lavedi edi ḡalibona Yelusalemmu tauninemo.

¹³ Egu nuwayuayamo e laulubu te mwali matabudi niga dobnemo maso e sibe kauwedi. Ei noḡotana gado, "Maimaituwa lava noya matabudi i vitedi bi sa noyanoyaedi bi geḡa te noyedimo tunidi sa kwapukwapudi." ¹⁴ Lava niga dobnemo noya matabudi sa voivoiyedina e kita kovididi bi matabuna ba banina geḡa, mba maibena yavala sa kwavikwavi.

¹⁵ Lava mote ḡemoḡemotina te mwali bai i balabalana
mote kaka ima ka didimani.

Bi bai mwalina kwa malumaluwabiyena
mote kuma laupatupatuwe.

¹⁶ Tauguḡa ei nuwa noḡonoḡotana gado, "Ei, tagu e nuwayuaya kauwa kaka wala ḡaligalibona ḡesaudi Yelusalemmo a waibadaena. Tagu egu nuwayuaya bi egu anapu i tausagana kaka tedi. ¹⁷ Tagu e sibe kauwe te nuwayuaya, bu'uwa bi kauwa yabayababa sibedi ba maibena yavala kwavidi.

¹⁸ Bamoda e nuwayuaya gulatana
ba yai nuwaboya gulata.

Bi kota e anapu gulatana
ba kota egu nuwaboya ya didiga gulata."

2

Nuwavisu kwa tavuḡena bi banina geḡa

¹ Tagu nopogumo ei noḡotana gado, "Tagu ya voiyē munaḡegu te ya yasisi." Bi e voivoiyē te banina geḡa. ² Taunana aubaina e giuna gado, "Soi yabayababa bi elawa yabayababa ba banidi geḡa." ³ Tagu egu nuwayuaya bena kage waen ya voiyegu te ya nuwavisu bi ya kauwa yabayababa te ya sibe kauwe te bamo taunana nuwavisu lava edi miya watigēna niga dobnemo.

⁴ Tagu noya dididiga e voiyē. Egu vanuwa e galadi bi waen daibidi e wadidi. ⁵ Tagu kai votevotedi ani kani tabudi bi tabudi e wadidi. ⁶ Bi doba e voiyē egu kai wapewapedi ani wai utuvidi aubaidi.

⁷ Tagu egu taupaulayababa wapawapa, waivini bi oloto e gimala bi taupaulayababa waivinidi ai natuna te taupaulayababa wapawapa a bewedi egu vanuwemo. Bi egu kau bi sipu dubudi wapewapedi, wala mote mainana ḡaligalibona dolidolidi Yelusalemmo. ⁸ Tagu silva, gold bi ḡaligalibona edi waiguyau ḡoneḡonedi e legaudi dobu ḡesaudiḡa. Tagu olooloto bi waiwaivini tausale bi kota vesavesala mulemuleledi wapewapedi e legaudi bi sa voiyegu te ya nuwavisu. ⁹ Bi ei ḡonaḡona gulata mote aiyai mainana wala Yelusalemmu malagainemo. Bi niga kauwidimo egu nuwayuaya lisigumo i kena.

- ¹⁰ Bai matabudi e kitedi
bi e goegoedina e legaudi, ani wainuwavisugu aubaina.
Bi mote bai gesauna e daboke.
Tagu egu noyamo e wainuwavisu
bi mba taunana egu noya maiina.
- ¹¹ Mwali e voivoiyedina e noḡotiwatedi
te e noya gulata.
Bi matabudi e kita kovidi
te banidi geḡa.
Mba maibena yavala e kwavikwavi.
Bi niga dobnemo mote bai gesauna yāma vai.

Nuwayuaya miyaena ba kavakavana

- ¹² Nuwayuaya bi mote noḡota kauwa lavedi e noḡoti waitetedi.
Lava aiyai muliḡa bi yai ḡalibonana
ba bai e voivoiyena mainana ya voiye.
- ¹³ Bi e banavi te nuwayuaya i visuna kaka noḡota balebaledi,
mba mainana yanayana i visuna kaka boimatuwa.
- ¹⁴ Lava nuwayuayana ba manoḡotina ya nawanawa,
bi lava ena kauwa mai bu'uwa,
ba ena nawa maibena boimatuwaḡa ya nawanawa.
Bi e sibe te niga kauwidi ḡemotidi
kota labuidi lisidimo ya tubuḡa.
¹⁵ Bi nopogumo ei noḡotana gado,
“Bai bu'uwa lisinemo i tubutubuḡana,
male mainana lisigumo ya tubuḡa,
bi e banavi munaḡegu,
te egu nuwayuaya banina geḡa.”
- ¹⁶ Bi laḡan muliḡa nuwayuaya,
bi bu'uwa lavedi mote aiyai ima noḡoti watedi.
Banina nuwayuaya lavana ya pekina
mainana kota bu'uwa lavana ya peki.”

Noya gulata banina geḡa

- ¹⁷ Taunana aubaina yawasana e tunidaboke banina bai matabuna
niga dobnemo yā voivoiyedina ba pilipili sa vitevitegu maibena yavala
kwavikwavi. ¹⁸ Tagu yā pekina ba mwali matabudi e voivoiyedina yā gose
kamaḡedi lava gesau lisinemo. Taunana aubaina niga dobnemo egu noya
e daboke. ¹⁹⁻²¹ Tagu egu nuwayuayamo e noya gulata te mwali matabudi
niga dobnemo e legaudi. Bi e kita te mote ei nuwavisu banina lava gesau
mote i noyae bi waiguyauna ya vai bi ya labe kauwe e geḡa. Mba lavana
nuwanuwayuayana e bu'ubu'uwina, taunana aubaina mote ei nuwavisu,
niga kauwa kavekavedi. ²² Lava dobnemo ya noyanoya gulata bi ya
wainuwaboya bi mote bai ima banabanavi. ²³ Mba lavana laḡan matabuna
ena noyamo ya laulautuniyavi bi ya medimedi bi kota dudubalemo mote
imai yawasi kauwa, niga kota banina geḡa.

- ²⁴ I visu kauwa te lava ena noya maiina ya kani, ya tego bi yai nuwavisu
bi e kita te niga ba Maimaituwa nimana. ²⁵ Maimaituwa geḡa, maso
mote aiyai i kani, i tego bi i wainuwavisu. ²⁶ Tedi mabai Maimaituwa
sa wai nuwavisuna tana nuwayuaya, anapu bi yasisi ya vitevitedi bi
gebogebo lavedi ḡonaḡona sa legalegaulina ba tedi mabai Maimaituwa

tauwai nuwavisuna aubaidi. Niga kota banina geḡa bi maibena yavala ta kwavikwavina.

3

Bai matabudi edi laḡan

¹ Bai matabuna niga doḡunemo sa tubutubuḡana,
ba Maimaituwa edi laḡan i sivusivudina luvanemo sa tubutubuḡa.

² Tana lava ena tubuḡa bi ena peki,
wadi bi lauyaba laḡannidi i sivudi.

³ Bi tana waipeki bi waiyawasana,
laudousuwasuwa bi laukeli laḡannidi i sivudi.

⁴ Tana ḡaba bi gwai
nuwaboya bi biga laḡanidi i sivudi.

⁵ Wainuwavaina bi waikadabodaboka
waisuluva bi mote waisuluva laḡannidi tana i sivudi.*

⁶ Tana waitavutavu bi kaituniyoai,
sako kauwa bi pwalage laḡannidi i sivudi.

⁷ Laudoulisi bi laupopo,
giu bi miya moimoisili laḡannidi tana i sivudi.

⁸ Wai nuwaḡemota bi waḡinana,
waḡasigasi bi wainuwaḡemota laḡannidi tana i sivudi.

4

⁹ Lava labu miyana i visuna
kaka lava ḡemota.
Banina tedi sai saguvivila
te edi noya ya velau kauwa.

¹⁰ Bamoda ḡemota i kuluvana
ba enatau ya solu waimoito.
Bi lava taunaḡa ba i ḡebo gulata,
mote aiyai kaka ima sagu.

¹¹ Kauwina ḡemotinemo kota,
lava labu sa kenakena ḡemota.
Tedi sai tunipoyapoya,
bi lava taunaḡa bainewa yai poya.

¹² Lava taunaḡa moimoitona male taudanene ya lauyovoḡe.
Bi lava labu ba sai tauliviteyanana
ba taudanene mote ima lauyovoḡedi.
Lava faiona ba maibena maḡina faiona loiloidi,
mote luvana kuma ḡavuki makaiye.

5

¹⁰ Lava mabai mane nopodi ya vaivaina ba laḡan matabuna waimane gulata
sa ḡoḡoḡe,
lava mabai waiguyau nopodi ya vaivaina ba mote luvana mwali
matabuna sima legau kovidī,
niga ḡowenidi vaitedi banidi geḡa.

* 3:5: Gibulu baibol i giu te ḡakima laidabadabalaladi bi ḡakima laidubudubudi.

- 11 Bamoda kunai mane gulatana ba lava wapewapedi sai sinasinam te mane
kwa pwalage kovi,
bi kwa kita otiye bi nimammo mote ima kena.
- 12 Taubagibagi sa noyanoya gulatana ba sa kena kauwa,
bamoda edi kani gaubona ee dididiga bi geḡa te sa kena,
bi lava waimanedi,
ba edi ḡonaḡona sa voyiedi te mote sima kena kauwa.
- 13 Tagu niga dobunemo mwali ḡemota
e kitana mote i visu.
Lava wai mane guletina
bi i wai nuwanuwava tana aubaina,
- 14 bi bainewa male te ena mane i yababa,
te natunatuna mote bai sima vai.
- 15 *Mainana kota tada makofakofada te tubuḡa,
bi laḡannemo ta pekina ba waigonaḡona geḡada.
Bi eda noya maiidi mote bai ḡesauna tama vai bi tama nawa.

7

Nuwayuyauya ba yawasana aubaina

- 15 Egu yawasana waibanigeḡana noponemo bai matabuna e kitedi.
Lava didimanidi bi mavalivaliudi sa pekipeki,
bi gebogebo lavedi sa miyamiya wailofa.
- 16 Kumai nogota te tam kuna didimana,
ee kuna nuwayuyauya gulata,
mba taumḡa kwa kakagebgebom.
- 17 Kuma voyiem te tam bu'uwa,
ee gebogebo kauwena lavam
mba taumḡa em miya kwa taitaiwatiḡe.
- 18 Bi i visu te niga giuvavasagidi kwa kaiwatedi,
lava aiyai Maimaituwa ya vivivilena,
ba ya sagu te niga kauwidi labu mote lisinemo sima tubuḡa.
- 19 Bi nuwayuyauya lavana i ḡailisina,
kaka ḡaligalibona taun 10 sa waibadaedina.
- 20 Bamo mote lava aiyai niga dobunemo didimanina,
te visuisu taunaḡa ya voyie bi mote gebogebo.

8

16 Tagu suwala bi dudubala mote ei yawasi. E noyanoya gulata te gado
nuwayuyauya ya sibe, te lava niga dobunemo bai sa voivoiyena ya kita
banavidi. 17 Bai matabuna Maimaituwa dobumo i voyiedi, ta kitekitedi bi
banidi mote tama sibedi. Avena te kona laugaigailisi te bamo palatina bi
mote luvemi. Bamo te sibe lavedi a giu te a sibe kauwe, mba mote bai a
sibe.

11

9-10 Ei lava valivaliumi ko labe kauwemi mote bai imai nuwaboyemi
bi ima taipilipilimi, emi waimagula laḡanna mote i lofa. Ma valivaliumi

tubuḡimi ko labe kauwedi. Bi mavalivaliumi yawasana koi nuwavisuye. Bi bai matabuna ko noḡonoḡotidina ko voyiyedi. Bi ko sibesibe te gebo ee visu ko voivoiyedina ba Maimaituwa taunaḡa kaka ya etalemi.

12

¹ Sauginemo ma valivaliumi Taupatimi nuwemi ima kauleya. Ma valivaliumi ko vivile kauwa bi pilipili laḡandimo ba ko giuna gado, “Yawasanidi mote kaka yaḡmai nuwavisu munaḡedi.” ² Suwala, nawalai bi kipola yanedi sai dudubala bi nabu ya vakamaḡe, mulinemo kaka yada ya laumaḡata gabunemo. ³ Kwa noḡoti te nima tausagum sa gusugusu bi kaḡem em ani vamakamakai a mwalulu. Bi mwakam kama anisana guda kauwena ba a kuluva bi matam ai gaḡuḡaḡu te mote kumai kita kauwa. ⁴ Sauginemo beyam i potana ba etamo dagugu mote kuma vaiye. Bamo te witi sa ḡaviḡavi guda bi daguguna ya saḡasaḡa ee sale sai beya takataka bi mote luvana kuma vaiyedi. Bi mwanuwa kalinedimo kwa kena nuwasa. ⁵ Taupatim kwa gei noḡoti muliḡa kaka kwai magula kauwa. Mba saugidimo kwa lauvayado bi kaidakiḡa nawa kwa naile. Dabam ya yaguna bi tubuḡa wai ḡemotina noḡotina lisimmo ya kovi. Tam kaka gabu kenakena nonoḡinemo kwa nawa kwai yawasi bi em pekimo taḡaba sa ḡabem.

⁶ Ma valivalium Taupatim kwa noḡoti, muliḡa kaka em yawasana visuvisuna maibena sein kipokipolina ya nuwaḡavuka, ee gulewa goldimo voivoiyena ya nuwagolu, ee mai gauba dugina ya nuwanuwagoluna. ⁷ Te tubuḡa ya munaḡa yaile gobusa bi aluwa Maimaituwa i vitevitedana ya vai munaḡe. ⁸ Tauwailovelove i giuna gado, “Yawasana banina geḡa, giukauwa te bai matabudi banidi geḡa.”

Kwa vivila bi giuvavasaga kwa vai

⁹ Tauwailovelove ba i nuwauyauya bi i goeḡoena ba lava yai loveloveda te mba nuwauyauyana banina ta sibe. Tana nuwauyeuyedi i noḡotiwaitetedi bi i wai laulubidi te giukauwa. ¹⁰ Tauwailovelove i goeḡoena ba didimana giudi ya gilumidi bi i gilugilumidina ba kamaina te giukauwa giudi.

¹¹ Mba nuwauyeuyedi giudi ba mai kai manimanidi taḡamo nimedimo te sipu sa labedi bi sa tupa wai didimanidi bi giudi kota mai tutu manimanidi kai mododimo tututu patinidi. Bai matabuna tauwailovelove ya wailovedana ba Maimaituwa i viteda. ¹² Natugu mba giudi kwa legaudi. Bi kwa kita kauwa, anapu vaina bi buka wapewapedi gilumidi mote ima kovi bi kwa waitepedina eete tunim ya daboka. ¹³ Bai matabuna kona vaiye bi egu noḡota ba niga mainana, Maimaituwa ko vivile bi kalinana ko voteyeteye. Mba kauwina dabanemo te Maimaituwa i voyiyeda. ¹⁴ Bi tada bai matabuna kanidavonemo ee masagabomo ta voivoiyena, visuvisu ee geboḡo bi Maimaituwa kaka ya kulavitavitaledi.

Aisaiya

Lainuwanega

Niga bukana ba taugiuwatana gemota isana Aisaiya isanemo buka ai isa bi tana 750 B.C. modomododimo Yelusalemmo i miya. Niga bukanemo giugiu yabedi faiona.

Laidalolo 1-39 ba ya giugiuweda te Asaliya dobuna galibonana gaigailisina bi ena tauwaiḡaviya a moito te Israel malagaidi ai ḡaviyedi bi a lau yovoḡedi. Taugiuwatana Diuda lavedi i giuwedi te maso mote wali galibona bi ena tauwaiḡaviya sima nailedi. Bi tedi maso Maimaituwa ai sumage bi taunaḡa kalinana a vaiye.

Laidalolo 40-55 niga mainana i giu Babilon galibonana i moito te Diuda lavedi i lau yovoḡedi bi wapewapedi i nawedi Babilonmo a miya. Diuda lavedi mba dobunemo a miyamiya bi taugiuwatana i laibagidi te Maimaituwa kaka ya munaḡa tavaitedi Yelusalem bi yawasana valivaliuna ya vitedi.

Laidalolo 56-66 ba Diuda lavedi edi tava munaḡana bi Yelusalemmo a miyamiyana i giuwata. Bi taugiuwatana, Maimaituwa ena ogatala Yelusalem, dobu, kalina, dam bi bai matabudi niga dobuna dabanemo i giuwata.

2

Nuwauba kenakena nonoḡina

¹ Maimaituwa wailove Eimosi natuna Aisaiya i vite te bai ya voiye Yelusalem bi Diuda dobudimo.

² Laḡan ya natonatona, kaka niga mainana kauwa sa tubuḡa.

BADA ena vanuwa ena animoito oyana ya tausagana kaka oya ḡesaudi. Dabatua ya saḡa kamaḡedi bi dobu lavedi matabudi kaka ḡome sa liya tava.

³ Bi lava wapewapedi sa giuna gado,
 “Ko nato bi ta saḡa ta nawa BADA ena oyamo,
 Israel edi Maimaituwa ena vanuwemo.
 Bi ena kauwa yai loveloveda te eta kauwaḡa ta nawa.
 Bi ena waiḡake Saiyonmo sa potipotiyovo
 bi BADA giuna Yelusalemḡa* sa yovoyovo.”

⁴ Sauginemo dobu bi dobu sai saḡasagana ba BADA kaka ya kadidimanidi.
 Bi lava waikagiudi kaka ya sivu kauwedi.

Edi aniwaiḡaviya goneḡonedi ya voiye vitaledi te aniwadi
 bi alaiya ya voiye vitaledi te kwatikwati anilaugula sa tubuḡa.
 Dobu bi dobu mote simai ḡasiḡasi munaḡa,
 bi wai ḡaviya aubaina mote simai ogatala.

⁵ Israel lavemi ko nato BADA
 ena yanayanaḡa ta nawa.

5

Waen daibina salena

* **2:3:** Saiyon mba Yelusalem isana ḡesau banina oya Saiyon dabanemo Yelusalem malagaina a ḡala. Nigilisimo Zion.

- 1 ✧ Koi beyavaiya bi sale yà saleyena
ba valetigu egu nuwavaina lilina yà vai.
Ena waen daibina lilina yà saleye.
Valeti kauwigu ena waen daibina i voiye
oya modonemo doḡa visuvisunemo.
- 2 Tana ḡakima i kai kamakamaḡedi bi i laifuwa
kaka waen pesidi visuvisudi i wadidi.
Bi tana ani waikoyaḡa vadavadana dabi pounemo i ḡala,
bi kota waen votana guleipi ani vapisana domna i ḡala.
Bi i wailaba te maso waen votana guleipi visuvisudiga
bi geḡa te ailulu.
- 3 Niganana valetigu i giuna gado,
“Temi lava Yelusalemmo bi Diudamo miyemiyemi yai talayemi,
bai i gebogebo, tagu e ai kaukauwa ee waen daibina
- 4 Daibina e voiye kauwe te maso waen a vota kauwa
bi geḡa te mote a vota kauwa bi kota bai ḡesauna mote yà voiye?
Tagu e ḡoḡoena maso guleipi visuvisudi bi bai aubaina te ailulu?
- 5 Niganana yà giuwemi te daibimo bai yà voiye,
waguluna yà oi kamakamaḡedi
bi daibi ganana yà dousuwasuwa,
bi yà kita kamaḡe te ḡamoḡamo suwana sa solasaḡa
te bai matabuna sa kani kovi bi sa ka gebogebo.
- 6 Yà kita kamaḡe te ya lakwau.
Bi waen mote yàma gula yawasi munaḡedi ee doḡa yàma suweti,
yà kita kamaḡe te gedala bi ḡawaḡawa sa duga yaḡosi.
Nabu mote yàmai anine te ima yovo bi imai utuvi.”
- 7 Israel lavedi ba BADA ḡaiḡailisi guletina ena waen daibina.
Bi Diuda lavedi mba maibena waen pesina laukaina,
i wadiwadidina ya wainuwavisuyedi.
I ḡoḡoena maso lava didimanamo a laididimanidi,
bi geḡa te ai kapekipeki.
Kota i ḡoḡoena maso lava edi yawasana a didimana,
bi geḡa te wainuwatoi ḡabana ya vaivaiye.

6

Maimaituwa Aisaiya i yoge

- 1 Diuda edi ḡalibona Usaiya ena peki kwalabunemo, BADA e kita. Ena animiya saḡasaḡa guletinemo i miyamiya bi ena gala yavenina Maimaituwa ena vanuwa i wai wanavu. ² Bi selafim BADA a lovolovo kwaivivile, ḡemogemotaḡa mabedi 6. Bi mabedi labu solatapedi a sumesumedi. Bi kota mabedi labu ba tubuḡidi a sumesumedi bi labu ba a lovolovo. ³ Bi edi lava lisidimo a binabinauna gado,
“BADA waiyawa, waiyawa, waiyawa saḡasaḡa guletina
namalina dobu matabuna i wai wanavu.”
- ⁴ Kalinedimo Maimaituwa ena vanuwa duḡudi edi animoito bi gudu yasidi a gusu bi nopona matabuna sikei i waiwanavu.

⁵ Bi e giuna gado, “Pilipilimo e saḡa, taugu gebogebogu, mudugu gebogebona. Bi lava edi gagali gebogebodi waitedi ka miyamiya. Bi geḡa te matagumo BADA ḡalibona saḡasaḡa guletina e kita.”

⁶ Selafim ḡemota kaipou kalakalatina oltemo i kaigavi bi i lovo tava lisigumo. ⁷ Bi mudugu kaipou kalakalatinemo i waitaukoni bi i giuna gado, “Kwa kita niga mudum ei taukoni te wavu lisimmo i kenakenana e kaikamaḡe bi em gebogebog e noḡotikamaḡedi.”

⁸ Ḣome BADA e vaiye i giugiuna gado, “Aiyai ya giukamaḡe? Bi aiyai aubaida ya nawa?”

Bi e giuna gado, “Tagu niga ku giukamaḡegu!”

7

Imaniwelo yai mataile

¹⁰ BADA kalinana i yovona Aisaiya lisinemo bi i giuwe te ya nawa ḡalibona Eiḡes ya giuwe, ¹¹ “BADA em Maimaituwa kwai baḡa te mataila ya kamaḡati nove lava pekipekidi edi gabumo ee noke malamo.”

¹² Bi Eiḡes i daboka bi i giuna gado, “Geḡa, mote BADA laulubumo yaḡa sako.”

¹³ Bi Aisaiya i giuna gado, “Temi Deivida ena tubulelesa koi beyavaiya kauwa. Kona laulaukasagaigaina eete lava kona ka tunidabokidi bi kota mainana Maimaituwa ko katunidaboki? ¹⁴ *Taunana aubaina Bada kaka mataila ya vitemi. Totopa kaka ya bwaga bi gomana olotona ya bewa te yai isana *Imaniwelo*.” (Niga isana banina ba *Maimaituwa waiteda*.)

9

Galibona matademo

¹ *Lava mabai pilipilimo sa miyamiyana mote mai kaka sima miya nonoḡa.

Wala ba Sebulon bi Naptali dobudi a kita wai yovoyovodi bi laḡan ya natonatona ba niga dobudi sa sanadadedi. Mediteliya nisana palatina aibeu yawaninaḡa te i nawa Diyoudan gaubina noi nevana bi i nawa te Galili dobuna tautavatava edi animiyamo i laukamaḡe.

² *Lava mabai wai dudubalinaḡa sa nawanawa ba yana dididiga sa kita.

Tedi wai dudubalinemo miyemiyedi niganana yanayana ya yana galamede.

³ BADA tam edi dobu kuna kadidigi bi kuna voiyedi te sa yasiyasisi.

Bi bai kuna voivoiyena ba sa yasiyasisi gulate maibena villilubu laḡannemo ee maibena tauwaiḡaviya edi ḡaviya sa lauyovoḡedi bi edi ḡonaḡona sa legaleḡaudina yasisina mainana.

⁶ BADA gomana olotona i viteda! Lisidemo i tubuḡa!

Bi waibada kaka ya vai bi yai badaeda.

Niga isedidi gomana a vite Taukadidimana visuvisuḡa,
Maimaituwa Ḣaigailisina,
Tamada Miyamiya Nonoḡina bi

Nuwauba Badana.

7 Bi giukauwemo ena magula Deivida gabuna ya vai
bi didimanamo yai bada nonoga.

Bi ena waibada wai nuwaubana ya gailisi bi yai lauliye nawe.
Ena waibada wainuwaubana ya kena nonoga,

BADA gailigailisi guletina ena lava i goe kauwedi
taunana aubaina te kauwidi ya voiyesi.

11

Nuwauba ena waibada

1 Diyesi kage pakanemo galibona valivaliuna kaka ya moito sağa
maibena kai sa oi kamağe.

Bi nabina ya dugadugana,
bi nabinemo kaka ya vota.

2 BADA Aluwina kaka noponemo ya miya bi nuwauyauya, sibe bi anapu ya
vite te ya gailisi bi ena lava didimanemo yai badaedi.

BADA ena gowana ya sibe bi ya vivile,

3 bi manuwavisuna ya voteyeteye.

Mote dobu ena wai kitamo
ee ena wai beyavaiyamo,

ima laukadidimana

Bi mote giu kaikaiyovudi imai aninedi.

4 Tana giukauwemo waiyamoyamonidi ya etaledi,
bi malumaluwabidi dobumo aubaidi ya giu

bi ya kadidimanidi

te ya sivu kauwedi.

Kalinanemo dobu ya gusu,

bi yawasinemo gebo tauvoiyedi sa peki.

5 Bi didimana tagilolona yai tagiloloye

bi waipatutu dabayalonemo i talagagau maibena tana.

6 Wulf bi sipu nuwaubamo

kaka sa miya gemota,

lepedi bi gouti lauewalidi vaitedi

kaka sa guliyovo bi sa kena gemota.

Kau lauewalidi bi laiyan sa kani gemota,

bi gomana gaubona gamogamodi ya kita watedi.

7 Kau bi beya sa kani gemota

bi kota natunatudi, sa kena gemota.

Gawağawa pokidi laiyan ya kanidi

mai kau lauewalina ya kanikanidina.

8 Gomana gaubona mwata gebogebona

ena bwada diyanemo yai beyakulu bi

lisinemo mote bai ima tubuğa.

9 Ena oya Waiyawamo mote bai wainuwa nainailina

ima kagebgeboda.

Bi dobuna matabuna BADA sibena yai wanavu,

mai gauba nisa ya waiwanavuna.

10 Lağan ya natonatona kaka Diyesi kage pakanemo galibona valivaliuna
ya moito sağa te mba yawasana matailina. Dobu matabudi sa nato ena ani
miyamo bi isana sa ka sağesağe.

35

Eta waiyawa

- ¹ Doḡa tatakalina ya yasisi,
bi belana sa buso doḡa ḡasaḡasalinemo.
- ² Doḡa tatakalina matabuna belana sa duga yaḡosi,
bi ma nuwavisudi sa yasisi.
Kitana yai nuwawaivana mai Lebanon oyedi.
Bi yai maulana mai Kamel bi Salon wapudi.
Ḡome BADA namalina ya kamaḡati,
bi Maimaituwa ena ḡailisi dididigina sa kita.
- ³ Nimedi belubeludi bi kaḡedi gusugusudi,
kwa laibagidi.
- ⁴ Nainaili kaipotedi kwa giuwedina gado,
“Ko ḡailisi bi koma naila!
Emi Maimaituwa ya nato,
bi yai yawasanimi,
bi mulimimo ya moito bi emi ḡaviya ya kovoḡi gulatedi.”
- ⁵ *Bi matapotepotedi kaka matedi sa yana,
beyapotepotedi kota beyedi sa nuwakamaḡa.
- ⁶ Kaḡedi nuwanokudi kaka sa tapipila bi sa biga,
bi wai papapidi sai nuwavisu bi sa binau.
Gauba kaka kalakalalelemo,
doḡa tatakalinaga ya velau.
- ⁷ Gimoli wai poyedi saila gauba,
doḡa ḡasaḡasalinaga tovoḡa sa laupusuwali.
Daḡasi gwegwedi wala doḡa ḡasaḡasalinemo a miyamiya
bi niganana ḡawaḡawa sa duga.
- ⁸ Doḡa tatakalinaga kaka eta dididiga ya nawa.
Etana isana ba *Eta Waiyawa*.
Gebo tauvoyedi mote etana sima kaiwata.
Maimaituwa ena ḡowana taukauwena,
mba etanaḡa sa nawa,
bi lava bu'ubu'uwidi,
mote kaka etana sima kaiwata.
- ⁹ Etanemo laiyon bi
ḡamoḡamo wainuwa nainailidi,
mote kaka maiḡa sima nawa.
Bi Maimaituwa ena lava i wai yawasanidina taudiḡa
etanaḡa sa nawa.
- ¹⁰ Bi BADA lava i wai yawasanidina
taudidi sa munaga tava.
Tedi ma saledi Saiyonmo sa sola saḡa bi
yasisi kenakena nonoḡina sai kunuboboe.
Nuwaboya bi ḡaba ya kovi,
nuwavisu bi yasisi yai wanavutalitalidi.

40

Maimaituwa ena lava yai nuwaubedi

- 1 Eda Maimaituwa i giuna gado,
“Egu lava kwai nuwaubedi.
- 2 Yelusalem lavedi kwa laibagidi.
Kwa giuwedi te ai nuwatoi nonoḡa.
Edi gebogebo dabedimo e kovokovogidina,
niganana e noḡotikamaḡe.”
- 3 *Koi beyavaiya lava ḡesau kalakalalelemo
ya binabinauna gado,
“BADA ena eta ko yawasi,
Kalakalalelemo eta ko kadidimani eda Maimaituwa aubaina.
- 4 Gwagwa ko ḡuluvidi,
oya bi dabatuwa ko keli wai wapuwapudi,
dabakai bi sagusagula
ko keli wai bigebigedi.
- 5 Bi BADA i giuna gado,
Dobumo BADA namalina ya laumaḡata,
te lava matabudi sa kita.”
- 9 Temi Saiyon lavemi ko saḡa kona nawanawana
oya lolalofana dabanemo giu visuvisuna ko giuwe,
temi Yelusalem lavemi mote koma naila
kalinemi dididiginemo giu visuvisuna ko giuwena gado,
“Diuda dobuna lavemi emi Maimaituwa ya natonato.”
- 10 Ko kita BADA, lava mabai i waiyawasanidina waitedi sa natonato,
te ḡailisi vaitena yai badayedi.
- 11 *Bi ena lava ya labedina
maibena tauwaiḡamoḡamo ya wai labalabana,
tana sipu yai ḡemotidi
bi ya bewebewedina mainana.
Tana sipu ma natunatuna,
yai etadoli kauwedi.

42

BADA ena taupaula vinevinena

- 1 **Niga ba egu taupaula ei anine,
e vine kamaḡe, ḡailisi e vite,
bi ya wai nuwavisugu.
- Aluwigumo ei wanavu,
bi tana kaka dobu matabudi giukauwemo,
bi didimanemo yai talapiliyedi.
- 2 Tana mote ima binau,
ee kalinana ima didiga bi etaḡa imai palala nawa.
- 3 Tana legi busona nuwayovuna
mote ima koto.
Bi kwadam kalakala pekipekina mote,
ima sapi vunu.
Lava giukauwemo yai talapiliyedi,

bi didimanamo yai miya kauwedi.

⁴ Tana mote nuwatomatoma,
ee nuwakulukuluva ima vai,
bi ya noya eete didimana dobumo ya kena.
Bi maneka lavedi,
ena wailovelove sa labelabe.

⁶ ✧ Tagu BADA, e yogem,
te dobumo egu didimana kwa kamaḡati,
bi nimammo yà kabi bi yà sagum.
Tam dabammo kaka waianina yà voiye,
te lava matabudi visuvisu sa banavi.
Bi tam yà voyiem te Eteni edi yanayana.
⁷ Matapotepotedi matedi kwa kayanedi,
biliweloko wai boimatuwinemo miyemiyedi,
kwai potiyovodi bi kwa kuvesidi.

49

BADA ena taupaula

³ Tana i giuweguna gado, “Egu taupaula Israel lavemi dabemimo,
kaka lava sa ka saḡesaḡegu.”

⁵ Bi taupaula i giuna gado,
“Muliga kaka e tubugana
BADA i gei vinegu bi i voyiegu bwaga noponemo,
te ena taupaula bi ena lava Israel aiainawenawedi
yà natomedi lisinemo.
BADA i waimiya saḡegu
bi ḡailisi i vitegu.”

⁶ ✧ Bi BADA i giuweguna gado,
“Tam ba egu taupaula bi noya tekatakana e vitem,
te kwa voiye.
Deikap ena tubulelesa,
visa miyamiya bagibagidi
kwa natome munagedi.
Bi yà voyiyedi te dam dididiga sa tubuga.
Tam taunana ba Eteni lavedi edi yanayana.
Lava kwa giuwedi te
bainewa edi gebogebomo yà yawasanidi.”

¹⁴ Bi Yelusalem lavedi a giuna gado,
“BADA i lau avenakiyemai
bi nuwana i kauleya.”

¹⁵ Bi BADA edi giu i waimunena gado,
“Bamo wala mote vaivaisu natuna meyameyana bewana
bi wai susuna ee
wai nuwavainena nuwana i kauleya?
Bamo te vaivaisu natuna bewana,
wai susuna bi wai nuwavainena nuwana ya kauleya.”

Bi tagu kaka mote temi
nuwagu ima kauleya.”

50

BADA ena taupaula ena waikalina kabi

- ⁴ BADA wailewapanina ena nuwauyauya giudi i vitegu,
te bainewa tunitunidabokidi yà laibagidi.
Olaolala onena ya kakena moitogu
bi ya voiyegeu te ena wailovelove yà vaiye kauwe.
- ⁵ BADA Maimaituwa i wailovelovegeu te e sibe,
bi mote e laukasagaigai ee laumulitauliye.
- ⁶ *Tauligu lava e vitedi te a kwapu,
nadogu e vitedi te mudukologu a sapu bi ai namaḡegu
bi matagu a gelolo tawatawa mote ei govegove.
- ⁷ Banina BADA wailewapanina i sagugu,
te edi wai dibodiboga mote imai dababagu.
Bi kamaina te yà moito didina,
bi egu wainuwatoimo yà moito bagibagi.
- ⁸ Taukadidimanigu ba diyagumo.
Niganana aiyai yai valavalagu?
Kwa nato ta nawa ta etala,
bi em waiwavu kwa saḡedi.
- ⁹ BADA wailewapanina taunaḡa tausagugu,
aiyai bena yai wavugu?
Tauwaivalavalagu matabudi sa neḡaneḡa,
mai sulasula gala sa kanikani kovidina.

52

- ⁷ Tauwainoyanoya giu visuvisuna oyaḡa ya natonatomena ba i visu kauwa,
nuwauba bi yawasana giudi.
Saiyon i tainuwataudina gado,
“Emi Maimaituwa ya waibada.”
- ⁸ Koi beyavaiya tauwaikoyagem ma yasisidi sa salesale gulata!
Bi BADA ena nato munaḡa Saiyonmo mata otimimo ko kita.
- ⁹ Lava miyamiyemi koi ḡemotimi
bi ko yasisi gulata!
Banina Yelusalem dobuna kaka lolalolana,
BADA i wai sasalane,
bi lava i wai nuwaubedi.
- ¹⁰ Niga mainana kaka ena ḡailisi waiyawa
dobu matabuna lisidimo ya kamaḡati,
bi lava matabudi dobumo sa kita
te eda Maimaituwa bainea ena lava i wai yawasanidi.

BADA ena taupaula wainuwatoina

- ¹³ Ko kita egu taupaula ena noya yai kovi kauwe,
mulinemo yà ka kenamoito, yà kailageti bi vivilena ya didiga.
- ¹⁴ Tana a kwapu gulate bi sauginemo lava wapewapedi a kitakita ba a tatava
bi ai nuwanaine,

anikitana mote mai lava.

¹⁵ Bi galigalibona dobu matabudimo

bi egu taupaula lava sa soveye bi sa lautautau.

Banina wala kauwa mote a kitekitedi ba sa kitedi,

bi kauwa mote a vaivaiyedi ba niganana sa vaiyedi bi sa sibedi.

53

¹ Aiyai ema giu visuvisuna i wai sumaḡe

bi aiyai lisenemo BADA ena ḡailisi i wai maḡati?

² BADA ena ḡowana luvanemo te ena taupaula i duga

mai kai doḡa tatakalinemo ya kalakalanapuna.

Tana mote waiguyauna bi wai nuwawaivaina te maso te kaiwata.

³ Tana te kita kamaḡe bi te daboke bi te laumulitauliye bi geḡa te tana

tuniyavi bi wai nuwatoi i asiwidi.

Mote aiyai i kita waitete bi a kita kamaḡena maibena lava yababa.

⁴ *Kamaina te i lai epaiyanida, bi tunina i yavi bi i wai nuwatoi,
bi tei noḡota te bena tana ena gebo aubaina Maimaituwa i kovogi.

⁵ Tada eda gebo dabanemo tunina a doulisilisi,
eda kauwawaigebo aubaina tana a kwapukwapu.

Bi kovoḡa i vaivaina ba i wai nuwaubada,

bi tunina a doulisilisinana ba i wai yawasanida.

⁶ Tada matabuda mai sipu te ainawanawa,

Maimaituwa ena eḡa te gose bi ḡemoḡemotaḡa eda eta tabudi tei tubudi.

Eda ai kaukauwa bi eda gebo kovogidi tana i vai.

⁷ *Tana a vawaidoḡadoḡa, a sulawaineḡa,

bi i sako yovoḡe te mote bai ḡesau mudunemo i giuwe.

Mai bena sipu lauewalina kapalina bwalina ee sa nawe waipekina aubaina
ba

ya miya moimoisili mote bai i vato lubuḡe.

⁸ Ai wavu yababe, a kaididi bi ai doli nawe,

bi ena peki mote aiyai i wai nuwapoyae.

Tana i pekina ba tada eda gebo aubaidi.

⁹ Tana mote gebo bai i voiye ee lava i kaiyovuḡedi,

bi lava waibeyapotedi vaiḡedi a peki bi lava waiguyauna ena tauye-
wamo a sako.

¹⁰ Kamaina te BADA ena ḡowana luvanemo i voiye te i wainuwatoi,

bi i vite munaḡe te i waila sewasewa gebo ani bakilina,

te tana ena tubulelesa sa wapa.

Tana ya miyawailofa.

BADA ena ogatala lisenemo i voivoiyena baninemo i tava.

¹¹ Ena wainuwatoi mulinemo ba yawasana yanayanana ya kita bi nuwana
ya kena,

bi i sibe te ena wainuwatoi waibanina.

Bi egu taupaula didimanina lava wapewapedi edi gebogebo vitana ya avala
bi ya kadidimani.

¹² *Lava saḡasaḡa guletidi poudimo

ya voyiem te kwa saḡa gulata.

Tana ena yawasana i vite munaḡe te gebogebo lavedi vaiḡedi ḡemoḡemotidi.

Tana gebogebo taukauwedi edi vita i avala.

Bi i laupali te maso BADA lava edi gebogebo i noḡoti kamaḡedi.

54

BADA ena nuwavaina Israel lisidimo

- 5 Taupatim maibena mwanem*
tana isana ba BADA wailewapanina.
Israel edi Maimaituwa waiyawa tauwaiyawasanimi,
tana Maimaituwa dobu matabuna tauwaibadaena.
- 6 Temi ba maibena waivini i naḡi valiuvaiu bi ena oloto i gose,
bi ya wainuwaboyana mainana
bi BADA ya yoge waimunemi lisinemo
bi ya giuwemina gado,
- 7 “Laḡan watiena e gosemi
bi e ḡoe kauwemi te yà natome munaḡemi.
- 8 Laḡan watiena e medi te e kita kamaḡemi
bi niganana ba yài nuwavaina nonoḡemi.”
Niga mainana BADA tauwaiyawasanimi i giu,
- 9 * “Nowa ena saugemo e giuwapa te dobu mote kabaitemo yàmai avali
munage.
Mba mainana niganana yà giugiuwapa te mote yàma medi lisimimo bi
yàma kovogì munaḡemi.
- 10 Avena te oya sai dagudagu
bi dabatuwa sa launeḡaneḡa
bi tagu egu nuwavaina lisimimo mote ima kovi,
bi egu giuwapa bi nuwauba lisimimo mote ima nuwaḡavuka.”
Niga mainana BADA taulaunuwatoiyemi i giu.

55

Maimaituwa ena launuwatoi puyona

- 1 BADA i giuna gado, “Temi mabai gadomi magumagudi,
ko nato gauba ko tego,
bi wai mane geḡemi,
ko nato ko gimala bi ko kani.
Ko nato waen bi miluki ko gimala, maiidi geḡa.
- 2 Bai aubaina mwali mote anikani,
lisidimo mane kwa waiyakali?
Bi em noya mote matailina,
Kalinagu ko vaiyena kaka,
kani visuviusuna ko kani,
bi koi nuwavisuye,
mote mai kani ḡesaudi.
- 3 * Ko nato lisigumo beyemi ko kaikamaḡe
bi koi beyavaiya komakomani kaka yawasana ko vai.
Bi egu waianina kenakena nonoḡina lisimimo yà voiye,
bi Deivida lisinemo kavisuvisu e giugiuwapaena yà vitemi.”
- 6 Taugiuwatana i giuna gado, “BADA ko tavuḡe bi lisinemo ko
laupali sauginemo tana diyademo.
- 7 Emi yawasana bi emi
noḡota balebaledi ko vitedi.
Ko nuwavitala BADA lisinemo,

* 54:5: Ingilismo ba husband.   ✧ 54:9: Pak 9:8-17   ✧ 55:3: Giu 13:34

bi Maimaituwa ya launuwatoiyemi
bi emi gebogebo ya noḡoti kamaḡedi.”

- ⁸ BADA i giuna gado,
“Egu noḡota mote mai temi emi noḡota
bi egu kauwa ba tabu otidi mote mai temi emi kauwa.
⁹ Giukauwa te galewa i saḡa gulatana kaka dobu,
kota mainana egu kauwa bi egu noḡota
a tausaḡana kaka temi.
¹⁰ Galewaḡa nabu bi taumata ya yovoyovona dobumo
te doḡa yawai utuvi.
Bi pesi ya voyiyedi te sa duga te sa laubani
te kani anikani bi pesi aniwadi.
¹¹ Kota mainana mudugumo giu ya potipotiyovona
mote banina imai geḡa.
Tagu bai e noḡonoḡotina luvanemo mainana
mwalidi matabudi sa tubuḡa.”

56

Maimaituwa ena vanuwa dobu matabuna aubaidi

- ¹ BADA i giuna gado,
“Tagu ḡotona te yà nato yài yawasanimi.
Bi lava matabudi kauwa didimanidi yài lovedi.
Taunana aubaina kauwa didimanidiḡa lava lisidimo ko voyiyedi.
⁶ Wali dobu lavedi sa vite munaḡedi lisigumo,
bi tedi isagu sa ḡoe,
bi sa lauduneyegu waiyawasi laḡannemo,
bi sa vivilegu bi egu waianina sa kaididi.
⁷ *Mba lavedi kaka egu oya waiyawemo
yà natomeḡi pali vanuwinemo
bi yà voyiyedi te yasisi nuwedi yai wanavu.
Edi vite sewasewana egu oltemo
sa gabuḡosedina ba yài aninedi.
Banina egu vanuwa ba isana pali vanuwina
dobu matabudi aubaidi.”

58

Udi giugiukauwina

BADA i giuna gado, “Emi udi tagu matagumo ya visuna ba niga kauwidi ko voyiyedi:

- ⁷ *Temi kanikanipekidi, kani ko vitedi
bi waiyamoyamonidi ko giuvaidi emi vanuwemo.
Bi waigala geḡedi gala ko vitedi
bi emi lava otidi emi malagaimo
sagudi mote nuwemi ima kauleya.
⁸ Mba mainana kaka mayavaigu ya moito galamemi
maibena olaolala suwelina ya lovolovotavana
bi emi wai kibitoimo ko yawasana makai.
Tagu laḡan matabuna temi vaitemi te yài doli komakomaniyemi

bi mayavaigu ya moito galamemi.

9 Bi sauginemo ko laupalina ba emi pali yà vaiye,
bi koi baḡaḡuna ba emi pali yài mune.

Emi lava koma laukivigeboḡeyedi bi kaiyovumo koma kuvalidi.

10 Kanipekipekidi koi kanidi

bi pilipili lavedi ko kadidimanidi kaka boimatuwa ya yana.

Bi boimatuwina i sumesumemina ya yanana kamage,
maibena suwalamodo suwelina.”

61

BADA giuna visuvisuna lava waiyamoyamonidi aubaidi

1 *BADA waillewapanina Aluwina i waiwanavugu,
bi buyobuyo dabagumo i ḡini te giuna visuvisuna,
wai yamoyamonidi lisidimo yà lauguguyae.

Te nopodi loleloledi sa yawasana,

bi panipanimo miyemiyedi yà kuvesidi
bi lava biliweloko wai dudubalinemo
sa miyamiyana sa potiyovo.

2 *Tana i giukamaḡegu te yà lauguguya
banina laḡan i tava,

te BADA kaka kana ḡaviya ya lauyovoḡedi,
bi ena lava yai yawasanidi.

Tana i giukamaḡegu te wai nuwaboyedi yài nuwaubedi.

3 Bi lava wai nuwatoitoidi Saiyonmo a wai kovutopedina yà sagudi,
bi yài siyedi,

te a wai nuwaboyana ba sa yasisi

bi nuwa kulukuluvidi ba nuwavisu yài lautawidi.

Bi edi kauwa sa didimana,
maibena kai visuvisudi BADA i wadiwadidina.

Bi bai i voivoiyena lava sa kita bi sa kasagesaḡe.

6 Temi sai isemina BADA ena pilipilisi,
bi Maimaituwa ena taupaula.

Dobu edi waiguyau temi

koi nuwavisuyedi bi ko laubabada te emiya.

8 BADA i giuna gado, “Tagu didimana yà ḡoḡoḡe,
danene bi kauwa yabayababa e daboḡe.

Egu lava aubaidi visu yà voiyē

bi waianina lisidimo e voivoiyena ya kena nonoḡa.

9 Bi dobu matabudi sa sibedi

bi sa viviledi te Israel lavedi edi tubulelesa ba e kavisuvisudi.”

10 Yelusalem lavemi ko yasisi te aubaimi BADA bai i voiyē.

Maibena waivini naḡi aubaina ya waisiyana.

Mainana kota Maimaituwa mba waivinina
yawasana waisiyanemo i waisiya.

11 Maibena daibimo doḡa pesi ya voyedi te sa dugadugana,
mainana BADA waillewapanina
ena lava dobu matabudimo ya voyedi
te sa kasagesaḡe.

64

Maimaituwa ena launuwatoi bi ena sagu waibaḡaena

⁴ Wala pakanemo dobu i tubuḡana

ba bamo mote aiyai Maimaituwa i kita ee i vaiye mai tam,
lava a waisumaḡemna ba kuna sagudi.

⁵ Sauginemo lava nuwavisumo visuvisu a voyiedi

bi didimaninemo a kaiwatamna ba tam kuna sagudi.

Tam lisimaimo kuna medi bi tama yaḡolo te gebogebo ke voivoiye
nonoḡe.

Mba mainana kaka bainewa ka yawasana?

⁶ Matabumai ema kauwa gebogebodi matammo a mila,

avena te visu kauwedi, matammo ke voyiedi te bamo,

bi kauwidi mai anilau kaḡe yasaḡa galedi miledi.

Mba gebodi sa solusolu nawemaina

maibena yavala kaipokina luguna ya suve

bi luguna sa bulilina.

⁷ Bamo mote aiyai lisimmo i nato

bi palimo sagu i waibaḡaye.

Tam ema gebogebo dabedimo

kuna gosemai bi kuna miyatautauliyemai bi ema gebodi a ka lolalola-
mai.

⁸ Aee BADA tamamai, tama mai gulewa

bi tam ba mai gulewina taupatina.

Tam nimammo kuna patimai.

⁹ Ka laulaupali lisimmo mote kuma medi

bi ema gebogebo kuma noḡotiwatedi, kwa launuwatoitoiyemai

banina tama ba tam em lava.

Delimaiya

Lainuwanega

Delimaiya ba taugiuwatana ġesau laukaina Yelusalem noponemo bi tana BADA giuna ena lava lisidimo i giuwe. Tana ena lava i tainuwataudi te bainewa Maimaituwa ya kovoġidi banina tedi a laumulitauliye bi maimaituwa ġesaudi a kaikaiwatedi.

BADA Delimaiya i yoge te taugiuwatana

⁴ BADA lisigumo i giuna gado,

⁵ “Muliga kaka bwaga noponemo e patimna ba e gei sibem.
Bi muliga kaka kuna tubugana ba e vine kamaġem
te taugiuwataga dobu matabudi aubaidi.”

⁶ Bi tagu e giuna gado, “Mm BADA, tagu gomana ġaubogu, mote luvana te aubaim ya gagali!”

⁷ Bi BADA i giuweguna gado, “Mote kuma giu te tam gomana ġaubom. Bi e giuwem te bamomaigā kwa nawana ba kamaina te kwa nawa bi bai e giugiuwemna mainana lava kwa giuwedi. ⁸ Niga mainana BADA i giu, lava mote kuma nailedi, tagu tam vaitem bi ya moito galamem!”

⁹ Ġome BADA nimana i tuġu te mudugu i taukoni bi i giuweguna gado, “Kwai beyavaiya, giugu mudummo e sivudi te kwa gagali. ¹⁰ Niganana e vinem bi ġailisi e vitem te dobu isuna bi isuna ġaligalibona lisidimo, kwa laulaka, kwa laukoisuwa, kwa laukageboġe, kwa laudougosaġosa, kwa lauġala bi kwa lauwadi.”

¹⁷ “Kwa vononoġa bi kwa nawa te bai matabuna e giugiuwemna kwa giuwedi. Mote Kuma naila ba matedimo ya voiyem te kwa naila gulata.

¹⁸ “Delimaiya kwai beyavaiya, Diuda edi ġaligalibona, waibabada, pilipilisi bi lava matabudi kaka sai ġaviyem. Bi niganana tagu ġailisi ya vitevitem te mote sima lauyovoġem, tam maibena malagai ganakukuna kaikaidakina, ee pawapawasi tupidi bi bilibili ilamemo voivoiyena. ¹⁹ Tagu BADA e giu te tam vaitem bi ya moito galamem te mote sima lauyovoġem.”

6

BADA i giuna gado,

¹³ “Egu lava matabudi waiguyaudi te waiyamoyamonidi sa wailavabiu,
bi mote giukauwemo mane sima voivoiye.

Bi kota taugiuwatana bi pilipilisi matabudi mainana sa voivoiye,
tedi lava sa kaikaiyovuġedi.

¹⁴ Tagu egu lava bonidi a nanaka bi pilipilisi
bi taugiuwatana mote sima bunebunemi kauwedi.

Bi sa voivoiyena maibena boni keikeilikidi
bi sa giugiuna gado, ‘Mba kamaina, mote bai.’

Bi geġa te boni yaġolo
mote sima yawayawasana.”

☆ 1:10: Del 18:7

17

BADA kwai Sumaḡe

⁵ BADA i giuna gado,

“Tagu lava mabai nuwapoudimo a miyatautauliyegu,

bi lava ota edi ḡailisi sa waisumaḡedi,

ba tagu lavedi yà kovoḡidi.

⁶ Mba lavedi maibena kai tomboluna doḡa ḡasalinemo bi waigolanemo sa dugadugana.

Ḡome mote bai visuvisudi sima dugaduga bi lava mote ḡome sima miyamiya.*

Niga mainana lavedi kaka mote bai visuvisuna lisidimo ima tubuḡa.

⁷ Lava mabai edi yawasana tabutabunemo,

tagu BADA ai sumaḡeguna ba yà kavisuvisudi.

⁸ *Mba lavedi edi yawasana maibena kai gauba diyanemo moimoitodi,

lamlamdi sa yovoyovo gaubemo te sa dugaduga kauwa.

Bi suwala ya lalanina saugemo ba mote simai nuwaboya.

Bi kalakaladada sauginemo ba mote sima naila,

tedi lugudi gidegidevidi, aubaina te sa votavota nonoḡa.

⁹ Mote aiyai kaka lava nuwapoudi ima sibedi,

laḡan matabuna ya nuwanuwavitale gebogebo bi waikaikaiyovu voiyedimo,

maibena boni dididiga mote aiyai imai yawasani.

¹⁰ Tagu BADA lava nuwapoudi taukitedi,

edi noḡota bi edi kauwa matabudi ya kita kauwedi,

kaka edi noya a voivoiyedina luvedimo mainana yà maiidi.

Tagu mai'ia giugiukauwina ya vitedi edi noya aubaina.”

20

Babilon lavedi Yelusalem edi waiguyau matabudi sa legau nawedi

BADA i giuna gado,

⁵ “Yelusalem ḡonaḡonana maiidi nananaka matabudi, kona laulauveve-wana kauwedina, emi ḡaviya nimedimo yà sivudi bi kota Diuda ḡalibonidi edi ḡonaḡona visuvisu otidi matabudi, sa avala nawedi Babilon.”

Delimaiya BADA lisenemo i wawalu

Delimaiya i giuna gado,

⁷ Oo BADA, kuna kaiyovuḡegu,

te kaiyovuna ei sumaḡe.

Tam ḡaiḡailisi guletim bi tagu kaikaigwaḡagu,

taunana aubaina kuna lauyovoḡegu.

Sauga matabuna lava sa waigwaigwaiyegu,

te bena tagu edi bu'uwa.*

⁸ Sauginemo lava e tai tainuwataudina gado,

“BADA niga mainana i giu:

‘Emi ḡaviya kaka sai ḡaviyemi bi sa kagebgebomi.’

Niga kalinamna e giuwedi,

bi tedi laḡan matabuna sa waigwaigwaiyegu

* **17:6:** Baibol ḡesaudi a giuna gado, doḡa wainisanisana. ☆ **17:8:** Sale 1:3 * **20:7:** Delimaiya taunaḡa i vite munaḡe te BADA taugiuwatana bi mote i sibe te pilipili matanemo sa natonato.

bi sa kuvakuvaligu.

⁹ Sauga ġesaudimo ba e giuna gado,
Niganana mote BADA isanemo kalinana yàma giu munaġe,
bi giuwatana e daboka.

Bi geġa te giuna nopogumo
ya kalakalatina,
maibena kai ya kalakalatina
maso bena nopogumo yà kena gwasa,
ba mote luvana te yà kaididi.

¹⁰ Lava e vaiyedi a wai muduneguna, e nailedi.
Tedi sa giugiuna gado, Tam bai kwa giugiuwena,
ema babada giuwedi.

Avena te egu lava otidi sa kitakita watagu,
tedi sa ġoġoġe te tagu bai yà voiye
waigebona ba sa kamaġatigu.

Tagu egu lava otidi a giuna gado,
‘Tai sinasina bi bai ya vato wapana,
ba ta lauyovoġe bi ta laubiwa.’

¹¹ Bi geġa te BADA tam diyagumo maibena
tauwaiġaviya ġaiġailisina.

Taunana aubaina egu ġaviya
sa kabikasāa te mote sima lauyovoġegu.

Tedi sai dabauba
bi dabaubana noġotina lava nuwedi mote ima yavuġa.

¹² Oo, BADA wailewapani guletin,
tam didimana lavedi kwa kitekitedi,
bi edi noġota bi edi kauwa matabudi tam kwa wai laulubudi.

Nimammo egu vita yà sivusivudi,
bi yà kitakitam te egu ġaviya kwa lauyovoġedi.

¹³ BADA lisinemo ko sale,
bi ko kasaġesāe!

Sauginemo gebo lavedi,
lava waiyamoyamonidi sa lau kivigebogebayedina,
ba BADA nimedimo ya kabi bi yai yawasanidi.”

23

BADA kaka taulauetadoli valivaliuna ya vine

¹ BADA i giuna gado, “Pilipili nananakidi ba sa nato egu lava edi waibabada lisidimo. Tauwaiġamoġamo geboġebodi sipu a kageboġebodi bi a voiyedi te a ainawanawa dobu ġesaudiġa.”

² Taunana aubaina BADA, Islael edi Maimaituwa, ena giu tauwaiġamoġamo lisidimo i giuwedina gado, “Temi egu sipu mote ko labe kauwedi bi kona kwavidi te a nawa dobu ġesaudimo, taunana aubaina emi ai kaukauwa lisidimo dabedimo yà kovogimi. ³ Bi egu lava e kwavidi a nawa dobu ġesaudiġa a miyamiya nawana, ba niganana yà natome munaġedi edi ani miyam. Bi mabai a miyamiya bagibagina ba edi dobumo yà ġemotidi bi sai natunatuna te sa wapa gulata. ⁴ Bi miyamiya bagibagidi tauwaiġamoġamo nimedimo yà sivudi te sa labe kauwedi bi mote sima naila ee sima gwegwe.” Niga ba BADA kalinana.

5 ✨BADA i giuna gado,
 “Laḡan ya natonatona
 kaka Deivida ena tubulelesemo
 Ḡalibona didimanina yà vine.
 Tana ba nuwauyuayamo yai bada
 bi mba dobunemo visu bi didimana ya voyiedi.
 6 Laḡannemo yai ḡalibonana,
 ba Diuda bi Israel lavedi sa yawasana
 bi nuwaubamo sa miya.
 Bi isana sa vatona gado,
 BADA *Didimana Tauviteda.*”

31

BADA Israel i natome munaḡedi

7 BADA niga mainana i giu,
 “Israel ma yasisimi tana aubaina ko sale,
 banina mba dobuna lavedi mote lavayabayababa.
 Ko sale bi kasaḡesaḡemo ko binauna gado,
 ‘Oo BADA, em lava a miyamiya bagibagina,
 kwai yawasanidi.’
 8 Egu lava dobu isuna te isuna bi aibadabada yawaninemo miyemiyedi yài
 doli natomedi te yài ḡemotidi.
 Matapotepotedi, kaḡedi nuwanokudi,
 bwagebwagedi bi nuwedi wainatuna.
 Lava matabudi sa munaḡa tava,
 te dam dididiga ya tubuḡa.
 9 Egu lava kaka ma ḡabedi bi ma palidi yà natome munaḡedi.
 Tedi gauba diyanaḡa bi eta nuwayaḡosinaḡa yài etadoliyedi,
 te mote kaḡedi simai tutudi.
 Tagu BADA Israel lavedi tamedì
 bi Ifleim ba natugu tautuweḡina,
 taunana aubaina niga mainana yà voyie.”
 31 ✨BADA niga mainana i giu, “Laḡan ya natonatona kaka egu waianina
 valivaliuna yà voyiena Israel bi Diuda lavedi lisidimo. 32 Niga waianinina
 ba mote wala mai edi magumagula Idipmo e ka potiyovodi bi lisidimo
 e voivoiyena, tagu nimedimo e kabi bi ei dolidi. Tedi egu waianina ai
 doukoto bi geḡa te e komaniyedina maibena oloto mwanena ya komako-
 maniyena. 33 Mba laḡandimo egu waianina valivaliuna Israel lavedi lisidimo
 yà voyiena ba niga mainana: Tagu kaka egu waigake nopodimo yà sivudi
 bi nuwapoudimo yà gilumidi. Te tagu edi Maimaituwa bi tedi egu lava.
 34 BADA kalinanana niga mainana, lava matabudi yovoyovodi bi saḡasaḡa
 guletidi kaka sa sibegu bi mote aiyai sibegu, ena tau imai love bi ima giu
 gado, ‘BADA kwa sibe.’ Tedi edi gebogebo yà noḡoti kamaḡedi bi edi ai
 kaukauwa mote yàma noḡotiwatedi.”

33

BADA ena giuwapa Israel lisidimo ya kamaḡati

14 ✨BADA i giuna gado, “Laḡan sa natonatona kaka bai e giugiuwapaena
 Israel bi Diuda lavedi lisidimo banina yà voyie te ya tubuḡa.

¹⁵ Mba laḡandimo bi laḡan kauwemo kaka Deivida ena tubulelesemo, ḡalibona didimanina tagu ya vine.

Bi ḡalibonana kaka visuvisu bi didimana niga dobunemo ya voyiedi.

¹⁶ Ena waibada sauginemo Diuda lavedi sa yawasana bi Yelusalemmo sa miya kauwa.

Mba taunina sai isana gado,
‘BADA Didimana Tauviteda.’

38

Delimaiya gauba domna ḡasaḡasalinemo

⁴ Laḡan ḡesaunemo ḡalibona ena waibabada a nawa tana lisinemo bi a giuwena gado, “Ḡalibona, tauwaigaviya visa niga tauninemo miyemiyedi ba Delimaiya ena giumo te nuwakulukuluva a vai, kota ḡome lava matabudi kauwinemo i bwadidi. Tana mote ima waisagu bi lava nuwaboya ya vitevitedi, tana kamaina te ya peki.”

⁵ Ḡome ḡalibona Sedekaiya i giuwedina gado, “Kamaina, emi ḡowana ko voiye mote yaḡmai ḡakemi.”

⁶ Kamaina bi tedi Delimaiya ai doli nawena ḡalibona natuna ena ani miya ganana noponemo bi tauyava edi gabumo ḡome maḡinemo nimana a pani bi gauba domna ḡasaḡasalinemo ai dawo yovoḡe. Niga domna ba ḡalibona natuna Malkisa ena gauba domna. Bi domnemo mote gauba bi niginigi taunaḡa aubaina te Delimaiya i miyasopo.

Gabaluiyava

Lainuwanega

Niga bukana ba Israel lavedi edi nuwaboya dididiga ya giugiuwe. Banina Babilon lavedi Israel dobuna a kagebogebo 586 B.C. noponemo. Bi lava bi gonagona visuvusudi a nawedi Babilonmo. Mote ta sibe kauwe te aiyai niga bukana i gilumi. Lava gesaudi sa noḡonoḡoti te male Delimaiya i gilumi.

Yelusalem nuwaboyana

¹ Oo Yelusalem wala mote niga mainana,
bi niganana lavam i wai geḡa!
Wala ba dobu matabudi a sanasanadadem,
bi niganana kitam maibena iwape.
Tam wala kitam maibena ḡalibona mwanena
bi niganana kitam maibena taupaulayababa.

² Tana dudubala onena ya ḡabaḡaba
bi matana sa uwauwa.
Bi ena ewali kauwa mote bamo aiyai te
te yai nuwauba.
Niganana ena lava gesaudi
a nuwavitala te kana ḡaviya bi kana pota a yesi.

³ ḡaviya a tapipila te Diuda lavedi a sulagudeguededi bi ai doli nawedi.
Tedi a panidi bi lisidimo a miyana maibena tautavatava.
Bi edi dobumo a voyiedi te ai taupaulayababa,
mote bamo edi ani miya kauwa.
Mote luvana sima naila sima nawa.

⁴ Soi laḡandimo mote aiyai bamo ima nawanawa,
Maimaituwa ena vanuwemo ima laulaudune.
Ḡome guguini salesaledi niganana ai nuwaboya
bi pilipilisi a kaigabala.
Taun gananakukuna mataetidi mwakomwakoko a kasidi,
bi Saiyon ena yavi i didiga gulata.

⁵ Ena gebogebo dabanemo BADA i voyie te i wainuwatoi.
Ena ḡaviya niganana ai badaye
bi a ka kavakava.
Tana a giu waigusugusu,
bi natunatuna ai doli nawedi walidobuḡa.

⁶ Yelusalem, wala ba kitana i visuvusuna bi mulemulelena
bi niganana mba visuna bi mulelena i kovi.
Ena waibabada ba maibena ḡamoḡamo diya, kanikani pekidi bi kani sa
tavutavu.
Tunidi a laugaligali
te mote ḡemoḡemotina kedigaviya sima naile kamaḡedi.

⁷ Yelusalem lavedi sa nawanawa yabayababa bi sa wainuwatoi.
Niganana edi noḡota i munaḡa te wala edi visuvusu a noḡotidi.

Sauginemo edi gaviya a legauvaidi
 ba gome mote aiyai te maso i saguvaidi.
 Edi gaviya Yelusalem taunina ai kalaḡosa
 bi ai gwaigwaiyedi.

3

19 Egu dobu e gose
 bi e nawa yabayababa.

Bi wainuwatoidi e noḡotiwaitetedi
 te ḡolana maibena kwaviso.

20 Niga nuwaboyedi e noḡonoḡotidi
 ba nuwapougu i yavi.

21 Sauginemo BADA e noḡonoḡoti
 ba nuwagu i lautou.

22 BADA ena nuwavaina
 mai kenakenana
 mote bamo damona.

Bi ena launuwatoidi
 mote bamo damona.

23 I giugiuwapana luvanemo,
 te olaolala onena ya lailaivaluidi.

24 Tauguḡa e giu munageḡuna gado,
 “BADA ba tagu vaitegu,
 mote bai ḡesau yamai nuwaboyae.

Taunana aubaina avena te pilipili
 bi yai sumaḡe otiye.”

25 Lava mabai BADA sa waisumaḡe
 bi sa tavutavugeḡena ba ya kavisuvisudi.

26 I visu te tai laba inibiga
 te BADA yaḡi yawasanida.

27 I visu te ma keikeilikidemo BADA ta sibe kauwe
 bi ta voteyeteḡe.

28 Sauginemo te lauyavina ba ta miya moimoisili,
 bi noḡota kauwa ta vai.

29 Bi matanemo tada ta sako yovoḡedana
 kaka ya saguda.

30 Bamoda a kwapuda ee a kuvalidana
 ba tamai sipo.

31 Tada lava, BADA mote ima daboke gwaseda.

32 Bamoda wainuwatoidi ya viteda, te bamo palatina
 bi kota ya laulaunuwatoidiyeda banina ena nuwavaina bamo mote
 damona.

33 Tana mote yavi bi wainuwatoidi ima viteviteda.

Idikel

Lainuwanega

Israel lavedi Maimaituwa otina a daboke bi maimaituwa kaikaiyovudi a laulauduneyedi. Tedi sauga matabuna matanemo gebo a voivoiyedi, taunana aubaina ġaviya i wai aninedi te a lauyovoġedi bi ai doli nawedi edi dobumo. Bi Idikel ba pilsu Livai damnemo, tana Maimaituwa i wai sumage bi i voteyeteye. Diuda dobunemo i miyamiya bi Babilon edi tauwaiġaviya a tava te a lauyovoġedi te tana bi Diuda lavedi matabudi ai doli nawedi edi dobumo.

Tana ġome i miyamiya bi Maimaituwa i vine te taugiuwatana bi giuna i vite. Diuda lavedi Babilonmo miyemiyedi bi kota ġesaudi Yelusalemmo miyamiya gwasedi vaitedi. Bi Maimaituwa tainuwatau ġiudi Idikel i giu vitena gado, “Bamoda sa lau kasaġaiġaiyeguna ba kedi ġaviya yà aninedi te sa lau yovoġedi bi edi taun sa ka gebogebo.”

Sauginemo Diuda lavedi Maimaituwa a laulau kasaġaiġaiye ba Babilon edi tauwaiġaviya a tava te Yelusalem a ka gebogebo, maibena dolinemo i giugiuna mainana.

Idikel ba Maimaituwa ena giu Israel lavedi i taitainuwataudi, te edi kauwa gebogebodimo maso a nuwavitala bi visuvisumo a miya. Bamoda sa nuwa vitalana Maimaituwa lisinemo ba ya munaġedi edi dobumo.

2

Idikel bi Diuda lavedi ġesaudi vaitedi a pani nawedi Babilonmo a miyamiya. Laġan ġemota Idikel i miyamiya te wailove i kitana ba galewa nuwawasena bi Maimaituwa namalina i kita.

Maimaituwa Idikel i vine te taugiuwatana

¹ Sauginemo BADA namalina e kitakita ba tagu e miyatulu doġamo te e laupwalasoku bi kalina e vaiye i giuna gado, “Lava ota, kwa moito bi lisimmo yà gagali.” ² Tana i gagagali ba Maimaituwa Aluwina i wai wanavugu te i solu waimoitogu bi lisigumo i giuna gado, ³ “Lava ota, yà giugiukamaġem Israel lavedi lisidimo. Tedi a lau kasaġaiġai bi a miya tautauliyeguna maibena wala edi magumagula. ⁴ Kwa nawana bi lavedi ba nopodi gudugududi bi laulaukasaġaiġaidi kwa giuwedi, te tagu BADA wailewapanigu yà giugiukamaġemna kalinagu kwa giuwedi. ⁵ Bamoda lavedi laulaukasaġaiġaidi sai beyavaiyem ee geġa bi sa sibe te taugiuwatana ba vaitedi.”

17

BADA ena lava laivaliudi gagalina i lautaulaġe

²² BADA wailewapanina niga mainana giu i voiye, “Tagu BADA kaka kai lofalofana isana seda lagana nabinabina yà koto vai bi Israel dobunemo, oya saġasaġa guletina dabanemo yà wadi. ²³ Bi kaina ya duga saġa te kai dididiga wainuwavaivaina bi lagalagana yai yamonedu te sa launabinabi bi sa vota te saila pesi. Mba kaina lagalagana waguludimo kaka mwanuwa kitedi tabudi bi tabudi sa tava te sa launoġi. ²⁴ Sunuwala kaidi matabudi sa sibegu te tagu BADA. Kai lofalofana yà oii kamaġe bi kai payakina yà voiye te ya lofa gulata. Bi kota kai gidegidevina yà voiye te ya welai bi kai

welawelaina yà voie te ya gidava. Tagu BADA bai e giugiuwena ba mainana yà voie.”

33

BADA Idikel i vine te tauwaikoyaga

⁷ BADA lisigumo i giuna gado, “Lava ota, e vinem te Israel lavedi taulabedi bi kwai beyavaiya te bai e giugiu vavasagemna kwa nawe te lava kwa tainuwataudi. ⁸ Tagu ya giugiu te lava aiyai gebogebo ya voivoiyena ba ya peki. Bi tam maso lavana ku giuwe te ena gebomo i nuwa vitala bi yawasana i vai. Bi geḡa te gebogebo vaitena ya pekina mba kamaina te ena peki wavuna kwa avalu. ⁹ Bamoda kuna giuwe te maso i laukuvasa bi geḡa te i laukasagaiḡaiyem bi gebogebo vaitena i pekina, mba em wavu kuna kaikamaga te kuna yawasana.”

34

BADA ba Israel tauḡamodi

¹¹ BADA wailewapanina niga mainana i giuna gado, “Tagu taunana kaka egu sipu yà tavuḡedi bi yà labe kauwedi. ¹² Tagu yà voiyena mai tauwaḡamoḡamo ena sipu lailaidabalalidi bi ya waigemoti munagedi. Mba laḡannina yada wai boimatuwinemo, egu lava a dabadabalana dobu ḡesaudiḡa a miyamiya ḡemoḡemotana ba yài ḡemoti munagedi.

¹⁵ “Tagu BADA wailewapanigu egu sipu yài kani bagibagidi bi yà voiyedi te sa kena bi sai yawasi. ¹⁶ Tagu sipu a paipailana yà tavuḡedi, gwegwegwedi ba yà natome munagedi, kelokelodi ba kelodi yà bunemidi bi kota sidesidedi ba yài yawasanidi. Bamo taudidi pwatepwatedi bi ḡaiḡailisidi ba yà laipekidi bi didimana taunaḡa ya kena banina tagu tauwaḡamoḡamo didimanigu.

¹⁷ “Tagu BADA wailewapanigu yà giugiuwemi te egu ḡamoḡamo yà kita vitavitalemi kaka yà dailimi maibena sipu bi gouti ya daidailidina, kota mainana visu bi gebo yà dailidi.”

36

BADA Israel edi yawasana ya laivaliu

¹⁶ BADA lisigumo i gagali munagana gado, ¹⁷ “Lava ota, saginemo Israel edi dobu otinemo a miyamiya ba edi kauwa gebogebodimo dobu a ka milamila. Edi kauwidi gebogebodi e kitekitedina ba maibena waivini ena nawanawalai ya vai bi kwasina ya miyamiya kamakamaḡena. ¹⁸ Tedi koikoitau a lauduneyedi, lava a waipekidi bi edi dobu a kakamilamila, taunana aubaina egu medi kaka ya yovona dabedimo. ¹⁹ Tedi edi ai kaukawemo aubaina, tagu ei dabalalidi te a nawa dobu ḡesaudiḡa bi lavedi vaitedi a miya. ²⁰ Mba dobudi lavedi a giugiuna gado, ‘Niga ba BADA ena lava bi geḡa te ena dobu otina a gose.’ Mba giudimo ba isagu waiyawa a lauyovoḡe bi ai beyabeyakuluye. ²¹ Tagu egu ḡowana tabutabuna ba lava isagu waiyawa sa vivile. Bi geḡa te Israel lavedi, dobu ḡesaudiḡa a nawanawana ba isagu sa laulauyovoḡe.

²² “Tagu BADA wailewapanigu, kalinagu Israel lavedi kwa giuvitedi te sa sibe. Tagu kaka yà munagedi edi dobumo. Niga yà voiyena ba isagu vivilena aubaina. Banina noko dobu ḡesaudimo isagu waiyawa kona laulauyovoḡe.

²³ Tagu BADA e giu te isagu waiyawa ġaiġailisina yà kamaġati, Dobu matabumi mba isanana konai beyabeyakuluye. Israel temi dabemimo isagu yà kamaġati te dobu ġesaudi sa kita. Te tagu waiyawa bi laġannemo yà voyiena kaka mba lavedi sa sibe te tagu BADA. ²⁴ Dobu ġemoġemotaġa nopodimo lava vaitedi ko miyamiyana kaka yà natomemi te emi dobumo yà ġemotimi.

²⁵ “Bi emi laudune kaikaiyovudi koikoitau lisidimo kona voivoiyedina, aubaina te gauba neganegana dabemimo yà lai silosilovudi te emi mila yà koġa kamaġe. ²⁶ Tagu nuwapou valivaliuna bi Aluwa valivaliuna nuwapoumimo yà sivudi bi nuwapoumi ġaiġaidi maibena ġakima yà kaikamaġedi. Bi nuwapou vovoteyateyana yà vitemi. ²⁷ Bi Aluwigu kaka yà vitemi te yà lauetadoliyemi te egu waiġake ko viviledi bi egu wailovelove ko kaiwata kauledi.”

37

Gwagwamo, Silige Tatakalidi

¹ BADA ena ġailisi lisigumo i yovo bi Aluwina i wai doli nawegu gwagwamo silige tatakalidi lapudimo. ² BADA Aluwina i wai etadoliyegu te silige kaisavodiġa mba gwagwana e nawa yaġosi. Bi e nawanawana ba silige tatakalidi wai daba kenekenedi e kita kovidi. ³ BADA i wai talaeguna gado, “Lava ota, ġemoġemotina mba silige salla lava munaġa, ee?”

Bi ena giu ei munena gado, “BADA wailewapanim tam taumġa kuna sibe.”

⁴ BADA i giuweguna gado, “Silige tatakalidi kwa giuwedi te giugu sa vaiye. ⁵ Tagu kaka yawasigu lisimimo yà sako bi yà voyemi te ko yawasana munaġa. ⁶ Tagu kaka walowalo bi visiġo yà kapatupatudi te saila tubuġa bi kwapi yà vai te tubuġa yà kotedi te saila lava bi mote simai dagudagu. Tagu kaka yawasigu yà bunanai nawe lisidimo te sa yawasana munaġa. Gome kaka ko sibegu te tagu BADA.”

⁷ BADA kalinana e giugiuwe ba silige a nato a kaka patupatudina, taleledi e vaiye. ⁸ Bi ġome e waikita ba visiġo silige a gei sumatawidi, mulinemo kaka kwapi tubuġa a sumatawidi. Bi mba tubuġidi mote siwai dagudagu.

⁹ BADA i giuweguna gado, “Lava ota, BADA ena giuvavasāġa luvanemo, yavala kwa giuwe te niga dobuna liuna 4 maiġa yalau suve nato, tubuġa pekipekidi nopodimo te sa yawasana munaġa.” ¹⁰ Bi kota BADA ena giuvavasāġa luvanemo e giugiu ba yawasi i sola saġa tubuġemo, te ai dagudagu bi a kenakena moito. Ba ġaviya kumna ai nonokamaġe.

¹¹ Ġome Maimaituwa i giuweguna gado, “Lava ota, Israel lavedi ba mai niga silige tatakalidi. Tedi a giugiuna gado, ‘Tada ba tatakalida te pekina mote aiyai imai yawasanida.’ ¹² Taunana aubaina kalinagu kwa giu vitedi, BADA wailewapanina niga mainana i giu: Oo egu lava tagu kaka emi kokowaga yà laipaipailidi bi yà solu wailovotavimi. Kaka yà munaġemina Israel doġanemo. ¹³ Sauginemo egu lava kokowagemo kona kenakena ba e solu wailovotavimi te ko sibegu te tagu BADA. ¹⁴ Tagu kaka Aluwigu yà vitemi te ko yawasana munaġa bi yà munaġemi emi doġa otinemo ko miya. Gome kaka ko sibe te tagu BADA bi bai e giugiuwapaena ba yà voyie.”

Daniyela

Lainuwanega

Israel lavedi Maimaituwa a laukasaḡaiḡaiye bi koikoitau a laulauduneyedi. Bi laḡan matabuna kauwa gebogebodi matanemo a voivoiyedi, taunana aubaina i gei tainuwataudi te ḡaviya ya giukamaḡedi te sa lauyovoḡedi bi sai doli nawedi edi dobumo te aubaidi sai taupaula yababa. Babilon guyauna wailewapanina Nebukednesa, Yelusalem lavedi a lauyovoḡedi bi Israel lavedi wapewapedi a legau nawedi. Bi kota Daniyela ena lava ḡesaudi waitedi a nawedi Babilonmo. Kwalabu faiona nopodimo ba kalina bi kauwa visuviusudi wapewapedi ai lovedi, te sa sibe kaka muliḡa guyau lisinemo a tava.

Bi Daniyela isana valivaliuna ai gwaliyena ba Betasal bi tana i wai gabemani. Daniyela bi ena lava faiona waitedi mote Babilon lavedi edi maimaituwa ai sumaḡe bi tedi edi Maimaituwa giugiukauwina ai sumaḡe bi lisinemo a laulaupali. Babilon lavedi ḡesaudi edi kauwa gebogebodi, a ḡoḡoena maso ai pekidi bi ḡeḡa te Maimaituwa i kaikai sagudi.

Maimaituwa, Daniyela wailove bi lauboni i vitena gado, laḡan ya natona-kona kaka Maimaituwa ena Vinevine wai Badana ya vite bi ya voieye te ya ḡailisi bi enai badana ya kena nonoḡa. Niga Maimaituwa ena laibagi Israel lavedi lisidimo te laḡan muliḡa mainana ya tubuḡa.

7

Daniyela wailove i kita

¹³ *Dudubala ḡemota wailove e kita. Bi e kitana ba mai Tana Taunana Natuna ma yadana i nato bi ai doli nawe, Tana Miyamiya Nonoḡina lisinemo. ¹⁴ Tana waibada, namala bi ḡailisi i vai te ya lauetaḡadoli. Te dobu matabudi nopodimo lava matabudi bi kalina tabudi bi tabudi sa lauduneye. Bi ena waibadana ya kena nonoḡa.

12

Sauga damona

¹ *BADA ena aneya niga mainana i giuweguna gado, “Aneya edi bada Maikel Israel lavedi taulabedi, laḡan muliḡa kaka ya laumaḡata. Mba saugidimo pilipili bi wainuwatoi nananakidi sa tubuḡa, mote mai wala nove em magumagula edi saugemo a tubutubuḡana te i saḡa niganana. Bi emi lava mabai isedi bukanemo sa kenakenana ba laḡannemo kaka sa yawasana. ² *Bi lava wapewapedi a gei peki bi a dobodobodina ba sa kena moito munaḡa. Bi lava ḡesaudi ba yawasana kenakena nonoḡina sa vai bi kota ḡesaudi ba waidabauba bi waitunimayaḡa kenakena nonoḡina sa vai. ³ Lava mabai nuwauyeuyedi lava wapewapedi ai etaḡadoliyedi bi didimana a voivoiyena ba sa yana nonoḡana maibena kipola.”

Oseya

Lainuwanega

Oseya ba Maimaituwa taugiuwatana ġemota bi tana Maimaituwa kalinana Israeġ lavedi i giuwedi, te tedi tana a miyatautauliye. Bi maimaituwa waibani geġedi a laulauduneyedi bi gebogebo a voivoiyedi taunana aubaina edi dobu ya kagebogebo bi ya kovogidi.

Waivini mwanena Oseya i gose kamaġe bi i wai matawapa oloto ġesaudi lisidimo. Bi geġa te mwanena i ġoye bi launuwatoye. Taunana aubaina i tavuġe te i waidoli natome ena vanuwemo. Bi kota niga bukana ya wailoveda te avena te Israeġ lavedi Maimaituwa a daboke te bamo palatina. Bi yaġolo te i ġoeġoedi bi i giuwapa te ya noġotidi bi ya natome munaġedi tana lisinemo.

11

Maimaituwa ena nuwavaina Israeġ

¹ ✧ BADA i giuna gado, “Israeġ lavedi ba maibena gomana ġaubona, tagu natugu e nuwalave aubaina te Idipmo e yoge vai.

² Israeġ lavedi yaġolo e yogeyogedi
ba tedi a nuwavitaleđi Ba
lisidimo bi a laulausewasewa
bi koikoitau lisidimo piupiu a gabugabudi.”

Eimos

Lainuwanega

Eimos tana ba tauwaigamoḡamo Betligem tauninemo i miyamiya Diudiya noponemo. Maimaituwa i vine te taugiuwatana. Niga laḡannemo Israel lavedi ai maula gulata te BADA ena giuvavasaga a gose. Lava ai lavabiu bi waiyamoyamonidi bi kanikanipekidi a laulau kivigebogeboyedi.

Eimos i lauguguyana gado, “Maimaituwa i giuwapa te laḡan muliḡa Israel dobuna kaka ya laivaliu munage. Bi Yelusalem sa ḡala munage bi ḡalibona Deivida ena tubulelesa dobuna sai badae bi lava nuwaubamo sa miya.”

8

Laḡan waigolana ya natonatona ena ḡaba

- 4 “Temi koi beyavaiya,
temi lava wai kani geḡedi ko vavawaidoḡedoḡedi.
Bi ko goeḡoena emi dobumo
waiyamoyamonidi ko laukivi gebogeboyedi.
- 5 Waiyawasi laḡanna bi laḡan waiwaiyawidi
edi saugemo ba ko wai papalanana gado,
‘Laḡandi sa nawa kamaḡa
bi ta munaga eda kani tai kunekunedi.
Bi kanidi maiidi ta tausageḡedi
te taugimala sa gimelidi bi mane laubanidi ta legaudi.’
Banina temi ko ḡoeḡoena ko munaga makai
bi taugimala ko kaiyovuḡedi. Bi lava edi wai kunekune mwalidi sa
natomdi bi temi ko ai ai sikesikeledi.
- 6 Temi kani gebogebodi
bi visuviusudi ko viliviliwaikapudi
bi ko wai kunekunedi.
Bamoda lava wai yamoyamonina em bai i vai,
maibena kaḡesuma maiina ḡaubona
bi mote i wai maii ba ko voyie te aubaimi ya wai taupaula.
- 7 BADA isanemo i giuwapana gado,
Mba isanana Israel lavedi a vivivile bi i giuna gado,
‘Mote kaka edi gebogebo
nuwagu ima yavuḡa.’
- 10 Bi tagu emi soi ya vitaledi
te nuwaboya.
Bi emi sale ya vitaledi
te ḡaba kwatululu.
Bi matabumi ya voyiyemi
te gala yadiyadidi ko kotedi
bi dabemi ko ḡalidi.
Mba laḡanina ya voyie te maibena
natum ḡemota ota i peki bi nuwaboyana,
ba maibena laḡan waigolana.”

Diyona

Lainuwanega

Niga bukanemo ba i giuweda te Maimaituwa ena nuwavaina lava matabudi lisidimo mote Islael lavedi taudiga. Maimaituwa, Diyona i yoge te taugiuwatana bi tana ya nawa Asaliya dobuna noponemo bi Ninive tauninemo te mba lavedi sa miyamiyana ya giuwedi te edi gebogobo sa gosedi bi Maimaituwa sa voteyete. Bamoda mainana sa voyiyena ba mote ima kovogidi bi ya kavisuvisudi.

Diyona BADA i lau kasaḡaiḡaiye

¹ Laḡan ḡemota BADA i giu yovona Amitai natuna isana Diyona lisinemo gado, ² “Tam kwa nawa Ninive taunina dididiginemo bi lava lisidimo kwa lauguguya banina e kitedi te kauwa gebogebodi sa voivoiyedi taunana aubaina ya kovogidi.”

³ Bi geḡa te Diyona, BADA i lau kasaḡaiḡaiye bi eta tabuna i kaiwata. Te i nawa Diyopa tauninemo bi ḡome waga i banavi i nawanawa Spein. Wagana i wai maii bi i gelu te maso, BADA i naile kamaḡe bi i nawa Talisis.*

⁴ Tedi a nawanawa ba BADA yavala bagibagina i giukamaḡe nisa pounemo te i talatalaga ba nisa i wai labalabamana mai oya tabudi bi i wai nuwa nainaila kauwa te ḡotona maso waga i dousena. ⁵ Kamaina bi waga taunoyaena a naila tinatinamuli bi ḡemoḡemotaḡa ai baḡa saḡa edi maimaituwa lisidiga. Mba mulinemo a miya moito bi ḡonaḡona ai kulu yovo nisamo te waga ya tekateka. Bi nove waga nopo otinemo ba Diyona i kena kwavu.

⁶ Bi waga tauvelauyena i nawa nove lisinemo bi i giuwena gado, “Tam bai aubaina kuna kena? Ku moito bi em maimaituwa lisinemo kwa laupali bamoda kalinam ya vaiye bi ya saguda te mote tama bulu.”

⁷ Kamaina bi waga taunoyaena ai ḡemotidi bi a ogatalana gado, “I visu te ta koitili bi ta sibe kauwe te lava isana ena pilipili.” Sauginemo a koikoitili ba Diyona isana i laumagaḡa. ⁸ Kamaina bi ai talayena gado, “Ku giu, niga pilipilina lisidimo i tubuḡana ba aiyai tai wavu? Tam em noya bai? Tam bamo bi kuna nato? Dobu isana lavam? Tam em dam bamo lavedi?”

⁹ Diyona edi giu i waimunena gado, “Tagu Gibulu lavagu BADA, Maimaituwa taulauduneyena, tana mala, nisa bi dobu i voyiyedi.”

¹⁰ Laḡannemo i giugiuwedi ba tedi a naila gulata bi ai talayena gado, “Kauwa kana gebo kuna voyie!” Waga taunoyaena a sibe te tana BADA i nainaille kamaḡe banina tana kaikana i gei giuwedi. ¹¹ Kamaina bi yavala ma labamina i dididiga yabayababa bi ai talayena gado, “Bai kauwina lisimmo ka voyie bi labama ya lautautau?”

¹² Diyona i giuwedina gado, “Tagu egu wavu te yavala bagibagina konai ḡalo. Ko lagetigu te nisamo ko pwalage yovoḡegu, kaka daumola ya kena bi labama ya nuwaḡavuka.”

¹³ Ḡome waga taunoyaena mote a ḡoe te maso Diyona a pwalage yovoḡe nisamo, taunana aubaina a lau ḡaiḡailisi te maso waga a nawe diyadiyamo. Bi geḡa te a giu kasaḡe bi yavala ma labamina yaḡolo te i saḡasaḡa yabayababa. ¹⁴ Kamaina bi BADA lisinemo ai baḡana gado, “Aee BADA, ka laulaupali te niga lavana visuvisuna ena yawasana ka bwalina

* **1:3:** Talisis taunina ba Spein dobuna noponemo.

bi dabanemo kama peki. Niga kauwina tam em ġowana luvanemo ya tubutubuġa.”

¹⁵ Ġome tedi Diyona a lageti te nisamo a pwalage yovoġe, te nisa maġemota i daumoli. ¹⁶ Niga mai kauwina a kitakita ba BADA a naile gulate bi lisinemo a lausewasewa bi kota BADA lisinemo a giuwapa te aubaina sa noya.

¹⁷ *BADA iyana dididiga i giukamaġe te Diyona i guda bi iyana bwaganemo i miyana laġan faiona bi dudubala faiona.

2

Diyona ena pali

¹ Diyona mba iyenina noponemo bi BADA ena Maimaituwa lisinemo ² i laupalina gado,

“Oo BADA egu pilpilimo
tagu lisimmo ei baġa bi kalinagu kuna vaiye.
Tagu nove dom noponemo lava pekipekidi edi
gabumo sagu ei baġae bi kalinagu kuna vaiye.

³ Kuna pwalage yovoġegu bi e daululu
te nisa dibuotinemo e tava.

Bi ġome nisa wai velavelauna i sumatawagu.
Tam em labama i wai kwesitawagu.

⁴ Bi nopogumo e wai nuwanogonogotana bena kage
tagu tam lisimmo bi kuna kwavivaigu.

Bi geġa te em vanuwa waiyawa
kaka ya kita munage.

⁵ Tagu diyagu matabuna nisa taunaġa
bi nisa waidomdomnemo yawasigu tusaġena e kabikasaġe.
Bi nisa ġawegawedi dabagu a sumatawi.

⁶ Tagu e daululu yovona oya dibu otidimo.

Ġome waidom bekunemo biliwelokomo e miyamiya
bi eta matabuna guduguduna,

bi geġa te tam BADA egu Maimaituwa kunai yawasanigu.
Bi nisa waidomnemo kuna solu saġegu.

⁷ Laġannemo egu noġota i kovi,
bi e noġoti te niga egu yawasana damona,

ba ġome e noġoti makaġem
bi lisimmo e laupali.

Bi noke em vanuwa waiyawemo kalinagu kuna vaiye.

⁸ Lava mabai maimaituwa ġesaudi sa laulauduneyedina,
ba Maimaituwa ena sagu a daboke.

⁹ Bi tagu tam ya kasaġesaġem
bi lisimmo ya lausewasewa.
Bai ya giugiuwapaena ba ya voiye.
Tam BADA yawasana tauvitegu.”

¹⁰ Kamaina bi BADA iyana i giuwe te Diyona i nawe diyadiyamo i waigilo kamaġe.

3

Diyona BADA i voteyete

¹ BADA i giu yovo munaḡa Diyona lisinemo. ² Bi i giuwena gado, “Kwa nawa Ninive taun dididigi otinemo. Bi bai e giugiuvitemna kwa lauguguyae.”

³ Kamaina bi Diyona, BADA i voteyete bi i nawa Nineve taunina dididiginemo, luvana laḡan faiona taunina sa babala koviye. ⁴ *Diyona tauninaḡa i nawa bi i laulauguguya. Bi i laulauguguyana gado, “Laḡan 40 matemimo sa kenakena bi mulinemo ba Ninive taunina BADA ya kageboḡe.” ⁵ ḡome Ninive lavedi Maimaituwa giuna ai sumaḡe. Kamaina bi ai anina te lava matabudi sa udi. Noke waibabada lisidimo te i yovo lava yababa lisidimo i laukamaḡe. Tedi gala yadiyadi a kotedi bi a udiudi, niga mai a voivoiyena ba a wai maḡati munageḡe te a kuvakuvasa.

⁶ Laḡannemo Ninive edi ḡalibona lauguguya giuna i vaivaiye ba ena ani miya gabunemo i miya moito bi ḡalibona galedi i kotekotena i kaikamaḡedi. Bi ani udi galedi i kotedi bi i miyatulu gobusemo.

⁷ ḡalibona ena waibabada vaitedi edi giu bagibagina mba tauninaḡa ai babali nawe lava matabudi lisidimo. Tana niga mainana i giu,

“Lava matabumi bi em ḡamoḡamo nananakidi te keikeilikidi mote bai koma kani bi koma tego. ⁸ Lava bi ḡamoḡamo matabumi ani udi galedi ko kotedi. Lava matabumi nuwemi tabutabudimo ko laupali bagibagi Maimaituwa lisinemo bi emi kauwa gebogebodi ko gosedi. ⁹ Mba mainana kaka male Maimaituwa ena medi dididiginemo nuwana ya vitale bi ya launuwatoyeda te mote tama peki.”

¹⁰ Maimaituwa i kitedi te giukauwemo edi kauwa gebogebodi a gosedi, taunana aubaina i launuwatoyedi bi nuwana i vitale te bai i giugiuwena mote ima voye.

4

Maimaituwa ena launuwatoi bi Diyona ena medi

¹ Bi Diyona mote i wai nuwavisu bi i medi banina BADA lavedi mote i kovoḡidi. ² *Bi BADA lisinemo i laupalina gado, “Oo BADA laḡannemo egu malagaimo e miyamiya bi em yawasana e sibe aubaina mote ya giuwatawatam, taunana aubaina waigapa e gose kamaḡem bi e nawa Talisis. Tagu e sibem te Maimaituwa laulau kivivisuvisum bi laulau nuwatoim, mote medimedi makaim. Tam em nuwavaina kenakena nonoḡina aubaina, nuwam kuna vitale te mote ku kovoḡidi. ³ *Taunana aubaina miya e daboka bi i visu te ya peki.”

⁴ Bi BADA, Diyona ena giu i wai munena gado, “Em sibe bai, dabanemo kwa medimedi.”

⁵ ḡome Diyona taun i potiyovo kamaḡe bi i nawa beubeu yawaninemo i miyatulu. Ena kape i voye bi dibunemo i miya bi i waiwai mayavai te Ninivemo bai ya tubuḡa. ⁶ Kamaina bi BADA, Maimaituwa kai i wai anine te ḡome i duga saḡa, te Diyona ena wagulu i tubuḡa, te yai wagulu kauwa. Bi tana mba kaina i wai nuwavisu gulate.

⁷ Bi laḡan i sako olaolalemo Maimaituwa mwatamwata i giukamaḡe te mba kaina i koi wai poki. ⁸ Laḡannemo suwala i lovtava ba Maimaituwa suwala i voye te i wai poya gulata. Bi poya ma yavalina i lausuve te Diyona

i poyapoyana eete i laugilibubu. Ġome i ġoe te maso i peki. Bi i giuna gado, “I visu te yà peki kaka yà miyamiyana.”

⁹ Ġome Maimaituwa, Diyona i giuwena gado, “Em sibe bai bi kaina dabanemo kuna medi?” Bi Diyona, BADA ena giu i waimunena gado, “Tagu egu medi gulata, i visu te yà peki.”

¹⁰ Kamaina bi BADA, Diyona i giuwena gado, “Tam kaina mote ku wadi ee ku wai duga bi kwa wai nuwaboyae. Niga kaina ba dudubala ġemota noponemo i duga saġa bi dudubala wai labunemo i poki. ¹¹ Giukauwa te niga taunina e launuwatoiye, banina ei nuwaboya gulata te lava wapana 120 tausan i waimuli, mainana kota ġamoġamo wapedi. Ninivemo lava sa miyamiyana, tedi visu bi gebo sa voivoiyena mote si sibe.”

Maika

Lainuwanega

Giu niga bukanemo ba gado, Maimaituwa tana didimanina bi i ġoeġoena lava kota mainana didimanemo sa miya. Maimaituwa, Maika i yoge te taugiuwatana bi tana giuna Diuda bi Israel lavedi ya giuvitedi.

Edi ai kaukauwa i giu waimaġatidi, maibena wailavabiu, nuwaġasaga, kaiyovu bi waikulavai mba kauwidi lava wai yamoyamonidi lisidimo sa voivoiyedi. Taunana aubaina mba lavedi i giuwedi te kauwidi gebogebodi sa gose kamaġedi bi Maimaituwa ena ġowana sa voiye. Maika Keliso i gei giuwata bi kota bamo dobnemo ya tubuġa.

5

Maimaituwa tauwaibada Betliġemmo i giuwapae

¹ Yelusalem lavemi, emi tauwaigaviya ko yoge tavaitedi,
bi gabu ġemota sai ġemotidi.

Ġaviya a ganapaniyem bi sa suluvaim.

Mba ġavidi kaka mada sa vai

bi Israel tauwaibadaena, gadigadinemo sa talaġa.

² ✧BADA i giuna gado, “Betliġem Eflata

tam ba taun ġaubona Diuda noponemo.

Tam dabammo kaka Israel tauwaibadaena ya natome.

Tana wala nove pakanemo mai miyamiyana.”

³ Taunana aubaina BADA Israel lavedi i legaudi te edi ġaviya nimedimo i
sivudi

bi a miyana eete maibena waivini ya supisupi te yai bewana.

Israel lavedi wali dobuġa a panipani nawedina,

ba sa tava munaġa te Israel lavedi ġesaudi vaitedi sai ġemotidi.

⁴ Tana laġannemo ya natona kaka BADA ena ġailisimo ena lava yai badayed-
ina maibena tauwaigamoġamo.

BADA ena Maimaituwa waibada ġailisina i vite te ya voiye.

Bi edi ġaviya ya moito galamedu,

banina dobu matabudi kaka tana sa vivile gulate.

Sakalaiya

Lainuwanega

Sakalaiya ena buka ya giugiu te bai matabudi Maimaituwa yawai badaedi, ena lava ya labelabedi bi gailisi ya vitevitedi bi kota lisidimo kauwa visuvisudi ya voivoiyedi. Maimaituwa Sakalaiya i vine te taugiuwatana te ena lava lisidimo giuna ya giuwedi. Bi tedi maso a voteyete ya ena noya a voye bi kauwa gebogebodi tauvoiyedi ba ya kovogidi bi lava visu tauvoiyena ba ya laivaliudi te ena lava.

Sakalaiya Keliso i gei giuwata kaka ya nato bi ena lava sa daboke. Bi Maimaituwa kaka muliga lava waisumegidi yai yawasanidi bi BADA yai galibona te dobu yai badabadae.

9

Yelusalem edi galibona kaka ya nato

⁹ ✧ Saiyon lavemi, ko yasisi gulata
bi Yelusalem lavemi, ko binau gulata!

Emi galibona ya natonato ko kita!

Ena kauwa didimanina bi ena gaviya i lauyovoḡedi.

Bi i sako yovoḡe te donki lau ewalinemo i gelu
bi donkina dabanaga ya natonato.

¹⁰ BADA i giuna gado, “Israelmo seliot
aniwaiḡaviya ya kaikamaḡedi.

Bi Yelusalemo osi ani waiḡaviya ya kaikamaḡedi
bi kota pidu ya doukotokotodi.

Emi galibona kaka nuwauba ya natome
dobu matabudi lisidimo.

Tana nisa te nisa yai badae

bi Ifleitis gaubina te i nawa dobu isu otinemo.”

12

¹⁰ ✧ BADA i giuna gado, “Deivida ena tubulelesa bi lava gesaudi Yelusalemo miyemiyedi. Tagu kaka launuwatoti bi laupali Aluwina lisidimo ya gini yovoḡe. Gome kaka tana aiyai a gwali bi a waipekina sa kita banavi bi sa gabena maibena lava natunatudi laugemotidi bi kota maibena tautau-tuwaḡa sa peki bi sa gabegabedina mainana. ¹¹ Mba laḡannemo, Yelusalem ba nuwaboya bi gaba ya saḡa gulata te maibena galibona Gedad-Limon, Megido wapunemo a gabegabena mainana.”

13

¹ BADA ḡaiḡailisina i giuna gado, “Mba laḡannemo kaka tovosa laulau pusuwalina ya yovo te Deivida ena tubulelesa bi Yelusalem lavedi koikoitau a laulauduneyedina edi gebogeboda matabudi ya koḡa kamaḡedi.”

Mak

Yesu bai i voivoiyena a gilumi wata

Yesu ena noya bi ena wailovelove niga bukanemo a gei gilumi. Niga bukana taugilumina mote aiyai i sibe kauwe. Bi lava nuwanuwauyeuyedi sa giugiu te Mak i gilumi. Mak tana mote Yesu ena tauwaikawatana 12 nopodimo. Bi lava gesaudi a noḡoti te Pita vaitena Loummo a miyamiya bi Pita i giugiuna i vaivaiyena luvanemo i gilumi. Tana mote bai matabuna i gilumi bi Yesu baibaiga i voivoiyedina taudidi i gilumidi.

Mak ena giu noponemo giu dabana dolidolina ba *Giu visuvisuna*. Tana ena buka noponemo Yesu ena wailovelove mote i gilumidi bi bai i nawa bi i voivoiyedina taudidi i gilumidi. Mai aluwa gebogebodi lava lisidimo i kwavidi, lava sidesidedi i waiyawasanidi bi edi gebogebodi i noḡotikamaḡedi. Yesu bainewa kolosimo i peki bi ena kena moito taunana Mak i wailoveda.

Diyon taukabulu Yesu ena eta i yawasi

(Metiu 3:1-12; Luk 3:1-18)

¹ Maimaituwa natuna Yesu Keliso, giuna visuvisuna ba niga mainana i tubuḡa, ² Taugiuwatana Aisaiya i gilugilumina luvanemo, mainana i tubuḡa. Maimaituwa i giuna gado,

“Kwai beyavaiya, tagu egu tauwainoyanoya
ya gei giukamaḡe bi em eta ya yawasi.

³ *Lava ḡemota kalakalalelemo
ya binabinauna gado,

‘Bada ena eta ko kavisuvisu
bi ko kadidimani, tana ya natonato.’”

⁴ Taunana aubaina Diyon taukabulu, kalakalalelemo i tava bi lava i kakabuludi. Tana i lauguguyana gado, “Emi gebogebodi ko gosedi bi ko nato ya kabulumi bi Maimaituwa emi gebogebodi ya noḡoti kamaḡedi.”

⁵ Lava wapewapedi Diuidiyamo bi Yelusalemmo miyemiyedi a nawa Diyon lisinemo. Bi edi gebogebodi a kuvesidi bi Diyon Diyoudan gaubinemo i kabuludi.

⁶ Diyon ena kotekote ba kamelo kapalina vatuvatulina bi ena tagilolo ba ḡamoḡamo kwapina. Bi kanaya ba kapau bi iwavi. ⁷ Bi lava i giugiuwedina gado, “Lava muliguḡa ya natonatona ba laukaotina mote mai tagu. Tagu mote ḡemoḡemotigu te ya laudulu bi ena kaḡesuma ya kaikamaḡe. ⁸ Tagu gaubemo ya kakabulumi bi lava muliḡa ya natonatona tana Aluwa Waiyawemo ya kabulumi.”

Diyon Yesu i Kabulu

(Metiu 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Mba laḡannemo Yesu Galili noponemo malagai Nasalet i gose bi i nawana Diyon lisinemo. Bi Diyon Diyoudan gaubinemo Yesu i kabulu. ¹⁰ Bi Yesu gaubemo i laulaulovotava ba mala nuwawasana i kita. Bi Aluwa i yovona lisinemo kitana maibena gabubu. ¹¹ *Bi Maimaituwa kalinana malaḡa i yovona gado, “Tam ba natuotigu, nuwapougu lisimmo ya wainuwavisu.”

Seitan Yesu i wai Laulubu

(Metiu 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Mote lofana te Aluwa Yesu i wai doli nawena kalakalalelemo. ¹³ Gome i miyana laḡan 40 nopodimo bi Seitan Yesu i wailaulubu. Bi gunuwala gamogamodi waitedi bi aneya a yovo te a sagu.

Yesu taugomo 4 i yogedi te sa kaiwata

(Metiu 4:12-22)

¹⁴ Galodi Diyon biliwelokomo i sako nawe mulinemo Yesu i nawa Galilimo bi Maimaituwa giuna visuvisuna i lauguguyaye. ¹⁵ ✧Tana i giuna gado, “Maimaituwa ena waibada lava lisidimo saugina i tava. Emi gebogebo ko kuvesidi bi giuna visuvisuna koi sumaḡe.”

¹⁶ Yesu Galili topana diyanaḡa i nawanawa bi Saimon ma tasina Endulu i kitedi. Tedi topamo a gomogomo, banina tedi ba taugomogomo. ¹⁷ Yesu i giuwedina gado, “Ko nato ko kaiwatagu. Temi bainewa iyana ko konekonedina mainana tagu yaì lovelovemi te lava ko konedi.” ¹⁸ Tedi ma gemota edi gomo a gose kamaḡedi bi Yesu a kaiwata.

¹⁹ Yesu i taunawanawa mote lofana te Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Diyon i kitedi. Tedi wagamo edi gomo a vovokaukawedi. ²⁰ Laḡannemo waḡamo i kitekitedi te i yogedi, “Ko nato ko kaiwatagu!” Gome tamedì Diyebedi bi tausagudi wagamo a gosedi bi Yesu a kaiwata.

Yesu aluwa gebogebona oloto noponemo i kwavivai

(Luk 4:31-37)

²¹ Yesu bi ena tauwaikaiwatana a nato Kapeniam malagainemo bi waiyawasi laḡaninemo i nawa bolu vanuwinemo bi wailovelove i wai tubu. ²² ✧Bi gome ena wailovelove lava a vaivaiyena ba a tagugu. Banina tana ena wailovelove tabuna mote mai waigake tauwailovelovedi mainana. Tana ena wailovelove vaiyena ba waibadana tana lisinemo.*

²³ Gome bolu vanuwinemo aluwa gebogebona oloto i sunesunegina i binauna gado, ²⁴ “Tam Nasalet Yesuna kuna goena bai lisimaimo kwa voiye? Tam kuna natona kwa ka gebogebomai ee? Tagu e sibem tam aiyai? Tam waiyawa gemota Maimaituwa lisinaḡa kuna yovo.”

²⁵ Yesu aluwa gebogebona i giuwena gado, “Kumiya moimoisili bi oloto ku potiyovo kamaḡe!” ²⁶ Aluwa gebogebona oloto i ka galagalali bi i voiye te i pekibubu bi i lau potiyovo kamaḡe.

²⁷ Lava matabudi gome a sove bi edi lava ai talayedina gado, “Niga bai kauwina ya tubutubuḡa? Niga wailovelove valivaliuna, tana waibada lisinemo te aluwa gebogebodi ya giuwedi bi kalinana sa kaikaiwata.”

²⁸ Yesu giuna ma gemota Galili dobuna matabuna i na yaḡosi.

Yesu lava wapewapedi i wai yawasanidi

(Metiu 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Tedi bolu vanuwina a gosegose, ba tana Diyemes bi Diyon waitedi a nawa Saimon bi Endulu edi vanuwemo. ³⁰ Bi mba vanuwinemo Saimon lawana gaugaululu i vai bi ena gabumo i kenakena. Tana i sida aubaina te Yesu a tainuwatau. ³¹ Kamaina bi Yesu i nawa waivini nimanemo i kabi bi i solu waimoito. Gaugaululu ma gemota i kovi bi waivini i moito te i wai kanidi.

✧ 1:15: Met 3:2 ✧ 1:22: Met 7:28,29 * 1:22: Wala Maimaituwa Mouis waigake i vite te Islael lavedi maso a kaiwata.

³² Mba aubiganemo suwala bulubulumo[†] lava matabudi edi lava sidesidedi bi aluwa gebogebodi a sunesunegidina a avala tava Yesu lisinemo. ³³ Tedi matabudi vanuwina didiyaunemo ai gēmotidi. ³⁴ Bi Yesu edi sida tabudi bi tabudi i wai yawasanidi. Bi kota aluwa gebogebodi waitedi i wai potiyovodi. Bi aluwa gebogebodi a sibe te Yesu tana Maimaituwa ena Vinevine. Taunana aubaina mote i wai aninedi te sa giu.[‡]

Yesu Galilimo i lauguguya
(Luk 4:42-44)

³⁵ Olaolalemo dobu mawai dudubalina, Yesu vanuwa i gose bi i nawa dobu gūyuwinemo bi i laulaupali. ³⁶ Saimon bi ena lava waitedi a nawa a tavuḡe. ³⁷ Tedi tana a banavi bi a giuwena gado, “Lava matabudi tam sa tavutavugem.”

³⁸ Bi Yesu i giuwedina gado, “Ta nawa malagai gēsaunemo bi diyadiyanaga bi tedi waitedi lisidimo ya lauguguya. Taunana aubaina e tava.”
³⁹ ✧ Kamaina bi tana Galili dobuna i nawa yaḡosi bi bolu vanuwidiḡa i laulauguguya. Bi kota lava nopodimo aluwa gebogebodi i kwavidi a potipoti yovo.

Yesu oloto sida kapa vaivaina i wai yawasani
(Metiu 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Oloto sida kapa i vaivaina i tava Yesu kaḡe pakanemo tuwapekana i wai tupagwalige bi i giuna gado, “Bamoda kwa ḡoena, te kwai yawasanigu.”[§]

⁴¹ Yesu oloto i kita te i launuwatoiye, bi nimana i tuḡu te i taukoni bi i giuwena gado, “Kamaina ya ḡoēḡoena, kwa yawasana!” ⁴² Mote lofana te, sida kapa oloto i gose bi i yawasana. ⁴³ Kamaina bi Yesu oloto i wai ḡakena gado, ⁴⁴ “Mote aiyai gēsauna kuma giuwe. Kwa nawa pilisi sewasewa taugabuna lisinemo bi ya kitam. Bi Mousis sewasewa i giugiuwena mainana kwa voiye, te lava sa kitam te tam kuna yawasana.”^{**}

⁴⁵ Geḡa te oloto i nawa bi lava i giu nawedi bai lisinemo i tubutubuḡana giuna i ka didigi. Taunana aubaina Yesu mote masagaboga i nawanawa taun. Bi tana i nawa dobu gūyuwidigi i miyamiya nawa. Bi yaḡolo te lava bamo miyemiyedi tana lisinemo a tavatava.

2

Yesu oloto sida tunipekipeki i vaivaina i wai yawasani
(Metiu 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Laḡan visa a kovi mulidimo Yesu i munaḡa tava Kapeniammo. Lava a vaiye te Yesu i tava munaḡa vanuwemo. ² Kamaina bi lava wapewapedi a tava ḡome bi vanuwa nopona bi mataetina ai wanavu. Yesu Maimaituwa

[†] 1:32: Suwala bulubulumo banina ba waiyawasi laḡanna laḡanina i kovi. Diu edi waiyawasi laḡanina palaide suwala bulubulumo i wai tubu bi sate suwala bulubulumo i kovi. [‡] 1:34: Mote i wai aninedi te a giu banina Yesu i sibe te aluwa gebogebodi yai aninedi bi sa giuna, tana Vinevinena tauwaiyawasana ba lava saegeli te gaviya yai badae a noḡonoḡoti te tauwaiyawasana bena mainana (Diyon 6:15). ✧ 1:39: Met 4:23, 9:35 § 1:40: Diu edi waiḡakemo lava sida kapa vaivaina ba yavana tabunemo miyamiyana. Diu ai ḡakedi te mote aiyai ima taukonidi. Lava gebogebodi ai ḡakedi te mote bolu vanuwinemmo sima laudune e malagaimo sima miya. Bamoda aiyai gebogebona bi i yawasanana ba i visu munaga bi Maimaituwa matanemo tana kamaina. Lava waitedi sa miya malagaimo bi ya laudune Maimaituwa ena vanuwemo. ^{**} 1:44: Pilisi ba puyo taugabuna lava aubaidi Maimaituwa matanemo. Tana oloto ya kamaḡati te ena sida kapa i kovi.

giuna i giugiuwedi. ³ Bi olooloto 4 edi tau tuni pekipekina latilatina a avalitavaite. ⁴ Tedi mote gemogetina te maso a valageta Yesu lisinemo, lava mataeta ai wanavu. Taunana aubaina a kaisaga vanuwa dabanemo, bi bamo Yesu i moimoitona luvaluvanemo bwada a koiyavusi. Kamaina bi edi tau latilatina ai dawe yovoqe Yesu matanemo. ⁵ Yesu olooloto edi sumaga i kita aubaina oloto tuni pekipekina i giuwena gado, “Natugu, em gebogebo ya noگونوگوتي kamaqe.”

⁶ Gome waigake tauwailovelovena mainana a vaivaiye ba nuwedimo ai nuwanogonogotana gado, ⁷ “Maimaituwa taunaga gebogebo taunogoti kamaqedi bai aubaina niga lavana mainana ya giugiu? Tana bena Maimaituwa vaitena gemogetidi, ee?”

⁸ Tedi mai a wai nuwanogonogota ba Yesu ma gemota nopodi i sibe. Bi i giuwedina gado, “Bai aubaina nopomimo mainana ko wai nogota? ⁹ Bamo giuna i tekateka oloto tuni pekipekina lisinemo, ‘Ku moito em kebana kwa avalibi kwa nawa, ee em gebogebo e nogoti kamaqe?’ ¹⁰ Niganana kaka yai lovemi bi ko sibe te Tana Taunana Natuna waibadana i vai te dobumo gebogebo ya nogotikamaqedi.” Gome Yesu oloto tuni pekipekina i giuwena gado, ¹¹ “Kwa moito em kebana kwa avalibi kwa nawa em vanuwemo.” ¹² Lava matabudi a kitakita bi ma gemota i kena moito, ena kebana i vai bi i nawa. Tedi gome a sove bi Maimaituwa a ka sagesagena gado, “Tama niga kauwina mote bamo mainana ka kitakita.”

Yesu Livai i yoge

¹³ Yesu Kapeniam i gose bi i munaqa topa diyanaqa i nawanawa. Bi lava kumna a tava lisinemo bi i wai lovelovedi. ¹⁴ Tana i nawanawa te Alupias natuna Livai i kita, takis anilaitupana vanuwinemio i miyamiya. Kamaina bi Yesu i giuwena gado, “Ku kaiwatagu!” Livai i miya moito te Yesu i kaiwata.

¹⁵ Mba aubiganemo Livai ena vanuwemo, Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi bi takis taulaitupa bi gebogebo lavedi wapewapedi vaitedi a kanikani.* ¹⁶ Palisi mabai waigake tauwailovelovena a kita te takis taulaitupa bi gebogebo lavedi Yesu vaitena a kanikani. Taunana aubaina Palisi Yesu ena tauwaikaiwatana a giuwedina gado, “Bai aubaina tana niga lavedi vaitedi sa kanikani?” ¹⁷ Yesu i vaiyedi bi edi giu i waimunena gado, “Lava yawayawasanidi mote doketa sima goeoe bi lava sidesidedi doketa taudidi sa goeoe. Tagu e yovona mote didimana lavedi aubaidi bi gebogebo lavedi aubaidi.”

Udi ena waitala

¹⁸ Laqan gemota Diyon taukabulu ena tauwaikaiwatana bi kota Palisi a udiudi. Lava gesaudi a tava Yesu lisinemo bi ai talayena gado, “Bai aubaina Diyon taukabulu ena tauwaikaiwatana bi Palisi edi tauwaikaiwatana sa udiudi bi tam em tauwaikaiwatana geqa?” ¹⁹ Yesu i giuwedina gado, “Bai aubaina lawelawena ena tauliso sa udi? Tedi mote sima udi banina lawelawena yaqolo tedi vaitedi. ²⁰ Bi laqan yaqolo ya natonatona ena gaviya sa kaikamaqe mulinemo kaka ena tauliso sa udi.”

²¹ Lava mote gemogetina te gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona vaitena ima popo waigemetidi. Bai aubaina, galana valivaliuna

* **2:15:** Mousis waigake i gilumidi bi Palisi mba waigakedi matabudi a kaikaiwata kauwedi. Bi kota Diu edi vaivai bi vaivai gesaudi ai tubudi bi a kaikaiwatedi. Tedi a giu te mabai niga waigakedi mote a kaikaiwatedi ba tedi lava gebogebodi.

male gala wadubona ya lisi wai didigi.† 22 Aiyai mote waen valivaliuna ima vai bi galele wadubonemo ima gini yovoḡe. Bamoda mainana ya voyiyena ba waen galelena wadubona ya nuwa golu te galele bi waen sa gebogebo. Geḡa te tana maso waen valivaliuna i vai bi galele valivaliunemo i gini.‡

Waiyawasi laḡanna Waitalana

23 Waiyawasi laḡannemo Yesu bi ena tauwaikawatana waitedi witi daibinaḡa a nawanawa bi witi banidi a tanodi bi a kanikanidi. 24 Taunana aubaina Palisi Yesu a giuwena gado, “Ei! Mba tama ema waiḡake te em tauwaikawatana mote maso mai a voyiye waiyawasi laḡannemo.” 25 Yesu giu i wai munena gado, “Temi Deivida bai i voivoiyena mote bamo ko iyevi? Sauginemo tana bi ena lava waitedi kani a peki bi a ḡoe te maso bai a kani. 26 ✧Kamaina bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo bi buledi Maimaituwa vitevina i vai bi ena lava waitedi a kani. Niga kawiwina pilisi saḡasaḡa guletina Abiyata ena waibada sauginemo i tubuḡa. Waiḡake ena luvamo mba buledina pilisi taudiḡa sa kanikani. Bi geḡa te Deivida i vai bi ena lava waitedi a kani.” 27 Yesu giu i waikenana gado, “Waiyawasi laḡanina ba lava aubaidi. Bi waiyawasi laḡanna mote lava imai badaye.” 28 Niganana kona kita, Tana Taunana Natuna, tana waiyawasi laḡanina badana.

3

Yesu Oloto Nimana Pekipekina I Wai Yawasani (Metiu 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Waiyawasi laḡannemo Yesu i munaḡa nawa bolu vanuwino. Bi ḡome oloto nimana pekipekina i miyamiya. 2 Bi lava ḡesaudi Yesu a wainene te sa kita, te waiyawasi laḡannemo oloto nimana pekipekina yai wai yawasani te sai wavu. 3 Yesu oloto nimana pekipekina i giuwena gado, “Ku moito kwa saḡa lava matedimo.” 4 Bi lava i wai talayedina gado, “Egu lava, eda waiyawasi laḡanna ena waiḡake bainewa ya giugiu? Lava ta sagu ee ta kita kamaḡe, tai yawasani ee ta kagebogebo?” Bi tedi a miya moimoisili. 5 Lava i kita nawedi te nopodi bagibagidi aubaina te tana nuwana i lai medimedi bi geḡa te i wainuwapoyaeidi. Kamaina bi oloto i giuwena gado, “Nimam ku tuḡu.” Gome oloto nimana i tuḡutuḡu ba i yawasana.

6 Palisi mai a kitakitana, tedi pali vanuwina a gose bi a nawa Alodi ena muli lavedi lisidimo. Bi Yesu kana pota a yesi te maso ai peki.

7-8 Yesu ena tauwaikawatana waitedi mba malagaina a gose bi a nawa gelemo, Galili topana diyanemo. Bi Galili lavedi kumna a kaiwatedi. Bi bai matabuna i voivoiyena a vaiye bi lava wapewapedi Diuidiyaḡa, Yelusalemḡa, Idumeya bi Diyoudan noi nevanemo, Taiya bi Sidon lavedi a tava Yesu lisinemo. 9-10 ✧Lava kumna sima dubutawi taunana aubaina te ena tauwaikawatana i giuwedi te waga sa kanonoḡi. Banina tana lava i waiwai yawasanidi, aubaina mabai sidesidedi a wai bibibina te maso a taukoni bi a yawasana. 11 Gome lava aluwa gebogebodi a sunesunegidina Yesu a kitakita te matanemo a nuwalikwa bi a galagalalana gado, “Tam,

† 2:21: Tagu yawasana valivaliuna e natome. Bi temi emi vaivai wadubona vaitena tai ḡemotina mote ima kena kauwa. Mote aiyai gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona vaitena ima popo ḡemoti. Bamo te mai i kauwena ba sa koḡakoḡona sauginemo gala valivaliuna ya ḡoḡosi bi gala wadubona ya lisi waididigi. ‡ 2:22: Diu edi kwagi ba ḡamoḡamo kwapidi. Laḡannemo ḡamoḡamo kwapina i wadubona ba pulopulo sa saḡa te kwagi ya suve sali. ✧ 2:26: 1 Sam 21:1-6 ✧ 3:9-10: Mak 4:1

Maimaituwa natuna.”¹² Bi Yesu aluwa gebogebodi i wai ġakedi te mote aiyai sima giuwe te tana aiyai.

Yesu giugukamaġedi 12 i vinedi

(Metiu 10:14; Luk 6:12-16)

¹³ Yesu i nawa oya dabanemo bi tedi mabai i goeġoedina i yogedi bi a nato lisinemo. ¹⁴ Tedi 12 i vinedi bi i wai isedina, *giugukamaġedi*. Tana i giuwedina gado, “Tagu e vinemi te temi tagu vaitegu. Tagu ya giugukamaġemi te ko nawa ko lauguguya, ¹⁵ bi waibada ko vai te aluwa gebogebodi ko kwavidi.” ¹⁶ Niga 12 i vinevinedina isedi ba

Saimon (i wai isana *Pita**),

¹⁷ Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Diyon i wai isedina *Boaneges*, niga isana banina ba palele natunatuna.

¹⁸ Endulu,

Filip,

Batolomiu,

Metiu, isana ġesau Livai,

Tomas,

Diyemes Alupias natuna,

Tadius,

Saimon tana ba Selot†

¹⁹ Bi Diudas Iskaliot tana taukaisolu.

Lava a giu te bena aluwa gebogebodi Yesu a suneġi

(Metiu 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10)

²⁰ Yesu i munaġa vanuwemo bi lava kumdi a tava ai ġemotidi, taunana aubaina Yesu bi ena tauwaikawaiwatana mote ġemoġemotina te maso a kani. ²¹ Sauginemo ena vanuwa lavedi giuna a vaivaiye ba a nawa auwai dolinemo banina lava a giuna gado, “Yesu i bu'uwa.” ²² *Waiġake tauwailovelovena mabai Yelusalemġa a tavatavana a giu te penama edi bada taumudulele† Yesu i suneġi te ġailisi i vite bi aluwa gebogebodi ya kwavikwawivaidi. ²³ Kamaina bi Yesu i yogedi bi lautaualalamo i giuwedina gado, “Seitani bainewa taunaġa ba kwavi munaġe? ²⁴ Bamo dobuna lavedi sa dailidi bi sai ġasigasina ba taudiġa sa ka gebogebodi? ²⁵ Bi kota vanuwa ġemota nopona lavedi sa dailidi bi sai ġasigasina ba sai dabalalidi. ²⁶ Bamoda Seitan ena dam sa dailidi bi taudiġa sai ġasigasina kaka bamo mote sima tava. ²⁷ Aiyai mote oloto ġaiġailisina ena vanuwa ima lolo, te tana dolinemo ya panipani kaka ena ġonaġona ya legaudi. ²⁸ Ya giugiu kauwemi te gebo matabudi bi lava kuvalidi ba Maimaituwa ya noġotikamaġedi. ²⁹ Bi bamoda aiyai Aluwa Waiyawa i kuvalina ba Maimaituwa mote ima noġotikamaġe. Banina tana gebo ilailala i voiye.”

³⁰ Yesu niga mainana i giuna banina tedi a giugiuwena gado, “Tana aluwa gebogebona i suneġi.”

Yesu Ena Lava Otidi

(Metiu 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Yesu tinana bi tasitasina a tava didiyaumo bi ena giu a giukamaġe.

³² Lava kumna a miyamiya kwaikwaivivilena a giuwena gado, “Ei, tinam bi tasitasim oloolotodi bi waiwaivinidi didiyaumo sa labelabem bi a goeġoena

* **3:16:** Isa Pita banina ġakima. † **3:18:** Isa Selot banina lava damna mabai tedi Loum gabemanina tauwai ġaviyena. ✧ **3:22:** Met 9:34, 10:25 † **3:22:** Gulik baibol i giuna Belsebul. Mba giuna banina ba taudou edi bada.

sa kitam.” ³³ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Bamo tinaguna bi bamo tasitasigudi?” ³⁴ Tana lava ġome a miyamiyana i kita nawedi bi i giuna gado, “Tagu tinagu bi tasitasigu niga taudidi sa miyamiya. ³⁵ Tana aiyai Maimaituwa ena ġowana ya voivoiyena ba tasigu, nuvugu bi tinagu.”

4

Taubayau Lautaulalana

¹ Yesu Galili topana diyanemo wailovelove i waitubu munaġe. Bi lava kumna a tava a dubutawi aubaina te tana waga i poupoulena dadanemo i miya saġa. Bi lava matabudi gelemo a moito. ² Tana lautaulalamo kauwa wapewapedi i wailovelovedi bi enai lovelovemo niga mainana i giuwedina gado, ³ “Koi beyavaiya, taubayau i nawa pesi au launaġasedimo. ⁴ Laġannemo pesi i laulaunaġasedi, ġesaudi etamo a talaġa bi mwanuwa a tava te a kani vaidi. ⁵ Bi ġesaudi doġa waitelitelinemo a talaġa. Gome doġa sebunemo te pesi a duga makai banina doġa ġaubona. ⁶ Bi laġannemo suwala i lovo tava bi i lalalani ba pesi kalakalanapudi i lalawaipokidi, banina tedi lamlamdi mote a yovo gulata. ⁷ Bi pesi ġesaudi gedala nopodimo a talatalaġana, ba a duga. Bi gedala pesi i yavanidi. Taunana aubaina mote a bani. ⁸ Bi kota pesi ġesaudi doġa visuvisunemo a talatalaġana ba a duga a saġa te a vota, ġesaudi 30, 60 bi 100.” ⁹ Yesu i giuna gado, “Temi waibeyemi te koibeyavaiya.”

Bai Aubaina Yesu Lautaulalamo i Giugiu

(Metiu 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Muliġa Yesu taunaġa i miyamiya bi ena tauwaikaiwatana 12 bi lava ġesaudi lisinemo a tava bi ai talaye te lautaulala banina bai.

¹¹ Kamaina bi Yesu tedi i giuwedina gado, “Maimaituwa ena waibadana kenakena waidavonina ba temi i vitemi. Lava tabudimo miyemiyedi tedi mwali matabudi lautaulalamo ya giuwedi, ¹² te bai Aisaiya i giugiuwena ya tubuġa,

‘Tedi sa kitakitana

bi mote sima kita banavi.

Bi kota male sa vaivaiyena,

bi mote sima sibe.

Taunana aubaina mote sima nuwavitala Maimaituwa lisinemo,

te maso edi geboġebo ya noġotikamaġedi.’ ”

Doġa Matabudi 4 Edi Titikuna

(Metiu 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Yesu tedi i wai talayedina gado, “Temi niga lautaulalana mote ko sibe? Lautaulala ġesaudi ya giuwedina mba bainewa bi ko sibedi? ¹⁴ Taubayau pesi i laulau naġasedina ba lava Maimaituwa giuna ya giugiu nawena. ¹⁵ Bi lava ġesaudi ba maibena pesi etamo kulukuluvidi. Niga lavedi Maimaituwa giuna sa vaivaiyena bi Seitan ya saġa makai nopodimo te giu ya kaikaikamaġedi. ¹⁶ Lava ġesaudi maibena doġa waitelitelinemo, tedi manuwavisudi giu sa vaivaiyena ¹⁷ bi lamlamdi geġa aubaina mote sima moimoito didina. Laġannemo pilipili bi laukivigeboġebo sa saġa, Maimaituwa giuna aubaina ba tedi maġemota sa kuluva. ¹⁸ Lava ġesaudi maibena pesi gedala nopodimo a talatalaġana. Tedi Bada giuna sa vaivaiyena, ¹⁹ bi kota niga dobuna ena yawasana, mai mane ġoena bi mwali ġesaudi noġotidi sa tava te Maimaituwa giuna sa yavayavani. Taunana

aubaina tedi mote sima votavota. ²⁰ Lava gēsaudi maibena pesi doḡa visuvisunemo wadiwadidi. Niga lavedi ba giu sa vaiye, te nopodimo sa sako bi sa kaikaiwata. Tedi votedi gēsaudi 30, 60 bi 100.”

²¹ ✨ Yesu lava niga mai i giuwedina gado, “Lava piupiu i gabuna, mote bai sauginemo ima vai te gulewa dibunemo ee bena dibunemo ima sako nawe. Bi tana masagabomo ḡakima dabanemo ya sako te ya yana. ²² ✨ Mwali bai kankandavonina muliḡa male ya laumaḡata. Bi mwali bai waiwai kwesina male ya laumasagabo. ²³ Bamoda temi wai beyemi te koi beyavaiya.”

²⁴ ✨ Bi kota lava i giuwedina gado, “Bai ko vaivaiyena, kamaina te ko vaiye kauwe. Bamoda niga kauwina ko komaniyena ba Maimaituwa kauwa gēsaudi yai lovelovemi te ko sibedi. Bi kota tana kauwa wapewapedi ya vitemi. ²⁵ ✨ Aiyai niga kauwidi ya vaivaiye kauwedina ba Maimaituwa tana lisinemo nuwayuaya yai lautawi. Bi aiyai mote ima waibeyavaiya kauwa bi lisinemo ḡaubona ya kenakenana kaka sa kaikamaḡe.”

Maimaituwa Ena Waibada Ya Dididigana Titikunina

²⁶ Bi Yesu i giuna gado, “Maimaituwa ena waibada ena lava lisidimo titikunina ba niga mainana: Lava pesi ena daibimo i wadidi. ²⁷ Dudubala bi suwala tana ya kenakena ee ya miyamiya bi pesi kamaina te sa dugaduga. Bi tana mote i sibe te bai ya tubutubuḡa ²⁸ Doḡa taunaḡa pesi ya wai dugedi bi ya wai votedi. Dolinemo sa kalanapu te lugudi sa sivudi bi sa love te sa buso bi banidi nopodimo sa sivudi. ²⁹ Laḡannemo pesi i tabutuna ba lava ya tava te biliukomo ya laukoigavuka. Banina vililubu ena laḡani i tava.”

³⁰ Yesu i giu munaḡana gado, “Maimaituwa ena waibadana ena lava lisidimo ba bai ya lau koiluvae te ko sibe? Ee bai lautaulalana tagu ya giuwe te ko sibe? ³¹ Mba maibena wasiva pouna ḡaubo otina doḡamo ko wadiwadina. ³² Muliga mba pesina ya duga te ya didiga mote mai pesi gēsaudi. Bi lagalagana waiyamonina damodamodimo mwanuwa sawasawaḡa lolovovodi sa tava te sa laulau noḡi.”

³³ Niga lautaulalana bi lautaulala gēsaudi vaitedi, Yesu Maimaituwa giuna lava edi luvamo i giuwedi te maso a sibe. ³⁴ Tana giu matabudi i giugiuwedina ba lautaulalamo i giugiuwedi, bamo mote giu bai i giu otiedi. Bi kota laḡannemo ena tauwaikawaiwatana taudiḡa ba tana giu bani otidi i giugiuwedi.

Yesu yavala bi labama i giu waitaudi

(Metiu 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Mba laḡanna ḡemotina aubiganemo, Yesu ena tauwaikawaiwatana i giuwedina gado, “Ta nawa noi nevanemo.” ³⁶ Yesu wagamo bi ena tauwaikawaiwatana tana vaitena a nawa. Bi lava kumna gome gelemo a gosedi. Bi tedi edi waga bi waga gēsaudi vaitedi a nawa. ³⁷ Tedi a nawanawa te yavala didiga i tava. Bi labama wagamo i talatalaḡa te gauba waga nononemo i waidubusaḡe bi ḡotona te maso i wanavu. ³⁸ Bi Yesu waga mulinemo kunuwana dabanemo i kenakena. Kamaina bi ena tauwaikawaiwatana tana a lainuwesi bi a giuwena gado, “Tauwailoveloove tam kwai nuwaboyaeda ee geḡa? Niga ta peki!” ³⁹ Yesu i moito bi kalinana bagibaginemo yavala i giuwena gado, “Ku nuwaḡavuka.” Bi labama i giuwena gado, “Ku lautautau.” Kamaina bi yavala i nuwaḡavuka bi daumola i kena ⁴⁰ Yesu ena tauwaikawaiwatana i giuwedina gado, “Temi bai aubaina ko nainaila? Temi ko wai sumaḡa ee geḡa?”

41 Tedi a naila bi taudiḡa ai giugiuna gado, “Niga tana aiyai? Te yavala bi labama i giuwedi te kalinana a kaiwata.”

5

Yesu oloto aluwa gebogebodi a sunesunegina i waiyawasani

(Metiu 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Yesu bi ena tauwaikawatana Galili topana noi nevanemo, Gelasin lavedi edi dobumo. 2 Sauginemo Yesu waga dabanemo i potipoti yovo te, oloto aluwa gebogebodi a sunesunegina, tana tauyewamo bi i velau i tava Yesu lisinemo. 3-5 Niga olotona tauyewaḡa miyamiya nawina, mote aiyai ḡemoḡemotina te ya katautau. Tana suwala bi dudubala tauyewaḡa bi dakiga i binabinau nawa bi sabilemo tunwa i sesesedi. Bi tana laḡani matabuna kagena bi nimana seinimo a panipanidi bi geḡa te i katikati ḡavugavukidi. 6 Sauginemo tana Yesu manekemo i kitakita, te i velau Yesu kaḡe pakanemo bi tuwapekana i wai tupagwaliye. 7 Bi kalinana dididiginemo i binauna gado, “Yesu Maimaituwa saḡasaḡa guletina Natuna, tam bai lisigumo kwa voiey? Maimaituwa isanemo ya giugiuwem te mote kuma laukivi gebogeboegu.” 8 Niga mainana i giuna, banina Yesu kaikana giuwena gado, “Tam aluwa gebogebom oloto ku potiyovo kamaḡe.”

9 Gome Yesu, oloto i waitalayena gado, “Tam isam bainewa?”

Te tana niga mainana i giuvitena gado, “Tagu isagu kumna tama ke wapa kauwa.” 10 Bi aluwa gebogebona yaḡolo te Yesu i waibaḡa gulate te maso mote i giukamaḡedi wali dobumo.

11 Bi mba ḡome buwawa kumna dididiga a yabayaba oya nevakaunemo.

12 Taunana aubaina penama Yesu ai baḡa gulatena gado, “Kwa giu kamaḡemai te buwawa lisidimo te nopodimo ka sola nawa.” 13 Kamaina bi Yesu aluwa gebogebodi i giuwedi te oloto a potipoti yovo kamaḡe bi buwawa nopodimo a sola nawa. Kamaina bi buwawa kumna wapana 2 tausan dabakai a velauwata a yovoyovona ba topamo a tona.

14 Bi buwawa tauḡamodi a velau a nawa malagai nopodiga bi malagai diyadiyanaḡa bi bai i tubutubuḡana, lava a giuwedi. Kamaina bi lava bai i tubutubuḡana au kitanemo a tava. 15 Laḡanemo lavedi Yesu lisinemo a tava, ba olotona penama kumna a sunesunegina a kita, i wai gala kauwa bi ena noḡota didimaninemo i miyamiya ba lavedi a naila kauwa. 16 Tedi mabai oloto aluwa gebogebodi a sunesunegina bi kota buwawa lisidimo bai i tubutubuḡana a kitakitana lava ḡesaudi a giuwedi. 17 Taunana aubaina tedi Yesu ai baḡa te edi dobu ya gose.

18 Laḡaninemo Yesu wagamo i gelugelu tena, oloto aluwa gebogebodi a sunesunegina Yesu i wai baḡa te vaitena maso a nawa. 19 Bi Yesu mote i wai anine bi i giuwena gado, “Kwa munaḡa em vanuwa lavedi lisidimo bi Bada bai lisimmo i voivoiyena bi ena lau kivivisuvisu tedi kwa giuwedi.” 20 Kamaina bi oloto i modina i nawa malagai 10 nopodiga bi bai Yesu lisinemo i kaukauwena, lava i giu nawedi. Bi lava a vaivaiyena ba a sove.

Yesu, Diyaillesi natuna bi waivini ḡesau i waiyawasanidi

(Metiu 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Yesu wagaḡa i munaḡa noi nevanemo i tava. Tana topa diyanemo i miyamiya bi lava kumna a tava a dubutawi. 22 Bolu vanuwina taulabena isana Diyaillesi i tava Yesu i kitakita ba Yesu kaḡe pakanemo tuwapekana i waitupagwaliḡe 23 bi nuwana tabutabunemo i wai baḡana gado, “Natugu waivinina ḡaubona i sida kauwa, ḡotona te ya peki. Aee, kwa nato nimam

dabanemo kwa sako te ya yawasana bi ya miya.”²⁴ Kamaina bi Yesu vaitena a nawa. Bi kota lava kumna dididiga tana a kaiwata bi a bibibini.

²⁵ Gome waivini gemota kwalabu wapana 12 kwasina i miyamiya kamakamağena. ²⁶ Niga waivinina ena mane matabuna doketa lisidimo i waiyakali. Bena maso i yawayawasana ba sida i dididiga. ²⁷ Lağannemo waivinina Yesu giuna i vaivaiye ba tana lava kumna mododiğa Yesu mulinağa i sağa bi ena gala isu damodamonağa i taukoni. ²⁸ Banina tana kaikana noponemo i wai noğotana gado, “Bamoda Yesu ena galağa ya taikonina ba ya yawasana.” ²⁹ Noi taunana te waivini ena sida kwasina i miyamiya kamakamağena i kovi. Bi tuninemo mayana i vai te ena wainuwatoimo i yawasana.

³⁰ Yesu mağemota mayana i vai te gailisi lisinemo i potiyovo. Bi i tauvitale lava kumna nopodimo bi i wai talayedina gado, “Aiyai i taukonigu?”

³¹ Bi ena tauwaikawaiwatana a giuwena gado, “Tam kuna kita te lava kumna sa bibibinim bi kuna giu te aiyai i taukonigu?”

³² Bi tana yağolo te i wai laulau kita te aiyai ena gala i taukoni. ³³ Waivini i noğoti munağe te tana i taukoni. Taunana aubaina tana manailina bi magusuna i tava Yesu kağe pakanemo te tuwapekana i wai tupagwaliye bi mwali matabuna i ka mağati. ³⁴ Bi Yesu waivinina i giuwena gado, “Keulo, em sumağa i wai yawasanim. Em sida i kovi bi ma nuwaubam kwa nawa.”

³⁵ Yesu yağolo waivini lisinemo i giugiu ba Diyalesi ena vanuwa lavedi a tava bi a giuwena gado, “Tauwailovelove kuma kaka nuwalağalağa natum kaikana i kovi.”

³⁶ Tedi mai a giugiu ba Yesu beya damodamonemo i vaiyedi bi bolu vanuwina taulabena i giuwena gado, “Nuwam ima kulukuluva kwai sumağa ota.” ³⁷ Yesu gome lava matabudi i wai gakedi, kamaina Pita, Diyemes bi tasina Diyon taudiğa tana vaitena a nawa. ³⁸ Tedi a nawa Diyalesi ena vanuwemo a tavatava ba lava i kitedi a gabağaba bi, a leleleyakeyake bi a nusanusa. ³⁹ Yesu vanuwa noponemo i valageta bi i giuwedina gado, “Bai aubaina ko wai nuwapoyae bi ko gabağaba? Gomana mote i peki tana ya kenakena ota.”

⁴⁰ Lava Yesu ai gwaigwaiye aubaina, lava i giuwedi a potiyovo doğamo. Kamaina bi Yesu ena tauwaikawaiwatana faiona bi gomana tamana bi tinana a sağa noke gomana lisinemo. ⁴¹ Kamaina bi Yesu gomana nimanemo i kabi bi i giuna gado, “Talita kum.” (Niga giuna banina ba keulo ya giugiuwem te kwa kenamoito.)

⁴² Ma gemota gomana i kenamoito bi i moito nawa. Niga gomenina ena kwalabu ba 12. Lava niga kauwina a kita te a sove gulata. ⁴³ Yesu lava i waigakedi te bai i tubutubugana mote aiyai sima giuwe. Bi i giuwedi te gomana kani sa vite ya kani.

6

Nasalet lavedi Yesu a miyatautauliye

1 Yesu mba dobuna i gose bi i munağa ena malagai otinemo bi ena tauwaikawaiwatana a kaiwata. ² Waiyawasi lağannemo* tana wailovelove i waitubu bolu vanuwinemmo. Bi lava wapewapedi gome ena wailovelove a vaivaiyena, tedi matabudi a tatava bi ai talapilina gado, “Niga nuwauyayana bamo i vai? Bi kota bamo gailisi i vai bi ani sove kauwidi ya

* 6:2: Waiyawasi lağanna ba lağan wai 7-na gome Maimaituwa ena noya i wai kovi bi i waiyawasi.

voivoiyedi? ³ Tana ba taukamda, Meli natuna. Bi tasitasina niga Diyemes, Diyousepu, Diudas bi Saimon. Bi kota nuvunuvuna niga vaiteda, ee?" Kamaina bi Yesu a daboke.

⁴ Yesu tedi i giuwedina gado, "Lava gēsaudi ba taugiuwatana sa vivivile bi ena dam bi ena vanuwa lavedi ba mote sima vivivile." ⁵⁻⁶ Taunana aubaina lisidimo mote ani sove kauwidi i voiyedi bi lava sidesidedi visa ota lisidimo nimana dabedimo i sako bi i wai yawasanidi. Bi Yesu i sove te lavedi mote ai sumaḡe.

Yesu taukaiwatana 12 i giukamaḡedi te malagaḡa a lauguguya nawa

Yesu i nawa malagaḡa bi lava i wailovelovedi. ⁷ Tana ena tauwaikawaiwatana 12 i giuwedi te a nato lisinemo bi labulabuḡa i giukamaḡedi. Tedi waibada i vitedi te aluwa gebogebodi sa vawaiubedi ⁸ bi kota niga mainana i giuwedi, "Ko nawanawana mote bai ḡidoina koma vai, diḡona taunaḡa ko vai. Ko nawanawana mote kani, mote tana, mote mane koma tagini. ⁹ Bi kaḡesuma ba ko kotedi bi kwama ḡidoi mote koma vai." ¹⁰ Bi kota niga mainana i giuwedina gado, "Bamo malagaidimo ko tavatava bi vanuwino sa giuvaimina, ba vanuwidimo ko miyamiyana eete malagaina ko gose. ¹¹ *Bi bamoda lava mote sima ḡoemi bi mote simai beyavaiyemi, kamaina te kaḡemi gobusidi ko lai kulukuluvidi bi ko gose kamagedi. Mba ba wailove te muliga lisidimo bai ya tubuḡana, mba tedi edi wavu."†

¹² Kamaina bi ena tauwaikawaiwatana a nawa bi lava lisidimo a lauguguya te lava maso edi gebogebodi a kuvesidi. ¹³ Tedi lava nopodimo aluwa gebogebodi a kwavidi, te a lau potiyovo. Bi kota olip masinemo lava sidesidedi tunidi a kailolodi bi ai yawasanidi.

Ḡalibona Alodi Yesu i noḡoti bena Diyon taukabulu

¹⁴⁻¹⁶ *Yesu giuna kaikana i dididiga, taunana aubaina lava a giugiuna gado, "Diyon taukabulu male pekimo i kena moito. Taunana aubaina ḡailisi bi ani sove kauwidi ya voivoiyedi."

Bi gēsaudi a giugiuna gado, "Tana Elaidiya."

Bi kota gēsaudi a giugiuna bena kage, "Bada taugiuwatana ḡemota mai wala dolinemo."

Bi ḡalibona Alodi† i vaiye te Yesu isana kaikana ya dididiga bi i giuna gado, "Tagu wala Diyon taukabulu gadona e koi ḡavuki bi kota pekimo i kena moito munaḡa."

¹⁷⁻²⁰ Alodi wala tauwaiḡaviya i giukamaḡedi te Diyon a kaididi bi a lau seini te biliwelokoma a sako nawe. Alodi tinanatuna Filip mwanena isana Elodias wala i kwaya. Taunana aubaina Diyon, Alodi niga mainana i giugiuwena gado, "Mote i visu te tinanatun mwanena kuna kwaya."

Taunana aubaina, Elodias nuwana i medi Diyon taukabulu lisinemo bi i goḡoḡe te maso i wai peki. Bi mote i ḡemogemotina te maso mainana i voiye banina Alodi tana Diyon i naile bi i labelabe kauwe. Bi i sibe te Diyon tana lava waiyawa bi didimanina. Laḡan wapawapa Diyon tana Alodi ena kauwa aubaina i giugiu matai bi Alodi i nuwanuwalaḡalaḡa te Diyon ena

* 6:11: Giu 13:51 † 6:11: Diu lavedi Eteni dobudiga sa vaḡavaḡai bi munaḡa aubaina ba kaḡedi gobosidi sa lai kulukuluvidi kaka bi sa sola nawa edi malagaimo, mba laḡannemo tedi a visu. Yesu ena tauwaikawaiwatana mai sa voiye na ba lava sa noḡoti munaḡedi te tedi mote a visu mai Diu. * 6:14-16: Met 16:14; Mak 8:28 † 6:14-16: Ḡalibona Alodi Alodi Entipas, Ḡalili Tauwaibadayena

giu mote i noĝonoĝoti watawata. Bi Alodi yaĝolo te Diyon ena giu vaiyena i goeĝoe.

²¹ Kamaina bi Alodi ena tubuĝa laĝanna soina i voieye. Bi gabegabemani babadidi, ĝaviya babadidi bi kota Galili babadidi i giuwedi te a tava ena soimo. Gome Elodias gavogavo i vai te ena nuwa kilikili ya laukamaĝe. ²² Gome Elodias natuna guguinina i saĝa bi i bigabiga te ĝalibona Alodi ena soi taulisoena nuwedi i laukwasili. Kamaina bi ĝalibona Alodi gomana i giuwena gado, “Bai kwai baĝaena ba ĝemoĝemotina ya vitem.” ²³ Alodi niga mainana gomana lisinemo i giuwapa, “Bai lisigumo kwai baĝaena ba ya vitem bamo te egu waiguyau kwa ĝoena ba nevana ya vitem.”

²⁴ Gomana ĝome i potiyovo i nawa tinana i giuwena gado, “Bai yaibaĝae?”

Bi tinana gomana i giuwena gado, “Tagu egu ĝowana Diyon taukabulu kununa.”

²⁵ Gomana ĝome maĝemota i velau i munaĝa ĝalibona Alodi lisinemo bi niga mainana i waibaĝa, “Ya ĝoeĝoena noi taunana Diyon taukabulu kununa aboma noponemo.”

²⁶ Niga giuna ĝalibona i voieye te i wai nuwaboya kauwa. Bi tana mote ĝemoĝemotina te gomana ena giu ya giuvitale. Banina tana kaikana i giuwapa ena tauliso matedimo. ²⁷ Kamaina bi ĝalibona ena tauwaiĝaviya maĝemota i giukamaĝe te Diyon gadona ya koĝavuki bi ya vai natome. Tauwaiĝaviya i nawa biliwelokomo Diyon gadona i koĝavuki bi ²⁸ abomemo i sako te i vai natome ĝalibona i vite. Bi ĝalibona i vai te gomana i vite bi gomana i vai nawe te tinana i vite.

²⁹ Laĝannemo Diyon taukaiwatana a vaiye te Diyon i peki, tedi a tava te taubeuna a vai nawe te tauyewamo a sako.

Yesu lava 5 tausana i waikanidi

(Metiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Diyon 6:1-14)

³⁰ Yesu giugiukamaĝedi i giukamaĝedi bi a nawanawana a tava munaĝa te a wailovelovena bi lava a wai yawasanidina Yesu a tainuwatau. ³¹ Lava ĝome a natonato bi a nawanawa aubaina te tedi mote ĝemoĝemotina te maso a miya bi a kani. Taunana aubaina Yesu ena tauwaiĝaiwatana i giuwedina gado, “Temi taumiĝa ko nato ta nawa dobu ĝuyuwino bi ko sula waiyawasi.” ³² Kamaina bi tedi taudiĝa wagamo a gelu bi a nawa dobu ĝuyuwino.

³³ Lava ĝome tedi a kitekitedi ba a sibe otiyedi. Kamaina bi malagai matabudi nopodimo lava a lau potiyovo bi geleĝa a vamakamakai te a gei tava. ³⁴ Laĝannemo Yesu wagaĝa balabalamo i sunasuna saĝa ba lava kumna i kitedi bi i lau nuwatoiyedi. Banina tedi maibena sipu bi taulabedi geĝa. Kamaina bi giu visuisuna wai lovelovedi i waitubu. ³⁵ Aubigamo ena tauwaiĝaiwatana a tava lisinemo bi niga mainana a giuwe, “Niga ba dobu ĝuyuwina bi mateya te ya dudubala. ³⁶ Lava kwa giu kamaĝedi sa nawa malagaiĝa bi malagai diyediyediĝa te kani sa kune bi sa kani.”

³⁷ Bi Yesu niga mai i giuvitedi, “Temi kani ko vitedi te sa kani.” Bi tedi tana a giuwena gado, “Tam kwa ĝoeĝoena tama ka nawa te mane 200 denali luvana buledi ka gimala bi kai kanidi ee?”[§]

³⁸ Bi Yesu i wai talayedi, “Buledi visa lisimimo? Ko nawa ko kita.” Ena tauwaiĝaiwatana a nawa te a kita bi a giuna gado, “Buledi 5 bi iyana labu.”

[§] 6:37: Denali ba mane isana, denali ĝemota ba taubagibagi edi mai'ia suwala ĝemota luvana.

³⁹ Yesu ena tauwaikawaiwatana i giuwedi te lava a laidubudubudi gawaḡawa gidegidevidi dabedimo te a miya. ⁴⁰ Kamaina bi lava edi dubuḡa a miya lelesidi ḡesaudi 100 bi ḡesaudi 50. ⁴¹ Kamaina bi Yesu buledi 5 bi iyana labu i tanodi te i wai kita saḡa malamo, Maimaituwa i wai ebone bi buledi i kividi. Tana i kivi kovidi te ena tauwaikawaiwatana i vitedi te a soye bi lava a vitedi. Bi kota iyana vaiteidi i lisidi bi a soye edi dubuḡa. ⁴² Lava matabudi a kani te a kani nonoḡa. ⁴³ Bi ena tauwaikawaiwatana lava buledi bi iyana a kanikani sivudina a laitupa bi po'a 12 ai wanavudi. ⁴⁴ Olooloto taukani wapedi ba 5 tausau.

*Yesu topa dabanāḡa i nawa taukawaiwatana lisidimo
(Metiu 14:22-33; Diyon 6:15-21)*

⁴⁵ Yesu maḡemota taukawaiwatana i giuvavasāḡedi te wagamo sa gelu bi sa dolidoli Betsaidamo, noi nevanemo bi kota lava kumna i giukamaḡedi. ⁴⁶ Tana lava i wai eboneidi a nawanawa mulidimo tana i nawa oyamo laupali aubaina. ⁴⁷ Tautaugudu balana bi waga topa modonemo taunaḡa i poupoule i kita nawe. Bi gelemo taunaḡa i moimoito. ⁴⁸ Bi Yesu ena tauwaikawaiwatana i kitedi te waga a ḡiuḡiu bi a kabikabiye banina yavala i suvesuvedidi bi labama i talatalaḡa. Kamaina bi laḡan sakosako balana Yesu topa dabanāḡa i nawanawa lisidimo bi ḡotona te maso i vawaitaulidi. ⁴⁹ Bi tedi a kitakita ba ai noḡota bena alualuwa. Taunana aubaina tedi a naila gulata ⁵⁰ bi a kabi binabinau. Ma ḡemota Yesu tedi lisidimo i giuna gado, “Nuwemi ya lautou. Tagu, mote koma naila.” ⁵¹⁻⁵² Kamaina bi Yesu waga dabanemo i moito saḡa lisidimo bi yavala i lautautau. Ena tauwaikawaiwatana mainana a kitakitana ba edi sove i kovi. Banina Yesu buledi i kivikivina banina yaḡolo mote a sibe, aubaina te edi noḡota mote a didimana.

*Yesu lava wapewapedi Ganasaletimo i waiyawasanidi
(Metiu 14:34-36)*

⁵³ Laḡannemo Yesu taukawaiwatana vaiteidi noi nevanemo a tava Ganasaletimo bi edi waga ai moito bi a pani kamaḡe. ⁵⁴ Noi taunana wagamo a potipoti yovo ba lava Yesu a kita ḡone. ⁵⁵ Kamaina bi tedi a nawa mba dobuna bi diadiana lavedi a giuwedi. Bi lava sidesidedi latilatimo ai kenedi bi a avala tava. Bi Yesu i nawanawana matanemo a wai kenedi. ⁵⁶ Yesu i nawanawana malagaidiḡa bi malagai diyadiyanaḡa lava edi lava sidesidedi a natomedi bi ani waḡemota gabudiḡa a wai kenedi. Bi Yesu ai baḡa vavasāḡe te maso ena gala isu damodamonaḡa a taukoni bi a yawasana. Tedi mabai tana ena gala a tautaukonina ba matabudi a yawasana.

7

Maimaituwa ena waḡake iteitedi edi vaivai i saḡa kamaḡe

¹⁻⁴ Palisi bi Diu iteitedi edi vaivai a voyeyedi bi a wai laudamedina taudidi a kaikawaiwata kauwedi. Mba vaivaidi ba niga mainana: Tedi mote sima kani te dolinemo nimesi sa gei koḡedi kaka sa kani. Gemoḡemotina kota mainana waikunekunemo bi a tava munāḡana ba mote sima kani te nimesi sa koḡa kauwedi kaka sa kani. Bi kota vaivai wapewapedi ḡesaudi iteitedi lisidiḡa a yovoyovona vaiteidi a kaikawaiwatedi, maibena ledu, gulewa bi aboma koḡedi. Niga mainana sa voyeyedi te bena Maimaituwa matanemo tedi kamaina. Kamaina bi Palisi bi waḡake tauwailovelovena Yelusalemḡa a tava Yesu lisinemo. Bi ḡome Yesu ena tauwaikawaiwatana ḡesaudi a kitedi te mote

nimedi a kogedi bi a kanikani. ⁵ Taunana aubaina tedi Yesu ai talayena gado, “Bai aubaina taukaiwatam mote sima lau nimakoḡa bi sa kanikani. Tama itaitamai edi vaivaimo ba lava nimedi sa gei kogedi kaka sa kanikani.”

⁶ Bi tana edi giu i waimunena gado, “Temi lava matedimo ko voyemi te bena giu kauwa bi geḡa te nopomi kavekavedi. Taugiuwatana Aisaiya i gilugilumina niga mainana i giu watemi, ‘Niga lavedi mududiḡa sa giugiu te sa vivivilegu bi nopodi ba mote lisigumo.

⁷ Tedi taudiḡa edi vaivai sa wai lovedi

bi sa giugiu te bena Maimaituwa ena waigake.

Taunana aubaina sa laulauduneyeguna bi banidi geḡa.’”

⁸ Yesu i giuwedina gado, “Temi Maimaituwa ena waigake ko sakosako liye bi temi emi wailovelove ko kaikaiwatedi.” ⁹ Bi kota i giuwedina gado, “Temi konai noḡota bena ko voivoiye kauwe, Maimaituwa ena waigake mulimimo kona sako liye bi iteitemi edi vaivai a wai lovedimena ko kaikaiwata kauwedi. ¹⁰ *Mousis i giuwedina gado, *Tamam bi tinam kwa viviledi, bi aiyai tamana bi tinana i kuvalidi ba sa laipeki.* ¹¹ Bi temi ko giugiuna bamoda lava lisinemo bai mwalina ya kenakena tamana bi tinana maso i vitedi bi geḡa te i giuwedina gado, niga Maimaituwa aubaina e sako temi mote yaḡa vitemi. ¹² Temi emi wailovelove oloto konai love wapa te tamana bi tinana mote ima sagusagudi. ¹³ Niga mainana wailovedi kowai dama lava ḡesaudi lisidimo bi Maimaituwa giuna ko kaka neganeḡa. Bi mote niga kauwina taunaḡa bi kota kauwa wapawapa vaitedi ko voivoiyedi.”

Lava Nuwapouna

(Metiu 15:10-20)

¹⁴ Yesu lava kumna i yogedi a tava munaḡa lisinemo bi i giuwedina gado, “Matabumi koi beyavaiyegu bi giu banidi kosibedi. ¹⁵⁻¹⁶ Mwali bai lava gayanemo ya wai daululuna, mote ima ka milamila bi bai noponemo ya saḡa te gayanemo ya potipotiyovona taunana ya kaka milamila.”*

¹⁷ Sauginemo tana lava kumna i gosedo bi i nawa vanuwemo bi ena tauwaikaiwatana ai talaye te lautaulala banina bai. ¹⁸⁻¹⁹ Bi i giuwedina gado, “Temi yaḡolo ko wai nuwanaina, mote ko sibe? Temi kona sibe e geḡa te kani bai lava i kanina ba ya yovona bwaganemo te ya potiyovo munaḡa bi mote kaka nopona imai mila.” Yesu niga mainana i giuna ba i ka maḡati te kani matabudi ba visuvisudi Maimaituwa matanemo. ²⁰ Bi kota i giu, “Mwali bai lava noponemo ya potipotiyovona mba taunana yawai mila. ²¹ Lava nuwapounemo noḡota gebogebodi mai elawa, waimwanemwanena yabayababa, danene, waipeki bi waimatawapa. ²² Kanitoku, lau laukivigebeḡo, waikaikaiyovu, unula, kuvali, nuwasaḡasaḡa bi kauwa yabayababa. ²³ Niga kauwidi matabudi lava nopodimo sa tubutubuḡana, taididi lava sa kaka milamila.”

Wali dobu waivinina Yesu i waisumaḡe

(Metiu 15:21-28)

²⁴ Yesu mba malagaina i gose bi i nawa Taiya malagainemo Fonisia noponemo. Bi vanuwemo i miya moimoisili, mote i goe te lava sa sibe. Bi mote ḡemoḡemotina te maso i kandavona. ²⁵⁻²⁶ Sailiya noponemo dobu Fonisia waivinina bi natuna aluwa gebogebona i sunesuneḡina, i vaiye te

* **7:10:** Pot 20:12, 21:17   * **7:15-16:** Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo lova 16 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Aiyai bi wai beyam te kwai beyavaiya.

Yesu ġome. Kamaina bi i tava Yesu lisinemo bi kaġe pakanemo tuwapekana i wai tupagwaliye. Bi i waibaġa vavasage te aluwa gebogebona natuna i sunesunegina maso i kwavi. ²⁷ Waivinina ba eteni bi Yesu i giuwena gado, “Mote i visu te libilibi kediya ya vai bi ya pwalage daġasi matedimo, libilibi sa gei kani te sa launonoġa.”†

²⁸ Waivini Yesu ena giu i wai munena gado, “Bada bai kuna giuwena ba giu kauwa, bi geġa te daġadaġasi kani puselidi benamo sa lavulavusana sa kanikanidi.”

²⁹ Bi Yesu waivini i giuwena gado, “Mainana kuna giu aubaina, kwa nawa bi natum kaikana penama i gose.”

³⁰ Kamaina bi i munaġa vanuwemo, penama i potiyovo bi gomana i kita i kenakena.

Yesu oloto papapina i wai yawasani

³¹ Yesu Taiya i gose bi Sidon noponaġa i nawa te Galili nisanemo bi Taun 10† nopodiga i nawa. ³² Bi ġome lava editau papapina ai doli tavaite Yesu lisinemo bi ai baġa vavasage te nimana maso papapa dabanemo i sako. ³³ Yesu oloto i wai doli bi lava a gosedu bi a nawa tabudimo, Yesu nimana i tuġudi bi oloto beyana i sikwedi bi nimagalana i gelolo bi oloto menana i taukoni. ³⁴ Kota Yesu i wai kita saġa malamo bi yawasina i bunanai kamaġe bi oloto i giuwena gado, “Ephphatha banina ba ku nuwakamaġa.”

³⁵ Maġemota oloto beyana bi menana a nuwakamaġa bi i wai beyavaiya bi i gagali ota. ³⁶ Yesu i waigakedi te mote aiyai sima giuwe bi geġa te kauwina a giugiu nawe. ³⁷ Sauginemo lava kauwina giuna a vaivaiye te a tagugu bi a sove. Bi a giu te bai matabuna i kauwena ba visuvisunaġa, papapa i wai beyavaiya bi i giu.

8

Yesu lava 4 tausan i wai kani bagibagidi

(Metiu 15:32-39)

¹ Sauga ġemota lava wapewapedi ai ġemoti munaġedi. Lava kediya geġa aubaina te Yesu taukaiwatana i yogedi a tava lisinemo bi i giuwedina gado, ² “Niga lavedi waitedi ke miya te laġan faiona a kovi, bi kani geġa aubaina te e launuwatoyedi. ³ Bamoda ma kani pekidi ya giukamaġedi bi sa nawa edi vanuwemo, mba etamo sa laugulibubu. Bi kota ġesaudi manekaġa a tava.”

⁴ Bi ena tauwaikaiwatana ai talayena gado, “Niga mutuyuwu bamo kani ta vai bi tai kanidi?”

⁵ Bi Yesu i wai talayedina gado, “Temi lisimimo buledi visa sa kenakena?” Bi tedi a giuwena gado, “Wapedi 7.”

⁶ Kamaina bi Yesu lava kumdi i giuwedi doġamo a miya. Tana buledi 7 i tanodi bi Maimaituwa i wai ebone bi i kividi bi ena tauwaikaiwatana i vitedi, te a soyiedi. ⁷ Bi iyana visa keikeilikidi waitedi a natomedi Yesu lisinemo bi tana Maimaituwa i wai ebone bi ena tauwaikaiwatana i giuwedi te a soyiedi. ⁸ Lava a kani te a kani nonoġa. Bi ena tauwaikaiwatana kani pusepuselidi a laitupa bi po'a 7 ai wanavudi. ⁹ Olooloto wapedi ba 4 tausan mainana bi i giukamaġedi te a nawa.

¹⁰ Bi kota tana ena tauwaikaiwatana waitedi wagamo a gelu bi a nawa Damanutamo.

† 7:27: Niga ġome libilibi ba Diu lavedi bi daġadaġasi ba Eteni lavedi. † 7:31: Dekapolis ba malagai 10.

*Palisi mataila ai baḡae**(Metiu 15:39—16:4)*

11 *Gome Palisi ḡesaudi Yesu laulubuna ḡaḡaluna a tava bi ai tala vitavitale te Maimaituwa ena mataila maso i wai lovedi. 12 *Yesu yawasina i bunanai kamaḡe bi i giuna gado, “Temi niga kintina bai aubaina ko ḡoḡoḡe te mataila ko kita? Ya giugiu kauwemi te mote mataila yaḡama voyie koma kita.”

13 Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Palisi a ḡosedi te wagamo a gelu bi a nawa noi nevanemo.

Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedi te Palisi bi Alodi edi wailovelove kaikaiyovudi sa kita kauwedi

14 Ena tauwaikaiwatana nuwedi i kauleya te mote buledi a tano. Bi ḡemota ota wagamo ai gelu. 15 Yesu i giuvavasagedina gado, “Palisi bi Alodi edi mu'aa koi kita kauwe.”*

16 Tedi taidiḡa ai talapilina gado, “Tada mote buledi ta vai aubaina te mai i giu.”

17 Yesu edi noḡota i sibe bi i giuwedina gado, “Bai aubaina ko giugiu te mote buledi ko vai? Temi mote ko kita, ee mote ko sibe? Temi yaḡolo ko wai nuwanaina? 18 *Temi waimatemi bi mote komai kita kauwa? Waibeyemi bi mote komai beyavaiya kauwa? Mote ko noḡoti? 19 Tagu buledi 5 e kividi bi lava 5 tausan a kani bi kani puselidi kona laitupa bi po'a visa konai wanavudi?”

Tedi a giuna gado, “Po'a 12.”

20 “Bi tagu buledi 7 e kividi bi lava 4 tausan a kani bi kani puselidi kona laitupa bi po'a visa konai wanavudi?”

Tedi a giuna gado, “Po'a 7.”

21 Bi i giuwedina gado, “Temi yaḡolo mote ko sibe?”

Yesu Betsaidamo oloto matapotapotana i wai yawasani

22 Tedi Betsaida malagainemo a tava bi ḡome lava edi tau matapotapotana ai doli tavaite bi Yesu ai baḡa vavasage te maso matana i taukoni. 23 Bi tana oloto nimanemo i kaididi bi i wai doli te malagai a potiyovo kamaḡe. ḡome Yesu oloto matana i gelolo bi nimana matanemo i sako bi i wai talayena gado, “Bai kwa kitakita ee ḡeḡa?”

24 Tana matana i taulageti bi i giuna gado, “Tagu lava e kitedi sa nawanawa kitedi mai kai.”

25 Yesu nimana i sako munaḡe oloto matanemo. Maḡemota oloto matana i yana i visuvisu bi i wai kita kauwa.

26 Yesu oloto i giuwena gado, “Kwa nawa em vanuwemo, mote kuma nawa malagaimo.”

*Pita Yesu i kamaḡati**(Metiu 16:13-16; Luk 9:18-20)*

27 Yesu bi ena tauwaikaiwatana a nawa Seseliya Filipai malagaidi diyediḡa. Tedi a nawanawa etamo bi Yesu i wai talayedina gado, “Lava sa giugiu te tagu aiyai?”

28 *Tedi a giuna gado, “Lava ḡesaudi sa giugiu te tam Diyon taukabulu, ḡesaudi Elaidiya bi ḡesaudi taugiuwatana ḡemota.”

* 8:11: Met 12:38   * 8:12: Met 12:39   * 8:15: Diu edi noḡotemo mu'aa ba lautaulala. Maibena palawa ya voyie te ya lusa. Mai wailovelove kaikaiyovudi bi ḡebogobo lava nopodimo sa didiḡa. Niga ḡome ba Yesu mu'aa i lauluvaena ba Palisi bi Alodi edi miyamiya i giuwata.   * 8:18: Mak 4:12

* 8:28: Mak 6:14,15

²⁹ Bi i wai tala munaḡedina gado, “Temi bainewa ko noḡonoḡoti, te tagu aiyai?”

Bi Pita i giuna gado, “Tam ba Keliso Maimaituwa ena Vinevine!” ³⁰ Yesu i giu vavasagēdi te mote aiyai sima giuwe te tana aiyai.

Yesu ena peki bi ena kenamoito i giuwata

(Metiu 16:21-23; Luk 9:21)

³¹ Tana wai lovelovedi i waitubu bi i giuwedina gado, “Tana Taunana Natuna male kauwa wapewapedi yai nuwatoiyedi bi babada nananaka, pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena sa miya tautaulie bi tana male sai peki bi laḡan wai faioninemo ya kenamoito munaḡa.” ³² Yesu mba kauwidi i giu kaukauwedi, taunana aubaina Pita i wai doli nawe tabudimo bi i kaipasini.

³³ Yesu i tauvitale bi ena tauwaikaiwatana i kitedi bi Pita lisinemo i kaipasina, “Seitani! Ku taulia muligumo. Mba noḡotidi mote Maimaituwa lisinaḡa sima yovoyovo bi lava edi noḡota mainana.”

Yesu kaiwatana banina

(Metiu 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ ✨Yesu lava kumna bi ena tauwaikaiwatana i yogedi a nato lisinemo bi i giuwedina gado, “Bamoda aiyai muliguḡa ya natona ba ena ḡowana matabudi sa kena bi ena kolosi ya kailageti bi ya kaiwatagu.”† ³⁵ ✨Lava aiyai bi ena yawasana i nuwamunaḡena ba muliḡa ya kulayakasi. Bi aiyai ena yawasana ya nuwakamaḡena tagu aubaigu bi giu visuvisuna aubaina ba muliḡa ya vai munaḡe. ³⁶ Bamoda lava niga dobuna ena ḡowana matabuna i vai kovi bi ena yawasana i ka geboḡebo, mba kauwidi damodimo bai visuna ya tubuḡa? ³⁷ Bi kota bai mwalina ya vite bi ena yawasana ya vai munaḡe? Geḡa geḡa ota. ³⁸ Lava niganana laḡannemo sa miyamiyana ba Maimaituwa giuna sa laulau kasaḡaiḡaiye bi gebo sa voivoiyena ba tedi mai lava wai matawapedi. Bi bamo te aiyai kwai tunimayaḡegu bi giugu wailovelovena kwai tunimayaḡena ba Tana Taunana Natuna Tamana namalinemo ena aneya waiyawa vaiteḡi ena nato munaḡemo yai tunimayaḡe.

9

¹ Bi Yesu i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi, matabumi niganana ko miyamiyana mote koma peki kamaina eete Maimaituwa ena waibada ḡailisi vaitena ya natonatona ko kita.”

Yesu kitana i nuwavitala

(Metiu 17:1-13; Luk 9:28-36)

² Laḡan 6 mulidimo Yesu Pita, Diyemes bi Diyon i wai dolidi te a saḡa a nawa oya lofalofana dabanemo, ḡome tedi taudiḡa. Bi a wai kita ba Yesu kitana i nuwavitala. ³ Te ena gala potipotina bi waimatakanikanina, mote aiyai dobumo gala ima koḡa bi mainana kitana ima tubuḡa. ⁴ Kamaina bi ena tauwaikaiwatana faiona a kita te Mosis bi Elaidiya a laumaḡata bi Yesu vaitena a wai giugiu.

⁵ Pita Yesu i giuwena gado, “Tauwailovelove i visu te tama niga ḡome. Tama kape faiona ka voiyedi, ḡemota tam, ḡemota Mosis bi ḡemota

✨ **8:34:** Met 10:38 † **8:34:** Niga giuna kolosi kailageti na lautaulala. Mba giuna banina ba Yesu taukaiwatana laukivigeboḡebo bi wainuatoi nopodiḡa sa nawana banina Yesu sa kaikaiwata. Tana mote ima giugiu te taukaiwatana sa pekina mai tana kolosimo i pekipekina. ✨ **8:35:** Met 10:39

Elaidiya.”⁶ Tedi a tava bi a naila gulata bi Pita mote bai i sibe taunana aubaina i giu yabayababa.

⁷ *Kamaina bi giyou i laumağata bi i suma tawedi bi kalina dididigina giyouğā i yovona gado, “Niga taunana tagu Natugu, nuwagu taulaukwasilina. Koi beyavaiye kauwe!”⁸ Noi taunana a tautauvitaledi te mote aiyai a kita bi Yesu taunaga i moimoito.

⁹ Sauginemo oyamo a miyamiya kuluva ba Yesu i giu vavasağedi te bai i tubutubuğana mote aiyai ġesau sima giuwe, eete Tana Taunana Natuna pekimo ya kena moito.

¹⁰ Tedi ena giu a kaiwata bi taudiğā niga kauwina a wai giugiuwe te pekimo kenamoito banina bai.

¹¹ * Bi Yesu ai talayena gado, “Bai aubaina waigake tauwailovelovena sa giugiu te Elaidiya ya gei tava?”*

¹² Yesu i giuna gado, “Mba giu kauwa, Elaidiya kaka ya gei tava bi bai matabuna ya kadidimani. Bi kota bai aubaina gilugilumina wadubonemo i giu te Tana Taunana Natuna kaka sa daboke bi yai nuwatoi gulata.

¹³ Ya giugiuwemi te Elaidiya kaikana i tava bi lava edi ġowana lisinemo a noğonoğotina a voiye, maibena gilugilumina wadubonemo i giugiu watana mainana.”†

Yesu aluwa gebogebona gomana noponemo i kwavi vai

(Metiu 17:14-21; Luk 9:37-43a)

¹⁴ Yesu bi ena tauwaikawaiwatana faiona oyamo bi a yovo munağā tauwaikawaiwatana ġesaudi lisidimo. Bi a kita te lava kumna tedi a dubutawidi bi waigake tauwailovelovena vaitedi a waikagiu. ¹⁵ Sauginemo lava Yesu a kitakita ba a tagugu bi a velau waiyebone aubaina.

¹⁶ Tana ena tauwaikawaiwatana i waitalayedina gado, “Bai kona waikagiuwe?”

¹⁷ Lava kumna nopodimo oloto i giuna gado, “Tauwailovelove, natugu e natomena lisimmo, tana aluwa gebogebona i sunegi bi i voiye te mote ima giugiu. ¹⁸ Sauginemo aluwa gebogebona gomana i sulusuluvai ba ya pwalapwalağena doğamo. Bi mwakana ya sana waikikokikodi bi kasapula gayanağā sa yovoyovo bi tunina sa badobado. Taunana aubaina te em tauwaikawaiwatana e giuwedi te aluwa gebogebona maso a kwavi vai bi geğā mote a voiye.”

¹⁹ Yesu i giuwedina gado, “Ei, temi mote koma wai sumağā! Vaitemi te alamiya! Yağolo te emi vita ya ava'avali? Gomenina ko natome lisigumo.”

²⁰ Tedi gomana a nawe Yesu lisinemo. Noi taunana aluwa gebogebona Yesu i kitakita ba gomana i katititi te i kuluva doğamo i talağā bi i wai kuikuileva bi kasapulana gayanağā a yovoyovo. ²¹ Yesu gomana tamana i waitalayena gado, “Niga ena sidana i vaina bainewa lofana?”

Bi tana i giuna gado, “Wala ma ġaubonemo te niganana. ²² Bi lağan wapawapa aluwa gebogebona gomana kaimo bi gaubemo i pwalağē nawe te maso i wai peki. Bamo te tam ġemoğemotim, te kwa launuwatoiyemai bi kwa sagumai.”

* 9:7: Met 3:17; Mak 1:11   * 9:11: Met 11:14   * 9:11: Diu edi waisumağā te Elaidiya maso i gei tava dobumo, kaka muliğā Maimaituwa ena vinevine maso i tava (Mal 3:1, 4:5-6 ko kita). Tedi mote a sibe te Elaidiya ya tava dobumo ba yai nuwatoi.   † 9:13: Yesu niga ġome Elaidiya i giuwena ba Diyon taुकabulu i giugiuwata (Metiu 11:13-14, 17:10-13 ko kita).

23 Yesu i giuwena gado, “Bamo te tam gemoḡemotim? Aiyai ya waisumaḡana ba Maimaituwa gemoḡemotina bai matabuna tana aubaina ya voyiedi.”

24 Noi taunana te gomana tamana i kaiḡabalana gado, “Aee, yà waisumaḡa bi egu sumaga mote i didiga. Kwa sagugu te egu sumaga ya didiga!”

25 Yesu i kita te lava kumna a tavatava taunana aubaina Yesu aluwa gebogebona i giuwena gado, “Tam beyapotapota bi gungum aluwina yà kwavikwavim te noi taunana gomana kwa gose kamaḡe, mote kuma saga munaḡa gomana noponemo!”

26 Aluwa gebogebona gomana i ka binabinau bi i katititi bi i potiyovo kamaḡe. Bi gomana kitana mai lava pekipekina bi lava wapewapedi ḡome a giuna gado, “Gomana i peki.” 27 Bi Yesu gomana nimanemo i kabi, bi i solu waimoito.

28 Muliga Yesu i nawa vanuwa noponemo bi ḡome tedi taudiḡa bi ena tauwaikawatana ai talayena gado, “Bai aubaina te tama mote aluwa gebogebona ke kwavi vai?”

29 Bi Yesu i giuwedina gado, “Niga mai aluwina ba pali taunaḡa kaka ya kwavi vai, mote bai ḡesauna.”

Yesu ena peki i giuwata munaḡe

(Metiu 17:22-23; Luk 9:43b-45)

30 Yesu bi ena tauwaikawatana mba modomodona a ḡose bi Galili noponaḡa a nawa. Yesu mote i ḡoe te aiyai ḡesau ya sibe te tana ḡome, 31 banina tana ena tauwaikawatana i wailovelovedi bi i giuwedina gado, “Tana Taunana Natuna kaka sa kaisoluḡe, lava nimedimo sa sako bi sai peki. Bi laḡan wai faioninemo ya kenamoito.” 32 Tana mba mainana giuna i vatovatona ba tedi banina mote a sibe. Bi a naila aubaina te mote ai talaye.

Yesu ena tauwaikawatana a waikagiu te aiyai i saga gulata

(Metiu 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Yesu bi ena tauwaikawatana Kapeniammo a tava. Bi a valageta vanuwemo bi i waitalayedina gado, “Temi etamo bai konai kagiuwe?”

34 Tedi a miya moimoisili bi mote bai a giuwe banina tedi etamo taudiḡa a waikagiu te aiyai i saga gulata.

35 *Tana i miyatulu bi ena tauwaikawatana 12 i giuwedi a nato ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Aiyai bi doli i ḡoena ba ya sakoyovoḡe munaḡe bi lava matabudi aubaidi yai taupaula.”

36 Yesu gomana i natome mododimo i wai moito bi i giuwedina gado, 37 *⁴“Aiyai isagumo bi gomana ḡaubona i giuvai maibena niga gomenina ba tagu ya giugiuvaiḡu. Bi kota aiyai tagu ya giugiuvaiḡuna ba tana mote tagu tauḡa ima giugiuvaiḡu bi tauḡukamaḡegu vaitena ya giugiuvai.”

Aiyai mote imai ḡaviyeda ba tana eda tau

(Luk 9:49-50)

38 Diyon Yesu i giuwena gado, “Tauwailovelove, tama oloto ḡemota ke kita isammo aluwa gebogebodi i kwavikwavivaidi. Tana mote tada nopodemo, taunana aubaina kei ḡake te mote ima voyie munaḡe.”

39 Yesu i giuwedina gado, “Mote komai ḡake, lava aiyai isagumo anisove kauwidi ya voivoiyedina ba muliga mote isagu ima kagebogebo. 40 *Lava aiyai bi mote imai ḡaviyeda ba lavana eda tau. 41 *Yà giugiu kauwemi te

lava aiyai gauba i yaai bi i vitemina banina temi tagu taukaiwatagu ba ena mai'a kaka ya vai.”

Laukaḡesolumo gebogebo ya tubutubuḡa

(Metiu 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Bamo te niga libilibidi mododimo gomana ḡaubona ḡemota i waisumaḡegu bi aiyai i voyie wapa bi gebomo i kuluvana ba i visu te lavana gadonemo ḡakima dididiga sa duli bi nisamo sa pwalage nawe. ⁴³ Bamo te nimam i voyiem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa koigavuki. I visu te nimam ḡemota bi kwa saḡa yawasanamo. Kaka nimam labu bi kwa nawana iyoyoḡamo, ḡome kai kalakalatina bamo mote ena ani kalapeki.† ⁴⁵ Bamo te kaḡem i voyiem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa koi ḡavuki. I visu te kaḡem ḡemota bi kwa saḡa yawasanamo. Kaka kaḡem labu sa voyiem te kwa nawana iyoyoḡamo. § ⁴⁷ Bamo te matam i voyiem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa givoi kamaḡe. I visu te matam ḡemota bi Maimaituwa ena waibadamo kwa saḡa. Kaka matam labu sa voyiem te kwa nawana iyoyoḡamo. ⁴⁸ Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki.

⁴⁹ “Taukaiwatagu matabudi kaka pilipili sa banavidi bi pilipilidi mayavaidi mai kai poyana, mba etanemo kaka sa ḡailisi.

⁵⁰ * “Soliti ba mwali visuvisuna bi bamo te dinina i kovina ba bainewa ko voyie bi ya dini munaḡa? Temi ko wai kagiuna didiga aubaina, mba temi mai soliti dinimi i kovi. Temi emi yawasanamo maso maibena kani solisitina dinina. Temi maso mainana nuwawisumo emi lava waitedi kona miya.”

10

Waigose ena titikuna

¹ Yesu mba dobuna i ḡose bi i nawa Diudiya bi Dioudan gaubina i damaniye noi nevanemo. Bi ḡome lava kumna a tava munaḡa bi i wai lovelovedi, maibena sauga matabuna i voivoiyena mainana.

² Palisi ḡesaudi Yesu wai laulubuna a ḡoe aubaina te a nato lisinemo bi ai talayena gado, “Eda waiḡake i waianine ee geḡa, te oloto mwanena ya gose?”

³ Bi Yesu waitalamo i giuwedina gado, “Mosis waiḡake i vitevitemina bainewa i giu?”

⁴ *Tedi a giuwena gado, “Mosis ena waiḡake i waianina te oloto waiḡose pepana ya gilumi mwanena ya vite kaka ya giukamaḡe te ya nawa.”

⁵ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Banina temi nopomi a ḡaiḡai taunana aubaimi Mosis mba waiḡakena aubaina i gilumi. ⁶ *Bi ko noḡoti, Maimaituwa wala pakanemo dobu i voivoiye sauginemo, tana lava i voyiedi, oloto bi waivini. ⁷ *Taunana aubaina oloto tamana bi tinana ya gosedi bi mwanena vaitena sa miya ḡemota, ⁸ bi tedi labuidi tubuḡa ḡemota sa tubuḡa. Niganana tedi mote labu bi ḡemota. ⁹ Taunana aubaina Maimaituwa tedi i wai ḡemotidina mote lava i mai dabalalidi.”

† **9:43:** Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo lova 44 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (ḡemoḡemotina ma lova 48). § **9:45:** Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo kota mainana lova 46 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ḡome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (ḡemoḡemotina ma lova 48).

* **9:50:** Met 5:13

* **10:4:** Met 5:31 * **10:6:** Pak 1:27 * **10:7:** Pak 2:24

¹⁰ Muliga a munaḡa vanuwemo bi Yesu ena tauwaikawatana niḡa giuna aubaina ai talaye. ¹¹ ✧Kamaina bi tana i giuwedina gado, “Bamoda oloto waivini i gose bi waivini ḡesau i naḡina ba mwanena ya vavawaidoḡa. ¹² Kota mainana, waivini ena oloto i gose bi oloto ḡesau i naḡina ba mwanena ya vavawaidoḡa.”

Yesu bi libilibi keikeilikidi

¹³ Lava ḡesaudi libilibi keikeilikidi a natomedi Yesu lisinemo te tana maso nimana dabedimo i sivudi bi ḡeḡa te ena tauwaikawatana lava ai ḡakedi. ¹⁴ Yesu mainana i kitakita ba ena tauwaikawatana lisidimo nuwana i medi bi i giuwedina gado, “Libilibi koi aninedi sa nato lisigumo mote komai ḡakedi banina Maimaituwa ena waibada lava lisidimo maibena niga libilibidi. ¹⁵ ✧Ya giugiu kauwemi te aiyai mote Maimaituwa ena waibada i mai anine bi ima vai, maibena libilibi keikeilikidi edi yawasana. Ba tana kaka mote Maimaituwa ena waibada noponemo ima sola saḡa.” ¹⁶ Kamaina bi libilibi i bewedi kalonemo i sivudi bi nimana dabedimo i sivudi bi i laupali, te Maimaituwa ya kavisuvisudi.

Oloto waiguyauna yawasana ilailala aubaina i waitala

(Metiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Bi Yesu i modina i nawanawa etamo ba oloto i velau i tava Yesu matanemo bi tuwapekana doḡamo i wai tupagwaliye. Bi i giuwena gado, “Tauwailovelove visuvisum bai ya voiye bi yawasana ilailalana ya vai?”

¹⁸ Bi Yesu oloto i giuwena gado, “Bai aubaina kuna giu te visuvisugu? Aiyai mote i visu, Maimaituwa taunaḡa i visu. ¹⁹ ✧Tam waigake kuna sibedi: Mote kumai peki, mote mwanem kuma vawaidoḡa, mote kuma danene, lava mote kaiyovumo kumai wavu, mote kuma soinuwava, tamam bi tinam kwa viviledi.”

²⁰ Bi oloto i giuwena gado, “Tauwailovelove, tagu ḡaubogumo te niganana mba waigakedi matabudi e voiye kovidi.”

²¹ Bi Yesu oloto i kita te nuwana i vai bi i giuwena gado, “Mwali ḡemota kwa malumaluwabiye. Kwa nawa em waiguyau matabuna kwa kune kamaḡedi bi mane waiyamoyamonidi kwa vitedi bi mala ena waiguyau kwa vai. Kaka kwa nato te kwa kaiwatagu.”

²² Niga olotona ba i wai ḡonaḡona gulata, taunana aubaina Yesu ena giu i vaivaiye ba nuwana i kuluva bi ma nuwaboyana i nawa.

²³ Gome ena tauwaikawatana i kita nawedi bi i giuwedina gado, “I bagibagi kauwa kaka tana waiwaiguyauna Maimaituwa ena waibada noponemo ya sola saḡa.”

²⁴ Tauwaikawatana Yesu ena giu a vaivaiye ba a tagugu.* Bi Yesu i giuwedina gado, “Libilibi, i bagibagi kauwa kaka lava waiguyauna Maimaituwa ena waibada noponemo ya sola saḡa. ²⁵ I pilipili kauwa kaka ḡamoḡamo dididiga kamelo, siyau bwadanemo ya sola, mba mainana kota lava waiguyauna mote Maimaituwa ena waibada noponemo ima sola saḡa.”

✧ **10:11:** Met 5:32   ✧ **10:15:** Met 18:3   ✧ **10:19:** Pot 20:12-16   * **10:24:** Diu edi wai sumaḡa te waiguyau ba mataila Maimaituwa lava lisinemo i wainuwawisu bi ya kakavisuvisu (Sale 128, Miya 10:22). Taunana aubaina Yesu ena tauwaikawatana ena giu a vaivaiye ba a tagugu. Tedi ai noḡota bamoda Maimaituwa lava wai ḡuyaudi mote imai yawasanidi ba lava ḡesaudi kota mote imai yawasanidi.

²⁶ Ğome ena tauwaikaiwatana mba giuna a vaivaiyena ba a tatava gulata bi edi lava vaiteidi ai talapilina gado, “Bamoda mainana, ba aiyai kaka bena ya yawasana?”

²⁷ Yesu i kitedi bi i giuwedina gado, “Lava lisidimo ba i pilipili kauwa te taudiga sai yawasanidi bi Maimaituwa lisinemo bai matabuna ba ġemoġemotina ya voiye.”

²⁸ Kamaina bi Pita i giuna gado, “Bi tama bainewa? Tama kaikana bai matabudi ke ġoseddi kamaġedi bi ke kaiwatam.”

²⁹ Yesu i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi, aiyai ena vanuwa ee tinatinanatuna ee nuvunuvuna ee valevaletina ee tinana bi tamana, ee natunatuna bi ena daibi ya ġoseddi bi tagu ya kaiwatagu bi lava ġesaudi lisidimo giugu visuvisuna ya giunawena,³⁰ mba sauginemo tana mai'a dididiga otina Maimaituwa ya vite: Ena vanuwa, valevaletina, nuvunuvuna, tinatinana, natunatuna bi daibi sa wapa. Bi kota lava sa laukivigeboġeoye. Bi laġan muliġa ya natonatona tana yawasana ilailala ya vai. ³¹ *Lava wapewapedi mabai niganana sa wailaumatana kaka sai laumuli bi mabai sa wailaumulina ba sai laumatana.”

Yesu ena peki giuna i wai faioni

(Metiu 20:17-19; Luk 18:31-33)

³² Tedi etaġa a nawanawa Yelusalem bi Yesu eta i dolidoliye. Bi ena tauwaikaiwatana a tagugu bi lava ġesaudi a kaikaiwatedina a naila. Yesu ena tauwaikaiwatana vaiteidi a moito ġebi tabudimo bi lisinemo bai matabudi sa tubuġana ena tauwaikaiwatana i tainuwataudina gado,[†]³³ “Ko vaiye, niganana ta nawanawa Yelusalem, bi ġome taukaisolu kaka Tana Taunana Natuna pilisi edi babada bi waigake tauwailovelovena babadidi nimedimo ya sako. Tedi sa etale bi sai anine te Loum lavedi nimedimo sa sako te tedi sai peki. ³⁴ Tedi sai gadolose, sa ġelolo, sa kwapu bi sai peki bi laġan wai faioninemo tana ya kena moito.”

Diyemes bi Diyon edi wai baġa

(Metiu 20:20-28)

³⁵ Diyebedi natunatuna Diyemes bi Diyon a tava Yesu lisinemo bi a giuwena gado, “Tauwailovelove, tama ka ġoġoġena bai kai baġamna ba ema ġowana kwa voiye.”

³⁶ Yesu i waitalayedina gado, “Bai mwalina ko ġoġoġena aubaimi yà voiye?”

³⁷ Tedi ena giu ai munena gado, “Kwai aninimai te aiyai kataiyammo ya miya bi aiyai ġeniyammo ya miya em waibada laġannemo.”

³⁸ Yesu i giuwedina gado, “Temi mote ko sibe te bai ko waibaġae. Temi ġemoġemotina wainuwatoi leduna yà tegona mainana ko tego? Ee yà buluna mainana ko bulu?”[‡]

³⁹ Tedi ena giu ai munena gado, “Tama ġemoġemotimai.”

Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Temi ġolaġolana yà tegona mainana temi ko tego bi yà pekina mainana ko peki.” Bi Yesu i giuwedina gado, ⁴⁰ “Kamaina bi tagu mote egu waibada ima kenakena te yà lauvina, te aiyai kataiyagumo bi aiyai ġeniyagumo. Niga gabuna tedi mabai Maimaituwa i vinevinedina aubaidi i kanonogi.”

* **10:31:** Met 20:16 † **10:32:** Tauwaikaiwatana a tava banina lava tana a waidibodibogi. Bi lava ġesaudi mulinaġa a nawanawa a naila banina, a nawanawana noke Yelusalemmo bai ya tubuġa lisinemo. ‡ **10:38:** Yesu ledu lau tegoyena bi waibulu i giuwena ba mote ledu ota bi asiwa ota bi ena wainuwatoi bi ena peki i giu wata.

41 Tauwaikawaiwatana 10 mainana giuna a vaivaiyena, ba tedi Diyemes bi Dyon lisidimo a medi. 42 Yesu matabudi i yogedi bi i giuwedina gado, “Kona sibe tedi mabai Eteni sa wai badaedina ba lisidimo sa wai bada teyala. 43 *Temi mote maso mai ko voyie, aiyai didiga i ġoena ba ya sako yovoge munage bi aubaimi yai taipaula. 44 Aiyai bi doli i ġoena ba ya sako yovoge munage bi lava ġesaudi aubaidi yai taipaula yababa. 45 Mainana Tana Taunana Natuna i yovona mote lava aubaina si paula bi tana lava aubaidi i paula bi ena yawasana i vite munage te lava wapewapedi i wai yawasanidi.”§

Yesu Batimiyas matana potapotana i wai yawasani

(Luk 18:35-43)

46 Yesu ena taukawaiwatana waitedi a tava Deliko malagainemo. Gome ena tauwaikawaiwatana bi lava kumna dididiga waitedi Deliko a gosegose ba oloto matapotapotana isana Batimiyas tana eta diyanemo i miya bi i waiwaigigimana, Batimiyas tana Timiyas natuna. 47 Sauginemo tana Nasalet Yesuna giuna i vaivaiye ba binau i waitubuna gado, “Yesu Devida Natuna** kwa lau nuwatoitoiyegu!” 48 Lava wapewapedi ġome Batimiyas a kaipasine, “Ku miya moimoisili!” Bi tana yaġolo te kalinana dididiginemo i binabinau gado, “Devida Natuna kwa lau nuwatoitoiyegu!”

49 Kamaina bi Yesu i vamoito bi lava i giuwedina gado, “Ko giuwe ya saġa niga ġome.”

Tedi oloto matapotapotana a giuwena gado, “Ya yogeyogem, ma nuwavisum kwa moito bi kwa nawa lisinemo.”

50 Kamaina bi tana ena kwama i ġiġi, i pwalaġe kamaġe, i laupotisaġa bi i nato Yesu lisinemo.

51 Gome Yesu Batimiyas i waitalayena gado, “Bai kwa ġoeġoena aubaim ya voyie?”

Kamaina bi oloto mata potapotana i giuwena gado, “Tauwailovelove, tagu ya ġoeġoena yai kita munaga.”

52 Yesu i giuwena gado “Kwa nawa em sumaġa i wai yawasanim.” Noi taunana te oloto matana i yana bi Yesu i kaiwata te etaġa a nawa.

11

Yesu Yelusalemmo i sola saġa

(Metiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Dyon 12:12-19)

1 Yesu bi ena tauwaikawaiwatana oya Olip diyanemo malagai Betpage bi Betenimo a tava, Yelusalem a vavawaigeleġele. Bi Yesu ena tauwaikawaiwatana labu i giukamaġedi a doli, 2 bi i giuwedina gado, “Ko nawa Yelusalem malagainemo bi sauginemo ġome kona tavana ba donki lauewalina waitamina ko kita, mote aiyai i geluwe, temi ko kuvesi bi ko natome.* 3 Bi aiyai yai talayemina gado, ‘Bai aubaina niga mai ko voivoiye?’ Ba temi tana ko giuwena gado, ‘Bada ya ġoeġoe bi mote lofana te ya munage.’”

4 Tedi a nawa malagaimo a tava bi eta diyanemo vanuwa mataetinemo donki lauewalina waitamina a kita i moimoito, kamaina bi a kuvesi. 5 Gome lava ġesaudi diyanemo a moimoitona ai talayedina gado, “Bai aubaina

* 10:43: Met 23:11; Mak 9:35 § 10:45: Yesu ena wainuwatoi bi ena peki gebogebbo lavada eda gabu i vai, mai Aisaiya 53:8 i giugiuna. ** 10:47: Giu Devida Natuna ba mote natu otina bi Devida ena dammo i tubuġa. * 11:2: Yesu tana donki dabanemo i gelu banina tana Maimaituwa ena vinevine (Sakalaiya 9:9).

mba donkina ko kuvekuvesi?” ⁶ Kamaina bi tedi Yesu bai i giugiuwedina mainana a giuwedi. Gome te ai aninedi bi donki ai doli nawe. ⁷ Tedi donki ai doli nawe Yesu lisinemo bi edi kwama a gīgikamaḡedi te donki dabanemo a yesidi bi dabedimo Yesu i miya.

⁸ Lava wapewapedi edi kwama etamo a yesidi bi ḡesaudi kai malugulugudi a bwalidi bi a yesi nawedi.† ⁹ Lava dolidolidi bi mulimulidi a binabinauna gado,
“Maimaituwa ta kasaḡesaḡe.

Ka kavisuvisuna ya natonato Bada isanemo.‡

¹⁰ Ka kavisuvisuna BADA isanemo ya natonatona Deivida ena tubulelesemo Maimaituwa ta kasaḡesaḡe, noke malam!”

¹¹ Yesu Yelusalemmo i tava bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo. Gome bai matabuna i kita kovidi bi kaikana aubiga aubaina te ena tauwaikaiwatana 12 vaitedi a nawa Betenimo.

Yesu kai damaya i pasili

(Metiu 21:18-19)

¹² Lagani i sako Beteni a gose bi a nawanawa te Yesu kani i peki. ¹³ Kamaina bi i wai kita nawa manemanekemo te kai damaya luguna i kita. Bi i nawa diyanemo te i kita kaukauwe ba votana geḡa, banina mote vota ena bolimani. ¹⁴ Yesu kai damaya i pasilina gado, “Mote aiyai kaka votam ima kani munaḡe!” Mai i giugiu ba ena tauwaikaiwatana ena giu a vaiye.

Yesu taugimالا bi taukune Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo i kwavidi a potiyovo

(Metiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Diyon 2:13-22)

¹⁵ Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Yelusalemmo a tava bi tana i nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna noponemo. Gome tedi mabai a wai kunekune bi a gimagimالا i kwavivaidi a potiyovo. Bi wali dobu manedi tauvitaledi bi mwanuwa gabubu a wai kunekuneyedina edi bena bi edi animiya i vitaledi.§ ¹⁶ Bi lava i waigakedi te waikunekune mwalidi mote sima avala bi Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna noponaḡa sima nawa. ¹⁷ *Bi tana lava i wailovelovedi bi i giuwedina gado, “Giligilumina wadubonemo Maimaituwa i giuna gado,
“Tagu egu vanuwa sai isana

pali vanuwina lava dobu matabuna aubaidi.’

Bi temi kona voije te maibena ‘taudanedanene edi gabu.’>**

¹⁸ Pilisi edi babada bi waigake tauwailovelovena niga giuna a vaiye bi eta a tavutavu te bainewa maso Yesu ai peki. Bi geḡa te a naile banina lava kumna ena wailovelove a sovesoveye.

¹⁹ Kamaina bi suwala bulubulumo Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Yelusalem a gose bi a nawa.

Damaya kaina i poki

(Metiu 21:20-22)

---

† **11:8:** Diyon 12:13 i giugiuna luvanemo lava edi gala bi kai ma lugulugudi a bwalidi etamo a yesidi ba edi ka saḡesaḡe bi edi vivila te ḡalibona a voyai. ‡ **11:9:** Giu Ousana Alamek kalinedimo ba Niganana kwai yawasanimai. Muliḡa giuna a vitale te ka saḡesaḡe Sale 118. Mba giuna noḡotinememo tedi Yesu a kasaḡesaḡe te tana guyau. § **11:15:** Diu edi noḡotemo manemo lava matana ba koikoitau. Taunana aubaina a tavaitedi bi a wai kunekuneyedi te mane a tanodi bi takis a wai mai’idi. ☆ **11:17:** Ais 56:7 ** **11:17:** Yesu mba lavedi edi bena i vitaledi banina mba manedimo kaiyovumo a puyopuyo bi lava ḡesaudi edi mane nevedi a tanotanodi.

²⁰ Malaboiboi ġesaunemo tedi a munamunaġa, mba kaina a kita i poki pakanemo te damonemo. ²¹ Ġome tedi kai a kitakita ba Pita Yesu ena giu i noġoti bi i ġiuna gado, “Tauwailovelove kwa kita, damaya kaina kuna paspasilina i poki.”

²² Yesu edi giu i waimunena gado, “Emi waisumaġa Maimaituwa lisinemo ko sako. ²³ ✧Giukauwemo ya ġiugiuwemi, aiyai niga oyana ya ġiuwena gado, ‘Ku pwalage nawem nisamo’ bi tana noponemo mote ima nuwalaġalaġa bi yai sumaġa te bai i ġiugiuwena ba aubaina ya tubuġa. ²⁴ Taunana aubaina ya ġiugiuwemi te bai palimo ko wai baġaena ba koi sumaġa te kona banavi, bi mba temi emiya. ²⁵ Bi laġannemo ko laulaupalina ba dolina tedi mabai gebogebo lisimimo a voivoiyena, ko noġoti kamaġedi, mainana kaka Tamemi malamo emi gebogebo ya noġoti kamaġedi.”††

Yesu ena waibada waitalana
(Metiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Tedi a tava munaġa Yelusalemmo bi Yesu, Maimaituwa ena vanuwa didiyaunaġa i nawanawa. Pilisi edi babada, waigake tauwailovelovena bi Diu babadidi a tava Yesu lisinemo ²⁸ bi ai talayena gado, “Tam waibada bamo kuna vai bi niga kauwidi kwa voivoiyedi? Em waibada aiyai i vitem?”

²⁹ Kamaina bi Yesu edi giu i wai munena gado, “Waitala ġemota yaì talayemi bi giu koi mune kaka ya ġiuwemi te bamo tagu waibada e vai bi niga kauwidi ya voivoiyedi. ³⁰ Ko ġiuwegu, aiyai Diyon waibadana i vite bi i laulaukabulu? Maimaituwa i vite ee lava dobumo?”

³¹ Tedi taudiġa ai talapilina gado, “Bamoda ta ġiuna gado, Malaġa, ba tana ya ġiuna gado, ‘Bai aubaina mote koi sumaġe.’ ³² Bi bamoda ta ġiuna gado, ‘Lava lisidiġa,’ ba sa ġasiyeda.” Tedi a nailana banina lava matabudi a sibe, te Diyon tana kamaina te taugiuwatana. ³³ Taunana aubaina ena giu ai munena gado, “Tama mote ka sibe.”

Bi Yesu i ġiuwedina gado, “Tagu kota mote yaìma ġiuwemi te egu waibada bamo e vai bi niga kauwidi ya voivoiyedi.”

12

Taubayau lautaulalana
(Metiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ ✧Kamaina bi Yesu lautaulalano ġiuwedi i waitubuna gado, “Oloto waen daibina i wadi bi i ganakuku. Bi kota waen aniva pisana i voije bi ani waikoyaġa vadavadana i keli. Kamaina bi taubayau i tanodi te waen daibinemo* i waidubudi. Bi tana i nawa dobu ġesaunemo. ² Vililubu laġannemo tana taupaula i ġiukamaġe waen daibina taulabena lisidimo te waen votedi ġesaudi maso i laitupa. ³ Bi geġa te taubayau taupaula a kaididi, a kwapu bi a ġiukamaġe kavakavana i munaġa. ⁴ Bi kota taniwaga taupaula ġesau i ġiukamaġe lisidimo bi tedi kununa a dougolou bi a voije te i wai

✧ 11:23: Met 17:20 †† 11:25: Gilgilumidi wadubodi ġesaudimo kota mainana lova 26 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Bamoda temi emi lava edi gebogebo mote koma noġoti kamaġedi, ba kota Tamemi malamo emi gebogebo mote ima noġoti kamaġedi (Metiu 6:15 ko kita). ✧ 12:1: Ais 5:1,2 * 12:1: Waen daibina ba gabu ġaubona ġome Diu lavedi waen sa wadiwadi. Bi waen votana a wai isana guleipi. Tedi guleipi dom nopodimo a sivu yovoġedi bi a vava buyodi. Bi masidi a ledudi bi kwagimo a ġiniġini yovoġedi, mba taunana waen edi ani tego.

tunimayaḡa. ⁵ Daibi taniwagina taupaula ḡesau i giukamaḡe bi tedi tana ai peki. Bi kota wapewapedi mainana a voyiedi, a kwapudi bi ai pekidi.†

⁶ “Niganana ḡemota ota ya miyamiya, taniwaga natuotina nuwapouna. Muliga tana natuotina i giukamaḡe bi i giuna gado, ‘Tedi male natugu sa vivile.’

⁷ “Bi geḡa te taubayau taudiḡa ai giugiuna gado, ‘Niga olotona male tamana gagasina matabudi ya tanodi. Ei, ko nato ta lai peki bi gagasa matabuna tada ta vai.’ ⁸ Kamaina bi tedi a kaididi, ai peki bi waen daibina mulitaulinemo a pwalaḡe nawe.”

⁹ Yesu ena giu i waikovi bi i wai talayedina gado, “Daibi taniwagina bai ya voyie? Tana kaka ya tava bi taubayau yai pekidi bi waen daibina lava ḡesaudi ya vitedi.† ¹⁰ *Temi gilugilumina wadubonemo kona iyeve ee geḡa? Mba niga mainana i giu, ‘Vanuwa taukelina duḡu a dabodabokena,

i nuwavitala te duḡu laukaina vanuwa yasina i tubuḡa. §

¹¹ Bada, niga kauwina i voyie te kitana lisidemo i visu gulata.’ ”

¹² Gome Diu babadidi eta a tavutavuḡe te maso a pani, banina a sibe te tana lautaulalamo i giugiu watedi bi geḡa te tedi lava kumna a nailedi. Kamaina bi a kita kamaḡe te i nawa.

Takis ena waitala

(Metiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Lautaulala mulinemo Palisi ḡesaudi bi Alodi ena muli a giukamaḡedi Yesu lisinemo te ena giumo maso ai wavu. ¹⁴ Bi tedi a tava lisinemo bi a giuwena gado, “Tauwailovelove, ke sibe te tam ba giukauwa kwa giugiuwe, te lava bai sa giugiuwena mote kuma nainaille. Tam lava isanawenawedi edi giu mote kuma iyeiyevidi bi em wailovelove ba Maimaituwa ena ḡowana bi giukauwa lava kwa wailovelovedi. Kwa giuwemai, kamaina te takis kai maii Sisa lisinemo ee geḡa?”

¹⁵ Yesu edi kaiyovu i sibe bi i giuwedina gado, “Bai aubaina, ko ḡoeḡoe te ko taikulugu? Kaikaiyovumi? Mane ko natome bi ya kita.” ¹⁶ Kamaina bi mane a natome bi i giuwedina gado, “Aiyai isana bi kununa aluwina manemo?”

Bi a giuwena gado, “Ḡalibona Sisa aluwina bi isana.”

¹⁷ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Bai Sisa enaya ba Sisa ko vite bi bai Maimaituwa enaya ba Maimaituwa ko vite.” Gome tana ena giu a soveye.

Pekimo kenamoito waitalana

(Metiu 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ *Sadisi ai sumaga te lava pekipekidi mote sima kenamoito. Taunana waitalana aubaina a tava Yesu lisinemo.** ¹⁹ Bi tedi a giuna gado,

† **12:5:** Israel lavedi Maimaituwa ena taupaula a dabokedi bi a wai pekidi maibena taubayau daibi taniwagina ena taupaula a dabokedi bi a wai pekidi (Delimaiya 7:25-26, Eimos 3:7, Sakalaiya 1:6).

† **12:9:** Niga ḡome Yesu ena giu banina ba tana male Diu babadidi sai peki bi Maimaituwa male tedi ya kovogidi. ✨ **12:10:** Sale 118:22,23 § **12:10:** Gulik baibol noponemo i giu te ḡakima. Banina tedi ḡakimemo vanuwa a kelikelidi. Bi ḡakima ḡemota vanuwa liunemo ya moimoitona ba vanuwa yasina. Niga ḡakimina taunana Yesu, Maimaituwa ena vanuwa valivaliuna duḡuna (Epeses 2:19-21 bi Aisaiya 28:16). ✨ **12:18:** Giu 23:8 ** **12:18:** Diu nopodimo dam ḡemota a miyamiyana isedi Sadisi. Niga lavedi edi waisumaga ba tabuna, tedi mote ai sumaga te lava ya peki bi ya kena moito. Bi mote ai sumaga te alualuwa bi aneya mote bamo sima miyamiya. Tedi Mousis ena buka i gilugilumidina taudiḡa a iyeiyevidi bi buka ḡesaudi geḡa.

“Tauwailovlove, Mousis, Maimaituwa enai ḡake aubaimai i gilumina gado, ‘Bamoda oloto tinanatuna mwanena i peki kamaḡe bi natunatuna geḡa ba kota tinanatuna iwapena ya naḡi. Bi yai natuna te tuwaḡana pekipekina aubaina.’²⁰ Mai maso olooloto 7 bi tautuweḡina i naḡi te i peki bi natunatuna geḡa.²¹ Wai labuna iwapena i naḡi bi kota i peki, natunatuna geḡa. Mainana wai faionina vaitena.²² Mba olotodi wapedi 7 waivinina a naḡi bi kauwina ḡemotina lisidimo i tubuḡa bi a peki kovi mote natunatudi bi waivini muliḡa i peki.²³ Kenamoito sauginemo male aiyai mwanena mba waivinina, oloto wapedi 7 a naḡinaḡina?”

²⁴ Bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kona ai giugiu, gilugilumina wadubonemo Maimaituwa ena giu kona iyevi bi mote ko sibe, kota ena ḡailisi mote ko sibe.²⁵ Laḡannemo pekipekidi sa kenamoitona ba mote sima naḡi. Tedi sa miyana mai aneya malamo.²⁶ *Bi pekimo kenamoito ena giu Mousis i gilugilumina mote ko iyevi? Wala kai tombolunemo, kai vava-vanina noponemo Maimaituwa, Mousis i giuwena gado, ‘Tagu Eiblaḡam ena Maimaituwa, Aisik ena Maimaituwa bi Deikap ena Maimaituwa.’²⁷ Tana mote lava pekipekidi edi Maimaituwa bi lava miyemiyedi edi Maimaituwa.†† Temi ba ko giugiu yabayababa.”

Waiḡake laukaina

(Metiu 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Waiḡake tauwailovlovena ḡome i vaiyedi a waitalopilina gado. Tana i sibe te Yesu i giukauwa, kamaina bi i waitalayena gado, “Waiḡake matabudi mododimo bamo taunana waiḡake laukaina?”

²⁹ *Yesu ena giu i waimunena gado, “Waiḡake laukaina ba niḡa, ‘Ko vaiye Israel, Bada eda Maimaituwa taunaḡa Bada.³⁰ Bada em Maimaituwa kwa ḡoena, mba nuwapoum tabutabunemo, tubuḡim tabutabunemo, em noḡota tabutabunemo bi em ḡailisi tabutabunemo.’³¹ *Waiḡake wai labuna ba niga, ‘Lava ḡesauna kwa ḡoena mai bainewa taumḡa kwa ḡoḡoemna. Bamo mote waiḡake ḡesau i didiga gulata kaka niga taudidi.”

³² Kamaina bi waiḡake tauwailovlovena Yesu i giuwena gado, “Bai kuna giuwena ba i visu. Giukauwa te Bada tana Maimaituwa bi diyanemo mote bamo Maimaituwa ḡesau.³³ Bi lava maso Bada edi Maimaituwa a ḡoena, nuwapoudi tabutabunemo, tubuḡidi tabutabunemo, edi noḡota tabutabunemo bi edi ḡailisi tabutabunemo. Bi lava ḡesaudi ḡoedi, i saḡa gulatana kaka sewasewa gabugabu ḡosedi Maimaituwa lisinemo.”

³⁴ Yesu i vaiye te niga olotona ena giu i visu. Kamaina bi i giuwena gado, “Maimaituwa ena waibadana ḡotona te kwa banavi.” Niga mulinemo lava matabudi a naila bi aiyai mote Yesu i waitala munaḡe.

Deivida ena Bada aiyai?

(Metiu 22:41—23:36; Luk 20:41-47)

³⁵ Yesu Maimaituwa ena vanuwemo i wailovlove bi i waitalana gado, “Bainewa te waiḡake tauwailovlovena sa giugiu te Keliso ba Deivida ena tubulesemo?³⁶ *Aluwa Waiyawa noḡota Deivida i vite te i giuna gado, ‘Bada egu Bada i giuwena gado,

“Niga ḡome kataiyagumo kwa miyamiya eete em ḡaviya kaḡem dibunemo ya’i dubudi.” ’

* 12:26: Pot 3:6 †† 12:27: Lava niganana sa miyamiyana bi waiwaisumegidi a pekipekina edi Maimaituwa. * 12:29: Wai 6:4,5 * 12:31: Liv 19:18 * 12:36: Sale 110:1

³⁷ Deivida otina i giuna gado, *Bada*. Bi bainewa te Vinevinena maso Deivida ena tubulelesemo?” Lava kumna dididiga Yesu ena giu a vaivaiye ba ai nuwavisu.

Yesu aiyai natuna

³⁸ Yesu i wailovelovedi bi i giuna gado, “Waigake tauwailovelovena ko kita kauwedi. Tedi gala lofelofedi sa kotedi bi ani waiġemota gabudiġa sa moimoito nawa te lava maso sai ebenedi vivila vaitena. ³⁹ Tedi sa ġoġoena ani miya visuvisudimo sa miya aniwai bolu vanuwidimo bi mata’asimo. ⁴⁰ Tedi iwape sa kaiyovuġedi, edi ġonaġona sa legaudi bi lisidimo sawai bada teyala. Bi kota pali lofelofedi sa voivoiyedi, te maso lava sa sovedo. Niga lavedi muliġa edi kovoġa dididigi otina sa vai.”

Iwape ena puyo

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo, Yesu mane abomina diyanemo i miya bi lava i kitedi abomemo mane a sivusivudi. Lava waiguyaudi wapewapedi mane nananakidi a sivusivudi. ⁴² Bi kota iwape wai nuwa-toitoina i tava bi peni labu i sivu, mba penidi labu ba laġan ġemota ani gimala luvana. ⁴³ Yesu ena tauwaikawaiwatana i yogedi ai ġemotidi bi i giuwedina gado, “Ya giugiu kauwemi te niga iwapena ena puyo i sakona ba i dididiga gulatana kaka lava waiguyaudi. ⁴⁴ Bai aubaina tedi wai guyaudi edi mane nananakidi a kenakena bi keikeilikidi a sivusivudi. Bi niga iwapena waiyamoyamonina kanaya ani gimelina bi geġa te matabuna i sako kovi.”

13

Yesu i giu te muliġa lava Maimaituwa ena vanuwa waiyawa sa kagebo-gebo

(Metiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Gome Yesu Maimaituwa ena vanuwa waiyawa i gosegose bi ena tauwaikawaiwatana ġemota i giuwena gado, “Tauwailovelove, kwa kita niga vanuwidi kitedi a visu gulata bi kota ġakima nananakidi a laukeliyedi.”

² Yesu giu i waimunena gado, “Niga vanuwidi nananakidi ko kitekitedina, mote kaka ġakima ġemota ena gabumo ima kena, matabudi kaka sa ġima wai dabalalidi.”

Pilipili bi laukivigeboġebo nopodimo Yesu ena tauwaikawaiwatana sa moito-didina

(Metiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Yesu oya Olip dabanemo i miya bi matana Maimaituwa ena vanuwa waiyawa yawaninaġa i waikita nawa. Kamaina bi Pita, Diyemes, Dyon bi Endulu taudiġa a tava Yesu lisinemo bi ai talayena gado, ⁴ “Kwa giuwemai te bai laġannemo niga kauwidi sa tubuġa? Bi bai matailina ka kita bi ka sibe te mba kauwidi ġotona te sa tubuġa?”

⁵ Bi Yesu i giuwedina gado, “Koi kita kauwa te mote aiyai ima kaiyovuġemi. ⁶ Muliġa male lava wapewapedi sa tava bi isagumo sa giuna gado, ‘Tagu taunana Maimaituwa ena vinevine’ bi lava wapewapedi sa’ai wai etadoliyedi. ⁷ Laġannemo waiġasiġasi daguguna laulisimo bi manekemo noyana ko vaiyena ba koma naila. Niga kauwidi sa gei tubuġa bi mba taunana mote damona. ⁸ Dam bi dam sai ġasiġasi bi ġalibona falona ġalibona vaitena sai ġasiġasi. Bi dobu ġesaudiġa yoyo bi gomala sa tubuġa. Niga kauwidi sa tubuġana maibena waivini bwagabwagana wainatuna yavina mayavaina mainana.

9 *⁹“Temi ko kita kauwa, lava male sa panimi bi sa etalemi bi bolu vanuwidimo sa kwapumi. Banina temi tagu taukaiwatagu. Temi babada bi galibona matedimo ko moito bi tagu giugu ko giuwedi. ¹⁰ Muliga kaka laḡan damona ya tavana, dolina taukaiwatagu giugu visuviusuna sa lauguguyaena dobu matabudimo.

¹¹ “Bi laḡannemo sa panimi bi sa nawemi ko etalena ba mote komai nuwaboya dolidoli te bainewa ko giu. Mba laḡannemo bai Maimaituwa ya vitevitemina ko giuwe. Mba mote temi koma giugiu bi Aluwa Waiyawa nogota ya vitemi te ko giu.

¹² “Lava ḡesaudi sa kaisolu te tasitasidi kedi ḡaviya nimedimo sa sivudi te sai pekidi. Bi tamatama natunatudi sa kaisoluḡedi. Bi libilibi sa kaisolu te tametamedi kedi ḡaviya nimedimo sa sivudi te sai pekidi. ¹³ *¹³Bi lava matabudi sa dabokemi banina temi tagu ko waisumaḡegu. Bi aiyai i moito didina te damonemo ba ya yawasana.”

Wainuwatoi laḡanina dididiga

(Metiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ “Mba laḡaninemo kauwa gebogebo otina bi wai matawalawalana, ḡome mote maso i moito bi geḡa te ya moito. (Temi tauiyava niga ḡome bai ya giugiuwena banina ko sibe kauwe.) Tedi mabai Diudiyamo sa miyamiyana sa velau sa nawa oyamo. ¹⁵ Bi tedi mabai vanuwa dabanemo sa miyamiyana mote sima yovo vanuwa noponemo te edi ḡonaḡona bai sima vai. ¹⁶ Bi kota tana aiyai daibimo mote i munaḡa vanuwemo ena gala vaina aubaina. ¹⁷ Bi mba laḡandimo vesavesala bwagebwagedi bi vaivaisu lisidimo ba i gebo gulata! ¹⁸ Taunana aubaina ko laupali gulata te niga kauwidi mote bodubodu laḡandimo sima tubuḡa!* ¹⁹ *¹⁹Mba laḡanidimo ba wainuwatoi dididigina ya tubuḡa, mote mai wala pakanemo Maimaituwa dobu i voivoiyena laḡannemo te niganana. Bi muliga mote mainana wainuwatoina ima tubuḡa munaḡa. ²⁰ Bada ena vinevine lavedi kedinawamo aubaina te mba laḡandi i bwali wai watiyedi, bamoda geḡa, mote maso aiyai i yawasana.

²¹⁻²² “Mba laḡannemo bamoda aiyai ya giuna gado, ‘Kwa kita Keliso niga,’ ee ‘kwa kita tana nanoi,’ mote kumai sumaḡe. Banina Keliso kaikaiyovudi bi taugiuwatana kaikaiyovudi sa laumaḡata te mataila bi anisove kauwidi sa voyyedi te bena maso Maimaituwa ena vinevine lavedi male sa’i waietadoliyedi. ²³ Taunana aubaina koi kita kauwa mwali matabuna kaikana e giu wainonomi.”

Yesu ena nato munaḡa

(Metiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ “Mba pilipilidi laḡanidi mulidimo suwala yai dudubala bi nawalai mote ima yana. ²⁵ Bi kota kipola galewemo sa kuluva bi mwali sawasawamo ḡaiḡailisidi matabudi sa gusu.

²⁶ *²⁶“Mba laḡannemo Tana Taunana Natuna yadamo, ya laumaḡata ḡailisi vaitena bi ma namalina ya nato te lava sa kita. ²⁷ Bi tana ena aneya ya giukamaḡedi te dobu matabuna sa kwaivivile. Bi ena vinevine lavedi dobu isuna bi isuna sai ḡemotidi bi kota mainana malamo.”

Kaikini ya natonato

(Metiu 24:32-35; Luk 21:29-33)

* **13:9:** Met 10:17-20   * **13:13:** Met 10:22   * **13:18:** Gulik baibol noponemo mote bodubodu ima kenakena bi gomala (winter).   * **13:19:** Dan 12:1   * **13:26:** Dan 7:13

²⁸ “Niganana kaikini yai lovelovemi, laḡannemo kai lagelagedi sa nimala, sa kini bi lugudi sa gidagidava ba ko sibe te bodubodu laḡanina ya natonato. ²⁹ Bi kota mainana temi niga kauwidi sa tubutubuḡa ba ko sibe te laḡani i watiḡe te tana ya nato munaḡa. ³⁰ Giukauwemo yà giugiuwemi, te niga kimtina sa miyamiyana mote sima peki bi niga kauwidi sa tubuḡa. ³¹ Mala bi dobu sa launeganega bi giugu mote kaka ima launeganega.”

Tada ta vononoḡa Yesu ena nato munaḡa aubaina

(Metiu 24:36-44)

³² ✠“Bada ena nato munaḡa laḡanina bi saugina mote aiyai i sibe. Mote aneya malamo, mote natuna bi tamana taunaḡa i sibe. ³³ Koi kita kauwa bi koi mayavai banina temi mote ko sibe te bai laḡannemo mba laḡanna ya tava. ³⁴ Mba maibena oloto ena vanuwa i gose bi i nawa dobu ḡesaunemo bi ena taupaula ena vanuwa sa kitakita wata. Bi ḡemoḡemotaḡa edi noya i vitedi bi mataeta taulabena i giuwe te yai kita kauwa. ³⁵ Koi kita kauwa! Bai aubaina, mote ko sibe te bai laḡannemo vanuwa taniwagina ya tava, bamoda aubigamo ee dudubala modonemo ee kamkam ya ḡabaḡaba ee olaolalemo suwala ya lovolovotava. ³⁶ Mote koma kena nuwayavuḡa bamoda yai tagugumi. ³⁷ Bai yà giugiuwemina ba mainana lava ḡesaudi yà giugiuwedi: Koi kita kauwa!”

14

Diu babadidi Yesu kana pota a yesi

(Metiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Diyon 11:45-53)

¹ ✠Laḡani labu muliḡa kaka vawaitauli bi buledi tabatabana mote muu'a vaitena soina sa voyiyena. Ba Pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena kandavonemo eta a tavutavu te bainewa maso Yesu a pani bi ai peki. ² Tedi a giuna gado, “Mote soimo tama voyie male lava ta kaḡasiḡasidi.”

Waivini masi panepanena Yesu dabanemo i ḡini

(Metiu 26:6-13; Diyon 12:1-8)

³ Beterimo Saimon sida kapa i vaivaina ena vanuwemo Yesu i miya i kanikani bi waivini masi panepanena dubina* i vai tavaite. Kamaina bi dubi gadona i kulakoto bi Yesu dabanemo i ḡini. Niga gaubina ba ḡawaḡawa isana Nad masinemo a voyie bi maiina ba i didiga gulata. ⁴ Lava ḡesaudi ḡome a miyamiyana a medi bi taudiḡa ai giugiuna gado, “Bai aubaina masi panepanena i waiyakali? ⁵ Mba maso a kuneye bi mane dididiga otina a vai te maso lava wainuwatoitoidi a vitedi.” Bi tedi waivini a kaipasine.

⁶ Bi Yesu i giuwedina gado, “Ko kita kamaḡe! Bai aubaina ko kaka nuwalaḡalaḡa? Tana kauwa visuviusuna tagu aubaigu i voyie. ⁷ Temi lava wai nuwatoitoidi sauga matabuna vaitedi ko miyamiya, bamoda sagudi ko goena ba wali saugemo ko sagudi bi tagu mote temi vaitemi tama miya nonoḡa. ⁸ Tana i sibe te bai ya voivoiye. Masi panepanena tubuḡigumo i ḡinina ba i ka nonoḡina muliḡa laudobo aubaina. ⁹ Yà giugiu kauwemi, dobu matabunemo lava giu visuviusuna sa lauguguyaena ba niga waivinina bai i voivoiyena sa noḡoti bi sa giuwata.”

Diudas i wai anina te Yesu ya kaisoluḡe

(Metiu 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Diyon 13:21-30)

✠ **13:32:** Met 24:36 ✠ **14:1:** Pot 12:1-27 * **14:3:** Niga gaubina mai'ina i didiga gulata. Inglisimo sawai isana alabasta.

¹⁰ Diudas Iskaliot, tauwaikawatana 12 nopodimo i nawa pilisi edi babada lisidimo bi i kaisolu te bainewa Yesu sa pani. ¹¹ Tedi bai i giugiuwedina, a vaiye bi ai nuwawisu gulata. Kamaina bi a giuwapa te mane sa vite. Gome Diudas gavogavo i tavutavu te bainewa maso Yesu nimedimo i sako.

Vawaitauli soina a kani

¹² Buledi mote muu'a vaitena soina lağanina i tava. Gome lava sipu natunatudi lau ewalidi a vunudi bi a lau sewasewaedi vawaitauli soinemo. Bi ena tauwaikawatana ai talayena gado, “Bamo gome kuna goeogoena vawaitauli kanina ka voiye?”

¹³ Kamaina bi Yesu ena tauwaikawatana labu i giu wailovelovedi bi i giukamagedina gado, “Ko nawa Yelusalemmo ko tava bi oloto ko kita gauba dubina ya avaavalina ko kaiwata. ¹⁴ Bi bamo vanuwinemu ya valagetana, mba vanuwina taniwagina ko giuwena gado: Tauwailovelove niga mainana i giu, ‘Bamo gabunemo tagu bi egu tauwaikawatana vaitedi, vawaitauli kanina ka kani?’ ¹⁵ Bi gome vanuwina noponemo gabu dididiga kaka nonoḡina yai lovemi. Te gome temi bai matabuna aubaida ko kanonoḡi.”

¹⁶ Kamaina bi taukawatana a nawa, malagai dididiginemo a tava bi bai matabuna Yesu bainewa i giugiuwedina mainana a banavi. Bi gome vawaitauli kanina a kanonoḡi.

¹⁷ Aubigamo Yesu taukawatana vaitedi a tava. ¹⁸ Laḡannemo a miya a kanikani ba Yesu i giuna gado, “Ya giugiu kauwemi, te ḡemota modomimo kaka ya kaisoluyegu, tana aiyai vaitena ka kanikanina.”

¹⁹ Taukawatana nuwedi i gebo bi ḡemoḡemotaḡa ai talayena gado, “Bada ku giu, mote tagu, ee?”

²⁰ Yesu i giuwedina gado, “Temi 12 modomimo ḡemota, tana aiyai vaitegu ema buledi abomemo ka wai dakwana. ²¹ Maibena wala a gilugilumina noponemo te Tana Taunana Natuna kaka ya peki. Bi i gebo kauwa te oloto aiyai Tana Taunana Natuna ya kaisoluye! Mba olotona avena te maso i tubuḡa.”

²² Gome a kanikani bi Yesu buledi i vai, Maimaituwa i wai ebone, i vilikivi bi ena tauwaikawatana i vitedi. Bi i giuwedina gado, “Niga ko vai, tagu tubuḡigu.”

²³ Kota ledu i vai, tamana i wai ebone bi tedi matabudi ledunemo a lautego. ²⁴ *Yesu i giuwedina gado, “Niga ba tagu kwasinigu i nuwaḡini lava wapewapedi aubaidi, tagu kwasinigu Maimaituwa ena waianina ya voiye te ya ḡailisi. ²⁵ Ya giugiu kauwemi, tagu kaka mote niga waenina ya ma tego munage eete Maimaituwa ena waibada laḡannemo kaka waen valivaliuna ya tego.”

²⁶ Kamaina bi a sale i kovi bi a nawa Olip oyanemo.

Yesu Pita ena valele i gei giuwe

(Metiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Diyon 13:36-38)

²⁷ Yesu tedi i giuwedina gado, “Temi matabumi kaka ko velau ko ḡosegu, maibena gilugilumina wadubonemo Maimaituwa niga mainana i giu, ‘Tagu kaka tauwaigamoḡamo yai peki bi sipu kaka sa dabalala.’

Taunana aubaina temi matabumi kaka ko velau ko nawa. ²⁸ *Bi laḡannemo tagu ya kenamoito, ba ya dolidoli Galilimo.”

²⁹ Tana mainana i giugiu ba Pita ena giu i wai munena gado, “Egu lava gēsaudi male sa velau sa nawa bi tagu ba mote yàma gosem!” ³⁰ Yesu Pita i giuwena gado, “Yà giugiukauwem te mateya dudubalemo, muliḡa kaka kamkam malabu ya ḡabana, ba tam ma faiona kwa giu te mote ku sibegu.”

³¹ Pita kalinana bagibaginemo i giuna gado, “Tagu male mote mainana yàma giu. Avena te bainewa bi male vaitem ta peki. Tagu male mote yàma vālelem.” Bi gēsaudi giuna ḡemotina a vato.

Yesu Getsemenimo i laupali

(Metiu 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Tedi dobu isana Getsemenimo a tava bi Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Niga ḡome ko miyamiya bi tagu yà nawa yà laupali.”

³³ Tana Pita, Diyemes bi Diyon i waidolidi te a nawa. Tana yavi bi nuwaboya nopona i wai wanavu. ³⁴ Bi i giuwedina gado, “Nuwaboya nopogumo i didiga gulata, ḡotona te yai pekigu. Niga ḡome ko miya bi manḡotimi ko wai kita.”

³⁵ Yesu ḡotona i taunawa bi i nuwalikwa doḡamo i talaḡa bi i laupalina, bamoda ḡemoḡemotina, te niga wainuwatoina mote maso i vai. ³⁶ Kamaina bi i laupalina gado, “Tamagu, Tamagu! Bai matabuna tam lisimmo i tekateka. Niga wainuwatoina leduna lisigumo kwa kaikamaḡe. Bi geḡa te mote tagu egu ḡowana bi tam em ḡowana.”

³⁷ Yesu i tava munaḡa bi ena tauwaikaiwatana faiona i kitedi a kena kwavu. Kamaina bi tana Pita i giuwena gado, “Saimon, tam kwa kenakena ee? Maso ḡemoḡemotina kona tauwai kita laḡan ḡaubona?† ³⁸ Ko kita kauwa bi ko laupali te mote laulubumo koma kuluva. Aluwimi ya ḡoeḡoe bi tubuḡa i gwaḡa.”

³⁹ Kamaina bi kota i munaḡa i laupali bi giuna ḡemotinana i vatovato. ⁴⁰ I nato munaḡa i kitedi a kenakena banina tedi mote ḡemoḡemotina te sai kita. Bi mote a sibe te bai sa giuwe.

⁴¹ Bi ena tava waifaioninemo i giuwedina gado, “Temi yaḡolo ko waiyawasi? Kena avena, ko kita, laḡanina i tava, te Tana Taunana Natuna sa kaisoluye bi gebogebo lavedi nimedimo sa sako. ⁴² Ko moito! Ta nawa, ko kita, oloto taukaisolugeḡu kaikana i tava!”

Yesu a pani

(Metiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Diyon 18:3-12)

⁴³ Yesu yaḡolo i giugiu ba ena tauwaikaiwatana 12 nopodimo ḡemota isana Diudas i tava. Lava kumna edi madamada bi kepata a tanodi bi tana vaitena a tava. Pilisi edi babada, waḡake tauwailovelovena bi Diu babadidi niga lavedi a giukamaḡedi a tava. ⁴⁴ Diudas lava kumna i giu wainonodi te mataila yai lovedi, “Bamo taunana yài suluvēna ba taunana ko pani bi ko kita te mote ima naila ima nawa.”

⁴⁵ Noi taunana a tavatava, te Diudas i nawa ota Yesu lisinemo bi i giuwena gado, “Tauwailove!” bi i waisuluve. ⁴⁶ Kamaina bi Yesu a pani bi a labadidi. ⁴⁷ Bi ḡome diyanemo taumoito ḡemota ena kepata i wai guli, te pilisi saḡasaḡa guletina ena taupaula beyana i tadi kamaḡe. ⁴⁸ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kepata bi madamada kona avala tava, te tagu ko paniguna maibena tauwai beyapota ee?”

⁴⁹ “Laḡan matabuna tagu Maimaituwa ena vanuwemo e wailovele bi mote ko panigu. Gilugilumina wadubonemo i giugiuwena niga taunana ya

† 14:37: Baibol nopodimo a giuna one hour.

tubutubuḡa.”⁵⁰ Kamaina bi ḡome ena tauwaikaiwatana a ḡose bi a velau a nawa.⁵¹ Oloto ewalina ḡemota Yesu i kaikaiwata bi ena kaleko potipotina i kotekotena bena maso a kaididi⁵² bi geḡa te ena galaḡa a soluḡiḡi kamaḡe bi tana ma kokakofana i velau i nawa.

Yesu Diu edi babada matedimo i etala

(Metiu 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Diyon 18:13-14,19-24)

⁵³ Kamaina bi Yesu ai dolinawe pilisi saḡasaḡa guletina ena vanuwemo, ḡome pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena bi Diu babadidi ḡesaudi a tava ai ḡemotidi.⁵⁴ Pita, Yesu i vawatawata te tana didimanina i nawa pilisi saḡasaḡa guletina ena vanuwa mataetinemo. Tana ḡome etala gabuna taulabena vaitedi a miya kai diyanemo a malimalili.⁵⁵ Pilipilisi edi babada bi bolu babadidi ḡesaudi tedi Yesu ena gebo a tavutavuḡe te maso ai peki bi mote aiyai bamo lisinemo giukauwa a vai.⁵⁶ Lava wapewapedi edi waiwavu giudi a tava a giuwedi bi edi giu ba tabudi bi tabudi.

⁵⁷ Lava ḡesaudi a moito bi waiwavu kaikaiyovudimo tana ai wavuna gado,⁵⁸ “Tama ke vaiye i giuna gado, “Tagu kaka Maimaituwa ena vanuwa lava a kelikelina, ya kagebogebo bi laḡan faiona nopodimo ḡesau ya keli, mote lava nimedimo voivoiyena.”⁵⁹ Bi yaḡolo te edi giu tabudi bi tabudi.

⁶⁰ Kamaina bi pilisi saḡasaḡa guletina i miya moito i nato bi Yesu i wai talayena gado, “Bai kwa giuwe ee geḡa? Niga lavedi sa wai wavum.”

⁶¹ Bi tana i miya moimoisili, mote bai i giuwe. Bi kota pilisi saḡasaḡa guletina i waitala munaḡe bi i giuna gado, “Tam taunana Vinevinena, Maimaituwa ta kaka saḡesaḡena natuna, ee?”

⁶² *Bi Yesu i giuna gado, “Tagu taunana Vinevinena, Tana Taunana Natuna kaka ko kita tamana ḡaiḡailisina kataianemo ya miyamiya bi malamo ma giyouna ya nato.”

⁶³ Gome pilisi saḡasaḡa guletina ena gala i kulalisi bi i giuna gado, “Tama niganana mote giu ḡesaudi vaiyedi kama ḡoḡoedi.”⁶⁴ Bainewa ko noḡonoḡoti, kaikana beyademo te vaiye te i waidiboḡa te Maimaituwa i sako yovoḡe.†

Tedi matabudi a binauna gado, “Tana i waidiboḡa, kamaina te ya peki.”

⁶⁵ Bi lava ḡesaudi Yesu a gelolo, matana a suma, a kwapu bi a giuna gado, “Tena ku giu, aiyai i kwapum?” Kamaina bi tauyava Yesu a kaididi bi a lau nevanevakau.

Pita Yesu i valeleye

(Metiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Diyon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Pita yaḡolo pilisi saḡasaḡa guletina ena vanuwa mataetinemo bi pilisi ena taupaula waivinina ḡemota i tava.⁶⁷ Gome Pita i kita i malimalili bi i kitadidi bi i giuwena gado, “Tam taunana Nasalet Yesuna vaitena kona nawanawa ḡemota.”

⁶⁸ Bi geḡa te tana i valele bi i giuna gado, “Tagu mote ya sibe bai kwa giugiuwe.” Kamaina bi Pita i miya moito te ganakuku mataetina yawaninaḡa i nawa. Kamaina bi kamkam i ḡaba.§

⁶⁹ Gome taupaula waivinina Pita i kita bi giuna ḡemotina diyanemo taumoito i giuwedina gado, “Niga taunana editau ḡemota.”⁷⁰ Bi Pita kota i valele munaḡa. Kamaina bi a taumiya mala ḡaubona bi diyanemo taumoito

* 14:62: Dan 7:13 † 14:64: Diu lavedi a noḡoti te Yesu ena giu bena Maimaituwa vaitena ḡemogemotidi. § 14:68: Niga lovanemo giu kamkam i ḡabana ba buka ḡesaudi wadubodimo mote ima kenakena.

Pita a giu munaḡena gado, “Mote kuma valele, kamaina te tam taunana Galili lavam.”

⁷¹ Bi Pita Maimaituwa isanemo i waisaḡinana gado, “Kagusai Tamagu, ya giugi u kawemi te tagu mba lavana ko giugi u wena mote ya sibe.”

⁷² Noi taunana te kamkam ḡaba i wai labu, mulinemo Pita Yesu ena giu i noḡoti, “Muliga kaka kamkam ma labu ya ḡabana, tam kaka ma faiona kwa valeleyegu.” Kamaina bi Pita i laudulu bi i ḡaba nusanusa.

15

Yesu Paelat matanemo i moito

¹ Olaolala kaikana Pilisi edi babada, waigake tauwailovelovena, waibabada bi bolu babadidi matabudi ai gemotidi bi ai ogatala. Kamaina bi Yesu nimana a pani bi ai doli nawe gabemani isana Paelat nimanemo a sako. ² Paelat Yesu i waitalayena gado, “Tam Diu edi ḡalibona ee?” Bi Yesu ena giu i wai munena gado, “Emaso, kuna giugiuna mainana.” ³ Pilisi edi babada kauwa wapewapedimo Yesu ai wavu. ⁴ Kamaina bi Paelat Yesu i waitala munaḡena gado, “Ei, tam bai kwa giuwe ee geḡa? Kwa vaiye kauwa wapewapedi gebogebodimo sa wai wavum!” ⁵ Bi Yesu mote bamo bai i giulubuge. Taunana aubaina Paelat i sove.

Diu babadidi a goe te Yesu maso i peki

⁶ Paelat ena vaivaimo wala vawaitauli soina laḡannemo Diu lavedi bamo lavana biliwelokomo a wai aninena taunana ya kaikamaḡe. ⁷ Mba ḡome oloto isana Balabas ena lava tauwaiḡaviya ḡesaudi waitedi biliwelokomo a miyamiya. Tedi wala Loum gabemanina ena waibada ai ḡaviye bi lava a wapekidi. ⁸ Lava kumna a tava Paelat lisenemo ai gemotidi bi ai baḡa te aubaidi, ena vaivaimo wala i voivoiyena mainana maso i voiye. ⁹⁻¹⁰ Bi Paelat i sibe kauwe te pilipilisi edi babada unula dabanemo Yesu tana nimanemo a sako. Taunana aubaina Paelat edi giu i waimunena gado, “Ko ḡoḡoena Diu edi ḡalibona ya kaikamaḡe aubaimi ee?” ¹¹ Pilipilisi edi babada edi giumo lava kumna nuwedi a liuliuwe te Paelat maso ai baḡa te Balabas biliwelokomo ya kaikamaḡe aubaidi bi mote Yesu.

¹² Bi tana lava i waitala munaḡedina gado, “Te bai kona ḡoena ya voiye niga lavana ko wai isana Diu edi ḡalibona lisenemo?” ¹³ Bi tedi a binauna gado, “Ku tupalatu!” ¹⁴ Bi Paelat i waitalayedina gado, “Bi bai aubaina? Bai gebona i voiye?” Bi kota a binau gulatana gado, “Ku tupalatu!” ¹⁵ Kamaina bi Paelat i ḡoḡoena lava yai nuwavisudi aubaina, Balabas i kaikamaḡe i nawa bi ḡaviḡaviyidi i giuwedi te Yesu sa kwapu bi sa nawe sa tupalatu.

Tauwaiḡaviya Yesu ai namaḡe

¹⁶ ḡaviḡaviyidi Yesu ai doli nawe Paelat ena vanuwa mataetinemo bi edi lava ḡesaudi ḡaviḡaviyidi a giuwedi a tava te ai gemotidi. ¹⁷ Bi ḡome tedi gala molemolena maibena ḡalibona ena gala kulina, Yesu ai kote bi donadona pipipinina a voivoiyena a vai te kununemo ai kote. ¹⁸ Kamaina bi ai gwaigwaiye bi lisenemo a binauna gado, “Ebom, Diu edi ḡalibona!” ¹⁹ Tedi diḡonemo kununa a kwapu, a kaniso tawatawa bi tuwapekedi ai tupagwaliḡedi bi wainamaḡemo a laulauduneye maibena ḡalibona. ²⁰ Tedi ai namaḡe i kovi bi gala molemolena a kaikamaḡe bi tana ena gala otina ai kote munaḡe, kaka bi ai dolinawe tupalatuna aubaina.

Yesu a tupalatu

²¹ A nawanawa etamo te oloto isana Saimon a banavi, tana daibimo bi i saḡasaḡa Yelusalem malagai dididiginemo. Saimon tana Aleksanda bi Lupas tamedi tana Sailin lavana. Ġome ḡavigaviyidi Saimon a egeli te Yesu ena kolosi i avali. ²² Tedi Yesu ai doli nawe Golgotamo, niga isana banina ba *Kunukoukou gabuna*. ²³ Ġome tedi waen ma'a vaitena vitavitalena Yesu a vite lubu bi i daboke.* ²⁴ Ġavigaviyidi Yesu a tupalatu bi ena gala a dalḡidi. Bi wainasi beyakuluna a voiyte te aiyai bi i vato kauwena ba galedi ya tanodi.

²⁵ Olaolalemo 9 okoloki bi Yesu a tupalatu. ²⁶ Bi kai selipapinemo wai gwaigwai giuna a gilumina gado, "Niga Diu edi ḡalibona!" bi kununa kavalinemo a sako. ²⁷⁻²⁸ ✧ Bi kota taudanedanene labu a tupalatudi Yesu vaitena, ḡemota kataianemo bi ḡemota ḡenianemo.†

²⁹ ✧ Tedi mbai a velavelau teiyagina ba ai dibogi, iweddi ai kwadekwadedi bi a giugiuna gado, "Emata! Tam walanamo kuna giu te Maimaituwa ena vanuwa kwa koisuwasuwa bi laḡan faiona nopodimo kwa keli munaḡe.

³⁰ Niganana ku waiyawasani munaḡem bi kolosi modonaḡa kwa yovo!"

³¹ Kauwina ḡemoḡemotinemo pilipilisi edi babada bi waigake tauwailovelovena Yesu ai namaḡe bi tedi taudiḡa a wai gwaigwaiyena gado, "Lava ḡesaudi i wai yawasanidi bi tana mote ḡemoḡemotina te imai yawasani munaḡe! ³² Tana i giu te tana taunana Keliso, Israe! edi ḡalibona. Niganana kolosimo ya potiyovo ta kita, kaka bi tai sumaḡe." Bi kota lava labu Yesu diyanemo a tupatupalatudina vaitedi tana ai dibogi.

Yesu i peki

³³ Suwala 12 okoloki balamo mba dobuna matabuna i waidudubala eete suwala i tinamuli. ³⁴ Suwala 3 okoloki bi Yesu kalinana dididiginemo i guletutuna gado, "*Eloi, Eloi, lama sabatani.*" Niga giuna banina ba, "Egu Maimaituwa, Egu Maimaituwa bai aubaina kuna gosegu?" ³⁵ Bi diyanemo taumoito noi giuna a aivaivaiye ba a giuna gado, "Ko vaiye, tana Elaidiya† ya yogyoye." ³⁶ Lava ḡemota i velau tai i vai te kai isunemo i pani bi waen wailuluna§ i taivai te maso Yesu i waitego. Bi i giuna gado, "Avena ta tau wailaba bi ta wai kita bamoda Elaidiya ya nato bi kolosimo ya sako yovoḡe."

³⁷ Ġome Yesu kalinana dididiginemo i lauuiyoi bi yawasina i tauvunu. ³⁸ Bi Maimaituwa ena vanuwemo guduboyo i dawedawena i nuwalisi labu dabanemo te i yovo dibunemo i laukamaḡe. Niga guduboyona ba gabu waiwaiyawina guduna. ³⁹ Ġome ḡavigaviyidi edi bada kolosi pakanemo i moimoitona i kita te bainewa Yesu i peki, kamaina bi i giuna gado, "Giukauwa te niga lavana Maimaituwa natuna!" ⁴⁰ Mba ḡome ba waivini ḡesaudi manemanekemo a waiwaikitana, nopodimo ba Meli Magdalin, Meli, Diyemes ḡaubona bi Dioses** tinedi bi Salome. ⁴¹ Niga waivinidi wala Galilimo Yesu a kaikaiwata bi a sagusagu. Bi kota waivini ḡesaudi wala Yesu vaitena a natonatona Yelusalemmo ba ḡome vaitedi.

Diyousep Alimatiya olotona Yesu tubuḡina i vai bi tauyewamo i sako

* **15:23:** Niga waenna maa vaitena vitavitalena ba yavi aniwai ubana. ✧ **15:27-28:** Ais 53:12

† **15:27-28:** Gilugilumidi wadubodi buka ḡesaudimo lova 28 ba mote ima kenakena. Lova 28 ba niga mai i giu, Tana a voiyena maibena waigake tauwaikatikotona (Aisaiya 53:12). ✧ **15:29:** Mak 14:58

‡ **15:35:** Alamek kalinedimo Eloi vaiyena maibena Elaidiya. § **15:36:** Sale 69:21 noponemo i giuna gado Vinevinena kaka waen golaḡolana sa vite. ** **15:40:** Metiu 27:56, Metiu ena bukamo tana Diyousep i gilumi bi mote Dioses.

42-43 Mba aubiganemo vononoḡa suwelina i kovikovi†† bi muliḡa kaka waiyawasi laḡanna yai tubu.†† Bi Diyousep Alimatiya olotona tana bolu badana ḡemota bi a vivivile, tana Maimaituwa ena waibadana ya natona-tona i labelabe. Tana ma laudabatolana i nawa Paelat lisinemo bi i waibaḡa te Yesu taubeuna ya vai. 44 Gome Paelat i tatava te Yesu kaikana i peki. Taunana aubaina ḡaviḡaviyidi edi bada i yoge bi i waitalayena gado, “Yesu i peki, ee?” 45 Bi ḡaviḡaviyidi edi bada Paelat i giuwe te Yesu kaikana i peki. Taunana aubaina Diyousep i waianine te Yesu taubeuna kolosimo ya vai.

46 Diyousep gala potipotidi i gimeli tavaitedi bi Yesu taubeuna i sako yovoḡe te galedimo i suma. Kamaina bi i avali nawe tauyewamo po'oa doudou wainononemo i sako. Gome ḡakima dididiga tabatabana i ḡima bi tauyewa mataetina i wai douḡudu. 47 Meli Magdalin bi Meli Dioses tinana a kita te Yesu taubeuna bamo ḡome i sako.

16

1 Kamaina bi waiyawasi laḡanina i kovi mulinemo Meli Magdalin, Diyemes tinana Meli bi Salome bona panepanedi a gimala Yesu tunina a kailolo aubaina.* 2 Kamaina bi Sande olaolalemo suwala i lovolovotava tedi a nawa tauyewamo. 3 Bi etaḡa taudiḡa a wai giugiuna gado, “Aiyai aubaida ḡakima ya ḡima kamaḡe tauyewa mataetinemo?”

4 Laḡannemo matedi a tautaulagetidi ba ḡakimina dididiga ḡimaḡima kamaḡena a kita. 5 Tedi tauyewamo a sola nawa te oloto lauewalina a kita, ena gala potipotina kataiyedimo i miyamiya. Gome tedi a tatava bi a naila gulata.

6 Kamaina bi i giuwedina gado, “Koma nainaila! Temi ba Nasalet Yesuna tupatupalatuna ko tavutavuḡe. Tana mote niga ḡome, kaikana pekimo i kenamoito. Ko kita, niga taubeu gabukavanaḡa. 7 ✧Bi ko nawa ena tauwaikawatana ḡesaudi lisidimo bi kota Pita bi niga mainana ko giuwedi, “Tana ya dolidoli Galilimo, i giugiuwemina mainana, ḡome kaka ko kita.”

8 Kamaina bi waivinidi ma nuwagusugusudi tauyewa a potiyovo kamaḡe bi a velau a nawa. Tedi a naila gulata aubaina te mote bamo aiyai a giuwe.

MAK 16:9-20

[Mak ena buka damodamona i gilugilumina ba i ai nawanawa bi mote a banavi. Bi lova 9 te 20 noponemo bai a noḡonoḡotina luvanemo mainana a gilumi.]

Yesu Meli Magdalin lisinemo i laumaḡata

9 Kamaina bi Sande olaolalemo Yesu pekimo i kenamoito bi Meli Magdalin lisinemo i ḡei laumaḡata. Niga waivinina wala lisinemo aluwa gebogebodi wapedi 7 i kwavivaidi. 10 Tana i nawa te Yesu taukaiwatana bai i tubutubuḡana i giuwedi. Banina Yesu i peki aubaina tedi ma nuwaboyedi a miya bi a ḡabaḡaba. 11 Bi laḡannemo Meli i giuwedina gado, “Tagu lisigumo Yesu i laumaḡata te e kita.” Tedi waivinina ena giu mote ai sumaḡe.

Yesu ena tauwaikawatana labu lisidimo i laumaḡata.

†† 15:42-43: Diu edi waiyawasi Palaide suwala bulubulumo i waitubu te Satade Suwala bulubulumo i kovikovi. †† 15:42-43: Diu edi waigakemo i giu te lava i pekina ba laḡanna ḡemotinemo sa dobo, taunana aubaina Diyousep i waipapalana, muliḡa kaka waiyawasi laḡanna yai tubu. * 16:1: Diu edi vaivaimo lava bi i pekina ba dolinemo masimo tunina sa kailolo kaka sa dobo. Bi niga waivinidi a goe te niga vaivaina maso a voiyee wata. ✧ 16:7: Met 26:32; Mak 14:28

¹² Bi mulinemo taukaiwatana labu malagai a potiyovo kamaḡe bi a nawanawa etaḡa bi Yesu lisidimo i laumaḡata bi kitana i nuwavitala te mote a kita ḡone. ¹³ Tedi a tau nawanawa kaka a kitagone, kamaina bi a munaga edi lava a giuwedi bi edi giu mote ai sumaḡedi.

Yesu ena tauwaikaiwatana 11 lisidimo i laumaḡata

¹⁴ Mulinemo te Yesu ena tauwaikaiwatana 11 a kanikani bi lisidimo i laumaḡata. Ena tauwaikaiwatana nopodi ba gudugududi aubaina mote ai sumaḡe. Taunana aubaina i ḡasiyedi bi i giuwedina gado, “Tagu pekimo e kenamoito te lava a kitagu bi a giuwemi bi bai aubaina mote koi sumaḡedi?” ¹⁵ ✧Kamaina bi i giuwedina gado, “Ko nawa dobu matabudimo bi lava matabudi lisidimo giu visuvivuna ko lauguguyae. ¹⁶ Bi lava aiyai yai sumaḡegu bi gaubemo sa kabuluna ba tana ya yawasana. Bi aiyai mote i wai sumaḡegu ba kamaina te kovoḡa ya vai. ¹⁷ Bi mabai sa wai sumaḡeguna ba anisove kauwidi sa voyedi. Bi tedi kaka tagu isagumo aluwa gebogebodi lava lisidimo sa kwavivaidi. Bi kota kalina ḡesaudi mote a sibesibedinemo sa gagali. ¹⁸ Tedi mwata wai lauonedi sa legaudina ba mote sima peki. Bi kota gauba waionedi sa tegodina ba mote ima laukubutidi. Bi nimesi lava sidesidedi dabedimo sa sivudina ba sa yawasana.”

Maimaituwa Yesu i laḡeti saḡe malamo

¹⁹ ✧Bada Yesu giu i wai waikovi mulinemo ba Maimaituwa Yesu i laḡeti saḡe malamo. Tana kataianemo waibada gabunemo i waimiyeni. ²⁰ Kamaina bi ena tauwaikaiwatana a potiyovo a nawa dobu matabudimo bi a lauguguya. Bi Bada i sagudi bi i ka maḡati kauwe te edi lauguguya ba giukauwa. Banina Bada ena ḡailisimo anisove kauwidi a voivoiyedi bi lava a kitekitedi.

Giugiukamaḡedi edi Kauwa

Yesu i giu te Aluwa Waiyawa ya yovo

¹ Aisii, Tiopilas! Egu buka dolinemo e gilugilumina,* ba Yesu ena noya bi ena wailovelove i wai waitubuna e gilumiwata. ² Bi noya wapewapedi i voivoiyedina eete i saḡe i nawe malamo. Muliḡa kaka i nawana malamo bi giugiukamaḡedi i vinevinedina Aluwa Waiyawemo i giu vavasageḡedi. ³ Yesu ena wai nuwatoitoti bi ena peki mulinemo giugiukamaḡedi lisidimo kauwa wapewapedimo i laumaḡata te tedi sa sibe te tana i kenamoito munaga. Laḡan 40 nopodimo laḡan wapawapa i laumaḡata bi Maimaituwa ena waibada lisidimo i giugiuwe.

⁴ Bi laḡan ḡemota tana giugiukamaḡedi waitedi ai ḡemotidi bi i giu-vavasagedina gado, “Mote Yelusalem koma gose bi koi laba te Tamagu Aluwa Waiyawa ya giukamaḡe yovoḡe maibena dolinemo i giugiuwapana mainana. Tagu niga puyona dolinemo e gei giuwemi. ⁵ Diyon lava gaubemo i ka buludi bi laḡan ḡotona temi Aluwa Waiyawamo ya ka bulumi.”

Maimaituwa Yesu i nawena malamo

⁶ Laḡannemo giugiukamaḡedi Yesu waitena ai ḡemoti munaḡedi ba Yesu ai talayena gado, “Bada, tam niga laḡannemo Israel lavedi waibada kwa vite munaḡedi, ee?”

⁷ Bi i giuwedina gado, “Tamagu taunaḡa waibadana lisinemo te mba laḡandi i vinedi bi temi mote emi noya bai te ko sibe. ⁸ ✧Bi laḡannemo Aluwa Waiyawa ya yovona lisimimo laḡannemo, kaka ḡailisi ko vai te giugu visuvusuna ko giuwata, Yelusalemmo, Diudiya, Sameliya matabuna nopodiḡa bi dobu isuna te isuna.”

⁹ ✧Laḡannemo Yesu ena giu i waikovi mulinemo a kitakita bi Maimaituwa i kailageti saḡe bi giyou i suma te mote a kita munaḡe. ¹⁰ Tedi ai kitawata i saḡa i nawanawa ba ooloto labu edi gala potipotidi, ai maḡemoti te diyedimo a moito kamaḡedi. ¹¹ Bi a giuna gado, “Temi mani Galili bai aubaina niga ḡome kona moito bi galewa ko kitakita? Niga Yesuna niganana lisimimo Maimaituwa i vai nawe galewemo, tana bainewa kona kita bi i saḡa i nawanawana, mainana kota ya yovo munaḡa.”

Diudas epaiyanina a vine

¹² ḡome oya isana Olip, a gose bi a munaḡa Yelusalemmo. Niga oyana Yelusalem diyanemo, manekina mote i lofa.† ¹³ ✧Bi laḡannemo a munaḡa taun ba vanuwa a miyamianemo a valageta bi noke a saḡa dabanemo. Bi lava ḡome a miyamiana ba Pita, Diyon, Diyemes, Endulu, Filip, Tomas, Batolomiu, Metiu, Diyemes tamana ba Alupias. Bi Saimon a wai isana *Selot* bi Diudas tamana ba Diyemes. ¹⁴ Niga lavedi laḡan matabuna ai ḡemotidi bi a laulaupali. Nopodimo ba Yesu tasitasina, tinana Meli bi waivini ḡesaudi waitedi.

¹⁵ Bi mba laḡannemo tauwaisumaḡa wapedi 120 a wai bolu poudimo Pita i miya moito bi i giuwedina gado, ¹⁶⁻¹⁷ “Egu lava waisumeḡimi, wala nove Aluwa Waiyawa Deivida i waiaetadoliye te i giuwatana gado, lava ḡemota

* **1:1:** Giu dolinemo e gilugilumina ba Luk ena gopol (Luk 1:1-4 ko kita). ✧ **1:8:** Met 28:19; Mak 16:15 ✧ **1:9:** Mak 16:19 † **1:12:** Kilomita ḡemota luvana. ✧ **1:13:** Met 10:2-4; Mak 3:16-19

kaka Yesu ya kaisoluḡe. Bi niganana gilugilumina wadubonemo bai i giugiuwena banina i tubuḡa. Bi dolinemo Yesu lavana i vine te tada vaitena te noyanoya. Niga lavana Diudas, tana Yesu taupanina i wai etadoliyedi te Yesu a kaididi.”

¹⁸ ✧(Diudas Yesu kaisoluna aubaina mane a vite bi manenemo doḡa i kune. Bi ḡome tana kununaḡa i kuluva bi bwagana i wai katisali bi tinageḡa i dabalala te i peki. ¹⁹ Bi lava matabudi Yelusalem noponemo niga giuna a vaiye. Taunana aubaina niga doḡana kalinedimo ai isana *Akeldama*. Mba banina ba kwasina doḡa i vitale).

²⁰ Pita i giuna gado, “Niga kauwina Deivida ena buka Sale noponemo, i gilugilumina mainana i tubuḡa. Ḡome i giuna gado, ‘Kaka ena vanuwa ya kavakava, bi mote aiyai noponemo ima miya.’ Bi kota, ‘Lava ḡesau ena waibada gabuna ya vai.’

²¹⁻²² ✧“Taunana aubaina i visu te oloto ḡesau ta vine te BADA Yesu ena kenamito vaitena ta giu nawe. Niga olotona maso ba Yesu vaitena te nawanawa ḡemota nove Diyon ena waibulu laḡannemo eete Maimaituwa Yesu i kailageti saḡe malamo.”

²³ Kamaina te lava labu a legaudi: Diyousep a wai isana *Basabas* bi isana ḡesauna *Diyastas* bi Mataiyas. ²⁴ Bi ḡome a laupalina gado, “Bada, tam lava matabudi nopodi tausibedi. Kamaina te kwai lovemente niga lavedi labu bi bamo taunana kuna vine, ²⁵ te giugiu kamagedi vaitena sa noya. Banina Diudas niga noyana i gose kamaḡe bi i nawa ena gabumo.”

²⁶ Kamaina te ḡakima labu mododimo mba lavedi isedi a gilumidi bi ledu noponemo a sivudi. Bi lava ḡemota i wai matapota bi ledu noponemo i kabi yovo bi Mataiyas isana i kulamatai. Kamaina te Mataiyas giugiu kamagedi 11 nopodimo i saga.

2

Aluwa Waiyawa i yovo

¹ Laḡannemo Pentikost soina laḡanina i tava, tauwaisumaḡa matabudi gabu ḡemota ai ḡemotidi. ² Bi i wai maḡemoti te vuvusa malamo bi i yovona maibena kaibitibiti daguguna bi vanuwa nopona i wai wanavu. ³ Ḡome mwali a kitana maibena kai menamenana ḡemoḡemotaḡa dabediḡa i wai yamone. ⁴ Bi matabudi Aluwa Waiyawa nopodi i wai wanavudi bi kalina ḡesaudi gagaliyedi ai tubu, Aluwa Waiyawa i vitevitedina mainana a gagali.

⁵ Ḡome ba Diu lavedi Maimaituwa taulauduneyena dobu matabuna noponemo a tava Yelusalemmo a miyamiya. ⁶ Bi laḡannemo kalina a vaivaiye ba a tava ai ḡemotidi bi a vaiye te tauwaikaiwatana kalinedimo a giugiu ba a nuwalaḡalaḡa. ⁷ Bi tedi tauwaikaiwatana a soveyedi bi a giuna gado, “Niga lavedi ba Galili dobuna lavedi, ⁸ bi bainewa te ta vaivaiyedi ḡemoḡemotaḡa kalinademo sa giugiu? ⁹ Tada matabuda dobu tabudiḡa te tava: Patiya, Midiya, Elam, Mesapotomiya lavedi, Diudiya, Kapadosiya, Pontus, Eisiya, ¹⁰ Piligiya, Pamfilia, Idip bi dobu ḡesaudi Libiya noponemo Sailin diyanemo. Bi ḡesauda ba tautavatava Loumḡa te tava. ¹¹ (Eteni lavedi bi Diu, niganana Diu lavedi edi laudune ta kaikaiwatedi). Bi tada ḡesauda ba Kulitiḡa bi Alebiyaḡa te tava. Bi ta vaivaiye te ḡemoḡemotaḡa kalinademo Maimaituwa kauwa nananakidi i voivoiyedina sa giugiuwedi.” ¹² Tedi a sove bi nuwedi i laḡalaḡa bi ai giugiuna gado, “Niga kauwina banina bai?”

13 Bi lava ḡesaudi ai gadolosed i bi a giuna gado, “Niga lavedi waen a tego gulate te a bu’uwa bi sa giugiu yabayababa.”

Pita ena lauguguya

14 Ḡome Pita bi giugukamaḡedi 11 vaitedi a moito bi Pita kalinana dididiginemo lava i giuwedina gado,

“Temi Diu bi ma baibaimiḡa Yelusalemmo ko miyamiyana, koi beyavaiya kauwa bi bai yà giuwemi! 15 Niga lavedi mote a tego bu’uwa mai temi ko noḡonoḡotina banina niganana ba 9-na okoloki olaolala.* 16 Niga ba buka wadubonemo taugiuwatana Diyowelo bai i giugiuwena niganana ya tubutubuḡa. Diyowelo niga mainana i giu,

17 *Ḡome Maimaituwa i giuna gado:

Laḡan damodimo tagu kaka egu Aluwa

yà ḡini kamaḡe lava matabudi lisidimo.

Bi natunatumi oloolotodi bi waiwaivinidi

tedi kaka taugiuwatana sa tubuḡa

bi giugu sa lauguguyae.

Bi emi olooloto valivaliudi

kaka wailove sa kitedi.

Bi emi magumagula lauboni

sa kitedi.

18 Mba laḡandimo egu taupaula oloolotodi

bi waiwaivinidi matabudi lisidimo

egu Aluwa yà ḡini kamaḡe,

te tedi taugiuwatana sa tubuḡa

bi giugu sa lauguguyae.

19 Bi tagu mataila galewemo yà voyiedi

bi dobumo kwasina bi kaisikei baduwalina.

20 Suwala yai dudubala

bi nawalai ya sabana maibena kwasina

bi muliḡa kaka Bada ena laḡan dididiga ya tava.

21 Tedi mabai Bada isanemo sai baḡana ba matabudi sa yawasana.’

22 “Israel lavemi, niga giudi ko vaiyedi: Maimaituwa Nasalet Yesuna, ḡailisi i vite te kauwa nananakidi bi mataila i voivoiyedi, mba Maimaituwa i wai lovemi te temi Yesu ko sibe. 23 *Bi wala Maimaituwa ena ogatala i voivoiyena luvanemo, temi gebogebo lavedi nimedimo kona sako te kolosimo kona tupalatu te i peki. 24 *Bi Maimaituwa Yesu lisinemo peki tuniyavina bi nuwaboya i kaikamaḡe bi i ka kenamoito munaḡe. Banina peki mote ḡemoḡemotina te maso Yesu i kaididi. 25 *Banina Deivida Yesu niga mainana i gei giuwata,

‘Bada Maimaituwa e kita

laḡan matabuna ya waidoligu.

Tana tagu vaitegu aubaina te

egu ḡaviya mote yàma nailedi.

26 Taunana aubaina tagu yài nuwavisu

bi mayasisigu yà sale.

Bi avena te yà peki,

bi yà noḡonoḡoti te tam tubuḡigu

* **2:15:** Diu tedi musala sa kani kaka waen sa tego. Tedi olaolalemo buledi sa kani bi aubigamo musala sa kani (Potiyovo 16:8). Bainewa maso 9 okoloki olaolalemo a tego bu’uwa. * **2:17:** Dyl 2:28-32 * **2:23:** Met 27:35; Mak 15:24 * **2:24:** Met 28:5,6; Mak 16:6 * **2:25:** Sale 16:8-11

kwa labe kauwe.

27 Bi Maimaituwa, tam
mote pekipekidi edi gabumo kuma gosegu,
bi kota em taupaula waiyawa tubuğina
mote kuma kita kamağe ima bova.

28 Tam yawasana kunai lovegu
te ya miya nonoğa.

Tam vaitegu
aubaina te nopogu yasisi i wanavu.’

29 “Egu lava, eda magula ġalibona Deivida ena giu kamaina te ya giu otigemi. Deivida i peki te a dobo bi kokowagina niganana niga ġome ya kenakena. 30 *Tana taugiuwatana aubaina te i sibe te ena dam noponemo kaka Maimaituwa ena waiguyau lava ġemota ya vite, banina Maimaituwa i giuwapa te mainana ya voyie. 31 Deivida lağan muliğa bai ya tubuğana i gei giuwata, te Keliso ya kenamoito munağa. Bi tana mote pekipekidi edi gabumo ima gose bi tubuğina ima bova.

32 “Tama matabumai matamaimo ke kita te Maimaituwa niga Yesuna pekimo i ka kenamoito munağa, 33 bi ena ġailisimo i kailağeti sağe te kataiyanemo i waimiyeni.† Ġome tamana Aluwa Waiyawa i vite, dolinemo i giugiuwapana mainana. Bi niganana Yesu Aluwa Waiyawa tama lisimaimo i ġini kamağe, mba taunana niganana ko kitakita bi ko vaivaiye. 34 *Bi Deivida yağolo mote i nawa malamo bi tana Yesu niga mainana i gei giuwata,

‘Maimaituwa egu Bada i giuwe:
Kataiyagumo ku miya

35 kamaina eete tagu em ġaviya ya natomedi
bi kağem dibunemo yaì dubudi
maibena panibulu kağem ani lauyasayasagina.’

36 “Taunana aubaina Islael lavemi e ġoe te maso matabumi kona sibe kauwe te niga Yesuna kona tupatupalatuna, Maimaituwa i voyie te tana taunana Keliso bi Bada.”

37 Lağannemo lava Pita ena giu a vaivaiye ba, nuwedi i kalati. Bi Pita bi giugiukamağedi ġesaudi a giuwedina gado, “Ema lava bai ka voyie?”

38 Bi Pita i giuwedina gado, “Temi ġemoğemotağa emi gebogebo ko kuvesidi bi Maimaituwa lisinemo ko nato. Bi Yesu Vinevinena isanemo ko bulu, te mba mataila te Maimaituwa emi gebogebo i noğotikamağedi. Bi puyo Aluwa Waiyawa ko vai. 39 Banina Maimaituwa i giuwapemi te mai ya voyie. Niga puyona ba temi bi natunatumi vaitedi aubaimi. Bi kota lava matabudi manekağa mabaibaidiğa Bada eda Maimaituwa ya yogedina.”

40 Bi Pita giu wapewapedi ġesaudi i tainuwataudi bi i giu vavasagedina gado, “Maimaituwa koi anine te yai yawasanimi bi mote niga kintina lavedi edi yawasana gebogebodi edi kovoga vaitedi koma vai.”

41 Tedi mabai ġome Pita ena giu a vaivaina, taudidi a bulu. Mba lağannemo lava wapana male 3 tausan edi lava waisumegiđi nopodimo a sağa.

Tauwaisumağa edi miyamiya

42 Bi lağan matabuna giugiukamağedi edi wailovelove a vaivaiyedi, a kanikani ġemota, a tulituliya bi palimo a waigemotidi.‡

* 2:30: 2 Sam 7:12,13 † 2:33: Kataiyana yawanina: Vivila bi ġailisi gabuna. * 2:34: Sale 110:1 ‡ 2:42: Buledi kivina: Bada tubuğina bi kwasinina a kani ġemota.

⁴³ Bi matabudi nopodi naila bi vivila i wanavu bi kota giugukamagedi anisove kauwidi bi mataila wapewapedi a voivoiyedi. ⁴⁴ ✠Bi tauwaisumağa edi gonağona gabu gemota ai gemotidi te matabudi aubaidi. ⁴⁵ Tedi doğa bi gonağona a kuneyedi bi mane a legaudi bi edi lava bai a malumaluwabina a vitevitedi. ⁴⁶ Bi lağan matabuna a wai gemotidi pali vanuwinemo a laulaudune bi edi vanuwa nopodiga ma nuwavisudi nuwedi gemota edi lava vaitedi buledi a kivi bi a kanikani gemota. [§] ⁴⁷ Bi tedi Maimaituwa a kasağesağe bi lava matabudi nuwedi a solusoludi. Bi lağan matabuna Bada lava gesaudi i wai yawasanidi bi i sağesağedi edi lava nopodimo.

3

Pita lava kağena nuwakuduna i wai yawasanı

¹ Lağan gemota aubigamo suwala 3 okoloki, Pita bi Diyon a sağa a nawanawana pali vanuwinemo laupali aubaina.* ² Kamaina bi oloto gemota kağena nuwakududi mai i tubuğaye a avali tavaite. Bi pali vanuwina mataetinemo, sawai isana, “Mataeta mulemulelena.” Gome aimiyeni. Tana mba gome lağan matabuna aimiyeni bi i miyamiya bi mabai pali vanuwinemo a sağa a nawanawana lisidimo mane i wai waigigimane. ³ Kamaina bi i kita te Pita bi Diyon gotona te maso a valageta pali vanuwina noponemo bi tana lisidimo mane i wai gigimane gado, “Aee, mane ko vitegu.”

⁴ Gome Pita bi Diyon tana a kitadidi bi Pita oloto i giuwena gado, “Kwa kitamai!” ⁵ Kamaina bi, oloto tedi i kitedi bi i wai nogotana bena kage mane tana sa vite. ⁶ Bi Pita i giuwena gado, “Tagu lisigumo mane geğa. Bi bai lisigumo taunana ya vitem: Nasalet Yesuna Vinevinena isanemo: Kwa moito bi kwa nawa!”

⁷ Kamaina bi Pita oloto nimana kataiyanemo i kabi bi i solu waimoito. Bi mağemota oloto kağe matabiwana bi kağe iwakiduna nuwakududi a didimana. ⁸ Tana kağenemo i moito makai bi nawa i waitubu. Kamaina bi tana vaitena a nawa pali vanuwina ganakukuna noponemo bi gome tana ganakuku noponağa i nawa bi i wai laulaupoti bi Maimaituwa i kaka sağesağe.

⁹ Bi lava matabudi mba olotona a kita i nawa bi Maimaituwa i kaka sağesağe. ¹⁰ Gome tedi a kitağone te tana ba tauwaigigimana lağan matabuna pali vanuwina mataetinemo i miyamiya, mba mataetina a wai isana “Mataeta Mulemulelena.” Bi lava matabudi a tagugu bi a sove te bai lisinemo i tubuğa.

Pita i lauguguya munağa

¹¹ Lağannemo tauwaigigimana Pita bi Diyon i kaidididi bi a moimoito, gome lava matabudi a sove gulata bi a velau lisidimo gabu isana *Solomon ena yoveyovemo* ai gemotidi. ¹² Lağannemo Pita mba mainana i kitekitedi ba i giuwedina gado, “İsrael lavemi, bai aubaina ko sovesoveye bi ko kitakitamai te bena kage tama ema gailisimo ee ema kauwa visuvusun niga olotona i voiyete kağena i didimana?” ¹³ ✠Geğa Maimaituwa, wala tamatamada Eiblağam, Aisik bi Deikap a wai sumağena, tana namalina ena taupaula Yesu i vite. Niga Yesuna temi konai anine bi ena gaviya nimedimo

✠ **2:44:** Giu 4:32-35 § **2:46:** Buledi kivina: Bada tubuğina a kani bi kwasina a tego gemota.

* **3:1:** Pilisi tedi pali vanuwinemo sewasewa ma labu sa gabugabudi, olaolalemo 9 okoloki bi aubigamo 3 okoloki. Mba lağandimo pilisi sewasewa sa voiyedi bi lava sa laupali. Bi pali lağanna gesau ba suwala bulubulumo. ✠ **3:13:** Pot 3:15

kona sako te maso ai peki, avena te Paelat i gōeğoe te maso i giukamağe i nawa bi temi kona lauyaviyavi. ¹⁴ *Tana lava visuvisuna bi didimanina bi temi kona giuvavasaga te aubaimi Paelat, lava tauwaipekidi i kaikamağe. ¹⁵ Temi yawasana tautavaitena konai peki bi geğa te Maimaituwa pekimo i wai yawasani. Bi tama niga kauwina matamaimo ke kita.

¹⁶ “Bi niga olotona matabumi ko kitakita bi ko sibesibe, tama ema waisumağa Yesu lisenemo aubaina, Yesu isanemo i yawasana. Banina tama Yesu ena gailisi kei sumağe aubaina te niga olotona i yawasana bi niganana matemimo ko kitakita.

¹⁷ “Bi niganana egu lava, e sibe te temi emi babada vaitedi bu'uwa kona voiye bi Vinevinena konai peki. ¹⁸ Bi Maimaituwa ena giu i kamağati banina dolinemo taugiuwatana matabudi lisidimo i gei giu te yağolo Vinevinena yai nuwatoitoi bi ya peki. ¹⁹ Taunana aubaina nuwemi ko vitedi bi Maimaituwa lisenemo ko nawa te tana emi gebogebo ya noğotikamağedi bi nuwemi ya laivaliudi. ²⁰ Bi Tauwaiyawasana i vinevinena ya giukamağe lisimimo. Niga Tauwaiyawasanina ba Yesu. ²¹ Tana malamo ya miyamiyana, eete lağan ya tava te Maimaituwa bai matabuna ya laivaliu munağedi banina wala niga mainana i giu waiyawa taugiuwatana lisidimo. ²² *Bi kota Mousis mainana i giu, ‘Bada emi Maimaituwa tana kaka modomimo taugiuwatana gemota ya kamağati maibena tagu. Bi tana bai matabuna ya giugiuwemina, ko vaiye kauwe! ²³ *Bi aiyai mote taugiuwatana ena giu ima vaivaiye ba kamaina te Maimaituwa ena dam lavedi lisidimo ya kwavi vai bi ya kovogi.’

²⁴ “Bi taugiuwatana gesaudi vaitedi a giu te niga kauwidi yağolo sa tubuğa, maibena niganana lağandimo sa tubutubuğa mainana. Mba taugiuwatedi tedi Samuwel bi gesaudi mulinemo a tubutubuğana. ²⁵ *Bi temi mba taugiuwatedi edi libilibi, taunana aubaina Maimaituwa wala emi magula lisidimo giu wainoğota i sako, mba temi vaitemi aubaimi mai i giu. Bi Maimaituwa Eiblagam lisenemo waiwanina i voyiyena ba niga mainana, ‘Tam em tubulelesemo kaka lava matabudi dobumo kavisuvisu sa vai.’ ²⁶ Taunana aubaina Maimaituwa ena taupaula† pekimo i ka kenamoito munağe bi i gei giukamağe lisimimo. Bi mba taupaulina i voyiyemi te gemogemotağa emi gebogebo kona kuvesidi bi tana i kavisuvisumi.”

4

Pita bi Diyon bolu babadidi lisidimo a natomedi

¹ Pita bi Diyon yağolo lava lisidimo a giugiu ba Diu pilipilisidi, Sadisi lavedi bi pali vanuwina tauyavena edi bada a nawa Pita bi Diyon lisidimo a tava. ² Tedi nuwedi i medina banina Pita bi Diyon lava a wailovelovedi bi a giugiuwedi te Yesu pekimo i kenamoito munağa bi kota lava matabudi pekimo sa kena moito munaga. ³ Taunana aubaina a panidi bi kaikana aubiga aubaina te biliwelokomo a sivu nawedi te lağan i sako. ⁴ Bi lava wapewapedi Pita ena giu a vaivaiyena ai sumağa. Bi tauwaisumağa oololoto wapedi i sağa te 5 tausan.

⁵ Bokinamai Diu edi babada bi babada nananakidi bi waiğake tauwailovelovena Yelusalem noponemo ai gemotidi bi ai bolu. ⁶ Lava niga bolunemo ba Anas tana pilipilisi edi bada Kaiyapas, Diyon, Aleksanda, oololoto gesaudi vaitedi bi pilisi edi bada ena vanuwa lavedi matabudi.

* 3:14: Met 27:15-23; Mak 15:6-14   * 3:22: Wai 18:15,18   * 3:23: Wai 18:19   * 3:25: Pak 22:18   † 3:26: Natu, Ee Taunoya.

7 Tedi Pita bi Diyon mododimo ai moitodi bi ai talayedina gado, “Bai gailisinemo ee aiyai isanemo temi niga kauwina kona voiye?”

8 Gome Pita nopona Aluwa Waiyawa i wai wanavuna i giuwedina gado, “Tauwaibabada lava aubaidi bi tauwaibabada nananakimi koi beyavaiya.

9 Tama niganana ko wai talavitavitalemaina, kauwa visuvisuna lava kağe nuwakuduna lisinemo i tubuğ aubaina. Temi ko wai talavitavitalemai te bainewa bi niga lavana i yawasana. 10 Kamaina te ka giuwemi te temi bi Islael lavemi matabumi ko vaiye. Nasalet Yesuna Vinevine Kamağena temi kona tupatupalatuna, tana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munağe, tana isanemo niga olotona niganana i yawasana bi matemimo ya moimoito.

11 Tana taunana

‘duğumoito bi temi vanuwa taukelina
duğumoitona kona dabodabokena,
niganana i nuwavitata

te vanuwa yasina i tubuğa.*

12 Mote aiyai gemota niga dobnunemo kaka imai yawasanida banina dobu matabuna noponemo mote bamo isa ġesauna ima kenakena te isanemo yawasana tai bağaye, geğa te Yesu taunağa isanemo.”

13 Lağannemo bolu babadidi Pita bi Diyon edi laudabatola a kitakita ba, tedi a soveyedi banina a sibe te Pita bi Diyon mote giulma kauwa lavedi, tedi ba lava yababa. Bi a sibe te niga lavedi dolinemo Yesu vaitena a nawanawa.

14 Bi Diu babadidi a kita te oloto a waiyawasanina diyedimo i moimoito. Taunana aubaina tedi mote ġemoğemotina te maso lisidimo bai a giuwe.

15 Kamaina bi a giuwedi te a potiyovo aniwai bolu vanuwina didiyaunemo a miyamiya bi taudima babadidi taudiğa ai talapili vivila.

16 Tedi ai tala munagedina gado, “Niga lavedi bainewa tai voyiedi? Yelusalem lavedi matabudi a sibe te niga lavedi mataila dididiga a voiye bi tada mote ġemoğemotina te ta valeledi. 17 Bi ta giu dabokedi te niga kauwina i tubutubuğana mote ima dabalala lava lisidimo. Niga lavedi ta giu wainainailidi te mba isanemo mote aiyai lisinemo sima gagali munağe.”

18 Gome Pita bi Diyon a giuwedi te aniwai bolu vanuwina noponemo a sağa munağa bi a giu wainainailidi te mote niga lavana isanemo sima lauguguya, ee simai lovelove munağa.

19 Bi edi giu ai munena gado, “Taumiğa koi talapili munağemi te Maimaituwa matanemo bamo taunana i visu? Maimaituwa giuna ka kaiwata, ee temi emi giu ka kaiwata? 20 Tama mote ġemoğemotina te bai ke kitakitana bi ke vaivaiyena giuwena kama gose.”

21 Kamaina bi bolu babadidi a giu wainainailidi bi a kaikamağedi te a nawa banina mote a sibe te bainewa maso a kovogidi. Kota lava matabudi kaikana a kita te bai i tubuğa bi Maimaituwa isana a kaka sağesağe. 22 Niga olotona kağenuwanokuna i yawasanana ba ena kwalabu 40 bi i waimuli.

Tauwaisumağa laudabatola aubaina a laupali

23 Lağannemo waibabada Pita bi Diyon a giugukamağedi ba tedi a munağa edi lava tauwaisumağa lisidimo bi bai matabuna pilisi edi babada bi babada ġesaudi bai a giugiuwedina, mainana a kamağatidi. 24 ✠Lağannemo tauwaisumağa mainana a vaivaiye ba matabudi ai ġemotidi bi kalinedi

* 4:11: Sale 118:22 noponemo ba ġakima i giuwe bi mote duğutau. Diu lavedi ba ġakimemo vanuwa a kelikelidi. Vanuwa noponemo ba gabu gemota gome ba ġakima dididiga, mba taunana vanuwa yasina. Niga ba Yesu ya giugiu wata, tana taunana Maimaituwa ena dam lavedi (church) yasidi.

✠ 4:24: Pot 20:11

dididiginemo Maimaituwa lisinemo a laupali, “Bada saḡasaḡa guletim, tam galewa, dobu, nisa bi nopodimo mwali matabuna kuna voyiedi. ²⁵ Tama tamamai Devida em taupaula, wala Aluwa Waiyawemo kuna voyie te niga mainana i giu:

‘Bai aubaina Eteni lavedi sa medimedi?

Bai aubaina lavedi kampota sa yesiyesi?

Mba potana ba waibani geḡana.

²⁶ Dobu edi ḡaliḡalibona a miya moito

bi waibabada ḡesaudi nananakidi vaitedi ai ḡemotidi te

Bada bi ena Buyobuyona sa wai ḡaviye.’

²⁷ *Giukauwa te, Alodi, Pontis Paelat, Israel lavedi bi kota Eteni lavedi niga malagainemo ai ḡemotidi bi em taupaula waiwaiyawina Yesu kuna vinena buyobuyona ai ḡaviye. ²⁸ Bi tedi ai ḡemotidi bi bai matabuna tam em ḡailisimo bi em ogatala kuna wai aninena, luvanemo mainana a voyie. ²⁹ Bi Bada, niganana edi giu wainainaila lisimaimo kwa noḡoti bi kwa voyiemai te tama em taupaula giu laudabatolamo ka giuwe. ³⁰ Nimam kwa tuḡu te kwai yawasana, mataila bi kauwa nananakidi kwa voyiedi em taupaula waiwaiyawina Yesu isanemo.”

³¹ Laḡannemo pali i kovikovi ba gabu a waigemotidina i gusu. Bi matabudi Aluwa Waiyawa i waiwanavudi bi tedi Maimaituwa giuna laudabatolamo a giu nawe.

Tauwaisumaḡa edi ḡonaḡona a soiyedi

³² *Tauwaisumaḡa matabudi nuwedi bi edi noḡota ḡemota. Bi aiyai mote i giu te taunaḡa ena ḡonaḡona, geḡa te matabudi awai sagu vivila. ³³ Gome giuglukamaḡedi ḡailisi vaitena Bada Yesu ena peki bi ena kenamoito a giu nawe. Bi Maimaituwa sagu dididigina matabudi i vitedi bi i kavisuvisudi.†

³⁴ Bi ḡome mote aiyai mododimo bai i maluwbaiye. Banina mabai doḡa bi vanuwa lisidimo ba a kuneyedi bi mane ³⁵ giuglukamaḡedi a vitedi. Bi aiyai bai i malumaluwbaiyena, mai a vitevite.

³⁶ Maibena Diyousep tana Livai damna noponemo bi Saiplasimo i tubuḡa bi giuglukamaḡedi awai isaisana Banabas. Isa Banabas banina ba *Taulaibagi*. ³⁷ Tana doḡa i wai badayena i kuneye bi manena i natome giuglukamaḡedi i vitedi.

5

Ananaiyas bi Safila

¹ Oloto isana Ananaiyas bi mwanena Safila, tedi edi doḡa ḡaubona a kuneye. ² Bi tana mwanena vaitena ai anina te mane isuna a kaididi tedi aubaidi. Bi isuna giuglukamaḡedi a vitedi.

³ Bi Pita Ananaiyas i giuwena ḡado, “Bai aubaina Seitan kunai anine te nopom i waibadae bi Aluwa Waiyawa lisinemo kuna kaiyovu, tam doḡa kuna kunekuneyena manena isuna kuna kaididi tam aubaim? ⁴ Tam maso doḡa kuna labe gwase, ee doḡa kuna kuneyena mulinemo mane maso kuna kaididi. Bi bai aubaina niga kauwina nopommo kunai nuwanogonogotae bi mainana kuna voyie? Tam mote lava lisinemo ku kaiyovu bi geḡa te Maimaituwa lisinemo kuna kaiyovu.”

* 4:27: Met 27:1,2; Mak 15:1   * 4:32: Giu 2:44,45   † 4:33: Maimaituwa taukaiwatana ya kakavisuvisu gulatedi: Ee mabai taukaiwatana sa vivile kauwedina.

⁵ Laḡannemo Ananaiyas mai giuna i vaivaiye, tana i kuluva bi i peki. Bi lava matabudi niga kauwina giuna a vaivaiyena a naila gulata. ⁶ Laḡannemo Ananaiyas i pekipeki ba, ḡome ewaewali a tava te a suma bi a avalu nawe te a dobo.

⁷ Tedi a taumiya laḡan ḡotona* te mwanena Safila i tava bi mote i sibe te bai i tubuḡa. ⁸ Ḣome Pita i waitalayena gado, “Ku giuwegu, doḡa kona kunekuneyena manena, niga taunana kamaina, ee?”

Bi Safila i giuna gado, “Emaso, mba taunana kamaina.”

⁹ Bi Pita i giuwena gado, “Bai aubaina temi konai anina bi Bada ena Aluwa konai laulubu? Lava mwanem a dobodobona, tedi mataetamo sawai laba te tam kota vaitem sa avalu nawem.”

¹⁰ Kamaina te Safila i waimaḡemoti te Pita kaḡe pakanemo i kuluva bi i peki. Gome ewaewali a saḡa vanuwemo bi a kita te waivini i peki. Kamaina bi a avalu nawe bi mwanena diyanemo a dobo. ¹¹ Bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi bi lava matabudi niga giuna a vaivaiyena ba a naila gulata.

Giuglukamaḡedi lava wapewapedi ai yawasanidi

¹² ✧ Giuglukamaḡedi mataila bi anisove kauwidi wapewapedi a vojyedi lava lisidimo. Bi tauwaisumaḡa matabudi Solomon ena yoveyovemo awai ḡemotidi, ¹³ bi lava ḡesaudi mote waisumeḡidi tedi tauwaisumaḡa waitedi waḡemota a naile ḡeḡa te lava matabudi a viviledi. ¹⁴ Olooloto bi waiwaivini Bada ai sumaḡe bi a solasaḡa tauwaisumaḡa nopodimo te laḡan matabuna tauwaisumaḡa iyevena i dididiga. ¹⁵ Tedi lava sidesidedi a avalu nawedi etamo te benamo bi duya dabedimo ai kenedi. Tedi mai a voiyena banina Pita i natonatona waguluna maso i taukonidi te a yawasana. ¹⁶ Lava kumna ḡesaudi Yelusalem diyana malagaidi waitedi ai ḡemotidi bi lava sidesidedi bi kota lava ḡesaudi aluwa ḡebogebodi a sunesuneḡidina waitedi a tavaitedi bi matabudi ai yawasanidi.

Giuglukamaḡedi a laukivigebogebodi

¹⁷ Gome pilisi saḡasaḡa guletina bi ena lava Sadisi wai babadidi waitedi nopodi unula i wanavu. ¹⁸ Bi Giuglukamaḡedi a panidi bi biliwelokomo a sivudi. ¹⁹ Bi dudubalemo Bada ena aneya biliweloko mataetina i kaikamaḡe te i waidolidi a potiyovo bi i giuwedina gado, ²⁰ “Ko nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakukunemo ko moito bi yawasana valivaliuna matabuna lava ko giuwedi!” ²¹ Laḡan i sako bi giuglukamaḡedi a nawa pali vanuwinemo, aneya i giugiuwedina mainana bi lava wailovelovedi ai tubu.

Laḡannemo pilisi saḡasaḡa guletina bi ena wai babada ḡesaudi bi Diu babadidi waitedi bolu ai yogae bi a tava bolu vanuwinemo ai ḡemotidi. Bi tauyava a giukamaḡedi biliwelokomo, te maso giuglukamaḡedi ai dolidi.

²² Laḡannemo tedi biliwelokomo a tavatava ba giuglukamaḡedi mote a kitedi, taunana aubaina a munaḡa bolu babadidi lisidimo bi bai i tubu-tubuḡana a kamaḡati bi a giuna gado, ²³ “Biliweloko mataetina gudugudu kauwena bi tauyava mataetamo a moimoito bi mataeta ke kaikaikamaḡe ba mote aiyai ḡome ke kita.”

²⁴ Laḡannemo Maimaituwa ena vanuwa tauyavena edi bada bi pilisi edi babada niga giuna a vaivaiye ba, tedi ai nuwanaina bi mote a sibe te bai ya tubuḡa. ²⁵ Gome lava ḡemota i tava bi i giuwedina gado, “Olooloto biliwelokomo kona sivusivudina, tedi niganana Maimaituwa ena vanuwemo a moito bi lava sa wailovelovedi.”

* 5:7: Inglis baibol noponemo i giu, 3 hours. ✧ 5:12: Giu 3:11

²⁶ Ğome pali vanuwina tauyavena edi bada vaitena a nawa bi giugiukamaḡedi a natomedi. Bi mote a eglidi banina lava a nailedi, male sa laugakimidi.

Giugiukamaḡedi Bolu babadidi matedimo mote giu a naile

²⁷ Tedi giugiukamaḡedi a natomedi Bolu babadidi lisidimo bi pilisi edi bada i wai talavitavitalede. ²⁸ *Bi i giuwedina gado, “Tama ke giu vavasagemi te temi mote maso niga olotona isanemo ko wailovelove. Bi gega te emi wailovelove kaikana Yelusalem nopona i waiwanavu. Bi temi ko giugiuwemai te niga lavana ena peki wavuna tama ke avali.”

²⁹ Bi Pita giugiukamaḡedi ḡesaudi vaitedi giu ai munena gado, “Tama Maimaituwa ka voteyateyae mote lava. ³⁰ Temi Yesu kolosi modonemo konai peki bi tamatanada edi Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe. ³¹ *Te kataianemo i waimiyenina Galibona bi Tauwaiyawasana. Te Islael lavedi nopodi ya vitaledi te sa laukuvasa bi edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi. ³² Tama niga kauwidi matamaimo ke kitekitedina ka giugiu nawe, kota mabai Maimaituwa Aluwa Waiyawa i vitevitedina tedi sa vovoteyete.”

Gamaliel ena lava i giuwainoḡotidi

³³ Laḡannemo Diu babadidi niga giuna a vaivaiye ba tedi nuwedi i medi gulata bi a goeḡoena maso ai pekidi. ³⁴ Bi Palisi ḡemota isana Gamaliel, tana waiḡake tauwailovelovena bi lava lava matabudi tana a vivivile, tana poudimo i miya moito bi tauyava i giu vavasagedina gado, “Pita bi Diyon ko giuwedi sa potiyovo doḡamo laḡan watiḡena. ³⁵ Tana i giuna gado, Islael babadimi, ko kita kauwa kaka niga lavedi lisidimo bai ko voiye.

³⁶ Dolinemo mainana oloto isana Tadiyas i moito saḡa bi i giu te tana bena kage lava dididiga bi lava wapana 400 a kaiwata. Bi laḡannemo tana ḡavigaviyidi ai peki bi taukaiwatana a dabalala bi bai matabuna i lautautau.

³⁷ Bi tana mulinemo, kota Galili olotona isana Diudas ko noḡoti. Mba laḡannemo Loum gabemanina lava a iyeiyevidi bi i moitosaga te lava kumna iai waietadoliyedi. Bi tana vaitena ḡavigaviyidi ai peki bi taukaiwatana matabudi ai nawa ḡemoḡemota.

³⁸ “Taunana aubaina niganana ya giugiuwemi te niga lavedi lisidimo mote bai koma voiye. Bamoda edi noya lava lisinaḡa i natona ba, noyana ya lautautau. ³⁹ Bi bamoda Maimaituwa lisinaḡa i natona ba mote ḡemoḡemotina niga lavedi koma giu waitautaudi bamoda temi Maimaituwa kowai ḡaviye.” Kamaina bi mba babadidi Gamaliel ena giu ai anine bi a kaiwata.

⁴⁰ Ğome tauyava giugiukamaḡedi a ka valaḡeti munaḡedi bi madamo a kwapudi bi a giu vavasagedi te maso mote Yesu isanemo a giu munaḡa, kamaina bi a kita kamaḡedi te a nawa. ⁴¹ Ğome giugiukamaḡedi ma nuwavisudi bolu vanuwina a potiyovo kamaḡe bi a nawa banina Maimaituwa i vinedi te tedi kamaina te sai nuwatoi Yesu isana aubaina. ⁴² Bi laḡan matabuna pali vanuwiniemo bi lava edi vanuwa nopodiḡa giu visuvisuuna wailovelovena mote a kaisako bi a laulauguguya te Yesu tana Vinevine Kamaḡena.

6

Taupaula 7 a vinedi

¹ Mba laḡandimo tauwaikawatana iye vina i saḡasaḡa. Bi tauwaisumaḡa Gulik kalinana taugiuwena a moito te Diu Gibulu taugiuwena a giuvi-tavitaledi. Banina Gulik iwape mote a kita kauwedi kani soiyenemo.*

² Taunana aubaina tauwaikawatana 12 tauwaisumaḡa a yogedi a tava ai gemotidi bi a giuwedina gado, “Mote i visu te kani soiyenemo ka soiso kauleya bi Maimaituwa giuna lauguguyaena ka kaisako. ³ Taunana aubaina, ema lava waisumegimi ko kita te ooloto 7 sibe lavedi bi Aluwa i waiwai wanavudina ko vinedi te tama niga noyana ka vitedi te sai badaye.

⁴ Bi tama kamaina te Maimaituwa giuna ka lauguguyae bi pali ka kaididi.”

⁵ Gome giugiu kamagedi edi giu, lava matabudi ai anine. Kamaina bi Stivin, waisumegina bi Aluwa Waiyawa i waiwai wanavuna a vine. Bi ena lava ḡesaudi ba: Filip, Pokolas, Nikano, Timon, Pamenas bi Nikolas. Nikolas tana ba Eteni, Entiyok olotona bi wala i waila Diu. ⁶ Tauwaisumaḡa niga oolootodi 7 ai doli natomedi giugiu kamagedi lisidimo. Bi giugiu kamagedi nimedi ooloto 7 dabedimo a sivudi te a laupali.

⁷ Kamaina bi gome Maimaituwa giuna i tuwa. Bi tauwaikawatana iye vina Yelusalem noyonemo i wapa kasaḡe. Bi pilisi wapewapedi vaitedi a nato Yesu ena kauwa a wailovelovena ai sumaḡe.

Stivin a pani

⁸ Maimaituwa Stivin i ka visuvisu bi ḡailisi i vite te anisove kauwidi bi mataila i voivoiyedi lava lisidimo. ⁹ Bi geḡa te Diu lavedi ḡesaudi Stivin a giu vitavitale, tedi ba bolu vanuwina isana *Waitaupaula yababa i kovi* lavedi. Tedi ba Diu lavedi mabai Sailin, Aleksandiliya, Silisiya bi Eisiya plovinsina lavedi. Tedi Stivin vaitena waikagiu ai tubu. ¹⁰ Bi geḡa te Aluwa Waiyawa nuwauyauya Stivin i vite bi i gagagaliyena mote gemogemotina te maso a lauyovoḡe. ¹¹ Taunana aubaina tedi kandavonemo ooloto ḡesaudi a gwayedi te kaiyovumo sa giuna gado, “Tama ke vaiye te Stivin Mosis bi Maimaituwa i giu waiyovoyovodi.” ¹² Niga giudimo lava, waibabada bi waigake tauwailovelovena a ka medimedidi. Kamaina bi tedi Stivin a pani bi ai doli nawe bolu babadidi lisidimo. ¹³ Gome tedi giu kaikaiyovudimo lava ḡesaudi a giuwedi te sa giuna gado, “Niga lavana ke vaiye te tana Maimaituwa ena vanuwa bi ena waigake Mosis i vitevitena laḡan matabuna i laulauyoḡedi. ¹⁴ Tama ke vaiye te i giuna gado, ‘Niga Nasalet Yesuna male pali vanuwina yaka geboḡe bi Diu edi vaivai Mosis i vitevitemainya ya vitedi.’”

¹⁵ Tedi mabai bolu babadidi a miyamiyana Stivin a kitakitadidi bi kitana i nuwavitala maibena aneya.

7

Stivin Diu babadidi matedimo i lauguguya

¹ Pilisi saḡasaḡa guletina Stivin i wai talayena gado, “Niga lavedi bai sa giugiuwena ba giukauwa, ee?”

² *Bi Stivin edi giu i waimunena gado, “Tamatamagu bi tuwatuwaḡagu bai ya giuwena ko vaiye. Maimaituwa namanamalina wala Mesapotomiyamo Eiblaḡam lisinemo i laumaḡata, muliḡa kaka i nawa Alanmo i miya.

* **6:1:** Teteka labena (table). Niga banina ba kani soiyena waibadayena ee mane labena waibadayena, Gulik giuna table banina ba banika. ✧ **7:2:** Pak 12:1

3 “Bi Maimaituwa Eiblaḡam i giuwena gado, ‘Em dobu bi em lava kwa gosedo bi dobu tagu yài lovmnemo kwa nawa.’ 4 *Kamaina bi ena dobu Mesapotomiya i gose bi i nawa Alanmo i miya. Gome tamana i peki mulinemo, Maimaituwa Eiblaḡam i giukamaḡe niga dobnemo niganana ta miyamiyanemo. 5 *Mba laḡannemo Maimaituwa mote doḡa ḡaubona niga ḡome i vite. Bi Maimaituwa i giuwapa te laḡan muliḡa tana bi ena tubulelesa ya vitedi. Avena te Eiblaḡam mote i wainatuna bi yaḡolo te Maimaituwa lisinemo i sauga. 6 *Maimaituwa i giuwena gado, ‘Em tubulelesa kaka wali dobumo sai taupaula yababa. Bi kwalabu 400 nopodimo mba dobuma lavedi kaka em tubulelesa sa voyiyedi te sai nuwatoitoi. 7 *Bi mba dobuma lavedi aubaidi sa wai taupaula yababana kaka ya kovogidi. Bi muliḡa kaka em tubulelesa mba dobuma sa gose kamaḡe bi sa nato niga dobnemo bi sa lauduneyegu.’ 8 *Mba ḡome Maimaituwa kwapibwali ena waianina Eiblaḡam i vite. Bi laḡannemo Aisik i tubuḡa, laḡan 8 mulidimo Eiblaḡam kwapibwali i voyie Aisik lisinemo. Bi kota Aisik natuna Deikap lisinemo i voyie. Bi Deikap natunatuna 12 lisidimo kota mainana i voyie. Niga lavedi edi tubulelesa ba tada.

9 *Deikap natunatuna tasidi Diyousep a unule, taunana aubaina tana a kune kamaḡe Idip lavedi lisidimo te yai taupaula yababa. Bi geḡa te Maimaituwa tana vaiena, 10 *taunana aubaina ena pilipili matabudimo i sagu. Maimaituwa Diyousep nuwayuaya i vite bi ena yawasanamo Idip ḡalibonana nuwana i laukwasili. Taunana aubaina ḡalibona, Diyousep waibada i vite te Idip dobuma matabuna bi ena vanuwa nopona i waibadae.

11 *Kamaina bi Idip bi Keinan dobuti matabudi gomala i ka gebogebodi bi wainuwatoi dididiga i tubuḡa. Bi eda magula mote bamo kani a banavi. 12 Laḡannemo Deikap i vaiye te Idipmo kani, tana natunatuna eda magumagula i giukamaḡedi. Tedi mote ḡome nawenawedi bi geḡa te a nawa. 13 Bi kota edi nawa wailabunemo Diyousep i kamaḡati munaḡe tuwatuwaḡana lisidimo. Gome kaka Idip ḡalibonana Diyousep ena vanuwa lavedi i sibedi. 14 *Diyousep tamana Deikap bi ena vanuwa lavedi wapedi 75 edi giu i giukamaḡe te sa nato Idipmo. 15 *Kamaina bi Deikap i nawa Idipmo, ḡome tana bi natunatuna a miyamiyana eete a peki. 16 Bi tubuḡidi a munaḡedi te Sekemmo tauyewamo a sivudi wala Eiblaḡam manemo i gimegimelina Ġema natunatuna lisidimo.

17 *Laḡan i watiwatiḡe te Maimaituwa Eiblaḡam lisinemo bai i giugiuwapanana ya tubuḡa. Bi Idip noponemo eda lava Israel lavedi iyevina i wapa gulata. 18 Kamaina bi lava ḡesau i waiḡalibona Idipmo. Niga lavana mote Diyousep i sibe. 19 *Bi niga ḡalibonana eda magumagula i laukivi gebogebodi bi i egelidi te natunatudi meyemeyedi doḡamo a sivu yovoḡedi te sa peki. 20 *Mba laḡannemo Mousis i tubuḡa bi tana gomana mulemulelena Maimaituwa matanemo. Nawalai faiona tinana bi tamana edi vanuwemo a labe. 21 *Bi laḡannemo mote ḡemogemotina te maso a labe, tana a sako yovoḡe. Bi ḡalibona natuna waivinina i vai, te i ḡamo bi i wai natune maibena natu otina. 22 Bi tana Idip edi nuwayuayamo ai lovelove. Tana ena giumo bi ena kauwemo lava ḡaigailisina i tubuḡa.

23 *Laḡannemo Mousis ena kwalabu 40 a kovi bi i ḡoe te ena lava Israel

* 7:4: Pak 12:4   * 7:5: Pak 12:7, 13:15, 17:8   * 7:6: Pak 15:13,14   * 7:7: Pot 3:12   * 7:8: Pak 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31—35:18   * 7:9: Pak 37:28, 39:2,21   * 7:10: Pak 41:39-41
 * 7:11: Pak 42:1,2   * 7:14: Pak 45:9,10,17,18   * 7:15: Pak 46:1-7, 49:33   * 7:17: Pot 1:7,8
 * 7:19: Pot 1:10,11,22   * 7:20: Pot 2:2   * 7:21: Pot 2:3-10   * 7:23: Pot 2:11-15

ya vakitedi. ²⁴ Bi Mousis i kita te Idip lavana i miya moito te Israel olotona i katikati vunu. Gome tana ena tau mulinemo i moito bi biwana i vai te Idip lavana i lai peki. ²⁵ Bi Mousis i wainogota te ena lava otidi maso a sibe te Maimaituwa yai etadoliye te tana kaka ena lava yai yawasanidi bi geḡa te tedi mote a sibe. ²⁶ Bokina mainana i kita te ena lava Israel labu a waigasiḡasi. Kamaina bi Mousis i nawa i katautaudi bi i giuwedina gado, ‘Ei, mba em tau bai aubaina ko waikaḡasiḡasi?’ ²⁷ Gome oloto ena tau i laulaugulatena Mousis i bibini bi i giuwena gado, ‘Tam aiyai waibada i vitem bi kwa waibadaemai bi kwa etaetalemai?’ ²⁸ Tam maḡo Idip lavana kuna lai peki, mai niganana tagu kwa lai pekigu, ee?’ ²⁹ Laḡannemo Mousis niga giuna i vaivaiye ba tana i naila i nawa Midian. Gome i miyana maibena tautavatava bi natunatuna oolotodi labu.

³⁰ *Kwalabu 40 a kovi mulidimo kalakalalelemo oya Sainai diyanemo, kai tomboluna, vavavannemo aneya i laumaḡata Mousis lisinemo. ³¹ Laḡannemo nigamai i kitakita ba i tava. Kamaina bi i nawa diyanemo maso i kita kaukauwena mba Bada kalinana i vaiyena gado, ³² ‘Tagu taunana em magumagula Eiblaḡam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa.’ Mousis naila i kagusugusu bi mote i waikita munaḡa. ³³ Kamaina bi Bada, Mousis i giuwena gado, ‘Em kaḡe suma kwa kaikamaḡe. Banina mba gabunemo kwa moimoitona ba doḡa waiyawa. ³⁴ Tagu egu lava edi wainuwatoi Idipmo e kita bi kota edi lauaiyi e vaiye. Bi tagu e yovona ba yaḡi yawasanidi. Taunana aubaina kwa nato bi niganana ya giukamaḡem kwa munaḡa Idipmo.’

³⁵ *Mousis tana taunana dolinemo Israel lavedi a daboke bi a giuwena gado, ‘Tam aiyai ḡailisi i vitem bi kwa waibadaemai?’ Tana taunana Maimaituwa i giukamaḡe te lava ya kapotiyovodi bi yai etadoliyedi, aneya kai tomboluna vavavaninemo lisinemo i laulaumaḡatana ena sagumo. ³⁶ *Israel lavedi Idipmo i kapotiyovodi bi anisove kauwidi bi mataila Idipmo i voyedi. Bi kota Nisa Sabasabanemo bi kalakalalelemo kwalabu 40 nopodimo. ³⁷ *Mousis Israel lavedi i giuwedina gado, ‘Maimaituwa kaka taugiuwatana ḡemota nopomimo ya vine bi ya giukamaḡena lisimimo maibena tagu.’ ³⁸ *Bi tana taunana kalakalalelemo Israel lavedi, vaiteidi ai ḡemotidi. Tana ḡome eda magumagula vaiteidi bi kota Mousis oya Sainai dabanemo yawasana giuna aneya i giuvite te i waidama lisidemo. ³⁹ Bi geḡa te eda magumagula mote kalinana a voteyateyae. Tedi a daboke bi a goeḡoena maso a munaḡa Idip. ⁴⁰ Taunana aubaina Elon a giuwena gado, ‘Ema maimaituwa kwa voyedi te sai etadoliyemai. Niga lavana Mousis Idipmo i ka potiyovoda bi tada mote ta sibe te bai lisinemo i tubuḡa?’ ⁴¹ Kamaina bi fedi koikoitau a voyiyena kitana maibena kau natuna. Bi koikoitau a voivoyena lisinemo a soi, a lausewasewa bi a vivivile. ⁴² Taunana aubaina Maimaituwa i miyatautauliyedi bi i kita kamaḡedi te kipola, suwala bi nawalai galewemo a laulauduneyedi, maibena taugiuwatana edi bukamo a gilugilumina mainana. Gome Maimaituwa i giuna gado,

kona miyamiyana ba mote
tagu lisigumo ko laulausewasewa.

⁴³ Bi temi mba maimaituwa Molek ena kape
kona ava'avali waibabali.

Bi kota kipola maimaituwana Lafen aluwina

* 7:30: Pot 3:1-10   * 7:35: Pot 2:14   * 7:36: Pot 14:21; Nam 14:33   * 7:37: Wai 18:15,18

* 7:38: Pot 19:1—20:17

kona ava'avali waibabali.

Temi mba mwalidi kona voyiedi
bi kona laulauduneyedi.

Taunana aubaina ya giukamaḡemi
te emi dobuko potiyovo kamaḡe
bi Babilon mulitaulinemo ko nawa.’

⁴⁴ ✧ “Kalakalalelemo eda magumagula Maimaituwa mayavaina kapena a
ava'avali nawe. Bi a voyiena ba bainewa Maimaituwa Mousis i giugiuwena
mainana. Bi kota kitana bainewa i wailovena mainana luvanemo i
voyie. ⁴⁵ Laḡan muliḡa Diyosuwa eda magumagula i wai etadoliyedi
ḡaviya noponemo bi lava mba dobudimo miyemiyedi Maimaituwa i
kwavi waipotiyovodi te dobuna a vai, lava niga ḡome a miyamiyana
lisidimo. Bi Maimaituwa mayavaina kapena a avali tavaite niga dobonemo
Maimaituwa ani laudunena bi ḡome i kenana eete Deivida ena waibada
saugina. ⁴⁶ ✧ Maimaituwa, Deivida nuwana i vai. Bi Deivida, Maimaituwa i
waibaḡa te maso i waianine bi pali vanuwina i ḡala, Deikap ena tubulelesa
edi ani laudune. ⁴⁷ ✧ Bi ḡeḡa te Solomon pali vanuwina i ḡala Maimaituwa
aubaina. ⁴⁸ Bi kota Maimaituwa saḡasaḡa guletina mote lava vanuwa a
ḡaleḡaledina nopodimo ima miyamiya. Taugiuwatana niga mainana i giu:

⁴⁹ ‘Mala egu ani miya
bi dobu kaḡegu ani waitupamoitona.

Vanuwa bainewa kitana kwa ḡala aubaigu?
Ee bamo egu vanuwa ani waiyawasi?’

⁵⁰ Tagu mote mwali matabudi malamo
bi dobumo nimagumo e voyiedi?’ ”

⁵¹ Stivin yaḡolo ena giu ya nawenawe, “Temi nopomi ḡaigaidi, beyemi
a pota bi kona laukasagaigai mote Maimaituwa giuna koma vaivaiye.
Maibena emi magumagula. Temi sauga matabuna Aluwa Waiyawa ko
laulaukasagaigaiye. ⁵² Emi magumagula wala taugiuwatana matabudi a
laukivigeboḡeyedi bi ai pekidi. Tedi ba lava didimanina ena nato a
giugiuwata. Bi laḡannemo i tavana ba temi kona kaisoluḡe bi konai peki.
⁵³ Maimaituwa ena waigake aneya i vitedi bi a natome eda magula lisidimo
bi temi mote ko kaiwata.”

Stivin ḡakimemo ai peki

⁵⁴ Laḡannemo Diu babadidi Stivin ena giu a vaivaiyedi ba a medi gulata
lisinemo bi mwakedi a sanadididi. ⁵⁵ Stivin Aluwa Waiyawa i waiwanavu
bi i wai kita saḡa malamo te Maimaituwa namalina bi Yesu, Maimaituwa
kataiyanemo i moimoitona i kita. ⁵⁶ Kamaina bi Stivin i giuna gado, “Koi
kita, tagu mala nuwa wasana e kita bi Maimaituwa kataiyanemo Tana
Taunana Natuna ya moimoito.”

⁵⁷ Niga giudi a vaivaiyedi ba beyedi a sula gududi bi matabudi ai lasa te
velau Stivin a dubutawi. ⁵⁸ Tedi a solu nawe malagai mulitaulinemo bi ḡome
a laugakimi. Bi tauwaiwavu edi ḡala a lolodi bi oloto ewalina isana Sol* kaḡe
pakanemo a sivudi te ya labedi. ⁵⁹ Laḡannemo Stivin a laulaugakimi ba tana i
laupalina gado, “Bada Yesu, aluwigu kwa vai!” ⁶⁰ Kamaina bi tuwapekana i
waitupagwaliḡe bi kalinana dididiginemo i binauna gado, “Bada niga lavedi
edi geboḡe kwa noḡotikamaḡe.” Stivin niga giuna i vato mulinemo te i
peki.

✧ 7:44: Pot 25:9,40 ✧ 7:46: 2 Sam 7:1-16 ✧ 7:47: 1 ḡali 6:1-38 * 7:58: Sol muliḡa isana
Pol, Yesu ena tauwaikaiwatana laukaina.

8

Tauwaisumaḡa laukivigeboḡo a banavi

1-2 Bi Sol ena waianina Stivin ai peki.

Diu babadidi Stivin a laipeki mulinemo, ooloto tauwaisumaḡa Stivin a ḡabe gulate bi a avalu nawe tauyewamo a sako. Mba laḡaninemo kota Yelusalemmo laukivigeboḡo dididiga tauwaisumaḡa lisidimo i tubuḡa. Te tauwaisumaḡa matabudi a dabalala bi a nawa Diudiya bi Sameliya plovinsidi nopodiḡa. Bi giugukamaḡedi taudiḡa Yelusalemmo a miya gwasu. 3*Gome Sollava i lauegelidi te Maimaituwa ena dam laukivigeboḡo-ḡoyedi ai tubu. Tedi a nawa vanuwa bi vanuwa bi tauwaisumaḡa oolootodi bi waiwaivinidi a solu yovoḡedi te biliwelokomo a sivusivu nawedi.

Filip Sameliyamo i lauguguya

4 Tauwaisumaḡa a dabadabalalana a nawa malagai te malagai bi Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. 5 Bi Filip i nawa malagai dididigina Sameliya dobuna noponemo bi Vinevine Kamaḡena giuna visuvisuna i lauguguyae lava lisidimo. 6 Laḡannemo lava kumdi Filip ena lauguguya a vaivaiye bi anisove kauwidi a kitekitedi ba tedi matabudi ena giu a vaiye kaukauwe. 7 Banina Filip lava nopodimo aluwa geboḡebodi i kwavi vaidi bi ma galalidi a potiyovo. Bi kota lava wapewapedi tunipekipekidi bi kaḡe nuwakududi i waiyawanidi. 8 Taunana aubaina lava mba malagaina dididiginemo ai nuwawisu gulata.

Saimon taubwalabwalau

9 Sameliyamo oloto isana Saimon walaka bwalabwalauna miyamiyana, Sameliya lavedi matabudi ena bwalau kauwidi i voivoiyedina a sovesove. Bi i seḡaseḡala te lava dididiga. 10 Bi lava yababa te lava nananakidi mataudi kalinana a vaivaiye kauwe bi a giu te, “Maimaituwa ena ḡailisi dididiga lisinemo.” 11 Tedi Saimon kaiwatana walaka ai tubu bi ena bwalaumo lava i wai soveyedi. 12 Bi Laḡannemo Filip Maimaituwa ena waibada bi Yesu isana i laulauguguyae ba ooloto bi waiwaivini ai sumaḡa bi i kabuludi. 13 Bi Saimon vaitena i waisumaḡa bi i kabulu. Gome Filip ena ani nawamo i kaiwata. Bi Filip anisove kauwidi bi mataila i voivoiyedina Saimon i kitedi bi i sovesoveyedi.

14 Laḡannemo giugukamaḡedi Yelusalemmo a vaiye te Sameliya lavedi Maimaituwa giuna ai sumaḡe, tedi Pita bi Diyon a giukamaḡedi lisidimo. 15-16 Banina tedi yaḡolo mote Aluwa Waiyawa i yovo tauwaisumaḡa valivaludi lisidimo. Bi tedi ba Bada Yesu isanemo a kabulu otigedi. Laḡannemo Pita bi Diyon a tava lisidimo ba aubaidi a laupali te Aluwa Waiyawa sa vai. 17 Kamaina bi Pita bi Diyon nimeri tauwaisumaḡa dabedimo a sivudi bi Aluwa Waiyawa a vai.

18 Bi laḡannemo Saimon i kita te giugukamaḡedi nimeri tauwaisumaḡa dabedimo a sivudi te Aluwa Waiyawa a vai. Gome Saimon mane i waiyoyo Pita bi Diyon lisidimo 19 bi i giuwedina gado, “Niga ḡailisina kota ko vitegu te aiyai dabanemo nimagu ya sakona ba Aluwa Waiyawa ya vai.”

20 Bi geḡa te bi Pita i giuwena gado, “Tam male em mane vaitena ko nawa kai kalakalatinemo. Banina tam kuna noḡoti te Maimaituwa ena puyo bena manemo kwa gimeli ee! 21 Tam mote Maimaituwa i waianinem te tama ema noyamo kwa saḡa banina nuwapoum mote i didimana Maimaituwa matanemo. 22 I visu te mba em noḡotidi geboḡebodi kwa kuvesidi bi

* 8:3: Giu 22:4,5, 26:9-11

kwa laupali Bada lisinemo te em gebogebo male ya noḡoti kamaḡedi.
²³ Banina e kitam te kuna unula gulata lisimaimo bi em noḡota gebogebodi sa waibadaem.”

²⁴ Kamaina bi Saimon i giuwena gado, “Aee aubaigu ko laupali Bada lisinemo te bai kuna giugiuwena lisigumo mote mainana ima tubuḡa.”

²⁵ Ğome Pita bi Diyon edi waisumaḡa a giuwedi bi Bada Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. Mulinemo tedi a munamunaḡa Yelusalemmo ba Sameliya malagaidiḡa giu visuvisuna a laulauguguyae.

Filip bi Itiopiya badana dididiga

²⁶ Kamaina bi Yelusalemmo Bada ena aneya Filip i giuwena gado, “Kwa vononoḡa bi kwa yovo kwa nawa yalousa yawaninaḡa. Tam eta Yelusalemmo bi i yovo i nawa Gasa taunana kwa kaiwata.” (Mba etana i pupu aubaina lava mote sima kaikaiwata). ²⁷ Ğome Filip i modina i nawanawa etamo te Itiopiya olotona i banavi bi olotona ba waibadana dididiga, ḡalibona waivinina isana Kandeke ena mane taulabena. Niga olotona i nawa Yelusalemmo laudune aubaina, ²⁸ bi ena seliotmo i munamunaḡa ba etamo taugiuwatana Aisaiya ena buka i iyeiyevi. ²⁹ Kamaina bi Aluwa Waiyawa Filip i giuwena gado, “Kwa nawa noi seliyotina diyanemo kwa moito.” ³⁰ Bi Ğome Filip i velau seliot diyanemo bi i vaiye te olotona taugiuwatana Aisaiya ena buka i iyeiyevi. Kamaina bi Filip i waitalayena gado, “Bai kwa iyeiyevina banina kwa sibesibe ee geḡa?”

³¹ Bi olotona ena giu i waimunena gado, “Bainewa ya sibe? Walitau ya giuwailoveloveḡa kaka ya sibe.” Kamaina bi olotona Filip i giuwe te i valageta ena seliotimo bi diyanemo i miya.

³² ✧ Bi olotona Aisaiya ena bukamo i iyeiyevina ba niga mainana i giu: “Lava tana ai doli nawe

bi sa vununa maibena sipu.

Bi kota maibena sipu lauewalina

laḡannemo kapalina a bwalibwali,

ba tana i miya moimoisili

bi mote bai i giuwe.

³³ Laḡannemo a ka gebogebo gulate,

tana mote aubaina i giu ḡaigailisi.

Mote aiyai kaka ena tubulelesa

ima giuwata.

Banina ena yawasana dobumo ba damona.”

³⁴ Ğome Itiopiya badana Filip i waitalayena gado, “Ae goma, ku giuwegu, taugiuwatana aiyai ya giugiuwe, tana taunaḡa ee, lava ḡesau?” ³⁵ Kamaina bi Filip, Aisaiya ena bukamo giugiuna ḡemotinemo giu i waitubu bi Yesu giuna visuvisuna giu wailovelove i wai tubu. ³⁶⁻³⁷ Tedi a nawanawa etaḡa te gaubemo a tava bi Itiopiya badana i giuwena gado, “Ei, gauba nove, tagu kamaina te ya bulu bai ya ka pilipiligu?”* ³⁸ Kamaina bi ena seliot tauvelauyena i giuwe te i moito bi tana bi Filip a nawa gaubemo. Ğome Filip Itiopiya badana i kabulu. ³⁹ Laḡannemo gaubemo a lovolovo tava ba Bada Aluwina i waimaḡemoti te Filip i avalu nawe. Bi Itiopiya olotona mote Filip i kita munaḡe. Bi tana ma yasisina i gelu i nawa banina Maimaituwa i waiyawasani.

✧ 8:32: Ais 53:7,8 * 8:36-37: Kululikuli wadubodi ḡesaudimo nigamai a giu, Tam bamoda nuwam tabutabunemo kwai sumaḡana ba ya ka bulum.

⁴⁰ Filip bainewa te Adotasmo i laumağata. Tana malagai matabuna nopodiga i nawa bi giu visuvivuna i laulauguguya nawena eete Seseliyamo i tava.

9

Sol ena yawasana i vitale

¹ Mba lağandi nopodimo Sol yağolo te nuwana i medi gulata bi i giu te Bada ena tauwaikawatana yai pekidi. Taunana aubaina i nawa pilisi sağasağaga guletina lisinemo bi ² i waibaga te pepa ya kulidi Diu edi bolu vanuwidi babadidi aubaidi Damaskas malagainemo. Tedi maso mba pepedi a iyevidi bi Sol ai anine te ololoto bi waiwaivini Yawasana Etana taukaiwatana maso i panidi bi i natomedi Yelusalemmo. ³ Kamaina bi Sol i nawa Damaskas malagaina diyanemo i tavatava ba yanayana wai matakanikanina malamo i wai mağemoti te Sol i yana kwaivivili, ⁴ bi i kuluva doğamo i talağa. Bi kalina galewemo i vaiyena gado, “Sol, Sol bai aubaina kwa laulau kivigebogeboyegu?”

⁵ Sol i waitalana gado, “Tam aiyai, Bada ee!”

Bi Yesu i giuna gado, “Tagu Yesu, tagu taunana kwa laulaukivigebogeboyegu. ⁶ Yağiyagina kwa moito makai bi kwa nawa malagai dididiginemo bi ğome sa giuwem te bai kwa voiye.”

⁷ Ololoto Sol vaitena a nawanawana, ğome a tau moimoito giu geğa banina tedi kalina a vaiye bi mote aiyai a kita. ⁸ Ğome Sol i miya moito bi gado yai kita ba matana i wai dudubala bi mote bai i kita. Kamaina bi nimanemo a kabi bi ai wai doli nawe Damaskas. ⁹ Bi ma matapotapotana i miyana lağan faiona a kovi, mote bai i kani bi i tego.

¹⁰ Damaskas noponemo tauwaikawatana ğemota isana Ananaiyas i miyamiya. Bi wailove i kita Bada i laumağata bi i giuwena gado, “Ananaiyas.”

Bi ena giu i waimunena gado, “Bada, tagu niga.”

¹¹ Ğome Bada i giuwena gado, “Kwa modina kwa nawa eta sa wai isana, *Eta Didimanina*. Mba ğome Diudas ena vanuwemo kwa tava bi kwai talana Tasis olotona isana Sol aubaina, tana ğome niganana ya laulaupali lisigumo.

¹² Bi wailove i kita te oloto isana Ananaiyas ya natonato lisinemo te nimana dabanemo ya sivudi bi yai kita munağa.”

¹³ Ğome Ananaiyas ena giu i waimunena gado, “Bada, lava wapewapedi mba olotona ena kauwa a giuwegu, te tana taukaiwatam Yelusalemmo i kaka gebogebodi. ¹⁴ Bi pilipilisi edi babada ğailisi a vite te i nato Damaskasmo te taulauduneyem matabudi ya panidi.”

¹⁵ Bada, Ananaiyas i giuwena gado, “Kwa nawa banina tagu niga olotona e vine te egu noya ya voiye bi isagu ya giuwaimağati, Eteni lavedi bi ğaliğalibona bi Israel lavedi lisidimo. ¹⁶ Bi tagu yai love te bainewa wainuwato dididiga ya banavi tagu isagu aubaina.”

¹⁷ Kamaina bi Ananaiyas i nawa vanuwemo i valageta. Te nimana Sol dabanemo i sako bi i giuwena gado, “Valetigu Sol, etağa kuna natonato bi Bada Yesu lisimmo i laulau mağatana, taunana i giukamağegu te tam kwai kita munağa bi Aluwa Waiyawa yai wanavum.”

¹⁸ Lağannemo Ananaiyas nimana Sol dabanemo i sakosako ba mağemota mwali kitedi maibena iyana vevedi matanemo a kuluva bi matana i layana munağa, moito bi Ananaiyas Sol i kabulu. ¹⁹ Kamaina bi Sol kani i kani te ena ğailisi i vai munağa.

Sol Damaskasmo lauguguya i waitubu

Sol Damaskasmo tauwaikawatana vaitena a taumiyamiya lağan visa. ²⁰ Gome bolu vanuwidiga i nawa bi lauguguya i waitubuna gado, “Yesu tana Maimaituwa Natuna.”

²¹ Gome tedi mabai a vaivaiyena ba a tagugu bi ai giugiuna gado, “Niga olotona tana taunana Yelusalem noponemo Yesu tauwaisumagena i kaka gebogebodi. Bi niganana i tava niga gome bi tauwaisumağa ya pani nawedi Yelusalemmo pilipilisi edi babada lisidimo.” ²² Bi geğa te Sol ena lauguguya i gailisi gulata bi i kamağati kauwe te Yesu tana Maimaituwa ena Vinevine. Bi Diu lavedi Damaskasmo miyemiyedi mote gemoğemotina te Sol vaitena sai kagiu.

²³ Lağan wapawapa a kovi mulidimo Diu lavedi gome miyemiyedi ai gemotidi bi Sol kana pota a yesi te maso ai peki. ²⁴ Bi geğa te lava gesaudi Sol a tainuwatau. Bi Diu lavedi suwala bi dudubala tedi malagai ganakukuna mataetina a yaveyave te Sol maso i laupotiyovo bi ai peki. ²⁵ Taunana aubaina dudubala gemota Sol ena lava kaikaiwatana dou noponemo a suveki bi ganakuku koyiyavusinemo ai dawwe yovoğe.

²⁶ Lağannemo Sol Yelusalemmo i tava bi i goe te maso tauwaikawata vaitedi ai gemotidi bi tedi matabudi a naile bi mote ai sumağe te tana tauwaikawatana gesauna. ²⁷ Kamaina bi Banabas, Sol i waidoli nawe giugiukamagedi lisidimo bi i giuwedi te bainewa Sol i nawanawa Damaskas bi etamo Bada lisenemo i laumağata. Bi kota i giuwedi te Sol bainewa Damaskasmo ma laudabatolana Yesu isana i lauguguyae. ²⁸ Gome Sol tauwaikawatana vaitena a miya bi Yelusalem malagaina noponağa ma laudabatolana Bada isana i laulauguguya nawe. ²⁹ Bi kota Diu lavedi Gulik kalinedi taugiuwena vaitedi ai kagiu bi a wai sağasağa. Bi tedi a goeğoenana maso Sol ai peki. ³⁰ Bi lağannemo tauwaisumağa a vaivaiye ba tedi Sol ai doli nawe Seseliya bi a giukamağe i nawa Tasis.

³¹ Mba lağandimo Maimaituwa ena dam lavedi Diudiya, Galili bi Sameliya dobudimo miyemiyedi tedi nuwedi i kena. Bi Aluwa Waiyawa ena gailisimo tedi i laibagidi te a gailisi. Tedi Maimaituwa a vivivile bi ena dam iyevina i dididiga.

Pita Aniyas i wai yawasani bi Dokas pekimo i ka kena moito

³² Mba lağandimo Pita i nawa dobu bi dobu bi kota Laida malagaina noponemo tauwaisumağa i vakitedi. ³³ Gome tana oloto isana Aniyas i banavi bi tana sida tunipekipeki i vai bi i kenana kwalabu 8 a kovi. ³⁴ Bi Pita i giuwena gado, “Aniyas, Yesu Keliso i wai yawasanim, ku moito em kebana kwa noku.” Noi taunana te Aniyas i yawasana te kenamoito. ³⁵ Mba gome Laida bi Salon malagaidi lavedi matabudi, mainana a kitakita ba a nuwavitaledi bi Bada ai sumağe.

³⁶ Bi kota Diyopa malagainemo tauwaisumağa waivinina i miyamiyana isana Tabita. (Gulik kalinedimo isa Tabita ba Dokas). Tana lağan matabuna kauwa visuvisudi i voivoiyedi bi lava wainuwatoitoidi i sagusagudi. ³⁷ Lağan gemota tana i sida kauwa te i peki. Kamaina bi tubuğina a koğa bi a avalu sağe noke bena wailabunemo* a sako. ³⁸ Bi Laida malagaina ba Diyopa diyanemo, taunana aubaina tauwaisumağa Diyopamo a vaiye te Pita Laidamo i miyamiyana. Kamaina bi ooloto labu a giukamagedi te Pita sai bağana gado, “Aee, ku nato makai lisimaimo.”

* 9:37: Gulik baibol bi nigilisi a giuna upstairs room.

³⁹ Kamaina bi Pita niga oloolotodi vaitedi a munaḡa Diyopamo. Laḡannemo tedi ḡome a tava ba Pita ai doli saḡe noke bena wailabunemo. Bi iwape matabudi Pita a moito kwaivivili bi a ḡabaḡaba. Tedi kwama bi gala Dokas ma miyanemo i voivoiyedina Pita ai love.

⁴⁰ Gome Pita matabudi i giuwedi te a potiyovo vanuwa dibunemo. Bi tana tuwapekana i waitupagwaliḡe bi i laupali. Bi i tauvitale te waivini pekipekina i kita bi i giuwena gado, “Tabita, ku kenamoito.” Tana matana i layana bi laḡannemo Pita i kitakita ba i kenamoito. ⁴¹ Pita nimana i tuḡu bi waivini nimanemo i kabi te i solu waimoito. Ḡome tana, iwape bi tauwaisumaḡa i yogedi a saḡa bi i wailovedi te waivini i yawasana munaḡa.

⁴² Lava matabudi Diyopa noponemo bai i tubutubuḡana giuna a vaiye bi lava wapewapedi Bada Yesu ai sumaḡe. ⁴³ Pita oloto isana Saimon vaitena Diyopamo laḡan wapewapedi a miyamiya. Bi Saimon ena noya ba musala kwapidi i kopedi bi i waikunekuneyedi.

10

Pita bi Koniliyas

¹ Seseliya malagainemo oloto isana Koniliyas i miyamiya, tana ba tauwaiḡaviya edi bada, sawai isedina *Itali potumina*. ² Tana ba lava didimanina bi ena vanuwa lavedi matabudi Maimaituwa a laulauduneye. Tana laḡan matabuna Diu lavedi wainuwatoitoidi i sagusagudi bi kota Maimaituwa lisinemo i laulaupali nonoḡa. ³ Bi laḡan ḡemota suwala 3-ya okoloki mainana* bi Koniliyas wailove i kita, wailovenemo ba Maimaituwa ena aneya i laumaḡata bi i giuwena gado, “Koniliyas.”

⁴ Koniliyas ma nailina tana i kitadidi bi i giuna gado, “Bada bai kwa ḡoḡoe?”

Bi aneya i giuwena gado, “Em pali bi em waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo Maimaituwa i sibe bi nuwana kuna laukwasili. Tam em pali maibena sewasewa sa gabugabuna panena.

⁵ “Taanana aubaina niganana olooloto ḡesaudi kwa giukamagedi te sa nawa Diyopa bi ḡome oloto isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. ⁶ Tana ena tau ḡesau Saimon musala kwapidi taupopedi ena vanuwemo ya miyamiya. Mba vanuwina ba nisa diyanemo.”

⁷ Laḡannemo aneya giu i wai kovi bi i nawanawa ba Koniliyas ena taupaula labu bi ena tauwaiḡaviya ḡemota i giuwedi a tava. Bi tauwaiḡaviya tana ba Maimaituwa taulauduneyena. ⁸ Bi bai matabuna i tubutubuḡana i giuvitedi bi i giukamagedi a nawa Diyopa malagainemo.

Pita wailove i kita

⁹ Bokinamai suwala modomo niga oloolotodi nuwedi tava Diyopamo bi Pita vanuwa dabanemo i saḡa laupali aubaina.† ¹⁰ Tana kani i peki bi i ḡoḡoe te maso bai i kani. Bi laḡannemo kani vanuwemo a kaka nonoḡi ba kota wailove i kita. ¹¹ Gome Pita mala nuwawasana i kita. Bi mwali kitana maibena kadawali dididiga liuna 4 isunemo bi isunemo a kabi bi ai dawe yovoḡe dobumo. ¹² Bi geina noponemo ba musala kitedi tabudi bi tabudi a miyamiya. Musala kaḡediga nawenawedi, daledaledi bi lovolovodi. ¹³ Kamaina bi kalina malaḡa i yovona gado, “Pita ku moito bi niga muselidi kwa vunudi bi kwa kanidi.”

* **10:3:** Suwala 3:00 mainana bi augunai male i laulaupali (3:1 ko kita). † **10:9:** Israel vanuwidi ba dabedi tabetabedi.

¹⁴ Bi Pita i giuna gado, “Mm Bada, geḡa ota! Tagu mote bai bamo milamilana ee waiyawa e kani eete niganana.”

¹⁵ Bi kalina i giu munagana gado, “Mote bai mwalina Maimaituwa i kaka visuisuna kuma giuwe te milamilana.”

¹⁶ Niga kauwina i tubuḡana ma faiona. Kamaina bi kadawali maḡemota a munaḡe malamo.

¹⁷ Ğome Pita yaḡolo wailove i kitakitana banina i noḡonoḡoti waitete ba Koniliyas olooloto i giugukamaḡedina Saimon† ena vanuwa a banavi. Tedi vanuwa ganakukuna mataetinemo a vamoito. ¹⁸ Bi vanuwa taniwagina ai talayena gado, “Niga ḡome lava isana Saimon Pita ya miyamiya e geḡa?”

¹⁹ Bi Pita yaḡolo wailove i kitakitana i noḡonoḡoti wata ba Aluwa Waiyawa i giuwena gado, “Saimon, olooloto faiona sa tavutavuḡem. ²⁰ Taunana aubaina kwa moito bi kwa potiyovo dogamo bi mote nawa vaitedi nuwam ima laḡalaḡae. Banina niga lavedi ba tagu e giukamaḡedi.”

²¹ Ğome Pita i potiyovo dogamo bi olooloto i giuwedina gadoaubaina, “Egu lava, tagu taunana ko tavutavuḡegu. Bai aubaina kona tava?”

²² Kamaina bi olooloto a giuna gado, “Tama tauwaiḡaviya edi bada Koniliyas i giukamaḡemai. Tana ba lava didimanina bi kota Maimaituwa taulaudunena bi Diu lavedi matabudi tana sa vivivile. Bi Bada ena aneya waiyawa i giuwe te tam i ḡoemna kwa nawa ena vanuwemo bi bai kwa giuwe te ya vaiye.” ²³ Kamaina bi Pita olooloto i giuvaidi te vaitedi sa kena.

Pita Koniliyas ena vanuwemo i tava

Bokinamai Pita i vononoḡa bi olooloto faiona vaitedi a modina. Bi kota tauwaisumaḡa ḡesaudi Diyopamo vaitedi a nawa Seseliya. ²⁴ Tedi laḡan i sako kaka Seseliyamo a tava. Koniliyas bi ena dam lavedi bi kota ena lava kauwa i giuwedi te ai ḡemotidi bi Pita a labelabe te ya tava. ²⁵ Laḡannemo Pita i valavalageta vanuwemo ba Koniliyas i nato Pita matanemo bi tuwapekana i waitupagwaliḡe bi i lauduneye. ²⁶ Bi geḡa te Pita, Koniliyas nimanemo i kabi te i solu waimoito bi i giuwena gado, “Ku moito, tagu lava ota mai tam.”

²⁷ Tedi ma waiugiudi a valageta vanuwemo. Bi ḡome lava wapewapedi i kitedi ai ḡemotidi bi a wailaba. ²⁸ Kamaina bi Pita i giuwedina gado, “Temi kona sibe te tama Diu ema waiḡake te Eteni lavedi vaitedi kamai ḡemotimai, ee lisidimo kama nawa. Bi geḡa te Maimaituwa i wailovegu, te mote yaḡmai noḡota gado, ‘Eteni lavedi ba lava milemiledi bi ani kitakamaḡa.’ ²⁹ Taunana aubaina laḡannemo egu giu kuna giukamaḡe ba mote ya giuvaitede gado. Bai aubaina egu giu kuna giukamaḡe?”

³⁰ Bi Koniliyas, Pita ena giu i waimunena gado, “Laḡan faiona a kovi, egu vanuwemo suwala 3 okoloki e laulaupali bi aneya ena gala waimatakanikanina i wai maḡemoti te matagumo i moito kamaḡe, ³¹ bi i giuweguna gado, ‘Koniliyas em pali i vaiye bi em waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo Maimaituwa i sibe. ³² Lava ḡesaudi niganana kwa giukamaḡedi sa nawa Diyopamo, te lava isana Saimon sawai isana Pita sa giuwe te ya nato. Tana ba taomana bi Saimon musala kwapidi taukopedi vaitena sa miyamiya bi ena vanuwa ba nisa diyanemo.’ ³³ Taunana aubaina tagu em giu maḡemota e giukamaḡe. Bi i visu te kuna tava. Bi niganana Maimaituwa matanemo matabumai kei ḡemotimai, te Bada bai i giugiuwemna matabudi kwa giuwemai te ka vaiye.”

† **10:17:** Niga Saimonna ba musala kwapidi taukopedi.

Pita ena lauguguya

³⁴ Gome Pita giu i waitubuna gado, “Niganana kaka e sibe kauwe te Maimaituwa lava matabudi ya goegoedi bi Diu lavedi mote taudiḡa. ³⁵ Dobu matabuna noponemo mabai Maimaituwa sa laulauduneye bi kauwa didi-manidi sa voivoiyedina ba ya wai aninedi. ³⁶ Temi kona sibe te Maimaituwa giuna visuvisuna i giukamaḡe Islael lavedi lisidimo, te laḡannemo mabai Yesu Vinevinena Kamaḡena sai sumaḡena ba Maimaituwa nuwauba ya vitedi. Yesu taunana mwali matabuna tauwaibadayena. ³⁷ Bai matabuna Diudiya noponemo i tubutubuḡana§ temi kona sibe. Yesu giuna visuvisuna Galilimo i tubuḡa, Diyon kabulu i lauguguyae mulinemo.

³⁸ “Mba laḡannemo Maimaituwa, Aluwa Waiyawa bi ḡailisi Nasalet Yesuna i wai wanavu. Bi tana mba dobuna i nawa yaḡosi bi kauwa visuvisudi i voivoiyedi bi lava mabai aluwa gebogebodi a sunesunegidina i waiyawasanidi banina Maimaituwa tana vaitena.

³⁹ “Tana kauwa matabudi Diudiya bi Yelusalem noponedimo i voivoiyedina tama mataotimaimo ke kitedi. Tana kolosimo a tupalatu te i peki. ⁴⁰ Bi geḡa te laḡan waifaioninemo, Maimaituwa pekimo i ka kenamoito bi i voyie te tama lisimaimo i kamaḡati. ⁴¹ Bi pekimo kenamoito mulinemo tana mote lava matabudi a kita bi tama Maimaituwa i gei vinemai te ke kita, vaitena ke kani bi ke tego. ⁴² Bi i giu vavasagēmai te tama lava lisidimo ka lauguguya bi ka giuwedi te tana taunana Maimaituwa i vine te lava miyemiyedi bi pekipekidi ya etaledi. ⁴³ Taugiuwatana matabudi tana a giuwata, te lava matabudi tana sai sumaḡena ba Yesu isanemo Maimaituwa edi gebogebō ya noḡotikamaḡedi.”

Eteni lavedi Aluwa Waiyawa a vai

⁴⁴ Pita yaḡolo i giugiu ba Aluwa Waiyawa i yovo lava matabudi ena giu a vaivaiyena lisidimo. ⁴⁵ Diu lavedi waisumegidi ḡesaudi Pita vaitena a natonatona, tedi a tagugu. Banina Maimaituwa puyo Aluwa Waiyawa i giukamaḡe yovoḡe Eteni lavedi lisidimo. ⁴⁶ Bi tedi a vaiyedi te kalina ḡesaudi mote a sibedi bi a gagagaliyedi bi kota Maimaituwa a kaka saḡesaḡe.

Kamaina ba Pita i giuna gado, ⁴⁷ “Tagu e noḡoti te niga lavedi maso gaubemo te ka buludi bi mote aiyai i mai ḡakeda. Banina tedi kaikana Aluwa Waiyawa a vai, mai tada.” ⁴⁸ Gome Pita i giuwedi te tedi Yesu Keliso Kamaḡena isanemo sa kabuludi. Kamaina bi Pita ai baḡa te vaitena ḡome sa taumiya laḡan visa.

11

Pita ena noya Diu tauwaisumaḡa lisidimo i giu waididimani

¹ Giugukamagedi bi tauwaisumaḡa Diuidiyamo a vaiye te Eteni lavedi Maimaituwa giuna a vai. ² Taunana aubaina laḡannemo Pita Yelusalemmo i tavatava ba Diu lavedi tauwaisumaḡa Pita a giuvitavitalena gado, ³ “Tam bai aubaina kuna nawa Eteni lavedi edi vanuwemo bi vaitedi kona kanikani?”

⁴ Taunana aubaina Pita lisinemo baibaḡa a tubutubuḡana matabudi i giu waiipoipo lava lisidimo gado, ⁵ “Laḡan ḡemota tagu Diyopamo e laulaupali bi wailove e kita. Bi mwali kitana maibena kadawali dididiga liuna 4 malaḡa ai dawē yovoḡe matagumo. ⁶ Bi kadawali nopona e kitakita ba dobumo ḡamogamo kitedi tabudi bi tabudi suwana, malamalaḡamidi bi

§ 10:37: Bai i tubuḡa: Ee wasa i nawana.

mwanuwa lolovovodi. ⁷ Kamaina bi kalina malamo i giuweguna gado, ‘Pita ku moito, kwa vunudi bi kwa kanidi.’

⁸ “Bi tagu e giuwena gado, ‘Mm Bada, geḡa ota! Tagu mote bamo musala milemiledi e kanidi, eete niganana.’* ”

⁹ “Bi kalina malamo i giu munaḡana gado, ‘Bai mwalina Maimaituwa i kaka visuvisuna mote kuma giuwe te milamilana.’ ¹⁰ Niga kauwina ma faiona i tubuḡa. Kamaina bi bai matabuna a solu saḡe munaḡe malamo.

¹¹ “Noi taunana te ooloto faiona Seseliyaḡa a giugukamaḡedina a tava, vanuwa e miyamiyanemo. ¹² Bi Aluwa i giuwegu te mote ya nuwalalaḡa bi vaitedi ka nawa. Niga lavedi 6 waisumeḡidi vaitedi Diyopamo te ke nawa Sisaliya bi matabumai Koniliyas ena vanuwemo ke valageta. ¹³ Gome Koniliyas i giuwemai te bainewa aneya ena vanuwemo i laumaḡata bi giuwena gado, ‘Oooloto ḡesaudi kwa giukamaḡedi Diyopamo, ḡome lava isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. ¹⁴ Tana giu visuvisuna ya natome te tam bi em vanuwa lavedi matabumi ko yawasana.’

¹⁵ “Laḡannemo giu e wai tubu ba Aluwa Waiyawa i yovo lisidimo, maibena dolinemo tada lisidemo i yovoyovona.† ¹⁶ *Kamaina bi ḡome Bada bai i giugiuwena e noḡoti, ‘Diyon gauba otamo i waibulu bi temi kaka Aluwa Waiyawemo ko bulu.’ ¹⁷ Tada wala Bada Yesu Keliso tei sumaḡe bi Maimaituwa puyo Aluwa Waiyawa i viteda, niganana ḡemotina kota Eteni lavedi i vitedi. Taunana aubaina tagu mote egu ḡailisi bai te Maimaituwa ena kauwa yaḡi ḡake.”

¹⁸ Laḡannemo niga giudi a vaivaiyedi ba Pita a giugiuvitavitalena a kaisako bi Maimaituwa a ka saḡesaḡena gado, “Giukauwa te niganana kaka ke sibe te Maimaituwa Eteni lavedi i waiannedi te sa lau kuvasa bi yawasana kenakena nonoḡina sa vai.”

Tauwaisumaḡa Entiyok noponemo

¹⁹ *Laḡannemo laukivigeboḡe bi tubuḡa bi Stivin a waipeki ba tauwaisumaḡa ḡesaudi a dabalala. Tedi a nawa Fonia wapunemo, Saiplas bwanabwananemo bi Entiyok tauninemo. Bi ḡome Diu taudiḡa lisidimo giu visuvisuna a lauguguyae. ²⁰ Bi tauwaisumaḡa ḡesaudi oolootodi Saiplasiga bi Sailinga, tedi kota a nawa Entiyokmo bi Eteni lavedi lisidimo Bada Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. ²¹ Tedi Bada ena ḡailisimo lava wapewapedi a vitedi bi Bada ai sumaḡe.

²² Laḡannemo Maimaituwa ena dam Yelusalemmo niga giuna a vaivaiye ba Banabas a giukamaḡe i nawa Entiyok. ²³ Laḡannemo Banabas Entiyokmo i tavatava ba Maimaituwa ena laukivivisuvisu lava lisidimo i kita. Gome tana i wainuwavisu bi i laibagidi te nuwedi tabutabunemo Bada lisinemo sa moito didina. ²⁴ Banabas tana lava visuvisuna bi i waisumeḡi guletina nopona Aluwa Waiyawa i waiwanavu. Taunana aubaina lava wapewapedi a nato te Bada ai sumaḡe.

²⁵ Kamaina bi Banabas bi i nawa Tasis Sol tavuḡena aubaina. ²⁶ Bi laḡannemo i banabanavi ba i waidoli natome Entiyokmo. Bi ḡome tedi tauwaikaiwatana vaitedi kwalabu ḡemota a miya bi lava wapewapedi a wailovedi. Mba laḡannemo Entiyokmo tauwaisumaḡa wai isedi ai tubuna gado, “Maimaituwa ena dam lavedi.”

* **11:8:** I milamilana mote ḡemoḡemotina mai kani (10:14 ko kita). † **11:15:** Giugukamaḡedi laidalolo 2:1-13 ko iyevi. * **11:16:** Giu 1:5 * **11:19:** Giu 8:1-4

²⁷ Mba laḡandimo taugiuwatana ḡesaudi Yelusalemḡa a tava Entiyokmo. ²⁸ *Bi ḡemota isana Agabas i miya moito te Aluwa Waiyawa ena sagumo, Loum dobuna matabuna noponemo gomala dididiga ya tubuḡana i gei giuwata. (Niga gomelina ba Kolodiyas ena waibada laḡannemo i tubuḡa). †
²⁹ Taunana aubaina tauwaikaiwatana Entiyokmo ai ogatala te edi banava luvanemo edi puyo a giukamagedi tauwaisumaḡa Diudiyamo miyemiyedi aubaidi. ³⁰ Tedi edi puyo Banabas bi Sol nimedimo a sivudi te a nawedi Yeluslemmo tauwaisumaḡa edi babada lisidimo.

12

ḡalibona Alodi tauwaisumaḡa i laukivigeboḡeyedi

¹ Mba laḡandimo ḡalibona Alodi* Maimaituwa ena dam ḡesaudi i panidi bi i laukivigeboḡeyedi. ² Tana Diyon tuwaḡana Diyemes kwatikwatimo i wai peki. ³ Bi laḡannemo Alodi i kita te Diu lavedi nuwedi i visu kauwa, kauwina i voivoiyena aubaina ba kota i giu te Pita ya pani. Bi Buledi mote muu'a vaitena soina noponemo i pani. ⁴ *Kamaina bi Alodi tauwaigaviya i giuwedi te Pita biliwelokomo a sako nawe. Bi tauwaigaviya dubudi 4 bi nopodiga ba wapedi 4 a sivunawedi te Pita a kita wata. Tana i ogatala te vawaitauli soina mulinemo maso Pita biliwelokomo ika potiyovo lava kumna matedimo te maso i etale. ⁵ Kamaina bi Pita biliwelokomo a labe bi Maimaituwa ena dam ba nopodi tabutabudimo tana aubaina Maimaituwa lisenemo a laulaupali.

Pita biliweloko i potiyovo kamaḡe

⁶ Bokinamai Alodi Pita maso i kapotiyovona etala aubaina ba mba dudubalinemo Pita lava tauwaigaviya labu mododimo i kenakena. Bi tana seinidi labu a lau paniyedi, ḡemota kataiyanemo bi ḡemota ḡeniyanemo. Bi mba seinidi ḡemotidi isudi ba tauwaigaviya nimedimo ai ḡalodi. Bi biliweloko mataetinemo ba tauyava a moimoito. ⁷ Bi i wai maḡemoti te Bada ena aneya i lau moitoe bi Pita ena ani kena gabuna i lai yana. Bi tana Pita giliginemo i laidagu bi i giuwena gado, "Ku kenamoito makai!" Kamaina bi mba seinidi nimanemo a nuwa kamaḡa.

⁸ ḡome aneya Pita i giuwena gado, "Em gala bi em kaḡesuma kwa kotedi." Bi Pita mainana i voiye bi kota aneya i giu munaḡe, "Niganana em kwama dabanemo kwa kote bi kwa kaiwatagu te ta potiyovo."

⁹ Kamaina bi Pita aneya i kaiwata bi biliweloko a potiyovo kamaḡe. Bi tana mote i sibe te aneya bai i voivoiye, bi mba kamaina kauwa banina i tubutubuḡa bi tana i wainogotana benakage wailove i kitakita. ¹⁰ Tedi tauyava laumatamo bi laumulimo a vawaitaulidi bi a potiyovo malagai etana mataetinemo. Mba mataetina guduna ba ilama bi ḡome a tavatava ba mataetina nuwanemo i nuwa kamaḡe bi aneya Pita vaitena a yovo a taunawanawa bi aneya i wai maḡemoti te i yaufa.

¹¹ ḡome kaka Pita bai lisenemo i tubutubuḡana i nogoti bi i giuna gado, "Niganana e sibe kauwe te giukauwa Bada ena aneya i giukamaḡe te Alodi ena ḡailisimo bi Diu lavedi edi ogatala geboḡebodimo tagu i wai yawasanigu."

¹² ḡome kaka Pita ena noḡota i kena kauwa bi i nawa Meli ena vanuwemo, natuna Diyon isana ḡesauna ba Mak. Bi lava wapewapedi ena vanuwemo ai

* 11:28: Giu 21:10 † 11:28: Kolodiyas tana Loum i waibadaena kwalabu 41 AD i nawa te 54 AD.

* 12:1: Alodi Agilipa 1 ba Alodi dididigina itana. * 12:4: Pot 12:1-27

gemotidi bi a laulaupali. ¹³ Kamaina bi Pita gudu taulinemo i laupewapewa bi taupaula waivinina isana Loda, tana mataeta kaikamağena aubaina i nawa. ¹⁴ Bi lağannemo Pita kalinana i vai gone ba nuwana i lauvisuvisu bi gudu kaikamağena nuwana i yavuga bi i velau i munağa bi i giuna gado, “Pita mataetamo ya moimoito.”

¹⁵ Bi tedi a giuvena gado, “Tam kuna bu'uwa, ee?” Bi geğa te tana i giu laukasağaiğai, aubaina tedi a giuna gado, “Augunai Pita meyauna.”†

¹⁶ Bi Pita yağolo te i laulaupewapewa. Gome tedi mataeta a kaikamağe bi Pita a kitakita ba a ai sovesove. ¹⁷ Bi Pita nimanemo i wai katitawedi te maso a miya moimoisili. Gome tana i giuwedi bainewa Bada biliwelokomo bi i ka potiyovona. Bi tana i giuwedina gado, “Niga kauwina Diyemes‡ bi tuwatuwağana ġesaudi vaitedi ko giuwedi!” Kamaina bi tana i potiyovo munağa te i nawa dobu ġesaunemo.

¹⁸ Olaolalemo tauyava ai nuwanaina gulata bi nuwedi i lovo bi a giuna gado, “Pita lisenemo bai i tubuğa?” ¹⁹ Alodi i vaiye te Pita biliwelokomo i potiyovo ba giu i sako te sa tavuđe bi mote a banavi aubaina biliweloko tauyavena i wai talavitavitaleidi bi i giuvavasağa te sai pekidi. Gome Alodi dobu Diudiya i gose bi i nawa Seseliyamo i taumiya.

Alodi ena peki lağanina

²⁰ Bi Alodi tana Taiya bi Sidon lavedi lisidimo nuwana i medi kauwa. Taunana aubaina edi babada a giukamağedi Alodi lisenemo. Bi tedi Alodi ena vanuwa taulabena isana Blastas a gei waitauwe. Bi a giuwe te tana maso Alodi i kanuwabigabiga. Banina tedi mba ġalibonana ena dobumo kani a vaivai. ²¹ Gome Alodi lağan i vine te maso mba lağannemo ai gemotidi. Kamaina bi lağanna i sakosakonemo ġalibona galedi i kotedi bi ena animiya gabunemo i miya bi lava lisidimo i gagali. ²² Gome ena giu noponemo lava kalinedi dididiginemo a binauna gado, “Niga ba maimaituwa kalinana, mote mai lava!”

²³ Banina tana mote Maimaituwa isana i ka sağesağe. Taunana aubaina Maimaituwa ena aneya Alodi i doulikwa doğamo i talağa bi bwagana mwatamwata a kani te i peki.

²⁴ Bi Maimaituwa giuna i didiga bi i dabalala. ²⁵ Lağannemo Banabas bi Sol edi noya Yelusalemmo a wai kovi ba tedi Diyon isana ġesauna Mak, vaitena a munağa Entiyok.§

13

Maimaituwa ena dam Banabas bi Sol a vinedi bi a giukamağedi

¹ Bi Entiyokmo Maimaituwa ena dammo taugiuwatana bi tauwailoelove a miyamiya. Tedi isedi ba Banabas, Simiyon isana ġesau Duba, Sol, Lusiyas tana Sailin lavana bi Manen tana ġalibona Alodi vaitena a didiga gemota.*

² Lağannemo tedi BADA a laulauduneye bi a udiudi ba Aluwa Waiyawa i giuwedina gado, “Banabas bi Sol ko vinedi banina tagu e yogedi te egu noya sa voiyee.” ³ Gome tedi a udi, a laupali bi nimeri Banabas bi Sol dabedimo a sivudi kaka a giukamağedi.

† 12:15: Ena aneya, augunai gado, Ena aneya tauwailabalaba. ‡ 12:17: Diyemes ba Bada Yesu tasina. § 12:25: Munağa Yelusalem. Kulikulidi ġesaudimo Yelusalem a gose bi ġesaudi ba gado,

A nawa Entiyok. * 13:1: Sol tana mote Alodi vaitena a didiga gemota, tana ba tauwailoelove bi taugiuwatana.

Banabas bi Sol Saiplas bwanabwananemo Maimaituwa giuna a lauguguyae

⁴ Sol bi Banabas Aluwa Waiyawa i giukamagedi a nawa dobu Selusiya bi gome kukakukamo a gelu a nawa Saiplas bwanabwananemo. ⁵ Lagannemo tedi Salamisimo a tavatava bi Diu lavedi edi bolu vanuwidiga Maimaituwa giuna a lauguguyae. Bi gome ba tausagudi Diyon Mak vaitena.

⁶ Bi tedi Saiplas bwanabwanana a nawa yaḡosi eete Papos tauninemo a tava. Bi gome tedi taugiuwatana kaikaiyovuna Diu olotona a banavi. Tana lava bwalabwalauna isana Bar-Yesu.[†] ⁷ Bi tana ba gabemani Segiyas Polas ena tau. Segiyas Polas tana lava nuwanuwa uyauyana, Maimaituwa giuna vaiyena i goeḡoe taunana aubaina Sol bi Banabas i giuwedi te ena vanuwemo a saḡa. ⁸ Bi taubwalau Gulik kalinedimo sa wai isana Elimas, tana kota Sol bi Banabas edi giu i laulaupali-ibedi. Banina tana i goeḡoe te Plimiya Segiyas maso mote Sol bi Banabas edi giu i wai sumage. ⁹ Bi Sol isana ḡesauna Pol tana Aluwa Waiyawa nopona i waiwanavu bi taubwalau matana i kitadidi ¹⁰ bi i giuwena gado, “Tam penama natuna, kaiyovu bi gebogebo nopom i waiwanavu. Tam visuvisu matabudi sa natonatona kwa laulaupali-ibedi. Bi BADA giuna didimanidi laḡan matabuna kwa lailaibaledi. ¹¹ Taunana aubaina niganana Bada ya kovogim bi matam ya paya te laḡan visa nopodimo suwala mote kuma kita.” Noi taunana te boimatuwa pilina i waikwesi tawa te i waikaibwasoku nawa bi i goeḡoe te aiyai maso nimanemo i kabi bi i waidoli.

¹² Lagannemo Plimiya Segiyas bai i tubutubugana i kitakita ba i tagugu gulata bi BADA giuna a wailovelovena i waisumage.

Pol bi Banabas a nawa Entiyokmo Pisidiya plovinsnemo

¹³ Lagannemo Pol bi ena tausagu vaitedi dobu Papos a gose bi kukakukaḡa a nawa Pega tauninemo Pamfilia plovinsnemo. Mba gome Diyon Mak ena lava i gose kamaḡedi bi i munaḡa Yelusalem. ¹⁴ Gome tedi Pegamo bi a nawa Entiyok malagainemo Pisidiya plovinsnemo. Bi waiyawasi laḡannemo tedi a nawa bolu vanuwino a miyatulu. ¹⁵ Gome bolu vanuwina babadidi, waigake giudi bi taugiuwatana kalinedi a gilugilumidina a iyevidi. Mulinemo tedi Banabas bi Pol ai baḡedina gado, “Tuwatuwaḡamai bamoda temi lisimimo laibagi giudi lava aubaidi ba kamaina te ko giu.”

¹⁶ Pol i miya moito te nimanemo lava i waikatitawedi a miyamoimoisili bi i giuna gado, “Temi Israel lavemi bi Eteni lavemi mabai Maimaituwa taulauduneyena koi beyavaiya. ¹⁷ ✧Israel lavedi edi Maimaituwa wala eda magumagula i vinedi bi i voyedi te Israel damna i didiga. Bi Idip dobnemo a miyana mai tautavatava. Bi Maimaituwa ena ḡailisimo eda magumagula Idipmo i kapotiyovodi bi i waidoli nawedi. ¹⁸ ✧Bi kwalabu 40 nopodimo kalakalalemo avena te a kaka manisobala bi kamaina te i labelabe kauwedi. ¹⁹ ✧Tana dobu wapana 7 Keinan noponemo lava i ḡosedu bi dobuti ena lava Israel i vitedi te sai taniwagaye. ²⁰ ✧Kwalabu wapana 450 nopodimo niga kauwidi matabudi a tubuḡa.

“Mulinemo Maimaituwa Israel lavedi taulaididimana i vitedi bi a miyana eete taugiuwatana Samuwel ena sauga i tava. ²¹ ✧Mba laḡannemo Israel lavedi ḡalibona a ḡoe, taunana aubaina Maimaituwa Sol i vitedi. Sol ba Kis natuna Bendiman damnemo. Tana i wai ḡalibona bi i labedi te kwalabu

† **13:6:** Bar-Yesu banina ba Yesu natuna. ✧ **13:17:** Pot 1:7 ✧ **13:18:** Nam 14:34 ✧ **13:19:** Wai 7:1 ✧ **13:20:** Taulai 2:16; 1 Sam 3:20 ✧ **13:21:** 1 Sam 8:5, 10:21

40 a kovi. ²² ✧ Kamaina bi Maimaituwa Sol i kaikamaḡe mulinemo Deivida i voiyete edi ḡalibona bai i giugiuwena luvanemo. Tana niga mainana i giu, 'Diyesi natuna Deivida tagu e kita banavi, tana taunana nopogu ena ḡowana. Tana kaka egu ḡowana matabuna ya voiyedi.'

²³ "Deivida ena tubulelesemo Maimaituwa Tauwaiyawasana Yesu i giukamaḡe Israel lavedi lisidimo, mai nove wala i giugiuwapana luvanemo. ²⁴ ✧ Bi muliḡa kaka Yesu i tava ena noya i waitubuna ba dolinemo Diyon i gei tava te i lauguguya Israel lavedi lisidimo te maso a nuwavitata bi i kabuludi. ²⁵ ✧ Laḡannemo Diyon ena noya i wai waikovi ba i giuwedina gado, 'Temi ko noḡonoḡotigu te tagu aiyai? Temi male tagu ko noḡonoḡotigu te Tauwaiyawasana. Geḡa, tagu mote Tauwaiyawasana. Lava muliḡuḡa ya natonatonana tana taunana Tauwaiyawasana. Tagu mote ḡemoḡemotigu te ena kaḡesuma ya kaikamaḡe.'

²⁶ "Temi tuwatuwaḡaḡa Eiblaḡam natunatuna bi temi Eteni lavemi mabai Maimaituwa taulauduneyena, koi beyavaiya. Maimaituwa tada aubaida yawasana giuna i giukamaḡe lisidimo. ²⁷ Bi Diu lavedi edi babada waitedi Yelusalemmo miyemiyedi ba mote a sibe te Yesu tauwaiyawasana bi a giu te sai peki. Bi laḡannemo a waipeki ba taugiuwatana a gilugilumina, waiyawasi laḡandimo a iyeyevi nonoḡena banina i tubuḡa. ²⁸ ✧ Tedi Yesu lisinemo mote bai gebona a banavi bi geḡa te Paelat ai baḡa te Yesu ai peki.

²⁹ ✧ "Bi laḡannemo niga kauwidi matabudi taugiuwatana a giugiuwedina, lava a voivoiyete kovi Yesu lisinemo ba taubeuna kolosi modonemo a avala yovoḡe bi tauyewamo a sako. ³⁰ Bi kota Maimaituwa pekimo i ka kenamoito. ³¹ ✧ Bi tedi mabai tana waitena a bababalana Galilimo te Yelusalemmo lisidimo laḡan wapewapedi i laumaḡata. Bi matedimo a kitakitana taunana niganana sa giu nawe lava lisidimo.

³² "Bi tama niganana niga giuna visuvisuna ka giugiuwemi: Niga giuna Maimaituwa tamatamada lisidimo wala nove i giuwapaye. ³³ Niganana natunatudi tada lisidimo banina i kamaḡati te Yesu tana pekimo i ka kenamoito. Sale 2 noponemo niga mainana i giu, 'Tam natugu

bi niganana tagu tamam.'

³⁴ ✧ Maimaituwa Yesu pekimo yaka kenamoito bi mote ima bova ba ena giugiu niga mainana,

'Tagu kavisivisu bi yawasana waiyawa ya vitemi
mai wala Deivida i giugiuwapaeyena luvanemo.'

³⁵ Bi gilugilumina ḡesaunemo kota mainana i giu,

'Tam em taupaula Waiyawa
mote kuwai anine te tauyewamo
ima bova.'

³⁶ "Niganana Deivida ta kita, tana ena laḡanimo Maimaituwa ena ḡowana i voivoiyete bi i peki te tauyewamo tamatamada diyedimo taubeuna a sako bi i bova gwaso. ³⁷ Bi kota niga lavana Maimaituwa ika kenamoito te mote i bova.

³⁸ "Taunana aubaina, egu lava! Tama niganana lisimimo ka laulauguguya te Yesu ko sibe kauwe te tana dabanemo kaka Maimaituwa emi gebogebo ya noḡotikamaḡedi. ³⁹ Bi Mousis ena waiḡake mote ḡemoḡemotina te ima ka didimanimi. Temi Yesu koi sumaḡena ba emi gebogebo ya noḡotikamaḡe bi

✧ 13:22: 1 Sam 13:14, 16:12; Sale 89:20 ✧ 13:24: Mak 1:4 ✧ 13:25: Met 3:11; Mak 1:7

✧ 13:28: Met 27:22,23; Mak 15:13,14 ✧ 13:29: Met 27:57-61; Mak 15:42-47 ✧ 13:31: Giu 1:3

✧ 13:34: Ais 55:3

yaka didimanimi. ⁴⁰ Bi ko kita kauwa te bai taugiuwatana a giugiuwena lisimimo mote sima tubuḡa. Tedi niga mainana a giu,

⁴¹ ‘Koi beyavaiya, temi waidibogimi,
ko kita kauwa.

Temi koi nuwanaina te ko peki.
Banina temi emi laḡanmo
tagu niganana bai yà voiyena,
ba mote komai sumaḡa.

Bi bamo te aiyai lisimimo ya giuna,
ba yaḡolo mote komai sumaḡe.’”

⁴² Laḡanemo Pol bi Banabas bolu vanuwina a potipotiyovo kamaḡe ba lava tedi a giuwedi te waiyawasi laḡanina ḡesaunemo maso a nato munaga bi giudi a laukaukawedi. ⁴³ Tapalolo mulinemo Diu bi Eteni lavedi mabai nuwedi a nuwanuwavitalana Pol bi Banabas a kaiwatedi bi tedi lava a laibagidi te Maimaituwa ena laukivivisuvisu sai sumaḡedidi bi sa miyae.

⁴⁴ Bi waiyawasi laḡana ḡesaunemo ḡotona te maso malagai lavedi matabudi a tava kovi ai ḡemotidi, Bada giuna vaiyena aubaina. ⁴⁵ Bi ḡome Diu lavedi a kita te lava kumna giu awai beyavaiye ba tedi Banabas bi Pol a unuledi bi Pol bai i giugiuwena a giuvitavitale.

⁴⁶ Pol bi Banabas ḡome ma laudabatoledi a giuna gado, “Tama kamaina te Maimaituwa giuna lisidimo ka giu doliye. Bi anikitana ba kona daboke bi giuna kenakena nonoḡina mote koma ḡoēḡoē. Taunana aubaina tama niganana ka gosemi bi ka nawa Eteni lavedi lisidimo. ⁴⁷ ✧Baninana Maimaituwa niga mainana i giuwemai,
‘Tagu e vinem te tam

Eteni lavedi edi yanayana.
Bi tam taunana yawasana giuna kwa giu nawena
dobu isuna te isuna.’”

⁴⁸ Laḡanemo Eteni lavedi niga giuna a vaivaiye ba nuwedi i visu bi Bada a kasagesaḡe tana giuna aubaina. Bi mabai Maimaituwa i vinedi bi sa waisumaḡana ba yawasana kenakena nonoḡinemo sa saḡa.

⁴⁹ Bi Bada giuna mba dobuna matabuna i nawa yaḡosi. ⁵⁰ Bi Diu lavedi a miya moito te Eteni waivinidi isanawenawedi Maimaituwa taulauduneyena bi malagai babadidi laukaidi nuwedi a liudi bi a kanuwa medimedidi. Kamaina bi edi dobumo Pol bi Banabas a laukivi gebogeyoyedi bi a kwavivaidi ⁵¹ ✧Taunana aubaina Pol bi Banabas kaḡedi gobusidi ḡome a lai kulukuludi[†] bi a gosedi a nawa Ikoniya malagaina. ⁵² ḡome tauwaikawatana Aluwa Waiyawa i waiwanavudi te ai nuwawisu bi a yasisi.

14

Pol bi Banabas Ikoniya noponemo

¹ Ikoniya malagainemo Pol ena vaivai luvanemo Banabas vaitena a nawa Diu lavedi edi bolu vanuwino. ḡome tedi a lauguguya bi edi lauguguya ba i ḡailisi kauwa, te Diu bi Eteni lavedi wapawapa otidi Yesu ai sumaḡe. ² ḡome Diu lavedi mabai waisumaḡa a daboka tedi taudidi Eteni lavedi nuwedi a liudi te a medi tauwaisumaḡa lisidimo. ³ Pol bi Banabas ḡome a taumiya bi malaudabatoledi Bada Yesu a giuwata. Bi Bada

✧ **13:47:** Ais 42:6, 49:6 ✧ **13:51:** Met 10:14; Mak 6:11 † **13:51:** Gobusa a laikulukuluvina banina ba yawasana mote sima banavi ba taudiḡa edi wawu bi mote Pol bi Banabas.

ḡailisi i vitedi te mataila bi anisove kauwidi a voyiedi. Ḡome Bada ena lau kivivisuvisu lisidimo lava a kita.

⁴ Bi mba malagainemo lava a daili munaḡedi te nevedi Diu vaitedi ai kalinakabiyedi bi nevedi Pol bi Banabas vaitedi ai kalinakabiyedi.

⁵ Taunana aubaina Diu bi Eteni edi babada ai ḡemotidi te Pol bi Banabas kedi pota a yesi, te maso a laukivigebogebodi bi ḡakimemo maso a laipekidi.*

⁶ Bi laḡannemo pota a yesiyesina giuna a vaivaiye ba kandavonaḡa a nawa Lista bi Debi malagaidimo, Likoniyam plovinsina noponemo. Bi mba malagaidi nananakidi bi diyediga, ⁷ tedi edi noya a laumunaḡe bi Yesu giuna visuvisuna a lauguguya nawe.

Pol bi Banabas Lista bi Debi dobudimo

⁸ Lista malagina noponemo oloto kaḡena nuwanokuna mai i tubuḡae bi mote i nawanawa. ⁹ Tana i miya bi Pol ena giu i vaivaiye bi Pol mba olotona i kitadidi te tana ba i waisumaḡa te ya yawasana. ¹⁰ Ḡome Pol kalinana dididiginemo i giuwena gado, “Ku miya moito!” I waimaḡemoti te oloto i laupoti saḡa bi nawa i waitubu. ¹¹ Laḡannemo Pol mai i voiye bi lava a kitakita ba tedi Likoniyam kalinedimo a binauna gado, “Po-oi, niga maimaituwedi labu ba ailalava ota bi niganana a yovo lisidemo!”†

¹² Tedi Banabas ai isana Sus bi Pol ai isana *Emes* banina tana taugagali.

¹³ Bi maimaituwa Sus ena pilisi ena ani laudunena vanuwina ba malagai eta lovolovotavinemo i moimoito, kamaina bi Sus ena pilisi bi lava a ḡoe te kau tamokanidi bi belana dudidulidi edi puyo a natomedi te ḡome a lausewasewa Pol bi Banabas lisidimo.

¹⁴ Laḡannemo giugukamaḡedi Pol bi Banabas mai a vaivaiyedi ba tedi edi gala a lisidi bi a velau a nawa lava kumna nopodimo bi kalinedi dididiginemo a giuna gado, ¹⁵ ✧“Ololoto bai aubaina mai ko voiivoiye? Tama lava ota, mai temi! Tama giu visuvisuna ke natome te ko vaiye bi nuwemi ko vitaledi. Mba maimaituwidi waibanigeḡedi ko gose kamaḡedi bi Maimaituwa miyamiya nonoḡina lisinemo ko nawa bi ko lauduneye. Banina tana taunana mala, dobu, nisa bi bai matabudi nopodimo i voyiedi.

¹⁶ Tana wala lava matabudi i kita kamaḡedi te edi ḡowanaḡa a nawanawa.

¹⁷ Bi yaḡolo te ena laukivisuvisu lisimimo ya kakamaḡati. Tana nabu i vitemi te emi pesi a dugaduga kauwa edi ilimo bi ya wai maulimi te kowai wainuwavisu.” ¹⁸ Giugukamaḡedi giu a wai waikovi ba lava matabudi a lautautau. Bi lava ḡesaudi yaḡolo a ḡoeḡoe te sa puyodi.

Lista lavedi Pol a lauḡakimi

¹⁹ Ḡome Diu lavedi Entiyok bi Ikoniyaḡa a tavatavana edi giumo lava kumdi a ka manisobaledi. ²⁰ Bi matabudi Pol a lauḡakimi bi a solu nawe malagai a potiyovo kamaḡe. Banina ai noḡota te tana bena i peki.

Kamaina bi tauwaikawaiwatana Pol a moito kwaivivili te i kena moito bi i munaḡa malagaimo. Bi bokinamai tana bi Banabas a nawa Debi malagainemo.

Pol bi Banabas a munaḡa Entiyokmo Sailiya plovinsnemo

²¹ Mba malagainemo tedi giu visuvisuna a lauguguyae bi lava wapawapa a voyiedi te a nuwavitala bi Bada a kaiwata. Mulinemo tedi a munaḡa Lista, Ikoniyam bi Entiyok malagaidimo. ²² Ḡome tedi tauwaikawaiwatana a

Pol bi Banabas a munaḡa Entiyokmo Sailiya plovinsnemo

²³ Mba malagainemo tedi giu visuvisuna a lauguguyae bi lava wapawapa a voyiedi te a nuwavitala bi Bada a kaiwata. Mulinemo tedi a munaḡa Lista, Ikoniyam bi Entiyok malagaidimo. ²⁴ Ḡome tedi tauwaikawaiwatana a

Pol bi Banabas a munaḡa Entiyokmo Sailiya plovinsnemo

²⁵ Mba malagainemo tedi giu visuvisuna a lauguguyae bi lava wapawapa a voyiedi te a nuwavitala bi Bada a kaiwata. Mulinemo tedi a munaḡa Lista, Ikoniyam bi Entiyok malagaidimo. ²⁶ Ḡome tedi tauwaikawaiwatana a

Pol bi Banabas a munaḡa Entiyokmo Sailiya plovinsnemo

²⁷ Mba malagainemo tedi giu visuvisuna a lauguguyae bi lava wapawapa a voyiedi te a nuwavitala bi Bada a kaiwata. Mulinemo tedi a munaḡa Lista, Ikoniyam bi Entiyok malagaidimo. ²⁸ Ḡome tedi tauwaikawaiwatana a

Pol bi Banabas a munaḡa Entiyokmo Sailiya plovinsnemo

²⁹ Mba malagainemo tedi giu visuvisuna a lauguguyae bi lava wapawapa a voyiedi te a nuwavitala bi Bada a kaiwata. Mulinemo tedi a munaḡa Lista, Ikoniyam bi Entiyok malagaidimo. ³⁰ Ḡome tedi tauwaikawaiwatana a

Pol bi Banabas a munaḡa Entiyokmo Sailiya plovinsnemo

Pol bi Banabas a munaḡa Entiyokmo Sailiya plovinsnemo

* **14:5:** Diu edi waiḡake i giu lavana aiyai Maimaituwa i lau kasaḡaiḡaiyena ba ḡakimemo sa laipeki (Livai 24:16). † **14:11:** Pol bi Banabas Gulik kalininemo a giugiuna banina dobu matabuna niga kalina a sibe. ✧ **14:15:** Pot 20:11

laibagidi te waisumağemo sa moito didina bi a giuwedina gado, “Muliga kaka tada Maimaituwa ena waibadamo ta sola sağana bi dolinemo waiwağolana ta gei asiwi.”²³ Mba malagaidi nopodiga a nawanawa bi Maimaituwa ena dam lavedi nopodimo babada a vinedi, kaka bi a laupali, a udi bi Bada nimanemo a sivudi. Banina tana taunana a waisumağe.²⁴ Tedi Pisidiya plovinsnağa a nawanawana eete Pamfilia plovinsnemo a tava.²⁵ Bi Pega malagainemo Bada giuna a lauguguyae, i kovi bi a nawa Ataliya malagainemo.²⁶ *Kamaina bi gome ai kaivitaledi te kukakukağa a munağa Entiyokmo. Dolinemo tauwaisumağa gome tedi Pol bi Banabas Bada nimanemo a sivudi. Bi ena laukivivisuvisumo noyana a nawenawena eete a tavaite munağe.

²⁷ Tedi gome a tava bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai gemotidi bi Maimaituwa bai matabuna i voivoiyedina lisidimo bi bainewa waisumağa etana i kaikaikamağena Eteni lavedi lisidimo taudidi a tai nuwataudi.²⁸ Pol bi Banabas gome tauwaikawaiwatana waitedi a miya gulata.

15

Tauwaisumağa Yelusalemmo ai bolu

¹ *Pol bi Banabas Entiyokmo a miyamiya bi olooloto gesaudi Diudiyağa a yovo Entiyokmo bi tauwaisumağa a wailovelovedina gado, “Bamoda temi bi mote kwapibwali matailina ko vai, mai Mousis ena waiğake luvanemo ba mote koma yawasana.”² Niga giudi dabedimo Pol bi Banabas mba lavedi waitedi ai sağasağa. Taunana aubaina tauwaisumağa Entiyokmo Pol, Banabas bi tauwaisumağa gesaudi a vinedi bi sa goeğoe te sa giukamağedi Yelusalemmo. Bi gome tauwaikawaiwatana bi waibabada nananakidi waitedi kwapibwalina giugiuna sa laididimani.³ Bi Maimaituwa ena dam, tedi a giukamağedi a nawanawa Fonia bi Sameliya malagaidiga ba Pol bi Banabas tauwaisumağa a giuvitedi te Eteni lavedi ba a nuwavitala Maimaituwa lisenemo. Tauwaisumağa mai giuna a vaivaiye ba ai nuwavisu.

⁴ Bi lağannemo Yelusalemmo a tavatava ba gome Maimaituwa ena dam lavedi, giugukamağedi bi waibabada Pol ena lava waitedi a giuvaidi. Bi gome Pol bi Banabas bai matabuna Maimaituwa lisidimo i voivoiyena taunana Yelusalem lavedi a giuvitedi.⁵ Bi kota Palisi nopodimo tauwaisumağa gesaudi a miya moito bi a giuna gado, “Mousis ena waiğake luvanemo kamaina te Eteni lavedi kwapibwali sa vai.”*

⁶ Gome giugukamağedi bi waibabada ai gemotidi ai bolu bi niga pilipilina ai talapiliye.[†] ⁷ *Ai talapili gulata mulinemo Pita i miya moito bi i giuna gado, “Valevaletigu, temi kona sibe te dolinemo nopomimo[‡] tagu Maimaituwa i vinegu te egu giumo Eteni lavedi giu visuvisuna sai sumage.⁸ *Maimaituwa nopo matabuna taukitana i wai lovegu te tana Eteni lavedi i waianinedi te Aluwa Waiyawa ya vitedi mai wala tada.⁹ Tana mote i waiseli te tedi tabudi bi tada tabuda. Tedi ai sumaga aubaina Maimaituwa nopodi i koğedi bi edi gebogeba i noğotikamağedi.¹⁰ Niganana bai aubaina ko kaka nuwalağelağedi? Tada ee eda magumagula wala mai niga vitana

* 14:26: Giu 13:3 * 15:1: Pak 17:9-14 * 15:5: Niga lağannemo, Diu Yesu tauwaiumağena tana tauwaiyawasana bi Diu mabai mote Yesu a waisumağa a laualudune gemota. Diu waiwaisumegidi tedi yağolo Diu damna noponemo maibena Palisi bi Sadisi. † 15:6: Niga boluna i tubuğana ba AD 49-50. * 15:7: Giu 10:1-43 ‡ 15:7: Kwalabu 10 muliga kaka AD 40 (Giugukamağedi 10:11-18). * 15:8: Giu 10:44, 2:4

ava'avalina maso mote luvada te ta miya.[§] Temi mai ko giugiuna ba Maimaituwa lisinemo ko waimenabala te ya medi. ¹¹ Mainana koma giugiu. Bada Yesu ena laukivi visuvisu tei sumage te yawasana te vai. Bi kota kauwina ḡemotina mainana Eteni lavedi lisidimo.”

¹² Bolu lavedi matabudi a miya moimoisili bi Pol bi Banabas lisidiga Maimaituwa mataila bi anisove kauwidi Eteni lavedi lisidimo i voivoiyena lava a giuwedi bi a wai beyavaiya.

¹³ Laḡannemo edi giu a wai kovi ba Diyemes i miya moito bi i giuna gado, “Valevaletigu, koi beyavaiyegu. ¹⁴ Saimon Pita kaikana i gei giuweda te Maimaituwa Eteni lavedi i vinedi te tana ena lava otidi. ¹⁵ Niga kauwina taugiuwatana a giugiuwena luvanemo ya tubutubuga. Mai taugiuwatana ḡemota ba niga mainana i gilumi,

¹⁶ ‘Laḡan muliga

tagu ya nato munaḡa

bi Devida ena palai

i laulaubulilina ba

ya keli munaḡe.

Bamo gavogavodi

a nuwanuwa suwasuwana ba

ya laivaliudi.

¹⁷ Tagu mai ya voiye

te Israel miyamiya gwasedi

sai sumaḡegu.

Bi Eteni lavedi mabai e vinevinedina

sai sumaḡegu bi yai badayedi. Niga Bada kalinana,

tana taunana niga kauwidi

ya voivoiyedi.’

¹⁸ Niga kauwidi ya giugiuwedina ba walaka lava a sibedi.

¹⁹ “Taunana aubaina niga mainana egu noḡota: Eteni lavedi mabai Maimaituwa lisinemo a nawa bi sa waisumaḡena, mote tama ka nuwalaḡelaḡedi. ²⁰ *Niganana maso tada pepa te gilumi bi te giuwedi te niga kauwidi mote sima voiyedi: Kani milemiledi koikoitau lisidimo laulau sewasewayedi mote sima kanidi, simai mwanemwanena yabayababa bi musala gadona vilivilisina ee kwasinina mote sima kani.** ²¹ Banina Mousis ena waiḡake wala te niganana waiyawasi laḡandimo malagai matabudi nopodimo bolu vanuwidiga sa iyeviyevi bi sa laulauguguya nonoḡedi.”

Taudima babididi leta a giukamaḡe Eteni lavedi lisidimo

§ **15:10:** Mousis ena waiḡake noponemo waiḡake wapana 613. Diu lavedi waiḡake ḡesaudi nopodimo a voiyedi bi a kitedi maibena Mousis ena waiḡake. Tedi wali saugemo waiḡakedi a giuwedi mai vita (Galeisiya 5:1). Yesu ena vita ba tabuna (Metiu 11:28-29). ☆ **15:20:** Liv

18:6-23, 17:10-16

***

15:20: Niga waiḡakedi taudidi laubanidi ai bada te mabai Diu vaitedi sa waiḡemota (Livai 17:10—18:30). Bi Eteni lavedi ḡome mote bai te maso a viledi taunana aubaina a waiḡemota yababa. Bi lava a sibe kauwedi te Eteni lavedi ba koikoitau taulaudunedi bi waimwanemwanena yabayababa ba edi laudune nevana. Musala aniwakunekunemo gabudimo ba koikoitau lisidimo a lau sewasewayedina. Diu niga muselidi a giugiu te (milemiledi) bi aiyai i kanidina ba ya (kakamilamila) taunana aubaina Diu lavedi Eteni ai ḡakedi te mote vaitedi a waiḡemota. Bi Diu a giugiu te musala gadona vilivilisina (milamilana) banaina kwasina noponemo mote i tosi kamakamaḡe. Tagu Maimaituwa Diu waiḡakemi te mote kwasina koma tego mba ba ḡamoḡamo ena yawasana. (Pakanemo 9:4-6).

²² Ğome tauwaikawatana, waibabada bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi a goeḡoe te ooloto ḡesaudi maso sa vinedi te Pol bi Banabas waitedi sa nawa Entiyok. Kamaina bi Diudas isana ḡesau Basabas bi Saelas a vinedi. Tedi ba tauwaisumaḡa taulauletadiyedi. ²³ Waibabada pepana niga oolotodi nimedimo a sako. Bi pepana noponemo ba niga mainana a gilumi:

Aisii valevaletimai ebomi, temi mabai Eteni ko waisumaḡana.

Tama tuwatuwaḡemi, giuglukamaḡedi bi waibabada niga pepana ka gilugilumina tauwaisumaḡa niga dobudimo lisidimo: Entiyok, Sailiya bi Silisiya. ²⁴ Tama ke vaiye te nopomaimo lava ḡesaudi a nato lisimimo bi edi giumo nuwemi a kalaḡelaḡedi bi ai nuwaboyemi. Tama mba lavedi mote kai aninedi. ²⁵ Taunana aubaina matabumai kei anina te ooloto ḡesaudi ke vinedi, te niganana ema lava Pol bi Banabas waitedi ka giuglukamaḡedi lisimimo. ²⁶ Pol bi Banabas mote peki a naile bi a vite munaḡedi eda Bada Yesu Vinevinekamaḡena aubaina. ²⁷ Niga Diudas bi Saelas ka giuglukamaḡedi te pepamo bai ke gilugilumina taudidi mudu otidimo sa giuwemi.

²⁸ Aluwa Waiyawa bi tama kei anina ḡemota te mote kama kanuwalaḡelaḡemi bi kamaivitemi.

²⁹ Bi niga kauwidi taudidi mote koma voyiyedi: Koikoitau lisidimo kani laulau sewasewayena mote koma kani.

Musala gadona vilivilisina ee ma kwasinina mote koma kani. Mote komai mwanemwanena yabayababa.

Niga waigakedi ko kaiwatedina ba temi kamaina.

Ebom ema lava matabumi.

³⁰ Ğome ooloto a giukamaḡedi bi a nawa Entiyok. Laḡannemo ḡome a tatavata ba tedi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai ḡemotidi bi pepa a vitedi. ³¹ Lavedi pepana a iyevi bi laibagi a vai te ai nuwavisu. ³² Diudas bi Saelas ba taugiuwatana bi tauwaisumaḡa a laibagidi te ḡailisi sa vai. ³³ Diudas bi Saelas Entiyokmo a taumiya mulinemo, tauwaisumaḡa kavisuvisu giudimo a kavisuvisudi bi a giuwedi te manuwaubedi sa munaḡa taugiukamaḡedi lisidimo.†† ³⁵ Pol bi Banabas Entiyokmo a taumiya. Bi lava ḡesaudi waitedi Bada giuna lava lisidimo a lauguguyae bi ai lovelovedi.

Pol bi Banabas Diyon Mak dabanemo ai kagiu

³⁶ Tedi a miya laḡan visa a kovi mulinemo Pol ena tau Banabas i giuwena gado, “Goma, dolinemo bamo malagaidiḡa te laulauguguya nawana maiḡa kota ta munaḡa bi valevaletida ta vakitedi. Tedi bainewa edi miyamiya.”

³⁷ Kamaina bi Banabas ena ḡowana ba Diyon isana ḡesauna Mak vaitena maso a nawa. ³⁸ *Bi kota Pol i noḡoti te Diyon vaitena sa nawana ba mote i visu. Banina tana dolinemo Pamfiliamo i gose kamaḡedi. Bi tedi mote tana vaitena a noya.

³⁹ Niga kauwina dabanemo Pol bi Banabas ai kagiu gulata te a dailidi. Ğome Banabas, Mak i waidoli bi kukakukaḡa a nawa Saiplasimo. ⁴⁰ Bi kota Pol, Saelas i vine te tauwaisumaḡa tedi aubaidi a gei laupali te Bada ya labe kauwedi edi ani nawamo. ⁴¹ Tedi Sailiya bi Silisiya nopodiḡa a nawa bi Maimaituwa ena dam lavedi a lailaibagidi.

†† **15:33:** Kulikulidi wadubodi ḡesaudimo ba lova 34 vaitena. Mba niga mainana i giu, Saelas munaḡa Yelusalemmo i daboka. * **15:38:** Giu 13:13

16

Pol Timoti i vine te tana bi Saelas ya kaiwatedi

¹ Pol Debi bi Lista malagaidimo i tavatava ba ḡome tauwaikawatana isana Timoti i banavi. Tana tinana ba Diu lavana bi tauwaisumaḡa, tamana ba Gulik lavana. ² Tauwaisumaḡa matabudi Lista bi Ikoniyam dobudimo miyemiyedi a giu te Timoti tana ba lava visuvisuna. ³ Taunana aubaina Pol i ḡoegoe te Timoti yai doli bi sa nawa. Bi Pol kwapibwali i voiye Timoti lisinemo banina mba malagainemo ba Diu lavedi a miyamiya. Tedi kedi nawamo te Pol, Timoti lisinemo kwapibwali i voiye. Banina lava matabudi a sibe te tana tamana ba Gulik lavana. ⁴ Mulinemo tedi malagai bi malagai a nawaedi bi Yelusalemno giugukamaḡedi bi waibabada bamo giudi a wai aninedina taudidi lava a giuvitedi te maso a kaiwatedi. ⁵ Maimaituwa ena dam lavedi a voiyyedi te edi waisumaḡa i ḡailisi. Bi laḡan matabuna tauwaisumaḡa iyevena i dididiga.

Maimaituwa Pol i giukamaḡe i nawa Mesidoniya

⁶ Aluwa Waiyawa mote i wai aninedi te Pol ena tausagu vaitedi maso Maimaituwa giuna Eisiya plovinsnemo a lauguguyae. Taunana aubaina tedi Piligiya bi Galeisiya plovins nopodiga a nawa. ⁷ Laḡannemo tedi Misiya plovinsna platinemo a tavatava ba tedi a ḡoe te maso a nawa Bitiniya plovinsnemo bi geḡa te Yesu Aluwina mote i wai aninedi te ḡome sa nawa. ⁸ Taunana aubaina tedi Misiya a vaitauli bi a yovo a nawa ota Tolas malagainemo. ⁹ Mba dudubalinemo Pol wailove i kita. Tana Mesidoniya olotona i kita matanemo i moito bi i wai baḡana gado, “Aee, kwa damana nato Mesidoniyaḡo bi kwa sagumai!” ¹⁰ Pol niga wailovena i kita mulinemo tama* wailove aubaina ke novononoḡa makai bi ke modina Mesidoniya. Banina ke noḡoti te tama Maimaituwa i yogemai te ḡome tana giuna visuvisuna ka lauguguyaye lavedi lisidimo.

Lidiya ena yawasana Bada i vitale

¹¹ Tama Tolas ke gose bi kukakukaḡa ke damanana Samotes. Bi bokinamai ke damanana Nipolis. ¹² Ḗome te kaḡemaiḡa ke nawa Filipai, mba Mesidoniya malagaina dididiga bi Loum gabemanina i waibadaye. Bi tama ḡome laḡan visa ke miya. ¹³ Bi waiyawasi laḡannemo tama malagai ke gose bi ke nawa gauba diyanemo ani laupali gabuna maso ke tavuḡe. Kamaina bi ḡome waivini awai gemotidina lisidimo ke tava, ke miyatulu bi ke lauguguya. ¹⁴ Mba ḡome waivini ḡemota isana Lidiya tana Maimaituwa taulauduneyena. Tana Taiyatila malagainemo gala laumolemoledi i voivoiyedi. Bi laḡannemo Pol i laulauguguya ba Bada Lidiya nopoḡa i kaikamaḡe bi Pol, Yesu giuna i giugiuwena i vaiye kauwe. ¹⁵ Bi tana bi ena vanuwa lavedi vaitedi ḡome a kabuludi. Mulinemo tana i giuvaimai ena vanuwemo bi i giuna gado, “Egu lava, temi kona noḡoti te tagu Bada tauwaisumaḡena ba ya waibaḡemi te ko nato egu vanuwemo ta miya.” Tana i waibaḡa gulatamai te nuwamai ke vitale te ke nawa ena vanuwemo.

Pol bi Saelas biliwelokomo

¹⁶ Laḡan ḡemota tama ke nawanawa pali gabunemo bi taupaulayababa guguinina etamo ke banavi. Tana aluwa gebogebona i sunegi bi kauwa bai noke matademo sa tubuḡana i geigei giuwatedi. Mba kauwinemo mane

* 16:4: Giu 15:28-29 * 16:10: Niga ḡome giu tama ba Luk ya kaka maḡati munaḡe te ḡome bi noke i saḡa i nawana, tana vaitena. Tana taunana niga bukana i kuli.

dididiga i voivoiye ena taniwaga aubaidi. ¹⁷ Niga waivinina Pol bi tama i kaiwatamai bi i binabinauna gado, “Niga oloolotodi tedi Maimaituwa saḡasaḡa guletina ena taupaula! Tedi ba yawasana etana sa giuguwemi!” ¹⁸ Waivinina laḡan wapawapa i tava bi mai i voivoiye, eete Pol i ka tunidaboki. Bi Pol aluwa gebogebona i giuwena gado, “Yesu Keliso isanemo yà giugiu vavasagēm te waivini kwa potiyovo kamaḡe!” Noi taunana te aluwa gebogebona i potiyovo kamaḡe.

¹⁹ Laḡannemo ena tanitaniwaga a kita te edi mane etana i nuwaḡavuka ba tedi a medi gulata, Pol bi Saelas lisidimo bi a vunudi bi a solu waga nawedi aniwai kunekune gabunemo, waibabada nimedimo a sivudi. ²⁰ Kamaina bi tedi a nawedi taulauetala lisidimo bi a giuwena gado, “Niga Diu oloolotodi eda malagai sa kaka gebogebona. ²¹ Tedi vaivai tabudi a tavaitedi bi sa wailoveloveda, tada mote gemoḡemotina te mba vaivaidi ta kaiwatedi. Banina tada ba Loum lavada eda vaivai tabudi.”

²² Lava kumna ḡome ai ḡemotidi bi Pol bi Saelas a mediyedi bi taulauetala lava a egelidi te Pol bi Saelas edi gala a lisi kamaḡedi bi a kwapu yabayababedi. ²³ Bi wai kwapu mulinemo a sivu nawedi biliwelokomo. Waibabada ḡome tauyava edi bada a giuwe te Pol bi Saelas ya kita watedi. ²⁴ Niga giuna luvanemo tauyava Pol bi Saelas biliweloko nopo otinemo i sivu nawedi bi kaḡedi kai tupidimo ai ḡaviti.

²⁵ Dudubala modonemo mainana Pol bi Saelas Maimaituwa lisinemo a laulaupali bi a salesale. Bi edi lava biliwelokomo taumiya a vaivaiye watedi. ²⁶ Kamaina bi i wai maḡemoti te yanigusugusu dididiga i tubuḡa. Bi biliweloko matabuna i waitalitali te mataeta gududi a nuwakamakamaḡa. Bi lava seinimo a panipanidina nuwedimo a nuwakamakamaḡa. ²⁷ ḡome tauyava i kena tagugu bi i kita te biliweloko mataetidi nuwakamaḡedi. Tana maḡemota ena kepata i soluvai te maso i wai peki munage. Banina i wai noḡota bena kage biliwelokomo taumiya a velau a nawa. ²⁸ Kamaina bi Pol i binauna gado, “Ei, kumai peki munage! Tama matabumai niga!”

²⁹ Tauyava ḡome ena lava ḡesaudi i binauwedi te kwadam a natome bi magusuna i velau Pol bi Saelas matedimo tuwapekana i wai tupagwaliḡe ³⁰ bi i kapotiyovodi bi i wai talayedina gado, “Egu babada bai yà voiyiye bi yawasana yà vai?”

³¹ Bi tauyava ena giu ai munena gado, “Bada Yesu kwai sumaḡe bi kwa yawasana, tam bi em vanuwa lavedi matabumi.” ³² Pol bi Saelas Bada giuna tauyava bi ena vanuwa lavedi lisidimo a lauguguyae. ³³ Mba dudubalina kauwina mulinemo tauyava i wai doli nawedi bi bonidi i koḡedi, kaka bi Pol bi Saelas tauyava ena vanuwa lavedi vaitedi a kabuludi. ³⁴ Kamaina bi tauyava i giuvaidi ena vanuwemo bi i wai kanidi. ḡome tauyava bi ena vanuwa lavedi vaitedi ai nuwawisu gulata banina Maimaituwa ai sumaḡe.

³⁵ Bokinamai olaolalemo taulauetala, tauwaiḡaviya a giukamaḡedi tauyava lisinemo bi a giuwedina gado, “Mba oloolotodi kwa giukamaḡedi bi sa nawa.”

³⁶ Kamaina bi tauyava Pol i giuwena gado, “Taulauetala a giu te tam bi Saelas yà kaikamaḡemi te ko nawa. Taunana aubaina niganana manuwabemi ko nawa.”

³⁷ Bi Pol tauwaiḡaviya i giuwedina gado, “Geḡa mote mainana, tama Loum lavamai bi tedi mote a etala kauwemai bi lava kumna matedimo a kwapu yabayababemai bi biliwelokomo a sivunawemai. Bi niganana sa giugiu te kandavonemo sa kaikamaḡemai, mote mainana, tedi otidi ko giuwedi te sa nato niga ḡome bi sa kaikamaḡemai.”

³⁸ Ğome tauwaiğaviya a nawa taulauetala lisidimo bi Pol bai i giugiuwedina a giuvitedi. Lağannemo a vaiye te Pol bi Saelas tedi Loum lavedi ba a naila. ³⁹ Taulauetala a nawa Pol bi Saelas lisidimo te edi kauwa waigebo aubaina ai ebonedi bi biliwelokomo a kaikamağedi bi ai bağedi te mba malagaina sa gose kamağe. ⁴⁰ Ğome Pol bi Saelas a potiyovo bi didimanina a nawa Lidiya ena vanuwemo. Bi ğome tauwaisumağa a banavidi bi a laibagidi, kaka bi malagaina a gose.

17

Pol bi Saelas Tesaloniamo a tava

¹ Tedi Empipolis bi Apoloniya malagaidi nopodiğa a nawa ota te Tesalonia tauninemo a tava bi ğome Diu edi bolu vanuwina a kita. ² Kamaina bi Pol ena miyamiya luvanemo i nawa bolu vanuwino. Bi tana ğome i miya bi waiyawasi lağanidi faiona nopodimo wadubonemo gilugilumina i iyevidi ³ bi giudi banidi i kamağati bi i wailovelovedi te Keliso yai nuwatoi bi pekimo ya kenamoito. Pol i giuna gado, “Niga Yesuna ya laulauguguyaena ba tana taunana Keliso.” ⁴ Edi lauguguyamo Diu lavedi ğesaudi nopodi a kaikamağedi te Pol bi Saelas a kaiwatedi. Bi kota mainana Gulik lavedi Maimaituwa taulauduneyena wapewapedi bi kota waivini isanawenawedi vaitedi.

⁵ Bi kota Diu lavedi a unula bi ani waikunekune gabunemo tauwailbeyapota ai ğemotidi bi waimalumu ai tubu. Bi a velau a nawa Deisen ena vanuwemo Pol bi Saelas a tavuğedi te maso ai doli natomedi lava lisidimo. ⁶ Bi lağannemo tedi mote a banavidi ba Deisen bi tauwaisumağa ğesaudi a solu yovoğedi te a natomedi tauni babadidi matedimo bi a binabinauna gado, “Pol bi Saelas taudidi dobu isuna bi isuna sa nawaye bi gebogeba sa voivoiye bi niganana lisidimo a tava. ⁷ Ğome Deisen i giuvaidi te i nawedi ena vanuwemo bi sa giugiu te ğalibona ğesauna ba isana Yesu Tedi ba Sisa ena waiğake sawai doukoto.”

⁸ Lağannemo lava kumna bi tauwaiğaviya niga giudi a vaivaiyedi ba a medi bi a laimalumu te waiğasiğasi i tubuğa. ⁹ Taunana aubaina taun babadidi Deisen bi tauwaisumağa ğesaudi a lauegelidi te sai mai'a lisidimo kaka sa kaikamağedi.

Pol bi Saelas Beliyamo

¹⁰ Lağannemo dobu i wai dudubala ba tauwaisumağa Pol bi Saelas a giukamağedi Beliya malagainemo. Tedi ğome a tava bi a nawa Diu edi bolu vanuwino. ¹¹ Bi Beliya taunina lavedi nuwedi kaikaikamağedi mote mai Tesalonia lavedi. Banina tedi lağan matabuna Maimaituwa giuna nuwedi tabutabunemo a vaiye bi nuwedimo a sivusivudi. Bi a kita te Pol gilugilumina wadubonemo bai i giugiuwena ba giukauwa. ¹² Ğome Diu lavedi wapewapedi ai sumağa. Bi kota Gulik oolotodi bi waiwaivinidi isa nawenawedi ai sumağa.

¹³ Bi lağannemo Diu lavedi Tesaloniamo a vaiye te Pol Beliyamo Maimaituwa giuna i laulauguguyae ba tedi kota ğome a nawa. Bi lava kumna nuwedi a liuwidi te a medi gulata Pol bi Saelas lisidimo. ¹⁴ Taunana aubaina tauwaisumağa waiğapa Pol a giukamağedi makaiye i nawa gelemo. Saelas bi Timoti ba tedi Beliya tauninemo a miya. ¹⁵ Bi ooloto mabai Pol a wai doli nawena gelemo vaitedi a nawa Atens tauninemo. Ğome Pol ena

giu a munaḡe Béliya tauninemo te Saelas bi Timoti sa giuwedi te mulinaḡa sa nawa makai.

Pol Atens noponemo

¹⁶ Atens tauninemo Pol ena lava Saelas bi Timoti i labelabedi bi i kita te mba malagaina ba koikoitau i wanavu, taunana aubaina i wainuwaboya kauwa. ¹⁷ Kamaina bi i nawa bolu vanuwinemo Diu bi Eteni lavedi vaitedi ai ogatala. Bi laḡan onena Eteni Maimaituwa taulaudunena bi mabai ani waigemota gabunemo a tavatavana vaitedi. ¹⁸ Bi ḡome Epikuliya bi Stoiki dobudi oloolotodi nuwaueyuyedi Pol vaitena ai kagiu bi a giuwena gado, “Mba lavana giugiu bu'ubu'uwina bai ya giugiuwe.”

Bi ḡesaudi ai talana gado, “Anivaiyena maibena walidobu maimaituwedi ya giugiuwedi.” Tedi mai a giuna banina Pol ba Yesu ena kenamoito i giugiuwata.

¹⁹ Taunana aubaina Pol ai doli nawe oya Aliopagas dabanemo bi a giuwena gado, “Tama ka ḡoeḡoe te em wailovelove valivaliuna kwa giugiuwena ka sibe. ²⁰ Banina tam em giu ka vaivaiyedina ba tabu otidi. Tama ka ḡoeḡoe mba em wailovelove valivaliuna kwa giugiuwena banina ka sibe.” ²¹ Ḗome Atens lavedi bi tautavatava edi miyamiyamo laḡan matabuna mai sa miyaboni bi giu valivaliudi sa giuwatedi bi sa vaivaiyedi.

²² Aleopagasm ḡome bolomo babadidi matedimo i miya moito bi i giuwedina gado, “Atens lavemi, tagu e kitemi te maimaituwa tabudi bi tabudi ko laulauduneyedi. ²³ Emi tauniga e nawanawa ba emi ani laudune koikoitaudi e kitedi. Bi olta ḡemota modonemo giu niga mainana a gilugilumina e kita: MAIMAITUWA MOTE AIYAI I SIBE AUBAINA. Niga Maimaituwina ko laulauduneyena ba mote ko sibe, taunana niganana ya kamaḡati lisimimo. ²⁴ ✧Maimaituwa dobu matabuna noponemo mwali matabudi tauvoiyedi tana taunana galewa bi dobu yaibadedi. Bi tana mote lava nimedimo laudune vanuwidi, a ḡaleḡaledinemo ima miyamiya. ²⁵ Bi lava mote ḡemoḡemotina simai kani bi sima labe tana mote bai ḡesauna lisidemo ima ḡoeḡoe banina tana taunana lava matabudi yawasi, yawasana bi mwali matabudi ya vitevitedi. ²⁶ Pakanemo tana lava ḡemota i voyie bi lisinaḡa dobu matabuna noponemo lava a wapa. Bi ena ḡowanemo edi ani miya bi edi laḡan i sivudi. ²⁷ Maimaituwa mai i voyie te lava sai tavutavu gulata kaka tana sa banavi. Bi tana ba diyademo, mote manekina i lofa ḡemoḡemotaḡa lisidemo. ²⁸ Tana dabanemo tada ta yawayawasana, ta nawanawa bi ta miyamiya. Maibena ḡesaumi emi sale a gilumidina gado, “Tada natunatuna.”

²⁹ “Banina tada Maimaituwa natunatuna, taunana aubaina maso mote ta noḡoti te tana koikoitau, mai lava edi sibemo bi anapumo goldimo, siluvamo bi ḡakimemo a voivoiyedina mainana. ³⁰ Banina wala lava Maimaituwa mote a sibe tedi bu'uwa ena miyamo a miyamiyana i kita kamaḡedi. Bi niganana dobu lava matabudi ya giugiuwavasageḡedi te sa laukuvasa. ³¹ Banina tana laḡan i sako te lava didimaninemo ya etaledi. Maimaituwa oloto ḡemota i vine te mba laḡannemo etala yai badaye. Niga olotona taunana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe te lava matabuda ta kita bi ta sibe.”

³² Laḡannemo pekimo kena moito giuna a vaivaiye ba Pol ai gwaigwaiye bi ḡesaudi a giuna gado, “Niga giuna ḡemotina laḡan ḡesaunemo kwa nato munaḡa bi kwa giuwemai te ka vaiye.” ³³ Kamaina bi Pol bolu lavedi i gose kamaḡedi bi i nawa. ³⁴ Lava visa lauguguya a vaivaiyena ba Pol a kaiwata

bi Yesu ai sumaḡe. Mba lavedi ba Aleopagas olotona Diyonsi, waivini isana Damalesi bi lava ḡesaudi waitedi.

18

Pol Kolinti noponemo Yesu i lauguyae

¹ Niga kauwidi mulidimo Pol Athens i gose kamaḡe bi i nawa Kolinti. ² Mba ḡome Diu olotona isana Akwila i banavi, tana Pontus plovinsnemo i tubuḡa. Bi mwanena Pilisila waitena maḡo ota Italiga a tava. Banina ḡalibona Kolodiyas Diu lavedi matabudi i giuvavasamaḡedi te Loum malagaina dididiga* sa gose. Bi Pol i nawa kitedi aubaina. ³ Pol, Pilisila bi Akwila ba edi noya ḡemota palai tausiyaudi taunana aubaina waitena a miya bi a noyanoya ḡemota. ⁴ Bi waiyawasi laḡandi onedi Pol, Diu bi Eteni lavedi edi pali vanuwina noponemo i wai wailovelovedi te maso nuwedi i vitedi.

⁵ Laḡannemo Saelas bi Timoti Mesidoniyaḡa a tavatava ba tana palai voyeyedi i kaisako bi laḡan matabuna Maimaituwa giuna i giugiuwata. Bi Diu lavedi lisidimo i kamaḡati kauwe te Yesu kamaina Tauwaiyawasana. ⁶ Bi Diu lavedi Pol ena giu a unule bi giuivitavitate, taunana aubaina ena gala gobusidi i lai kulukulu bi i giuna gado, “Bamoda yawasana mote koma banavi ba temi emi wavu bi wavumi taumiḡa ko avali munaga bi mote tagu. Niganana bi noke i saḡa i nawana ba tagu ya nawana Eteni lisidimo.”

⁷ Kamaina bi Pol pali vanuwina i potiyovo kamaḡe bi i nawa Taitos Diyas-tas ena vanuwemo, pali vanuwina diyanemo. Bi Taitos ba Maimaituwa taulauduneyena. ⁸ Bi Klispas tana bolu vanuwina tauwaibadayena, tana ena vanuwa lavedi waitedi Bada Yesu ai sumaḡe. Bi laḡannemo Kolinti lavedi wapewapedi giuna visuviusuna a vaivaiye ba kota Yesu ai sumaḡe bi Pol i kabuludi.

⁹ Dudubala ḡemota Pol wailove i kita, Bada i laumaḡata lisinemo bi i giuwena gado, “Mote kuma naila, tam kamaina te Bada giuna kwa giuwata bi mote kuma miya moimoisili. ¹⁰ Banina tagu tam waitem bi mote aiyai kaka ima laukivigeboḡeyem. Bi mba malagainemo ba egu lava wapewapedi sa miyamiya.” ¹¹ Kamaina bi kwalabu ḡemota bi nawalai 6 nopodimo Pol ḡome i miya bi Maimaituwa giuna lava i wailovelovedi.

¹² Laḡannemo Galiyo, Akaiya plovinsina i waibadaye ba Diu lavedi ai ḡemotidi bi Pol a pani bi a natome bolu gabunemo lauetaala aubaina. ¹³ Tedi Pol ai wavu bi a giuna gado, “Niga olotona taunana lava nuwedi ya liuwidi bi Maimaituwa sa laulauduneye bi Loum ena waigake sa waidoukoto.”†

¹⁴ Gome Pol maso giu i waitubuna ba Galiyo Diu lavedi i giuwedina gado, “Bamoda niga lavana bai i voyewapa ee bai gebona dididigina i voye bi ko waiwavuna mba ba kamaina tagu yai beyavaiyemi. ¹⁵ Bi niga waitaledi bi giudi ya giugiuwedina ba temi emi giugiu, isa bi emi waigake. Taunana aubaina temi taumiḡa ko viliyaḡosidi. Tagu mote yamai talapiliyedi.” ¹⁶ Taunana aubaina tana i kwavivaidi bi etala gabuna a potiyovo kamaḡe. ¹⁷ Gome Diu lavedi matabudi bolu vanuwina tauwaibadayena

* **18:2:** Loum ba malagai dididiga bi ena waiguyau ba dididiga otina, Dobu Itali noponemo. ḡalibona Kolodiyas ena waibadana laḡannemo AD 49 noponemo waigasiḡasi dididiga i tubuḡa bi Diu lavedi matabudi a kwavivaidi bi Loum a potiyovo kamaḡe. Mba laḡannemo Akwila mwanena Pilisila waitena a nato Kolinti. † **18:13:** Diu lavedi a giugiuna gado, “Pol Eteni edi waisumaḡa giugiuwawina Loum i wai aninena ima wailoveloveye. Bi tana wailovelove vaivaliuna Loum edi waigake mote i waianine taunana ya wailoveloveye.” Taunana aubaina a ḡoḡoḡe maso Loum edi bada laubanina maso Pol i kovigi (Giuglukamaḡedi 16:20-21 bi 17:7 ko iyevi).

isana Sostenes a kaididi bi taulauetala matedimo a kwapu yabayababe. Bi Galiyo mote bai i giuwe.

Pilisila, Akwila bi Apolos

¹⁸ Pol Kolintimo i miya gulata kaka bi valevaletina i waiebonedi bi kukakukaḡa i nawa Sailiya, Akwila bi Pilisila vaiḡedi. Bi muliḡa kaka ya geluna ba Kenkeliya malagainemo dabana a suvi. Banina tana Maimaituwa lisinemo i giugiuwapana[†] ena palatemo i tava. ¹⁹ Tedi Epeses tauninemo a tava bi gome Pilisila bi Akwila i gosedi bi tana i nawa bolu vanuwinemo bi Diu lavedi vaiḡedi awai talapili. ²⁰ Bi Diu lavedi tana ai baḡa te maso vaitena a taumiyamiya kaka maso i nawa bi geḡa te tana i daboka. ²¹ Bi i modimodina ba i giuwedina gado, “Bamoda Maimaituwa ena ḡowana ba ya tava munaḡa lisimimo.” Kamaina bi Epeses i gose bi kukakukaḡa i nawa Seseliya. ²² Laḡannemo Seseliyamo i tava, ba tana i nawa Yelusalemmo bi Maimaituwa ena dam lavedi i waiebonedi kaka bi i nawa Entiyok tauninemo. ²³ Pol Entiyokmo i taumiya kaka bi dobuna i gose bi i babala malagai te malagai Galeisiya bi Piligiya plovinsidi nopodiḡa bi tauwaikawaiwatana matabudi i lailaibagidi.

Apolos Maimaituwa giuna i lauguguyae Epeses lavedi lisidimo

²⁴ Mba laḡandimo Diu olotona isana Apolos, tana dobu Aleksandiliya dobunemo i tubuḡa. Tana ba giugiu komakomanina bi gilugilumina wadubonemo i sibe kauwedi. Bi i nato Epeses tauninemo. ²⁵ Bi Bada Yesu ena Yawasana Etana ai love kauwe. Tana Diyon ena kabulu giugiu taunana i sibe kauwe. Bi nuwauyauya vaitena, Yesu i giuwata bi giukauwa i wailovelove lava lisidimo bi Yesu yaḡolo mote i sibe kauwe. ²⁶ Apolos malaudabatolana i nawa bolu vanuwinemo bi lauguguya i waitubu. Bi laḡannemo Pilisila bi Akwila ena giu a vaivaiye ba a giuvai te edi vanuwemo bi Maimaituwa giuna lisinemo a laididimani kauwe.

²⁷ Kamaina bi Apolos Akaiya plovinsina nawana i wainuwa noḡonoḡotae ba valevaletina Epesemo pepa a gilumi nawena tauwaisumaḡa lisidimo Akaiya plovinsnemo te laḡannemo Apolos ya tavana ba tedi nimeḡimo. Apolos laḡannemo ḡome i tavatava ba Maimaituwa ena sagumo tauwaisumaḡa i sagu gulatedi edi sumaḡa i ḡailisi. ²⁸ Tana ena giu i ḡailisi gulata te Diu lavedi edi giu i lauyovogedi lava kumdi matedimo. Banina tana gilugilumina wadubonemo i kamaḡati kauwe te Yesu tana kamaina Tauwaiyawasana.

19

Pol Epesemo

¹ Laḡannemo Apolos Kolintimo ba Pol eta oyaḡa ani waivaḡavuka maḡa i nawa te Epeses tauninemo i tava, mba ḡome tauwaikawaiwatana ḡesaudi i banavidi. ² Bi i waitalayedina gado, “Laḡannemo konai sumaḡana ba Aluwa Waiyawa kona vai e geḡa?”

Bi tedi a giuna gado, “Geḡa, tama mote bamo Aluwa Waiyawa giuna ka vaiye.”

³ Kamaina bi Pol i waitalayedina gado, “Temi bai kabuluna kona vai?”

Bi tedi ena giu ai munena gado, “Diyon ena kabulu.”

⁴ [✧]Pol tedi i giuwedina gado, “Diyon ena kabulu ba laukuvasa aubaina lava i kaka buludi. Tana lava i giuwedi te lava mulinaḡa ya natonatona

[†] **18:18:** Diu edi vaivaimo lava bamoda Maimaituwa lisinemo i giuwapana ba dabana ya gose te ya laulagalaga. Bi laḡanninemo saugawapa laḡanina i kovina, kaka dabana sa suvi kamaḡe. [✧] **19:4:** Met 3:11; Mak 1:4,7,8

sai sumağe, mba taunana Yesu.”⁵ Lağannemo niga giuna a vaivaiye ba Pol Yesu isanemo i kabuludi.⁶ Kamaina bi Pol nimana lava dabedimo i sivudi bi Aluwa Waiyawa i yovo dabedimo bi kalina gēsaudimo a gagali bi Bada giuna a lauguguyae.⁷ Ğome oololoto wapedi ba 12.

⁸ Bi nawalai faiona nopodimo Pol i nawa bolu vanuwino mo bi lava lisidimo ma laudabatolana Maimaituwa ena waibada i ka kamağati bi i giugiu vavasağedi te sa nuwavitata.⁹ Bi tauwaikawaiwatana gēsaudi a laukasagaigai bi mote ai sumağa bi lava kumna matedimo Yawasana Etana a giugiu waigeboğe. Taunana aubaina Pol tedi i gosedi bi tauwaikawaiwatana gēsaudi i legaudi bi lağan matabuna Tailanos ena giluma vanuwino mo a waitalapili.¹⁰ Niga noyana i velauna ba kwalabu labu a kovi. Taunana aubaina Diu lavedi matabudi bi Gulik mabai Eisiya plovinsnemo miyemiyedi matabudi Bada giuna a vaiye.

Lava ginauli buked i kalağosedi

¹¹ Bi Epesno noponemo Maimaituwa ena ġailisi Pol i vite te tana mataila nananakidi i voyedi.¹² Ğome lava Pol ena agesi bi ena gala a legaudi bi lava sidesidedi dabedimo a sivudi te a yawasana bi aluwa gebogebodi a potiyovo kamağedi.

¹³ Bi Diu lavedi gēsaudi ba ginauli tauvoyedi bi a babala nawa malagai te malagai bi aluwa gebogebodi a kwavikwavivaidi. Tedi niga Ğome a wai laulubu te maso lava aluwa gebogebona i sunesunegina maso Yesu isanemo a kwavivai. Tedi a giuna gado, “Yà giugiu vavasagem te Yesu, Pol i laulauguguyaena isanemo mba lavana kwa potiyovo kamağe.”¹⁴ Niga kauwina ba Diu edi pilisi sağasaga guletina isana Sikiva natunatuna oololotodi wapedi 7 niga kauwina a voivoiye.¹⁵ Bi aluwa gebogebona i giuwedina gado, “Tagu Yesu e sibe bi kota Pol e sibe bi temi mabai?”¹⁶ Ğome aluwa gebogebona oloto i sunegi i potivai i kativunu yabayababedi, i laikofekofedi bi ma kwasikwasinidi te a velau ena vanuwa a gose kamağe.

¹⁷ Diu bi Gulik* lavedi matabudi Epesmo miyemiyedi niga kauwina a vaivaiye ba a naila gulata. Bi Bada Yesu isana a vivila kauwe.

¹⁸ Bi lava wapewapedi mabai a wai sumağana tedi a nato bi edi kauwa gebogebodi a voivoiyedina lava kumna matedimo a kuvesidi.¹⁹ Bi kota lava wapewapedi mabai ginauli a voivoiyedina matabudi edi ginauli buked i ai ġemotidi bi lava kumna matedimo ai kalağosedi.† Bi buka ai ġemotidi bi a iyevidina maso ba silva mane didigina 50 tausan luvana.‡²⁰ Kauwidi mainana a tubutubuğa ba Bada giuna i ġailisi bi i dabalala.

²¹ Niga kauwidi a tubutubuğana mulidimo ba Pol Yelusalem nawana i wai nuwa noğonoğotae, te maso Mesidoniya plovins bi Akaiya plovins nopodiga i nawa. Bi i giuna gado, “Dolinemo tagu yà gei nawa Yelusalem muliga kaka yà nawa Loum.”²² Kamaina bi tausaguna labu, Timoti bi Elastas i gei giukamağedi Mesidoniyamo. Bi tana Eisiya plovinsnemo i taumiya.

Epesmo waigasiğasi a kelisali

²³ Mba lağannemo lava gēsaudi Yawasana Etana aubaina a medi gulata bi waikagiu dididiga ai tubu.²⁴ Bi oloto isana Damatilis tana ena noya ba siluvemo pulapula i voivoiyedi. Bi kota siluvemo koikoitau waivinina

* **19:17:** Gulik lavedi taudidi Eteni. † **19:19:** Waigake 18:10-14 noponemo Maimaituwa ena lava i giuwedi te mote ginauli sima voyedi. ‡ **19:19:** Gulik kalinedimo ba drachma. Mba taubagibagi lağan ġemota ya bagibagina mai'ina.

Atemas ena vanuwa aluwidi i voivoiyedi. Niga kauwinemo Damatilis mane dididiga i voivoiye. Bi ena taupaula noya i vite nawedi bi pulapula tabudi bi tabudi a voivoiyedi. ²⁵ Kamaina bi tana ena taupaula bi ena waibabada matabudi i yogedi a tava ai ġemotidi bi i giuwedina gado, “Egu lava, kona sibe te niga noyanemo mane dididiga ta vaivai. ²⁶ Temi kona kita bi kona vaiye te niga lavana Pol lava wapewapedi niga Epesemo nuwedi i liuwidi bi tada a goseda bi tana sa kaikawata. Niga kauwina mote niga ġome taunaġa bi Eisiya plovinsina matabuna. Tana ya giugiu te maimaituwa lava nimedimo a voivoiyedina ba mote maimaituwa giugukauwidi. ²⁷ Niga giunemo niganana eda mane ani vaina etana i waidougudu. Bi ġesauna ba niga mainana: Lava kaka Atemas ani lauduneyena vanuwina sa noġoti waiubauba. Atemas tana Eisiya nopodiġa bi dobu matabuna isana i dididiga bi lava matabudi sa laulauduneye bi niganana Pol ya kaka ġaubo.”

²⁸ Laġannemo lava kumdi niga giudi a vaivaiye ba a medi gulata bi a binauna gado, “Weo! Epeses maimaituwana Atemas saġasaġa guletina!” ²⁹ Ġome taun dididiga matabuna lavedi ai kaġasiġasi yabayababa bi Pol ena lava labu Mesidoniya lavedi tana vaitena a natonatona Epesemo, ġome lava kumdi Gaiyas bi Alistakas a kaididi bi etaġa a solu nawedi ani waibolu gabunemo. ³⁰ Bi Pol i ġoeġoe te maso i nawa lava kumdi nopodimo bi tauwaikawatauna mote ai anine. ³¹ Bi kota mba plovinsina babadidi nanakidi Pol ena lava, tana ena giu a giukamaġe te mote ima nawa ani waibolu gabunemo.

³² Ġome lava kumdi ai nuwanaina. Taunana aubaina lava ġesaudi kauwa tabudi a binabinauwedi bi kota lava ġesaudi wali kauwa a binabinauwedi. Bi lavedi ġesaudi mote a sibe te bai aubaina ġome a tava. ³³ Bi Diu lavedi Aleksanda a biulikwa nawe lava kumdi matedimo bi nimana i kailageti te maso Diu aubaidi i giu. ³⁴ Bi laġannemo gado sa kita ġone te tana Diu olotona ba awa labu nopodimo matabudi a binauna gado, “Epeses maimaituwana Atemas saġasaġa guletina!”

³⁵ Tauni dididiga badana ġemota lavedi i giu waitautaudina gado, “Ei, Epeses lavemi, dobu matabuna a sibe te Atemas aluwina ġakimina sawamo i kulukuluva yovona ani lauduneyena vanuwina ba Epeses lavada ta labelabe. ³⁶ Niga giudi ba giukauwa, mote aiyai ima giu waikaikaiyovuda. Taunana aubaina ko miya moimoisili, mote bai ġesau koma voiye. ³⁷ Temi niga oloolotodi labu kona saġe yababedi. Tedi mote eda ani laudune vanuwinemmo a danene ee maimaituwa waivinina Atemas a giu waigebo-gebo. ³⁸ Bamoda Damatilis ena taupaula vaitedi edi waiwavu aiyai lisinemo ba taulaididimana babadidi sa miyamiya bi kota etala laġandi ai dubudi te sa kenakena te ġome kaka maiia sa sako. ³⁹ Bi bamoda temi kauwa ġesaudi koma ġoeġoedi, mba ba kamaina te bolu dididiginemo lava vaitedi bi ko kadidimanidi. ⁴⁰ Bai te niganana i tubuġana ba ani naila. Bi tada kaka niga pilipilina aubaina sai wavuda. Bi tada mote bamo eda giu ima kenakena te ta giu.” ⁴¹ Niga giudi mulidimo tana lava i giukamagedi te a nawa.

20

Pol i nawa Mesidoniya bi Gulik

§ **19:29:** Malagai dididigina edi aniwai bolu gabuna. Bi vanuwa dididiga otina wai dabatola geġana bi lava kumdi ġome a nawa a miya bi beyakulu bi kauwa ġesaudi a kitekitedi.

¹ Bi pilipili a kovi mulidimo, Pol tauwaikawatana i giuwedi te a tava lisinemo. ² Ġome i tava bi mba dobuna matabuna i nawa yaġosi bi tauwaikawatana i lailaibagi nawedina eete Gulik plovinsnemo i tava. ³ Bi ġome i miyana nawalai faiona a kovi, i ġoeġoe te maso wagaġa i nawa Saliya. Bi i vaiye te Diu lavedi mba nawanemo sa ġoeġoe te maso sai peki, taunana aubaina nuwana i vitale te i munaġa Mesidoniya noponaġa i nawa. ⁴ Bi olooloto ġesaudi vaitena a nawana, isedi ba Sopata Pailas natuna, ena dobu ba Beliya, Alistakas bi Sekundas tedi Tesalonia lavedi, Gaiyas ba Debi dobuna lavana, Timoti bi Eisiya oloolotodi labu Titikas bi Tolofimas. ⁵ ✠Niga oloolotodi wagaġa a ġei doli a nawa Tolasimo a labelabemai. ⁶ Bi buledi tabatabana mote muu'a vaitena soina i kovi, tama kukakukamo ke gelu i Filipai taunina ke ġose. Laġan 5 mulidimo ke tava ema lava lisidimo Tolas tauninemo, ġome vaitedi ke miya te laġan 7 a kovi.

Tolas malagainemo Pol Yutikas i waiyawasani munaġe

⁷ Wiki pakanemo ke tava kei ġemotimai kani ġemota aubaina bi Pol lava lisidimo i laulauguguya. Tana i noġonoġoti te bokinamai ya modina. Taunana aubaina tana i gagagalina eete dudubala modona. ⁸ Bi tama noke vanuwa benana waifaioninemo ke miyamiya, ġome piupiu wapawapa a yanayana. ⁹ Bi bilibili koikoivyavusinemo ba ewali isana Yutikas i miya bi i waibeyavaiye. Bi laġannemo Pol i giugiu wailofalofa ba Yutikas i yadoyadona eete i wainuwayavuga, kamaina bi i kuluva te bilibili taulinaġa i yovo doġamo i talaġa. Bi a kaikailaġeti ba tana pekipekina. ¹⁰ Bi Pol i potiyovo bi Yutikas i ġomotawi.* Kamaina bi lava i giuwedina gado, “Mote komai nuwaboya, tana wayawasanina.” ¹¹ Ġome Pol i valaġeta munaġa vanuwemo bi buledi i kivi bi a kani bi i gagagalina eete dobu i yana te mba dobuna i ġose. ¹² Bi tauwaisumaġa ai nuwawisu gulata te ewali i yawasana munaġa, kamaina bi ai doli a nawa vanuwemo.

Pol ena waiyebona Epeses edi babada lisidimo

¹³ Ġome ke nawa wagamo ke gelu bi Pol i giuwemai te kaġenaġa yai vaġavuka Asosi tauninemo kaka ya gelu. ¹⁴ Bi Asosi tauninemo i banavimai kaka wagamo kei gelu bi matabumai ke nawa Mitiliyen tauninemo. ¹⁵ Laġan i sako tama ke nawa dobu ġesaunemo ke tava Kiyos bwanabwanana diyanemo. Bi laġani wailabuna tama Samos bwanabwanana ke vaitauli bi laġan waifaioninemo tama Militas tauninemo ke tava. ¹⁶ Pol mote i ġoe te Epeses tauninemo ka solasaġa bi ġome ka miya laġan wapawapa Eisiya plovinsnemo taunana aubaina i ogatala te ke nawa ota. Bi Pol i ġoe kauwe te ya nawa makai Yelusalemmo, te Pentikost soinemo maso i tava.

Pol tauwaisumaġa edi babada i waiebonedi Epesesmo bi i modina

¹⁷ Laġannemo Militas tauninemo ke tavatava ba Pol giu i giukamaġe nawe Epesesmo te Maimaituwa ena dam babadidi maso a nato lisinemo. ¹⁸ Bi laġannemo a tavatava ba i giuwedina gado, “Dolinemo e tavana Eisiya plovinsnemo ba kona sibe bainewa laġan matabuna vaitemi e miyana. ¹⁹ Bi kona sibe te Diu lavedi a ġoeġoena maso a vunugu bi e sako yovoġe munaġegu bi pilipili nopodiġa ma matasulugu Bada ena noya e voivoiye.

✠ **20:5:** Giu 16:10   * **20:10:** Niga kauwina ġemoġemotina Elaija bi Elaisa a voiyena kaiyababa natuna lisinemo (Galigalibona edi buka dolidolina 17:21, Galibona edi buka wailabuna 4:34-35).

²⁰ Bi temi kona sibe te laḡannemo e laulauguguyana mote bamo giu ḡesauna e nuwevi. Bi sagumi aubaina giu matabudi lisimimo e giu kovidi, lava boludi nopodiga bi vanuwa te vanuwa e nawa bi e wailovelovemi. ²¹ Bi Diu bi Gulik lavedi e giuvavasagedi te edi gebogebomo sa nuwavitala bi sa nato Maimaituwa lisinemo, Bi eda Bada Yesu Tauwaiyawasana sai sumage.

²² “Bi niga giuna ko vaiye, Aluwa Waiyawa i lagetigu te ya nawanawa Yelusalemmo. Bi mote ya sibe te ḡome male bai lisigumo ya tubuḡa. ²³ Bi e sibe bamo taunidiga ya nawanawana ba Aluwa Waiyawa ya taitainuwataugu, te Yelusalemmo kaka sa laukivi gebogeboyegu bi biliwelokomo sa sakogu. ²⁴ Bi bamoda sai pekiguna ba kamaina, mba mote bai. Bi kauwa laubanima ya noḡonogotina ba egu noya, Bada Yesu i viteviteguna taunana ya i kovi. Mba noyana ba Maimaituwa ena sagu bi giuna visuvisuna lava lisidimo ya lauguguyae.

²⁵ “Bi niganana e sibe te lava matabumi lisimimo Maimaituwa ena waibada e lauguguyae bi mote kaka koma kita munaḡegu. ²⁶ Taunana aubaina niganana ya giugiuota, te lava matabuna kwasinina nimagumo e yasaḡi. ²⁷ Niganana ya giugiu vavasage mi te niga giudi mote komai aninedi emi yawanamo mba temi emi wavu. ²⁸ Taunana aubaina ko labe munaḡemi bi kota tauwaisumaḡa ḡesaudi matabudi. Bamo taudidi Aluwa Waiyawa nimemimo i waidubudi te ko labedi, maibena tauwailabalaba sipu ya labedi bi ya kitakita watedina mainana. Niga lavedi matabudi Maimaituwa natuna kwasininemo i kune munaḡedi. ²⁹ Bi e sibe te laḡannemo ya ḡosemina ba tauwailovelove kaikaiyovudi sa tava lisimimo bi lava waisumeḡidi sa kagegebodi, maibena daḡasi gwegwena ya saḡa sipu nopodimo bi ya kaka gebogebodina mainana. ³⁰ Bi kota temi nopomimo ba lava ḡesaudi sa moito bi Maimaituwa giuna sa kulavitale bi tauwaikaiwatana sa ai wainawenawemi te ko kaiwatedi. ³¹ Taunana aubaina koi kita kauwa bi ko noḡoti te tagu kwalabu faiona nopodimo dubala bi suwala, ma matasulugu wailovelovemi mote e kaisako.

³² “Niganana ya laukaikamaḡemi Maimaituwa nimanemo, ena sagumo giunemo ya kavisuvisumi bi sakosako liyedi vaitedi yawasana ko vai. ³³ Tagu mote aiyai lisinemo gold, ee silva, ee gala ei kitakoned. ³⁴ Temi kona sibe te tagu nimagumo e noya bi mane e vai te egu lava vaitedi ema ḡowana voyedi aubaidi. ³⁵ Bi bai matabuna e voivoiyedina ba ei lovemi, te temi maso mainana kona noya gulata te lava wainuwatoitoidi kona sagudi. Bada Yesu ena giu ko noḡoti, i giuna gado, ‘Vitemo ba wainuwavisu i dididiga guletina, kaka ta vaivaina.’”

³⁶ Laḡannemo Pol giu waikovi ba matabudi tuwapekedi ai tupagwaliḡedi bi a laupali. ³⁷ Tedi matabudi Pol nuwedi i poyae bi a yovuvai ai suluve bi ai yebone. ³⁸ Bai i voyiyedi bi a ḡabana ba ena giu a noḡoti te mote matana sima kita munaḡe. Kamaina bi ai doli nawe auwai gelunemo.

21

Pol ena nawa Yelusalem tauninemo

¹ Laḡannemo kei yeboyebona mulinemo, wagamo ke gelu bi ke nawa Kos bwanabwananemo ke tava. Bokinamai ke nawa Lodes bwanabwananemo bi ḡome te ke modina te ke nawa Patala malagainemo ke tava. ² Gome waga ke banavi i damadamana Fonisia, kamaina bi ke gelu te ke nawa. ³ Te Saiplas bwanabwanana ḡeniyamaimo ke kitakita bi ke vawaitauli te ke nawa Sailiya. Gome te ke nawa Taiya tauninemo ke vamoito bi wagamo

ġonaġona kei yovodi. ⁴ Ġome tauwaikaiwatana ke banavidi bi laġan 7 vaitedi ke miya. Tedi Aluwa ena mayavaimo Pol a giuvavasage te mote ima nawa Yelusalemmo. ⁵ Bi ema nawa saugina i tavatava ba ke modina ke nawa. Bi tauwaikaiwatana matabudi mwanemwanedi bi natunatudi vaitedi, matabumai malagai ke ġose bi ke nawa gelemo. Bi matabumai tuwapekamai kei tupagwaliġedi bi ke laupali. ⁶ Bi kei ebenedi i kovi bi wagamo ke gelu bi ke nawa bi tedi a munaga malagaimo.

⁷ Bi Taiya tauninemo ke modina kamaina eete Tolemais dobnemo ke tava, ġome tauwaisumaġa ke yebenedi bi tedi vaitedi ke miyana laġan ġemota. ⁸ *Bokina mainana olaolalemo ke modina munaga te Seseliyamo ke tava. Bi ġome ba Filip giu visuvisuna taulauguguyena ena vanuwemo ke miya, Filip ba wala tauwaisagu 7 a vinevinedina nopodimo ba tana ġemota. ⁹ Tana natunatuna gugugiñidi 4 lava a sibedi te tedi ba Bada giuna visuvisuna giuwatana puyona a vai.

¹⁰ *Ġome ke miya laġan visa a kovi mulidimo taugiuwatana isana Agabas Diuidyaġa i yovo. ¹¹ Lisimaimo i nato bi Pol ena dagilolo i vai bi taunaga nimana bi kaġena i panipanidi bi i giuna gado, “Aluwa Waiyawa i kamaġati te Diu lavedi Yelusalemmo kaka niga dagilolo taniwagina, niga mainana kota sa pani bi Eteni lavedi nimedimo sa sako.”

¹² Sauginemo lava matabumai niga giuna ke vaivaiye ba tama bi lava ġesaudi Pol kei baġa vavasage te mote maso i nawa Yelusalemmo. ¹³ Bi Pol edi giu i waimunena gado, “Temi bai aubaina ko ġabaġaba bi koi wainuwaboyaegu? Tagu e vononoġa te Yelusalemmo sa panigu ee sai pekigu Bada Yesu isana aubaina.”

¹⁴ Bi laġannemo mote luvamai te maso kei ġake ba kamaina te ke miya moimoisili bi ke giuna gado, “Kamaina te Bada ena ġowana luvanemo mainana ya tubuġa.”

¹⁵ Niga kauwidi mulidimo ema ġonaġona ke vononoġa ba ke saġa ke nawa Yelusalemmo. ¹⁶ Tauwaikaiwatana ġesaudi Seseliyamo vaitedi ke nawa ġemota, eete Manason ena vanuwemo a kavalagetimai te ġome ke miya. Manason ba Saiplas olotona tana tauwaikaiwatana dolidolina.

Pol Diyemes i vakita

¹⁷ Laġannemo tama Yelusalemmo ke tavatava ba tauwaisumaġa ma nuwavisudi ai doli nawemai edi vanuwemo. ¹⁸ Bokinamai Pol bi tama ke nawa Diyemes kitana aubaina. Bi tauwaisumaġa edi babada matabudi ġome a miyamiya. ¹⁹ Pol i waiebonedi bi bai matabuna ena noyamo Maimaituwa i voivoiyena Eteni lavedi lisidimo taunana i tainuwataudi.

²⁰ Niga ġiudi a vaivaiyedi ba Maimaituwa a kasaġesage. Bi Pol a giuwena gado, “Valetimai, niganana kwa kita Diu lavedi iyevina wapana tausana ai sumaġa. Bi tedi matabudi nuwedi tabutabunemo Mousis ena waigake sa kaikaiwatedi. ²¹ Bi a vaiye te tam Diu lavedi Eteni nopodimo sa miyamiyana kunai lovelovedi te Mousis ena waigake mote sima kaiwatedi te natunatudi lisidimo mote kwapidibwali sima voie ee Diu edi vaivai mote sima kaiwatedi. ²² Bi niganana tedi sa vaiye te tam kuna tavana. Ba tada bai ta voie? ²³ Taunana aubaina bai ka giuwemna ba kwa voie. Niga ġome olooloto 4 giuwapa a voiyena Maimaituwa lisinemo. ²⁴ *Mba oloolotodi kwa legaudi bi tedi vaitedi ko kavisuvisu munagemi. Bi tam aubaidi kwai maii'a bi tedi dabedi sa ġalidi. Niga mainana kwa voiyena kaka lava sa sibe, te niga ġiudi matabudi lava sa giugiuwedina lisimmo ba mote giukauwa.

Bi tam taumga ba Mousis ena waigake luvanemo kwa miyamiya. ²⁵ *Bi Eteni lavedi mabai a waisumaḡana, tama edi pepa kaikana ke gilumidi bi ke giukamaḡe tedi, koi koikaitau lisidimo a laulau sewesewedina mote sima kanidi bi kota kwasina ee musala gadodi kikikidi mote sima kanidi bamoda mainana ba kwasina ko gei waitosi kamaḡe, kaka ko kani. Bi mote komai mwanemwanena yabayababa.” *

²⁶ Bokinamai Pol mba oloolotodi i legaudi bi a kuvesi munaḡedi. Gome tedi nawa pali vanuwina noponemo bi Pol pilisi i giuwedina gado, niganana giuwapa laḡanina i tubuḡa. Bi laḡan 7 mulidimo tada ḡemogemotaḡa kanavisuvisu puyona ta tavaitedi.

Diu ḡesaudi Pol a pani

²⁷⁻²⁹ *Laḡan wai 7-na nuwana kovi, Diu lavedi ḡesaudi Eisiya plovinsnaḡa tavetavedi. Tedi Pol pali vanuwina noponemo a kita bi ḡome lava a kanuwa medimedidi te maso Pol a kaididi. Tedi mainana a giuna banina dolinemo Pol bi Tolofimas a kitedi Yelusalem tauninaḡa a nawanawa. Bi tedi ai noḡoti bena Pol Tolofimas i dolinawe pali vanuwino. Bi kalinedi dididiginemo a giuna gado, “Islael lavemi, ko saḡumai! Niga olotona dobu matabuna i nawa bi lava i wailovelovedi te Diu edi waigake mote sima kaiwatedi. Bi tana giumo pali vanuwina i kakageboḡe. Bi ḡesaunemo ba Gulik lavedi i saḡedi pali vanuwina ganakukunemo bi gabu waiyawa i kaka milamila.” †

³⁰ Kamaina bi malagai lavedi matabudi a kanuwa medimedidi bi a dabalala tava. Bi ḡome Pol pali vanuwina ganakukuna noponemo a kaididi te a solu voyoḡe ganakuku taulinemo bi geḡa te tauyava maḡemota mataeta a gududi. ³¹ Bi noitaunana maso ai pekina ba giuna i velau makai te Loum edi tauwaiḡaviya, edi bada didigina i vaiye. Yelusalem lavedi pali vanuwina ganakukuna noponemo waigasiḡasi aubaina te a ḡaḡala gulata. ³² Gome maḡemota tauwaiḡaviya edi bada, waibabada ḡesaudi bi tauwaiḡaviya i waidolidi te a yovo a nawa lava kumdi lisidimo. Laḡannemo lava babada nananakidi a kitekitedi ba Pol kwapuna a kaisako.

³³ Tauwaiḡaviya edi bada i saḡa Pol i kaididi bi tauwaiḡaviya i eḡelidi te seini labumo maso a pani. Gome tana lava i waitalayedina gado, “Niga lavana aiyai bi bai i voiye?” ³⁴ Gome lava ḡesaudi edi giu tabudi bi tabudi taunana aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga mote bamo giukauwa i banavi, aubaina te tauwaiḡaviya i giuwedi te ai dolinawe edi ani miyamo. ³⁵ Laḡannemo Pol kini pakanemo i tavatava ba lava edi medi i dididiga gulata, kamaina te tauwaiḡaviya Pol dabayalodimo a avalali otige. ³⁶ Banina lava kumna a kaiwatedi bi kalinedi dididiginemo a binabinauna gado, “Koi peki! Koi peki!”

Pol lava kumna lisidimo i giu

³⁷ Gome ḡotona te maso tauwaiḡaviya Pol a nawena vanuwemo ba Pol tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giuwena gado, “Kamaina ee geḡa te maso lisimmo bai e giuwe.”

☆ **21:25:** Giu 15:29   * **21:25:** Tubuḡa waigemoti yabayababena maibena lava ḡesau mwanena vaitena mote komai mwanemwanena (Potiyovo 20:14; Waigake 5:18); lava ḡesau vaitena komai mwanemwanena mane e puḡo ḡesaudi aubaidi (Livai 19:29; 1 Koli 6:15); kena nadewa vaitena, vanuwa lavana mai oloto natuna waivinina vaitena (Livai 18:6); oloto ena tau oloto vaitena ee waivini ena tau (Livai 18:22; Loum 1:26-27); bi lava ḡamoḡamo vaitena (Livai 18:23).   ☆ **21:27-29:** Giu 20:4   † **21:27-29:** Diu ai noḡota gado, “Eteni ba lava millemiledi.” Diu edi ḡaigake luvanemo, Eteni mote sima saḡa etala gabuna ganakuku noponemo bi Diu taudiga. Bi aiyai niga waigekena i waidoukoto ba sai peki.

Bi tauwaiğaviya edi bada dididiga ena giu i waimunena gado, “Tam gode Gulik kalinedi kuna sibe? ³⁸ E noğoti te tam bena I dip lavam, tana dolinemo waiğaviya i waitubu bi tauwaiğaviya 4 tausan i waidoli nawedi kalakalalemo.”

³⁹ Bi Pol i giuna gado, “Geğa, tagu ba Diu lavagu egu dobu ba dobu isa nawanawana Tasis, Silisiya plovins noponemo. Bi ya waibağam te maso kunai aninegu te lava lisidimo bai e giuwe.”

⁴⁰ Kamaina bi tauwaiğaviya edi bada dididiga Pol i wai anine, te kinimo i moito bi nimanemo lava i waikatitawedi te sa miyamoimoisili. Bi Pol Ğibulu kalinedimo lava lisidimo i giu.

22

¹ “Egu lava Diu bi valevaletigu, koi beyavaiya niganana ya koikoigalamegu.” ² Lağannemo a vaiye te Pol Ğibulu kalinedimo i giugiu ba tedi binau a kaisako bi a miya moimoisili ota.

³ *Kamaina bi Pol i giuna gado, “Tagu ba Diu lavagu bi Tasis malagainemo e tubuğa, Silisiya plovins noponemo. Bi niga Yelusalemmo dobunemo e didiga, Gamaliel ena waibada lağannemo, ba tamatamada edi waiğake bi edi vaivai i wailoovele kauwegu. Te tagu Maimaituwa e kaiwata kauwe mai temi matabumi niganana. ⁴ *Tagu Yesu ena wailoovele taukaiwatana e laukivi gebogeboyedi bi e waipekidi. Olooloto bi waiwaivini ğesaudi e panidi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. ⁵ Bi Pilisi sağasağa guletina bi babada ğesaudi sa giu te niga ba giukauwa. Tedi pepa a kuli bi a vitegu, te edi lava Damaskasmo aubaidi. Tagu e nawanawa ğome te maso a sagugu bi tauwaisumağa ğome maso ke kaidididi bi ke sağedi Yelusalemmo te maso a kovogidi.

⁶ “Bi suwala modo mainana Damaskas diyanemo ke tavatava ba yanayana malamo waimatakanikanina i waimağemoti te i laiyana yovogegu. ⁷ Bi e kuluva dogamo e talatalağa ba kalina malağa i yovo e vaiye i giuna gado, ‘Sol! Sol! Bai aubaina kwa laulaukivi gebogeboyegu?’ ⁸ Bi ei talayena gado, ‘Tam aiyai, Bada?’

“Bi kalina niga mainana i giu, ‘Tagu taunana Nasalet Yesuna kwa laulaukivi gebogeboyegu.’ ⁹ Bi tausagugu yana a kita bi lava lisigumo i giugiuna kalinana mote a vaiye bi mote a sibe.

¹⁰ “Bi ei talana gado, ‘Bada bai ya voiye?’ Bi i giuna gado, ‘Kwa moito bi kwa nawa Damaskas malagainemo bi lava aiyai egu ğowana bai ya giuwemna ba taunana kwa voiye.’ ¹¹ Kamaina bi tausagugu nimagumo a kabi bi ai doli nawegu Damaskas. Banina yana waimatakanikanina matagu i kani te i waidudubala bi ei kaimatabwasoku.

¹² “Come oloto isana Ananaiyas i tava lisigumo tana Mousis ena waiğake i kaikaiwata bi Maimaituwa taulaudune kauwena bi Diu lavedi matabudi ğome miyemiyedi a vivivile kauwe. ¹³ Bi tana diyagumo i moito bi i giuna gado, ‘Valetigu Sol, niganana kwai kita munaga!’ Bi i waimağemoti te Ananaiyas e kita.

¹⁴ “Come i giuna gado, ‘Tamatamada edi Maimaituwa i vinem te ena ğowana kwa sibe bi lava didimanina kwa kita bi giu mudunemo ya giugiuwedina kwa vaiye ğonedi. ¹⁵ Banina tam kaka tana aubaina kwa noya, lava matabudi lisidimo. Bi bai kuna kitekitedina bi kuna vaivaiyedina ba lava matabudi kwa giuwedi. ¹⁶ Bi niganana mote kumai goela, kwa

miya moito bi kwa bulu bi Yesu isanemo kwai baḡa te em gebogebo ya koḡa kamaḡedi.’

17 “Laḡannemo e munaga tava Yelusalemmo bi pali vanuwinemo e laulaupali noponemo ba mataotigumo lauboni e kita. 18 Ğome Bada e kita bi i giuweguna gado, ‘Kwai papalana bi Yelusalem kwa ḡose banina ḡome giugu kwa giuwena mote kaka simai beyavaiyem.’

19 “Bi e giu waimunena gado, ‘Bada, tedi a sibe te tagu wala tauwaisumaḡem bolu vanuwidi nopodiga e kwapudi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. 20 *Bi em tauwaimatamata Stivin laḡannemo a waipeki mba tagu ḡome e moimoito bi kauwina i tubutubuḡana ba tagu ei anine. Bi mabai Stivin ai waipekina edi gala tagu e labelabedi.’

21 “Bi ḡome Bada i giuweguna gado, ‘Kwa nawa! Tagu ya giugiu kamaḡemna manekemo Eteni lavedi lisidimo.’”

Pol i giu te tana Loum lavana

22 Lava kumna a wai beyavaiye bi Pol mai giuna i vatovato ba tedi kalinedi didiginemo a binauna gado, “Ko nawe tabunemo bi koi peki kamaḡe mote lavana dobumo ima miya!”

23 Gome tedi ma binabinaudi edi gala dabanemo a pwalagedi bi ḡobusa sawasawamo a yalaidi. 24 Taunana aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giu vavasaḡedi te Pol maso a saḡe vanuwa ganakukuna noponemo. Bi i giuwedi te maso a kwapu bi ai talaye te maso a sibe te bai aubaina lava tana a lasalasawaineḡa. 25 Ğome tedi Pol nimana a panipani kai modonemo bi kwapuna aubaina ba Pol tauwaiḡaviya edi bada i giuwena gado, “Temi emi waiḡake ya kenakena te Loum lavana mote ena gebo ko banavi bi ko kwapu yababe, ee?”

26 Laḡannemo tauwaiḡaviya edi bada niga giuna i vaivaiye ba i nawa tauwaiḡaviya edi bada didigina lisinemo bi i giuna gado, “Tam bai kwa voiye? Niga Loum lavana.”

27 Gome ḡaviya badana i nawa bi Pol i waitalayena gado, “Tam giukauwa te Loum lavam, ee?”

Ğome Pol i giuna gado, “Emaso bena kuna giu kauwa.”

28 Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giuna gado, “Tagu mane dididiga e sako te eila Loum.”

Pol i giuna gado, “Bi tagu bena Loum gomenigu.”

29 Bi tedi mabai maso ai talayena ba mba taunana te a gose kamaḡe. Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga i naila gulata te Loum lavana a lausein.

Pol waibabada matedimo i moito

30 Bokina mainana tauwaiḡaviya edi bada dididiga i ḡoḡoena maso i sibe kauwe, te Diu lavedi bai aubaina Pol ai wavu. Taunana aubaina Pol a laulauseinina i kaikamaḡe bi pilisi edi babada bi Diu lavedi edi babada i egelidi te ai ḡemotidi bolu aubaina. Kamaina bi Pol a lau egeli te i nato matedimo i moito.

23

1 Pol Diu babadidi i kitadididi bi i giuwedina gado, “Egu lava laḡan matabuna Maimaituwa matanemo e miyana ba egu noḡota sabusabuna didimanina te niganana.” 2 Mainana i giugiu ba pilisi saḡasaḡa guletina Ananaiyas, Pol diyanemo mabai a moimoitona i giuwedi te Pol muduna sa talaḡa. 3 *Ğome Pol, pilisi saḡasaḡa guletina i giuwena gado, “Maimaituwa

kaka ya kwapum, tam lava kaikaiyovum! Tam niganana kwa etaetalegu waigake luvanemo bi tam kota waigake kuna wai doukoto. Lava kuna giuwedi te a kwapukwapugu.”

⁴ Bi mabai gome a moimoitona Pol a giuwena gado, “Tam Maimaituwa ena pilisi sağasağ guletina kwa ġasiğasiye ee?”

⁵ Pol i giuwedina gado, “Egu valevaletigu, tagu mote e sibe te tana gode pilisi sağasağ guletina. Bi tagu e sibena ba ġilulilumina wadubonemo i giuna gado, “Mote em lava edi bada kuma giu waigebogeb.”

⁶ *Bi Pol i kitedi te waibabada ġesaudi ba Sadisi bi ġesaudi ba Palisi lavedi, taunana aubaina bolu babadidi nopodimo bi kalinana dididiginemo i giuna gado, “Egu lava, tagu ba Palisi bi kota tamagu ba tana Palisi. Bi ya waisumağa te lava pekipekidi ba sa kena moito munağa bi niga waisumeğina aubaina temi ko etaetalegu.” ⁷ Niga mainana i giugiu ba Palisi bi Sadisi waikagiu ai tubuğa. Bi edi boluna a suwa te dam labu a tubuğa.

⁸ *Banina Sadisi sa giugiu te lava mote pekimo ima kenamoito munağa bi bamo mote aneya ee alualuwa. Bi Palisi lavedi sa giugiu te niga mwalidi ba giukauwa.

⁹ Gome binau i didiga gulata te waigake tauwailovelovena Palisi damna noponemo tedi Pol mulinemo a nawa bi a giuna gado, “Tama niga lavana lisinemo mote bai gebogebona ka banavi. Augunai alualuwa ee aneya lisinemo i giu.” ¹⁰ Bi waikagiu i dididiga gulata aubaina tauwaigaviya edi bada dididiga nuwana i lovo bamoda Pol sima lisi waiyamoni. Taunana aubaina ena tauwaigaviya i egelidi te a yovo bi Pol a solu nawe edi animiyamo.

¹¹ Mba dudubalinemo Bada ena aneya Pol diyanemo i moito bi i giuwena gado, “Mote kuma naila! Bainewa Yelusalemmo kuna giugiuna kota mainana Loum noponemo aubaigu kwa giu.”

Diu lavedi Pol kana pota a yesi te sai peki

¹² Lağan i sako olaolalemo Diu lavedi ġesaudi Pol kana pota a yesi bi a giuwapa munağedi, te mote bai sima kani e sima tego, eete Pol sai peki.

¹³ Niga giuwapana noponemo ooloto wapedi 40 ai ġemotidi bi ai ogatala.

¹⁴ Bi a nawa pilisi babadidi bi waibabada nananakidi lisidimo bi a giuna gado, “Tama ke giuwapa te mote kama kani e kama tego eete Pol kaipeki.”

¹⁵ Taunana aubaina niganana temi waibabada waitemi, tauwaigaviya edi bada dididigina koi bağa te Pol ya yovoğe lisimimo. Ko kaiyovuğe te bena a waiwavuna banina ko sibe kauwe. Bi ke vononoğa te sauginemo ya yovoyovo ba etamo kaipeki.

¹⁶ Bi Pol ġavuna i vaiye te Diu lavedi ġesaudi Pol kana pota a yesiyesi, kamaina bi i nawa te baimo i miyamiyanemo bi bai a giugiuwena i tainuwatau.

¹⁷ Gome Pol tauwaigaviya edi bada ġemota i yoge bi i giuwena gado, “Niga ewalina kwa doli nawe tauwaigaviya edi bada dididiga lisinemo bi tana bai ya giuwe.”

¹⁸ Kamaina bi mba ewalina i wai doli nawe tauwaigaviya edi bada dididiga lisinemo bi i giuna gado, “Pol biliwelokomo taumiya, i yogegu e nawa bi i wai bağagu te niga ewalina e sağe lisimmo banina tana kaka lisimmo bai ya giuwe.”

¹⁹ Tauwaigaviya edi bada dididigina ewali nimanemo i kabi bi a nawa tabudimo bi i waitalena gado, “Bai mwalina kuna ġoena kwa giuwegu?”

²⁰ Bi ewali i giuna gado, “Diu lavedi ai anina te bokina ba sai baḡam te Pol kwa nawe Diu a babadidi edi bolumo bi sa kaiyovu te bena waibabada Pol ena pilipili banina sa sibe kauwe. ²¹ Bi kalinedi mote kuma vaiye banina ooloto wapedi 40 male sa kandavona bi sa labelabe. Tedi kaikana a giuwapa te mote sima kani ee sima tego eete Pol sai peki. Tedi noitaunana a vononoḡa te mai sa voiyi bi tam sa labelabe te edi ogatala kwai anine ee geḡa.”

²² Ḡaviya edi bada dididiga i giuna gado, “Mote aiyai kuma giuwe te lisigumo kunai benabenama.” Ḡome te ewali i giu kamaḡe i nawa.

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisinemo

²³ Bi tauwaiḡaviya edi bada dididigina bi tauwaiḡaviya babada labu i yogedi bi i giuwedina gado, “Tauwaiḡaviya 200 ko tanodi bi ko nawa Seseliya. Bi kota osi tauvelauyedi wapedi 70 bi pawasimo tauwaiḡaviya wapedi 200, ko vononoḡa bi mateya 9:00 dudubalemo ko modina Seseliya.

²⁴ Bi kota osi ḡesaudi ko tanodi Pol aubaina ya gelu bi ya nawa kauwa gabemani edi bada Filiks lisidimo.”

²⁵ Kamaina bi ḡaviya badana dididiga pepa i kulina gado.

²⁶ “Tagu Kolodiyas Lisiyas, tam bada saḡasaḡa guletim, gabemani badana Filiks: yà waiyebone kauwem!

²⁷ Niga olotona Pol ba Diu lavedi a kaididi bi ḡotona maso ai peki bi lava ḡesau i giuwegu te tana ba Loum olotona. Taunana aubaina egu tauwaiḡaviya waitedi ke nawa te kanakuvu keyeda. ²⁸ Bi e ḡoeḡoe maso e sibe te bai aubaina ai waiwavu, taunana aubaina Pol e saḡe Diu waibabada matedimo. ²⁹ Bi e banavi te edi kauwa bi edi waiḡake aubaina te ai waiwavu bi mote Loum edi waiḡake i waidoukoto te maso biliwelokomo a sako e ai peki.” ³⁰ Bi giu e vaiye te Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesiyesi te maso ai peki ba waiḡapa e giukamaḡe lisimmo bi tauwaiwavuna e giuwedi te sa giuwem te bai aubaina Pol ai wavu.

³¹ Kamaina bi ḡaviya edi bada dididigina bai tauwaiḡaviya i giugiuwedina mainana a voiyi. Mba dudubalinemo Pol ai doli bi a nawa, Entipatlis tauninemo a tava. ³² Laḡan i sako ba kepatemo bi pawasimo tauwaiḡaviya a munaḡa edi animiya Yelusalemmo. Bi osi tauvelauyedi taudiḡa Pol waitena a nawa. ³³ Bi tedi Seseliyamo a tavatava ba gabemani Filiks, pepa a vite bi Pol tana lisinemo a gose. ³⁴ Ḡome gabemani Filiks leta i iyevi kovi bi Pol i waitalaye te tana dobu isana lavana. Bi Pol i giuna gado, “Tagu ba Silisiya plovinsina lavagu.”

³⁵ Kamaina bi i giuna gado, “Tam tauwaiwavum sa tava bi em pilipili yà laididimani.” Kamaina bi tauwaiḡaviya i giuwedi, te Pol sai doli nawe ḡalibona Alodi ena vanuwemo sa sako bi sa labe kauwe.

24

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisinemo

¹ Laḡan 5 a kovi mulidimo pilisi saḡasaḡa guletina Ananaiyas, Diu babadidi bi waiḡake taulaididimana isana Titulas waitena, Yelusalemgā a yovona Seseliyamo. Ḡome edi waiwavu Pol lisinemo gabemani edi bada Filiks matanemo a kamaḡatidi. ² Sauginemo Pol a giuwe te i saḡa gabemani edi bada lisinemo. Ḡome Titulas ena kita waiḡebo Pol lisinemo Filiks i giuwena gado, “Filiks tam dididigim, visuvism bi em noḡota didimanina, ka wainuwawisu gulata te em waibada dibunemo ke miya te

niga palatina. Bi kauwa wapawapa visuvisudi ema dobumo a tubuḡa.* ³ Bi dobu matabuna tama laḡan matabuna niga kauwidi aubaidi tam gabemani Filiks lisimmo kawainuwawisu. ⁴ Tagu mote ya goeḡoe te ya taipilipilim, taunana aubaina ya waibaḡam te kivim maso i visu bi ema giu watiena kuna beyavaiye.

⁵ “Tama niga lavana ke banavi te tana ba gebogebo tauwaitubuna, tana dobu matabuna nopodimo Diu lavedi ya kanuwa medimedi bi waigasiḡasi sa waitubudi. Bi tana kota Nasalet damna edi bada.† ⁶ Bi Pali vanuwina i kaka milemiledi taunana aubaina ke pani.‡ ⁸ Bi kwai talaye kaka kwa banavi te bai ka waiwavuna ba giukauwa.”

⁹ Bi Diu lavedi edi tau Titulas a sagu bi a giuna gado, “Niga giudi matabudi ba giukauwa.”

¹⁰ Kamaina bi gabemani edi bada dididiga nimana i waiyoyo Pol lisinemo te ya giu. Bi Pol i koigalamena gado, “Tagu e sibe te tam kwalabu te kwalabu tam niga dobumo lavedi edi taulaididimana, taunana aubaina tagu nuwagu visuvisunemo matamo ya koigalamegu. ¹¹ Bi lava kwai talayedi kaka sa giu kawem te e saḡa e nawa Yelusalemmo laudune aubaina ba niganana laḡan 12 a kovi. ¹² Bi tauwaiwavugu mote a kitagu te aiyai vaitena kei kagiu, ee aiyai lavana nopona e kamedimedi pali vanuwino ee malagai noponemo. ¹³ Bi mote ḡemogemotina te niganana edi waiwavu lisigumo sa kamaḡati te mba giukauwa. ¹⁴ Bi ya giuwemi te niga ba giukauwa te tamatamada edi Maimaituwa tagu ya laulauduneyi bi tagu Yesu eta ya kaikaiwatana ba tedi sa wai isana laudune kaikaiyovuna. Tagu Mouis ena waigake bai i waianinena bi taugiuwatana a gilugilumina taudidi ya kaikaiwatedi. ¹⁵ Bi tagu Maimaituwa ya waisumaḡe mainana tedi bi ya noḡotadidi te lava didimanidi bi gebogebodi pekimo sa kenamoito munaḡa. ¹⁶ Taunana aubaina sauga matabuna ya wailaulubu gulata te egu noḡota bi egu kauwa Maimaituwa bi lava lisidimo maso didimanidi.

¹⁷ * “Yelusalem e gosena ba kwalabu visa a kovi.§ Bi maḡo ota e tava munaḡa egu lava wai nuwatoitoidi aubaidi puyo e natomedi bi sewasewa Maimaituwa ya vite. ¹⁸ Tagu pali vanuwina noponemo laukuvasa sewasewana e voivoiye bi tauwaiwavugu a banavigu. Tagu mote lava e kaka nuwa medimedidi ee waigasiḡasi e waitubudi. ¹⁹ Bi ḡome Diu lavedi ḡesaudi Eisiya plovinsina noponemo miyemiyedi a kitagu. Tedi taunana maso niganana a tava bi a giu te bai gebona a kita e voivoiye. ²⁰ Ee mabai ḡome maso niganana a giuwem te gebo bai a banavi, sauginemo Diu waibabada edi bolumo e moito bi a etaetalegu. ²¹ * Bi augunai mwali ḡemota Diu lavedi

* **24:2:** Mba fuyanemo Filiks i badana mote i waibada kauwa. Titula i gwayagwaya te Filiks maso i giu te Pol gebo i voiye. Filiks lava pilipili i vitedi bi Pol waitalopilina kwalabu labu mulidimo, Loum guyauna Nalo Filiks gabuna i vai. Bi ḡome waigasiḡasi dididiga i tubuḡa, Diu Loum lavedi ai ḡaviyedi bi Loum edi tauwaigaviya a miya moito te Yelusalem a kagebogebo. † **24:5:** Nasalet ba lava damna mabai Yesu a kaikaiwatana ya giugiuwatedi baina tana ba Nasalet taun lavana. Laḡannemo niga manana i wai isedina Nasalet damna, Titulas ba tauwaisumaḡa i laulauyovogedi. Diu Yelusalemmo bi Diuidiya plovins matabunemo, Galili plovins lavedi kita waiyovoyovodi Nasalet taunana bamo (Diyon 1:46 ko kita). Tana niga mai ya giugiuna ba bona Pol ya laulaudunena ba Loum edi waigake mote ima waianine. ‡ **24:6:** Lova 7 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina nopodimo niga lovana 7 mote ima kenakena. * **24:17:** Giu 21:17-28 § **24:17:** Kwalabu 5 a kovi mulidimo Pol i tava munaḡa Yelusalem i vakita, laḡan i mote lofa ena nawamo lavedi lisidimo bi wasa visuvisuna i laulau guguyena i tainuwataudi (Giuglukamaḡedi 18:22). * **24:21:** Giu 23:6

matedimo e moito bi e laulaugayapouna gado, ‘Lava pekipekidi kaka sa kenamoito munağa bi niga taunana aubaina temi niganana ko etaetalegu.’

²² Bi Filiks yawasana etana i sibe kauwe aubaina tana etala lağanna i tauliye bi i giuna gado, “Koi laba ġaviya edi bada dididiga Lisiyas ya tava kaka tagu etalemi yai tubu munaġe.” ²³ Gome Filiks tauwaigaviya edi bada i giuwe te Pol biliwelokomo ya sako nawe bi i giuwena gado, “Kwa voyie te yai nuwavisu. Bamoda ena lava sa vakitakita ee saguna aubaina sa tavana ba mote kumai gakedi.”

Filiks bi Dulusila matedimo Pol i moito

²⁴ Lağan visa a kovi Filiks bi mwanena Dulusila, tana ba Diu waivinina a tava waigemota vanuwinemu. Bi Pol ena giu i giu kamaġe te i tava. Bi Pol Yesu Keliso waisumagna Filiks lisinemo i giu waiipoipo. Bi a wai beyavaiye. ²⁵ Bi Pol i giu nawa te yawasana didimanina, eda ġowana balebaledi gosedi bi lağan damona waitalapilina, i giugiu waiipoipo ba Filiks i naila bi giuna gado, “Niganana aubaina ba kamaina, bi kwa nawa! Bi lağan ġesaunemo ya vononoġana, kaka em giu ya giukamaġe te kwa tava munaġa.” ²⁶ Bi Filiks sauga matabuna ena giu i giugukamaġe te i tava waitena a waigiugiu. Banina Pol biliwelokomo i miyamiya taunana aubaina Filiks i ġoegoe, te Pol maso kandavonemo mane i vite bi kandavonemo i kaikamaġe.

²⁷ Bi lağanemo kwalabu labu a kovi ba Posias Festas i moito saġa te gabemani edi bada bi Filiks ena gabu i vai. Bi Filiks Diu lavedi edi ġowana i voyie te Pol biliwelokomo i ġose kamaġe. **

25

Pol i goegoe te ġalibona Sisa matanemo ya moito

¹ Gabemani edi bada Festas Seseliyamo i tava bi lağan faiona mulidimo i saġa i nawa Yelusalemmo. ² Bi ġome pilisi edi babada bi Diu babadidi a nato Festas lisinemo bi edi waiwavu Pol lisinemo a saġedi. ³ Kamaina bi Festas ai baġa te maso edi ġowana i voyie, te maso Pol i giukamaġe i saġa i nawa Yelusalemmo. Banina tedi kaikana kana pota a yesi te kandavonemo etamo sai peki. ⁴ Bi Festas i giuna gado, “Geġa Pol Seseliyamo biliwelokomo ya miyamiya bi mavisemo ba ya yovo ya nawa. ⁵ Bi emi babada ġesaudi maso waitedi ke nawa nove ġome kaka edi waiwavu maso a saġedi mba olotona lisinemo, bamoda tana bai i voyie waigebu.”

⁶ Gome Festas i miyana male lağan 8 ee 10 mainana bi mulinemo i yovo i nawa Seseliya. Bi lağan i sako ba etala i waitubu bi ena tauwaigaviya i giuwedi te Pol sa natome lisinemo. ⁷ Bi sauginemo Pol i tavana ba Diu lavedi mabai Yelusalemmġa a yovoyovona tana a moito kwaivivili bi a waiwavu gulatena. Bamo mote giukauwa.

⁸ Bi Pol i koigalame gado, “Tagu mote bai gebogebona e voyie. Ġalibona Sisa lisinemo ee Diu edi waigake ei doukoto ee pali vanuwina e ka milamila.”

⁹ Festas i ġoe te Diu edi ġowana ya voyie. Taunana aubaina Pol i waitalayena gado, “Tam Yelusalem nawana kwa ġoegoe ee geġa, te ġome maso niga kauwidi aubaidi ya etalem?”

**
24:27: Loum edi waigake i giu te lava mote sima etale bi biliwelokomo i miya kwalabu labu a kovina ba sa kaikamaġe. Mba lağanemo Filiks maso Pol i kaikamaġe bi geġa te Diu lavedi a medi gulata lisinemo banina kauwa wapewapedi i voivoiyedina aubaina. Taunana aubaina i goegoe te bai maso i voyie bi Diu lavedi i wainuwavisudi.

10 Bi Pol giu i waimunena gado, “Niga vanuwinemo niganana ya moimoitona taunana ḡalibona Sisa ena anietala gabuna. Niga taunana gabunemo kwa etalegu. Tam kuna sibe te tagu mote bai gebogebona e voiye Diu lavedi lisidimo. 11 Bamoda bai gebona e voiye na ba kamaina te ya peki, tagu mote peki e daboka. Bi bamoda niga lavedi bai sa waiwavuna mote giukauwa, ba aiyai mote ḡemoḡemotina te noi lavedi nimedimo ya sakogu te sai pekigu. Bi tagu ya ḡoḡoena ḡalibona Sisa ya etalegu.”*

12 Ḡome Festas ena lava nuwanuwaueyeyedi vaitedi ai giugiu te bai ya voiye, kaka bi Festas Pol i giuwena gado, “Tam kuna ḡoena ḡalibona Sisa ya etalemna, ba kamaina te kwa nawa Loummo ḡalibonana Sisa lisinemo.”

Festas Ḡalibona Agilipa vaitena ai giugiu

13 Laḡan visa a kovi mulidimo ḡalibona Agilipa† bi nuvuna Benis a tava Seseliyamo, gabemani valivaliuna Festas waiyebona aubaina. 14 Bi ḡome a taumiya laḡan visa a kovi bi Festas, Pol ena kauwa ḡalibona Agalipa i giuwe gado, “Laḡannemo Filiks i laulaopotiyovo ba oloto ḡemota biliwelokomo i ḡose kamaḡe. 15 Bi sauginemo e nawanawa Yelusalem ba pilisi edi babada bi Diu babadidi tedi ai wavu bi ai baḡagu te maso ei anina bi maso ai peki.

16 “Bi e giuwedina gado, Tama Loum ema vaivaimo mote lava kama kovoḡi yababe. Te dolina tana tauwaiwavuna vaitedi Taulaetala matanemo sa moito te sa waiwavuna aubaina ya koigalagalame. 17 Bi sauginemo Diu babadidi vaitedi ke tava niga ḡome ba tagu mote yaḡi laba. Bi laḡan i sako olaolalemo etala gabunemo e miya bi tauwaiḡaviya e giuwedi te Pol sa saḡe matagumo. 18 Ḡome tauwaiwavuna a moito bi edi waiwavu lisinemo a giuwedi, tagu e wainogotana bena olotona bai gebogebona otina i voiye bi sai wavu. 19 Bi ḡeḡa te tedi ba a waikagiu Diu edi laudune aubaina bi lava isana Yesu i peki bi Pol ya giugiu te i kenamoito munaḡa dabanemo. 20 Bi tagu a kanuwa laḡalaḡagu te niga kauwidi bainewa ya kadidimanidi. Taunana aubaina Pol e giuwe te maso i nawa Yeluslemmo bi ḡome maso i etala. 21 Bi Pol i daboka bi i waibaḡa te Seseliyamo ya miya bi ḡalibona Sisa ya etale. Taunana aubaina e giu te niga ḡome a kaididi eete tagu ya giukamaḡe Sisa lisinemo.”

22 Ḡome ḡalibona Agilipa, Festas i giuwena gado, “Tagu ya ḡoḡoena niga lavana ena giu yaḡi beyavaiye.”

Bi Festas i giuna gado, “Tam bokina kaka kwai beyavaiye.”

Ḡalibona Agilipa Pol ena giu i waibeyavaiye (Giugiukamaḡedi 9:3-8, 22:6-11)

23 Laḡan i sako ḡalibona Agilipa bi Benis edi gala waimatakanikani a kotedi bi tauwaiḡaviya edi babada nananakidi bi malagai babadidi vaitedi matabudi a poleni. Bi a saḡa anietala vanuwina noponemo. Bi Festas tauwaiḡaviya i giuwedi te Pol ai doli saḡe. 24 Bi Festas i giuna gado, “Ḡalibona Agilipa bi babada matabumi niganana vaitemai, niga olotona ko kita matademo ya moimoitona! Diu lavedi matabudi Yeluslemmo bi Seseliyamo ai baḡagu te niga lavana sai peki mote ima miya. 25 Bi tagu e banavi te tana mote bai gebogebona i voiye te maso ya peki. Bi Pol i giu

* **25:11:** Loum lavedi matabudi ḡalibona Sisa ai baḡa te tana taunaḡa maso lava i etaetaledi te bai a voiye waigebo ee ḡeḡa. Bi bamoda Loum lavana ḡemota bi mai i waibaḡana ba mote aiyai imai ḡake. † **25:13:** Niga Agilipana ba Alodi dolidolina natuna tautasina bi nosina ba Diu waivina. Tana Diudiya plovensi noponemo tauna ḡemota i waibadaye bi tana ena waibada i kenakena te pilisi saḡasaḡa guletina ya vine.

te tana ya gōe gōena gālibona Sisa ya etale. Taunana aubaina te yà gōe gōe te yà giukamaḡe Loum. ²⁶ Bi tagu mote e sibe kauwe te bai giuna maso e kuli gālibona Sisa lisinemo. Taunana aubaina Pol e saḡe temi matabumi lisimimo bi kota tam gālibona Agilipa lisimmo. Bi ta gei waitalavitavitale te bai tagu yà sibe kaka muliḡa leta yà kuli. ²⁷ Tagu e sibe te panipani lavana mote bai gebona i voiye bi yà giukamaḡe yababe gālibona Sisa lisinemo ba mote i visu.”

26

Pol taunaḡa aubaina i giu

¹ Kamaina bi Agilipa Pol i giuwena gado, “Niganana ba kei aninem te taumḡa aubaim kwa giu.”

Kamaina bi Pol nimana i lageti te lava i waikatitawedi bi taunaḡa i koi galamena gado, ² “Gālibona Agilipa, tagu nuwagu i visu te niganana matammo yà moimoito, Diu a waiwavugu aubaina niganana yà koikoigalamegu. ³ Banina tam Diu edi vaivai bi edi waigīnana kuna sibe kauwe. Taunana aubaina yà waibaḡam te kwai beyavaiyegu.

⁴ “Wala egu dobumo ma gāubogu egu yawasana bainewa e miyamiyana Diu lavedi matabudi a sibe bi kota muliḡa Yelusalemmo e miyana. ⁵ ✧ Tedi a sibe mba sauginemo Yelusalemmo e miyamiyana ba tagu Palisi edi vaivai e kaikaiwata. Bi Palisi edi waigake ba i bagibagi kauwa. Bi bamoda Diu lavedi sima gōe te sa giu. ⁶ Bi niganana egu sumaḡa bai Maimaituwa i giugiuwapana tamatamada lisidimo aubaina ko etaetalegu. ⁷ Bi niga giuwapana eda dam 12 a noḡonoḡoti te maso i tubuḡa te a kita. Taunana aubaina ma vivilidi dudubala bi suwala Maimaituwa aubaina a waitaupaula. Gālibona, tagu niga giuwapana yà waisumaḡe, taunana aubaina Diu lavedi sa waiwavugu. ⁸ Bai aubaina temi ko wainoḡota, te Maimaituwa mote gemoḡemotina te lava pekipekidi ima kakenamoito munaḡedi?

⁹ ✧ “Tagu wala mainana e wainoḡota te bai matabuna e voiye te Nasalet Yesuna isana e waigaviye. ¹⁰ Bi mba kauwina Yelusalemmo e voiye. Tagu pilipilisi edi babada edi gāilisimo tauwaisumaḡa wapewapedi e panidi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. Bi sauginemo waipekidi aubaina ba tagu taunana e waianina. ¹¹ Tagu laḡan wapawapa bolu vanuwidi nopodiḡa e nawa bi tauwaisumaḡa e kovogidi bi e egelidi te tedi Yesu isana a kaka gebogebo. Tagu nuwagu i medi kauwa lisidimo, taunana aubaina te e nawa dobu ḡesaudiḡa te maso e banavidi bi e kovogidi.

¹² “Laḡan ḡemota pilisi edi babada, gāilisi a vitegu, te e nawanawa Damaskas. ¹³ Gālibona, tagu suwalamodo mainana etamo bi yanayana malaḡa waimatakanikanina i yovo. Bi yana e kita i waimatakanikani gulata mote mai suwala. Ḡome tagu bi olooloto waitedi ke nawanawana i lai yana kwavivilemai. ¹⁴ Bi matabumai ke kuluva doḡamo bi kalina e vaiye, Ḡibulu kalinedimo, i giu yovona lisigumo gado, ‘Sol, Sol! Bai aubaina kwai ḡaviyegu mba tam kwa kaka gebogebo munaḡem?’

¹⁵ “Bi ei talana gado, ‘Tam aiyai, Bada?’ Bi BADA i giuna gado, ‘Tagu taunana Yesu kwa laulau kivigeboḡeboyegu. ¹⁶ Bi niganana kwa miya moito! Tagu lisimmo e laumaḡatana banina tam e vinem te egu taupaula bi matammo kuna kitakitaguna lava kwa tainuwataudi bi kota kauwa ḡesaudi

muligħa lisimmo yà kamaġatidi. ¹⁷ Tagu yà giugiuakamaġem Diu bi Eteni lavedi lisidimo bi yà labe kauwem. ¹⁸ Kwa nawa bi matedi kwa kayanedi te wai dudubalinemo sa nuwavitala bi sa natona yanayanamo. Bi Seitān ena ġailisimo sa potiyovo bi sa nato Maimaituwa lisinemo, kaka edi gebogebo yà noġoti kamaġedi. Bi sai sumaġegu bi yai aninedi te egu dam waiwaiyawidi sa tubuġa.’

¹⁹ “Ġalibona Agilipa, wailove malaġa i yovoyovona kamaina te e voteyeye. ²⁰ *Bi Damaskasmo lauguguya lava lisidimo ei tubu, tena Diu lavedi lisidimo Yelusalemmo bi Diudiya plovinsina nopona matabuna bi kota Eteni lavedi lisidimo te maso a laukuvasa bi a nuwavitala Maimaituwa lisinemo bi kauwa visuvusudi a voyedi te a kamaġati munagedi te giukauwa te a laukuvasa. ²¹ Banina niga kauwidi dabedimo, Diu lavedi pali vanuwidi nopodimo a kaididigu bi a ġoeġoena maso ai pekigu. ²² Bi Maimaituwa i sagugu eete niganana, niga ġome e moito bi lava nanakidi bi keikeilikidi lisidimo yà laulauguguya. Bi taugiuwatana bi Mousis bai a giugiuwata te maso i tubuġa, taunana yà giugiuwe. ²³ *Bi Keliso sa voye te yai nuwatoitoi bi pekimo ya ġei kenamoito munaga bi yana ya natome ena lava Diu bi Eteni lavedi lisidimo.”

²⁴ Bi sauginemo Pol i koikoigalame ba Festas Pol i lasagudana gado, “Pol tam kuna bu’uwa ee! Em anapu dididigina i ka bu’uwim.”

²⁵ Bi Pol i giuwena gado, “O Festas saġasaġa guletim! Tagu mote yà bu’uwa. Bi bai yà giugiuwena ba giukauwa bi waihanina. ²⁶ Ġalibona Agilipa niga kauwidi yà giugiuwedina ba mote kadavonemo a tubuġa. E sibe te niga kauwidi matabudi kuna sibedi, taunana aubaina malaudababotolagu lisimmo yà giugiu.” ²⁷ Ġome te Pol i waitalana gado, “Ġalibona Agilipa, taugiuwatana bai a gilugilumina kwai sumaġe e geġa, e sibe te kwai sumaġe.”

²⁸ Ġome ġalibona Agilipa, Pol i giuwena gado, “Tam kuna noġoti te noi taunana laġan watigenemo kwa voyeggu te yesu yai sumaġe.”

²⁹ Bi Pol i giu waimunena gado, “Bamoda noitaunana ee yaġolo bi mba mote i pilipili. Bi Maimaituwa lisinemo yà laulaupali te mote taumġa bi lava matabudi niganana ko waibeyavaiyana kaka koi sumaġa mai tagu bi mote yama ġoeġoe te panipanimo ko miya mai tagu.”

³⁰ Ġome ġalibona Festas, gabemani badana Agilipa, Benis bi mabai ġome a miyamiyana matabudi a miya moito. ³¹ Bi tedi etala gabuna a ġose bi edi lava waitedi ai giugiuna gado, “Niga lavana mote bai i voye waigebo, te maso biliwelokomo ya miya ee ya peki.”

³² Bi Agilipa, Festas i giuwena gado, “Niga olotona maso biliwelokomo a sakoyovoġe te i nawa. Bi geġa te kaikana i giu te ġalibona Sisa ya etale, te bai gebona i voye. Taunana aubaina tada mote ġemoġemotina te ta kaikamaġe.”

27

Pol nawa Loum i waitubu

¹ Sauginemo a ġoeġoe te wagaġa ka nawa Itali ba Pol bi biliwelokomo taumiya ġesaudi waitedi bi tauwaigaviya edi bada isana Duliyas nimanemo a sivudi. Duliyas ba ġalibona Sisa ena tauwaigaviya laukaina. ² Kamaina bi Adamitiam edi waga maso i nawa Eisiya plovinsina noponaġa, nisadiya

malagaidiḡa bi ḡome ke gelu.* Bi ke modina Seseliya ke gose bi ḡome ba Alistakas vaitena bi tana Tesalonia taunina lavana Mesidoniya plovinsina noponemo.

³ Bi laḡan i sako ba Sidon tauninemo ke tava,† bi wagamo ḡonaḡona ḡesaudi ai yovodi. Bi Duliya ba kivina i visu kauwa aubaina Pol i waianine te i nawa ena lava i kitedi bi ena ḡowana bai te maso a sagu. ⁴ Mba dobuna ke ḡose bi ke nawanawa ba yavala i didiḡa gulata, taunana aubaina Saiplas bwanabwanana ḡoyonaḡa ke kwaivivila. ⁵ Kamaina te ke nawa nisa dididiginemo Silisiya plovins bi Famfliya plovins gele diyediḡa, te ke nawa Maila taunaḡa Lisiya plovinsina noponemo. ⁶ Ḗome Maila tauninemo tauwaiḡaviya edi bada waga i banavi Aleksandiliyaḡa i tava. Bi waganemo kegelu kenawa Itali. ⁷ Laḡan visa nopodimo tama nuwatauḡa ke nawanawana eete Kinidus taunina diyanemo ke tava. Bi yavala i didiḡa gulata matamaḡa i laulausuve. Taunana aubaina Kuliti bwanabwana ḡoyonaḡa te Salon Isukokona ke gose. ⁸ Bi nuwatauḡa diyadiyaḡa bwanabwana ḡoyonaḡa eete Wofu Visuvisuna ḡome ke tava Laseya taunina diyanemo.

⁹ Laḡan wapawapa a kovi mulidimo bi kota udi laḡanina i kovi. Bi nawa i wainuwa nainaila taunana aubaina Pol lava i tainuwataudi, ¹⁰ bi i giuwedina gado, “Egu lava, eda babala male ya pilipili kauwa bi waga ḡonaḡona bi tada eda yawasana male sa gebogebo. Bi tada male kota ta peki.” ¹¹ Bi tauwaiḡaviya edi bada waga tauvelauyena ena giu i waianine te Pol ena giu mote a vaiye. ¹² Bi niga dobunemo mote ḡemogemotina te maso waga i moito. Taunana aubaina lava wapawapa a giu te ke nawa otana Finiks wofunemo.‡ Ḗome ka miya te bodubodu laḡanina ya kovi. Bi Finiks dobuna Kuliti bwanabwananemo ba waga edi ani moito. Finiks ba suwala ena anibulu yawaninemo.

Kaibitibiti didiḡa nisamo

¹³ Kamaina bi yaloussaḡa yavala nuwatauḡa lausuve i waitubu ba ai noḡota bena niga yavalina ya sagudi te sa nawa Finiks tauninemo sa tava. Taunana aubaina anika a solu saḡe bi waga Kuliti bwanabwanana diyanaḡa i nawa. ¹⁴ Bi ke nawa mote lofana, te Kuliti bwanabwananemo aibadabadaḡa kaibitibiti lausuve i waitubu. ¹⁵ Bi yavala didiḡa waga i suvedidi te mote luvana waga matana yavala yawaninaḡa ima nawa. Taunana aubaina bai matabuna ke kaisako bi yavala taunaḡa waga i avalu nawe. ¹⁶ Bi sauginemo bwanabwana ḡaubona isana Kauda ke vavawaimuli, ba i pilipili kauwa te waga ḡaubona a solu saḡe waga dididiginemo bi a pani te mote labama ima avalu. ¹⁷ Bi kota waga modona a pani waibagibagi te mote labama ima dousuwasuwa. Bi mba mulinemo a naila bamoda waga bubu dabatuwina isana Setis ima saḡai, taunana aubaina tedi anika ai daweyovoḡe nisamo te waga ya taipelapela bi nuwatauḡa waga ya poule nawa. ¹⁸ Laḡan i sako labama bagibagina waga modenemo i talatalaḡa, kamaina bi lava edi ḡonaḡonana ḡesaudi ai yovodi nisamo. ¹⁹ Bi laḡan waifaioninemo waga ani lauvevewanina ḡoneḡonedi ai yovodi. ²⁰ Bi laḡan i gebogebo gulata te mote kipola ee suwala ke kita lubudi eete laḡan visa a kovi. Bi yavala i waikenadidi gulata te yawasana noḡotina i kovi.

* **27:2:** Niga lovana waga ya giugiuwena ba, niganana kaka waga bi wala ba kukakuka. † **27:3:** Seseliya te Sidon tauna manekina lofana ba 120 kilomita bi Sidon taun ba aipouna yawannemo.

‡ **27:12:** Finiks taun te Wofu Visuvisuna ba 64 kilomitas, bi suwala ena bulu yawannemo.

²¹ Bi laḡan wapawapa a kovi lava mote a kani lubu. Taunana aubaina Pol matedimo i moito bi i giuwedina gado, “Kona kita, walanamo taunana e giuwemi te Kuliti mote maso ta gose bi kalinagu kona vaiye kamaḡe. Taunana aubaina niganana emi waga i gebogebo bi ḡonaḡona konai yovodi. ²² Bi niganana ya giugiuwemi te mote koma naila bi nuwemi ya lautou. Bi male waga taunaḡa ya gebogebo bi mote lava ḡemota ima peki. ²³ Banina kage dudubalinemo Maimaituwa egu Bada tana taunana ya laulauduneyena ena aneya i tava lisigumo. ²⁴ Bi diyagumo i moito bi i giuweguna gado, ‘Pol, kuma naila. Tam male Sisa matanemo kwa moito bi ya etalem. Taunana aubaina Maimaituwa em pali i vaiye, te tam bi lava wagamo kona gelugeluna kaka yai yawasanimi.’ ²⁵ Taunana aubaina egu lava, nuwemi sa lautou. Maimaituwa ya waisumaḡe te bai i giugiuwena lisigumo kaka ya tubuḡa. ²⁶ Bi yavala kaka ya ava’avali naweda eete bwanabwana ḡesaunemo ya tavaiteda.” ²⁷ Bi Mediteliya nisanemo yavala bi labama a avali nawemaina eete laḡan 14 a kovi. Bi dudubala modenemo waga taunoyaena ai noḡota bena kaikana diyadiyamo a tava. ²⁸ Taunana aubaina tedi nisa domdom a luva, bi a banavi te 40 mita, bi a taumiya ḡotona te a luva munaḡe te 30 mita. ²⁹ Bi waga lavedi a naila gulata, bi ai noḡotana gado yavala waga ima suvenawe kila dabanemo. Taunana aubaina anika 4 waga mulinemo a pwalage yovoḡedi. Bi a ḡoḡoena maso dobu i yana makai. ³⁰ Bi wagamo taubagibagi waga ḡaubona a sako yovoḡe, te maso a naila a nawa. Taunana aubaina tedi ai kaikaiyovu te bena maso waga isunemo anika sa pwalage yovoḡe.

³¹ Gome Pol tauwaiḡaviya edi bada bi tauwaiḡaviya i giuwedina gado, “Bamoda waga taunoya mote wagamo sima miya ba temi mote koma yawasana.” ³² Gome tauwaiḡaviya waga ḡaubona maḡinina a koḡavuki bi i kuluva yovo nisamo. ³³ Bi laḡan sakosako balanemo Pol lava i giu vavasageḡedi te maso bai a kani. Bi i giuwedina gado, “Temi kona wailaba bi kona waikita, mote ko kani te laḡan 14 a kovi. ³⁴ Niganana ya giugiu vavasageḡemi te ko kani bi ko ḡailisi, te mote ḡemota kaka ima peki.” ³⁵ Pol niḡa mainana i giu bi matabudi matedimo buledi i vai te Maimaituwa i waiyebone, i kivi bi kani i waitubu. ³⁶ Gome lava matabudi nuwedi i kena bi a kani. ³⁷ Bi wagamo lava wapamai ba 276. ³⁸ Bi lava matabudi a kani te a kani nonoḡa, bi mulinemo ba witi ai naḡasedi nisamo te waga i tekateka.

Waga i nuwa suwasuwa

³⁹ Kamaina bi laḡan i yana kamaḡe, bi waga lavedi dobu a kita bi mote a kitagone. Tedi yafo a kita bi gome gele visuvisuna. Bi ḡome a goe te waga a ḡiu waididimani te maso i nawa diyadiyamo i tava. ⁴⁰ Taunana aubaina waga lavedi anika maḡinidi a koḡavugavukidi te nisamo a yovo, bi kulin maḡinina a kuvesidi. Bi kuka ḡaubona waga matanemo a laḡeti te maso yavala waga i avali nawe diyadiyamo maso i tava. ⁴¹ Bi ḡeḡa te waga bubu dabatuwinemo i saḡai. Te isuna bubu dabatuwinemo i laukatikava te mote luwana imai dagudagu. Bi kuka kaidi ba labama i waidoukotokotodi.

⁴² Bi tauwaiḡaviya ai ogatala te biliwelokomo taumiya maso ai pekidi, male sa yaka nawa diyadiyamo bi sa velau sa nawa. ⁴³ Gome tauwaiḡaviya edi bada mote Pol waipekina i ḡoe, taunana aubaina edi ogatalana mote i waianine. Kamaina bi tauwaiḡaviya edi bada lava mabai ḡemoḡemotina te

§ 27:28: Maḡina lofalofanemo ḡakima sa duli, bi sai pwalage nisamo te ya yovo nove nisa dibunemo, bi ena lofa sa luva.

sa yakana ba i giuwedi te a geilaupoti te a yaka nawa diyadiyamo. ⁴⁴ Bi lava ġesaudi mabai mote ġemoġemotina sima yaka ba i giuwedi, te waga i wai doukotokotona kaidi sa tanodi bi dabediġa sa poule nawa diyadiyamo. Bi niga mainana a voyie te lava matabudi a yawasana.

28

Pol Malta bwanabwananemo

¹ Mba ġome ke yaka nawa gelemo ke tavatava ba, ġome kaka a giuwemai te bwanabwana isana ba Malta. ² Mba bwanabwanana lavedi kividi a visu kauwa, te a giuvaimai. Bi nabu i yovoyovo te ke tululu, taunana aubaina lava kai a suve. ³ Bi Pol kai bwainina i vai bi i waiwaigabu ba kai nopodimo mwata salama, kai i poya wailovotavi te Pol nimanemo i kaputa te i dawe. ⁴ Bi bwanabwana lavedi Pol nimanemo mwata a kita i dawedawe ba taudiġa ai giugiuna gado, “Niga olotona ba tauwaipeki. Tana nisamo mote i peki taunana aubaina niganana maimaituwa Dike* kaka yai peki.” ⁵ Bi Pol nimanemo salama i laipaili nawe kaimo bi tana mote mwata i waikelo. ⁶ Ġome lava a wailaba te nimana ya lusa ee yai maġemoti te ya kuluna bi ya peki. Ai laba bi a waikita te Pol lisinemo mote bai i tubuġa. Taunana aubaina nuwedi a vitale bi a giuna gado, “Tana ba maimaituwa.”

⁷ Bi ke miyamiyana diyaimo ba daibi dididiga bi bwanabwana badana Pabilas ena vanuwa diyaimo. Bi kivina i visu gulata te i nawemai ena vanuwemo bi i labe kauwemai te laġan faiona a kovi. ⁸ Bi Pabilas tamana i sida kauwa te vanuwemo i kenakena. Tana tunipoyapoya bi dibukwasina i vai. Pol i nawa lisinemo bi aubaina i laupali bi nimana dabanemo i sivudi te i waiyawasani. ⁹ Bi niga kauwina mainana i tubutubuġa ba lava sidesidedi mba bwanabwananemo matabudi a tava Pol lisinemo bi i waiyawasanidi.

Pol Malta bwanabwanana i ġose bi i nawa Loum

¹⁰ Bi Malta bwanabwananemo ke miya te bodubodu laġanina i kovi bi nawa aubaina ba lava puyo wapewapedi a vitemai. Bi kota ema kalaġi wagamo ai geludi. ¹¹ Bi nawalai faiona mulidimo Aleksandiliya lavedi edi wagamo ke gelu bi ke modina. Niga wagana ba ġome i moito te bodubodu saugina i kovi bi wagana matanemo ba koikoitau labu taditadidi ai moitodi, isedi ba Kasta bi Polak. ¹² Bi ġome ke modina te Silakus tauninemo ke tava ġome bi laġan faiona ke miya. ¹³ Ġome ke modina munaġa te Legium tauninemo ke tava. Bi laġan i sako ba yaloussaġa yavala i laulusuve taunana aubaina laġan i sako munaġe ba Puteli tauninemo ke tava. ¹⁴ Ġome ba valevaletimai tauwaisumaġa ke banavidi bi a giuwemai te vaitedi ke miya te laġan 7 a kovi. Muliġa kaka ke nawa Loum. ¹⁵ Sauginemo valevaletimai tauwaisumaġa Loummo ġumai a vaiye ba a saġa a labelabemai malagai isana, Taomana Faiona Vanuwidi. Bi ġesaudi a tava ani waikunekune gabuna isana Apiyas ġome kei taubanava. Ġome tedi Pol i kitekitedi ba nuwana i lautou bi Maimaituwa i waiyebone. ¹⁶ Bi sauginemo tama Loummo ke tava ba Loum babadidi Pol taunaġa ai anine te vanuwa a vite bi taunaġa ya miya bi tauwaiġaviya ġemota vaitena te ya kita wata.

Pol Loumġa i lauguguya nawa

* **28:4:** Dike ba Malta lavedi edi maimaituwa a waisumaġe te lava bai i kauwe waigebona ba ya kovoġi ee yai peki.

17 Laḡan waifaioninemo Pol Diu babadidi i giuwedi te a tava lisinemo ai ḡemotidi. Bi i giuwedina gado, “Valevaletigu, tagu mote bai e voiye waigebo lava lisidimo ee tamatamada edi vaivai e kagebogebody. Bi Yelusalemmo a panigu bi Loum lavedi nimedimo a sakogu. 18 Bi Loum lavedi a banavigu te tagu mote bai gebogebona yà voiye te maso ai pekigu, taunana aubaina a ḡoḡoena maso a kaikamaḡegu. 19 *Bi Diu lavedi mote a ḡoḡoe te sa kaikamaḡegu, taunana aubaina e giu te ḡalibona Sisa matanemo yà moito bi tana ya etalegu. Bi mote maso egu lava Diu ei wavudi. 20 Bi niga kauwina aubaina te e giuwemi kona tava te ta waigiugiu. Bi tagu Islael lavedi bai kauwina sa waisumaḡedidina, taunana e laulauguguyaena dabanemo seinimo a panigu.”

21 Bi tedi ena giu ai munena gado, “Bi em pilipili pepana mote aiyai Diudiyamo i giukamaḡe yovoḡe lisimaimo. Bi kota valevaletimai mabai noke mai a yovoyovona mote bamo a giu waigebogebody ka vaiye. 22 Bi ke ḡoḡoeyena tam em noḡota bai kwa giuwemai, bi ke sibe te lava dobu matafunemo niga damna valivaliuna ba sa giugiu tunidaboke.”

23 Ḡome ai anina te bamo laḡannemo ba sa tava sai ḡemoti munagedi bi Pol ena giu sai beyavaiye. Mba laḡannemo Diu lavedi wapewapedi a tava Pol ena miyamo ai ḡemotidi. Bi Pol, Maimaituwa ena waibada i giuwaitetena olaolalemo i waitubu eete i nawa i dudubala. Mousis bi taugiuwatana bai a gilugilumina taunana i giugiuwata bi i ḡoḡoena maso nuwedi i vitaledi bi Yesu ai sumaḡe. 24 Bi lava ena giu a vaiye te ḡesaudi nuwedi a vitaledi bi ai sumaḡa bi ḡesaudi mote ai sumaḡa. 25 Taunana aubaina tedi taudiḡa a waikagiu, muliḡa kaka sa nawana ba Pol ena giu lisidimo i waikovina gado, “Aluwa Waiyawa i giukauwa eda magumagula lisidimo bi Taugiuwatana Aisaiya i gilumina gado,

26 *Kwa nawa em lava otidi Islael lisidimo

bi kwa giuwedina gado,

“Temi giu ko vaivaiyena

bi mote ko sibe.

Temi Maimaituwa kauwa i voyedi kona kitekitedi,

bi mote ko sibedi te bai ya voivoiye.”

27 *Niga lavedi mote bai sima sibesibe,

banina nopodi a ḡaiḡai.

Tedi waibeyedi bi bai sa vaivaiyena

mote sima sibesibe,

tedi matedi a pota

banina mote a ḡoḡoe te sai kita.

Bamoda tedi sa ḡoe bi bai yà giugiuwedina sa kaiwatana,

ba tedi male nopodimo sa sibe.

Bi bai yà voivoiyena sa kita

bi kota yà giugiuwena sa vaiyena.

Kaka lisigumo sa nuwavitata

bi yài yawasanidi.’

28 “Temi Diu lavemi mote giukauwa koma vaivaiye, taunana aubaina yà giugiuwemi te Maimaituwa yawasana giuna i giukamaḡe Eteni lavedi lisidimo te sa vai.”†

30 Ḡome Pol kwalabu labu i miya vanuwa i waiwaimainemo. Bi lava mabai a tavatavana lisinemo ba matabudi i giu vaidi ena vanuwemo.

* 28:19: Giu 25:11 * 28:27: Ais 6:9-10 † 28:28: Lova 29 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina nopodimo niga lovana 29 mote ima kenakena.

³¹ Bi Pol mote aiyai i waiḡake, nuwana i lautou bi malaudabitolana Maimaituwa ena waibada i lauguguyae bi Bada Yesu Keliso giuna visuvivisuna i wailovelovedi.